ALPHONSI TOSTATI HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,

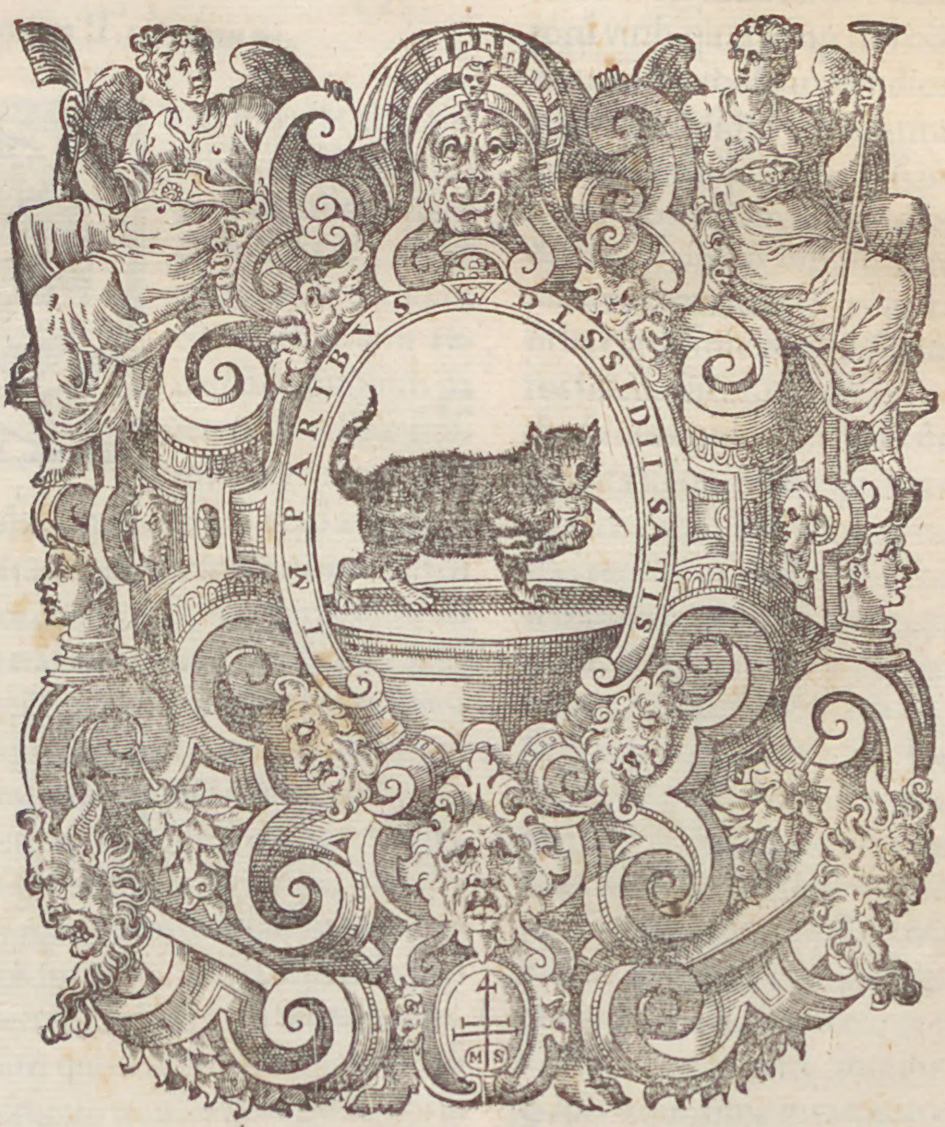
PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

DEFENSORIVM Trium Conclusionum:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgatum.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, MDXCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS IN DEFENSORIVM Trium Conclusionum.

PRÆFATIO.

Ad Gutterum a Toleto Archiepiscopum Toletanum.

QVONDAM styli breuiloquio functus super breuissimo Isaiæ dicto. s. Ecce, virgo cõcipiet. breuiorem commentarium reuerende nimium paternitati vestræ trãsmiseram: nunc verò placituras vobis, quibusdam vero amplissime displicituras, contra æmulorum inuidentiam defensiones meas, immo vaniloquij sui cõfutationes trãsmittere decuit. Ecce.n.quæ aliquando sperabantur acceptabilia tempora, cum eos, quos importunos sensistis minutissimos canes latrare quidẽ a foris, sed mordere non valentes, obmutescere necesse est. Quosdã vero grauissimos canes per obscura tenebrarum rauco gutture delatrantes, sua rabie iã confusos interire oportebit, retusis dentib. eorũ ad petram, qm̃ cum in tenebris ambulent, nesciunt quo vadant: sed ipsa eos desiderij cęca fluctuatio transuersos agit. Quorũdam quippe non satis peritorũ tarditas, aliorum aũt æmulatissimorũ grauissimus liuor, veritates catholicas cõfundere molientes: va-

A rios errores induxerũt. Nec.n.hoc argumentorũ virib. quas semp sibi obuias æstimauerunt, sed quibusdam tendiculis & vanis atq; patentib. insidijs conabantur Tandẽ dispensatione omnipotentis, ipsi iniquitati, sed per solam potentiam temporalem renitẽtib. tñ,
B & sibi, & obuiis oĩb. uiris eruditissimis preualere permissum est, vt in æternũ corã toto orbe clarissime confundantur. Ne aũt posteros latere queat, paucularum literarũ cõpendio futurorum memoriæ cõmendaui. Ecce,
C quanta iniquitas: en quanta diuini ac humani iuris confusio, en ipsius naturæ iura violata, vt cõstituto iustitiæ tribunali, ipsi reo defensionũ copia denegetur, quam tñ sæpe clamosis & opportunis atq; importunis uocib. teste, ut ita dicã, tota ecclesia, expoposcerat.
D In quo & si iniustissime, astute tñ ipsa iniquitas procedebat. Præteritorũ nãq; sibi conscia ipsa æmulorũ prauitas sperabat indubie oẽs suas tendiculas destruendas: oĩaq; nõ sibi bene cõpacta molimina leui cõcussione dirui. Necad destinatã cõceptionem esse possibile
E pueniri, si defensionũ copia publice pstaretur. Licet ergo apertissima iniquitas denegãs ꝙ ipsa æquissima iura naturæ et damnatissimis oĩum hominum et in notorio crimine benigne concedũt incircunfuse multitudinis cõspectu erubuit, tamẽ nihilominus de-

negauit.vndiq;.n.se ipsi malignorum liuori F
angustia circũfuderat. Erat quippe inelucta-
bile malum, qa necesse erat, aut ad horã eru
bescere, aut multorum dierum a toto popu
lo expectatas machinas ex quib. sperabatur
magni aliquid prouenturum, coram tota ec
clesia breuissime in nihilum, & in fauillam
ire. Licet igitur graui sorte, elegit tamen ini-
quitas potius publice erubescere quã deleri. G

DEFENSORII PARS PRIMA.

CAPITVLVM I.

De motiuo iniquitatis contra auctorem in una conclusione.

DE viginti & vna conclusionib. quæ publi-
ce per biduum astante prçlatorum & eru
ditissimorum virorum frequentia in ipsa
sede vrbis Senen. disputatç sunt, iniquitas
vnam sibi calumniandam elegit, nõ totã
quidẽ, sed eius quandã particulã, cuius cõclusionis te
nor est. Licet nullũ peccatũ cuiuscũq; conditionis, &
pro quocunq; statu irremissibile sit, a pçna tñ aut a cul H
pa Deus nõ absoluit, nec aliqs absoluere p̃t. Cuius pri-
mã particulã, licet nullũ peccatũ cuiuscunq; cõditio-
nis, & pro quocũq; statu irremissibile sit, intactã relin-
quẽtes, licet aliqñ eã mordere destinassẽt. Secũdã tñ. s.
A pçna tñ, aut a culpa Deus nõ absoluit nec aliquis sa
cerdos absoluere põt. de facto p iniuriã tanq̃ erroneã,
& hæreticã dãnauerũt. Motiua aũt huius apertissimæ
iniqtatis duo extiterũt. s. liuor & error. Fuit aũt liuor
grauissimus, q nec stylo exçqueri queat. inuidebãt. n.
sine causa, & gratis oderãt auctorẽ horũ quidam, quos
adeo iniquitas ipsa possederat, vt nihil possent pacifice
ei loqui, ẽt si vultus effingere & dissimulare conaren-
tur. Huius aũt ĩmanissimi liuoris cãs & altissimas radi-
ces, etsi qbusdã notissimas, stylo tñ prosequi, aut saltẽ
attingere, nefas putaui, ne potius maledict⁹ delatrator I
q̃ defensionũ mearũ inductor arguar. Hic ergo pessi-
mus liuor sui iuris eos esse nõ patiẽs nõ sinebat eos trã
quillitati animi locũ dare, sed dieb. & noctib. insidiaban
tur ori meo, vt siquid forsitan elaberetur inconside-
ratum, quod carpere & calumniari possent. Et si hoc
accommodum eis, vt videbatur, non inuenissent, ne-
cesse erat, vt quoduis aliud, in quo errarem, exquire-
rent. Nec ad verba eis satis respicere erat, sed & ipsam
retroactam ac præsentẽ præscrutabantur vitã: siquid
in ea criminari locus esset. Secundũ motiuum error
eorum grauissimus fuit, quẽ non satis admirari suffi-
cio. Nam & si liuor eorum detestabilis fuit, admirabi
lior tamen immo supra admirationem error fuit, vt
s. eruditi, & scholastici viri, qui totos satis longos an- K
norum suorũ dies literis impenderant, circa talia erra
rẽt, in quibus nec imperitissimos quosq; vulgi errare
verisimile fuerit. Nec tamẽ huic errori causa defuit.

CAPITVLVM II.

Modus errandi æmulorũ, & exclamatio contra eos, & an auctor negarit remissionẽ peccatorũ, prout ipsi insipiẽter affirmabãt.

MODVS autẽ errãdi hic fuit. Cũ. n. iuxta morẽ di
sputandæ conclusiones p decem dies, aut am-
plius valuis affixæ forent, antequã mihi r̃ndendi de eis
dies esset æmuli inter cæteras hãc inspexerũt, arbitrati
me remissionẽ peccatorũ, aut absolutionẽ a peccatis
prorsus excludere, claues quoq; ecclesiæ, & vniuersã
papæ potestatẽ interimere. In quo optatissimũ sibi in-
uenisse locũ gaudebãt, quo potius oratorio more q̃ iu F
diciali ad odiũ & inuidiã mei vniuersos, & ipsũ mundi
caput, & Chr̃i vicariũ irritarẽt, eius me & vniuersç ec-
clesiç hostẽ asserẽtes, cui⁹ altissimã potestatẽ crederer
meis assertionib. ĩpugnare. O error o sup. oẽm errorẽ
error. Quis talia unq̃ crediderit? vt Christian⁹, & Chri
stianorũ filius, in fide Christi ab vberib. eruditus, & in
ea totis dieb. & noctib. instructus, & cõuersatus pecca
torũ remissionẽ excluderet? O demẽs conceptio, qs
suspicari queat, licet indignũ theologicum tamen ꝓ-
fessorẽ tã nequissima credere? Quis. n. illius facultatis
se professorẽ glorietur, quam oĩno falsam & inanem G
esse ꝓclamet? Si tñ peccatorũ remissio nõ est, totam
theologicam consideratiõnẽ mendacissimã quis du-
bitet? O insania, o furor, qs talia cõcipiat, vt remissio-
nẽ peccatorũ negare potuerim. Nã si peccatorum re
missio non est, qd est nisi Christũ dicere fuisse mẽda
cissimũ, q venit annunciare nobis remissionẽ peccato
rũ, totãq; orthodoxorũ legẽ nihil nisi cõmenta men
dacij & vanitatis cõtinere. ipsosq; oẽs Christianos vl-
tra Mahometistas insanire, & sacrosanctã ecclesiã ni-
hil aliud q̃ stultã q̃dã, & inanem esse ꝯgregationẽ? Nã
secundũ Apostolũ. 1. Corin. 15. si Christus non surre-
xit, nec mortui resurgũt, vana est fides nostra. Si ergo
non data resurrectione, vana est fides, a fortiori vana
erit nõ data remissione peccatorũ. Nã ẽt non existen
te resurrectione, dũ tñ peccatorũ remissio fit, satis no
bis gaudẽdũ erat, qa in ppetuas çternitates animç no
strç luteis solutç carcerib. mansurç essent. si tñ data re H
surrectione negetur remissio peccatorũ, qd nobis re-
surrectio nisi ad malorũ incremẽta ꝓficiet? vt manẽti
bus reatibus delictorũ nostrorũ, in æternum pro eis
in vtroq; homine gehennali incendio cõcrememur?
Amplius aũt si peccatorũ remissio non est, nulla gẽs
æqualiter nobis insanit. Nã cæteris gentib. delectabi-
le aliqd subest, q̃ prosequentur, & pp quod omnia fa-
ciunt, & quo hic fruuntur, hoc aũt Mahometistis ac-
cidit, nam etsi æternorũ bonorũ perticipes nõ sint fu
turi, hic tamẽ fruuntur omni delectabili ad votũ, nec
est lex vlla prohibẽs eos. Nobis ãt in p̃nti viuendi lex
dura est, quia teste ipso domino Iesu, arcta est via, quç
ducit ad vitã. Mat. 7. in futuro autẽ nihil nisi æternus
cruciatus sperandũ nobis manet si peccatorũ remis-
sio nõ est. nihil ergo Christianis talia credentibus mi I
serabilius. Idẽ docet Apostol. 1. Cori. 15. s. si in hac vi-
ta tm̃ sperantes sumus in Christo, miserabiliores su-
mus oĩb. hoĩbus. Amplius qd nobis est quotidianos
pro Chr̃o subire labores, si nõ est remissio peccatorũ
Potius. n. delectabilibus fruendũ erat secundũ hoĩem
nec sic oẽ tp̃s in miserijs agendũ foret. Idẽ Apostol.
vbi supr. s. si oĩno mortui resurgũt, vt qd nos periclita
mur oĩ hora? quotidie morior ꝓ gloria ṽra fratres, q̃
habeo in Chr̃o Iesu dñ̃o nr̃o. Si secũdũ hoĩem pugna
ui ad bestias Ephesi, qd mihi prodest si mortui non re
surgunt? mãducemus, & bibamus, cras. n. moriemur.
q. d. si non sperat̃ resurrectio mortuorum, frustra est
laborare ꝓ Chr̃o, sed ꝯuenientius esset manducare &
bibere & frui oĩb. delectabilibus secundũ carnẽ. & tñ K
magis necessaria atq; vtilis nobis est remissio peccato
rũ, q̃ resurrectio mortuorũ, ergo si remissio peccato
rũ nõ est frustra laboramus ꝓ Chr̃o. His quoq; adijci
tur. Si peccatorũ remissio nõ est, Chr̃s nobis nihil ꝓ-
dest, quo nihil iniquius. Si. n. Chr̃us nobis prodest, aut
viuentibus, aut defunctis proderit. Viuẽtibus tñ parũ
prodest, si p̃ns status solũ consideretur, cum dura no-
bis imponat, & a delectationibus cohibeat. Vnde hic
omnib. gẽtib. miserabiliores sumus iuxta Aposto. vbi
sup. s. Si in hac vita tantũ sperãtes sumus in Chr̃o om
nibus hoĩb. miserabiliores sumus. In futuro ãt prodes
se nobis nihil potest si nõ remittũtur peccata, cum
impossibile sit nobis peruenire ad gaudia æternitatis,
quan-

quandiu Deus peccata in eum cõmiſſa non dimittit.
Cęterũ ſi peccatorum remiſſio non eſt, fruſtra oratur
pro mortuis, & cętera eccleſiæ ſuffragia in vanũ expẽ
duntur. vt oñditur. 2. Mach. 12. ſ. niſi. n. eos, qui cecide
rant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, &
vanũ orare pro mortuis. Et ſequitur, sãcta ergo & ſa-
lubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt a pecca-
tis ſoluantur, ergo ſuper ſolutione & remiſſione pec
catorũ eccleſia fruſtrat ſuffragia ſua. Amplius aũt ſi
peccatorũ non eſt remiſſio, Chriſtus inutiliter, & ſine
cauſa mortuus eſt, nã non fuit ad aliud mors ſua, niſi
vt nos per mortẽ ſuam a mortis debito ſolueremur,
& in virtute eius oĩa nobis crimina tollerentur. Quid
aũt abſurdius? quid inſanius dici poterat, quã ꝙ Chri-
ſtus inutiliter moreretur? Nam ſi vir ſapiẽs, nihil ẽt in
minimis reb. ſine cauſa agit, quanto magis ſpontaneã
mortem, ſi ſubeat non ſine grauiſſima, & arduiſſima
cauſa ſubijt, cum mors omniũ terribilium maximũ,
& vltimũ ſit? Quanto aũt differentius de Chriſto iſtud
dici poterit, qui ſapientiſſimus eſt? imo ipſe eſt ſapien
tia patris æterni. Itẽ ſi peccatorum remiſſio non eſt,
ſtultè & inutiliter vniuerſa eccleſię ſacramẽta a Chri
ſto inſtituta ſunt, & a nobis inaniter frequentãtur, cũ
iſta ponantur, vt inſtrã recuperandæ gratię amiſſę, per
quã peccata tolluntur. Præterea negare remiſſionem
peccatorũ non erat hęreſis ſupra oẽm hęreſim? Nam
hæreſes ſingulæ in eccleſia fuerunt ortum habentes
ex errorib. varijs diſſonantes a veritate fidei, quarũ tñ
contrariũ non reperiebatur expreſſe in ſacra ſcriptu-
ra ſaltem plane, ita vt dubitari non poſſet. Sicut patet
cuilibet intuenti ſingulas hæreſes, vt Arianorũ, Ma-
nichęorum, & Sabellianorum, & cęterorũ. Si tamen
quis dicat Chriſtum non fuiſſe flagellatum, nec mor-
tuũ, nec traditum a Iuda, nec prædicaſſe in Ieruſalem,
nec ſanaſſe cęcos, non erit hęreticus, ſed omnib. hære
ticis ſimul ſumptis deterior. ſ. infidelis. Patet quia hę
retici ſolũ peccant per errorẽ, putantes ſacrã ſcriptu-
rã ſic intelligi, vt illi exponunt, qui tñ negaret Chrm
ſanaſſe cęcos, vel prędicaſſe Iudæis, non erraret circa
intellectũ ſacræ ſcripturæ, ſed negaret eã expreſſe per
ſuperbiã, ideo eſſet aperta rebellio, & contumacia. Sic
aũt eſſet circa remiſſionem peccatorũ. Nam vnus de
articulis in forma eſt remiſſio peccatorum, cũ pona-
tur in ſymbolo Apoſtolorum, remiſſio peccatorum,
tota ẽt ſacra ſcriptura hoc aſſerit, cum Chriſtus dicat
Mat. 26. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro
multis effundetur in remiſſionẽ peccatorũ. Quis er-
go circa talia Chriſtianum hominem potuiſſe errare
crediderit? Amplius facilius eſt negare expreſſe Chri
ſtum eſſe Deũ & hominẽ, vel pro nobis paſſum, aut
iudicaturum oẽs homines, vel quaſcunq; partes ſacrę
ſcripturę, quam negare remiſſionẽ peccatorum, ꝓp
duo. Primo quia remiſſio peccatorũ ſine cęteris ali-
quid valet, cętera aũt ſine remiſſione peccatorũ pror
ſus ſunt inutilia. Nam dato ꝙ Chriſtus nõ ſumpſiſſet
carnẽ, nec accidiſſet aliquid eorũ, quæ Euangeliſtę te
ſtantur, poterat nobis a Deo eſſe ſalus per quẽcunq;
alium modũ, quem ipſe elegiſſet, licet iſte ſit conue-
niẽtior. Et data remiſſione peccatorum per modum
illum quicunq; eſſet ille, conſequi poſſumus æterna
gaudia. Quod ſatis nobis erat. Si tñ nõ ſit remiſſio pec
catorũ, ẽt ſi Chriſtus pro nobis mortuus fuerit, & cę-
tera acciderint, quæ Euangeliſtę teſtantur, & tota ec-
cleſia confitetur, nihil nobis iſta conferrent. Secundo
& grauius, quia ſiquis neget quaſcunq; particulas ſa-
cræ ſcripturę, vel articulos fidei in forma, ſolum ſibi
aduerſus Chriſtianos pugnãdũ eſt. Siquis verò neget
remiſſionem peccatorũ contra omnes homines bel
lum fouet. Nã Chriſtiani cõfitentur remiſſionẽ pec-
catorũ, vt tota ſeries ſcripturę clamat. Aduerſus ẽt Iu

A dęos bellũ eſt, ipſi namq; confitentur remiſſionẽ pec
catorũ, ideo quędam ſacrificia fiebant, quæ vocantur
pro peccatis, quib. factis Deus propitius erat Leu. 4. &
5. & 6. & Nu. 5. & 15. & in multis locis. & ob hoc erat
conſtitutus dies quidam, ſ. dies decimus menſis ſepti
mi, qui vocatur dies expiationis, vel propitiationis. ſ.
dies expiationis, quia peccata Iſraelitarum expiãtur, i.
mundãtur, vel tolluntur. Et uocatur dies propitiatio-
nis, quia Deus tũc propitiabatur peccatis Iudęorũ, cũ
ſummus ſacerdos confitebatur peccata illorũ, & im-
precabatur ea ſuper caput hirci emiſſarij Leu. 17.

Contra Mahometiſtas bellum eſt, nam & ipſi licet
extra omne bonum ſint, remiſſionem peccatorũ ſibi
B fieri credunt per quaſdam cęremonias, quib. ſe exer-
cẽt. Omnes quoq; in lege naturę, qui de Deo aliquid
rectè ſenſerunt, licet cęteros articulos explicite nõ te
nerẽt, hunc tenuerũt. Quis nãq; Deũ ſequeretur, ſi de
peccatorũ remiſſione dubitaret? cum. n. ex fragilitate
humana difficile ſit hominẽ ſemper manere ſine cul
pa, cũ ſemel peccaſſet, ſi non crederet remiſſionẽ pec
catorũ nũquam amplius Deũ ſequeretur, credens ꝙ
ſuperuacuũ eſſet, cũ iam remiſſionis locus nullus eſ-
ſet. Hoc ergo eſt vnum, ꝙ pręſupponitur accedentib.
ad inquirendum Deũ. Et tangit Apoſto. ad Heb. 11. ſ.
Credere. n. oportet accedentẽ ad Deũ, quia eſt, ꝙ inq-
rentib. ſe remunerator ſit, remiſſio aũt peccatorũ eſt
quędam pars remunerationis, quia fit ex pura gratia
C & liberalitate. Amplius aũt ſi peccatorũ remiſſio nõ
eſſet, vt quid diſtinguerentur quinq; receptacula ani-
marum corporib. ſolutarũ, ſ. infernus, Sinus Abrahę,
lymbus paruulorũ, & Purgatorius ignis, & Paradiſus
cęleſtis? Sed ſufficient infernus, & lymbus paruulorũ.
Quod patet, nã Paradiſum nemo ĩgreditur, niſi oĩno
mundatus tã a macula originali quam actuali, & tñ ſi
peccatorum remiſſio nõ eſt, neceſſe eſt oẽs homines
mori in peccato originali, cũ oẽs illud cõtrahãt. Ideo
ẽt ſi actuale nõ cõmiſerint decedent in peccato, & nõ
conſequentur vitam ęternam. Ad purgatoriũ ẽt ignẽ
nemo vadit, niſi cũ remiſſione facta peccati, & dece-
dente hoĩe, cũ charitate, manente tñ inexpleta parte
quadã ſatisfactionis, quę explẽda eſt extra hoc ſęculũ
in igne Purgatorio. Nõ conceſſa aũt remiſſione pec-
D catorũ manet ſemꝑ reatus peccati mortalis ad mortẽ
ęternã, ideo talib. nõ ad purgatoriũ ignẽ, ſed in gehẽ-
nam eundũ eſt. Sinus ẽt Abrahę ſuperuacue ponere-
tur, quia ad illũ locũ dicimus deſcendiſſe aĩas ſancto-
rũ patrum, qui ab omni reatu tã originalis quã actua-
lis peccati liberati erant, ſed manebant ibi quouſque
Saluator noſter per paſſionẽ ſuam aperiret ianuã vi-
tę ęternę. ſi tñ negetur remiſſio peccatorum, impoſſi
bile erat aliquos liberos eſſe ab oĩ reatu, ideo impoſſi
bile erat aliquas aĩas in ſinum Abrahæ contineri. Ma-
nebant ergo duo loca, quę ſufficiebant. ſ. infernus, &
lymb. puerorum. Quod patet, quia nõ data remiſſio-
ne peccatorũ, neceſſe erat oẽs homines mori in pec-
cato, ſaltem in originali, cũ oẽs homines illud contra-
hant. Nec hic quicq̃ de virgine loquimur, quid de ea
E fuerit. Qui ergo moriebantur, aut decedebant in ſolo
originali, ut paruuli, aut ĩ actualib. & originali. Si in ſo
lo originali, ibant ad lymbũ puerorũ. Si vero in actua-
libus cum originali, ibant in infernum. Item quæ vn-
quam maior dementia eſſe poterat, quam aſtruere, ꝙ
Deus non abſoluat a peccatis, ideſt ꝙ non poteſt ab-
ſoluere? Nam cum Deum omnipotentem dicamus,
qũo ei poteſtatem remittendi peccata ſubtrahemus?
Item quid naturalius eſſe poteſt, quam ꝙ Deus poſſit
remittere peccata, cum per peccata ipſe offendatur?
Nec dicit aliquã magnã poteſtatem in Deo poſſe re-
mittere peccata, quia ſimile in nobis eſt. Nã qñcũq;
offenditur quis ab alio, põt ei remittere iniuriam, vel

offensam,aut debitum,& ad hoc nulla potestas requi
ritur,sed sola uoluntas remittēdi. Ita de Deo est,quia
omne peccatum cuiuscunq; generis aut modi sit cō-
tra Deum est,& in ipso ipse offenditur,ideo ad remis-
sionem eius nulla alia potestas requiritur, nisi ꝙ uelit
remittere. Item qui peccatorū remissionē negat, ne-
cesse est, vt confessionem peccatorum, & absolutio-
nem sacerdotalē,& concessiones indulgentiarū inuti
les esse dicat, cum ista non sint nisi ad peccatorum re
missionem. Amplius, quæ erit insania negare remis-
sionem peccatorum? cū nihil frequentius, & expres-
sius in sacra scriptura asseratur? Nā Christus dixit san-
guinem suum fundendum in remissionem peccato-
rū,Matt.26.Et Christus quando sanauit Paralyticum
dixit ei. Fili dimittuntur tibi peccata tua Marci.2. &
de Magdalena dixit. Propter ꝙ dico tibi,remittūtur
ei peccata multa.Et iterum dr̄: dixit ad illā remittun-
tur tibi peccata tua. Luc.7. & Beatus Petrus dixit Iu-
dæis. baptizetur vnusquisq; in nomine Iesu,in remis-
sionem peccatorum vestrorum Actuū.2.& iterū pœ-
nitemini,& cōuertimini,vt deleantur peccata vestra.
Actuū 3.idem Actuum.5.&13.& non solum in nouo
testō,sed ēt in toto veteri idem asseritur.Oēsnamque
prophetę dicunt remissionem peccatorū per Chr̄m
debere fieri,ut patet Actuū.10.s. huic omnes prophe
tæ testimonium peribent,remissionem peccatorum
accipere per ipsum. Amplius quæ vlla maior poterat
esse demētia,quam negare sacerdotalem potestatem
circa absolutionē a peccatis? nam Christū negat eūq;
mendacem astruit,qui sacerdotali potestati non assen
tit.Quid.n.clarius eo,ꝙ Christus dixit Matt. 16.cū ec-
clesię,quæ unica est, & mater nostra nomine Petri ad
eius vnitatem designandam claues traditę sunt.s.& ti
bi dabo claues regni cęlorum,& quodcunq; ligaueris
super terram,erit ligatum & in cęlis, & quodcunque
solueris super terram erit solutum & in cęlis? Quid ēt
manifestius quam illud,quod Matth.18. habetur? ubi
Christus ecclesię pro membris suis potestatem istam
tradens pluraliter locutus est,innuens,ꝙ licet ecclesię
quę unica erat cōferretur potestas,per singula mēbra
sua adhucordinata poterat potestas ista exerceri,cum
ait,ꝙ si ecclesiam non audierit,sit tibi quasi Ethnicus,
& publicanus. Et sequitur, Amen dico vobis,quæcun
que alligaueritis super terrā erunt ligata & in cęlo, &
quæcunq; solueritis super terrā erūt soluta & in cęlo.
Apertissimum est ēt illud Io.20.s.Sicut misit me pa-
ter, & ego mitto vos.i.in eadem potestate,in qua me
misit quantum ad procurationem salutis humanę,in
eadē mitto vos,& sequitur,hæc cū dixisset, insufflauit
in eos,& dixit, accipite Spiritum sanctum, quorū re-
miseritis peccata,remittuntur eis, & quorum retinue
ritis,retenta sunt.Quis ergo nisi q oīno insaniat cōtra
sacerdotum potestatē loqui aut cogitare conabitur?
nec solū hęresis est talia suspicari,sed supra oēm hęre
sim, immo omnem admirationē excedit. Postremo
cogitet, qui talia cogitare potest, me omniū hoīum
pessimum super oēs hęreticos deprauatissimum ta-
lia cōtra sacratissimam & immaculatissimam fidem
Orthodoxam sentire potuisse: quæ nullus infidelis-
simorum aut sanę mentis homo sensisse poterit,nun
quid & illa publice astruere confidenter auderē in ca
pite mundi? in curia sāctissimi? & summi pōtificis:ad
quam de vniuersis ecclesiæ Latinę angulis peritissimi
viri confluxerant:vbi non solū infidelitas,& aperta re
bellio,& graues hęreses, sed etiam minimus in fide
error impunitus non finitur? Nunquid non grauissi-
mam indubitatam tamen nec immerito mortē expe
ctarem talia astruendo? Quomodo si talia astruxissem
me publice de omnibus satisfacturū & omni homi-
ni respōsurū,teste ipsa curia: immo,vt ita dixerim,to-
F ta ecclesia sępius proclamaui? nunquid non talia asse-
rentē,non solū viri peritissimi quorū copia grādis erat
de more in curia residens, & aliunde diligenter quęsi-
ta, sed ēt insipientes paruuli leuissimo argumento in
me dicere potuissent? vnde ergo illud extitit, ꝙ sępe
oratam, & iudicialiter ac publice proclamatā audien
tiæ copiam publice denegauit iniquitas? cū me i prō-
ptum ad cām paratum & singulis rn̄surum sępissime
obtulissem. Quis ergo vnquam talia de Christiano vi
ro, & Christianis parentibus ab immemoriali Ortu
trahens originem cogitare potuerit? Cogitauerunt ta
G men hęc ęmulatissimi hostes mei: immo non cogita
uerūt, quoniam contexerunt eos iniquitatis & liuoris
grauissimę tenebrę,vt nihil cogitantes in immensum
errarent, Publicatis.n.conclusionibus,nec dum tamē
disputatis me errasse cōceperant. Expositis autem eis
secundum illam clarissimam veritatē, quam in termi
nis suis proprijs,& non aliunde quæsitis continebant
patuit errasse eos,qui me prius errare crediderant. Sed
quoniam me nondum audito per plures dies ipsa nō
satis compos sui iniquitas me grauissime errasse asse-
ruerat,erubuit vera fateri: ne se aut rudē satis aut ma-
liuolā fateretur. Nemo aūt crediderit me maledicen-
di studio ista dictasse, sed cū beato Hier. obtrectatori-
bus meis immo ipsi iniquitati solum respondeo. Te-
stis quippe mihi est ipsa summa & irrefragabilis veri-
tas: me in hac proęmiali locutione multa omittere, q̄
in immēsum cām meam extollerent, & iniquitatem
H ipsā suo mucrone confoderent, A quib. satius abstine-
re putaui, ne criminandi desiderio calamū sumpsisse
quisquā crediderit. Ad rem tn̄ aliqn̄ veniendum est.

CAPITVLVM III.

De iniquitate æmulorum,quomodo copistas, & officiales bullarum Romanæ curiæ contra auctorem incitabant. Et an detur absolutio a culpa, & pœna. Et de latissima potestate papæ in concedendo indulgentias claue non errante.

QVONIAM vero imperiti,aut maligni,vel v-
trūq; uerius quantum in eis fuit hanc con-
clusionis particulam damnare conati sunt,
vt eorum error posteros latere non possit,
defensiones apponendas putaui. Erat n.particula illa
I cōclusionis,ꝙ a pęna aut a culpa deus nō absoluit,nec
aliquis sacerdos absoluere possit. Circa q̄ quidā erra-
uerunt,putantes hic negari ptātē plenissimā, aut ma-
ximam papę,quā vulgariter quidam vocāt absolutio-
nem a culpa,& a pęna: ita vt ipsi crederent,ꝙ ego non
negarem ptātem absoluendi a culpa, vt ipsi dicunt,
quam Deo tribuunt,& aliquomodo sacerdoti,& cuili
bet. Sed illā,quę est altitudo ptātis s. absoluere a cul-
pa,& a pęna. Et hoc credidit aut credidisse se finxit ip-
sa hostilis ęmulatio,mittens satellites suos,qui scripto
rib.curię copistis cæterisq; hmōi bullarū officialib. tu-
multuandū suaderēt,cū inquiūt. Iā oīs vobis spes lucri
adempta est. Iā officii vestri inane sine re nomen erit.
Quid cessatis? quid quiescitis? cū Hispanus iste astante
K tota curia confidenter clamet,papā non posse a pęna
& a culpa absoluere. Nullæ ergo de cętero hmōi con-
cessiones indulgentiarū erunt,in quo quātū vestrę rei
depereat,nostis. Nec solū hāc rudem,& ad tumultum
facilē plebeculam cōcitabant,sed & ipsos lanistas,cau
pones,stabularios,cæteraq; laicorum hominum uaria
genera vario dicendi colore deturbare nitebantur. In
quo eorū duplex error erat. Primus qa conclusio mea
hęc in sentētia directe aut ēt ex terminis non signabat
cū ibi dicatur,a pęna,aut a culpa deus nō absoluit, nec
aliquis sacerdos absoluere potest. Et ponitur ibi pœ-
na, & culpa disiunctiuè, aut disiunctim. Et vt signi-
ficaretur, quod ipsi intendebant, oportebat po-
ni;

ni: pęnam, & culpam nullus sacerdos absoluit. Et tūc debebat esse sensus, quòd ego concederem primum modum loquēdi improprium, quòd Deus absoluit hominem à culpa, & quilibet sacerdos absoluit aliquo modo à culpa. Et tamen istam plenitudinem potestatis, quæ est in Papa, quam ipsi vulgariter loquentes, & improprie dicunt absolutionem à culpa, & à pœna ego negarem. Et sic non negarem potestatem communem sacerdotalē, sed culmen potestatis summi pontificis, sed hoc imperite assumpserūt aut confinxerunt sibi, cum nec hoc senserim, nec verborum series hoc inducat, quæ si in aliquo militat, potius militaret cōtra potestatem communem tam Papę quā sacerdotū, ac cōtra illud culmen soli Papæ reseruatū.

Secundo modo errabant, quia etiam si quis dicat sic, papa non absoluit, vel non potest absoluere à culpa, & pęna, nullum falsum dicit. Et cum dicitur, Papa vel aliquis homo absoluit à culpa, & à pœna, non debet concedi proprie propositio ista in terminis istis, licet significatum quod intendunt aliqui exprimētes eam debeat concedi. Ratio est, quia iste modus loquēdi, non solum non conuenit theologis, qui subtilius, & magis proprie terminis vtuntur, & proprius de singulis rebus disputant. Sed etiam non conuenit modo loquendi iuris in clementina vnica de priuilegijs. Et in cle. abusionibus de pę. & remis. Nam in prima dicitur vel à sententijs per statuta prouincialia, aut synodalia promulgatis, seu, vt verbis eorum vtamur, à pœna, & à culpa absoluere quępiā præsumpserint excōmunicationis sñiam incurrāt ipso facto. Ex quo innuitur, ꝙ improprie dicitur absoluere à culpa, & à pęna, quia alias Papa non diceret, seu, vt eorum verbis vtamur, à pęna, & a culpa absoluere quępiā præsumpserit, sed diceret absolute: seu à pęna, & à culpa quępiā absoluere præsumpserint, ergo videt, ꝙ non putauit ꝓprie dici absolui quēquā à culpa, & pęna. Sed improprietatē istā mō loquendi eorū iperito ascripsit. Idē patet in cle. abusionibus, cū dr̄, & aliq ex ipsis eos à pęna, & culpa vt eorū verbis vtamur, absoluāt, vbi sē ꝑ innuit imꝓprie dici absolui quosq̄ à culpa, & pęna. Sꝫ obijciet, ꝙ Papa dicit, vt eorū verbis vtamur, ñ qdē quasi īproprie dictū sit absolui quēq̄ à culpa, & pęna, sꝫ qa negat verū esse, qđ illi faciūt. Quia si diceret, & aliq ex ipsis eos à pęna, & culpa absoluūt, videret concedere, ꝙ illi vere absoluebāt eos, licet absoluēdo facerēt ꝯ ius, aut in contēptū clauiū: cū āt dicit, vt eorū verbis vtamur, appet, ꝙ nō ꝯcedit eos qcq̄ facere, sꝫ solū loqͥ sicut illi loquunt dicētes se absoluere à culpa, & pęna. Dicendū, ꝙ hoc ñ stat. quia ī allegata clemē. vnica de priuilegijs dr̄. seu, vt eorū verbis vtamur, à pęna, & a culpa absoluere quępiā ꝑsumpserint. Sufficiebat enī poni ibi ꝑsumpserint ad denotādū eorū actū viribus carere, vel nullū eē, cū sit ꝑsumptus, & ñ factus, & nō poneret eorū verbis vtamur: ibi tñ ponit ꝑsumpserint, & vt eorū verbis vtamur. Ergo ponit, vt eorū verbis vtamur ad significandā īproprietatē locutiōis. Iō dđm, ꝙ in actu istorū erāt duo īconueniētia. s. falsitas ī opere, & īproprietas ī sermone. Falsitas qdē, qa asserebāt se absoluere, cū tñ nō possent absoluere ab eo, quod dicebant, immo nec ab aliquo. Improprietas autem sermonis cū dicebant à pęna, & culpa absoluere, quia dato, ꝙ totaliter, & verè absoluerent ab eo, quod intendebant signari per pœnam, & culpam, ideo Papa posuit duo contra eos scilicet, præsumpserint, & vt eorum verbis vtamur. Per primum significatur eorum falsitas operis, per secundum improprietas sermonis.

Secundò patet apertius adhuc, quia cum in allegata clemen. abusionibus cum Papa loquitur de hac maxima potestate in absoluēdo à culpa, & pœna, sed re-

A missionem siue absolutionē plenariam, dicens, benefactoribus locorū, quorum quæstores existunt, remissionē peccatorū plenariā indulgeant. Et patet ꝙ ista sit propria locutio, quia ibi Papa non addidit, vt eorū verbis vtamur, sicut cū dixit de absolutione à culpa, & pœna, innuens illū esse proprium modum loquendi, & istum improprijssimum, & sic improprie dr̄ absoluere à culpa, & pœna, sed absoluere plenarie. Idem patet ꝑ glosam eiusdem clemen. super parte à pęna, & culpa, dicit ibi Ioan. An. ista est plenissima peccatorū remissio. Et sic nihil aliud est absoluere à culpa, & pęna quam plenarie absoluere, nisi ꝙ vnum est ꝓprie dictum, & aliud improprie valde. Ad cognoscendum amplius, quæ dicta sunt, & vt nullus putare potuerit me de amplissima Papæ potestate quantum ad absolutiones, & indulgentias dubitare potuisse, declarabo quædam, quæ tunc prius in curia dicere solebam, & in scriptis teste tota curia prę sentaui, contra quę nihil ipsa iniquitas mutire ausa est, vt etiam posteri id ipsum videant. Sciendum, ꝙ Papa habet facultatem ad concedendas indulgentias in quacunque assignatione vel taxatione vsque ad plenariam remissionē peccatorum inclusiue, & hoc satis ex modo loquendi iuris, & totius ecclesiæ constat, cum Papa concedat plenissimam remissionem omnium peccatorum cruce signatis pro subsidio terrę sanctę, vt declarant Host. & Io. An. de Iudęis, & saracenis. c. ad liberandam. Et refert hoc Io. An. in glosa clementinæ abusionibus, conceditur etiam ista indulgentia in anno centenario, vt patet in extrauaganti Bonifacij scilicet, habet antiquorum. Et dicit in eadem glosa Io. And. quòd istam plenissimam indulgentiam solus Papa cōcedit.

Vltra hęc dico, quòd Papa in concedendo indulgētias habet maiorem potestatem quam vsque ad plenariam indulgentiam, vel plenariam omnium peccatorum remissionem, sed non exercet eam aliquando, nec potest exercere, non quidem ex defectu potestatis, cum dicam eum habere istam potestatem, nec ex defectu dispositionis alicuius causaliter, vel alias deficientis ex parte ipsius, sed ex defectu materiæ, quę non potest suscipere tātum quātum Papa agere possit. Patet hoc, quia Papa habet liberam clauem totius thesauri ecclesiæ, dum tamen non erret clauis scientiæ, in quo thesauro ecclesiæ sunt infinita merita tam passionis Christi, quam superogationes bonorū omnium sanctorum, & totius ecclesiæ, quantum ad mēbra definita: materia tamen, super quam est exercitiū huius clauis, sunt oēs fideles viuētes, inquantum committerunt aliqua peccata, à quibus deānt absolui. Accipiendo ergo peccata oīum hominum non solū, q simul sunt in aliqua ętate, sed ēt omniū, qui aliqñ fuerunt, & qui nunc sunt, & erunt, & etiam peccata dęmonum cū eis nō fit aliquid vere infinitū, thesaurus tñ ecclesię est infinitus, vt dictum est. s. ꝑp merita passionis Christi, quæ sunt vere infinita, cum ipse sit verus Deus, qui in infinitum valet. ergo de thesauro ecclesiæ possent dispensari realiter infinita, remissio tñ

E plenaria facta cuicunque nostrum, vel etiā omnibus simul sumptis, nō est aliqd infinitū, qa nō est ad pęnā infinitam, sed ad pęnam finitam, & limitatam, quam in purgatorio toleraturi eramus, vel temporaliter, iō maior est potestas Papæ ad absoluēdū, & remittēdū, q̄ sit capacitas oīum hoīum simul sumptorū ad indulgentiam, vel remissionem recipiēdam. Ideo quando aliquis vult loqui de plenitudine potestatis Papę ī absolutionibus, & indulgentijs proprie, non debet dicere, ꝙ Papa absoluit à culpa, & à pœna, sed quòd concedit plenariā indulgentiā, vel remissionē omnium peccatorū, quia dicere, absoluere a culpa, & a pœna est dictum improprium, & large positum per ter-

minos alienos:& hoc satis patet in literis datis in fora ecclesiæ: in quibus nō dicitur, quod papa absoluit à culpa,& pœna:vel quòd concedit indulgētiam à culpa,& pęna, sed quòd concedit plenariam indulgentiam, vel remissionem omnium pecatorum.

Interdum tamen aliqui doctores, licet rarissime loquuntur large, & improprie ad formam vulgariū, vt ab eis percipiantur, & dicunt indulgentiam a culpa, & à pœna. Sicut Franciscus de Maironis 4. Sen. di.19. quęrit,an papa possit absoluere à culpa,& a pœna,& respondet quod sic,& tamen hoc non facit propriam locutionem: cum iura supra allegata probent hoc improprie dictum.

Hęc de plenitudie potestatis papę dicta sunt, & de absolutione, quā vulgares vocant à culpa, & à pęna, licet cōclusio de hoc nō intenderet. sed propter quosdam imperitos, qui de hoc intelligebant, & calumniabantur,dictum sit.

Capitulum quartum. In quo declarantur octo, quæ sunt in quolibet peccato scilicet. actus,culpa,offensa,macula,tenebra, reatus pęna,pronitas ad malum.

ACcedendo non magis ad propositum conclusionis, vt videatur planè, an deus, vel sacerdos absoluat à culpa aut absoluat à pœna: aut a nullo eorum sacerdos absoluat, nec Deus, considerandum, ꝙ in peccato, vel de peccato nihil debet manere ad hoc, quod aliquis sit plenè purgatus, & dignus ingredi vitam æternam, sed eorum, quę in peccato sunt, quædam per se esse desinunt sine aliqua actione peccantis, & sine actione Dei,& sine actione sacerdotis:quędam tolluntur per Deum:& alia per ministros ecclesię: alia per actum pęnitentis.

Pro quo sciendum quod in peccato possunt considerari septem,vel octo. scilicet actus peccati, culpa, offensa,macula,reatus,tenebra,pęna,pronitas ad malum. Et ista dantur necessario in quolibet peccato saltem in peccato commissionis. De primo patet sicut in occidere,& fornicari,in quibus est actus positiuus. scilicet,vulnerare hominē & tangere fœminam carnaliter: qui actus absolute & in se non sunt boni nec mali:sed efficiuntur boni, vel mali per circunstantias additas. Quod patet,alias nō posset quis in aliquo casu tangere fœminā carnaliter, vel occidere hominē sine peccato,quòd falsum est, cū interdum isti actus sunt meritorij. De occisione patet de Phinees, qui occidit Zambri coeuntem cum scorto Madianitide, quem deus ex hoc laudauit, & promisit sibi ꝑ hoc sacerdotium sempiternum. Nu.25.& 1.Macha.2. De coitu patet,vt quando fit cum vxore ad reddendū debitum. Nam tunc est meritorius, quia est actus iustitię:cum Apostolus dicat obligatos coniuges ad hoc. 1.ad Corinth.7.

Secundum qđ est in peccato,est culpa,& est culpa quædam priuatio debitę rectitudinis in actu.scilicet, quòd ad hoc quod aliquis actus esset bonus moraliter deberet habere quasdam circunstantias bonas regulantes eum, quibus si careat est malus. Et sic illa carētia, vel priuatio est culpa in actu, sicut in casu dato: ad hoc quòd tangere fęminam carnaliter sit bonus actus, requiritur quod tangat quis eam,quam debet, vel de iure potest scilicet, vxorem suam, & quando debet, & vbi debet,scilicet non in loco nec tempore prohibitis, & propter quem finem debet. scilicet ad prolem gignendam,vel ad reddendum debitum,vel ad mitigandum fomitem. Nam propter hoc melius est nubere quā vri.1.Corint.7.2.sic de alijs circunstantijs requisitis, de quib' Arist.3.Ethi.si omnes ibi conueniant actus bonus tangendi fęminam: si autē omnes deficiant, vel aliqua earum, actus malus erit:non propter aliquid positiuum, sed propter defectum circunstantiæ,quæ deberet inesse. Et illum defectum,carentiam, vel priuationem vocamus culpam,vel maliciam in actu,quia malicia nihil aliud est, nisi ille defectus,cum, non sit aliquid positiuum, nec actus de genere suo malus sit. Sic etiam patet per sanctum Tho.2.sen.di.35.arti.1.scilicet, malum per se loquendo ꝑriuatio quędam est alicuius boni:bonum autem in perfectione, & actu consistit. Et ea quę dicta sunt ponit sanctus Tho. eodem arti. in responsione ad tertium arg. scilicet, malum actus consistit in defectu. G actus secundum quod deficit à debito fine, vel à debitis circunstantijs.

Tertiū in peccato est offensa. Nam quando quis peccat recedit à Deo contēnendo eum, & legē suā, & adherendo cuidam bono creato,quòd homo pręponit deo. Et in hac auersione deus offenditur. s.qđ propter aliquam rem minorem se cōtemnatur ipse, & recedatur ab eo. De hoc patet ēt per sanctū Tho. 3.parte summæ.q.86.arti.2.in corpore quæstionis:scilicet peccatū mortale est offensa Dei: & quod offensa in peccato opponatur gratiæ. Et postea dicit,quod offensa in peccato mortali procedit ex hoc quod voluntas hominis est auersa à deo,& conuersa ad bonū creatum. ideo ad remissionem offensionum requiritur,quod voluntas hominis mutetur, & conuertatur H ad Deum cum detestatione prædictę conuersionis ad bonum creatum:& hoc modo loquuntur prophetæ & sacra scriptura vocādo peccata offensiones dei: sicut dicitur Psalm.94. quadraginta annis offensus fui generationi huic.i.ab hac generatione pessima Iudeorū. Et sic omnes doctores cōmuniter loquūtur.

Quartum quod in peccato consideratur est macula:& de ista dicit Magister 4.Sen.di.18.c.1.quod ante pęnitudinem cordis peccator habet maculam,& fœtorem peccati. Et ista macula est quędam deformitas in anima nostra,vel immundicia largè dicta. Et est in anima secundum quod in anima est imago dei,& ista macula, vel deformitas est priuatio pulchritudinis prius habite, & nūc debitę inesse: sicut.n.in corpore I humano,quòd adornat̄ vestibus circūdantibus illud, quibus si homo careat est deformis & malè apparēs, & non est illa deformitas nisi carentia vestium vel ornatus necessarij: ita est in anima nostra, Nam in ipsa est imago dei naturaliter,& pulchritudo sua extrinseca est gratia,vel charitas: quam cum habet homo pulcher videtur, sicut homo vestitus. Si aūt caruerit illa, erit deformis sicut homo nudus, & hoc est in quolibet peccato mortali: quia ꝑ quodlibet tollit̄ tota charitas, & gratia dei. Vel potest macula accipi ꝑ quadā immunditia figurate sumpta. Nam sicut cū quis tangit aliquam rem immundam polluitur actualiter, & postq̄ cessauerit actualiter tangere, cessat actualit̄ pollui,manet tn̄ semper pollutus vsquequo lauet:ita qn̄ K quis auertens volūtatē suam à deo, applicat se alicui rei creatę,qua vult frui:dicitur pollui actualiter volūtas ꝑ actualē conuersionem, & adhęsionem ad illam rem,& cessante illo actu cessat ista voluntas actualiter pollui:manet tn̄ pollutus quousque ꝑ pęnitentiā abstergat̄ illa immunditia relicta. Ista immunditia vel macula cāta ē ex eo ꝙ volūtas semel malū voluit. Nā dato ꝙ cesset malum vel actualiter,manet hoc,quòd est malū voluisse,& est infectio,vel sordes siue macula. Hoc modo accipit Mag̃r.4.Sen. di. 18.c.vltimo,cū ait: Sed quid est macula peccati, à qua lauat anima? s. ecce enim qs voluit facere homicidium & patrauit: quo patrato desijt tam velle q̃ facere: nondū tn̄ verè & humiliter pęnitet,nec confiteri proponit. Quæ igit̄ remansit in anima illius macula? respōdet.i.mala voluntas

luntas quidem macula fuit illius animę, sed illa transit. Macula est etiam si pęnitere contempsit. Sed hoc est peccatum aliud a præcedenti. Quæ igitur macula mansit, a qua in pœnitētia purgatur? polluta quidem est anima quousque pœnitet sicut erat dum in ea erat praua voluntas, sicut enim qui tangit mortuum, vel aliquid immundum, ita pollutus est post actum, quousque lauatur, sicut fuit dum tangeret, ita post actum peccati polluta remanet anima, sicut fuit in ipso peccati actu. quia ita longe est a Deo per dissimilitudinem, qui est vita, & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa igitur dissimilitudo, quæ inest animæ ex peccato, & est a Deo elongatio animæ macula intelligitur, a qua purgatur in pęnitentia.

Considerandum tamen quod macula quomodocunque accipiatur non dicit in anima aliquid positiuum, sed priuatiuum, & tamen adhuc magis proprie dicit priuationem pulchritudinis quam aliquid aliud, sicut in principio diximus: & istud tenet sanctus Tho. 4. Sen. di. 14. q. 2. arti. 2. in corpore: cum ait. scilicet dicendum quod ex hoc aliquid maculatū dicitur, quia debitæ pulchritudinis patitur detrimentum. Vnde macula secundum quod huiusmodi non habet quod aliquid ponat: sed per comparationem ad illud, quod quandoque pulchritudinis detrimentum causat aliquid ponere dicitur: sic aliquid in facie positum, quod candorem faciei priuat, aut tegit. Pulchritudo autem animæ consistit in similitudine ipsius ad deum, ad quam formari debet per claritatem gratiæ ab eo susceptam: sicut autem perceptio claritatis corporalis a sole prohibetur a nobis per aliquod obstaculum inter positum: ita & claritas gratię prohibetur ab anima per pecactum commissum, quod diuidit inter nos, & Deum. Isa. 59. scilicet Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos, & Deum vestrū. Vnde ipsa macula quantum in se est non ponit de essentia sua, nisi priuationes grę: sed ponit vt causam obstaculum peccati, ꝙ obstat ad gratię receptionem. Et ob hoc etiam macula tenebra dicitur ratione prædictæ similitudinis. hoc Tho. Aliquando autem magister vocat istam maculam fętorem peccati. 4. Sen. 18.

Quintum in pecato est tenebra, & ob hoc assignat Magister specialiter quarto, Sent. dist. decimaoctaua, cap. primo, & de hoc quærit dist. eadem, capit. vltim. scilicet. Hic quæritur, quæ sit illa macula, quæ sint illę tenebræ interiores, a quibus Deus animam purgat, & respondet dicens, de tenebris, & interiori caligine satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, secundum quam pręcessit, & naturalium bonorum patitur lęsionem, vnde intellectus obtundirur, & totus interior homo obtenebratur, & ita quadam caligine mens obuoluitur, quę caligo peccatim pęna est. Istam ponit distinctius specialiter Magister a macula eodem capit. Sed Sanctus Thom. dicit maculam, & tenebras in pecato idem esse: sed macula vocatur inquārum est priuatio gratię, vel decoris, tenebra autem inquantum est obstaculum quoddā, vel interpositio ipsum peccatum ad non recipiendum gratiam, & Dei claritatem.

Sextum est reatus, & idem est quod obligatio, quia reatus a reo dicitur, & ista est in quolibet peccato, siue in originali, siue in mortali siue in actuali: siue in veniali, & insurgit ex lege Dei, nam sicut in legibus humanis cauetur quod occidens hominem, aut vulnerans tali pęna plectatur, siquis autem contra illam legem fecerit, illico est obligatus ad tolerādam illam pęnam legis, & ista obligatio non insurgit nisi ex lege, cui dedit vires legislator, ita in diuinis est quod siquis peccauerit mortaliter, puniat in inferno: statim ergo ut siquis peccauerit insurgit ei ista obligatio, scilicet licet vt puniatur in æternum, similis modus loquendi est Gene. tertio, scilicet quacunque hora comederis morte morieris. idest obligaberis ad moriendum. De isto reatu dicit Sanctus Thom. quod sit obligatio ad pęnam, & dicit, quod sicut in peccato mortali sūt duo, scilicet auersio, & conuersio. Ita est duplex reatus. Nam ex parte auersionis consequitur reatus pœnæ æternæ, ex parte cōuersionis ad creaturam manet reatus ad pœnam temporalem. De hoc sanctus Tho. 4. Senten. dist. 18. q. tertia, articulo secundo, & tertia, parte summæ. q. 86. arti. 4. & prima secundæ. quæst. 87. per totum.

Septimum est in peccato pœna, quæ pro peccato debet, & ad hanc est reatus siue obligatio, vt diximus, q̄dā est obligatio ad pœnam directè æternam, & alia est temporalis, idest ad pœnam temporalem, siue, quæ debetur pro commissione, siue, quę manet abolito reatu mortis æternę per contritionem, & gratiam.

Octauū est in peccato pronitas ad malum. Et ista insurgit naturaliter ex pecacto. nam teste aris. 2. Ethi. generationes & corruptiones hītuum fiunt ex eisdē. i. ex similibus. s. ex hoc, ꝙ est iustum facere efficitur quis iustus: ideo omnis actus naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis, qualis ipse est, & quia non possunt interdum ex quolibet actu gigni habitus: cum sit habitus qualitas quędam radicata in subiecto, & difficile mobilis, gignitur saltem dispositio ad habitum ex actu, ideo distinguit Arist. in prima specie qualitatis habitum & dispositionē. Cum ergo quodlibet peccatum actuale sit actus malus, sequitur naturaliter ex eo pronitas ad malum, quę est habitus, vel dispositio. De hoc sanctus Thom. 3. sen. dist. 34. articulo primo, in corpore quæstionis, & in multis locis.

CAPITVLVM V.

In quo declaratur de octo, quæ sunt in peccato, & an absoluantur ab omnibus, & quibus non.

PRAESVPPOSITIS his considerandum est, quod istorum octo, quę posita sunt esse in peccato, quædam absoluuntur, vel vt melius dicamus a quibusdam ipsorum absoluūtur. Et alia sunt, quæ dimittuntur, vel tolluntur. alia sunt, a quibus nec absoluimur, nec tolluntur nobis nec dimittuntur, sed per se cessant, & absolutione, aut remissione non indigent, immo nec illam suscipere possunt.

De primo, quod erat in peccato, scilicet actu positiuo est dicendum, quod non absoluimur ab illo, nec tollitur nobis ille actus, nec dimittitur, sed per se esse cessat, & non indiget absolutione, nec remissione, esset namque ridiculum, quod quis absolueretur ab actu positiuo fornicandi, vel quod ille nobis tolleretur quia ille non manet, & nihil omnino est eo tempore, quo Deus per contritionem dicitur nos absoluere, vel sacerdos absoluit nos in sacramento, & de eo quod nihil omnino est nullus potest absolui. Istud tenet Sanctus Thom. quarto, Sent. distin. decimoquarto, quæst. 1. articulo sexto, in solutione ad tertium argumentum. vbi cum diceret, quod non posset quis dolere de peccato, quod iam transiuit, respondet quod transiuit peccatum quantum ad actum, & tamen manet quantum ad reatum, qui est præsens: & de illo dolemus. Et in hoc nemo facit difficultatem in re, nec in modo loquendi, quia nemo vnquam sic locutus est, quod diceret alteri absoluo te a reatu peccati.

Secundum in peccato eſt culpa, de qua ſecundum veritatem, proprie aſſumendo, vt ſupra accepimus, dicendum, ꝙ nemo ab illa abſoluitur, nec poteſt abſolui, nec etiam culpa tollitur aut dimittitur, ſed ipſa per ſe ceſſat eſſe, quia, vt ſupra diximus, culpa eſt quędam priuatio debitę circunſtantię in actu, & accidens priuatiuũ actus. Sic eſt cęcitas, quæ accidens priuatiuum oculi, & tamen actus poſitiuus tranſiuit, quia non durauit niſi per momentum. ideo includit contradictionem, ꝙ accidens ſuum priuatiuum maneat. Et ſicut actus poſitiuus peccati non durat, niſi per momentũ, vel paruo tẽpore, ita culpa non manet niſi paruo tempore, & ſic impoſſibile eſt, ꝙ culpa tollatur, vel ꝙ dimittatur per Deum, non quidem quaſi Deus nõ poſſet tollere, vel nollet tollere, ſed quia antequã homo conuertatur ad Deum per contritionem, & Deus infundat ei gratiam, culpa deſinit eſſe.

Amplius tertium in peccato erat offenſa, & iſta poteſt dupliciter accipi, vno modo offenſa pro eo, ꝙ formaliter dicitur aliquis offendere alterum, & tunc actus malus dicitur offenſa, inquantum in eo eſt quædam prauitas, vel inęqualitas oppoſita iuri, & debito, ſecundum quam iuſte offenditur ille, contra quem talis actus committitur.

Alio modo accipitur offenſa pro effectu offenſę. i. pro quandam indignatione iuſta conſecuta ex parte eius, contra quẽ cõmittitur ille actus. Accipiendo primo mõ non manet offenſa Dei trãſeũte actu peccati, quia fundatur in actu poſitiuo ſicut de culpa. Et hoc modo non poteſt quis abſolui ab offenſa Dei, nec ẽt Deus tollit illam, nec remittit ſicut diximus de culpa. ſ. quia quando homo dolet de peccato, & Deus infundit gratiam iam nõ inuenit offenſam illam, quam dimittere poſſit.

Accipiendo ſecundo modo offenſam pro effectu offenſæ. ſ. pro indignatione conſecuta. Dicendum ꝙ iſta manet poſt actum peccati, & quandiu manet iſta indignatio dicitur manere peccatum, quia tunc Deus imputat illud nobis ad pœnam. Et huic offenſę opponitur gratia Dei. ſ. quia ex oppoſito diſtinguitur eſſe in gratia Dei & in indignatione eius, ſic accipitur Pſal. 29. ſ. quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. i. ex indignatione Dei ſequitur nobis ira, ideſt pœna. Sic dr̃ Pſal. 77. Miſit in eos iram indignationis ſuæ. i. pęnam procedentẽ a ſua indignatione. Et vita eſt in volũtate eius. i. in eo, ꝙ nobis placatus eſt. ſ. quia quando nobis placatus eſt, dat nobis vitã, & hoc eſt eſſe in gratia eius. Sic etiam accipit Beatus Th. de Aquino 3. parte ſummæ. q. 86. ar. 2. ſ. cum. n. peccatum ſit Dei offenſa, tunc Deus peccatum remittit, quãdo remittit offenſam in ſe cõmiſſam, offenſa autem opponitur gratiæ. Ex hoc autem aliquis dicitur alteri offenſus, quia repellit eum a gratia.

De iſta autem offenſa dicendum, ꝙ homo non abſoluitur ab ea, nec Deus dicitur hominem abſoluere ab offenſa, ſed dr̃ ei remittere eam, vel tollere illã. De remittere patet per Sanctum Tho. 3. parte ſummę. q. 86. art. 2. vbi ſup. ſ. cum peccatum ſit Dei offenſa, tunc Deus peccatum remittit, quando remittit offenſam. Et iterum ibi dicit. Poteſt contingere, ꝙ homo remittat alicui offenſam, qua offenſus eſt abſque mutatione voluntatis eius. Non poteſt autem contingere, ꝙ Deus remittat alicui offenſam abſque mutatione voluntatis eius.

Quartũ in peccato eſt macula, & iſta manet in uoluntate poſt actum peccati, quouſque homo conuertat ad Deũ, & tunc ceſſat macula, q̃ cũ nihil ſit, niſi priuatio pulchritudinis in anima, q̃ pulchritudo fit per gratiam & claritatem diuini luminis, ideo impoſſibile eſt, ꝙ aduenięte gratia maneat macula, ſicut im-
F poſſibile eſt, quod aduenientibus veſtibus maneat nuditas.

Sciendum tamen, ꝙ licet macula tollatur per gratiam, ſicut offenſa vel indignatio, tamen offenſa tollit directè, eo ꝙ offenſa opponitur gratiæ. macula autẽ non opponitur directè, ſed ſolum eſt priuatio eius, & tamen adueniente gratia, neceſſe eſt maculam tolli, vel ceſſare. Sicut adueniente virtute viſiua poſtquam perierat, vel nunquam fuerat, neceſſe eſt tolli, vel ceſſare cęcitatem.

Eſt autem conſiderandum, ꝙ licet macula ſit priua
G tio gratiæ, & priuationes eiuſdem ſpeciei nõ multipli
centur in ſubiecto numeraliter, tamen ad quodlibet peccatum cõſequitur vna ſpecialis macula. Ratio eſt, quia macula non ſolum dicit priuationem gratię, ſed etiam dicit habitudinem ad cauſam, vel obſtaculum per quod priuatur, & quia obſtacula ſunt tot, quot sũt peccata, tot ſunt maculę, quot peccata. Hoc tenet B. Tho de Aquino. prima ſecundæ. q. 86. art. 1. in corpore & ſolutione ad primum argumentum. Et ob hoc dicit, ꝙ eſt de macula ſicut de vmbra, quę eſt priuatio lucis cauſata ex obiecto corporis, & ſecundum diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur umbrę. Ab iſta macula non dr̃ aliquis abſolui, ſed dr̃ macula ceſſare. ſ. adueniente gratia, uel dicitur tolli, aut abſtergi, vel purgari, vel remitti. Iſta ſunt verba, quib. communiter vtuntur Doctores circa maculam. De primo patet per Beatum Th. prima ſecundę. q. 86. art.
H 2. in corpore. ſ. ſed poſtquam redit ad lumẽ diuinum,
& lumen rationis, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat. De abſtergi patet per Magiſtrum 4. Sen. diſ. 18. c. 2. ſ. Sed quæritur vtrum ſacerdos culpæ maculã abſtergat. de tolli patet per Sanctum Tho. prima ſecundæ. q. 86. art. 2. in ſolutione tertii arg. ſcilicet Actus peccati facit diſtantiam a Deo, per quam quidem diſtantiam ſequitur defectus nitoris, hoc modo, ſicut motus localis facit diſtantiam localem. Vnde ſicut ceſſante motu locali non ceſſat diſtantia loci, ita nec ceſſante actu peccati, tollitur macula. De remiſſione maculę, ſiue peccati, quantum ad maculam, patet per Sanctum Tho. 4. Sen. di. 14. q. 2. art. 2. De purgatione maculę patet per Magiſtrum 4. Sen. diſt. 18. c. vltimo. vbi
I dicit, quæ igitur macula manſit, a qua impurum purgatur. Et hoc ſæpe repetit. eo. c. ubi etiam dicitur macula lauari per metaphoram ad maculam corporalẽ.

Quintum in peccato ſecundum modum loquendi Magiſtri eſt tenebra, quam Sanctus Thom. non diſtinguit à macula, ſed dicit vocari maculam, & tenebras diuerſa ratione. ſ. quia cum anima a Deo auertitur perdit pulchritudinem ſpiritualem, & priuatio illa eſt macula. Et cum illa pulchritudo conſiſteret per diuinum lumen, & tenebra eſt priuatio luminis, vocatur etiam tenebra iſta macula, de quo Sanctus Th. 4. Sent. diſtin. decimooctaua, quæſt. 2. articu. primo. Quia tamen ſecundum Magiſtrum diſtinximus maculam à tenebra, dicendum quòd tenebra manet in homine recedente gratia. Vnde licet tranſeunte actu
K peccati & etiam culpa, maneat tenebra cum macula quouſq; homo de peccato doleat, tamen cum dolere incipit & gratia confertur, neceſſe eſt tenebram deſinere. Quia cum tenebra ſit quædam priuatio diuini luminis, & iſtud lumen eſt in nobis per gratiam, per quam animam irradiatur, & adornatur, ſicut per quendam nitorem facies ornatur, neceſſe eſt ꝙ redeunte grã, ſiue lumine diuinę gratię, quod non differt a gratia, niſi ſecundum rationem: tenebra, quę erat priuatio, ceſſet, ſicut adueniente virtute viſiua, ceſſat cęcitas.

Dicendum autem, quòd ab iſtis tenebris non dicitur aliquis abſolui, nec reperiuntur doctores ſic locuti,

cui, sed dicitur tenebra auferri, vel ab ea quis liberatur, vel curatur, aut pellitur, vel mundatur. De auferri patet per Sanctum Tho.4.Sen.di.18.q.2.arti.2.in corpore, cum ait: Dicendum, quòd macula obscuritatis ex interpositione causata non potest auferri, nisi obstaculum interpositum amoueatur. Et vocatur macula obscuritatis tenebra peccati, & illa aufertur. De liberatione patet per Magistrũ 4.Sent. dist.18.c.2. cũ ait. Patitur enim per peccatum quasdã tenebras interiores, & maculas, a quibus, nisi liberetur proijcietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, s. tenebris suscitatur a morte peccati. Vnde Apostolus. Surge, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Quod autẽ tenebra pellatur patet p Magistrum e.c. cum ait. Solus.n.Christus, & non sacerdos animam resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus, & maculis eam illuminat. Quod tenebrę curẽtur patet per Magistrum e.c. cum dicit: Cum peccator dupliciter ligatus teneatur, scilicet mẽtis cõtagione, & cęcitate, & debito pęnę ęternę, alterum curari per Deum, alterum solui per sacerdotem. Et refertur curari ad cęcitatem, siue tenebram, & solui ad debitũ pęnæ ęternę. De mundatione tenebrę patet per Magistrum e.c.s. & pulsis tenebris interioribus, & maculis eam illuminat, & mundat. Et iterum ibidem dicit. Quia vt aiunt ipse interius animam a caligine maculaque peccati emundat, & caligo est ista tenebra, de qua loquimur.

Sextũ in peccato est reatus, idest obligatio, quod Magister Sen.di.18. solet vocare debitũ ęternę mortis. Et idem est, quia debitum, & obligatio ad idem pertinẽt. Iste reatus manet post peccatum. & de hoc communiter dicitur, quòd peccatum transit actu, remanet tamen reatu, idest transit quantum ad actum, & remanet quãtum ad reatum, quia reatus, idest obligatio pro actu culpabili manet. Et iste reatus vocatur aliquando reatus culpæ, aliquando reatus poenę. Vocatur reatus pęnę, idest obligatio, qua formaliter sumus obligati ad pęnam. Vocatur reatus culpę, idest effectus culpę, quia ex culpa directe sequit̃ obligatio ista ad pęnam, inquantum culpa est quædam priuatio ordinis vituperabilis, cui pęna correspondet. Vocatur interdum reatus maculæ, vel macula reatus, inquantũ aliquo modo reatus causatur propter maculam. Sic accipit Magister 4.Sen.di.18.c.1.dicens: Ideo quæro cum ante pęnitudinem quippe cordis anima reatus maculam habeat. & fętorẽ peccati, atque ęternę vltionis vinculo ligata existat &c. & hoc etiam dicit sanctus Thomę.2.sen.di.42.arti.1. in corpore, cũ ait. Pęna recompensat defectum in statu vniuersi, vel etiam reipublicę propter ordinem iustitię, qui in poena apparet, non autem defectus quilibet ad poenam obligatur, sicut sunt defectus quidã inuoluntarij magis misericordiã, quam iram prouocãtes, sed illi solũ defectus, qui ex actibus voluntarijs relinquuntur pęnam merentur in eo, quòd voluntarie defectum inducunt, vnde cum trãseunte actu defectus remaneat oportet etiam, quòd maneat reatus post actum. Idẽ patet ibidem in solutione 1.& 2. Argu. cum dicit. Ad primum dicendum, quòd causa proxima reatus est defectus ipse per actum peccati inductus, actus vero est causa remota. Vnde non oportet, quòd transeunte actu reatus transeat, & non potest intelligi ibi defectus pro defectu circunstantiarum, quem semper culpam vocamus, quia illa non potest manere. Nam cũ circunstantia non fundet̃, nisi in actu, non poterit esse circunstantia, nec priuatio circunstantiarum, nisi in actu, & quando actus est, sicut cum potẽtia visiua in oculo sit, non poterit esse potẽtia visiua, nec cęcitas, quę est priuatio illius, nisi quando oculos est,

A quia aliàs esset accidens sine proprio subiecto. Quod non est possibile, cum talia accidentia per solum subiectum accipiant esse, & etiam rationem specificã large loquendo, ideo non solum non potest cæcitas esse sine oculo per aliquam potentiam, sed etiam includit cõtradictionem. Intelligitur ergo de defectu, qui est carentia gratię, quam vocamus maculam, & non de defectu, qui est culpa. Nam defectus, qui est macula, manet vsque ad contritionem de peccato. Defectus, qui est culpa transit cum ipso actu, cum sit accidens eius, hoc idem patet ex verbis prædictis sancti Tho. Nam ait in solutione 1. Arg. ibidem, quòd causa proxima reatus est ipse defectus per actũ peccati inductus. Defectus autem circunstantiarum, qui est

B culpa, non est inductus per actum peccati, quia quod inducitur per actum peccati est posterius actu peccati, & est effectus eius. Defectus autem circunstantiarum est in ipso actu, sicut cæcitas in oculo, quia circũstantię sunt accidentia actus, ita priuationes circunstantiarum sunt accidentia priuatiua actus, & sunt in eo, & non post eum. Ideo necesse est intelligi de defectu, qui est priuatio gratię, quia priuatio gratię est, quidam effectus defectiuus, vel priuatiuus inductus per actum peccati. Iste reatus, vt dictum est manet simul cum illo defectu gratię, idest macula, & de hoc dicit Magister 2.Sen.di.42 quòd peccatum interdum

C transit actu, & manet reatu. Iste reatus proprie nihil est, nisi obligatio ad pęnã, siue tẽporalem, siue ęternam, sic ait Sanctus Tho.2.Sen.di.42.arti.1.in corpore cum ait, dicendum quòd reatus dicitur, secũdum quòd aliquis est reus pęnę, & ideo proprie reatus nihil aliud est, nisi obligatio ad pęnam. Accipiatur autẽ reatus tripliciter, vno modo pro obligatione ad poenam, vt dictum est, alio modo pro culpa, & aliquando pro pęna, vt patet per Magistrum.2. Sent.dist.42. cũ ait: Reatus autem multipliciter assumitur in scriptura, s. pro culpa, & pro pęna, & pro obligatione pęnę temporalis, vel æternę. Sic etiã tenet Sanctus Tho. ea.di.arti.1. reatus nihil aliud est, quam obligatio ad pęnam. Et quia hic obligatio quodammodo est media inter culpam, & pęnam, ex eo, quòd propter culpam aliquis ad pęnam obligatur, ideo nomen medij

D transsumitur ad extrema, vt interdum ipsa culpa, vel etiam pęna reatus dicatur, vt in litera dicitur. Considerandum vlterius, quòd secundum beatum Tho. interdũ dicitur, ꝙ culpa est causa reatus. De defectu, vel macula, quod idem est secundũ Sãctũ Tho. quod causa reatus. Patet 2. Sen.di.42.arti.2. in responsione ad primum arg s. Dicendũ, ꝙ causa proxima reatus est ipse defectus per actũ peccati inductus. Idem patet in solutione ad 2.arg.s.dicendum, ꝙ non solum, quia verum est dicere aliquem actum peccati quandoque egisse, ad pęnã obligatur, quia si sic esset, qñcunque esset verũ dicere eũ hoc fecisse, esset pęnę obnoxius, sed quia defectus manet in ipso adhuc pp actũ, quẽ

E prius egit, ideo tenet in arg.4.eiusdem arti. quem ipse tenet postea pro veritate, cũ ait: Si dicas, ꝙ nõ manet reatus post actũ propter effectũ prędictũ, sed maculã. contra, quia macula illa, si non sit dispositio, vel habitus, non põt esse aliud, ꝙ̃ gratię priuatio, sed priuatio gratię est cõmunis omnibus mortalibus, ergo ex oĩbus mortalibus manet vna macula, & ita vnus reatus, quod est falsum. Et istud tenet ipse, & rñdet ad hoc incõueniẽs in solutione 4.arg. ibi tenẽs, ꝙ macula sit causa reatus, & tñ, ꝙ singulorum peccatorum mortaliũ sint singulę maculę, & singuli reatus, idẽ patet in corpore eiusdem arti. cum ait. Cum aũt poena sit medicina quædam, vt ait Philosophus 2. Ethi. medicina vero non est, nisi contra defectum aliquẽ, oportet, ꝙ ad pęnam pro defectu aliquo obligetur, & tñ

obli-

obligatio ad pęnam vocatur reatus. Quòd autē culpa sit causa reatus, tenet Sanctus Thom. eod. arti. in corpore, cum ait. Reatus nihil aliud est, nisi obligatio ad pęnam, & hæc obligatio quodāmodo est media inter culpam, & penam, ex eo, ꝙ propter culpā aliquis ad pęnam obligatur, ergo culpa est causa reatus. Idē patet per eum prima secundæ. q. 87. arti. 6. in corpore cum ait: Actus enim peccati facit hominem reū pęnę, inquantum trāsgreditur ordinem diuinę iustitię, & tamen ista transgressio, vel priuatio ordinis, siue debitarum circunstantiarum est ipsa culpa, vt sępe dictū est. Ideo ipse vult, ꝙ culpa faciat hominem reum. Idem patet prima secundę q. 87. arti. 7. vbi quærit an omnis pęna sit propter aliquam culpam. Et rñdet, quòd sic, inducendo multa. Idem tenet 3. parte summæ q. 86. arti. 4. 1 arg. cum ait. Remota causa remouetē effectus, sed culpa est causa reatus pœnę, &c. Etiam ibidem in corpore quæstionis dicit, quòd in peccato mortali sunt duo. s. auersio a bono incōmutabili, & conuersio ad bonum commutabile. Ex parte autem auersionis a bono incommutabili conseqtur peccatū mortale reatus pęnę æternę, ex cōuersione autem ad bonum commutabile, inquantum est inordinata, consequitur peccatū mortale reatus alicuius pęnę. s. temporalis, & tamen ista auersio, & cōuersio sunt ipsa culpa, qa vtrūq; est priuatio debitarum circunstantiarum. Et hoc tenet Sāctus Tho. eo. arti. in solutione 1. arg. cum ait: Culpa mortalis habet vtrunque, scilicet auersionem a Deo, & conuersionē ad bonum commutabile. Et ibi reperitur de reatu pœnę æternę, & temporalis propter culpam ex parte auersionis.

Ista apparens discordia in verbis beati Tho. quæ non est in rebus, tollitur per distinctionem de causa, qa cum dicitur, quòd culpa est causa reatus, & quòd defectus, vel macula sit causa reatus, vtrunque verū est, sed non accipitur causa eodem modo vtrobique. Et sciendum, quòd reatus habet duplicem causam, vna est, vt fiat, vel producatur in esse, alia est, vt conseruetur, & non facit totum eadem causa, sed duæ, sicut omnes res artificiatę, vt domus, & similia, & omnia naturalia producta, vt homo, & lapis habēt aliam causam ad essendū, & aliam in essendo, vel cōseruando. Nam causa ad essendum est artifex in omnibus artificiatis, & in naturalibus est gignēs, vel producēs, quod vocamus efficiens. Causa in essendo, vel conseruando in artificiatis est sola materia, quia forma artis non dat speciem, sed manet artificiatum in specie materię suæ, scilicet lapidis ferri, vel ligni, & per illam conseruatur. In naturalibus autem causa in essendo est materia, & forma simul, quia ambæ complent essentiam compositi naturalis, licet forma det esse materiæ, ita in reatu. Habet enim vnam causam, vt sit, & ista est culpa, quia directe ex culpa sequitur reatus, causa autem reatus in essendo, & permanendo, siue conseruādo non est culpa, sed macula, siue defectus, vt loquitur Sanctus Tho. Et patet hoc, quia si culpa esset causa in conseruando ipsum reatū, necesse esset, ꝙ aut reatus solum maneret, quasi per instans, aut in æternum, & vtrunque est falsum. Patet hoc, quia aut reatus manebit, quia culpa actualiter manet, aut quia semel per illam esse capit, etiam si illa esse desinat, si primo modo, cum culpa, vt dictū est sit priuatio circunstantiarum fundata in actu, non manebit, nisi quandiu manet actus, & sic reatus solum esset quandiu duraret actus peccati in fieri, si secundo modo duraret reatus in ęternum, quoniam postquam aliquis culpam commisit, erit uerum in ęternum, quòd culpam commiserit, & nunquam poterit tolli, quin fuerit culpa commissa, ergo semper manebit reatus.

F Istam rationem facit Sanctus Thom. 2. Sent. distin. 42. arti. 2. in primo, & secundo argu. cum ait. Videtur, quòd post actum peccati reatus non maneat, cessante enim causa cessat effectus, sed aliquis non est reus pęnę, nisi propter actum, ergo post actum non remanet reatus. Si dicas, quòd aliquis est reus pęnę, non solum quod facit, sed indifferenter, quia hoc facit, vel quia hoc fecit, cōtra manēte causa manet effectus, sed ex, quo aliquis actum peccati fecit, non potest illud non fecisse, quia ut, quod præteritum est non fuerit, etiam nec Deus facere potest, vt in primo libro dictum est distin. 13. ergo nunquam aliquis à reatu culpæ potest absolui. Et ista duo argu. tenet pro vero Sanctus Thom. vt patet ex solutionibus eorum. Oportet ergo dici, quòd in efficiendo, uel creando reatum culpa sit causa, & tamē in conuersando reatum sola macula est causa. Et ita non durat reatus solum per instans, uel in æternum, quia durat quandiu durat macula, & ista manet quousque per gratiam tollatur, scilicet quando homo conuertitur per contritionem ad Deum, qui est bonum incommutabile, a quo per culpam fuerat auersus, & tunc tollitur reatus pœnæ æternę. Sic tenet Sanctus Tho. 3. parte sum q. 86. arti. 4. in corpore quæstionis. Sic etiam prima secundę q. 87. arti. 6. in corpore.

G

Et istam distinctionem, quam nunc dedimus de causa duplici ipsius reatus innuitur per Sanctū Tho. 2. Sen. di. 42. arti. 2. in solutione 2. arg. cum ait: Dicendum, quòd non solum, quia verum est dicere aliquē actum peccati aliquando egisse, ad pœnā obligatur, ergo uerum est, quòd quia peccatū egit, scilicet propter culpam obligatur ad pęnam, & tamen non est ista tota causa, sed adhuc aliqua alia, scilicet macula. Et patet hoc ex uerbis eius sequentibus, scilicet quia sic quandocunque uerum esset dicere eum hoc fecisse esset pęnę obnoxius, sed quia defectus manet in ipso adhuc propter actum peccati, quem prius fecit. Et sic culpam, & defectum ponit causas reatus, sed non possunt esse causę in eodem genere, erunt ergo, sicut supra dictum est. Patet etiam ibidem ex responsione 2. argu. eius cum ait: Dicedum, quòd causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus, actus uero est causa remota, actus tamen non est causa reatus secundum se, sed secundum, quòd in eo est quædam transgressio ordinis diuinæ iustitiæ, ut patet prima secundæ quæstio. 87. arti. 6. in corpore, & illa transgressio est culpa, ut dictum est, & sic culpa secundum Sanctum Thomā est causa remota reatus, scilicet in efficiendo, & defectus, siue macula est causa proxima, quia conseruat: uocat tamen ipse culpā causam remotam, idest priorem, uel antecentem, quia non solum est causa reatus, sed etiam maculæ, ipsa uero macula, uel defectus est causa proxima, quia ita est causa reatus. Quòd tamen sit causata a culpa, sicut respectu hominis geniti homo gignens, & corpora cęlestia, & intelligentiæ sunt causæ, solus tamen homo gignens est causa proxima, quia solum est causa causati, & non alterius causæ.

H

I

K

Iste reatus, siue pęna æterna, siue temporalis est, a quo homo proprie absoluitur, vel a quo, dicitur non absolui, & non culpa, uel ab aliquo alio. De quo infra dicetur magis, quia istud est principium, quod intendimus, scilicet quòd a culpa non fiat absolutio proprie loquendo, sed a reatu.

Septimum in peccato erat pęna correspondens, & ista non proprie dicitur esse in peccato, sed pro pctō, qa est aliqd separatū & distās a peccāte. Et puenita principio extrinseco inquantū est inuolūtaria, & ista est minus pertinens ad peccatum, quam cętera prædicta, quia cum aliquis peccat, necesse est, ꝙ sint in

eo

eo omnia sex supradicta, & octauum, de quo infra dicetur, & per seipsa sequuntur nullo imponente illa, Pœna autem non est sic, quia non erit nisi quis illam infligat, & interdum peccata committuntur, & pęna nulla consequitur, sicut in hoc sęculo, licet omnia punientur in futuro, quæ hic impunita euaserint.

De pęna autem siue sit ęterna, siue temporalis, quę pro peccato debeatur. Dicendum est, quòd proprie loquendo non tollitur, nec dimittitur, nec aufertur, nec ab ea quis absoluitur per deum aut per sacerdotē, quia non potest tolli, nec dimitti nisi quod est, nec potest quis absolui nisi ab eo, quod est, & tamen quando homo ad deum conuertitur, aut quando per sacerdotem in foro pęnitentiali absoluitur, pœna nulla pro peccato inflicta est, æterna aut temporalis, ideo impossibile est, illā tunc remitti, vel hominem ab ea absolui. Aliud ergo est, a quo homo absoluitur per deum, & per sacerdotem, & non pęna, de quo infra dicetur. Et hoc verum, nisi loqueris de pęna, quæ est remorsus conscientię. Nam, vt ait Sanctus Tho. prima secundę, q. 87. arti. 1. in corpore, per peccatum fit homo reus triplicis pęnæ, secundum, quòd homo pręuaricatur tres ordines, quibus subijcitur. Est vnus ordo rationis; alius ordo œconomicus vel politicus, qui est, humanæ communicationis, alius est ordo vniuersalis diuini regiminis, pro primo est, quędam peccati pęna, quæ à seipso scilicet, conscientię remorsus, de qua dicit Aug. in lib. confessio. Iussisti Dominæ, & sic est, ꝙ pęna sit sibi omnis inordinatus animus. Ista pęna sequitur immediate post peccatum, in quibusdam hominibus, in alijs autem nunquā est, sicut in illis, qui venerunt in profundum malorum, qui cum male fecerint, gloriantur. Habebunt autem in inferno istum remorsum pro pœna. Sap. 5. & Isai. vlti. s. Vermis eorum non morietur & cæt. Et loquitur de verme conscientiæ, quem remorsum appellamus. Et tamen in hominibus illis, in quibus ista pęna remorsus sequitur immediate post peccatum, non operatur aliquid deus circa istam nec sacerdos, sed pęna ęterna est, circa quam deus solus operatur directe remittendo obligationem ad illam, pęna temporalis est, à cuius obligatione in toto, vel in parte absoluit sacerdos per claues. Pęna autem remorsus in præsenti sæculo, sicut ꝑ rationem cātur, ita per rationem esse definit modo naturali, & ad hoc claues ecclesię nihil operantur, nec operari est conueniens. Sicut etiam postquam homo absolutus est, de peccato, dolet homo, quia peccauit, & tamen ista tristitia non tollitur per deum, nec per claues ecclesiæ.

Octauum, & vltimum in peccato est, habitus vel dispositio, quæ ex peccato causantur, quando est peccatum actuale. Et vocatur pronitas ad malum. De quo sanctus Thom. 3. Sen. distin. 34. arti. 1. in corpore. idē 2. Sen. di. 42. arti. 1. in 4. arg. idem prima secundę. q. 86. arti. 1. in 3. arg. in contrarium. Ista pronitas ad malum, siue sit habitus, siue dispositio non tollitur per virtutem sacramētorū, nec per actus ministrorum, & etiā deus non tollit eam inquantum operatur in sacramētis modo communi. Et patet hoc, quia sacramentum baptismi perfectius operatur quam sacramentum pęnitentię, quia per baptismum non solum maculę peccatorum tolluntur, & infunditur gratia, sed etiā omnis tollitur obligatio ad pęnam, & baptizatus manet omnino liber. In sacramento pęnitentiæ non tollitur tota pęna debita idest tota obligatio pęnæ ex viribus sacramenti communiter aut regulariter, nisi aliquando per accidens fiat propter abundantem cōtritionem, aut alias causas, & tamen in baptismo non tollitur fomes peccati, nec pronitas ad peccandum in baptizatis, qui ante baptismum circa praua cōuer-

A sabantur. Sicut patet in nouiter conuersis ad Christū à fortiori ergo erit in sacramento pęnitentiæ. Et apparet manifeste, quia aliqui confitentur de peccatis, ad quæ post confessionem illico redeunt propter inclinationem manentem ex pristina conuersatione. ista autem per sacramentum non tollitur, nec minister ecclesiasticus potest quicquā super illam ex virtute clauium. Deus autem potest tollere illā delendo omnino, cum nihil sit ei impossibile, & tamen regulariter non tollit illam, licet gratiam conferat, quando remittit peccata. Si autem aliquando tollat illam: hoc fit ex speciali gratia, non vt concurrit cum sacramento, & ministris ecclesiasticis, nec etiam, vt per se B dimittit peccata, sed tanquam ex superabundanti, & quasi ex priuilegio istud bonum nobis præstans. Sicut, cū deus facit aliquem impeccabilem confirmādo eum in bono, quod pure ex priuilegio est. Ratio autē quare deus dimittendo ista peccata, non tollit istam pronitatem communiter est duplex; prima, & pręcipua est, quia deus iustificans hominem tollit per gratiam id, quod secutum est ex actu, inquantum est inordinatus, & est peccatum. Et sic sunt macula, & offensa, & reatus, & tenebræ interiores, quę omnia tolluntur cum homo ad deum conuertitur, & ipse ei gratiam infundit. Pronitas autem ad peccandum non causatur ex actu peccati, inquantum peccatum est scilicet, vt est deordinatus siue cōtra aliquam legem, sed C causatur naturaliter inquantum naturale est, ex quolibet actu gigni dispotionem ad actus alios eiusdem speciei 2. Ethi. & nihil est magis in speciebus virtutum, quam vitiorum. Ipsum autem, quod naturaliter causatur, naturaliter potest destrui, & non oportet destrui per actum Dei. De macula, & reatu, & offensa secus est, quia per actum hominis non causantur naturaliter, ideo per nullum actum hominis contrarium tolli possunt, & ob hoc necesse est, quod per actum dei infundentis gratiam tollantur. Ista autem pronitas ad peccandum, siue sit habitus, siue dispositio, causatur naturaliter per assuetudinem, ideo potest tolli naturaliter per assuetudinem ad contrarium, Deus ergo non tollet hæc, sed relinquit nobis, vt nosipsi nitamur in contrarium, & per nos ipsos naturaliter D tollamus illam pronitatem.

Secunda causa est, quia deus id, quod agit iustificādo impiū, est infundere gratiam, & per illam peccatum remittitur, & impius fit iustus, ideo necesse est, quòd omnia, quæ repugnant formaliter gratiæ gratificanti, & secuta sunt ex peccato, tollantur tunc, quia alias esset ponere duas formas contrarias simul in eodem vel priuatione oppositas, quod est impossibile, & naturaliter contraria se expellūt. Si autem aliquid secutum est ex peccato, etiam inquantum peccatum est, & illud non directe repugnat gratiæ gratificanti, illud manet sæpe cum gratia, & non tollitur per iustificationem impij.

De primo patet; quantum ad maculam, quia cum sit priuatio gratiæ impossibile est, illam manere E collata gratia, tolluntur ergo omnes maculæ peccatorū per gratiam. Idem est, de offensa, quæ tollitur per gratiam adhuc magis directe, quam macula, quia offensa formaliter opponitur gratiæ. Quia per hoc aliquis dicitur alteri offensus, quòd repellit eum a gratia sua, vt ait Sanctus Tho. 3. parte summæ, q. 86. arti. 2. in corpore, ideo tollit per grām. Idem est de reatu pęnę. ipsa namque pœna secundum se non repugnat gratiæ, quia stat hominem esse in gratia, & sustinere multas pęnalitates, sicut erat de sanctis, & quotidie accidit: sed repugnat gratiæ pœna æterna. Non quidem formaliter, vel naturaliter: sed ex lege Dei, q̄ illa pęna pro nullo statuit nisi pro inimico: quia qui est

in gratia non est inimicus: non potest esse reatus, vel obligatio pęnę ęternę, cum gratia: ideo gratia à Deo collata ad iustificationem impij ēt ipsum reatum pę nę ęternæ aufert. De secundo patet, quantum ad reatum pęnæ temporalis. Nam pęna absolute, & ēt pæna temporalis nō opponitur gratiæ gratificanti. ideo postquam Deus dimittit homini peccata cōferendo gratiam, adhuc relinquit eum obligatum ad pęnam temporalē, vt ait Sanctus Tho. 3. parte summæ. q. 86. arti. 4. per totum, & prima secundæ. q. 87. arti 6. per to tum. Ita etiam est de pronitate ad peccandum, siue sit habitus siue dispositio, quia nō repugnat gratię, & potest homo stare in magna charitate manentibus his: ideo non tolluntur à Deo hęc cū gratiam infun- F dit. Et patet hoc, quia laus, & vituperium in nobis est propter actus, & non propter habitus, & mereri & de mereri in actu est, & non in habitu, nec dispositione. Sic enim est etiam in moralibus, quia propter actus est honor, & præmiū, & non propter habitus: primo Ethicorum, scilicet, In olympiadibus non fortissimi quique, sed pugnantes coronantur. Et sic poterit aliquis habere malum habitum, & facere bonum actū, & merebitur: & è cōtrario aliquis habebit bonum ha. bitum, & faciet malum actum, & demerebitur. Patet hoc in homine, qui semper fuit malus, & nunc conuertitur ad Deum. Nam per primum actum conuersionis est in charitate, & Deo acceptus meretur, & ta mē iste habet omnes illos habitus malos, quos prius habuit. Nam cum sint habitus, & gignantur per plures actus, non poterūt deleri similiter, nisi per multos actus contrarios. Sic ēt aliquis malè operans est iustus, & luxuriatur, & tamen est temperatus. Patet de illo, qui semper fuit bonus, & postea peccat. Nam in primis peccatis manet adhuc in bonis habitibus, qui non possunt per vnicum actum deleri, & sic non est necesse, quod per infusionē gratię à Deo tollatur pronitas ad peccandum, quia non opponitur gratiæ: vnde aliquando tollitur non collata gratia, & aliquando collata gratia non delet. De primo patet, vt siquis peccat mortaliter circa auaritiā, & postea nō redeundo ad Deum, peccat circa prodigalitatē, quę sūt vitia opposita, tollitur pronitas, quę prius erat circa auaritiam, & inducitur pronitas ad contrarium, & tamen in his non interuenit gratia, sed transitur de malo in malum. Et sic non oportet quòd pronitas ad peccandum tollatur per gratiam, cum æqualiter possit tolli per aliud vitiū. De hoc Sanctus Tho. prima secundę. q. 86. arti. 1. in. 3. arg.

Ratio autem quare per claues sacerdotales nō tollatur pronitas consecuta ex peccato est prima, supra assignata, s. quia pronitas ista causatur naturaliter: claues autem sunt contra illud, ꝙ causatur directè ex peccato inquantum est peccatum: ideo per claues, nec tollitur ista pronitas, nec minuitur. Alia ratio secūda, scilicet, quòd ista pronitas non repugnet gratiæ, non facit ad propositum, quia per claues non tollitur solū quod gratię repugnat, sed ēt quod non repugnat illi. Nam pęna temporalis debita pro peccato post contritionem non repugnat aliquo modo gratiæ, & tamen tollitur, vel minuitur per actum clauium sacerdotalium. Solum ergo non tollitur, quia naturaliter causatur, & non directe ex peccato, inquātum est peccatum: & propter hoc non solum non tollitur illa pronitas per gratiam iustificantem, sed ēt est magna difficultas post confessionem, & absolutionem vitę cōtra illam pronitatem. Hoc est aūt, quia illa pronitas quasi naturalis est inclinatio cum causetur ex consuetudine, & cōsuetudo est altera natura. 7. Ethico. ideo sicut resistere naturali inclinationi est magna difficultas, ita resistere tali pronitati. Sic dicitur Ier. 13. Si potest Aethiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cū didiceritis malum, q. d. sicut est impossibile Aethiopi mutare pellē suam, & pardo varietatē, quia ista naturalia eis sunt: ita, & vobis est difficile bonum facere, cum malum sit in vobis quasi connaturale, quia illud didicistis per assuetudinem.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur de modo loquendi circa peccatum, & quare nemo absoluatur à culpa, & quare non à pœna, & in quo sensu posset concedi, quòd absoluatur quis à culpa, & à pœna.

G Nunc cōsiderandū est de principali, scilicet, quo modo à culpa necessario absoluitur, nec ēt à pęna: sed aliud est à quo homo ꝓprie absoluitur, qn̄ ei peccata dimittuntur. Pro quo sciendum, quòd scriptura sacra nunquam vtitur isto modo loquendi, scilicet, quòd quis absoluatur à culpa: vtitur autem istis verbis circa peccatū, scilicet, dimittere, & auferre, & remittere, & tollere, & delere, & relaxare, & donare. De 1. patet Marci. 1. Cū Christus dixit, Fili dimittunē tibi peccata tua. Et Iudęi dixerunt, Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? Et Christus iterū dixit, Quid est facilius dicere paralytico: dimittuntur tibi peccata tua, an dice- H re, surge, &c. idem Matth. 9. & Lucę 5.

De secundo patet, quia dicitur Exo. 34. scilicet, Qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & scelera atque peccata. Et iterum ibi: Si inueni gratiam in oculis tuis, obsecro te, vt gradiaris nobiscum: populus enim durę ceruicis est, & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas. Et Num. 14. dicitur: Dominus patiens, & multę misericordiæ, auferens iniquitatem, & scelera.

De tertio patet Matth. 9. scilicet, Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Idem Luc. 5. & Io. 20. dicitur: Quorū remiseritis peccata remittuntur eis. Et Matth. 12. dicitur, Omne peccatum blasphemię remitte- I tur hominibus: spiritus autem blasphemię nō remittetur: & quicunque dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem contra Spiritumsanctum non remittetur ei nec in hoc sęculo, nec in futuro. Et ex hoc venit remissio peccatorum, quam dicimus fieri per Christum benedictissimum. Act. 10. scilicet, Huic omnes prophetę testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius. Et ad Heb. 9. s. Omnia penè in sanguine mundantur secundum legem, & sine sanguine non fit remissio peccatorum. Et Mar. 1. dicitur, Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentię in remissionem peccatorum.

De quarto patet Ioan. 1. scilicet, Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Et Isai. 53. Et ipse pec- K catum multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Licet hic posset accipi tulit, s. tolerauit pœnā pro peccatis nostris, & illud non est tollere nobis peccata, sed soluere precium pro peccatis nostris, per quod possunt peccata tolli. Et auferri peccata, & tollere idē sunt, & secundum eandem rationem importatur res ista sub vtroque verbo.

De quinto, scilicet delere patet. Isai. 43. scilicet, Ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me. Et Actu. 3. dicitur: Pęnitemini igitur, & conuertimini, vt deleātur vestra peccata. Et ad Colos. 2. dicitur. Delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et istud est delere peccata, quia chirographum illud erat obligatio ad mortem ęternam pro peccato.

De

De sexto patet, quia dicitur: Relaxa facinora plebi tuę Israel, i. remitte peccata populi. De septimo, s. donare, patet, quia ad Colo. 2. dicitur: Donās nobis omnia delicta, & delens, quod aduersum nos erat Chirographum decreti, i. remittens delicta. Ista proprie dr̄ de peccatis sine metaphora aliqua. Interdum tñ quis dicitur lauari de peccato, & peccata fieri cādida, sicut dicitur Psal. 50. Asperges me hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor, & Isaiæ 1. ꝗr. Si fuerint peccata tua, vt coccinum, quasi nix dealbabū tur. Sed ista est metaphora, quasi peccata essent quædam sordes corporum, vel quædam corpora immūda, soluere aūt non reperitur in scriptura prædicari de peccatis. Et si obijciatur, ꝙ Matthæi 16. dicit: Quodcunque solueris super terram erit solutum, & in cęlis, seu in cęlo. Dicendū, ꝙ non prædicatur soluere de peccato, vt aliquod peccatum dicatur solui, sed prędicatur de homine, ita vt homo dicatur solui de peccato, vel de vinculo. Maxime, quia illud, quod soluit est, quod ligatur, vel ligari pōt, & tñ peccatū non ligatur, sed homo ligatur in peccato, vel per peccatū, iō non est peccatū, quod soluitur, sed homo de peccato soluitur. Absoluere aūt, quantū ad peccata nunquam reperit in sacra Scriptura, ita ꝙ nec peccata absoluūtur, nec aliquis ab eis. Ista aūt dixi, vt videat, ꝙ siquis dicat, ꝙ homo non absoluitur a culpa, ꝙ nō iō putetur, ꝙ faciat contra aliquem modū loquendi sacræ Scripturæ, cū scriptura nunquā hoc mō loquatur de peccatis, licet multis alijs modis loquatur. Et non solum non esset contra aliquem modum loquendi repertum in sacra Scriptura, si dicatur, ꝙ nemo a culpa absoluitur, sed etiam dicendo, ꝙ nemo absoluitur a peccatis, cū in tota sacra Scriptura nūquam reperiatur iste modus loquendi, & tñ concedendum est, ꝙ homo absoluitur a peccatis, quia propositio est vera, & propria ꝟm rationem terminorum, ista aūt non est propria locutio, s. absoluatur a culpa, vt infra dicetur. Cōsideradum vlterius, ꝙ de peccatis nō est semper vnus modus loquendi quantū ad eorū remissionē, quia a principio in peccato nihil distinguebatur, ideo cum dimittebatur peccatum non dicebatur dimitti culpa, vel offensa, vel reatus, vel aliquid aliud, sed dicebatur sic in confuso, ꝙ dimittebatur peccatum, vel tollebatur, vel auferebatur. Quod patet in omnibus locutionibus supra positis de exemplis Sacrę Scripturę, in quibus dicitur dimitti peccatum, vel iniquitas, aut facinus, nihil distinguendo in peccato, nisi raro. Et tūc oēs illę locutiones sunt verę, & proprię, ꝙ peccatum dimittatur, vel remitatur, aut tollatur, vel deleat, vel esse cesset, vel ab eo homo absoluatur, quia cum in peccato multa sunt, vna locutio cōpetet propter vnū, & alia propter alterum, & omnes erunt proprię. Secus autē si vellemus inter se distinguere ea, quæ in peccato sunt, & de quolibet dicere omnes illas locutiones, quia tunc quædam essent falsę proprie loquendo. Post ea vero procedente tempore, doctores distinxerunt aliqua in peccato, non, ꝙ illa prius non essent, sed quia a priori sęculo non cōsiderabantur. Sicut est de scientijs, & de earum cōplementis, quæ quotidie inueniuntur, quia tempus bonus cooperator est harū, primo Ethi. Et sacra Scriptura non vtebatur his distinctionibus in peccato, qa loquitur ꝟm consuetudinem temporum, & gentiū, in quibus, & quibus datur, vt facilius intelligatur. Isti aūt distinxerunt in peccato culpam, & pęnam, & nihil aliud, & ratio est, quia peccatum malum quoddā est, & tñ malū rationalis creaturę sufficientet distinguitur per pęnam, & culpā, vt probat Sanctus Tho. 2. Sen. di. 35. arti. 1. in corpore. Et dicit in peccato totum, quod est voluntarium, siue inquantum est voluntariū, aut sequitur directe ex voluntario, pęna aūt dicitur, quod est inuoluntarium, vel inquantū inuoluntarium. Et sic dicit Aug. & allegatur ibidem per Sanctum Tho. s. omne malū nostrū est, vel quod agimus, vel quod patimur. Sed malū, quod agimus culpa est, malum quod patimur pęna est. Isto modo culpa generaliter sumpta dicit oīa septē a nobis supra posita, s. actum peccati, & culpam, offensam, maculā, tenebras, reatum, & pronitas ad peccandū, quia omnia ista sunt, quæ nos agimus, vel directe sequūtur ad id, quod agimus. Pęna aūt sola est extra hæc, quæ inuoluntaria est, q̄ nō agimus, sed patimur. Nec etiam directe ex nostris actibus sequitur, sed solum ꝑꝑ ordinationem Dei volentis ordinare culpam per pęnā. Isto modo accipiendo culpam concedo, ꝙ Deus absoluit a culpa, & sacerdos ēt absoluit a culpa, & necessario cōcedendū est, quia est vera, & propria locutio. Nam cum culpa sic sumpta contineat septem prædicta, continet inter illa reatum, a quo proprie quis absoluitur. Immo a nullo alio, nisi a reatu quis absoluitur, iō a culpa vere sic homo absoluitur, quia culpa est ipse reatus. Et dico, ꝙ Deus absoluit hominem a culpa, quia qn̄ infundit gratiam iustificando impiū absoluit a reatu mortis æternę, qui reatus isto mō culpa dicitur, iō a culpa absoluitur. Sacerdos quoque q-libet auctoritate clauium hoc mō absoluit a culpa, s. a reatu pęnę temporalis. Nam per auctoritatem clauium, quędā pars pęnę debitę tollitur, quæ temporaliter toleranda manebat. Post hæc vero procedente magis tempore, doctores inuenerunt plures distinctiones in peccato, & ponūt octo, q̄ nos supra enarrauimus. Et ista octo nō sunt a nobis nouiter excogitata, vel adinuenta, sicut quidam maligni, & imperiti calumniabantur, sed omnia per ipsos veteres, & modernos, & potissime per sanctū Tho. in diuersis locis disperse posita sunt, vt patuit supra allegando de singulis eorum. Hoc mō accipiendo stricte culpam distinctam contra cętera septem, non est verum, ꝙ homo absoluitur a culpa, immo non est possibile, sed includit contradictionem. Et sic est verum, ꝙ Deus non absoluit a culpa, nec aliquis sacerdos absoluere potest. In hoc aūt nemo turbetur de his, qui ad pauca aduertunt, vel modis loquendi grossis dediti sunt. Et pro hoc sciat, ꝙ ego nō pono aliquid manere in peccato, vel de peccato, quod nō tollatur per Deum, vel sacerdotem, vel pęnitētem, aut per se esse cesset, quia aliàs quocunque de omnibus octo supra nominatis manente non posset homo consequi vitam æternā, & tñ multos firmissime credimus assecutos fuisse vitam æternam, & plures quotidie assequi, in qua spe, & nos viuimus, & tñ non est necesse, ꝙ si nihil de peccato manere debet, ꝙ ab omnibus, quæ in pctō sunt, homo absolui debeat, quia quædam sunt quorū conditioni repugnat, ꝙ homo ab eis absoluatur, licet tolli possunt, vel cessare per se. Et cū dicimus, ꝙ Deus nō absoluit a culpa isto mō, non est putandum, ꝙ Deus nō possit absoluere, quasi ad hoc deficiat ei potestas, cum tamen infinita possit, potissime, quia si culpa aliquid esset, a quo homo absolui possit, aut deberet, nihil facilius erat, quam ꝙ Deus ab illa absolueret, vel illā tolleret. Cum. n. quilibet possit dimittere omnia, quæ contra eū facta sunt, poterit Deus a fortiori culpam, & omnia, quæ contra ipsum facta essent, tollere. Nec etiam est putandum, quòd Deus a culpa absoluere possit, & nolit, quia tunc maneret culpa ligans hominem, & sic non possemus habere vnquam vitam æternam. Sed dicitur, quòd Deus non absoluit a culpa, scilicet quia ipsa culpa non est aliquid, de quo homo absolui possit, vel debeat, sicut est verū, quòd Deus non potest absoluere lapides de peccato, non quidem

Absolutio se extēdit ad id solū, quod ligatur, peccatum non ligat, sed ligat, hō ligatur.

Culpa includit oīa, quæ sunt in peccato præter pęnam.

Absolutio non tangit culpam si capiat distincta cōtra cętera septem, qa includit contradictionem.

quidem quasi Deus non habeat ptãtem ad absoluendum quidquid absolui potest: sed quia lapis nõ potest absolui:nec habet aliquid,de quo absoluatur.

Causam autem,quare a culpa nemo potest absolui, est duplex:prima est, quia non potest quis absolui,nisi ab eo,quod est, nã ridiculum esset dici, ꝙ absolueretur homo ab eo,quod nihil omnino est: quia tunc nihil magis esset absoluere quam non absoluere, culpa tamen nõ manet eo tempore, quo absolutio fit, ergo ab ea nemo potest absolui. Patet hoc, quia absolutio fit per Deum, & fit per sacerdotẽ,& tamẽ culpa prius desijt esse quam aliqua istarum absolutionum fiat. Patet, quia Deus dicitur absoluere hominem a peccato, quando conuertitur per contritionem,& deus infundit ei gratiam iustificantem,tunc.n.non manet culpa: sed iam desijt esse:cum culpa non sit,nisi priuatio circunstantiarum debitarum inesse in actu: siue deordinatio quędam,vt supra dictum est. Et ista priuatio fundatur in actu positiuo tãquam in subiecto proprio:sicut cæcitas in oculo, ideo impossibile est, ꝙ maneat ista priuatio,quando non manet actus peccati. Vnde culpa solum manet actualiter quandiu manet actus, illo autem cessante, culpa iam nihil est.s. nec ens priuatiuum,nec positiuũ, & tamen quãdo Deus absoluit ꝑ contritionem, iam non est actus peccati,sed transiuit, & postea homo dolet de illo. Et sic quãdo Deus absoluit hominem a peccato, iam non manet culpa, ergo non potest homo absolui de culpa. Patet assumptum, quia culpa proprie sumpta non est,nisi illa priuatio circunstantiarum,vt supra diximus. Et hoc tenet sanctus Tho.& Sent.di.35.artic.1.in solutione tertij arg. cum ait,malum culpę consistit in defectu actus secundum, ꝙ deficit a debito fine, vel debitis circunstantijs. Idem patet per Sanctum Th.3.parte summę.q.86.arti.4. in solutione primi arg.cum ait, dicendum ꝙ culpa mortalis habet auersionem a Deo, & cõuersionem ad bonum commutabile, & tamen auersio, & conuersio sunt ipsa priuatio debitarum circunstantiarũ.s.inquantum homo auertitur ab eo, a quo non debet auerti.s. a Deo,& cõuertitur ad id,ad quod non debet conuerti.s.ad bonum commutabile. Quod autem culpa non maneat tempore,quo Deus hominem absoluit, patet quia Deus absoluit hominem, quãdo infundit gratiã iustificantem, per quam tollitur macula,vt ait sanctus Tho.prima secundę.q.86.art.2.in corpore. Et sic antequam Deus maculam tollat, nihil facit de remissione peccatorum,vel absolutione, cũ Deus ibi nihil faciat, nisi per gratiam,& tamen quando macula tollitur culpa iam non est,sed esse cessauit, ergo circa culpã Deus nihil agit. Patet hoc per sanctum Tho. prima secund. q.87.art.6.in corpore,cum ait,dicendum,quòd in peccato duo considerari possunt.s.actus culpæ,& macula sequens. Et sic post culpam est macula, & non manẽt ambo simul. Idem patet clarius in corpore eiusdem articuli,cum ait. Vnde macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem diuinæ iustitiæ acceptet,vt l.vel ipse pęnam sibi spontaneus assumat in recompensatione culpę pręteritę.etc. Et sic patet,quòd culpa iam præterita est,quãdo macula tollitur per gratiam,& ante gratiam nihil Deus operatur in homine pęnitente, cum per gratiam ei peccatum remittatur,& ante gratiã nihil sit remissum. Ergo ad culpam tollendam Deus nihil operatur, sed ante operationem eius ipsa esse cessat, ergo Deus non absoluit a culpa.

De sacerdotibus autem, quòd non absoluant a culpa est magis clarũ, quia absolutio sacerdotalis est post absolutionem Dei,scilicet postquam homo doluit de peccato,& confessus est illud, & tamen Deus non absoluit a culpa,vt dictum est, quia illa esse desinit ante quã Deus absoluat hominẽ a peccato,ergo à fortiori sacerdotes ab illa absoluere non poterant. Hoc quidẽ non ex defectu ptãtis clauium, sed quia culpa iam esse desinit, & claues non possunt habere actum suũ super non ens simpliciter, sed super ens aliquo modo. Istam quoque sentẽtiam tenet sanctus Tho. 4.sen.di. 14.q.1.arti.6.nam cum arguit,quod pęnitentia nõ possit esse de peccatis,quia præterita sunt,respondet in solutione tertij arg.quòd fit pęnitentia de eo, quod præsens est, quia quamuis peccatum sit pręteritum quantum ad actum,tamen quantum ad effectum, vel reatus,vel maculæ,vel offensę diuinę manet.

Si ergo homo non pęnitet de præterito,sed de præsenti,etiam & a fortiori non absoluetur de pręterito, sed de eo quod manet. Etiã ex ipsa litera sancti Tho. apparet, quòd quando facimus, vel facere possumus pęnitentiã de peccato non manet culpa,quia ipse enarrat ibi ea,quę de peccato manent, & inter illa non ponit culpam,sed solum maculam,offensam,& reatum. Et dicit quòd post actum peccati ista manebãt,in quo innuit,quòd culpa non manet post actum peccati,sed cum actu esse definit, quia fundatur in eo sicut accidens priuatiuum in eo,cuius est.

Et hoc modo non solum absoluitur quis a culpa, nec deletur,nec tollitur,nec dimittitur, nec aufertur, quia istud fieret per Deum, vel per sacerdotem, quia nullus alius ibi operatur, & tamẽ culpa desinit esse antequam Deus aliquid operetur circa peccatorem,qui conuertitur, & antequam sacerdos operetur, vt supra probatum est,ergo nec tollitur nec dimittitur, nec aufertur per Deum aut sacerdotem, sed ipsa esse cessat ante operationem istorum. Quomodo autem sanctus Tho.dicat sæpe culpam remitti a Deo, dicetur infra.

Secunda ratio quare a culpa nemo absolui potest, est,quia soluere vel absoluere dicit secundum propriã rationem tollere vinculum,sed ipsa culpa non dicit rationem vinculi,sed potius priuationem quandam,ergo a culpa nemo absoluitur. Ideo etiam si culpa maneret post actum peccati, quãdo Deus infundit homini gratiam non absolueretur homo a culpa,sed remitteretur,vel tolleretur,sicut dicimus de offensa,& macula,quæ manent. Prima pars patet,quia soluere, vel absoluere, & ligare opponuntur Mat. 18. quodcunque solueritis super terram,erit solutum, & quodcunque ligaueritis,erit ligatum. Idem Math.16. & tamen ligare est ponere vinculum, ergo soluere, vel absoluere est tollere vinculum. Idem patet Tobię 3.s.peto Domine, vt de uinculo improperij huius absoluas me. Et sic dicitur homo absolui de peccatis inquantum peccata sunt quædam vincula, vel in eis sunt aliqua uincula, sic patet Prouerb. 5. s.iniquitates suę capiunt impium,& funiculo peccatorum suorum quisque constringitur. Eadẽ est sententia Magistri. 4.Sen. di. 18. c.2.l.Video quo vinculo eum ligat.s.temporalis pœnę, sed non video à quo eum absoluat.s.vinculo, & ideo quęro, ante pœnitudinem quippe cordis anima reatus maculam habet,& fœtorem peccati,atque ęternę ultionis vinculo ligata existit. Idem tenet San. Th.3.parte summę. q. 84. art.3.in corpore,cum ait, sacramentũ pęnitentię non consistit in consecratione alicuius materiæ,nec in vsu alicuius &c. sed magis in remotione alicuius materię.s.peccati, prout peccata dicuntur esse materia pęnitẽtię,talis autem remotio peccatorum signatur a sacerdote, cum dicitur, ego te absoluo. Nam peccata sunt quędam vincula secundum illud Prouerb. quinto, iniquitates suę capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur.

Secunda pars.s. ꝙ culpa non dicat aliquod uinculum, patet quia culpa dicit priuationem circunstantiarum

tiarum debitarum inesse, vt supra dictum est, dicit ergo rationem priuationis, & non rationem vinculi, maxime, quia priuatio non est ens positiuũ, sed priuatiuum, vinculum autem est ens positiuum, siue sit ens reale, siue sit ens rationis, ideo a culpa non posset quis absolui, etiam si illa maneret tẽpore, quo homo absoluitur a Deo, de peccato, vt dictum est. De pœna etiam dicendum, ꝙ non põt quis absolui a pęna propter duas rationes supra positas de culpa, quæ quasi pœnę conueniunt. De prima patet, nam dicebamus de culpa, ꝙ nemo ab ea absolui põt, quia illa iam non est, qñ Deus, aut sacerdos hominẽ absoluit, sed præterijt, è cõtrario de pęna dicetur, s. ꝙ homo nõ possit absolui ab illa, quia qñ a Deo, aut a sacerdote absoluitur, pęna nondum est, nec æterna, nec tẽporalis, absolutio tñ non fit de eo, quod nihil omnino est. De secunda ratione patet, quia sicut non põt quis absolui a culpa, quia illa non dicit rationem vinculi, ita nec poterit absolui a pœna, quia pęna non dicit rationem vinculi, nec pęna est vinculum, sed ad pęnam est vinculum, s. obligatio quædam ad tolerandum eam. Solus autem reatus, in peccato est, a quo absoluitur, quia isti competunt duæ conditiones necessariæ de absolutione, s. ꝙ maneat eo tẽpore, quo Deus, vel sacerdos absoluit, & ꝙ dicat rationem vinculi. Primum patet quia reatus manet, qñ homo pęnitet de peccato, vt ait Sanctus Tho. 4. Sen. di. 14. q. 1. arti. 6. in solutione tertij arg. Nunc sic manet, quãdo Deus hominem absoluit, & ab ipso reatu, s. mortis æternę Deus absoluit proprie. Manet etiam reatus tempore, quo sacerdos absoluit, quia manet reatus pęnę temporalis. Vt a parte illius absoluit sacerdos, vt ait Sanctus Tho. 2. Sen. di. 42. arti. 2. & prima secundæ q. 87. ar. 6. & tertia parte summæ q. 86. ar. 4. & 5. per totum. Secundum patet, quia reatus proprie dicit rationem vinculi, cum nihil aliud sit reatus, nisi obligatio ad pęnam, vt Sanctus Tho. 2. Sen. di. 42. ar. 2. in corpore, & in 2. arti. in contrarium. obligatio aũt est vinculum, quia obligatio est magna, vel talis ligatio, & a ligando dicitur. Itẽ, quia vt ait Sanctus Tho. 3. parte summę q. 84. ar. 3. in corpore a peccatis dicitur homo absolui, inquantum peccata sunt quædam vincula, & tamẽ in omnibus, quæ sunt in peccato, s. octo supra enarratis nihil est, quod habeat, vel dicat rationem vinculi, nisi reatus, iõ ab eo solo homo absoluitur, siue a Deo, siue a sacerdote. Istum modum loquendi seruat semper Magister 4. Sen. di. 18. Nam cum loquatur de diuersis, quæ sunt in peccato, nunquam de aliquo eorum dicit, ꝙ homo ab illo absoluat, nisi de debito mortis æternæ. Nam de hoc dicit ligare, & soluere, & tamẽ debitũ mortis æternæ nihil aliud est, q̃ reatus, vel vinculũ, sic etiam ipse dicit vocans eum vinculum ętenæ mortis. Patet cũ dr̃, ante pęnitudinem quippe cordis anima reatus maculam habet, & fętorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Et iterum, ea. di. c. a. dr̃, vt maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat. Et iterum ibidem, scilicet cum peccator ligatus teneatur mentis contagione, & debito æternæ pęnæ, alterum curari per Deum, alterũ solui per sacerdotem, scilicet debitum solui, vel absolui aliquem ab eo. Et iterum ibi, scilicet debitum vero pœnę ęternæ soluere concessit sacerdotibus. Et hoc sępe dicit. De alijs autem, quæ sunt in peccato, s. macula, offensa, tenebris, non dicit soluere, vel absoluere, sed purgare, emundare, tollere, & remittere, & sic absolutio de solo reatu dicitur.

Absolutio est solius reatus.

Sed obijcietur, quòd sępe dicunt doctores aliqui, vel saltem vulgares, quòd absoluat Deus hominem a culpa, vel sacerdos.

Dicendum, quòd si proprie consideretur significatio horum terminorum, scilicet absoluere a culpa, non debet vllo modo concedi, quòd a culpa quis absoluebatur, sed illi, qui large accipiunt istos terminos concedunt, ideo Sanctus Tho. quasi nunquam dicit, quòd absoluatur homo a culpa, vel quòd Deus absoluat hominem a culpa, sed ꝙ culpa remittatur per Deum, vt patet per beatum Tho. 3. parte summæ q. 86. arti. 4. & 5. & 6. per totum, & in alijs locis.

A

Dicendum, tñ ꝙ aliqui concedunt, ꝙ homo absoluitur a culpa, secundum, ꝙ culpa ęquiuoce sumitur. Nam vno modo accipitur culpa pro toto, quod est in peccato præter pœnam, eo modo, quo malum humanum distinguitur sufficienter per pœnam, & culpam, vt ait Sanctus Tho. 2. Sen. di. 35. arti. 1. in corpore. Et sic culpa includit septem, quæ sunt in peccato, scilicet actum, culpam, offensam, maculam, tenebras, reatum, & pronitatem ad malum. Et tunc simpliciter concedendum est, ꝙ homo absoluitur a culpa per Deum, & per sacerdotem, quia in culpa sic sumpta aliquid includitur, a quo homo proprie absoluitur, s. reatus. Et hoc modo etiã dicimus, ꝙ homo absoluitur a peccato, quia licet non absoluatur ab omnibus, quę sunt in peccato, absoluitur ab aliquo, quod est in peccato. Et est istud imperfectio absolutionis, quia perfecta absolutio est, qñ homo absoluitur ab omnibus, quibus tenebatur ligatus, & tñ in peccato, licet multa sint, non tenetur homo ligatus omnibus, sed solũ est formaliter ligatus per reatum, quia ipse est obligatio quædam, vt sępe dictũ est, ideo absolui ab illo est perfecta absolutio. Alio modo potest dici, ꝙ dicitur homo absolui a culpa, ita ꝙ culpa accipiatur non pro culpa proprie dicta, sed pro macula, & pro reatu. Et satis proprie dicitur, quia saltem ipsi reatui cõueniat, ꝙ ab eo homo absoluatur. Sic exponit Magister istã propositionem, vel dictum, s. absolui a culpa. 4. Sen. di. 18. c. 2. cũ dicit, sed quærit vtrũ a peccato absoluere valeat sacerdos, i. a culpa, vt culpę maculam abstergat vel debitum ęternæ mortis soluere valeat. Et isto mõ ego quoque concedo absolui hominem a culpa, sed non est culpa proprie dicta ipsa, a qua absoluitur hic.

Malũ duplex pęnæ, & culpę simul.

B

C

Aliter potest dici, ꝙ absoluatur quis a culpa, accipiendo culpam pro solo reatu a quo proprie homo absoluitur, & quia consueuerunt doctores accipere culpam pro reatu, & è contrario, concedunt hominẽ absolui a culpa, i. a reatu, patet hoc per Magistrum 2. Sen. di. 42. cum dicit. Reatus aũt multipliciter in scriptura accipitur, s. pro culpa, pro pœna, & pro obligatione pęnæ temporalis, vel æternę. Idem Sãctus Tho. e. di. arti. 2. in corpore, cum ait. Reatus nihil aliud est, quã obligatio ad pęnam, & quia hæc obligatio quodammodo est media inter pęnam, & culpam, ex eo, ꝙ propter culpam aliquis obligatur ad pęnam, culpa vel pęna reatus dicitur, sic ergo dicetur quis absolui a culpa, i. a reatu causato per culpam, quia reatus vocatur culpa, & hoc modo ego quoque concedo hominem absolui a culpa per Deum, vel per sacerdotem, i. a reatu. Accipiendo aũt culpã proprie, vt distinguitur contra alia, quæ sunt in peccato, non debet concedi, ꝙ homo absoluatur a culpa, quia non solũ est falsum, sed est impossibile, vt supra declaratum est per duas rationes. Et sic stat conclusio ista in veritate, s. a pęna Deus nõ absoluit, & ẽt non absoluit a culpa, nec aliquis sacerdos põt absoluere ab aliquo hotũ, sed illud a quo sacerdos absoluit, & Deus est solum reatus, de nullo aũt alio, quod in peccato sit absolutio. Sed obijcietur, ꝙ non possit intelligi absolui a culpa, i. a reatu, cũ possit aliquis absolui a culpa, q non absoluatur a reatu. Sic patet p sanctũ Tho. 3. parte summę q. 86. ar. 4. vbi quærit an remissa culpa per pœnitentiã maneat reatus pęnæ, & determinat quòd sic, ibi, & sequen. arti.

D

E

Absolutio solius reatus est.

ergo

ergo absolutio a culpa, vel remissio eius distinguitur F ab absolutione, & reatu. Dicendũ, ꝙ a culpa proprie sumpta nõ potest fieri absolutio, nec fit remissio eius, sed per se cessat antequam Deus, vel sacerdos aliquid operetur circa pœnitentem supra declaratum est. Et cum Sanctus Tho. distinguit culpam, & reatum. dicẽdũ, ꝙ non accipitur ibi culpa stricte, & proprie, sed solum pro reatu pœnę æternę. Et qñ ille remittitur, dicitur remitti culpa, q̃a ille est directus effectus culpæ, vt ait ipse Sanctus Tho. 2. Sen. di. 42. arti. 2. & qñ ponit reatum intelligit de reatu pœnę temporalis. Et tunc verũ est, ꝙ remisso reatu pęnę æternæ nõ est remissus reatus pęnę temporalis, vt declaratur in allegato arti. 4. & 5. sequenti. Aliter põt dici, & magis cõ- G
formiter ad intentionem Sancti Tho. s. ꝙ non accipit ibi culpam pro culpa, sed pro macula, quę etiam sequitur ex culpa, & vocatur macula culpę, vt ait Magister 4. Sen. di. 18. c. 2. Et reatus accipitur pro obligatione ad pęnam temporalem, & ista non remittũtur vnica remissione, sed Deus remittit, vel tollit maculam per gratiam, & adhuc remittit reatum pœnę temporalis. ꝙ aũt sic intelligat Sanctus Tho. patet, quia idem dubiũ, quasi ab eo discutitur 3. parte summæ q. 86. arti. 4. discutit 4. Sen. di. 18. q. 2. arti. 3. & ponuntur, quasi eadem, immo penitus eadem in sentẽtia vtrobique, & titulus quæstionis est s̃m alia verba, s. si remittatur peccatũ quantũ ad maculam, an quã- H
tum ad omnem pęnam. Et sic apparet, ꝙ idem est dici hoc, ac si dicatur, an remissa macula remittatur reatus, sicut quærebat in tertia parte summæ quæst. 86. ar. quarto. Et sic patet, ꝙ a culpa proprie dicta nõ vult Sanctus Tho. aliquem absolui. Nam etiã remitti non potest. Si aũt objiciatur, ꝙ licet Sanctus Tho. nõ dicat hominem absolui a culpa, dicit tamẽ sæpe remitti culpa, vt patet 3. parte summæ q. 86. ar. 4. & 5. & 6. & in alijs locis. Dicendũ, ꝙ culpa proprie sumpta, etiam non remittitur, sed esse cessat, sed Sãctus Tho. accipit culpam pro macula ibi, vt probatũ est supra, & interdum pro reatu, & ista remittuntur proprie.

Cum aũt aliqui licet satis grosse, vt supra probatũ
est, dicãt hominẽ absolui a culpa, & pęna, cum dicere I
deberẽt proprie loquẽdo absolui plenarie, licet improprie, loquãtur, tamẽ id, quod significare intendũt verũ est, & nos illud cõcedimus. Nã intẽdũt significare, ꝙ qñ quis absoluitur a culpa, & pęna tollitur ei omnis obligatio ad pęnã, tã ad æternã, q̃ ad temporalẽ, ita vt nihil tolerare debeat pęnalitatis in inferno, nec in purgatorio, nec in hoc sęculo pro illis peccatis de quibus absoluitur, factis illis, quæ imponuntur per concedẽtẽ talẽ indulgẽtiã. Et talis absolutio proprie loquẽdo vocatᷓ plenaria, s. quia nihil manet, de quo possit iam absolui cõfessus. Et hoc nõ fit in absolutione sacerdotũ minorũ, quia licet absoluant hominem non plenarie absoluũt, cũ maneat homo obligatus ad quãdã partẽ pęnæ temporalis, siue purgatorię. Ad K
hoc, tñ quòd ista propositio sit vera, debet sic intelligi, ꝙ absoluitur quis a culpa, & pęna, idest a reatu pęnę æternę, & a reatu pęnę temporalis. Et in isto sensu ponit istam quæstionem Franci. de Mairo. 4. Sen. di. 19. s. An Papa possit absoluere a culpa, & a pęna, & an possit dare indulgentias plenarias. Et verum est, quòd potest pluquã plenarias, vt supra probatum est.

Non ergo habebat quidquam difficultatis cõclusio ista, etiam in apparentia visa declaratione, nisi eã maliuoli liuenti oculo conspexissent. Falsa ergo illis videbatur, quia vere falsam eã esse voluissent, aut videri simulabant, vt liberius, & honestius, quod conceperant possent efficere.

CAPITVLVM VII.

In quo ponitur totus tenor illius cædulæ, quæ præsentata fuit ab auctore in iudicio de defensione huius conclusionis.

CONSIDERANDVM autem, ꝙ dũ de hac & de alijs duab. conclusionibus impium iudicium ageretur, cum hæc alijs grauior, & durior videretur, cedulam quandam, expositiones breues, & confirmationes eius, & confutationes aduersariorum continentem ipsis porrexi iudicibus, quam nec approbare quidem voluerunt, ne sibiipsis obuiarent, nec tñ dãnare saltem leui verbo ausi sunt, quia nihil in eam objici eis facile videbatur, quod eam verisimiliter confutaret. Vt aũt nec istud posteros effugiat literis tradendum censui, vt hinc colligi possit an satis prædicta conclusio ab hęresi, & errore, quã ęmuli affingere moliebãtur, defenderetur. Huius aũt de verbo ad verbũ forma erat, quę sequitur, s. In conclusione illa, qua dicebatur a pęna, aut a culpa Deus non absoluit nec aliquis sacerdos absoluere põt, declarantur aliqua, primo, s. ꝙ ista propositio, s. aliquis homo absoluit a culpa, & pęna, non debet concedi. Ratio est, quia iste modus loquendi, non solum non conuenit theologiæ, quæ subtilius, & per terminos magis proprios de singulis rebus disputat, sed ẽt non conuenit modo loquendi iuris, quia in cle. vnica de priuile. & in cle. abusionibus de pe. & remi. reprobatur iste modus loquẽdi. cũ Papa loquitur ibi contra quæstores, & ꝯ quosdã alios dicens. Vt eorum verbis vtamur, qui dñt se absoluere animas a culpa, & a pęna, ergo benedictũ nõ est. Secũdo dico, ꝙ Papa habet potestatẽ ad cõcedẽdas indulgẽtias in quacũque facultate vsque ad plenariã remissionem peccatorũ inclusiue. Habet ẽt Papa maiorẽ potestatẽ in concedẽdo indulgentias, quã vsque ad plenariã remissionẽ peccatorũ, sed nõ exercet eã, nec põt exercere, nõ quidẽ ex defectu potestatis, sed ex defectu materiæ. Quod patet, quia Papa habet liberã clauem totius thesauri Ecclesiæ, in quo sunt infinita merita tã passionis Christi, quã supererogationis bonorum operũ totius Ecclesiæ, remissio tñ peccatorũ plenaria cuiuscũque nr̃m, & ẽt omniũ simul nõ est aliquid infinitũ, sed ad pęnã finitã, & determinatã, quã in purgatorio toleraturi eramus. Ideo qñ aliquis vult ꝓprie loq̃ de plenitudine potestatis Papæ in absolutionibus & indulgẽtijs, nõ debet dicere, ꝙ Papa absoluit a culpa, & pęna, q̃a istud est dictũ impropriũ, & large positũ ꝑ terminos alienos, sed dẽt dicere, ꝙ Papa absoluit plenarie, vel cõfert indulgẽtiã plenariã, & hoc satis patet in lr̃is datis in forma ecclesię, in q̃bus nõ dicit, ꝙ absoluit a culpa, & a pęna, sed ꝙ concedit plenariã indulgẽtiã, vel remissionẽ omniũ peccatorũ. Tertio accedendo ad declarationẽ cõclusionis, dico quòd in peccato nihil dẽt manere ad hoc, quod aliquis sit plene purgatus dignus ingredi vitã æternã, sed eorũ, quæ sunt in peccato quædam per se desinunt esse, alia tollũtur per Deũ, alia per ministros ecclesiæ, alia per actum pęnitentis. Pro quo sciendũ, ꝙ in peccato põt considerari sex, vel septẽ, s. actus peccati, culpa, offensa, macula, reatus, pœna, pronitas ad malũ. Et ista dãtur necessario in quolibet peccato, saltem in peccato commissionis. De primo patet, sicut in occidere, & fornicari, in quibus est actus positiuus, scilicet vulnerare hominem, & tangere fęminam carnaliter, quia actus absolute, & in se nõ sunt boni, nec mali, sed efficiuntur boni, vel mali per circũstantias additas, quod patet, quia alias non posset aliquis in aliquo casu tãgere fęminam carnaliter, vel occidere hominem. sine peccato, quod falsum est. Secundum est culpa, &

ista

ista vocatur quędam priuatio debitæ rectitudinis in A in actu, s. quia ad hoc quod actus esset bonus moraliter deberet habere quasdam circunstantias bonas regulantes eum, quibus si careat est malus, & sic illa carentia vel priuatio est malicia vel priuatio in actu, sicut in casu dato ad hoc ꝙ tangere fœminam carnaliter sit bonus actus, requiritur quod tangat, quis eam, quam debet, scilicet vxorem suam, & quomodo debet vel licet, & vbi debet vel licet, sed in loco nec tẽpore prohibitis, & propter quem finem debet, scilicet ad prolem gignendam, vel ad reddendum debitum, vel ad mitigandum fomitem, nam propter hoc melius est nubere, quam vri. primo, Corint. septimo, & sic de alijs circunstantijs requisitis, de quibus Aristo. 3. Ethicorum. si autem ibi omnes conueniant, actus tangendi fœminam erit bonus, si autem omnes deficiant, vel aliqua earum actus est malus, non propter aliquid posituum, sed propter defectum circunstantiæ, quæ deberet inesse, & illum defectum, vel carentiam siue priuationem vocamus culpam.

Tertium est offensa Dei, nam quando quis peccat recedit a Deo contẽnendo eum, & legem suã, & adhærendo cuidam bono creato, quod homo pręponit Deo, & in hoc Deus offenditur. s. ꝙ propter aliquam rem minorem se contemnatur ipse.

Quartum est macula, & ista est quędam deformitas in anima nostra, secundum quòd est imago Dei, C & ista macula, vel deformitas est priuatio pulchritudinis debitę inesse. Sicut enim in corpore humano, quod adornatur vestibus circundantibus illud, quib. si homo careat est deformis, & male apparens, & non est illa deformitas nisi carentia vestium, vel ornatus necessarii, ita est in anima nostra. Nam in ipsa est imago Dei naturaliter, & pulchritudo sua extrinseca est gratia Dei, vel charitas, quam cum habet anima pulchra videtur, sicut homo vestitus. Si autem caruerit illa, erit deformis, sicut homo nudus. Et hoc est in quolibet, quia per quodlibet peccatũ tollitur gratia Dei, & tota charitas.

Quintum est reatus, & idem est quod obligatio, D nam reatus a reo dicitur, & ista obligatio est in quolibet, & insurgit ex lege Dei. Nam sicut in legibus politicis cauetur, quòd siquis occiderit, vel vulnerauerit hominem tali pœna plectatur, siquis fecerit contra illam legem est obligatus ad tolerandum pęnam illius legis, & ista obligatio non insurgit nisi ex lege, cui dedit vires legislator. Ita in diuinis statutum est quod siquis peccauerit mortaliter puniatur in inferno. Statim ergo vt quis peccauerit, insurgit ei ista obligatio, vt puniatur in æternum, similis modus loquendi est Gen. 3. s. quacunque hora comederis, morte morieris idest obligaberis ad moriendum. Iste est intellectus omnium doctorum, & nõ potest aliter intelligi, quia aliter esset litera falsa.

Sextum est pœnam correspondens peccato, siue E in inferno, siue in purgatorio, siue sit tpalis in vita.

Septimum est pronitas ad malum, & ista insurgit naturaliter ex peccato, nam teste. Arist. secundo, Eth. generationes, & corruptiones habituum fiunt ex eisdẽ, idest ex similibus, scilicet ex hoc quòd est iustum facere, efficitur quis iustus, & ex eo quod est expendere decẽter efficitur quis liberalis, & sic de singulis. ideo omnis actus generaliter, est aggeneratiuus alicuius habitus talis qualis ipse est, & quia interdum non potest ex quolibet actu gigni habitus cum sit qualitas radicata, gignitur saltem dispositio eius ad habitũ, ideo distinguit Arist. in prima specie qualitatis habitum & dispositionem. cũ ergo quodlibet peccatum sit actus malus, sequitur naturaliter ex illo pronitas ad malum.

Nunc dicendum est, ꝙ omnia ista, quę posita sunt esse in quolibet peccato non pertinẽt ad aliquam nouam doctrinam sicut quidam calumniantur, sed reperiũtur in sacris doctorib. & etiam in canone sacrę scripturæ, de trib. illorum. s. de actu positiuo & culpa, & de pœna non oportet probare, quia tota scriptura, & omnis modus loquendi plenus est ex his.

De reatu satis apparet, quia Exo. 33. dicitur ꝙ Deus percussit Hebręos pro reatu vituli. Doctores etiam vtuntur isto vocabulo, & faciunt distinctionẽ inter culpam & reatum, vt patet per sanctum Th. 3. parte summę. q. 86. artic. 4. cum quærit vtrum remissa culpa per pęnitentiam, maneat reatus pœnę. De offensa Dei patet satis manifeste: quia Deus sæpe per prophetas vocat peccata offensiones suas, sicut patet Psal. 94. s. qua- B draginta annis offensus fui generationi huic. i. offensus fui ab ista Iudęorũ generatione. Doctores dicunt, ꝙ in quolibet peccato mortali inquãtum est ibi auersio a bono incõmutabili est ibi offensa Dei, & ita sæpe dicit Sãctus Thomas, & omnes alij Doctores vbicunq; loquuntur de materia pœnitentię.

De macula autem satis apparet per Magistrum. 4. Sen. dist. 18. in principio, & 2. Sent. dist. 42. vbi non solum ponit de macula, sed etiam de culpa, & de pęna, & de reatu, & fere de omnibus, quę assignata sunt à nobis. His uisis dicendum est, ꝙ quædam istorũ, quæ sunt in peccato non absoluuntur, nec tolluntur, sed per se esse cessant. Primum enim. s. actus positiuus nõ dimittitur, nec ab illo quis absoluitur, quia irrisorium est dici, ꝙ quis absolueretur ab actu positiuo fornicãdi, vel ab actu occidendi, quia ille non manet, & nihil omnino est tempore eo quo Deus per contritionem dimittit peccata, vel debet nos absoluere, vel sacerdos absoluit in sacramento.

Secundum etiã. s. culpa non dimittitur, nec aliquis absoluitur ab illa. quia ut supra dictum est culpa non est nisi priuatio debitę circunstantiæ in actu, & est accidens priuatiuum actus, sicut cęcitas est accidens priuatiuũ oculi, & tamen actus positiuus transiuit, quia non durauit nisi per momentum, vel paruo tempore ita culpa non manet nisi per momentum. Et sic impossibile est, quòd culpa tollatur, vel dimittatur, vel absoluatur per Deum, non quidem quasi Deus non possit tollere, vel nolit tollere, sed quia antequam cõuertatur homo ad Deum per contritionem, & Deus infundat ei gratiam culpa desinit esse.

Quædam sunt in peccato, quæ tolluntur, & alia à quibus absoluit. Nam offensa, & macula tollũtur per Deum cum infundit gratiam peccatori. Offensa quidem tollitur, quia offensa est, ſm quam homo est inimicus Deo, & ista manet semper quãdiu homo est in peccato, & cũ Deus infundit gratiã tollitur offensa, quia per gratiã fit homo gratus Deo, & reconciliatur sibi, & sic tollitur inimicitia, qa impossibile est hominem esse simul gratũ Deo, & inimicũ sibi, quia includit contradictionem. Macula etiam tollitur per Deũ qñ infundit gratiam, eo ꝙ macula, vt dictum est nihil aliud est quam priuatio pulchritudinis in anima, quæ pulchritudo est per gratiam, iõ impossibile est, ꝙ adueniente gr̃a maneat macula, sicut impossibile est, ꝙ aduenientibus vestibus, maneat nuditas. Aliquid est, a quo Deus absoluit. s. reatus, quia absoluere proprie, ſm naturam termini dicit tollere vinculum. Reatus autem est obligatio, vel vinculũ, ideo proprie a reatu mortis ęternæ absoluitur homo a Deo per contritionẽ. De ministris autem est dicendũ, ꝙ quędã tollũt, et a quodam absoluũt. Nam postquam aliquis absoluitur a Deo a reatu mortis ęternæ, manet reatus ad quãdã pęnã tẽporalem, & minister ecclesiæ quicunq; virtute clauiũ tollit reatũ cuiusdam partis pœnæ istius, quę pęna quãta sit, q̃ tollitur per claues ecclesię in sacramen-

cramento pęnitentię nullus nouit nisi Deus. Si aūt sit Papa ille qui absoluit pōt absoluere à toto reatu pœnæ purgatorię, vel tpalis, ita ꝙ nihil maneat tolerandum peccatori, & in isto casu proprijssimè dr̄ Papa dare absolutionem plenariam, vel indulgentiam plenariam, s. tollendo totam pęnā purgatoriam, s. absoluendo à reatu totius pęnæ purgatoriæ. Et non est dicere, ꝙ Papa absoluat à culpa, & à pęna, quia istud est impropriè, & largè dictum, sed ꝙ plenariè absoluat. De pęna aūt dicendum, ꝙ ministri Ecclesiæ nō absoluūt ab ea, sed dimittunt illam, vel tollunt, s. tollunt obligationem ad pęnam. Et in hoc non est dr̄ia nisi velle loqui propriè, vel largè. Nam qūocunque accipiatur, pęna non dēt manere: & tñ dici, ꝙ pœna tollatur est propriè dictum. Dici aūt, ꝙ à pęna quis absoluatur à Deo, vel à sacerdote, est impropriè, vel largè dictum, quia absoluere dicit propriè rōnem vinculi: ab eo aūt, quod non est vinculum non pōt quis propriè absolui: pęna tñ non est vinculum, sed id, ad quod est vinculum. Nam obligatᷓ homo ad pęnam: necesse est tñ differre obligationem & id, ad quod est obligatio, qa obligatio pertinet ad relationem: id aūt, ad quod est obligatio, pertinet ad alterum genus prædicamenti, vt si sit pęna, vel pecunia, vel aliquis actus. Ex prædictis patet, ꝙ conclusio ista est vera in terminis suis, & sunt termini proprijssimè positi, s. ꝙ Deus non absoluit à pęna, nec à culpa, sed solum à reatu propter cām supradictam: tollit tñ offensam, & maculam, sicut supra dictum est: sacerdos aūt non absoluit à pęna, nec à culpa, sed solum à quadam parte reatus pęnæ, vel à toto reatu si est Papa, pęnam aūt dimittit, vel tollit cōsecutiue, quia ablato reatu, vel obligatione ad pęnā, impossibile est manere pęnam in re vel in spe. Nunc aūt rñdēdum est ad id, quod communiter dr̄, s. quòd Deus absoluit à culpa, & interdum à pęna, & ꝙ sacerdotes absoluunt à pęna, & est dicendum, ꝙ istud est largè dictum. Nam cum doctores aliqui dicūt, quòd Deus absoluit à culpa, accipiunt culpam pro offensa Dei, & pro macula, & interdum pro reatu, & satis cōuenienter dictum est, s. ꝙ ista tria, macula, offensa, reatus sunt effectꝰ culpæ, & fit denominatio per causam, ita quòd effectus accipiat nomen causę, sicut frequenter iura faciunt, & modus loquēdi vulgaris. Cum aūt dr̄, quòd sacerdos absoluit à pęna, intelligitur, i. à reatu pęnæ, quia absoluendo à reatu dimittit pęnam. Et iste modus loquendi est satis conueniens, quia cum reatus non sit nisi ad pęnam, accipitur vnum pro altero, quia etiam s̄m Aristo. vbi vnum propter alterum, vtrobique tantum vnum. Est etiam alia ratio quare Ecclesia accipit pęnam pro reatu pœnæ, s. quia vult loqui clariori modo, quo potest: & tamen clarius est dicere pęnam, quam reatum, quia omnes homines cognoscunt quid sit pęna. Quid autem sit reatus non cognoscunt, quia reatus pertinet ad relationem, & relatio inter omnia prædicamēta habet minimam entitatem. Sed aliqui obijciunt, quòd non liceat mihi facere tales expositiones, sed quòd verba Ecclesiæ, q̄ communiter dicuntur teneantur propriè. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia interdum cogimur exponere scripturam in alio sensu, quam verba sonant in cortice, sicut illud Prouerb. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Et illud Psalm. 33. Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala. Et tamen constat, quòd Deus nec habet vultum, nec oculos, nec aures, sed aliter intelligendum est. Sic etiam sępe in nouo testamento iuxta illud Matth. 3. & Lucæ 3. scilicet: Ipse baptizat vos in spiritu sancto, & igne: & tamen baptismus Christi nō est in igne, & sic etiam de infinitis alijs. Sed respondēt

F aduersarij dicentes, quòd istud verum est in dictis sacræ scripturæ, quæ necesse est interdum exponi aliter quam sonant, vt vera sint: dicta tamen doctorum, & dicta cōia Ecclesiæ non debent exponi aliter, quam sonare videantur, sed quòd maneant in terminis suis. Quòd tamen Deus absoluat, & sacerdos à culpa est dictum commune doctorum, & dictum Ecclesiæ: ideo quòd debeat sic materialiter accipi, vt iacet. Sed dicendum, quòd non stat, quia falsum præsupponitur: nam interdum dicta communia doctorum, & Ecclesiæ necesse est exponi in alio sensu, quam sonāt. Sicut patet, quia doctores confitentur istam propositionem, scilicet Deus fuit heri, & Deus est hodie, & Deus erit cras, nec aliquis negat: & tamen istæ propo-

G sitiones secundùm proprietatem terminorum sunt falsæ, & hæreticę, sed exponuntur: Deus fuit heri, & toto tempore præterito, idest non incepit, vel incipit nunc esse de nouo, & etiam Deus erit cras, idest Deus non desinit esse hodie, ita quòd iam non sit cras. Et ita similes propositiones exponuntur, quia alias non essent verę. Et exponit eas Hieronym. sic, & recitat illud Magister 1. Sentent. dist. 8. ita igitur quandocunque dicta doctorum in cortice literæ non sunt vera, vel non sunt proprie dicta, vel posita, debemus ea exponere eo modo, quo vera sint & proprie dicta, quia sic illa ipsi intelligi voluerunt; licet alijs verbis communioribus, & vsitatioribus hoc expresserint: Non quidem quasi ipsi nescirent propria vocabula, quia

H interdum voluerunt loqui planiori modo, quo potuerunt. Postremo obijciebatur, quòd licet prædicta essent vera, & bene dicta, tamen non debebant conclusio poni in talibus terminis, quia erat scandalosa. Dicendum, quòd istud scandalum, aut erat literatorum, aut ignorantium. Si literatorum non stat, quia conclusio est vera, & in terminis proprijssimis: ideo nullus vir literatus debet scandalizari, sed potius naturaliter gaudere de veritate posita in terminis proprijs. Si autem ignorantes scandalizantur: ego non pręstiti causam: quia ego non iui ad prædicandum populo rudi in lingua Italica, vel Hispanica, sed iui ad disputandum cum viris doctissimis, qui de talibus non scandalizarentur. Si autem viri rudes velint legere conclu-

I siones meas, vel audire dicta in disputatione, & ex hoc propter ignorantiam suam scandalizarentur, ex hoc ipsi sunt in culpa, quia se miscent illi rei, quæ ad eos non pertinet. Ita etiam scandalizarentur si legerent ea, quæ ponit beatus Paulus ad Rom. 9. de prædestinatione, & præscientia, & quæ habentur in alijs locis scripturæ. Similiter si audirent mysteria, quæ loquuntur doctores de Trinitate & Incarnatione, & Eucharistia, & in alijs materijs altissimis turbabuntur: & tamen propter hoc non debent doctores cessare à doctrina, & à scriptura, sed potius simplices arcēdi sunt, ne ista audiant, quia non oportet eos sapere plusquā oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem secundùm conditionem suam. ad Rom. decimosecundo. Hæc

K autem dicta sint sub omnibus illis protestationibus, quæ per me præsentatę sunt supra. Iste est tenor cedulæ iudicibus præsentatę, quam nec approbauerūt, nec reprobare ausi sunt: in suis tamen scriptis eā seruauerunt.

De cętero ergo mihi satisfactum credo, quoniam harum rerum ordo, & veritas per hæc posteros non latebit, vt hæc conclusio, quæ ad tempus tres iudices, licet non concordi animo aduersarios habuit, de reliquo ab omni ætate & toto sæculo iudicetur.

a Quod

Quod attinet ad cedulam, de qua auctor in initio superioris cap. aliam ferunt, in quodam exemplari extare sub huiusmodi verbis: Ad Papam Eugenium.

Beatissime pater: pridie exercitandi ingenij causa, sicut ceteris scholasticis viris solitum est in hac sacra curia, Sanctitati vestræ quasdam conclusiones scholasticè & disputatiuè tenui, nihil ex meipso determinare, aut reprobare intendens, nisi quod sacrosancta Romana Ecclesia, & sanctitas vestra determinant, & reprobant. Hoc enim semper mihi propositum fuit, & est: & ego nunquam intendo recedere à veritate doctrinæ sanctæ Rom. Ecclesiæ, & Sanctitatis vestræ, & omnia mea dicta semper illi, & Sanctitati vestræ submisi, & semper submissa esse volo, qualitercunque contingat me loqui. Quædam tamé conclusionum mearum visæ sunt aliquibus non satis consonare doctrinæ communi doctorum. Prima erat, quòd peccatum pro nullo statu irremissibile est. In qua ego non volui sentire, quòd peccatum in inferno, vel post hanc vitam dimitteretur aliquibus, sed sentio, quòd nullum peccatum mortale potest dimitti homini, nisi in vita, sicut tota tenet Ecclesia. Sed accepi illum terminum irremissibile strictè, scilicet, quòd licet peccatum animæ exutis extra vitam nunquã dimittatur: tamen non repugnat ex côditione peccati secundùm se posse remitti, licet repugnet ex habitudine animæ, quæ iam est obstinata: etiam repugnet ex ordinatione Dei, qui disposuit non concurrere ad causandum actum contritionis cum animabus positis extra corpus. Si tamen posset esse, quòd animæ existentes in inferno verè dolerent de peccato suo, scilicet inquantum offenderunt Deum, per illud remitteretur eis peccatum. Et sic non est adhuc peccatum illud secundùm se irremissibile, licet certum est, quòd nunquam remittetur. Et tales modi loquendi recipiutur apud omnes viros scholasticos, qualis ego fui disputando ista.

Alia particula conclusionis huius erat, scilicet: A pœna, aut à culpa Deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absoluere potest. In qua non intendi, nec nunc intédo negare potestatem Dei, nec sacerdotum in absoluendo, quia alias me oporteret concedere, quòd omnes homines, qui semel peccassent, nullam possent habere remissionem peccatorũ, & quòd perirent æternaliter, quod tamen ego negabam, & nego semper. Sed ego concedo, & concessi semper, quòd Deus potest absoluere ab omnibus peccatis: Papa etiam potest absoluere ab omnibus peccatis, & potest dare plenariam indulgentiam liberando hominem à tota pęna purgatorij, scilicet faciendo, quod non veniat in illam: etiam si multa peccata commiserit. Et hoc est, quòd Papa habet clauem liberam super totum thesaurum Ecclesiæ. Concessi enim & concedo, quòd sacerdotes minores possunt absoluere à peccatis, & possint tollere virtute clauiũ quandam partem pœnæ purgatorij, ad quam peccator post contritionem, & confessionem manebat obligatus. Dixi

A tamen, quòd Deus non absoluebat à pœna, aut à culpa, nec aliquis sacerdos, quia accepi istum terminum, Absoluere strictissimè, & istum terminum Penam, & Culpam, strictissimè, distinguendo pęnam, & culpam à reatu, idest obligatione, & isto modo dicebam, quòd Deus, vel sacerdos stricte sumendo absoluit à reatu pœnæ, & non à pęna. Sed quantum ad realitatem idem est vtrunque.

Nec ego concedo, nec credo minorem esse potestatem Dei, nec auctoritatem Dei, & Ecclesiæ in absoluendo, quam crediderit vsque huc aliquis doctor de catholicis, cuius doctrina communiter teneatur.

B Et etiam bene concedo istas propositiones quas ipsi dicunt, scilicet Deus absoluit à culpa: Deus absoluit à pęna: etiam sacerdos absoluit à pœna, & omnes similes propositiones in sensu, in quo ipsi accipiunt, non distinguendo pęnam, & culpam à reatu omnibus modis, quibus ego distinxi. Si tamen accipiatur strictissimè, sicut ego accepi, debet concedi, quòd absoluitur quis à reatu solo, & non à pœna, nec à culpa, sed pœna tollitur ablato reatu siue auferendo reatum. Et iste modus loquendi conuenit viris scholasticis, ad quos conuenit strictè loqui de terminis.

Alia erat conclusio de die mortis Christi, scilicet, quòd non mortu⁹ est die vigesimaquinta Martij, scilicet die Annunciationis Virginis, C sed die tertia Aprilis anno trigesimotertio ætatis suę inchoato. Et ad hoc inductus sum ex duobus principijs euangelicis. Vnum est, quòd Christus mortuus est die veneris, quia mortuus est luna quintadecima mensis primi Iudæorum die prima Azymorum: & tamen in anno trigesimotertio Christi non fuit dies Annunciationis die veneris, sed die Mercurij. Et non fuit luna quintadecima, sed luna quarta, vel quinta. Sicut apparet necessario per viam astrologicam, & per viam computistarum. Et tamen concurrerant ista duo, scilicet die veneris, & luna quintadecima in die tertio Aprilis: ideo dixi illa D die Christum fuisse mortuum anno trigesimotertio ætatis suæ inchoato. Et quia quidam tenent Christum mortuum fuisse anno trigesimoquarto ætatis suæ inchoato, dicebam, quòd illo anno non potuit mori die Annunciationis, quia tunc dies Annunciationis fuit necessario die Iouis: Christus tamen mortuus est die veneris, & tunc non erat luna quintadecima, sed decimaseptima. Et propter quosdã alios defectus, qui incidebant vt demonstrari potest manifestè via astrologica. Sed non curaui coram Sanctitate vestra ꝓlongare sermoné. Hæc sunt Pater Beatissime, quæ in prædictis sensi, & sentio: nec tamen intédo deuiare in aliquo à doctrina sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Sanctitatis vestræ, quæ si illud tenet, illud ego teneo, si hoc tenet, istud ego E profiteor, sed in omnibus determinationi, & correptioni Sanctitatis vestræ, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam in sententia, quam in verbis me submisi, & submitto, à qua nunquam intendo deuiare, sicut nec hucusque aliquando sponte deuiaui: nec etiam intendi præiudicare veritati, aut doctrinæ, vel auctoritati quorumcunque melius sentiẽtium, sed omnia salua pace fidei, & veritatis dicta sint.

Finis Pars Prima.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS DEFENSORII

Pars Secunda.

PROOEMIVM.

IN PRAEFATA concluſione quoniam ag grauare cupientibus grauior videbatur, erat quam ea aptior, vt eius occaſione rudem plebeculam ęmulorum meorum iniquitas concitaret, ſicut & re ipſa compertum eſt, breuem cedulam ſupra ſcriptam velut eius quendam commentarium iudicibus porrexeram, quorundam indignationem placaturus, aut vt verius dicam meam innocentiam oſtenſurus, ipſamque quorundam apertam mendacem iniquitatem ad verecundiam deducturus, qui non erubuerant alia pro alijs in mei grauiſſimum odium ſæpe proferre. De alijs autem duabus concluſionibus minor, aut nulla ſolicitudo mihi erat: ſed mihi potius materiam gaudij ſæpiſſimè contulerunt, cum aduerterem aduerſarios in has quotidie, quam in præcedentem maiora moliri; Quia tamen mentiebatur iniquitas eis, omnibus ſuis deſtituebantur conatibus, ita vt F illi ſeipſos confunderent, & reuera viam habitaculi, & ciuitatis ignorabant.

Cùm ergo multorum dierum ſuper eis laborioſas operas perdidiſſent, quod ſatis ſibiipſis ad ignominiam cedere arbitra- G bantur, ne nihil omnino feciſſe putarentur, eas præſumptuoſas, vel ſuperbas vocauerunt: falſas tamen dicere eas nequaquam auſi ſunt: cum tamen per multos H dies ante plurimi æmulorum ipſorum eas erroneas, & hæreticas apertiſſimè teſtarentur. Super eis autem ad quorundam potius informationem, quam ad mei defenſionem, quæ ſuper hoc opportuna non I erat: cum illi eas de falſitate notare non auderent. Et vt huius rei veritas paruulis, & indoctis pateat: precibus, immo verius imperio cuiuſdam Reuerendiſsimi patris, aliquibus placituras declarationes, & ad- K uerſariorum confutationes ſcripſi dirigens eas præfato Reuerendiſsimo patri, vt ex procemiali prælocutione ſequenti aperitur.

CAPITVLVM PRIMVM.

In quo ponitur intentio auctoris, & dirigitur opus Cardinali sancti Angeli. Qui postea cum esset sedis Apostolicæ in Vngaria Legatus ibi in bello contra Turcas fortiter pugnans obiit martyrio coronatus.

TANTAM Reuerendissimæ paternitatis vestræ excellentiam veneratus, nec iussa potui, nec debui præterire. Inerat enim altissima iubentis auctoritas, vnde me manebat necessitas obsequendi. Parui igitur præceptis vestris Reuerendissime pater: sed vtinam tam efficaciter, quam deuotè. Est mihi tamen in hac parte quod doleam, quia paupercula mihi efficiendi distributa potestas, votorum magnitudinem non valuit exequare. Non tamen nimis dolendum credidi: nam velut qui ab ipsa rerum parente natura vlla patitur nocumenta, contra quam potentia nulla efficax est, ex hoc non nimis gemendum censet, sicut si ob eius aduersos mores, aut iniquorum mordacem nimisque efficacem inuidentiam vlla quæuis euenisset calamitas: non secus ego. Nam quod latissimo obsequendi desiderio affectus æqua lance non rependerim, nulla distorti animi ad obediendum repugnantia, aut ignauus quidam negligensque torpor induxit, sed ipsa cunctorum mensuratrix natura, & rerum imparitas, atque improportionalis excessus effecit, nihil à me posse obsequij prodire dignum tam Reuerendissimæ paternitati, & tam gloriosissimæ excellentiæ.

Iniunxerat enim reuerendissima vestra paternitas homuncioni mihi, & inutili seruo suo super duas conclusiones de anno, & de die mortis Christi per me disputatas, declarationes aliquas scriptis tradere. Et quoniam conclusio de anticipatione cœnæ Domini, & de confectione eius primo facta coram Discipulis consequens est ad has duas conclusiones propter temporis identitatem & rerum gestarum attinentiam, de tribus simul aliqualiter attingendum est, & primo de illa, in qua agitur de anticipatione, vel non anticipatione cœnæ Domini.

CAPITVLVM II.

Quod Christus tota vita sua seruauit legem Moysi ascendendo in Ierusalem ter in anno in tribus festiuitatibus.

ERAT autem conclusionis huius tenor. In vltima celebritate paschali de cęremonialibus Christus nihil mutauit: sed comedit ea die, qua Iudæi, nec anticipauit. In prima particula conclusionis dicitur: In vltima celebritate paschali, quod ponitur ad differentiam aliarum celebritatum paschalium, quas Christus egit. Nam de nulla illarum dubium est, an obseruauerit omnes cęremonias festiuitatis: sed solum de ista celebritate vltima paschali, quando Christus mortuus est, dubium est, an omnes cęremonias obseruauerit.

Patet hoc, nam Christus quolibet anno celebrabat festiuitatem paschalem ascendendo in Ierusalem cum parentibus suis, vel cum alijs, & ibi comedebat de agno paschali iuxta omnes cęremonias eius. Hoc patet tripliciter.

Primò quia Christus obseruauit legem Moysi toto tempore vitæ suæ, sicut ipse dixerat, non veni soluere legem, sed implere Matthæi quinto, & tamen lex Moysi iubebat, quòd omnes masculi de stirpe Iudæorum ascenderent ter in anno ad templum Domini, scilicet in festo Azymorum, & in festo Hebdomadarum siue Pentecostes, & in festo Tabernaculorum, siue Scenophegiæ: Exodi vigesimotertio, &

A trigesimoquarto, & melius Deuteronomij decimosexto: Christus ergo ascendebat quolibet anno ter in Ierusalem in prædictis festiuitatibus.

Secundò patet, quia Luc. septimo. dicitur: Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalem in die solemni Paschæ, & ibi dicitur quomodo Christus ibat cum eis.

Tertiò patet, quia eodem capit. dicitur: & cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis in Ierosolymam secundùm consuetudinem diei festi, ascendit cum eis: ex quo apparet, quòd non solum Christus anno 12. ætatis suæ ascendit in Ierusalem cum parentibus suis, sed etiam quolibet anno ascendebat, cum dicatur, quòd ascendit secundùm consuetudinem diei festi: consuetudo tamen frequentationem, & continuationem importat. Ponitur tamen ibi solum

B de anno 12. eo quod in illo accidit speciale miraculum de disputatione Christi pueri cum legis peritis.

De his omnibus celebritatibus paschalibus, quæ fuerunt per omnes annos vsque ad annum mortis Christi nulla ratio dubitandi est, an in eis Christus obseruauerit omnia cęremonialia Paschæ, sed solum de vltima celebritate paschali, quando mortuus est, quia tunc quidam putant, quòd propter mortem suam, quæ fuit in festo Paschæ non potuerit obseruare omnia cęremonialia illius festi: ideo dixit cōclusio, quòd etiam in ista vltima celebritate paschali Christus ni-

C hil mutauit de cęremonialibus, sicut nec in alijs mutauit.

CAPITVLVM III.

Quod festum Phase, & Azymorum differunt in quatuor, & quæ sunt causæ & cęremoniæ vtriusque.

PRO quo sciēdum, quòd in isto festo paschali erant duo festa, scilicet festum Phase, & festum Azymorum. Quidam autem de nostris putant nullam omnino esse differentiam inter hæc, sed errant tanquam ignari veteris testamenti, in quo ista differre ponuntur. In quo considerandum

D est, quòd ista duo festa differunt quadrupliciter, scilicet in ordine temporis, & in diuturnitate, & in causa, & in cęremonijs.

De primo patet, quia festum Phase erat quartadecima die mensis primi, & festum Azymorum erat die quintadecima mensis eiusdem Leuit. vigesimotertio, scilicet: Mense primo quartadecima die mensis ad vesperum Phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solemnitas Azymorum. Idem patet Exod. 12.

Secundò differunt in diuturnitate, quia festum Phase non durabat nisi per diem vnum: immo non per vnum diem integrum, sed solum per tres, vel per quatuor horas diei quartidecimi cum nocte sequen-

E ti: ideo quando dicitur de tempore diei Phase, non dicitur, quod erat Phase simpliciter die quartadecima mensis, sed subiungitur, quòd erat die mensis ad vesperum: Leuit. vigesimoprimo, & Exodi decimosecundo, quasi dicat, quòd non incipiebat istud festum in principio diei, sed circa finem eius ad vesperum, scilicet ad solis occasum. Iudæi tamen volentes magis ampliare istam festiuitatem inchoant eam immediatè post meridiem, cum Sol incipit declinare à meridiano, eo quod totam illam partem diei vocant vesperum. In reliqua autem parte diei faciunt quæcunque opera seruilia, sicut in quibuscunque diebus profestis. Nox autem sequens pertinet ad illam festiuitatē, quia in tota illa postquā Iudæi comederint

derint agnum paschalem, debent vacare laudibus diuinis referendo sibi beneficia collata. Et sic faciunt vsque hodie Iudæi. Sic colligitur Exod. 12. scilicet nox ista obseruabilis Domini est, i. debet obseruari ad laudē Dei. Festum aũt Azymorum durat per septem dies integros, s. à fine diei quartidecimi vsque ad finē diei vicesimiprimi: Exod. 12. & Leuit. 23. & Deut. 16. Tertiò differunt ista festa in causis, quia diuersæ causæ fuerunt institutionis earum. Festum .n. Phase fuit institutum in memoriam liberationis primogenitorum Iudæorum ab angelo percutiente, & non in memoriam exitus de Aegypto, vt aliqui falsè putāt. Nā cum educturus esset Deus Israelitas de Aegypto, nec permitteret Pharao, immisit Dominus angelū percutientem, qui percussit omnia primogenita Aegyptiorum in hominibus & in pecoribus, ita vt non esset aliqua domus in tota Aegypto, in qua nō esset aliquis mortuus: Exod. 12. & quia domus Hebręorum erant mixtę domibus Aegyptiorum, vt angelus percutiēs in domibus Aegyptiorum non percuteret in domibus Hebręorū, positus fuit sanguis agni paschalis in superliminaribus domorum Hebręorum, & super vtrunque postem, vt angelus videns sanguinem, transiret, & non percuteret: Exod. 12. Et propter hoc istud festum vocatur Pascha, & in Hebręo peza, idest transitus, s. quia transibat, & non percutiebat. Vel s̄m quosdam peritissimos Iudęorum dr̄ peza, idest picea, quod interpretatur claudus. Quia sicut claudus figit vnum pedem, & alterum non: ita angelus percutiens percutiebat in vna domo, & in altera non. De ista causa festi Phase satis patet Exod. 12. 13. & Deut. 16. Causa autem festi Azymorum fuit exitus Israelitarum de Aegypto, vt veniret eis semper in mente, ꝙ exierunt de Aegypto, cum magno tremore & celeritate: nam Moyses denunciauerat Iudæis, ꝙ exituri erant de Aegypto die quintadecima mensis primi, & ob hoc in nocte pręcedenti voluerunt coquere panes pro itinere, & fecerunt massas: cum aũt media nocte angelus percutiens occideret Aegyptios, putauerunt ipsi, ꝙ omnes occidendi erant, & ꝙ si manerent Israelitæ tota illa nocte in Aegypto, nemo superuiueret de Aegyptijs, ideo venit Pharao ad Moysen compellēs eos illico exire, & sic coacti sunt Iudæi recedere nondum fermentatis massis, sed ligauerunt eas in pallijs, & tulerunt non fermentatas in itinere, & comederunt panes Azymos quandiu durauerunt illę massę. Et quia istud factum est ex celeritate exeundi, iussit Dn̄s, ꝙ comederēt septem diebus panes Azymos in memoriam illius pauorosi exitus: Deut. 16. i. Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, qm̄ in pauore egressus es de Aegypto, vt memineris diei egressionis tuæ de Aegypto omnib⁹ diebus vitæ tuę. Quartò differunt ista festa in cęremonijs, qm̄ nullo modo coincidunt cęremoniæ eorum. Prima cęremonia festi Azymorum est, quia inter septem dies, quibus durat ista festiuitas duo soli sunt venerabiles, s. primus, & septimus, in quibus cessatur ab omni opere seruili: Exod. 12. & Leuit. 23. & tñ in festo Phase non vacatur à laboribus. Secunda cęremonia est, ꝙ in illis septem diebus comedunt Iudæi Azymos panes, & tñ quantum ad carnes & quoscunque alios cibos nulla determinatio est, sed comedunt Iudæi quidquid volunt, in festo aũt Phase non est sic, quia obligātur comedere agnum anniculum cum certis cęremonijs: Exod. 12. & Num. 9. Tertia cęremonia festi Azymorum erat oblatio manipuli spicarum. Nam cum venirent hordea ad maturitatem colligebatur manipulus spicarum & offerebatur in altari, & inde fiebat sacrificium torrendo grana, & cremando coram domino: Leuit. 23. & 3. cap. & hoc fiebat die secundo Azy-

F morum, & ante istum diem non licebat cuiquā mittere falcem in messem nec comedere grana: Leu. 23. scilicet panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, vsque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro: in festo autem Phase nulla oblatio spicarum erat. Quarta cęremonia erat diuersitas sacrificiorum sollemnium, quæ fiebant in septem diebus Azymorum cum libamentis suis, quæ ponuntur per singula: Num. 28. In festo autem Phase non fiebant aliqua sacrificia nisi sacrificium iuge, quod nulla die dimittebatur Leuit. 6. & Num. 28. In festo autem ista fiebant cęremoniæ agni paschalis, scilicet accipiebatur agnus anniculus, & de sanguine eius liniebantur superliminaria domorum, & vterque postis, & comedebatur ad vesperum cum Azymis & lactucis agrestibus, ni-
G hilque relinquebatur in sequentem diem. Quòd si aliquid residuum foret in sequentem diem non licebat cuiquam hominum comedere de illo, sed cremabatur igne.

Comedebantur autem carnes, & non ossa. Non licebat frangere aliquod os quantumcunque paruum, sed omnia relinquebantur integra. Erant autem comedentes stantes pedibus, & non sedebant, habebant calceos in pedibus, & in manibus baculos & comedebant festinanter: lumbosque tunc accinctos habebant: Exod. 12. & Num. 9. De causis autem literalibus aut figuralibus harum cęremoniarum per singula
H nunc dicendum non est, ne sermo fiat longior, quam voluerimus.

Apparet ergo magnam esse differētiam inter istas duas festiuitates. Interdum tamen Euangelistę ponūt eas tanquam vnam festiuitatem propter continuitatem temporis, scilicet, quia inter vnum & aliud festū nullus dies intercidit. Vnde interdum vtrunque festū vocatur festum Azymorum, & interdum vtrunque vocatur Pascha, de quo magis infra dicetur. De festo autem Azymorum nunc omnino dimittendum est, quia non pertinet ad præsentem considerationem, eo quòd Christus noster, propter quem ista introducuntur, non vidit festum Azymorum, sed prima die illius
I mortuus est, celebrauit autem festum Phase die præcedenti ante mortem suam: ideo de isto festo nunc consideratio non est.

CAPITVLVM IIII.

Quod Christus obseruauit in vltima cœna omnes cæremonias agni paschalis, & quòd inter Græcos, & Latinos solum est controuersia de duabus earum.

NVNC autem redeundum est ad id, quod supra dicebamus de cęremonijs paschalibus, quas Christus obseruauit in hac cęna vltima. Et dicendum est, quòd Christus obseruauit omnes illas cęremonias agni paschalis, quę supra enarratæ sunt, & quæ obseruabantur ab omnibus Iudæis,
K scilicet comedit agnum cum azymis, & lactucis agrestibus, & cęteris cęremonijs, nec omisit aliquam. Et patet hoc, quia Christus tota vita sua obseruauit legem Moysi, vt post mortem suam inchoaret lex noua: & tamen quælibet istarum cęremoniarum paschalium erat de necessitate cum lex determinasset omnes illas, ideo credendum est, quòd Christus omnes illas seruauerit, quia alias non diceretur obseruator legis, quia sicut nihil obseruando de lege est præuaricatio legis, ita si quis omiserit vnum de his, quæ traduntur in lege præuaricator est.

Secundò patet, quia ꝙ Christus obseruaret quasdā cęremonias legales, & alias non: erat quodammodo inordinatum, & irrationabile, & subire laborem

rem superuacuum & inutiliter. Nam obseruare quasdam labor erat, cum quælibet cęremonia legalis sit laboriosa & onerosa: vnde lex Moysi quãtum ad cęremonias vocatur onus. Sic.n. dixit beatus Petrus Actuum 15. nunc ergo quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quia nec patres nostri, nec nos portare potuimus? omittere autem quasdam cęremonias erat offendere legẽ: ideo obseruare quasdam, & non omnes erat labor superuacuus, & irrationabilis, quod Christo non competit, qui in omnibus fuit ordinatissimus: immo ipse ordo omniũ operationum nostrarum: sed manifestum est, ꝙ Christus in vltima celebritate paschali obseruauit aliquas de cęremonijs huius festi: ideo dicendum est, ꝙ omnes obseruauit. Hoc tenet Ecclesia in illo hymno corporis Christi, quod fecit beatus Thomas.

In supremæ noctę cœnæ
Recumbens cum fratribus
Obseruata lege plenè
Cibis in legalibus.

Ecce qualiter dicit legem fuisse obseruatam plenè in cibis legalibus: ergo omnes cęremoniæ agni paschalis à Christo in illa cęna obseruatæ sunt. Nunc aũt dicendum, ꝙ in hoc non est aliqua difficultas, ꝙ omnes Christiani tam Græci, quam Latini concordant in hoc, ꝙ Christus obseruauit omnes cęremonias agni paschalis in vltima cęna. De duabus aũt illarum solũ dubitant, s. de tempore & de Azymis. Nam vna cęremonia de necessarijs huius festiuitatis erat, ꝙ celebraretur die quartodecimo mensis primi: Exod. 12. & Leu. 23. & Num. 9. quidam tñ putant, ꝙ Christus nõ obseruauit istam diem, sed celebrauit Pascha die tertiodecimo mensis primi, sicut Grçci credunt. Alia cęremonia est quantum ad Azyma. Nam debebat comedi agnus paschalis cum Azymis: immo quod plus est, illo tempore, quo comedebatur agnus paschalis non debebat esse aliquod fermentatum in tota terra Israel Deut. 16. Quidam aũt putant Christum non comedisse agnum paschalem cum Azymis, s. illi, qui credunt Christum celebrasse Pascha die tertiadecima mensis, quando nondum erat panis Azymus in terra, sed omnes panes erant fermentati. De his ergo duobus nunc agendum est ad certificandum, an Christus obseruauerit eas, vel omiserit in ista vltima cęna paschali.

CAPITVLVM V.

In quo inducit auctor sex rationes satis euidentes, quæ possent fieri pro parte Græcorum, licet ipsi non faciant eas.

Accedendo ad primam dubitatur, an Christus manducauerit Pascha vltimum vitæ suæ die quartadecima mensis primi, quando omnes Iudæi celebrabant Pascha, vel anticipauerit, & celebrauerit die tertiodecimo eiusdem mensis. Dicendum, ꝙ in hoc diuersitas fuit: quidam enim senserunt, ꝙ Christus manducauerit die tertiadecima, & ista fuit opinio Gręcorum, quam etiam doctores sui sancti tenere videntur: in qua conamur nos allegare ex sacra scriptura ea, quæ istam partem ipsorum defendere possunt, licet ipsi non allegauerint, vt vir peritus videat an potuerint esse rationabilia motiua ad istam partem. Et primo probatur, quia Ioan. 18. dicitur, ꝙ quando Iudæi duxerunt Christum ad Pilatum non introierunt in prætorium, ne contaminarentur: sed manducarent Pascha: ergo Iudæi non manducauerant Pascha, sed ipsa die, vel sequenti manducaturi erant: Christus tñ mãducauerat præcedenti die antequam moreretur, ergo non manducauit Pascha die, qua Iudæi manducauerunt, sed

A anticipauit. Secundò patet hoc, quia Io. 13. dr̃: Ante diem festum Paschę sciens Iesus, &c. & sequitur: Et cęna facta, cum diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas, surgit à cęna, & ponit vestimenta sua: ergo ante diem Paschæ comedit Christus agnum paschalem: & tamen Iudei comedebant in die Paschæ: ergo anticipauit. Tertiò patet, quia Io. 19. dr̃: Iudæi ergo quoniam parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora sabbatho: erat enim ille magnus dies sabbathi, &c. Et sic apparet, quòd mortuo Christo noluerunt Iudæi, quòd corpus eius, & duorum latronũ manerent in cruce die sequenti propter festiuitatem, & ob hoc vt cito morerentur petierunt à Pilato, vt iuberet crura eorum frangi, & morerentur illico, atque

B deponerentur de cruce, & non manerent in cruce sequenti die propter festiuitatem, & sic apparet, ꝙ non transierat festiuitas maxima: sed erat sequenti die post mortem Christi. Necesse autem est, quòd ista festiuitas maxima esset dies Paschę, vel prima dies Azymorum, vel septima: & tamen quocunque dato sequitur, quòd Christus non comederit Pascha eo die, quo Iudæi. Patet hoc, quia tempore huius celebritatis paschalis non erãt nisi duæ festiuitates, s. Phase, & festum Azymorum vt supra probatum est. Et Phase erat die quartodecimo mensis primi. Festum autem Azymorum habebat septem dies, quorum primus, & septimus erant valde celebres: Exod. 12. & Leuit. 23. Nume. 28. alij autem quinque intermedij

C erant quasi dies profesti, quia licebat in eis fieri omnia opera seruilia, vt patet ibidem. Necesse est autem, quòd ille dies sequens post mortem Christi esset aliquis dies de istis tribus, cum dicatur Io. 19. quòd erat magnus dies ille sabbathi: si tamen esset illud sabbathum in aliquo aliorum dierum profestorum, non vocaretur magnus dies sabbathi, quia non haberet aliquam specialem magnitudinem, sed solum vocaretur dies sabbathi. Si autem detur quòd aliquis istorum trium dierum fuerit, necesse est, quòd Christus non manducauit Pascha eo die, quo Iudæi. Nam si dicatur, quòd istud sabbathum fuerit dies Paschæ, cum Christus mortuus fuerit die præcedenti: necesse est eum fuisse mortuum die tertiadecima mensis pri-

D mi, & manducasse Pascha die præcedenti ante mortem suam, scilicet duodecima die mensis: & tamen Pascha celebrandum erat die quartodecimo: Leuit. 23. ergo anticiparet per duos dies. Si autem dicatur, quòd illud sabbathum erat dies primus Azymorum, cum ille esset dies quintusdecimus mensis: Exod. 12. & Leuit. 23. necesse erat Christum fuisse mortuum die quartadecima mensis, & mãducasse die tertiadecima. Et sic anticiparet per vnum diem, cum Pascha celebraretur die quartadecima mensis. Si aũt dicatur, ꝙ illud sabbathum esset dies septimus Azymorũ esset dies vicesimusprimus mensis primi: Exod. 12. & Leu. 23. Num. 28. Et sic mortuus fuisset Christus die

E præced. s. vicesimo mensis eiusdem, & celebrasset Pascha die decimonono eiusdem mensis, & tunc mutaret tempus, cum Pascha celebrandum esset die quartodecimo mensis. Quocunque ergo detur: vr̃ sequi necessario, ꝙ Christus non manducauerit Pascha ea die, qua Iudæi. Quartò patet Matth. 26. vbi Christus dixit: tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum Discipulis meis: in quo innuit anticipatio quædam, scilicet tempus meum propè est, idest, quia tempus meum, s. mortis meæ propè est, i. sequenti die, & ob hoc non potero manducare Pascha die statuto: volo hodie apud te manducare illud: si autem non significaretur hic aliqua anticipatio, frustra viderentur posita ista verba, scilicet tempus meum propè est, quia ista ponuntur tanquam causa huius celebri-

tatis paschalis: sed solum diceretur: Apud te facio Pascha cum discipulis meis: Christus tamen nihil loquebatur superflue: ergo significauit in hoc anticipationem celebritatis paschalis.

Quintò patet, quia durius valde est, & magis repugnans celebritati alicuius festi, quòd die ipso aliqui ordine iudiciario occidantur, quam quòd postquam occisi fuerint in diebus profestis maneant corpora eorum in patibulis in die festo, vnde in nouo testamento non permittitur in die dominico aliquem ordine iudiciario verberari, vel occidi: immo nec causam agi, aut sententiã dari, vt patet extra de ferijs cap. omnes dies dominicos, & tamen si fuerint aliqui suspensi in diebus pro festis, permittuntur corpora eorum manere in patibulis in diebus dominicis. Sed Iudæi non permittebant, quòd illo magno sabbatho permanerent corpora in cruce, & tamen illud non erat Pascha, vt volunt aduersarij: sed simplex sabbathũ: ergo à fortiori non permitterent occidi aliquos in die Paschæ, cum dies primus Paschæ sit ceteris celebrior: Leuit. 23. & Nume. 28. ergo non occisus est Christus in festiuitate Paschæ. Si tamen detur, quòd Christus non anticipauit cenam agni paschalis, necesse est, quòd occisus fuerit prima die Paschæ: ergo anticipauit cenam: Patet hoc, quia si Christus non occisus est in die festo Paschæ, scilicet magna festiuitate, fuit occisus ante vel post: si ante fuit occisus, necesse est, quòd anticipauit cenam, quia ista festiuitas erat die quintodecimo mensis, & ipse moreretur die præcedenti, scilicet quartodecimo, & comederet agnum die præcedenti ad mortem suam, scilicet die tertiodecimo: & tamen agnus paschalis comedendus erat die quartodecimo: ergo anticipabat. Si autem mortuus fuerit post diem festum Paschæ, cum istud festũ esset die quintodecimo mensis, vt dictum est, moreretur saltem die sextodecimo. Et quia comedit Pascha die præcedenti ad mortem suam, vt testantur omnes Euangelistæ, scilicet, quia illico vt surrexit de cena, iuit in hortum, & captus est ibi à ministris Iudæorum, & sequenti die occisus est: ergo comederet agnum die quintodecimo, & tunc posterioraret tempus per vnum diem: & tamẽ in festo magno Paschæ non permitteretur Christus occidi, nec aliquis alius, vt supra dictum est; ergo anticipauit cenã, vel posteriorauit: nemo tamen dicit, quòd posteriorauit: ergo dicendum est, quòd anticipauit.

Sextò patet, quia Matth. 26. & Mar. 14. dicit, quòd dixerunt pontifices: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo, dies festus vocatur hic dies primus Azymorum, in quo conueniebant omnes viri de terra Israel in locum Sanctuarij ad comedendum de agno paschali die præcedenti, quia Deus iusserat, quòd ter in anno conuenirent omnes viri Israelitæ in locum Sanctuarij. Et primum festum istorum erat dies prima Azymorum: Exod. 23. & 34. & Deut. 16. & quia populus habebat Christum, vt prophetam: timuerunt pontifices, quòd si illa die congregato toto populo conarentur occidere eum, fieret tumultus magnus in populo: ergo non occiderunt eum in die festo: si tamen non occisus est in die festo, oportet esse anticipationem, vel posteriorationem cœnæ. Quod patet, quia vel occisus est ante diem festum, vel post: si ante, necesse est, quòd saltem die quartodecimo occideretur, & sic cenaret die tertiodecimo: & tamen agnus paschalis comedendus erat die quartodecimo. Si autem posteriorauit, occisus est saltem die decimosexto, & comederet agnum die quintodecimo, qui tamen comedendus erat die quartodecimo: ergo posteriorauit, & sic nõ potest dari, quod comederit eo die, quo Iudæi.

F

CAPITVLVM VI.

In quo declaratur, quomodo opinio Græcorum consonat omnibus auctoritatibus sacræ scripturæ, & quòd nullum sequatur inconueniens illa posita, & de differentia diuisionis immunditiarum legalium.

SENTENTIA ista etiam rationabilis videbatur, & induci ex necessarijs fundamentis. Et hanc sequuntur omnes Græci. Huius positionis caput esse videtur Ioannes Chrysostomus doctor famosissimus inter Græcos dicẽs, quòd Christus per vnam diem ante Iudæos Pascha celebrauit reseruans suam occisionem feriæ sextæ: sed licet non
G teneat hoc Chrysostomus, satis est, quòd est communis Græcorum opinio. Et hoc modo deberet dici, ꝙ dies festus Iudæorum, scilicet dies primus Azymorum erat dies sabbathi, quod vocatur magnum sabbathum, & die veneris præcedentis ad vesperum comedendus erat agnus paschalis ordinario secundum legem: Christus autem, quia disposuerat mori die sequenti, die quo immolabatur agnus legalis, cum ipse esset agnus immolandus realiter impositurus terminum vmbratili agno: voluit occidi eadẽ die veneris antequam occideretur agnus legalis qui eadem die ad vesperum immolandus erat. Hoc modo necesse erat, quòd Christus anticiparet cenam agni, vel nullo modo celebraret eam, cum ipse illo die occidendus
H erat, quo immolabatur agnus: & tamen Christus noluit omittere cenam agni paschalis, quia ista videbatur multum necessaria ad significandum, quòd in ea imponebatur terminus omnibus veteribus ceremonijs, sicut dicitur: Luc. 23. Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar. Si tamen non importaret aliquod mysterium ista celebratio vltima paschalis: Christus non diceret se eam desiderare, quia Christus non desiderabat superflua, sed necessaria, vel nimis vtilia & ordinatissima: ergo non debuit omittere istam celebritatem paschalem vltimam. Et quia non potuit eadem die, quo Iudæi impediente morte, necesse erat, quòd præcedẽti die ce-
I lebraret Pascha, s. die Iouis, qui erat dies tertiusdecimus mensis. Et sic anticipabat per vnum diem, quia quartodecimo Pascha celebrandum erat. Hoc modo non sequitur aliquod inconueniẽs de supra inductis, quæ videntur sequi si ponatur Christum manducasse Pascha ea die, qua Iudæi. Sic etiam cõsonant huic positioni omnes auctoritates supra allegatæ.

De prima patet, s. non introierunt in prætorium, &c. Nam sic dicẽdo Christus mortuus est die veneris, quæ erat dies quartadecima mensis primi, & ad vesperum illius immolandus erat Pascha, et si introiuissent Iudæi in prætorium contaminarentur, & non possent manducare de agno paschali, qui immolabatur eadẽ die ante solis occasum, et si incurrissent istã immunditiam non possent mundari antequam trã-
K siret solis occasus: & tamẽ ante solis occasum incipiebat Pascha: ergo non possent celebrare Pascha propter immunditiam. Pro quo sciendum, quòd in immunditijs, & contaminationibus legalibus erat differentia in duratione, quia quædã durabant longo tpe siue per totam vitã hominis, sicut patet de lepra, quia erat quis immundus quandiu pateretur illam, & insuper octo diebus: Leu. 13. & 14. Vir etiam, qui patiebatur fluxum seminis erat immundus toto hoc tpe, quo durabat ista ęgritudo, & insuper octo diebus: Leu. 15. & interdum durabat vsque ad mortem: Mulier quoque fluens sanguine extra tempora mẽstruorum erat immunda toto tpe, quo patiebatur, & interdum durabat hoc longo tpe, sicut patet de muliere, quam

Ceremonie de immunditijs.

quam Christus sanauit. Luc.8. quæ passa fuerat.12.annis. Interdum durabat immũditia octoginta diebus, sicut in muliere, quę pepererat fęminam: Leui.12. interdum autem quadraginta diebus sicut in fęmina, quæ pepererat masculum eo.c. Aliquando autem septem diebus, sicut in muliere, quæ patitur menstruũ. Leui.15. & in viro, qui tangit carnaliter mulierẽ mẽstruatam, eo.c. & in eis, qui polluuntur tangẽdo mortuũ, vel morticinia animaliũ, vel ossa reperta in agro Num.19. alię autem immunditiæ, vt cõmuniter durabant per vnã diẽ.s. vsque ad solis ocasum: Leui.11. & 13. & 15. & 17. & 22. non tamen reperitur aliqua cõtaminatio in veteri testamento, quæ minus duraret quam vsque ad solis ocasum sequentem postquã ɔ̃hebatur, vt patet in omnibus allegatis, & etiã discurrendo per totum vetus testamentum. Et hoc verũ est nisi in contaminatione summi sacerdotis in die propitiationis in capro emissario, quia ponendo manus super caput eius, polluebatur, & illico tollebatur illa immũditia toto corpore in aquis viuẽtibus: Leui.16. Istę autem immunditiæ qualescunque essent arcebãt hominem à sanctuario, & ne posset tãgere res sacras sub pœna mortis: Leui.15. & quia carnes sacrificiorum, & carnes agni paschalis erant sacræ, non licebat immundis comedere de eis. Et sic ante pascha expiabant se Iudęi de oĩbus immunditijs. Sic patet Ioã.11. cum dicitur, proximum autem erat Pascha Iudęorũ, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos idest, vt purificarẽt de immunditijs, & sic isti Iudęi noluerunt contaminari, vt possẽt mãducare Pascha idest, agnũ paschalẽ, & tamen si die veneris in aurora introiuissent Iudæi in prætorium Pilati, nõ potuissent comedere Pascha eadem die.

Itẽ ɔ̃sonat secunda auctoritas Io.13.s. Ante diẽ festũ, &c.s. ꝙ Christus fecit cænã die iouis ad vesperũ, & Pascha Iudęorũ erat sequẽti die veneris ad vesperum, qñ ipse mortuus est, ideo ante diem festum paschale cęnauit agnum paschalem. Item consonat tertia auctoritas Io.19.s. Iudęi autem quia parasceue erat &cæt. Non enim permissa fuerunt corpora in cruce die sequẽti post mortẽ christi, quia mortuus est Christus die veneris: die quartadecima mensis, quo die ad vesperũ immolandus erat agnus, & illo die licebat occidi quoscunque ordine iudiciario, & fieri quæcunque opera seruilia. Dies autem sequens post mortem christi vocabatur magnus dies sabbathi, eo ꝙ dies sabbathi secundum se est magnę obseruationis, & superaddebatur ei alia festiuitas, quæ coincidebat cũ eo.s. quia erat tunc dies prima Azymorum, quę erat dies celeberrima: Leui.23. Et sic efficiebat̃ magnus dies ille sabbathi: ideo ablata sunt corpora de cruce ne manerent sequenti die, tam propter sabbathũ quã propter solẽnitatem Azymorum. Itẽ consonat quarta auctoritas.s. Tempus meũ prope est &cęt.s. quia sequẽti die moriturus erat, in qua Iudęi celebrabãt pascha, ideo anticipauit per vnum diem, quia non poterat eadem die celebrare, qua Iudęi. Item non obstat quinta ratio de festiuitate, quia licet in festo paschali.s. prima die Azymorum esset contra festiuitatem festi occidi Christum, & latrones, tamen die veneris pręcedenti, qñ immolabatur agnus paschalis non erat aliquod inhonestũ contra festiuitatẽ occidi Christũ, quia pascha, quod erat eodẽ die non incipiebat in aurora, vel nocte præcedenti, sed eadẽ die ad vesperũ.s. ad horã nonã, vel circa occasum solis, Deute.16. & in reliqua parte diei licebat fieri quid quid in diebus profestis fit. Consonat etiã auctoritas. Non in die festo, quia ponẽdo anticipationẽ cęnę christi non fuit ipse occisus die festo.s. prima die Azymorum, sed die præcedenti, &

A tunc nondum conuenerat populus qui conueniebat eadem die ad vesperũ, quando erat tempus immolandi Phase. Et sic non fuit tumultus in populo propter mortem Christi, sicut desiderabant pontifices.

CAPITVLVM VII.

In quo ponuntur rationes quinque necessario probantes, quòd Christus non anticipauit celebrationem Phase, sed celebrauit tunc, quando Iudæi celebrauerunt.

TANGIT istam quęstionem Nicolaus de Lyra Io.13. super illud Ante diem festũ Pasche, sed breuissime transit: ex quadam parte quæstionem insolutam relinquens. Tangit etiam eam Sanctus Thomas, & melius libro de erroribus Græ-
B corum, & in summa contra Gentiles libro 4.c.69. tertia parte summę.q.46.articulo.9. in rñsione ad primũ argumentũ. Et ambo tenent, ꝙ Christus non anticipauit cęnam, sed comederit ea die, qua Iudęi. Hoc ẽt tenent antiquissimi doctores Latinorum. Nam Hieronymus dixit Christum luna quartadecima fecisse cænam, & luna quintadecima eum fuisse mortuum.

Dicendum igitur est, quòd positio Græcorum cuius fundamenta supra posuimus, licet in cortice multum rationabilis videatur, tamen falsa est. Christus.n. comedit agnũ ea die, qua Iudęi.s. die Iouis ad vesperũ, quia tunc erat luna quartadecima, in qua ſm legẽ im-
C molabatur agnus, & occisus fuit prima die Azymorum. Vel ſm alium modum loquendi in secunda die Azymorum, & ista dies mortis Christi erat magnę festiuitatis, & sic Christus nihil anticipauit. Hoc patet multipliciter, primo, qa dicitur Matth.26. Prima die Azymorum accesserunt ad Christum discipuli eius dicentes, vbi vis paremus tibi comedere Pascha? ergo non manducauerat Pascha ante diem Azymorum, quia in ipsa prima die Azymorũ adhuc discipuli sui non parauerant ei Pascha. Et hoc cõcluditur quomodocunque accipiamus diem primum Azymorum.

Pro quo sciendum, ꝙ aliter accipit̃ dies Azymorũ in veteri testamento, & aliter interdũ ab Euãgelistis. Nam in veteri testamẽto distinguũtur ista duo festa,
D s. Phase, & Azymorum, quia Phase erat die quartodecimo, & festum Azymorũ erat die quintodecimo Leui.23. Euangelistę aũt interdum accipiunt festũ Azymorum pro festo Phase, & pro Azymis simul, & interdum accipiũt Phase siue Pascha pro festo Azymorũ. Sic patet Mar.14.s. Erat autem Pascha, & Azyma post biduum. Et sic eadem festiuitas vocatur Pascha, & Azyma, quia alias non diceretur, ꝙ post biduũ erat Pascha, & Azyma, sed si Pascha esset post biduũ esset festum Azymorũ post triduum. Et sicut etiam dicitur Luc.22.s. appropinquabat dies festus Azymorũ, qđ dicitur Pascha. ergo pro eodem accipitur. Si accipiamus isto mõ diẽ Azymorũ, vocab̃t primus dies Azymorũ dies Paschę.s. quartusdecimus dies mẽsis, qa in
E illo comedebant̃ Azyma cũ agno Paschali: Exo.12. & Num.9. & sic nõ anticiparet Christus cęnam, sed in ipso die quartodecimo cænaret, qñ Iudęi cænabãt. Vel dr̃ die prima Azymorum ſm Sanctum Thomã, & ſm alios doctores Latinorũ. tertia parte summæ. q.46. arti.9. ipse dies quartusdecimus inquantum Phase celebrabat̃ ad vesperũ, et vespera siue nox diei pręcedentis pertinet ad sequentem, iõ cum die qntodecimo, q erat primus dies Azymorũ cõputatur nox diei quartidecimi, in quo immolabat̃ Phase, & sic dicebat̃ prima die Azymorũ immolari. Sed vr̃ dicẽdũ hoc, ꝙ hoc non possit stare, quia si ageretur hic de nocte illa, ĩ qua comederetur agnus Paschalis post solis occasum, adhuc posset dici, ꝙ comedebat̃ die primo Azymo-

mo-

morum, s. die quintodecimo: & tñ agitur hic de ipso die quartodecimo ante solis occasum: immo ante meridiem, quia dr ꝙ accesserunt Discipuli ad Christũ petentes ab eo, vbi vellet sibi parari Pascha. Et tñ ad hoc ꝙ pararetur locus, & oĩa necessaria ad Pascha ante solis occasum, necesse erat, ꝙ inciperent hora matutina, s. ante meridiem, & tñ ista pars diei quattidecimi nõ potest computari cum die quintodecimo: sed solum nox sequẽs computaretur cum die quintodecimo. Non põt ergo hic accipi dies primus Azymorum, ſm istum modum pro die quintodecimo, qui vocatur proprie dies primus Azymorum: sed pro die quartodecimo, qui erat dies Phase. Si autẽ accipiatur dies primus Azymorum ſm Iudęos pro die quintodecimo mensis primi, sequeretur, ꝙ Christus cenauerit die quintodecimo ad vesperum, & sic posteriorauit per vnum diem cum Iudæi celebrarẽt Pascha die quartodecimo: ideo nullo modo anticipauit. Sed dicendum est, ꝙ hoc non est concedendum, quia nulla causa vr̃, quare Christus posterioraret diem celebrationis paschalis, cum hoc esset contra legem, & non appareret aliqua causa ad faciendum hoc, sicut poterat esse aliqua causa ad hoc, ꝙ anticiparet per vnum diem, s. propter mortem suam instantem, vt tenuerũt Gręci: ideo necesse est dici, ꝙ accipiatur dies primus Azymorum prout coincidit cum Phase. Secundò patet, qa Marc. 14. dr̃. Prima die Azymorum, qñ Pascha immolabant, dicũt ei Discipuli: quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces Pascha? Et postea sequitur ibi, ꝙ eodem die parauerunt: ergo vr̃, ꝙ nõ comederat Christus Pascha ante istum diem Azymorũ, sed in primo die, in quo Iudæi immolabant Pascha ipse quoque immolauit. Tertiò patet, quia Luc. 22. dr̃: Venit aũt dies Azymorũ, in qua necesse erat occidi Pascha, & misit Petrum, & Ioannem dicens, euntes parate nobis Pascha, vt manducemus. Ergo vr̃, ꝙ Christus nondum manducauerat Pascha ante diem Azymorum, sed in ipso die, in quo necesse erat occidi Pascha, i. agnum paschalem ſm legem à Iudæis: ipse ẽt immolauit, & comedit. Quartò patet, quia Christus obseruauit omnes cęremonias legis Moysi ad vnguẽ toto tpe vitæ suæ, sicut ipse dixerat Matth. 5. s. Nõ veni soluere legem, sed implere, i. complere, vel finire obseruando sp quandiu vixero, cęremonię aũt agni paschalis erant pars legis: ideo Christus obseruauit illas: si tñ Christus anticipasset immolationẽ agni, egisset ꝯ legẽ: ergo non anticipauit. Patet hoc, quia sicut erat de necessitate legis quolibet anno immolare semel Phase, ita erat de necessitate legis immolare illud tpe determinato, s. die 14. mensis primi ad vesperum. Sicut patet Num. 9. s. faciant filij Israel Phase 14. die mensis huius ad vesperũ iuxta oẽs cęremonias, & iustificationes suas. Et sicut siquis nullatenus vellet in aliqua parte anni celebrare Phase occidendus erat, ita si non immolaret tpe debito, s. die 14. occidi debebat Num. 9. s. & non fecerit Phase exterminabitur anima illa de populo suo, quia sacrificium non obtulit Dño tempore suo. Sed aliquis dicet, ꝙ verum est hoc de tempore celebrationis Phase, quòd tunc deberet fieri: & tamen poterat anticipari, vel posteriorari celebratio Phase, & sic dicunt, quòd fecit Christus propter causam vrgentem. Sed dicendum, quòd ista responsio non stat propter tria. Primò quia lex permittebat, quòd posterioraretur tempus celebrationis paschalis ex quibusdam causis: non tamen quòd anticiparetur aliquando, vt patet Num. 9. vbi ponuntur casus posteriorationis, sed nulli casus reperiuntur anticipationis.

Secundò non stat, quia licet esset aliqua causa immutandi tempus paschale, ista erat duplex solum, (F) scilicet immũditia, vel peregrinatio longinqua extra terram Chanaam, secundum quam non posset redire ad locum Sanctuarij tempore paschali, vt patet Numero 9. scilicet. Siquis immũdus est, & in itinere nõ fuit, & tamen non fecerit Phase exterminabitur anima illa de populo suo. In Christo autem non erat aliqua istarum excusationum. Nam nõ erat immũdus, eo quòd immunditię dicebant imperfectionem cũ, secundum eas arceretur quis a sanctuario, & a rebus sacris Leui. 11. & 15. Christus tamen non assumpsit, nec contraxit imperfectiones, nisi illę essent necessarię ad redemptionem nostrã, pro qua ipse assumpserat naturam passibilem, sed istæ immunditiæ legales (G) non erant huiusmodi, quia potius secundum eas erat homo abiectior, & non pertinebat ad aliquam vtilitatem, ideo Christus nunquam contraheret aliquam immunditiam legalem. Potissime in tali tempore in quo arceretur a celebratione paschali, quæ erat necessaria omnibus Iudæis. Non erat etiam Christus in peregrinatione tempore paschali, cũ esset in Ierusalẽ, vbi erat locus sanctuarij, ideo non habebat causam mutandi tempus celebrationis paschalis.

Tertio non stat, quia licet permitteretur mutatio paschalis celebritatis, non permitteretur solum mutari per vnum diem, vel duos, sicut isti dicunt Christum mutasse, sed fiebat mutatio per vnam integrã (H) lunationem, scilicet quia regulariter secundum legẽ fiebat celebratio Phase mense primo die quartodecimo ad vesperum. Impediti autem vna de duabus causis supradictis, celebrabant Phase die quartadecima mensis secundi ad vesperum. Et hoc fiebat, vt retineretur significatio festiuitatis istius, scilicet quia quartadecima luna mensis primi fuerunt liberata primogenita Iudæorũ ab Angelo percutiente in Aegypto Exo. 12. & Nume. 32. & cũ celebraretur Pascha per impeditos quartadecima luna mensis secundi, retinebatur significatio, scilicet quantum ad lunam, licet non quantum ad mensem. De hoc Nume. 9. scilicet homo, qui fuerit immundus, vel in via procul (I) in gente vestra, faciat Phase Domino mense secundo quartodecimo die mensis ad vesperum.

Si autẽ anticipauit Christus, vt Græci volũt, oportet, quòd comederit Pascha die tertiadecima mensis primi, & talis mutatio erat penitus contra legem, iõ non anticiparet Christus sic, cum seruaret legẽ vsque ad vnguem.

Sed aliquis dicet, quòd quamquam hoc verũ teneret in alijs hominibus, qui obligati erant legi, tamẽ non tenebat in Christo, qui erat liber ab illa, ideo qñcunque vellet, poterat immolare Phase.

Dicendum, quòd non stat, quia quamquam Christus esset liber quantum ad hoc, quòd non teneretur celebrare Phase, vel obseruare aliquam aliam legalẽ cęremoniam, tamen cum ipse vellet obseruare illas, (K) oportebat, quòd obseruaret eo modo, quo lex iubebat, alioquin solueret legem, cuius contrarium ipse profitebatur. Matthæi 5. Item videretur agere aliqd valde irrationabile, scilicet obseruare quasdam cæremonias agni paschalis, & alias non, quia ita offendebatur lex omittendo vnã, sicut omittẽdo oẽs, & sic erat iste labor, vel obseruatio inutilis. Quod autem esset ista mutatio temporis valde contra intentionem legis, patet, quia siquis immundus erat die Paschæ, non dicebat lex, quòd sequenti die celebraret Phase, aut post duos, vel tres, licet sequenti die esset mundus, sed differebat vsque ad quartumdecimum diem mẽsis secundi. Et hoc, quasi non seruaretur intentio legislatoris constituentis Phase, si illud alio die, quam in luna quartadecima celebraretur. ergo non mutaret Christus celebrationem paschalem ad diem tertium

tiumdecimum mensis primi; etiam propter causam quamcunque vrgentem, sed potius omitteret illam celebrationem, sicut illi, qui immundi erãt, vel peregrinantes mense primo, & secundo non celebrabant toto anno illo Phase, quamquam postea haberent locum celebrandi, eo ꝙ legislator potius voluit omitti celebrationem, quam agi contra intentionem institutionis suæ. Quintò patet, quia cęremoniæ veteris testamenti erant figuræ eorum, quæ euentura erant in Christo, & in nouo testamento 1. Corinth. 10. s. omnia in figura contingebant illis: & cęremoniæ agni paschalis specialiter erant mortis Christi figura Ioan. 19. s. vt compleretur scriptura, quæ dicit: Os nõ comminuetis ex eo, & ista scriptura dicta fuerat de agno paschali: Exod. 12. Ex quo apparet, quòd etiam literaliter intelligebatur de morte Christi, quia alias non diceretur scriptura compleri per hoc, quòd non frangerentur ossa Christi. Figura autem debet præcedere figuratum: ideo prius debebat celebrari legalis agni immolatio, quam veri, vt verus imponeret finẽ vmbratili. Si tamen Christus anticipauit Phase, oportet, quòd ipse mortuus fuerit ante celebrationẽ Phase Iudæorum, s. quòd eadem die, qua ipse occisus est Iudæi ad vesperum immolarent agnum, quod non erat conueniens: ergo non anticipauit Christus Phase, & consequenter fuit Phase Iudęorum die Iouis ad vesperum, quando Christus mãducauit agnum cum Discipulis suis, & sic obseruauit cęremoniam de tpe immolationis immolando die quartadecima sicut cęteri Iudæi.

CAPITVLVM VIII.

In quo respondetur ad sex rationes inductas pro parte Græcorum, & ibi multa notanda.

IN EVITABILIBVS, & necessarijs rationibus in superioribus inductum est, quòd Christus nõ anticipauerit Phase comedendo die tertiodecimo, sicut Græci arbitrati sunt, sed ea die comedit, qua cęteri Iudæi, vt per hoc etiam ostenderet, ꝙ vsque ad vltimum diem vitæ suæ nõ recedebat à plena obseruatione cęremonialium veteris testamenti, manet igitur respondendum ad eas rationes, quæ inductæ fuerunt pro fundamento positionis Græcorũ.

Prima erat, quòd Iudæi non introierunt prætoriũ, &c. dixit Chrysost. vt vult sanctus Thomas, & quidã Latini, quòd Christus celebrauit Phase die quartadecima mensis, quando ſm legem celebrãdum erat: Iudæi tamen non celebrauerunt illa die, sed die seq. s. quintadecima mensis, quando Christus mortuus est. Et dicunt, quòd hoc fuit, quia Iudæi occupati circa procurationem mortis Christi non potuerunt celebrare Phase tpe suo, s. die 14. sed distulerunt vsque ad diem sequentem, quo Christus mortuus est, & sic noluerunt intrare die mortis Christi prætorium, ne cõtaminarẽtur, sed manducarent Pascha illa die ad vesperum. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia non videtur quomodo Iudæi transgrederentur legem in hoc mutando tempus celebrationis paschalis, quia de necessitate impositus erat terminus & non licebat alicui mutare illum nisi ex duabus causis supra inductis, s. propter immunditiam, & propter peregrinationem. Et dato, quòd mutaretur, non poterat mutari ad diem sequentem, sed debebat mutari per totã vnam lunationẽ integram, vt celebraretur die quartadecima mensis secundi: Num. 9. non ergo mutarẽt Iudæi istam obseruationem ad diem quintamdecimam.

Item patet, quia non rationabiliter dictum. Nam

A dato, ꝙ Iudæi occuparentur in procurando mortem Christi, non erat talis occupatio, quæ impediret eos à celebratione paschali, cum cęremoniæ paschales solũ consisterent in vna cęna. Et sicut alias cenaturi erant, si non celebrarent Pascha, ita nunc cęnarent paschalem agnum, & procurarent mortem Christi.

Item patet, quia Iudæi non poterant aliquo modo impediri propter tractatum mortis Christi, quia aut iste tractatus erat in consilio, aut in effectu tenendo Christum: primus tractatus factus fuerat iam à Iudęis per aliquot dies ante mortem Christi ex illa die, qua Christus suscitauit Lazarum: Ioan. 11. & iste non impediebat Pascha. Secundus tractatus magis factus est

B per Gentiles, quam per Iudæos, quia ministri summorum pontificum tenuerunt Christum orantem in horto: Matth. 26. & Io. 18. Et dato, quòd essent ibi aliqui Iudæi, adhuc isti non impedirentur à celebratione paschali, quia agnus paschalis comedebatur die quartadecima ad solis occasum: & tñ Christus tentus est à Iudæis cum iã transisset magna pars noctis, postquam iam cęnauerat, & longum sermonem Discipulis fecerat, & in horto diu dormientibus Apostolis orauerat Io. 18. non ergo oportebat transferri celebrationem paschalem propter occupationem circa traditionem Christi.

Item patet, quia dato, ꝙ adhuc necessaria esset mutatio celebrationis paschalis pro occupatione circa

C mortem Christi: tñ hoc non esset, nisi in paucis, qui occuparentur circa ipsam traditionem, reliquus aũt populus celebraret Pascha tpe statuto: & tñ Io. 18. dr̃ generaliter: Iudęi autem non introierunt in prętoriũ, &c. quasi istud pertineret ad oẽs: ergo non intelligit per illud, ꝙ mutatũ fuerit Pascha ad diem sequentẽ.

Item patet manifestè; quia si illi principes Iudæorum, qui præcipuè tractabant de morte Christi mutarent diem Phase, vt tractarent mortem eius, cum hoc esset cõtra legem, appareret manifestissimè malitia illorum, s. quia adhuc non verebantur publicè facere contra legem, vt Christum occiderent: in quo significaretur magnitudo inuidię, & ex hoc sequeretur

D magnum scandalum in plebe, quod valde intendebãt euitare principes sacerdotum, cum dixerunt: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo Matth. 28. Item patet magis, ꝙ nullo modo Iudæi mutauerunt Phase, quia Mar. 14. dr̃: Primo die Azymorum, qñ Pascha immolabant dicunt ei Discipuli. Quò vis eamus, vt paremus tibi, vt manduces Pascha? ergo illo die, quo Iudęi manducabant Pascha, Christus manducauit. Sed dicendum est, ꝙ licet Iudæi comedissent agnum paschalem in nocte præced. tñ adhuc nolebãt contaminari, quia Pascha durabat per septem dies, & in his volebant esse mundi. Dicit ergo sanctus Thomas, ꝙ non accipitur hic Pascha pro agno paschali, sed Pascha pro cibis paschalibus, s. pro Azymis panibus, qui comedendi erant per septem dies. Hoc patet

E tert. par. sum. q. 46. art. 1. Et ista positio vr̃ satis conueniens, eo ꝙ Euangelistæ interdum non faciũt drĩam de Pascha, & Azymis, sicut in veteri testamẽto: Leu. 23. sed accipiunt pro eod. Mar. 14. s. Erat Pascha & Azyma post biduum, & Luc. 22. dr̃: Appropinquabat aũt dies festus Azymorum, quod dr̃ Pascha. Et istam positionem multi tenẽt. Sed vr̃ dicẽdum aliter, quòd non accipiatur Pascha pro Azymis panibus, sed pro carnibus sacrificiorum, quas comedebant in septem diebus paschalibus siue septem diebus Azymorum. Patet hoc multipliciter. Primò quia ad comedendũ istud Pascha Iudæi obligabantur esse mundi, cum dicatur ꝙ noluerunt contaminari, vt manducarent Pascha. Et tñ ad comedendum de Azymis non requirebatur, ꝙ qs esset mundus. Quod patet, quia Exo. 12.

vbi

vbi ponitur ritus agni paſchalis & Azymorum, dicitur quòd comedentes de agno paſchali deberent eſſe mundi. Et tñ de comedentibus Azymos panes per ſeptem dies non dicitur, ꝙ deberent eſſe mundi, nec reperitur in toto veteri teſtamento, quòd requiratur munditia in comedendo Azymos panes, & ſępe reperitur, ꝙ requiratur munditia in comedendo agnũ paſchalem. Valet tñ iſta conſequentia inter Hebręos circa obſeruationem cęremonialium, ſ. aliquid non reperitur ſcriptum in lege: ergo non obligantur Iudæi obſeruare illud, immo quod plus eſt, non licebat Iudæis obſeruare aliquam cęremoniam circa cultũ Dei niſi illa ſcripta eſſet in lege, vt patet Deuter. 12. ſ. Quod præcipio tibi, hoc tm̃ facito Dño Deo tuo, nec addas quidquam, nec minuas. Non ergo requirebat munditia circa comeſtionem Azymorum, cum non ſit ſcripta: ideo non accipietur hic Paſcha pro Azymis. Accipiendo tñ Paſcha pro ſacrificijs paſchalibus conuenienter dictum eſt, ꝙ ad hoc quòd aliquis comederet de carnibus ſacrificiorum, ſiue eſſent ſacrificia pacifica, ſiue pro peccato, requirebatur, quòd eſſet mundus, vt colligitur Leu. 6. & 7. & 10. & Deuter. 12. Et ſic vt comederent Iudæi de iſtis ſacrificijs paſchalibus, vellent eſſe mundi.

Item patet, ꝙ non intelligatur de Azymis, nec requiratur aliqua munditia ad comedendum Azymos panes, quia tunc ſequeretur inconueniens, ſ. quia tũc aliquis propter malitiam ſuam abſolueretur à lege pœnali, & reportaret commodum de malitia, quod non eſt conueniẽter dictum. Patet hoc, quia ſi requireretur mũditia pro comeſtione Azymorum, ſiquis voluntariè incurreret immunditiam liberaretur à comeſtione Azymorum, & comederet de fermentatis: & tamẽ in hoc releuaretur à pęna, cum comedere de Azymis eſt lex pœnalis: Deut. 16. ſ. Septem comedes diebus abſque fermento afflictionis panem, qm̃ in pauore egreſſus es de Aegypto. Et ſic panis Azymus vocatur panis afflictionis, quia eſt mali ſaporis, & affliguntur homines comedendo de illo, potiſſimè ſenes. Non ergo liberaretur quis ab iſta lege pœnali ꝑpter immunditiam, ſed ſemper eſſet aſtrictus ad comedendum Azyma, etiam ſi incurreret immunditiã ſponte vel caſu. Secus autem eſt de immũditijs quãtum ad alios caſus, quia per immunditiam arcebatur quis à Sanctuario & tactu rerum ſacrarum, accedere autem ad iſta erat honor quidam ſine pœna, arceri autem ab his erat dedecus & quædam pęnalitas: ideo in his bene conueniebat, ꝙ propter immũditiam arceretur quis à ſacris, quæ inducta erãt per honorem. Secus autem de comeſtione Azymorum, qui non erant inducti propter honorem, ſed in pœnalitatem; ideo ſiue homo incideret in immunditiam, ſiue non, tenebatur ſemper per illos ſeptem dies comedere de Azymis, & non licebat vllatenus comedere de fermẽtatis. Item patet, ꝙ hoc non ſtet, quia ſi ad comedendum Azyma requireretur munditia, qñ quis incurreret ſponte, vel caſu immũditiam in aliquo iſtorum ſeptem dierum, liceret ei iam comedere de fermentatis: & tñ non poterat eſſe, quia nullus panis fermentatus erat in toto Iſrael in toto feſto Azymorũ. Deut. 16. ſ. non erit fermentatum in omnibus terminis tuis ſeptem diebus: ergo oportebat, ꝙ omnes ſiue mundi, ſiue immundi comederent Azyma. Item patet clarius, quia non reperitur ꝙ panis Azymus vocetur Paſcha, vel Phaſe: & tñ reperitur quòd ſacrificia, quæ fiebant in ſeptem diebus Azymorum vocentur Phaſe. Nam licet Luc. 22. dicatur: Appropinquabat dies feſtus Azymorum, quod dr̃ Paſcha: Non cõſtat tamen, ꝙ panes Azymi vocentur Paſcha, ſed ſolum intelligitur de ipſo die feſto Azymorũ, quia dicitur:

F Appropinquabat dies feſtus Azymorum, quod dicit Paſcha, i. ipſum feſtum Azymorum vocatur Paſcha. Etiam quando dr̃ Mar. 14. erat Paſcha, & azyma poſt biduum, vocantur Azyma feſtum Azymorum, ſ. Paſcha & Azyma, i. feſtum paſchale, & feſtum Azymorum erat poſt biduum. De ſacrificijs autem paſchalibus, quæ fiebant in ſeptem diebus Azymorum reperitur, ꝙ vocentur Paſcha, quia Deut. 16. dr̃: Immolabis Dño Deo tuo Phaſe de bobus & ouibus in loco, quem elegerit: non tamen poteſt intelligi Phaſe pro agno paſchali, qui immolabatur die quartodecimo menſis primi ad veſperum, quia illud ſacrificium nõ erat niſi de agnis anniculis, vel de hędulis anniculis: Exod. 12. & tamen hic dicitur: Immolabis Phaſe de

G bobus & ouibus: ergo neceſſe eſt intelligi Phaſe pro ſacrificijs paſchalibus, quæ immolabantur in ſeptem diebus feſti Azymorum. Et ſic exponunt omnes doctores tam Latini, quam Hebræi. Item patet, quia iſte ſenſus conuenit literæ, ſ. quia Iudæi venientes in Ieruſalem in feſto paſchali offerebant multa ſacrificia pacifica coram Dño, & comedebant de carnibus eorũ in templo ipſi & vxores, & filij, & filiæ, & omnes alij, quos inuitarent, vt colligitur Deute. 22. Et hoc faciebant Iudæi, quia Deus præceperat eis, ꝙ non apparerent vacui coram eo: Exod. 23. & ſic quando veniebãt in iſtis tribus vicibus per annum in templum, portabat quilibet aliqua animalia ad immolandum, vel aliqua munera, & de illis comedebant, quia de ſacrificijs

H pacificis licitum erat comedere quibuſcunque laicis: dum tamen eſſent mundi, Leu. 7. & Deut. 12. Et cum requireretur munditia pro iſtis ſacrificijs, eo ꝙ erant carnes ſacræ, & generaliter omnes Iudæi comeſturi erant de carnibus ſacrificiorum pacificorum, quæ offerrent in iſtis ſeptem diebus, volebant ſe cuſtodire mundos ad manducandum Paſcha, i. paſchalia ſacrificia, licet iam manducaſſent Paſcha, i. agnum paſchalem. Secunda ratio erat, quia dicitur Io. 13. ante diem feſtum Paſchæ, &c. Quidam reſpondent ꝙ Paſcha accipitur pro tota ſolemnitate paſchali, ſ. pro omnibus ſeptem diebus Azymorum. Et ita rñdet Chryſoſt. Et quia incipiebat iſta feſtiuitas die quintodecimo, & fi-

I niebatur die viceſimoprimo, & Chriſtus cęnauit die quartodecimo menſis, quando Iudæi comedebant agnum paſchalem, dr̃ feciſſe ante diem feſtũ Paſchę. Iſtud conuenienter dicitur, ſed melius diceretur, ꝙ non accipiatur hic Paſcha pro tota feſtiuitate paſchali, ſed ſolum pro prima die feſtiuitatis, quia non dicitur: Ante feſtum Paſchæ, ſed ante diem feſtũ Paſchę. Nicolaus de Lyra dicit, ꝙ accipiatur hic dies feſtꝰ Paſchæ pro die quintodecimo mẽſis, & ſic Chriſtus cęnauit die quartodecimo, ſicut ſupra dictum eſt. Sed dicendum, quòd licet iſta vera ſint: non tamen tangũt radicem verborum beati Ioannis, qui voluit facere diſtinctionem inter diem feſtum Paſchæ, & inter feſtum Paſchæ. Nam differunt iſta, quia ſicut ſupra declaratum eſt in iſto feſto continuo erant duæ feſtiui-

Differẽtia inter Paſcha, & diẽ feſtum Paſchæ.

K tates, ſ. feſtum Phaſe, & feſtum Azymorum, quia differunt in tpe cauſa, & cęremonia, de quo ſupra. Nũc autem ſciendum eſt, quòd dies quartuſdecimus menſis, quamquam eſſet Paſcha, tamen non erat dies feſtus, quia non vacabatur à laboribus, ſed fiebant illa die opera ſeruilia ſicut cęteris diebus, & nihil aliud erat, quod ſpecialiter pertineret ad iſtum diem niſi, ꝙ immolabatur agnus ante ſolis occaſum, & comedebatur: Feſtum autem Azymorum, quod incipiebat die ſequenti, & durabat ſeptem diebus, habebat duos dies ſolemnes, in quibus ceſſabatur ab omni opere ſeruili: Exodi 12. ideo dies quartuſdecimus poterat vocari Paſcha propter agnum paſchalem, ſed non poterat propriè vocari feſtum. Dies autem quintuſdecimus

mus poterat vocari dies Azymorum, & etiam dies festus propter celebritatem eius: ideo si Beatus Ioãnes dixisset, quòd ante Pascha cęnauit Christus cum Discipulis, intelligeretur saltem, ꝙ cęnasset die tertiodecimo, cum Pascha esset die quartodecimo. Dixit tñ: Ante diem festum Paschæ, accipiendo Pascha pro illo festo continuo à die 14. vsque ad vicesimumprimum. Et in isto tpe primus dies festus erat dies quintusdecimus, & deinde dies vicesimusprimus: cęteri autem dies non erant solemnes: ideo quod factũ est die quartodecimo mensis, poterat dici factum ante diem festum Paschæ, licet non esset factum ante Pascha. Et hoc fuit ipsa cęna Dñi, quæ fuit die quartodecimo, & dies festus Paschæ erat dies quintusdecimus. Tertia ratio erat de magno die sabbati. Pro quo dicendum, ꝙ sicut supra tactum est in festo Azymorum erant septem dies, quorum duo, s. primus, & septimus erant valde celebres, & non licebat in eis fieri aliquod opus nisi quantum ad ea, quæ pertinebant ad cibos: Exod. 12. & Leu. 23. Dies autem quinq; intermedij erant profesti: & tñ fiebant in eis oblationes, & sacrificia multa, de quibus Leuit. 23. & Nume. 28. ideo si aliqua dies sabbati accideret in his quinq; diebus quasi profestis, erat celebrius illud sabbatum, quam alias foret, non quidem quantum ad vacationẽ à laboribus, quia nulla maior vacatio esse poterat, quã illa, quæ fiebat in sabbato, & erat maior quã illa, quæ fiebat in alijs omnibus solemnitatibus paschalibus, quia in duobus diebus celeberrimis Azymorum licebat parari cibos: Exod. 12. in sabbato autem non licebat parari cibos: immo nec succendere ignem: Exod. 35. sed quantum ad multiplicationem sacrificiorum. De sacrificijs patet: nã est regula, quæ colligitur Numer. 28. & 29. ꝙ quandocunque duo festa eodẽ die acciderent, vel tria, vel plura: sacrificia vnius non impediebantur propter sacrificia alterius, licet coinciderent: sed multiplicabantur. Et sic quando duo festa veniebant in eodem die, erat ille dies celebrior, quã alias futurus esset. Pro quo sciendum, ꝙ inter Iudæos erant solum septem festiuitates, s. sabbatum, dies Calendarum, Phase, siue Azyma, Pentecostes, dies Clangoris, dies Propitiationis, dies Tabernaculorum, vt patet Leu. 23. s. Hæ sunt feriæ Dñi, quas obseruare debetis. Et numerantur ibi omnes hæ. In omnibus autẽ istis fiebant propria sacrificia: in quibusdam solẽniora, in alijs autem minus solemnia, & præter hæc offerebatur quotidie sacrificiũ, quod vocatur iuge, s. vnus agnus anniculus mane, & alius vespere: Leu. 6. Num. 28. quæ autem sacrificia offerrentur in singulis prædictorum festorum ponitur Num. 28. & 29. Nunc autẽ dicendum, ꝙ sępe sacrificia vnius festi sunt similia in toto, vel in parte sacrificijs alterius festi, vt patet ibidẽ: & tñ si coinciderent aliqua alia festa istorum in eadẽ die, licet sacrificia eorum coinciderent inter se quantum ad aliquid, non tollebantur quædam propter altera, sed omnia offerebantur: poterant autem tria festa coincidere, s. sabbatum, & festum Clangoris, & festum Calendarum. Nam festum Clangoris erat prima die Septembris, secundùm Iudæos. Dies Calendarum est prima dies cuiuslibet mensis, & ista duo saltem coincidunt in prima die Septembris. Et si accidat, ꝙ illa dies sit sabbatum, erunt tria festa eodem die, quorum quodlibet habet propria sacrificia: Nu. 28. & 29. & licet quædam sacrificia vnius coincidant cum quibusdam sacrificijs alterius, vt patet ibidem, non impediuntur quædam propter alia, sed multiplicantur, s. offeruntur omnia, vt patet ibidem, & insuper offertur sacrificium iuge, quod competit cuilibet diei pfesto. Et sicut dies festus quilibet est celebrior quantum ad sacrificia die profesto, quia in illo fiunt

Festiuitates Iudęorum.

A sacrificia propria, & sacrificia diei profesti. Ita dies illa, in qua coincidebant duo festa, erat celebrior quantum ad sacrificia illo die, in quo eueniret alterum tantum istorum festorum, eo quòd illa die offerebantur sacrificia amborum festorum. Quando autem euenirent tria festa eo die, quod poterat esse ad plus sabbatum, dies Calendarum, & dies Clangoris, erat festum celebrius, quia sacrificia omnium trium festorum fiebant illa die. Cum ergo sabbatũ, quod erat post Christi mortem eueniret in die tertio Azymorum, secundum modum computandi Euãgelistarum, & die secundo Azymorum secundum computationem Hebræorum, acquirebat sibi illud sabbatum quandam
B celebritatem, & vocatur magnus dies sabbati, s. quia erat maior & celebrior in sacrificijs, quam si euenisset istud sabbatum extra dies Azymorum. Et cum arguitur, quòd si non fuisset istud sabbatum dies primus, vel septimus Azymorum secundum computationem Iudaicam, non vocaretur dies magnus sabbati, quia iste primus dies erat celeberrimus. Dicẽdum, quòd verum est, quòd si istud sabbatum fuisset prima dies Azymorum esset celebrius, quam in secunda die: tamen adhuc in secũda die erat magnus dies sabbati, quia ipse dies de se erat magnus, quia sabbatum erat, & præter hoc, quia cadebat intra festiuitatem paschalem, licet non in die principali, & ex hoc erat celebrior in sacrificijs, & honore. Vnde inhonestius erat
C corpora occisorum manere hoc sabbato in cruce, ꝙ̃ si fuisset extra tempus Azymorum, & hoc intendit beatus Ioannes.

Ad quartum dicendum, quòd cum Christus dixit: Tempus meum prope est, non significauit anticipationem celebrationis paschalis, s. quòd propter imminentem passionem præueniret diem, sed assignauit desiderium manducandi illud Pascha, & erat desiderium illud, quia non manducaturus erat iam aliud Pascha cum Discipulis suis. Et sic ipse dixit Luc. 22. s. desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscũ antequam patiar, s. quia istud est vltimum Pascha, qđ vobiscum manducaturus sum: magis desidero illud
D manducare, quam quodlibet aliud. Ad significandũ etiam hoc desiderium propter instantem mortem dr̃ Matth. 26. Non bibam vobiscum amodo de hoc genimine vitis, quoadusque bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Et est sensus huius positionis, s. tempus meum prope est, &c. i. ego cum magno desiderio volo facere Pascha istud cum Discipulis meis apud te, quia non sum vnquam aliud manducaturus. Et hoc est, s. quia tempus meum prope est, i. quia instat tempus passionis meæ. Cum autem dicit, ꝙ ista verba essent superflua, s. tempus meum prope est, nisi per illa significaretur anticipatio, dicendum, ꝙ falsum est, quia licet non ponantur ad significandum anticipationem, ponuntur ad significandum aliquid aliud, scilicet desiderium manducandi Pascha, vt di-
E ctum est. Ad quintam rationem cum dr̃, ꝙ durius est, & magis repugnans alicui celebritati, &c. dicendum facilius toleraretur, ꝙ in illo sabbato, quod fuit post mortem Christi manerent corpora in cruce, ꝙ̃ in ipsa die occiderentur: & tñ postea non bene arguitur, quia deberet concludi de sabbatho, s. ꝙ in illo nõ liceret occidi Christum, & latrones: & tñ concludit de Pascha. Et verum est, ꝙ in illo sabbato, quod fuit post mortem Christi, non permisissent Iudæi occidi Christum, nec latrones: permiserunt tñ ipsos occidi prima die Azymorum. Ratio dñæ est, quia licet dies quintusdecimus mensis primi, qui erat primus dies Azymorum esset celebrior, quã cęteri dies paschalis solemnitatis: tñ quicunque dies sabbati etiã extra tẽpus paschale erat celebrior illo die quintodecimo,

& omni,

& omnibus alijs diebus Azymorum. Quod patet, quia licet dies quintusdecimus, & vicesimusprimus mensis primi, s. primus, & septimus dies Azymorum erãt celeberrimi, & dicatur, quod in eis nullum opus fieret: Leu. 23. tñ permittitur, quòd fierent illa, quæ pertinebant ad cibos Exod. 12. quæ in sabbato nullo modo conceduntur: immo nec permittebatur Israelitis succendere ignem in sabbato Exod. 35. sic ergo multa alia fieri poterant in die primo, & septimo Azymorũ, quæ non fiebant in sabbato, vt publica punitio iudicialis, & causarum discussio, quia non erat festum tãtæ reuerentiæ sicut sabbatum. Item patet hoc Matth. 26. s. quòd cum pontifices, & Pharisæi tractarent quõ Iesum dolo tenerent, & occiderent, dixerunt: Non in die festo, i. non occidatur in die celeberrimo, s. prima die Azymorum propter scandalum: si tamen nullo modo licuisset illa die aliquem occidi, non dixissent non in die festo, quia tunc superfluum esset consiliari super eo, quod lex nullo modo permittebat, ad hoc esset impossibile legis. Nam illud posse dicimur qđ de iure possumus: super impossibile autem consiliũ non est, vt patet 3. Ethic. Consiliabantur tñ pontifices, & Pharisæi, an Christum in die festo occiderent, vel non: ergo licitum erat illa die quoscunque publicè occidi, & Iudæi etiam voluissent Christum occidere illa die nisi timuissent scandalum: & tñ in die sabbati nullo modo deliberarent occidere Christum, eo quòd erat manifestè contra legem ẽt si non timuissent aliquod scandalum. Quidam dicunt aliter, quòd dies primus Azymorum, in quo Christus mortuus, erat dies celeberrimus, & non licebat quemquam occidi in illo, nec Iudæi occidissent Christum illa die si ſm legem suam acturi essent: Pilatus tamen iudicauit Christum ad mortem, & ille vir erat gentilis, qui non sequebatur legem Iudæorum: ideo occidit Christum ẽt in die illo celeberrimo. Sed dicendum, quòd non stat, quia si non liceret occidi Christum die primo Azymorum ſm legem Iudæorum: non liceret ẽt accusari eum ad mortem illa die, & causam illã agitari, quia sñia pars est iudicij. Et si aliquando propter celebritatem diei illicita est aliqua pars iudicij, illicitæ sunt omnes: licuit tñ Iudæis ſm legem suam accusare Christum ad mortem, & agitare causam coram Pilato die primo celeberrimo Azymorum: ergo licuit Pilato ſm legem Iudæorum occidere Christum prima die Azymorum, non obstãte celebritate illius diei. Secundò patet, quia falsum est hoc, s. Pilatus cũ esset Gentilis, non curaret de ferijs Iudæorum in iudicando. Nam si corpora occisorum fecit Pilatus deponi de patibulis propter magnum diem sabbati, s. quia erat magnæ solemnitatis, Io. 19. à fortiori cessaret à sententiando capitaliter in die celeberrimo. Tertiò patet, quia licet Pilatus esset Gentilis, erat tñ datus ad regendam Rempublicam Iudaicam in legibus suis, quia isto modo manebant Iudæi sub Romanis. Nam non tenebant Iudæi cęremonias Romanorum, sed potius iudices Romani dati Iudæis sequebantur cęremonias Iudæorum in iudicando, quia si vellent infringere legem Iudæorum non paterentur Iudæi subditi esse Romanis. Sicut quando Herodes rex introduxit statuas in Ierusalem non ad colendum, sed ad ludos. Nam insurrexit ꝯ eum bellum Iudæorum, & multi mortui sunt, vt ait Iosephus in lib. 17. Antiq. & in lib. de Bello Iudaico. Sic ẽt quando Caius Caligula Imperator Romanorum posuit aquilam, quæ erat insigne Romanorum super templum, & Iudæi facta seditione deposuerunt eam inde: ita ergo nunc Pilatus obseruaret cęremonias Iudæorum non præiudicãdo eis in iudicijs, quia alias insurgerent ꝯ eum Iudæi, & tamen ipse adiudicauit Christum morti die primo

F Azymorum: ergo licitum erat ſm legem Iudæorum illa die occidi aliquem iudicialiter. Ad sextum cum dr̃, quòd dixerunt pontifices, & Pharisæi, non in die festo, &c. dicendum, quod pontifices, & Pharisæi disposuerant non occidere Christum in die festo, s. primo die Azymorum, dum congregatus esset totus populus Israel in Ierusalem, quia timebant tumultum populi, ex quo populus tenebat Christum, vt prophetã: postea tamen mutauerunt consilium, & occiderunt eum primo die Azymorum. Et hoc propter duo: primum fuit ex parte Dei: secundum fuit ex parte Iudæorum. Primum est, quia Deus mutauit voluntatẽ eorum, vt ipse compleret intentionem suam. Volebat. n. Christus mori publicissimè, eo quod moriebatur ad salutem totius populi. Ad moriendum aũt publicissimè requirebantur duo, s. quod esset mors in loco valde publico, & quod esset actualiter congregatus multus populus. Propter primum non debuit Christus mori in aliquo loco terræ Iudæorum nisi in Ierusalem, quia ille erat locus communior, quia erat ibi templũ Dñi, ad quod concurrebant oẽs viri Israel. Et hoc significauit Luc. 14. s. Non capit perire prophetam extra Ierusalem, i. non est possibile, vel non est conueniens, quod propheta, s. Messias, qui vocatur per excellentiam ꝓpheta, moriatur extra Ierusalem. Propter secundum Christus non debuit mori, nisi in aliquo de tribus festis, s. in festo Azymorum, vel in festo Pentecostes, siue Hebdomadarum, quod erat mense tertio, siue in festo Scenophegiæ, siue Tabernaculorum, quod erat mense septimo. Nam in istis tribus festiuitatibus solis conueniebant omnes viri Israelitæ in Sanctuarium Dñi, vt patet Exod. 23. & 34. & Deut. 16. & tñ in nulla istarum trium festiuitatum conuenientius fuit Christum mori, q̃ in festo Azymorum, eo quod in ipsa sola necessitate conueniebant oẽs Israelitæ: in alijs autem duabus tenent quidam de doctoribus, quod poterat fieri dispensatio, ne venirent in templum: ideo in festo Azymorum Christus mori debuit, quia in illo cõueniebant oẽs Israelitæ. Ex hoc ẽt sequitur, quod non debuit mori nisi prima die Azymorum. Nam ante non debuit mori, cùm non esset aliquod festũ prius, nisi dies quartusdecimus, qui erat Pascha, & erat quasi dies ꝓfestus, cum liceret fieri in eo omnia opera prophana, quæ fiebant in diebus profestis, vt sup. declaratũ est. Nec ẽt debebat Christus occidi post diem primam Azymorum, quia cum sequentes dies essent profesti, recedebant interdum multi Iudæorum de loco Sanctuarij, & sic non esset mors Christi corã toto Israel. Cum autẽ fieret die prima Azymorum esset pręsens totus Israel, quia erat ille dies celeberrimus immediatè post immolationem agni paschalis, & manebant adhuc in Sanctuarij loco omnes Israelitæ. Et sic oẽs viderent Christum morientem, & scirent de tractatu mortis eius. Fuit ẽt alia causa, quare Christus moreretur hoc tpe, s. vt non solum mors sua nota fieret omnibus Israelitis, sed & resurrectio sua audiretur ab omnibus. Nam Christus mortuus est in die prima Azymorum, s. 15. die mensis primi, & resurrexit die tertio Azymorum, qui erat dies decimusseptimus mensis, & publicata fuit resurrectio eius ipsa die per custodes monumenti: Matth. 28. & per mulieres, & Apostolos: Luc. 14. & 20. & 21. & tñ manebant plurimi Iudæorum adhuc in Ierusalem vsq; ad diem septimum Azymorũ, sicut innuit Deut. 16. s. septem diebus comedes absq; fermento afflictionis panẽ in loco, quẽ elegerit Dñs Deus tuus. Et hoc dr̃ toti Israel, qui erat lex generalis: ideo oẽs Israelitæ manere debant septẽ diebus Azymorũ in loco Sanctuarij, vel plurimi illorũ. Et sic perueniret fama resurrectionis Chr̃i ad oẽs, vel ad plurimos Israelitarũ, sicut peruenerat notitia mortis

G

H

I

K

mortis eius ad omnes. Secundum motiuum fuit ex parte Pharisæorum: nam Pharisæi putabant, ꝙ nunq̃ possent tenere Christum, nisi per aliquos modos exquisitos, & cum magna diligentia. Nam dicit Matth. 26. quòd fecerunt consilium, vt Iesum dolo tenerent & occiderent, & quia putabant, quòd post primum diem Azymorum Christus recederet de Ierusalem, quia credebant eum venire illuc ex necessitate legis, sicut reliquus populus veniebat, & postea non possent eum comprehendere, putauerunt melius esse, ꝙ in Pascha eum comprehenderent, & sic factum est. Sed tūc dicetur, quare Iudæi comprehendentes Christum in Pascha non reseruauerunt eum ad occidendū ipsum post Pascha. Nam istud videbatur conuenire consilio, & intentioni ipsorum: nam debuerunt eū comprehendere in Pascha, quia fortè putabāt, quod non possent eum alio tpe tenere, eo quòd recederet de Ierusalem, & nescirent, quò iret, sicut ante Pascha factum est. Nam ambulabat Christus occultè, quia non audebat ambulare in palam, & Iudæi quærebant eum, & nescientes, vbi esset, dederunt mandatum, ꝙ siquis sciret, vbi esset, notificaret illum, vt teneretur, vt patet Io. 11. debuerunt ergo tenere eum in Pascha secundùm conuenientiam sui consilij, ne semel recederet de Ierusalem, & postea non possent eum inuenire. Et debebāt eum tenere vinctum in Pascha quousque transiret festum, & tūc occiderent eum, & non fieret tumultus in populo sicut si occideretur in die festo, eo quòd iam recessissent omnes Israelitæ de Ierusalem: & tamen occiderūt eum in die festo, in quo poterat esse maximus tumultus. Dici potest vno modo, quòd Iudæi intendebant euitare tumultum populi contra se quantum possent: ideo nollent occidere Christum in die festo, sed post Pascha: & tamē Deus mutauit consilium eorum propter gloriam suam volens, quòd Christus occideretur potius in die festo, q̃ in alio die, quia in eis, quæ fiebant circa mortem Christi non mouebantur omnino Iudæi à seipsis, sed in multis mouebantur à Deo, eo quòd mors Christi erat maximum mysterium, quod Deus intendebat ꝓcurare in mundo. Et patet hoc, quia quando tractabatur de morte Christi, conuenientibus in vnū principibus sacerdotū, & Pharisæis, Caiphas, qui erat princeps sacerdotum, dixit: Expedit, vt vnus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat, Io. 11. & dicitur, quòd hæc non locutus est à seipso, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit. Sic ergo in executione mortis Christi, & determinatione tpis cum ista iam essent magis propinqua mysterio redemptionis, Iudæi non mouebantur à seipsis, sed mouebātur à Deo saltem in determinatione consilij. Vnde cum primo apud eos fuisset cōsilium humanum, quòd Christus non occideretur in die festo, ne fieret tumultus in populo, incidit postea eis consilium diuinum, quod mutauit consilium eorum, & occiderūt Christum in die festo, quia sic expediebat propter rationes supra assignatas. Alio modo potest dici, quòd fecerūt hoc consilio humano, s. quòd licet primo diffiniuissent non occidere Christum in die festo propter scandalum, tamen rursus propter vitandum maius scādalum occiderunt eum in die festo. Nam si principes sacerdotum, & Pharisæi comprehendissent Christum ante primum diem Azymorum, & vellent tenere eum vinctum, vsquequo trāsiret festum, & postea eum occiderent, videbatur sequi maius scādalum, s. quòd totus populus sciret, quod Christus teneretur. Et quia sciebant, quod propter inuidiam tradebatur, conarentur in illis septem diebus eripere eū de manibus Pharisæorum, & si nollent eum dare fieret tumultus magnus in populo, quia negocium ageretur ex consul-

Iudæi à Deo moti, vt mortem Christo ꝓcurarent.

A to, & deliberato. Voluerunt ergo occidere eum illico, vt tenuerunt, vt sic populus non hēret locum eripiendi eum de manibus suis: Et sic oportuit eum in die festo occidi. Et satis apparet hoc, q̃a illico, vt Christus captus est in horto ductus est ante iudices per noctē, vt illico causa eius diffiniretur, & occideretur populo non aduertente ad hoc, si fieri posset. & sine dubio illico, vt Christus adductus est ad Annā, vel Caipham per noctē iussissent eum occidi nesciente populo, & tñ timuerunt Romanos, quia ipsi non habebant ptātem iudicādi aliquem ad mortem. Sic patet Matth. 27. cum dixit Pilatus: Accipite eū vos, & ſm legem vestrā iudicate eū: Iudæi aūt dixerūt non licet B nobis occidere quemq̃. & propter hoc duxerūt Christū ad Pilatū, & necesse fuit, ꝙ differretur aliqualiter iudicium de morte Christi, & veniret in cognitionē populi. Aliqui rñdent aliter ad istam rōnem, cū dixerunt Iudæi: Non in die festo, & dñt, ꝙ verū est, ꝙ sicut Iudæi non volebant occidere Christum in die festo, ita fecerunt. Nam non occiderunt eum in die festo, sed die seq. Erat .n. festū ipsum Pascha, quod erat die 14. ad vesperū, q̃n comedebāt agnus paschalis, & ipsa die Christus non occisus est, sed die seq. 15. quæ erat dies prima Azymorum. Sed dicendū, ꝙ hoc non stat, q̃a non pōt hic vocari dies festus nisi primus dies Azymorū, quia, sicut supra declaratū est, duæ festiuitates erāt hic continuæ, s. Pascha, & dies Azymorū, C Pascha aūt non erat proprie festum, q̃a non vacabatur illa die à laboribus, sed licebat fieri oīa opera prophana, quæ fiebant in diebus profestis. Nec erat dr̄ia aliqua inter istum diem, & alios prophanos, nisi ꝙ in isto comedebatur agnus paschalis ad vesperū, & in alijs non. Primus dies aūt Azymorū erat celeberrimus tam quantum ad sacrificia, q̃ in vacatione ab opibus seruilibus. Nā prima, & septima die Azymorum nullum opus fieri licebat, nisi ea, quæ ad cibū pertinent: Exod. 12. & Leu. 23. & die Phase, s. 14. die mensis primi licebat fieri q̃cunq; opa prophana sicut in diebus profestis, quia in nullo loco legis veteris reperitur, ꝙ illo die vacari deberet à laboribus. Differebant ēt in sacrificijs, quia D primo, & septimo die Azymorū fiebant magna sacrificia solēnia, q̃ determinantur Num. 28. Et tñ in die Phase nullum sacrificium legitur in toto veteri testamento, quod fieret: ideo intelligendum est, ꝙ nullū sacrificium fieret in eo nisi sacrificiū iuge, quod erat sacrificium dierum profestorum. Non ergo poterat vocari dies Phase dies festus, sed dies primus Azymorū, qui erat celeberrimus. Et cum Iudæi determinassent, ꝙ non occiderent Christum illa die ad vitādum scandalū, postea mutauerunt consiliū, & occiderunt eum eodem die ex causis supra assignatis.

CAPITVLVM IX.

E *De secunda cæremonia scilicet Azymorum panum, & quòd Christus manducauerit Azyma die cœnæ vltimæ.*

SECVNDA cęremonia, de qua dubitabatur, an Christus illam obseruasset in vltima cęna, erat quantum ad azyma, s. an comedit panes Azymos, vel fermentatos. Quidā tenēt, ꝙ Christus manducauerit fermentatum, & ista fuit opinio Græcorū, ex quo inferunt, ꝙ Christus confecit in fermentato, q̃a ipse confecit post cęnā, & confecit in illis panibus, quos hēbat, sed hēbat panes fermentatos: ideo confecit in fermentato. Ex hoc ēt inferunt, ꝙ nos debeamus conficere in fermentato, q̃a dēmus imitari Chr̄m in modo conficiendi, & in oībus, quæ pertinebant ad confectionem, sed ipse confecit in fermentato: ergo nos conficere debemus in fermentato. Hoc autem

autem Ecclesia Grecorum seruat vsq; ad hodiernum diem. Nam in fermentato conficiũt ſm cęremonias suas antiquas. Dicendum tñ est, ꝙ Christus in cęna vltima comedit azyma, & non panem fermẽtatum. Quod patet primo ex destructione fundamenti positionis Græcorum. Nam tenent Græci, ꝙ Christus anticipauerit, & comederit Pascha die tertiodecimo mensis, vt supra declaratum est. Et tamen Iudæi non comedebant tũc Pascha, sed die seq. s. quartodecimo. Et sic non essent panes azymi in Terra Israel die tertiodecimo, de quibus comederet Christus, ideo comederet panes fermentatos. Constat tñ inductũ necessario ex præcedentibus, ꝙ Christus manducauerit Phase die quartodecimo mensis, qñ Iudæi mãducabãt Azymos: & tñ tunc omnes Iudæi manducabãt Azymos: ergo ẽt Christus manducaret, & in illis conficeret. Secundò patet, quia nõ solum rõnabiliter infertur Christum comedisse azyma die cęnæ, sed vr̃ etiã hoc necessarium. Nam dato, ꝙ Christus, & Discipuli vellent comedere panem fermentatum illo die non haberent, quia nullus panis fermentatus erat tunc in tota terra Israel. Nam antequam inciperet festum, s. ante meridiem diei quartidecimi ejiciebant omne fermentatum de domibus suis dando illud bestijs ad comedendum, ita vt nulla particula panis fermentati maneret in tota Terra Israel postquã incipiebat festiuitas, vt patet Deut. 16. s. non erit fermẽtatum in omnibus terminis tuis septem diebus. Et hoc ẽt obseruant Iudæi vsq; hodie sic. Non ergo possent Discipuli Chr̃i, qui parauerant ei cibos paschales, habere aliquos panes fermentatos, quos darẽt Christo in illa cęna. Necesse est ergo, ꝙ comederit azyma. Tertiò patet, quia Christus voluit obseruare tota vita sua legem veterẽ: & tñ de necessitate legis erat comedi azyma cũ agno paschali, quia sępe hoc mandatum est, vt patet Exod. 12. & Num. 9. ergo Christus comederet azyma in illo festo. Et si dicatur, ꝙ non posset habere azyma, dicendum, ꝙ Christus potius omitteret totam celebrationẽ paschalem, quam ꝙ obseruaret quasdam cęremonias eius, & alias non, quia iste erat labor inutilis, & irrõnabilis, cum laboraretur in obseruatione quarundam cęremoniarum: & tñ per hoc nondum satisfaceret legi, sed esset præuaricatio eius, cum non obseruarent oẽs cęremoniæ, sicut declaratum fuit supra qñ probabatur ꝙ Christus celebrauit Pascha die 14. cum alijs Iudæis. Quartò quia dato, ꝙ Christus anticipasset Pascha per vnum diem sicut Greci dixerũt, qđ tñ falsum est, adhuc comedisset azyma, quia licet die 13. alij Iudæi nondum comedebant azyma, sed fermentatum: tñ Christus faceret fieri azyma pro cęna sua, quod facile erat. Nam si Christus ex aliqua causa mutaret tp̃s celebrationis paschalis, quod erat aliqđ difficile: faceret ẽt quòd haberet panes Azymos pro illa die, licet alij Iudæi non haberent, quod erat satis facile, & nõ erat ꝯ legem. Nam licebat cuilibet comedere panes Azymos quotidie si vellet ẽt extra temp⁹ Azymorum, cum lex de comedendo Azymos septẽ diebus esset pęnalis, & nõ obligaret nisi ad illos septẽ dies: si tñ quis spõte vellet comedere panes Azymos quotidie, cum essent panes afflictionis, licebat ei: si tñ panes azymi fuissent introducti in priuilegium, vel fauorem, non liceret cuiquam vesci illis, nisi quandiu lex permitteret, sicut est de omnibus alijs, quæ dantẽ ex gratia, vel ex priuilegio. Dato ergo, quòd quando Christus celebrauit Phase non essent azyma apud Iudæos, ipse faceret parari illa, vt obseruaret omnes cęremonias paschales, potissimè quia valde facile erat facere panes Azymos, quia nihil est facilius, q̃ facere panes subcinericios, qui fiunt repentinè non existentibus alijs panibus, qui nõ possunt ita cito parari. sicut

F patet Gen. 18. cum venissent tres Angeli ad Abrahã in specie virorum, & vellet eis in promptum dari cibos nec haberet aliquos panes, dixit Sarę vxori suæ, accelera tria sata farine, commisce, & fac subcinericios panes. Nihil ergo impediebat quin Christus comederet panes Azymos die tertiodecimo, si anticipasset Pascha, etiam si non esset azyma apud Iudæos. Quintò patet, quia dato, quòd Christus anticipasset Pascha, & esset prohibitum apud Iudæos comedere panes Azymos extra septẽ dies Azymorum, adhuc Christus deberet comedere azyma illo tẽpore. Quod patet, quia vetitum erat celebrare Pascha nisi quartodecimo mensis primi: & vt tamen isti volũt Christus anticipauit per vnum diem faciendo contra legem subeunte causa: ita ergo ex eadem causa comederet azyma tempore illo, quo lex non concedebat, vt cõpleret celebritatem paschalẽ. Ex dictis apparet, quòd Christus comedit azyma in cęna vltima, & non fermentatum, siue anticiparet, siue non, potissimè cùm probatum sit, quòd Christus non anticipauit, sed comedit ea die, qua Iudæi.

G

CAPITVLVM X.

Quod Christus confecerit in Azymis, & quòd licet possit confici in Azymis, & in fermentatis, quid sit conuenientius.

H

EX prædictis sequitur, quòd Christus confecit sacramentum corporis sui in Azymis. Nam Christ⁹ comedit in illa cęna panes Azymos, vt supra probatum est, sed ipse non confecit nisi in panibus, quos habebat in mensa: ergo in Azymis cõfecit. Itẽ patet, qa Chr̃s cęnauit die 14. quando celebrabant Pascha oẽs Iudæi, sed eo tp̃e non erat aliqđ fermentatũ in tota Terra Israel: Deut. 16. ergo ẽt si Christus vellet conficere in fermentato, nõ occurreret sibi hẽre illud, nisi ex miraculo faceret panẽ fermentatũ, vel faceret parari illo tp̃e panẽ fermentatũ, vel retinuisset illud ex tp̃e præcedẽti, qñ licebat vesci fermentatis, qđ totũ erat ꝯ legem, Deut. 16. s. ꝙ non esset aliqđ fermentatũ in toto Israel septẽ diebus. Nõ

I est ergo vllo modo dicendũ, ꝙ in fermentato confecerit, qa ad hoc oportebat poni aliq̃ exorbitantiam à lege, & à communi modo, quæ non sunt danda sine necessitate: ponendo autem, quòd Christus confecerit in Azymis, non sequitur aliquid contra legem, nec contra communem modum: ideo istud tenendum est. Ex his apparet solutio illius dubitationis, quæ communiter vertitur, scilicet, an in Azymis, vel in fermentatis conficiendum sit, & dicendum est, ꝙ in Azymis sicut Christus confecit. Et istam veritatẽ sequitur Ecclesia Latinorum. Greci autem crediderunt, quòd Christus anticipauit Phase comedẽdo die tertiodecimo: ergo apud Iudęos non erant azyma, & sic quòd comederit fermentatum, & in illo confecerit: & ipsi ergo credentes se Christum imitari, in fermentato conficiunt vsque in hodiernum diem. Sed considerandum est circa hoc, quòd in cõfectione huius sacramenti duo considerari possunt, scilicet quid de necessitate fieri debeat, & quid fieri conueniat.

Sacr̃m Eucharistiæ i Azymis cõficiendum est, quia ita Christus confecit.

K Quantum ad necessitatem dicendum, quòd illa sunt de necessitate huius sacramenti, quæ sunt ei substantialia. Nam sicut in compositis naturalibus materia, & forma sunt substantialia rei, ita large in sacramentis dicimus materiã, & formã esse partes substantiales. Est enim forma sacramenti huius in verbis illis, per quæ fit consecratio, quæ licet non habeantur ita formaliter in Euangelio: Ecclesia

tamen

tñ ſuſcipit illa ab Apoſtolis,qui ſuſceperunt ea a Chri- A ſto,vt patet extra de celeb.miſ.in c.cum Marthæ. materia ſacramenti eſt panis triticeus, & vinum de vitibus, ſiquis autem mutaret aliquod iſtorum duorum ſubſtantialium.ſ.materiæ & formæ nō conficeret, vtpote ſi non vteretur verbis ab eccleſia conſuetis, vel conficeret in pane hordei,aut in vino non de vitibus, quidquid autem aliud eueniat non impediet effectū ſacri,ſicut in naturalibus ſi corpus,& aīa rationalis ſimul ſint homo eſt,ſi alterū eorum deficiat impoſſibile eſt hoīem eſſe.ſi tñ ambo ſimul ſint,quæcunq; aliæ varietates fiant exterius nihilominus hō eſt,'vtpote ſi ſit magnus vel paruus:niger vel albus,& ſic de cæteris quia accidentia non variant ſpeciem rei. Ita in ſacris: B ſiquis.n.adhibeat panem triticeum & vinum de vite, & proferat verba conſueta ab eccleſia ꝓferri cū intētione cōſecrandi,conficiet ſine dubio ſi ſacerdos eſt, quidquid aliud mutet̃ exterius,& ſiue panis ſit durus, ſiue mollis,ſiue calidus,ſiue frigidus:niger vel albus, groſſus vel tenuis,quadratus vel rotundus. Idem etiā de vino,ſiue ſit album ſiue rubeum, nouum vel antiquū,boni ſaporis vel mali. De verbis ēt pertinentibus ad formam,ſiue ꝓferantur cantando,ſiue recitando: diſtinctè,vel confuſe,in bono,vel malo accētu, & ſic de oībus alijs accidētibus,tam materiæ quam formæ, quia propter variationem illorum non variatur effectus ſacri. Ita etiam eſt in alijs ſacramentis, vt patet in baptiſmo cuius materia eſt aqua elementalis,quæ ta- C men ſiue ſit frigida,vel calida nihil differt,immo ēt ſi ſit dulcis,vel ſalſa,quod magis nihil differt. Nam in aqua maris baptizari quis poteſt. Ita eſt ī pane, qui eſt materia ſacramenti. Nam eſſe triticeum eſt eſſe ſpecificum. & quia triticeum, & hordaceum differunt in ſpecie,non poterit in hordeaceo pane, nec in aliquo alio,niſi in triticeo confici. eſſe tamen fermentatum, vel azymum ſunt accidentia panis,& non variant ſpeciem eius,ideo ſiue ſit panis triticeus fermentatus,ſiue azymus,poteſt in illo confici. Et ſic patet,ꝙ Græci non errant conficiendo in fermētato.ſ.quia ita eſt verum corpus Chriſti ibi, ſicut in confectione azymorum,quam tenet Eccleſia latinorum. Secundum eſt quid eſt,quod conueniat fieri in hoc ſacramento.ſ.an D in azymis,vel in fermentatis conuenientius ſit confici. Et dicendum ꝙ conuenientius eſt confici in azymis, & ponit ad hoc S. Thomas 3. parte Summæ qō. 75 artic. 4. tres rationes. Prima eſt propter imitationē Chriſti: nam ipſe in azymis confecit, ſicut ſupra probatum eſt. Secunda, quia panis eſt proprie figura, vel ſacramentum corporis Chriſti,quod ſine corruptione conceptum eſt: fermentum tamē corruptionem inducit in pane, ſicut dixit beatus Paulus modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Tertia, quia hoc magis competit ſinceritati fideliū: nam azymū ſignificat ſinceritatem,quia in ſe ſincerum & immixtum eſt,& iſta ſinceritas requiritur in vſu huius ſacramenti,iuxta illud 1. Cor. 15. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaq; epulemur non in fermento ve- E teri malitiæ,& nequitiæ,ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis. Græci autem,qui in fermentato conficiunt, non oīno ſine ratione fecerunt. Eſt vna ratio ad ſignificandum vnionem naturæ humanæ ad verbū diuinū ſicut fermentum pane miſcetur. Secunda eſt in deteſtationem hæreſis Nazaræorum. Nazaræi quippe dicebant obſeruanda eſſe cæremonialia legis veteris ſimul cum euangelio, & quia Chriſtus confecit in azymis,vt ſeruaret cæremonias Paſchales, volunt etiam ipſi conficere in azymis, vt obſeruent illam cæremoniam legis veteris, non licet tamen iam obſeruare cæremonias veteres, quia beatus Apoſtolus deteſtatur eas,vt patet ad Gala. 5. ideo, vt non viderentur Græci

Opinio Græcorū de cōficiēdo in fermentato.

A obſeruare cæremonias veteris legis,voluerunt potius in fermentato quam in azymis conficere. Iſtas rationes tangit Gregorius in Regiſtro. Dicendum tamen ꝙ licet conuenientius ſit in azymis quam in fermento conficere,tamen ſeruandæ ſunt ſuper hæc conſuetudines eccleſiarum. Nam cum eccleſia Latinorum conſecrat in azymis,peccaret presbyter Latinus, qui manens inter Latinos conficeret in fermētato,& puniretur ſecundum iura, ſicut patet extra de celebrat. miſ.c.per literas,vbi punitur ſacerdos,qui in pane fermentato, & vaſe ligneo miſſarum ſolennia præſumpſerit celebrare,ſic etiam peccaret presbyter Græcus ſi in eccleſia Græcorum exiſtens cōficeret in azymis. B Hoc tenet Sanctus Thom. vbi ſupra, & videntur eſſe de intentione beati Gregorij in Regiſtro, & per hoc facile eſt ſoluere quæcunque obiecta.

CAPITVLVM XI.

Et concluſio de anno mortis Chriſti prima via probandi per hiſtorias gentium, & quòd non ſit neceſſaria.

PRAECEDENTIBVS ſic ſe habentibus,accedendum ad ſecūdam dubitationem de morte Chriſti, circa quam erant duæ concluſiones, ſ.vna de anno mortis Chriſti, & alia de die,& licet vna dependat quodammodo ex probatione alterius, tamen vt diſtinctius videatur de qualibet C earum per ſe agetur. Primo negociandum eſt circa primam de anno mortis,cuius tenor eſt: In nullo anno ætatis Chriſti eum mortuum fuiſſe dicere poſſumus,niſi quando incepit eſſe temporis ſui annus trigeſimustertius. Dubitatio enim cōſueuit eſſe ſolum de tribus annis.ſ. de anno 32. inchoato, vel de 33. vel de 34.& plures dubitant de 33.& de 34.in quo eorum Chriſtus mortuus ſit quam de 32. de alijs autē annis, nemo vſque nunc dubitauit,quia non eſt ita veriſimile Chriſtum mortuum fuiſſe in aliquo alio, ſicut in vno de iſtis. Et dicendū,ꝙ licet in ſacra Scriptura non appareat determinatū expreſſe,quo anno ætatis ſuæ Chriſtus mortuus ſit:dicendum tamē eſt,ꝙ mortuus D eſt anno 33. ſuo inchoato, de quo ſolum tranſierant tres menſes,& aliqui dies. Hoc poteſt probari tripliciter.ſ.hiſtoricè,legaliter,aſtrologicè. Prima probatio, quæ eſt potius perſuaſio eſt hiſtorica.ſ.quòd Chriſtus natus eſt anno quadrageſimoſecundo Octauiani, & mortuus eſt anno 18. Tyberij:ergo 33.anno ætatis ſuæ mortuus eſt. Antecedens patet ex hiſtorijs,quæ vtrunque ponunt, & tangit hoc Iſidorus in lib. Etymolog. Conſequentia patet, quia Octauianus vixit in regno annis 57. vt teſtantur hiſtoriæ communes Romanorum,& aliarum Gentium, quando ergo mortuus eſt eſſet Chriſtus annorum quindecim, ſi ergo mortuus eſt anno 18. Tyberij, mortuus eſt anno trigeſimotertio ætatis ſuæ, quia Tyberius ſucceſſit immediate Octauiano,& anno quintodecimo Tyberij incepit præ- E dicare beatus Ioannes, Luc. 3.& tunc ēt cœpit prædicare Chriſtus. Manebant ergo quindecim anni de vita Octauiani.ſ.a quadrageſimoſecūdo vſque ad quinquageſimumſeptimum,qui fuerunt cōes Chriſto, & Octauiano,& ſic mortuus eſt Octauianus anno quintodecimo Chriſti,quibus ſucceſſerūt decem, & octo anni de vita Tyberij Imperatoris, qui faciunt triginta tres annos. Iſta probatio eſt ſatis rationabilis, & tñ nō eſt neceſſaria, ſed potius perſuaſoria propter duo.

Primo propter fundamētum quod habet ex hiſtorijs,quæ non continent fidem pleniſſimā. Nā licet eis aſſentiamus:non tñ eſt earum tanta auctoritas, ꝙ neceſſe ſit in oī caſu eis ſtare, etiā ſi iſtæ ſint hiſtoriæ ſcriptæ a viris ſanctis,ſicut patet de Chronicis Gotthorū,

quæ scripsit Isidorus, & de alijs Chronicis sanctorum virorum, quia ista non habuerunt viri sancti ex probatione sacræ Scripturæ, nec ex aliqua ratione naturali ineuitabili, nec à Spiritu sancto mouente corda eorũ, sicut in prophetis: isti enim sunt modi necessarij, qui faciunt probationes plenissimas, sed habuerunt hæc ex libris antiquorum, vel ex relatu quorundam, qui dicunt se interfuisse rebus gestis, dum gererentur, sed in istis duobus modis sæpe falsitas subest, ideo nõ est fides alicuius historiæ omnino necessaria, nisi fides sacræ Scripturæ, quæ tradita est in canone Bibliæ.

Secundo ista probatio non est sufficiens, quia dato ꝙ adhibeatur plenissima fides prædictis historijs, tamen non omnino certificant, eo quòd non apparet ex hoc, an isti anni essent completi, vel aliqui illorũ solum essent inchoati. Nam interdum solẽt anni inchoati computari, tanquam sint completi. s. postquã aliquis incipit annum trigesimum dicitur iam habere triginta annos. Et sic interdum nascũtur multa dubia in Sacra scriptura, quando computantur anni regum, & videtur sæpe sibi contradicere, quia sæpe cõputat annos perfectos pro inchoatis, sæpe inchoatos pro completis, vt patet 3. Regum 15. & 16. & sæpe in toto 3. & 4. Regum. Et intantum oriuntur dubia ex hoc, quòd Magister historiæ scholasticæ coactus fuit facere vnum tractatum per se de cõcordia annorum regum, ad tollendum contrarietatem, & impossibilitatem in scriptura.

Isto modo poterat esse hic, quòd Octauianus vixerit annis quinquagintaseptẽ in regno, & vltimus eorum nõ fuerit completus, sed solum inchoatus, & sic nõ viueret Christus tempore Octauiani quindecim annis, sed quatuordecim, & quadã particula anni 15.

Sic etiam cum dicitur, quòd Christus mortuus est anno decimo octauo Tyberij, posset intelligi, ꝙ non completus fuit ille annus, sed ꝙ in principio decimi octaui anni Tyberij Christus mortuus fuerit, & tunc Christus vixisset solum decem & septem annis tempore Tyberij, & quatuordecim annis tempore Octauiani, qui faciunt annos triginta, & vnum, & aliquot dies, vel menses insuper loco annorum incompletorum. Et sic non apparet, quòd Christus vixisset triginta tribus annis, sed solum triginta & vno, vel triginta duobus. Poterat igitur intelligi per contrarium, s. ꝙ solum computarentur hic anni cõpleti, & nulla mentio fiat de inchoatis, licet quædam partes illorum trãsierint, vt intelligatur sic, ꝙ Christus natus esset in anno 42. Octauiani circa principium, & cum vixerit vsque ad quinquagesimumseptimum annum Octauiani inclusiuè, erunt decem & sex Christi tẽpore Octauiani, cum quibus accipiantur decem, & octo anni de tempore Tyberij, erũt trigintaquatuor anni completi. Et sic moreretur Christus in principio anni sui trigesimiquinti, ideo ista probatio non est sufficiens. Potissimè cum sit hic dubitatio de annis immediatis, s. an anno trigesimotertio, vel 34. Christus mortuus sit. Si autem esset dubitatio de annis non immediatis, sicut de anno trigesimo, & quadragesimo, vel quadragesimoquinto, ista probatio sufficeret, quia per differẽtiam annorum completorum, & incompletorum non posset coincidere annus trigesimus cum quadragesimo, vel quadragesimus cum quadragesimoquinto, iõ ad alias probationes recurrendum est.

CAPITVLVM XII.

In quo ponitur uia secunda probandi ex historia euangelica, & quòd Christus non potest dici mortuus ante trigesimumtertium annum ætatis suæ inchoatum, & ꝙ in ipso mortuus est.

SECVNDA probatio est euangelica, nam ex historia euangelica colligitur aliqualiter ista veritas,

F Pro quo sciendum, quòd licet omnes Euangelistæ enarrent gesta Saluatoris: nullus est, qui ita ordinate descripserit historiam Christi quantum ad connotationes temporum, sicut beatus Ioannes, qui fere in omnibus gestis principalibus Christi apposuit tẽpora in quibus fiebant, sicut nũc aliqualiter deducetur, & in probatione ista duo inferentur.

Primum est, ꝙ Christus nõ potest dici mortuus ante trigesimumtertium annum ætatis suæ inchoatũ.

Secundum est, ꝙ Christus mortuus fuerit in ipso trigesimotertio anno ætatis suæ.

Pro ista probatione debent presupponi duo fundamenta: primum est, ꝙ Christus non potest dici mortuus in aliqua parte anni, nisi mense primo Iudæorũ, G quia in Pascha mortuus est, vt patet Ioã. 19. Alterum fundamentum est, ꝙ Christus nõ potuit mortuus dici ante annum trigesimum, nam tunc nondum erat baptizatus, nec inceperat prædicare, vt patet Lucæ 3. s. erat autem Iesus incipiens annorum triginta, & postea prædicauit, & fecit omnia, quæ Euangelistæ tradunt. Hoc præsupposito arguitur sic, Christus post baptismum vidit quater Pascha, & in vltimo eorũ mortuus est, ergo mortuus est incipiente anno trigesimo tertio. Patet consequentia, quia primum Pascha erat anni trigesimi, nam in illo baptizatus est, & incepit prædicare, secundum est Pascha anni trigesimiprimi, tertium est Pascha anni trigesimisecũdi: quartum est Pascha anni trigesimitertij, sic ergo in quarto Pascha mortuus est: necesse est eum fuisse mortuũ anno trigesimotertio inchoato.

Christus post baptismum vidit quater Pascha.

H Pro antecedentis probatione deducenda est historia beati Ioannis, & sciendum, ꝙ licet beatus Lucas aliquid dixerit, & etiam beatus Matthæus de his, quæ Christus egit vel passus est, aut circa eum gesta sunt ante annum trigesimum, tamẽ beatus Ioannes nihil dicit, nisi de his, quæ gessit, vel passus est post inchoatum annum trigesimum, in quo Christus est baptizatus. Vnde beatus Ioannes postquam declarauit deitatem Christi, & ostendit emanationem eius æternam à patre, incepit loqui de baptismo eius Io. 1. Erat autẽ tunc Christus Iesus incipiens annum trigesimũ, Luc. 3. quia compleuerat 29. annos & dies tredecim de anno trigesimo. I Nam tota Ecclesia tenet, & cantat, ꝙ Christus baptizatus est in die Epiphaniæ reuoluto anno, scilicet annis vigintinouem finitis postquam magi adorauerunt Christum, die eodem baptizatus a Ioanne in Iordane. Et hoc satis consonat Luc. 3. s. erat Iesus incipiens annorum triginta. Nam non dixit, ꝙ erat annorum triginta, sed ꝙ erat incipiens annorum triginta, idest incipiens annum trigesimum, quia de illo solum egerat tredecim dies, qui sunt inter Natalem Domini, & Epiphaniam. Postquam autem Christus baptizatus est immediate ascendit in desertum, & incepit ieiunare, vt patet Luc. 3. & Matth. 3. & magis clare Mar. 1. cum dicitur: Et baptizatus est a Ioanne in Iordane, & statim ascendens de aqua vidit cęlos K apertos. Et sequitur: Et statim spiritus expulit eum in desertum, & erat in desertum quadraginta diebus, & quadraginta noctibꝰ. Et sic apparet, quòd isti quadraginta dies incipiunt computari ab ipso die Epiphanię vel a die sequenti, & durabunt vsq; ad diem quintũdecimum Februarij, & ibi finitum fuit ieiuniũ Chri.

Manebãt autem ex die, quo finiuit ieiunium istud vsque ad Pascha Iudæorum dies quasi quadraginta, quia illo anno fuit Pascha Iudæorum circa finẽ Martij, eo quòd ibi erat luna quartadecima mensis primi eorum. Nam communiter Pascha Iudæorum est circa finem Martij, vel apud principium Aprilis. In isto tempore medio. s. quadraginta dierũ, vel quasi: Christus fecit ea, quæ habentur Io. 1. a medio capituli vsq; ad me-

ad medium secundi capit. nam Ioan. 1. dr̄, quomodo Christus post ieiuniū ambulans per Galilæā vocauit quosdam discipulos. s. Petrum, & Andream, & Philippum, & locutus est ad Nathanael: & in principio secundi capituli dicitur, quòd die tertia post vocationē illam, & locutionem ad Nathanael, factæ sunt nuptię in Cana Galilęæ, & iuit illuc Iesus cum matre, & cum alijs paucis discipulis, quos habebat, & completis nuptijs descenderunt in Capharnaum, & manserunt ibi diebus paucis. & tunc sequitur: Et prope erat Pascha Iudæorum ascendit Iesus Ierosolymam. Istud enim fuit Pascha anni trigesimi, & tunc eiecit de templo ementes, & vendentes eodem. c. deinde venit Nicodemus ad Christum, vt informaretur ab eo super baptismum: Ioan. 3. & erat tunc Christus in Iudæa habebatque officium baptizādi, & audita doctrina eius veniebant multi ad ipsum, & baptizabantur. Et iam plures baptizabantur ab eo quam a Ioanne. Et hoc totū continetur Ioan. 3. deinde Christus audiuit, ꝙ inter Pharisæos murmur erat, & dicebant, ꝙ Christus plures discipulos facit quam Ioannes, quo audito Christus recessit de Iudęa, vt non daret locum murmurationi, & inuidiæ, & venit in Galilæam. Hoc habetur Ioan. 4. in princ. Debuit autem tunc transire per quandam ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, & ibi locutus est cum muliere Samaritana Ioann. 4. deinde veniens in Galilæam sanauit filium reguli incipientem mori. eo. c. & in hoc consummati sunt omnes actus Christi anni sui trigesimi, vsque ad principium trigesimiprimi. Et tunc Ioan. 5. in principio dr̄, ꝙ post erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymā. Iste dies festus erat Pascha, qui vocatur dies festus per excellētiam non expresso nomine, eo ꝙ istud festum erat solennius omnibus, cum in isto venirent omnes Iudæi in Ierusalem. Et istud fuit Pascha anni trigesimiprimi, quia continuata historia inter secundum & quintum cap. Ioannis nō ponitur aliquod Pascha intermedium. In isto primo anno, s. à Pascha anni trigesimi vsque ad Pascha trigesimiprimi, Iudęi non fuerunt persecuti Christum, nec legūtur intulisse ei aliquam iniuriam, siue molestiam re aut verbo, nisi ꝙ murmurationem quandam faciebant dicentes, ꝙ plures discipulos ipse faceret quam Ioannes, vt patet Ioan. 3. ipse autem volens cedere huic murmurationi & inuidiæ recessit de Iudæa in Galilæam. Ioan 4. post Pascha autem anni trigesimiprimi fecit Christus ea, quæ habētur Ioan. 5. vsque ad medium sexti capit. Nam sanauit Paralyticum, qui iacebat in porticu probaticæ piscinæ, & fuerat ibi trigintaocto annis Ioan. 5. Deinde expleto festo recessit Christus de Ierusalē, & venit trans mare Galilęæ, quod vocatur Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo magna Io. 6. Continuabat autem Christus doctrinam suam in Galilæam, & sequebatur eum semper multitudo, & discurrebat per loca Galilææ circa mare Tyberiadis, mansitque ibi vsque ad finem istius anni trigesimiprimi, & tunc fecit ibi miraculum de quinque pánibus, & duobus piscibus satiando quinque millia hominum, & istud erat iuxta mare Ioā. 6. & dicitur ibi, erat autem proximum Pascha dies festus Iudęorum, istud erat Pascha anni trigesimisecundi. Et postea prædicauit Christus de corpore & sanguine suo. eodem ca. & tunc quidam etiam de discip ulis suis recesserunt ab eo dicētes, durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

In isto anno trigesimosecundo inceperunt aduersitates Christi, quia iam Iudæi persequebantur eum propter signa, quę faciebat, & propter veritatem, quā prędicabat eis, intantum quòd Christus non audebat publicè ambulare in Iudæa. Vnde postquam beatus Ioannes dixit de Pascha anni trigesimisecundi, & de

A predicatione Christi circa corpus, & sanguinem suū, quæ durat vsque ad finem sexti capituli, immediatè in principio septimi capituli dixit: Post hęc ambulabat Iesus in Galileam: non enim volebat infra Iudeā ambulare, quia quærebāt eum Iudęi interficere. Hoc durauit a Pascha Iudęorum vsque ad festum tabernaculorum, siue Scenophegie, quod est tempus sex mēsium, cum Pascha sit die quartodecimo mēsis primi, & Scenophegia incipiat die quartodecimo mensis septimi, Leuit. 23. & hoc patet, quia postquam Io. 7. dictum erat, ꝙ nolebat Iesus ambulare in Iudeam, quia quęrebant eum Iudæi interficere, sequitur: Erat autē in proximo dies festus Iudæorum Scenophegia.

B In isto festo ascendit Iesus in Ierusalē, & prædicauit omnia, quę habentur Ioan 7. & 8. & tunc voluerunt eum Iudæi lapidare, quia dixit antequam Abraham fieret, ego sum: ipse autem abscōdit se, & exiuit de templo. Tunc etiam Christus existens in Ierusalem sanauit in eodem festo hominem cęcum a natiuitate ponendo lutum in oculis eius, de quo Ioan 9. vnde immediate vt Io. 8. in fine dicitur, quòd Iesus abscondit se, & exiuit de templo, sequitur in principio noni capituli, & præteriens vidit hominem cęcum a natiuitate: quasi innuat, quòd illa vice, qua abscondens se exiuit de tēplo, transiens per callem vidit illum cęcum a natiuitate, & sanauit eum, & propter hoc insurrexit magna inuidia, & detestatio Iudæorum contra Christum, nā

C dicitur eod. ca. iam enim conspirauerant Iudæi, vt siquis Iesum confiteretur Christum extra Synagogam fieret. Et post hoc cęcus ille, qui sanatus fuerat obuiauit semel Christo, & adorauit eum: & Pharisei quidā, qui erant cum cęco dixerunt ad Christum: Nunquid & nos cęci sumus? & Christus incepit eis respondere, & continuatur sermo suus a fine noni capit. vsque ad medium decimi. hæc omnia facta sunt in festo Scenophegiæ anni trigesimisecundi. Post hæc non fit mentio de aliquibus gestis Christi vsque ad festum purificationis, siue Enceniorū, quod est die vigesimaquinta mensis Casleu, vt patet 2. Machab. 1. est autem mēsis Casleu mensis nonus. s. Nouember. Et sunt quasi duo menses inter Scenophegiam, & festum Purifica-

D tionis. In isto festo iterum stetit Christus in Ierusalē, & Iudæi loquebantur cum illo, & voluerunt eum lapidare. Sic patet Io. 10 nam postquam posita fuit responsio, quam fecit Christus in festo Scenophegię super cęco nato, sequitur: facta sunt Encenia, idest purificationes ī Ierosolymis, & hyems erat. Et habitis sermonibus tunc cum Iudæis dicitur, quærebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum, & abijt iterum trans Iordanem, & mansit illic. Factum est hoc in fine mensis noni anni trigesimisecundi, mā sitque ibi Christus aliquanto tempore docēs, & multi veniebant ad eum, & credebāt in ipsum, ibique stetit vsque ad principium anni trigesimitertij.

Tunc accidit, quòd ægrotaret Lazarus, & moreretur, & sorores eius miserunt ad Christum, dicentes:

E Domine ecce quem amas, infirmatur. Et tunc Christus venit, vt suscitaret Lazarum. In hoc tamen turbabantur discipuli eius, quia Christus erat nunc in loco securo, & vt suscitaret Lazarum veniebat circa Ierusalem, vbi erat in magno periculo, Ioan. 11. Et patet continuatio huius historiæ, quia postquam Ioan. 10. in fine dicitur, quomodo Iudæi voluerunt Christum lapidare, & recedens mansit trans Iordanem docens. sequitur in principio vndecimi capitu. scilicet erat quidam languens Lazarus a Bethania, ista suscitatio Lazari fuit mēse primo anni trigesimitertij, scilicet Martio, & tunc Iudæi commoti sunt zelo magno videntes signum hoc, & euntes dixerunt illud Pharisæis. Et tunc dicitur eodem ca. quod collegerunt pontifices,

& Pharisæi concilium, & dicebant: quid facimus? F
quia hic homo multa signa facit? Et tunc cogitaue-
runt Christum occidere, & dicitur: Iesus ergo non in
palam ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionē
iuxta desertum, in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem, &
ibi morabatur cum discipulis suis. Et sequitur: proxi-
mum erat autem Pascha Iudæorū. Istud erat Pascha
anni trigesimitertij, in quo Christus mortuus est. Nā
post hoc dr̄: quærebant ergo Iesum & colloqueban-
tur, dicentes: quid putatis, quia non venit ad diem fe-
stum? & sequitur: Dederunt autem Pōtifices, & Pha-
risæi mandatum, vt siquis cognouerit vbi sit indicet,
vt apprehendant eum, & tunc in principio duodeci-
mi c. sequitur de festo in ramispalmarum, quod erat
per sex dies ante mortis diem Christi. Et post hæc in G
principio tertijdecimi. c. ponitur cęna Christi cum di
scipulis suis, quæ fuit præcedenti die ante mortē suā.
Ex prædictis apparet, ꝙ Christus post principium an-
ni sui trigesimi vidit quadruplex Pascha. Primū ponit
Io. 2. Secundum ponitur Ioan. 5. Tertium ponit. Io. 6.
Quartū ponitur Io. 11. Et in isto quarto mortuus est.
Primum fuit Pascha anni trigesimi. Secundū fuit Pa-
scha anni trigesimiprimi. Tertiū fuit Pascha anni tri-
gesimisecundi. Quartum fuit Pascha anni trigesimi-
tertij. Ista habentur ex deductione historiæ beati Ioā
nis, quæ nihil aliud continet à principio primi ca. vbi
agitur de baptismo Christi vsque ad principiū tertij-
decimi, vbi agitur de cęna sua cū discipulis ante mor-
tem. Et est historia trium annorum completorū, & v-
nius inchoati. Nec potest quis maiora tp̄a Christo da H
re post baptismum suum quàm ista, q̄ descripta sunt.
Nisi fortè diceret, ꝙ historia beati Ioannis non est cō
tinuata, quod non vr̄ conuenienter dictum. Apparēt
ex prædictis illa duo, quæ supra tetigeramus. Primum
est, ꝙ Christus non potest dici mortuus fuisse vsq; ad
annum trigesimumtertium ætatis suæ inchoatū. Nā
post baptismum suum ponit beatus Ioannes Christū
vidisse quadruplex Pascha: ergo post baptismum vi-
xit saltem quatuor annis. s. tribus completis, & vno ī-
choato. Completi fuerunt trigesimus, & trigesimus-
primus, & trigesimussecundus: incompletus trigesi-
mustertius, de quo Christus non vixit, nisi illis diebus
qui sunt inter natale suum, & Pascha Iudæorum, qui I
sunt tres menses, vel parum plus. Et ad hoc non po-
test esse aliqua cauillatio, nisi negaremus literam bea
ti Ioannis, quia quadruplex Pascha non potest esse, ni
si in quatuor annis. Ex hoc patet, ꝙ nullo modo est
recipienda illa positio, quę dicit Chr̄m mortuū fuisse
anno 32. vitæ suæ nondum completo, quia tunc non
posset poni post baptismū Christi, nisi triplex Pascha
cū baptismus fuerit in principio anni trigesimi, Luc.
3. s. Erat Iesus incipiens annorum 30. ideo necesse est
dici eum fuisse mortuum in anno 33. vel ī aliquo alio
post, sed prius nequaquam pōt dici mortuus. Secun-
dum erat, ꝙ Christus mortuus sit anno 33. quod satis
patet, quia post principium anni trigesimi cum Chr̄s
baptizatus est ponit beatus Ioannes quadruplex Pa- K
scha, & in vltimo eorum Christus mortuus est, ideo
anno trigesimotertio mortuus est. Ista probatio pro-
cedit necessario, nisi dicatur, ꝙ īter istud quadruplex
Pascha omisit beatus Ioānes aliquod Pascha. nam de
primo eorum manifestum est, ꝙ fuit in anno trigesi-
mo, quia alias daretur quasi vnus annus integer post-
quam Chr̄s incepisset vocare discipulos, in quo nihil
faceret. Istud patet in deductione, quā fecimus supra
de primo ca. Ioannis vsque ad mediū secūdi. De quar
to ēt Pascha satis apparet, ꝙ fuerit illud in quo Chr̄s
mortuus est, cum ponatur ibi simul festum in ramis-
palmarum, & dies cęnæ Dn̄i, quæ fuerūt in anno mor
tis Christi. Nec potest satis conuenienter stare, ꝙ bea-
tus Ioannes omiserit aliquos annos de tempore illo,
quo Christus prædicauit. Primo, quia historia B. Ioan-
nis de seipsa apparet satis continuata, sicut supra dixi-
mus. Secundo quia in scripturis semper tenendū est,
ꝙ sit ordo continuatus sine omissione aliqua, nisi ꝓ-
betur omissio, & ꝙ sit ordo rectus naturalis sine anti
cipatione & recapitulatione, nisi probetur anticipa-
tio vel recapitulatio, quia semper præsumendum est
p̄ eo, quod commune est, nisi probetur esse factū
per aliquem specialem modum: scribere tn̄ aliquid
cum omissione quorundam, vel cum anticipatione,
& recapitulatione sunt speciales modi, ideo nunquā
est præsumendum, ꝙ isti sunt in scriptura, nisi quādo
clare probatum fuerit, ꝙ aliquis eorū est. Fundamen-
tum huius est, quia alias tolleretur tota certitudo scri
pturæ: si putaremus, ꝙ scriptura loqueretur per omis
siones anticipationes, & recapitulationes nisi in casu,
in quo manifestè apparet. In præsenti tamen non con
stat, ꝙ beatus Ioannes omiserit aliquos annos, vel Pa-
scha de ætate Christi post baptismum vsq; ad mortē,
& ponit quadruplex Pascha. Ideo credendum est, ꝙ
non fuerit, nisi istud quadruplex Pascha. Et sic Chr̄s
moreretur in principio anni trigesimitertij ętatis suę.

CAPITVLVM XIII.

In quo incipit tertia via probandi, s. astrologica, & ponuntur quatuor supposita ad probandum hanc, & tria illorum probantur hic.

TERTIA probatio erat astrologica, non qui-
dem ꝙ tota sit astrologica, quia astrologica
de talibus non considerat tāquam de subie-
cto, vel de partibus subiecti artis, sed præsup-
positis quibusdam fundamentis legis Dei ad quam
proprie pertinet de morte Christi agere. Astrologia
est via probatiua ad id quod intēdimus. Et ista proba-
tio est omnino necessaria, ita ꝙ non habeat locum ali
qua cauillatio de omissione anticipatione vel recapi-
tulatione, sicut haberet locum contra præcedentem
probationem, quæ erat purè euangelica. Ad inueniē- Mors Christi fuit die Veneris.
dum hoc oportet quædam presupponi: primum est,
ꝙ Christus mortuus est die Veneris, sic patet Io. 19. s.
Iudęi ergo qm̄ parasceue erat, vt non remanerent in
Cruce corpora Sabbatho, rogauerunt Pilatum, vt frā
gerentur crura eorum. & sic dies qua Christus pende
bat in Cruce erat parasceue, idest dies Veneris, & se-
quens dies erat Sabbathum. Et ne manerent corpo-
ra illo die in Cruce, sed morerentur cito fracta sunt
crura latronum, crura autem Christi non fracta sunt,
quia iam erat mortuus. Idem patet Mar. 15. s. Et cum
iam sero esset factū, quia erat parasceue, quod est ante
Sabbathum. Et etiam Lucæ 23. dicitur: Et dies erat pa
rasceue, & Sabbathum illuscebat, idest sequens dies
erat Sabbathum.

Secundum presuppositum est, quòd Christus mor
tuus est die quintadecima mensis primi Iudæorum, Mors Christi fuit die 15. mēsis primi Iudæorum.
scilicet luna quintadecima. Nam Iudæi computant
menses per lunationes, & quota est luna tot sunt mē-
sis dies, ideo apud Iudæos est festum Calendarum, sci-
licet prima dies mensis: Numeri 28. & 29. Et illa dies
vocatur Neomenia: Isaię primo. & Psalmo octuage-
simo. Et sicut Calendę vocantur apud nos prima dies
mēsis cuiuslibet, ita vocatum fuit istud festum Neo-
menię apud Iudęos Calendę, ad significādum, quòd
dies Neomenię est prima dies mensis, & in omni
mense celebratur, & tamē Neomenia significat pri-
mam diem lunę, scilicet, quando luna est in coniun-
ctione cum Sole, & non apparet. Et interpretatur
Neomenia nouus defectus, vel nouiter deficiens.

Patet

Patet hoc, quia Christus mortuus est sequēti die post cenam, & tamen ipse cęnauit die quartadecima mensis ad vesperum quando Iudæi comedebant Pascha, vt supra probatum est. Et istud festum est die quartadecima mensis primi: Leuit. 23. & sequenti die post cenam mortuus est, quia surgens de cęna introiuit in hortum, & ibi captus est a ministris Iudæorum, sequēti die mortuus est, & colligitur Matth. 26. & 27. Mar. 14. 15. Lucę 22. 23. Ioan. 18. 19. erat ergo dies quintusdecimus Lunę quando Christus mortuus est.

Tertium præsuppositum est, ꝙ Christus mortuus est inter annum trigesimum, & quinquagesimum ętatis suæ: nullus enim debet dubitare, an Christ⁹ mortuus fuerit ante annum trigesimum. Nam ante illud B tempus nondum inceperat prædicare, nec facere aliquid eorum, quæ communiter traduntur ab Euangelistis. Patet quia Lucæ 3. dr̄: Erat Iesus incipiens annorum triginta, i. incipiebat annum trigesimum, quādo baptizatus est, vt ibi subiungitur. Item non peruenit Christus ad annum quinquagesimum. Nam illo anno, quo mortuus est dixerunt Iudei sibi. Quinquaginta annos nondū, & Abraham vidisti? Ioan. 4. hoc tñ dicebant Iudæi tanq̄ notissimum, quasi dicant, Christus gloriabatur se esse anteq̄ Abrahā fieret, & tñ ad plus etiā si Christus vellet dicere se habere multos annos non poterat dicere, ꝙ erat quinquaginta annorū. Sicut si de aliquo hoīe trigintaquinq; annorum volendo arguere ꝯ ipsum de manifestissimis, dicemus tñ, C non habes sexaginta annos. Nam licet posset mentiri dicendo se habere quinq;, vel sex annos supra veritatem, vel infra. ꝙ tñ dicat se habere quindecim, vel viginti supra veritatē, vel infra nullo mō est verisimile, ideo in talibus r̄ndens, ēt si vellet subticere verum, vel falsum exprimere, nullo mō audebit, quia manifestissime apparebit eum mentitū. Ita nunc Iudęi volebant conuincere Christum de mendacio, cum ipse diceret se esse antiquiorem quam Abraham, & si illi expressissent solum summam annorum eius, vel paucos plus, poterat ipse dicere, ꝙ erat plurium annorū, & non poterant eum manifestè conuincere, ideo dixerunt multos annos supra ætatē Christi, vt ipse erubesceret dicere se esse plurium annorum quā illi expresserant. Cum ergo dixerint, ꝙ nondum erat quinquaginta annorum: videtur dicendum, ꝙ nōdum esset quadragintaquinque annorum, vt tantæ ætatis appareret, nec fortè 40. annorum. Christus tñ mortuus est in anno, in quo ista dicta sunt ei in festo Scenophegiæ, quod est mense sexto, & ipse mortuus est mense primo sequentis anni, vt ex supra dictis inductum est: & satis manifestat beatus Ioannes. Non ergo inquirēdum est de multis annis ętatis Christi, in quo illorum mori potuerit, sed solum inquiretur de annis ītermedijs inter trigesimum, & 50. & licet cōiter non dubitetur, nisi de tribus annis. s. 32. 33. & 34. & satis esset inquirere per viam astrologicam, in quo istorum trium annorum mortuus fuerit, vt tñ tollamus dubium ſm fundamenta Euangelij, ex quibus apparet eum fuisse mortuum inter annum trigesimum, & quinquagesimū. De omnibus istis intermedijs. s. de quolibet istorum 20. annor. queretur in quo eorū mori potuerit.

Declaratio text⁹ illius 50. ann. nōdū hēs.

CAPITVLVM XIIII.

De quarto præsupposito, & ibi multa de diuersitate annorum solarium & lunarium, & de annis diuersarum gentium, & multa de mutatione anni Iudæorum, & de causa, & de modo inueniendi primum mensem Iudæorum quolibet anno.

QVARTVM præsuppositum est quātum ad cōputationem istam, quia Christus mortuus est

A mense primo Iudęorum: videndum est, quis esset iste mensis primus, vt sciamus cum quo mēse nostro concidit, quia alias nesciemus dicere quis mensis de nostris erat, quando Christus mortuus est. s. an Aprilis, vel Martius, vel aliquis alius. In quo sciēdum, ꝙ cum primus mensis sit principium anni, & principia annorum apud diuersas gentes diuersa sint, erūt etiam primi menses diuersi, sed etiam in hoc considerandum est, ꝙ quædam gentes habent principium anni mutabile, & aliæ non. s. quædam gētes sunt, quæ vbi semel habent principium anni, ibi semper habent illud, sicut sunt Latini, Græci, Aegyptij, Syrij, Persæ, & multæ gentes: aliæ autem sunt, quæ habēt principium anni mobile, sicut Saraceni. Ista diuersitas venit ex eo, ꝙ quædam gentes faciunt annos lunares, aliæ annos solares. Illę gentes, quæ faciunt annos solares, habent principium annorum suorum fixū, sicut Latini, quorū annus semper incipit in ianuario in hyeme, vtpote si semel incipiat annus Latinorum die illo, quo sol est in vigesimo gradu Capricorni, semper incipiet eodem die, nec apparet aliqua diuersitas, nisi in multis annis. s. in cētum annis vno die, vel quasi propter motum augiū, de quo non est ad præsens. Vulgus tñ non percipit istam differentiam. Quædam etiam gentes sunt, quæ incipiunt annum suum in autumno, & semper sic incipiunt. s. Græci, qui computant per annos Alexandri, & incipiunt in Octobri. Gentes autē, quæ computāt annos suos per lunam: necesse est, quòd faciant mutationem in principijs annorum suorum, qa tempus variatur pp varietatem solis, & non pp varietatem Lunæ. Nam quatuor diuersitates tporū. s. ver, æstas, autumnus, hyems non fiunt propter lunam, sed pp Solem, quia alias quolibet mense essent iste quatuor diuersitates, cum Luna quolibet mense cōpleat cursum suum.

Qui autem computant menses per Lunā faciunt 12. menses, sicut qui computant annos solares. Menses tñ lunares non sunt æquales mensibus solaribus, quia vna lunatio continet vigintinouem dies, & 12. horas, vel quasi, & duæ lunationes simul continent dies quinquaginta nouem: ideo illi, qui volunt distinguere menses lunares dando cuilibet dies integros, D faciunt vnum mēsem ex triginta diebus, & alium ex vigintinouem. Et sic procedunt. Et sic 12. menses lunares simul faciunt dies trecentos quinquagintaquatuor, annus tamen solaris continet dies trecentos sexagintaquinque præter quartam bissextilē, & sic annus solaris abundat in 11. diebus ad annum lunarem.

Ex quo sequitur, ꝙ necesse est, quòd siquis computet tempora sua per annos lunares, quòd aliquando incipiat annum in hyeme, aliquando in æstate, & sic de alijs partibus temporis. Patet hoc, quia si nunc cōputare inciperent annos solares, & lunares eodē die, s. prima die Ianuarij non finientur simul, quia annus lunaris erit minor. 11. diebus, & finietur die vigesimo Decembris, & alio anno decurtando alios 11. dies finietur die nona Decembris, & alio anno decurtando E sic finietur die vigesima octaua Nouembris, & sic cōtinue decurtabit vsque in trigintatribus annis minuatur, & deficiat vnus annus lunaris totaliter, & redeat ad principium anni solaris. Et sic trigintatres anni solares faciunt trigintaquatuor annos lunares vel quasi. Ista enim est computatio grossa & absoluta solum ad ostensionem differentiæ mensium solarium & lunarium. Istum modum tenent Saraceni qui computant per annos lunares, & aliquando incipiunt annū suum in Martio, aliquando in Aprili, aliquando in Octobre, & sic de alijs partibus anni. His visis considerandum est de annis Hebræorum, & dicendū ꝙ annus Hebræorum à principio non habebat tale initiū,

Ann⁹ Saracenorū est per lunationes.

quale nunc habet. Incipiebat namque annus Hebreorum in Octobre, eo ꝙ à principio ipsi cōputauerunt annos ſm computationem gentium. Et quia Aegyptij, inter quos Iſraelitæ creuerunt, & ceperunt eſſe populus, incipiebant tunc annos ſuos in Octobre, Iudæi quoque ſic computabant. Periti tñ inter Iudæos dicunt, ꝙ hoc erat, quia ipſi computabāt annos ſuos à principio ſeculi, & quia mundus creatus eſt in Septembri: ſiue incipit annus in Octobre. Nam dñt, ꝙ die vigeſimaquinta Septembris creatus eſt mundus, & dies ſexta, in qua creatus fuit Adā, fuit dies vltima Septembris, & ſequenti die, in quo Deus ceſſauit ab oī opere. ſ. dies Sabbathi, fuit prima dies Octobris, & illa fuit prima dies anni, & ſex dies præcedentes, in quibus fuit creatio, pertinēt ad alium annum. & illos ſex ponunt Iudęi tanq̄ vnum annum. ꝙ aūt Iudæi computarent iſto modo annos, patet Exo. 23. ſ. Solēnitatem quoque in exitu anni, qñ congregaueris oēs fruges tuas de agro. Iſta ſolennitas eſt Scenophegię, vel Tabernaculorum, q̄ eſt die 15. menſis Septimi. ſ. Septembris, quo tpe oīa collecta ſunt de agris. ſ. fruges, & vinum in terra calidiſſima, ſicut eſt terra Aegypti reſpectu noſtri. Et dr̄ tunc exitus anni, i. finis. ſ. quia antiquitus ſolebat eſſe finis anni ī Septembre, & principiū in Octobre. Patet hoc clarius Exod. 34 cum dr̄: Solennitatem quoque, qñ redeunte anni tpe, cuncta conduntur. & agitur de ſolennitate Tabernaculorum, qñ conduntur, i. reconduntur oīa. ſ. fruges in horreis, & vinū in apothecis, & hoc eſt redeūte anni tpe. Dr̄. n. redire annus, qñ finitur vnus annus, & incipit alius. Et ſic vr̄ ꝙ annus incipiebat olim in fine Septembris, qñ eſt ſolennitas Tabernaculorum. Iſto modo cōputauerunt Iudæi annos quandiu fuerunt in Aegypto. Tempore autē illo, quo Deus educere debuit illos, voluit ꝙ mutaretur principium anni, & ꝙ ille menſis, in quo exibant de Aegypto eſſet principium oīum menſium, & ibi inchoaretur annus. Sic patet Exod. 12. ſ. menſis iſte vobis principium menſium erit primus in menſibus anni. Hoc fecit Deus, ſicut faciunt principes terreni, qui qñ faciunt aliqua geſta magnifica faciunt cōputari principia annorum ab illo tempore. Sicut fuit de oībus ponentibus æras. ſ. de Nabuchodonoſor, de Philippo patre Alexandri, de Alexādro, de Diocletiano, de Octauiano, de Gerdauch, de Mahometo. Et qa Deus faciebat opus magnificum, educendo Iſraelitas de Aegypto, voluit ꝙ in memoriā illius beneficij mutaretur principium anni, & computaretur annus ab illo tempore, quo de Aegypto educti ſunt. Alia fuit cā, quia Deus educens Iſraelitas de Aegypto aſſumpſit eos in populum ſpecialem ſibi ſeparādo de omnibus gentibus: Exod. 19. ſ. Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Aegyptijs, qūo portauerim vos ſuper alas aquilarum, & aſſumpſerim mihi, ſi ergo audieritis vocem meam, & audieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis gentibus: mea eſt enim oīs terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale. Quia ergo computatio annorum quam prius tenebant Iudæi erat a creatione mundi, per quam Iudæi pertinebant ad Deum generaliter, vt oēs homines, liberatio autem de Aegypto fuit, per quam ſpecialiter pertinuerūt ad Deum, vt populus peculiaris, ideo debuerunt potius computare annos ſuos a tempore, quo exierunt de Aegypto quam a creatione mundi. Inſuper iuſſit eis, quòd quolibet anno die quartodecimo menſis primi Iudæi celebrarent Phaſe occidentes agnum eo modo, quo fecerant in Aegypto: Nume. 9. & Leuit. 23. Iuſſit etiam vt iſtud ſemper eſſet in tempore nouarum frugum, ſ. in principio veris, quia illo tempore exierant de Aegypto: Deuteronom. 16.

Annus mutatus ab Hebræis.

F Tunc autem erat difficultas, quomodo Iudæi hoc facerent, quia vt ſupra declaratum eſt, anni lunares ſunt inæquales annis ſolaribus, & ſi vno tempore incipiant ſimul, poſtea variantur propter minoritatem lunarium, ſicut ſupra declaratum eſt de annis Arabū, ſiue Saracenorum. Si ergo Iudæi non adhiberent in hoc aliquam ſolicitudinem, inciperet aliquando annus eorum in Martio, aliquando in Auguſto, aliquādo in Decembre, & ſic non retineretur ſignificatio in feſtiuitatibus, nec identitas temporis. ſ. quia nō fieret ſemper Paſcha Iudæorum in principio veris eo tempore, quo exierunt de Aegypto, quia cum menſis primus eorum aliquando deberet coincidere cum Auguſto noſtro, & aliquādo cum noſtro Septembre, & aliquando cum Decembre, celebraretur tunc Phaſe die quartodecimo menſis, & ſic non conueniēter

G ſignificaretur in illa feſtiuitate exitus Iſraelitarum de Aegypto, quia non fiebat illo tempore. Debuerunt ergo conari Iudæi, vt menſis ſuus primus ſemper inciperet circa medium noſtri Martij pauloante, vel paulopoſt: eo ꝙ tunc eſt principium veris, & illo tempore exierunt de Aegypto.

Ita autem faciunt, quia apud Iudæos regula eſt, ꝙ illa lunatio, cuius principium eſt magis propinquum æquinoctio vernali, ſiue præcedat, ſiue ſequatur, eſt primus mēſis Iudæorum, & die quartodecimo huius lunationis eſt Paſcha ſuum, ideo ſemper videmus, ꝙ Paſcha Iudæorum eſt circa medium Martij, vel ad finem, aut in principio Aprilis. Hoc autē non poterant facere componendo annos ex duodecim lunationibus, quia tunc variarētur principia annorum ſuorum,

Primus mēſis anni Hebręorū.

H ſicut variantur principia annorum Arabum, ſicut ſupra declaratum eſt, eo quòd 12. lunationes non complent vnum annū ſolarem, ſed deficiunt dies 11. ſi conſtituant annos ex 13. lunationibus variabuntur magis principia annorum lunarium, quia 13. lunationes continent 384. & ſuperabundant in diebus 19. ad annum ſolarem, & tunc eſt maior variatio quam prius, ſi conſtituerentur ex duodecim lunationibus. Fecerunt ergo alium modum. ſ. quoſdam fecerunt ex duodecim lunationibus, & alios ex treſdecim, & fuit iſte modus, quòd fecerunt quendam circulum 19. annorum ſolarium, in quo luna rediret ad principiū, in quo prius fuit cum ſole. Nam ſi nunc Sol, & Luna coniungantur in vno loco, ſiue in aliquo loco, iterum completis

I decem nouem annis coniunguntur in eodem loco, & in decem & nouem annis ſolaribus ſunt decem, & nouem anni lunares, & inſuper ſeptem menſes, quos ſuperaddunt ſeptem annis lunaribus, quorum quilibet habet 13. menſes. Et iſti anni vocātur ſuperexcreſcentes, vel emboliſmales ſm quoſdam, & ſic de illis 19. annis 12. ſunt ſimplices, id eſt habet quilibet 12. lunationes, & ſeptem ſunt ſuperexcreſcētes, vel emboliſmales. Et computantur ſic. ſ. quòd de iſtis decem & nouem annis tertius, & ſextus, & octauus, & vndecimus, & decimusquartus, & decimuſſeptimus, & decimusnonus ſunt emboliſmales, reliqui autem habent duodecim lunationes ſolum. & ſm iſtum modum fit

K ꝙ principium anni Iudæorum eſt ſemper apud æquinoctium vernale, parum ante vel parum poſt. Et iſtū modum ſeruauerunt ab exitu de Aegypto, & etiam ſeruant Iudæi hodierni. Erat tamen æquinoctium vernale tēpore Chriſti die vigeſimatertia, vel vigeſimaquarta die Martij, nunc autem eſt vndecima, vel duodecima die Martij. Iudæi tamen ſemper ſeruant coniunctionem propinquam æquinoctio. Iſta dicta ſunt groſſe potius vulgariter quam aſtrologicè, quia non negociamur principaliter de his, ſed ponūtur vt quedam inſtructiones ad ſciendum quædam præſuppoſita, quibus vti debemus in probatione de tēpore mortis Chriſti.

Ex

Ex prædictis apparent quatuor præsupposita. Primum ꝙ Christus mortuus est die Veneris. Secũdum ꝙ mortuus est luna quintadecima mensis primi. Tertium ꝙ mortuus est inter annum trigesimum & quinquagesimum. Quartum ꝙ iste primus mensis in quo Christus mortuus est erat lunatio illa cuius principiũ maxime propinquum erat æquinoctio vernali, s. caput arietis. Ad hoc ergo ꝙ cõcludatur mortem Christi fuisse in aliquo anno, vel in alio necesse est, ꝙ omnia ista quatuor cõcurrãt, alias nõ erit ibi mors Chri.

CAPITVLVM XV.

In quo inducitur, quòd inter annum trigesimum ætatis Christi, & annum 50. de quibus poterat esse dubium, ꝙ in nullo fuerit mortuus, nisi anno 33. suo inchoato tertia die Aprilis.

PRAESVPPOSITIS præcedẽtibus nunc videndum est, in quo anno Christus mortuus fuerit. Et quia diximus ꝙ mortuus est inter annum tricesimum, & 50. solũ de annis istis videndum est. Dicendum ꝙ anno trigesimoprimo Christus non potuit mori, quia tunc luna quintadecima mensis primi erat die vigesimaseptima Martij, & erat dies ille dies Martis, Christus tñ mortuus est die Veneris, vt patet ex præsupposito.

Modus autem probãdi, ꝙ dies vigesimusseptimus Martij illius anni erat dies Martis potest haberi multipliciter. Primo per regulam de notis feriarum, per quas incipiunt anni, vel mẽses, quæ regula ponitur in canonibus tabularum regis Alphonsi. ponitur etiam cõiter in canonibus oĩum tabularum, quæ procedũt per diuersas ad sciendũm, in quo die incipiat quilibet annus. Alio modo potest haberi per artem literæ Dominicalis, per quam potest sciri vsque ad mille annos vel plures, quæ erit litera Dominicalis illius anni, ita possumus scire de annis iam præteritis, quæ fuit litera Dominicalis in quolibet illorum, & per illam patet de omnibus ferijs. Et sic potest sciri quæ litera Dominicalis fuerit in anno Christi trigesimoprimo, præsupposito, ꝙ sciamus quot anni fuerũt inter illum, & inter istum, qui modo est. Alio modo posset sciri sine aliqua arte modo vulgari discurrendo per annos, s. si sciamus in quo die incepit iste annus sciemus in qua die incepit præcedens, & sic de omnibus præteritis retrocedendo continuatè vsque ad annum Christi trigesimumprimum de quo volumus. Quod autẽ sciat, ꝙ die vigesimoseptimo Martij in illo anno fuerit luna quintadecima, patet computando mediam coniũctionem, & oppositionem Solis & Lunæ per tabulas regis Alphonsi, accipiendo radices istorum motuum ex æra Christi, vel ex quacunque alia æra, quia in hoc nihil differt, cum omnes æræ (licet diuersæ sint.) concordent in veritate motuum. Modus autem calculationis istius non potest describi, sed qui voluerit, inquirat per ipsas tabulas, vel per alias oppositionem Solis & Lunæ, & inueniet ꝙ in illo anno trigesimoprimo Christi die vigesimaseptima Martij erat luna quintadecima, & illa lunatio erat primus mẽsis Iudæorum. Istud ẽt nunc introductum est, vt sciatur quales modi probationis sunt, quibus vtimur in præsenti. Anno 32. Christi inchoato non potuit ipse mori, quia tunc fuit luna quintadecima mensis primi Iudæorum die quintadecima Aprilis, & erat illa dies Martis, Christ⁹ tñ mortuus est die Veneris, probationes autem procedunt eo modo, quo supra diximus. De anno trigesimotertio postea dicemus. Anno 34. non potuit Christus dici mortuus, quia luna quintadecima mẽsis primi Iudæorum fuit vigesimatertia, vel vigesimaquarta die Martij, & dies vigesimatertia dies Martis, & sequens erat dies Mercurij. Anno 35. ætatis Christi inchoato nõ potuit mori, quia luna quintadecima mẽsis primi Iudæorum fuit die vndecima Aprilis, & erat dies Lunæ, Christus tñ mortuus est in die Veneris.

Mors Christi non potuit esse ann. 34.

Anno 36. ætatis Christi inchoato, non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die trigesimaprima Martij, & erat tunc dies Sabbathi, Christus tamen mortuus est die Veneris. Isto modo poterat stare aliqualiter quod dicunt Græci. s. ꝙ Christus anticipauerit per vnam diem, quia tunc esset dies quintadecima dies azymorum prima, & illa esset dies Sabbathi, Christus aũt moreretur die præcedenti. s. die Veneris, quę erat dies quartadecima mensis, in qua Iudæi celebrabant Pascha ad vesperũ; Christus autem nõ potuit comedere in ipsa die cum mortuus fuerit hora nonæ, ideo comedit die præcedenti. s. die Iouis, qui erat dies tertiusdecimus mensis, & tunc concordant omnia. s. ꝙ Christus mortuus est die Veneris, & celebrauit Pascha die Iouis. Consonat etiam, quod dicitur Io. 18. ꝙ Iudæi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed manducarẽt Pascha. s. ꝙ illa die, qua Christus mortuus est, erat celebrandum Pascha ad vesperum, & vt Iudæi manerent mundi pro illo tempore noluerunt intrare in prætorium. Consonat etiam quod dicitur Io. 19. s. Iudæi aũt quoniam parasceue erat, ne remanerent corpora in cruce Sabbatho (erat. n. magnus ille dies Sabbathi). s. dies Sabbathi post mortẽ Christi erat magnus. i. magnę solennitatis. s. quia erat dies sabbathi, & quia erat prima dies azymorum, quę erat festiuitas celeberrima: Exo. 12. & Leui. 23. Sed ista non stant, primo quia præsupponitur in his, ꝙ Christus anticipauerit Pascha per vnum diem, & tamen supra probatum est, ꝙ non anticipauit, sed comedit ea die, qua Iudæi. Secundo, quia nõ potest esse fm hoc mors Christi ante annum trigesimumsextum suum inchoatum, & tñ nullus ponit Christum tanto tpę vixisse, sed omnes limitantes mortem suam dubitant de anno trigesimosecundo, trigesimotertio, & trigesimoquarto: de alijs autẽ nemo dubitat, potissime qa ipsi Gręci non putant Christum fuisse mortuum vltra annum trigesimũtertiũ, vel trigesimumquartum, ideo ẽt si ponãt anticipatio nem non cõuenit eis, ꝙ Christus isto anno mortuus fuerit. De anno trigesimotertio, & trigesimoctauo ętatis Christi postea dicetur. Anno trigesimonono ætatis Christi Christus nõ potuit mori, quia luna quintadecima mẽsis primi Iudæorum illo anno fuit vigesimanona Martij, & erat dies Dñica. Anno quadragesimo ætatis Christi inchoato nõ potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudęorum fuit die vigesima Martij, & erat dies Dominica. Alij autem dicunt, & melius sequentem lunationem fuisse primum mensem Iudæorum, & luna quintadecima illius mẽs fuit die decimanona Aprilis, s. die Martis. Anno quadragesimoprimo ætatis Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudęorum fuit illo anno quartadecima Aprilis, & erat dies Martis.

Erroris Græcorum confutatio.

Anno quadragesimosecũdo ętatis Christi inchoato non potuit ipse mori, quia luna quintadecima mẽsis primi Iudæorum fuit die vigesimaquinta Martij, & erat dies Dominica.

Anno quadragesimo tertio Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudęorum illo anno fuit die tertiadecima Aprilis, & erat dies Sabbathi.

Anno quadragesimoquarto Christi inchoato nõ potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudęorum fuit secunda die Aprilis, & erat die Iouis.

F Anno quadragesimoquinto ætatis Christi inchoato Christus nō potuit mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit tunc die vigesimasecūda Martij, & erat dies Martis. Alij putant, ꝙ sequēs lunatio erat primus mensis illius anni Iudæorum, cuius luna quintadecima erat die vigesimaprima Aprilis, & erat dies Mercurij.

Anno quadragesimosexto Christi inchoato non potuit mori Christus, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum illo anno fuit decima Aprilis, & erat dies Lunæ. De anno quadragesimoseptimo ętatis Christi postea dicetur. Anno quadragesimo octauo ętatis Christi non potuit ipse mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum in illo anno fuit quintadecima die Aprilis, & erat dies Lunæ. G Anno quadragesimonono ætatis Christi nō potuit ipse mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum in illo fuit die vigesimaprima Martij, & erat dies Sabbathi. Alij putant, ꝙ lunatio sequens fuit mensis primus Iudæorum illius anni, cuius luna quintadecima fuit vigesima die Aprilis, & erat dies Lunæ.

De alijs annis qui sunt post quinquagesimum non oportet inquirere in quo illorum Christus mori potuerit, quia supra declaratum est, ꝙ Christus non peruenit ad tot annos. Manent autem nunc quatuor anni de quibus supra non diximus inter trigesimum & quinquagesimum, & sunt isti. s. annus trigesimustertius, trigesimusseptimus, trigesimusoctauus, quadragesimusseptimus. In quolibet autem istorū Christus H mori potuit. Nam anno quadragesimoseptimo luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die trigesimaprima Martij, & erat dies Veneris, ideo cōsonat luna cum die & mense, & concurrūt hic omnia quatuor præsupposita, quæ supra diximus. Anno trigesimo octauo Christi fuit luna quintadecima mēsis primi Iudæorum die quarta Aprilis, & erat tunc dies Veneris, ideo hoc anno poterat Christus mori, ꝙ cōcurrebant omnia præsupposita.

Anno trigesimoseptimo Christi fuit luna quintadecima mensis primi Iudæorum die decimanona Aprilis, & erat dies Veneris, ideo illo anno Christus mori potuit, quia concurrebant omnia quatuor præsupposita. Dicendum tamen, ꝙ in nullo istorum trium annorum Christus mortuus est, licet non repugnet eum tunc mortuum fuisse, sicut supra probatum est, & hoc propter duo.

Primo, quia nullus credit Christum attigisse annū quadragesimum, quanto magis quadragesimumseptimum, & quadragesimumoctauum. De anno autē tricesimoseptimo Christi etiam dicendum est, quòd tunc non fuit mortuus, quia nemo dubitat de hoc anno, quia vt cōiter creditur, ꝙ Christus non excesserit annum trigesimumquartum, iō solū dubitat̄ cōiter de anno trigesimosecundo, & trigesimotertio, trigesimoquarto, in quo eorum mortuus fuerit. Dicendū ergo ꝙ anno 32. ætatis Christi finito, & diebus centū, & vno de anno 33. die tertia Aprilis Christus mortuꝰ est, & erat eadē die luna quintadecima, & fuit oppositio verissima Solis, & Lunæ decem horis, & dimidia ante meridiem eiusdem diei, fm meridianum vrbis Romę octo horis, & aliqua particula parua, & fm meridianū Ierusalem septem horis, & dimidia ante meridiem, eratq; tunc sol in gradu vndecimo Arietis, & Luna in Libra gradu vndecimo, & fere eodem minuto, quo sol, quæ probaui certissimè ex radicibus tabularum regis Alphonsi. Ex quo patet, ꝙ Christus non anticipauit festum Paschale, sicut Gręci dixerunt, sed comedit Luna quartadecima cum cęteris Iudæis, qa cum Christus mortuus fuerit die Veneris luna quintadecima, & comederit Pascha die Iouis præcedenti: necesse est, ꝙ comederit die quartadecima mensis primi Iudæorum, & sic non anticipauit. Dato autem ꝙ esset dubium, an Christus mortuus fuisset isto anno trigesimotertio, vel trigesimoseptimo, vel quadragesimoseptimo, aut quadragesimo octauo: præsupponēdo, ꝙ non dubitaremus eum potuisse tanto tempore viuere, adhuc nō deberemus dicere eum fuisse mortuum in aliquo anno istorū, nisi in trigesimotertio.

Mortuus est Christus ann. 33. die 101 ætatis suæ, die tertia Aprilis.

Quod patet primo, quia nullus istorum annorum cōcordat cum Euangelio, nisi annus trigesimustertius. Nam ab anno trigesimo Christi, ī quo baptizatus est, & incepit habere discipulos, Luc. 3. Io. 1. computādo tempora reperimus historiam quadruplicis Paschæ, quod Christus viderit, & quid in illis quatuor annis Christus fecerit, & quomodo in Pascha vltimo illorū mortuus fuerit. Sed nō reperimus aliquod Pascha postea, nec historiam alicuius anni in quo Christus vixerit: ideo magis dicendum Christum mortuum anno 33. vt concordat historia Euangelica, & computatio astrologica, & non in aliquo de annis sequentibus, quia licet illi posset conuenire computatio astrologica, non tamen consonat historia Euangelica.

Secundo quia anno trigesimotertio ætatis Christi magis consonat computatio astrologica quā alijs annis. Nam in isto anno est propriè luna quintadecima die illa, qua Christus mortuus est: eo ꝙ oppositio verissima fuit ante ortum solis illius diei, & sic totus ille dies incidebat in lunam quintadecimā, nec poterat ęquiuocari ad lunam decimamsextam. In alijs autem annis licet die Veneris sit luna quintadecima, tamen non est ista precisè, quin aliquo modo posset ęquiuocari ad lunam decimamsextam: & in quibusdam ad quartamdecimam. Est ergo annus mortis Christi annus trigesimustertius ætatis suæ inchoatus, vnde vixit Christus trigintaduobus annis completis, & cētū & vno diebus, cum mortuus fuerit die tertia Aprilis.

CAPITVLVM XVI.

In quo ponitur tertia conclusio s. quòd Christus non fuit mortuus die Annunciationis. s. 25. Martij, & quod non erat possibile Christum mortuum fuisse illo die, nisi viueret centum septuaginta quinque annis.

I DISCVSSA præcedenti cōclusione de anno mortis Christi inducenda est conclusio de die mortis eius, cuius tenor est. Die annunciationis virginis. s. 25. Martij, vt cōiter asseritur, Christum passum fuisse, dici non potest, sed die tertio Aprilis eum mortuum fuisse dici necesse est.

Mors Christi non fuit 25. Martij, sed die 3. Aprilis.

Prima particula est, ꝙ nō fuerit Christus mortuus die 25. Martij, sicut est opinio plurimorum. Nam illa est dies Annūciationis Virginis, & in illa Christus cōceptus est, & dicunt Doctores antiqui, ꝙ eadem die Christus conceptus, & mortuus est. s. 25. Martij, siue octauo Calendas Aprilis.

K Sed dicendum, ꝙ hoc nullo modo potest cōuenire computationi astrologicę quę necessaria est, potissimè cum illa præsupponat hic fundamenta Euangelica. Sunt autem p̄supponenda hic ea, quæ supra p̄supponebamus cum agebatur de anno passionis Christi, s. ꝙ Christus mortuus est die Veneris luna decimaquinta, si autem ista duo aliquo anno conueniant die Annunciationis Virginis, posset dici Christum potuisse mori in illo anno. in illis autem annis, in quibus ista discordant a die Annunciationis, vel saltem vnum illorum, impossibile erit Christum fuisse mortuum in die annunciationis Virginis illius anni. Incipiendum est autem hic ab anno trigesimoprimo, sicut quando agebamus de anno passionis Christi. nam ante annum tricesimum, & ēt in ipso trigesimo ꝯstat Chr̄m non

non fuisse mortuum, quia in illo baptizatus est, Lucę 3. Et non remanebant post baptismum Christi vsque ad Pascha Iudæorum, nisi dies quadraginta, vel quasi, vt probatum fuit supra. Si tamen Christus mori debuisset in anno trigesimo, nō poterat mori, nisi in Paschate, vt supra probatum est, & sic oporteret, quòd tota prædicatio Christi, & omnia quæ scribuntur in Euangelijs facta a Christo, fuissent facta in 40. diebus, quod est absurdissimum, ideo non potuit dici mortuus anno trigesimo.

In anno trigesimoprimo, & trigesimosecūdo etiā non poterat dici Christum mortuum fuisse die annūciationis, nec etiam in aliquo alio die illorum annorum, cum probatum fuerit supra ex processu Euāgelico, ꝙ Christus non potuerit ante annum trigesimūtertium dici mortuus. Quia tamen probatio ista iam debet procedere via astrologica, dicendum ꝙ nō potuit Christus mortuus dici anno trigesimoprimo ętatis Christi incipiente, quia tunc dies Annunciationis erat luna tertiadecima, & erat dies Dominicus. Christus tamen mortuus est luna quintadecima, & die Veneris.

Die Annunciationis anni tricesimisecundi nō potest dici Christum mortuum fuisse, quia illa die luna erat vigesimaquarta, vel vigesimatertia mensis duodecimi Iudæorum. Nam illo anno mensis primus Iudęorū incępit prima die Aprilis, Christus tamen mortuus est mēse primo Iudæorum, cum fuerit mortuus in die primo azymorū, qui erat dies quintusdecimus mensis primi Exo. 12. Leui. 23. Itē quia illo anno erat dies Annunciationis die Martis, Christus tamē mortuus est die Veneris. probationes autem horum, s. ꝙ esset talis, vel talis dies, & ꝙ esset luna tali, vel tali die procedunt eo modo, quo supra diximus, quādo agebamus de anno mortis Christi. Die Annunciationis anni trigesimitertij ætatis Christi, non potuit dici Christus mortuus, quia anno illo erat dies Annunciationis dies Mercurij, & erat luna quinta. Die annunciationis anni trigesimiquarti ætatis Christi non potest Christus dici mortuus, quia fuit tunc dies Annūciationis dies Iouis, & erat luna decimasexta, vel decimaseptima. Die Annūciationis anni trigesimiquinti nō poterat Christus dici mortuus, quia licet fuit dies illa Veneris, fuit luna vigesimaseptima mensis duodecimi Iudæorum, Christus tamen mortuus est mēse primo Iudæorum, & luna quintadecima illius. Die Annunciationis anni tricesimisexti ætatis Christi nō potuit Christus dici mortuus, quia fuit dies illa Dominica, & fuit luna decima, Christus tamen luna quintadecima mortuus est. Die Annunciationis anni trigesimiseptimi nō potest Christus dici mortuus, quia fuit tūc Dies annūciationis dies Lunę, & fuit luna decimanona, vel vicesima mensis duodecimi Iudęorū, cum luna quintadecima mensis primi illius anni fuerit decimanona die mensis Aprilis. Die Annūciationis anni trigesimioctaui Christi non potest Christus dici mortuus, quia fuit dies illa dies Martis, fuit etiam luna quarta, dies tamen mortis Christi fuit Veneris, luna tamē quintadecima. Anno trigesimonono die annunciationis nō potuit Christus dici mortuus, quia fuit illa dies Mercurij, & fuit luna vndecima. Anno 40. ætatis Christi die annunciationis non potest Christus dici mortuus, quia illo anno fuit luna vigesima mensis duodecimi die illo, Christus tamen mēse primo Iudæorum mortuus est. Vel secundum aliam cōputationem fuit illa die luna vigesimaprima mensis Iudæorum. Et non est differētia in luna, quia quomodocunque capiatur, necesse est, ꝙ in illo anno fuerit die illa luna vigesima, sed differentia in mense, quia aliqui faciunt illum annum embolismalem, idest su-

A perexcrescentem, cui dantur mēses tredecim. Et tunc dies Annunciationis erat luna vigesima mēsis tertijdecimi, idest mensis vltimi illius anni. Si autē non sit annus ille embolismalis, necesse est diē Annunciationis esse luna vigesima mēsis primi Iudæorū. Sed quomodocunque accipiatur nō stat, quia Christus mortuus est luna quintadecima, concordat tamen dies illius anni, quia fuit illo anno dies annunciationis die Veneris, sed obstabat luna ad hoc, ꝙ Christus nō posset mori illa die. Anno 41. Christi non potest ipse dici mortuus die annunciationis, quia fuit dies annunciationis illo anno dies Sabbathi, & fuit luna quarta. Anno 42. die annūciationis nō potuit Christus dici mortuus, quia fuit dies annunciationis illo anno dies Dominica, consonat tamen luna, quia illo anno fuit die annunciationis luna quintadecima, & potuisset Christus dici mortuus illo anno die annunciationis, si esset dies Veneris, cū luna consonaret, quia erat quintadecima. Anno 43. non potuit Christus dici mortuus die annūciationis, quia illa erat dies lunæ, & luna erat vndecima. Anno 44. die annūciationis non pōt Christus dici mortuus, quia illo anno fuit dies annunciationis dies Mercurij, & erat luna sexta. Anno 45. die annunciationis non potest Christū dici mortuū fuisse, quia illo anno fuit dies Annunciationis die Iouis, & fuit luna decimaoctaua. Anno 46. Christi die annūciationis non pōt dici ipsum esse mortuum, quia illo anno fuit die Annunciationis luna 24. vel 29. mēsis vltimi Iudæorum, Christus tn̄ mortuus est mense primo, consonat tn̄ dies, quia illo anno fuit dies annūciationis dies Veneris. Anno 47. Christi die Annūciationis non potuit Christū dici mortuum, quia fuit illa dies sabbathi, ēt quia fuit luna octaua mēsis primi. Anno 48. Christi die Annūciationis non potuit Christū dici mortuum, quia fuit illa dies lunæ, & ēt fuit luna vigesimaquarta mensis vltimi Iudæorum, qui erat annus embolismalis, Christus tn̄ mense primo anni mortuus est. Anno 49. Christi die annunciationis nō potuit Christus dici mortuus, qa erat dies illa Martis, & erat luna quarta mensis primi. Anno 50. die Annūciationit non pōt Christus dici mortuus, quia fuit illa dies Mercurij, & erat luna decima nona mensis primi Iudæorū, si nō ponatur annus ille embolismalis, si aūt ponatur annus embolismalis erit luna 19. mēsis tertijdecimi, sed qūocunque ponatur semper illa die luna 19. Christus tn̄ mortuus est luna 15. Ecce qualiter ꝓbatū est ex principijs necessarijs, quia Christus nō pōt dici mortuus die annūciationis inter annum trigesimū, & quinquagesimū, Christus tn̄ non fuit mortuus ante trigesimū, nec post quinquagesimum, vt supra ꝓbatū fuit, ergo impoſſe erat Christum fuisse mortuū die annunciationis. Et ista erat sufficiens ꝓbatio, & tn̄ adhuc dicendum, ꝙ si vixisset plusq̄ centum, & quinquaginta annis, impossibile erat eum mori die annūciationis, quia necesse erat, ꝙ esset tunc dies Veneris, & luna quintadecima, sed ista duo nunq̄ concurrerūt in aliquo anno vsq; ad annum centesimū septuagesimū quintum Christi. Vt aūt ista ad satisfaciendū quibusdā plene videantur, nec ēt nos nimis immoremur in eis, dicendū est, ꝙ duo simul requirebantur, vt posset Christus mori die annunciationis, s. esse diē Veneris, & esse lunam quintamdecimam. Qđcunque autē istorum deficiat non poterit dici Christus mortuus illo anno die annunciationis. Procedemus ergo sic, ꝙ in illo anno, in quo non poterat esse mors Christi, qa non erat dies Veneris, declarabimus solum, ꝙ nō erat dies Veneris, & non curabimus de luna, etsi non sit quintadecima, qn̄ autem dies annunciationis inciderit in diem Veneris, tunc oportebit nos ostendere, ꝙ illa die non erat 15. luna, quousque veniamus ad annum,

num,in quo vtrũque concurrat, & illo anno erit pos-
sibilis mors Christi die annũciationis. Anno 51.Chri-
sti nõ poterat ipse mori die Annũciationis, quia erat
dies Iouis. Anno 52. erat dies annũciationis dies Sab-
bathi,& non poterat Christus mori illa die.Anno 53.
dies Annunciationis erat dies Dominica,nec tũc po-
terat Christus mori. Anno,54.dies Annunciationis
erat dies Lunę.Anno 55.erat dies Annũciationis dies
Martis. Anno 56.erat dies Annunciationis die Iouis.
Anno 57.erat dies Annunciationis die Veneris,& ex
hac parte poterat Christus mori illo anno, & tamen
erat luna secunda, ideoque non poterat tunc mori,
quia oportebat esse lunam quintamdecimam, ideo
luna quintadecima primi mensis illius anni esset die
nona Aprilis. Anno 58. die Annunciationis non po-
tuit Christus mori, quia erat illa dies Sabbathi. Anno
59. Christi dies Annunciationis fuit dies Dominica.
Anno 60. Christi dies annunciationis fuit dies Mar-
tis.Anno 61.Christi dies annũciationis fuit dies Mer-
curij. Anno 62. Christi dies annũciationis fuit die Io-
uis.Anno 63.Christi dies annunciationis fuit die Ve-
neris,& ex hac parte poterat esse mors Christi die an-
nunciationis anno isto,& tamẽ obstat luna, quia erat
tunc luna septima, Christus tamen mortuus est luna
quintadecima, erat autẽ anno illo luna decimaquin-
ta mensis primi die secũda Aprilis.Anno 64.dies An-
nunciationis erat die Dominica.Anno 65.dies Annũ
ciationis erat dies Lunæ.Anno 66. Christi dies annũ-
ciationis erat die Martis.Anno 67.Christi dies annũ-
ciationis erat die Mercurij. Anno 68.dies Annuncia-
tionis erat dies Veneris,& ex hac parte poterat Chri-
stus dici mortuus die Annunciationis hoc anno, sed
luna obstat,quia tunc erat luna quarta,Christus tamẽ
mortuus fuit luna 15. erat autẽ anno illo luna 15.mẽ-
sis primi die quinta Aprilis.Anno 69. Christi dies An
nũciationis erat dies Sabbathi. Anno 70. Christi dies
annunciationis erat dies Lunæ. Anno 71.Christi dies
annunciationis erat dies Mercurij.Anno 73.dies An-
nunciationis erat dies Iouis.Anno 74.Christi dies an
nũciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat
esse mors Christi illo anno die annunciationis,sed lu-
na non consonabat,quia erat tũc luna septima, Chri-
stus tamen mortuus est luna 15. erat autem illo anno
luna 15.mensis Aprilis die secunda.

Anno 75.Christi erat dies annunciationis die Sab-
bathi.Anno 76.Chri erat dies annunciationis die Lu
næ. Anno 77.Christi erat dies Annunciationis die
Martis. Anno 78.Christi erat dies Annũciationis die
Mercurij.

Anno 79.Christi erat dies annũciationis die Iouis.

Anno 80.Christi erat dies annunciationis die Sab-
bathi. Anno 81. Christi erat dies annunciationis dies
Dominica.Anno 82.Christi erat dies annunciationis
die Lunæ. Anno 83. Christi erat dies annunciationis
die Martis.Anno 84.Christi erat dies annunciationis
dies Iouis. Anno 85.Christi erat dies annunciationis
dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori
hoc anno die annunciationis, luna tamen non con-
sonat,quia erat tũc luna vndecima, mors tamẽ Chri-
sti fuit luna 15. & hoc anno erat luna 15. s. dies pri-
mus azymorum 29. die Martij. Anno 86. Christi erat
dies annunciationis dies Sabbathi.

Anno 87. Christi dies annunciationis erat die Do-
minica.Anno 88. Christi dies annũciationis erat dies
Martis. Anno 89. Christi dies annũciationis erat dies
Mercurij. Anno 90. Christi dies annunciationis erat
die Iouis. Anno 91. Christi dies annunciationis erat
dies Veneris, & poterat ex hac parte Christus mori
anno isto die annunciationis, obstat tamen luna,quia
erat luna tunc 17. Christus tamen mortuus est luna

F 15.Anno 92. Christi dies annunciationis erat die Do-
minica.Anno 93.Christi dies annũciationis erat dies
Lunę. Anno 94. Christi dies annũciationis erat dies
Martis.Anno 95.Christi dies annunciationis erat die
Mercurij. Anno 96. Christi dies annunciationis erat
dies Veneris,& ex parte hac Christus poterat mori il-
lo anno die annunciationis si adhuc viueret, sed luna
non consonat, quia erat luna duodecima. Christus
tamen mortuus est luna 15.

Anno 97. dies annunciationis erat die Sabbathi.
Anno 98. Christi dies Annunciationis erat die Do-
minica. Anno 99. Christi dies annũciationis erat dies
Lunæ.Anno 100. Christi dies annũciationis erat dies
G Mercurij.Anno 101. Christi dies annunciationis erat
dies Iouis.Anno 102.Christi dies annunciationis erat
dies Veneris, & ex parte poterat dici Christum posse
mori hoc anno die annunciationis si adhuc viueret,
obstat tamen sibi luna, quia erat tũc luna decimaocta
ua.Christus tamen mortuus est luna 15.

Anno 103.Christi dies annũciationis fuit dies Sab-
bathi. Anno 104. Christi dies annũciationis erat dies
Lunæ.Anno 105.Christi dies annũciationis fuit dies
Martis. Anno 106.Christi dies annũciationis fuit dies
Mercurij.Anno 107. Christi dies annunciationis fuit
dies Iouis.Anno 108. Christi dies anunnciationis fuit
dies Sabbathi.Anno 109.dies annũciationis fuit dies
Dominica. Anno 110. Christi dies annunciationis
H fuit dies Lunæ. Anno 111. Christi dies annunciatio-
nis fuit dies Martis.

Anno 112.Christi dies annunciationis fuit dies Io-
uis. Anno 113. Christi dies annunciationis fuit dies
Veneris, & ex hac parte poterat esse, ꝙ Christus illo
anno moreretur die Annunciationis, si adhuc viue-
ret, luna tamen non consonat, quia erat illa luna vi-
gesima mensis tertijdecimi anni embolismalis, vel
mensis primi anni simplicis. Si primo modo obstant
duo, s.mensis, & luna. Nam Christus non fuit mor-
tuus in aliquo mense, nisi in primo. Etiam obstat lu-
na,quæ erat vigesima.

Anno 114. Christi dies annunciationis erat dies
Sabbathi. Anno 115.Christi dies annunciationis erat
dies Dominica. Anno 116. dies annunciationis erat
I dies Martis. Anno 117. Christi dies annunciationis
erat dies Mercurij. Anno 118. Christi dies annun-
ciationis erat dies Iouis.

Anno 119. Christi dies annũciationis erat dies Ve-
neris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno
die Annunciationis,si adhuc viueret, luna tamen nõ
consonabat, quia erat tunc luna vicesimasexta men-
sis tredecimi anni embolismalis, Christus tamẽ mor-
tuus est luna 15.& mense primo.

Anno 120.Christi dies annũciationis erat dies Do-
minica. Anno 121. Christi dies annunciationis erat
dies Lunæ.Anno 122. Christi dies annũciationis erat
dies Martis. Anno 123. dies annunciationis erat dies
K Mercurij.Anno 124.dies annunciationis erat die Ve-
neris,& ex hac parte poterat Christus mori hoc anno
si viueret,luna tamen obstabat, quia luna 23. mensis
vltimi Iudæorum, Christus tamen mortuus est men-
se primo:luna 15.& dato, ꝙ illa esset luna mensis pri-
mi,Christus non poterat tunc mori, quia illa erat lu-
na 23.ipse autẽ mortuus est luna 15.die prima azymo
rum. Anno 125. Christi dies annunciationis fuit dies
Sabbathi.Anno 126. Christi dies annunciationis erat
dies dominica. Anno 127. Christi dies annunciatio-
nis dies Lunę,Anno 128.Christi dies annunciationis
erat dies Mercurij. Anno 129. Christi dies annuncia-
tionis erat dies Iouis. Anno 130. Christi dies annun-
ciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat
Christus mori illo anno die Annũciationis si adhuc

viueret,

viueret, sed obstabat luna, & mensis, s. quia fuit tunc luna 24. mensis tertijdecimi anni embolismalis, Christus tamen non potuit mori, nisi luna 15.

Anno 131. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 132. dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 133. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 134. dies annũciationis erat dies Mercurij. Anno 135. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 136. dies annũciationis erat dies Sabbathi. Anno 137. dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 138. dies Annũciationis erat dies Lunæ. Anno 139. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 140. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 141. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno, si adhuc viueret die Annũciationis, sed obstat luna, quia erat tunc luna prima mensis primi Iudæorum, Christus tamẽ mortuus est luna 15. mensis primi, s. die primo azymorum. Anno 142. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 143. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 144. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 145. Christi erat dies annunciationis dies Mercurij. Anno 146. Christi dies annunciationis dies Iouis. Anno 147. Christi dies annunciationis dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus illo anno mori die annũciationis si adhuc viueret, sed non consonat luna, quia erat tunc luna sexta mẽsis primi, Christus tamẽ mortuus est luna 15. mensis primi. Anno 148. Christi C dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 149. Christi dies annũciationis erat dies Lunæ. Anno 150. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 151. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 152. Christi dies annũciationis erat dies Veneris, & ex hac parte, si adhuc viueret Christus, poterat illo anno mori die annunciationis, sed obstabat sibi luna, quia erat tunc luna secunda mensis primi. Christus tamen mortuus est luna 15. mensis primi. Anno 153. Christi dies annũciationis erat dies Sabbathi. Anno 154. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 155. Christi dies annũciationis erat dies Lunæ. Anno 156. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 157. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 158. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis, si adhuc viueret, sed obstabat sibi luna, quia erat tunc luna octaua, Christus tamẽ mortuus est luna 15. Anno 159. Christi dies annũciationis fuit dies Sabbathi. Anno 160. Christi dies annũciationis fuit dies Lunæ. Anno 161. Christi dies annũciationis fuit dies Martis. Anno 162. Christi dies annunciationis fuit dies Mercurij. Anno 163. Christi dies annunciationis fuit dies Iouis. Anno 164. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 165. Christi dies annũciationis fuit dies Dominica. Anno 166. Christi dies annunciationis erat dies Lunę. Anno 167. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 168. dies annũciationis erat dies Iouis. Anno 169. dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis, si adhuc viueret, sed non cõsonabat luna, quia tũc erat luna decima mensis primi, Christus tamen mortuus est luna 15. Anno 170. Christi dies annũciationis erat dies Sabbathi. Anno 171. Chri dies annũciationis erat dies Dominica. Anno 172. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 173. Christi dies annunciationis erat dies Mercurij. Anno 174. dies annũciationis erat dies Iouis. Anno 175. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & erat tunc luna 15. mensis primi Iudæorum, ideo iste fuit primus annus, in quo Christus poterat mori die annunciationis, quia tunc

A erat in die illa dies Veneris, & luna 15. mensis primi, & erat primus dies azymorum, ideo dato, quòd Christus vixisset 175. annis, in nullo anno potuisset mori in die annunciationis nisi in isto vltimo anno.

Hæc autem nobis inducta sunt, vt appareat manifeste præsuppositis principijs Euangelicis, quæ verissima sunt, & illatione astrologica, quæ necessaria est, quòd Christus non potuerit mori die annunciationis virginis, sicut aliqui opinantur, cum nemo de Christianis asserat Christum annum 40. attigisse.

Secunda pars conclusionis est, ꝙ necesse est Christum dici fuisse mortuum die tertia Aprilis. Quod patet, B quia supra ostendimus ex principijs Euangelicis Christum non fuisse mortuum ante annum trigesimum, nec post annum quinquagesimum, sed inter illos. Etiam probatum est, ꝙ inter istos annos non fuerunt, nisi quatuor, in quibus Christus posset mori, s. annus trigesimus, & trigesimusseptimus, & trigesimusoctauus, & quadragesimusseptimus, quia in istis solis luna 15. accidit in die Veneris, quod requirebatur ad mortem Christi. Si autem diceremus Christũ mortuum fuisse anno 47. mors sua esset trigesimaprima die Martij, quia tunc erat luna 15. vt supra probatum est. Si autem dicamus, ꝙ mortuus est anno 38. mors sua esset die quarta Aprilis, quia tunc erat luna 15. Si vero dicatur mortuus anno 37. erit mors sua die 19. Aprilis, quia tunc erat luna 15. mensis primi.

Si autem asseramus illum fuisse mortuũ anno 33. fuit mors sua die tertia Aprilis, quia tũc erat luna 15. mensis primi Iudæorum, Christus tame mortuus est anno 33. & nõ in alio, vt supra probatum est, quia nemo dubitat de morte Christi, nisi pro tribus annis, ꝑ anno 32. 33. & 34. ergo nulla alia die Christus mortuus est, nisi die 3. Aprilis, quod intendebat cõclusio.

CAPITVLVM XVII.

In quo ponit auctor septem argumenta quæ ab aduersarijs fiunt contra eum.

D NVNC manet nobis respondendum ad aliquas obiectiones, quas quidam faciunt. Prima est contra assignationem diei mortis Domini, s. ꝙ nõ fuerit 3. die Aprilis, sed quòd fuerit 25. Martij, quia Aug. 18. de Ciui. Dei. circa finem dicit Christum fuisse mortuũ 8. Calen. Aprilis, s. die vicesimaquinta Martij, & illa est dies annunciationis Virginis, ideo volunt, ꝙ die illa Beatæ Virginis mortuus fuerit. Item dicit idem Aug. ꝙ Christus eadem die conceptus, & passus est, sed constat Christum conceptum fuisse 8. Calendas Aprilis, s. 25. Martij: ergo eadem die mortuus est. Patet hoc, quia computando ab illo die vsque ad natalem Domini, complentur nouem menses, & istud est tẽpus, quo regulariter fetꝰ manet in vtero, licet duo alij termini sint, E vnus anticipationis alius posteriorationis, sed nõ nascuntur regulariter fetus in illis, sicut in nono mense expleto. Item est alia auctoritas Aug. in libro de Trini. ꝙ ecclesiæ auctoritas obseruat ab antiquo Christũ mortuum fuisse 8. Calendas Aprilis. Item obijciunt, ꝙ opera Aug. sunt approbata ab Ecclesia, vt patet in Decre. 15. di. c. sancta Romana ecclesia. vbi Papa Gelasius approbat illa cum multis alijs libris sanctorum, & doctorum virorum, & tamen contra approbata per ecclesiam nulli homini licet loqui.

Etiam obijciunt alij, ꝙ in Calendarijs antiquis, & in Calendarijs beati Isidori reperitur, ꝙ die 25. Martij, s. 8. Calẽdas Aprilis intitulatur, Passio Domini, & ponitur ibi tanquam festum illius diei, & 27. Martij. 6. Calendas Aprilis intitulatur. Resurrectio Domini:

ergo

ergo illa die mors Christi fuit. Item obijciunt alij cõtra computationem astrologicam, quia cum vident, ꝙ secundum computationem suprapositam necessario, & manifeste sequitur impossibile fuisse Christũ fuisse mortuum 25. Martij, dicunt ꝙ error est in computatione ista, & prouenit ex eo, ꝙ omittuntur dies bissextiles, qui tamen computantur ab ecclesia in annis Christi.

Item obijciunt alij contra eandem computationẽ astrologicam, quòd errat, ex eo, quòd post mortem Christi fuerunt factæ aliquæ correctiones, & emendationes in temporibus, sicut ab antiquo fiebant, & omissis illis computare est magnum errorem facere in calculo.

Alia similia obijciunt multa. Sed quia illa minus habent de apparentia cum omnino sint sine ratione omittantur, quia iuxta Aris. 1. Ethi. omnes opiniones scrutari fortassis superuacuum est, sed eas solum, quæ magis videntur habere apparentiam. Vnde ad has rationes solum respondebimus, quia per hæc patebit via ad omnia quæcunque obijci possent.

CAPITVLVM XVIII.

In quo auctor dicit quanta sit auctoritas Augu. & de differentia auctoritatis scripturarum, quibus necessario adhæreamus, & quibus non. Et de fide historiarum, quantum sit historijs credendum, & quibus magis, & quibus minus.

AD primum dicendũ, ꝙ nos veneramur omnia scripta beati Aug. tanquam viri sancti, & hominis doctissimi, & famosissimi inter viros ecclesiasticos, & seculares, & tamẽ in hac parte non assentimus ei. Nec ita auctoritas sua in hac parte captiuare debet ingenium nostrum, ꝙ necesse sit ei in omnibus assentire, cum probatum fuerit supra rationibus necessarijs manifestis, & ineuitabilibus impossibile fuisse Christum fuisse mortuum 8. Calendas Aprilis, siue 25. Martij, quod idem est, nisi viueret annis 175. ad minus, & in anno vltimo, scilicet 175. moreretur. In hoc autem nullam iniuriam ei facimus, nec aliquid de auctoritate, aut reuerẽtia eius tollimus, sed facimus, sicut ipsemet nos docuit facere, & tantam ei reuerentiam exhibemus quantam ipse sibi, & alijs æqualibus impendi voluit, & quantam ipse viuens alijs quos se excellentiores iudicabat, & profitebatur, exhibuit. Vnde ipse in Epistola ad Vincentium Donatistam, & in Epistola ad Hieronymũ, & habetur in Decretis di. 9. ca. ego illis solis, ait. Ego illis solis libris, qui canonici nominantur tantam noui dare auctoritatem, vt nullum auctorem eorũ credam potuisse mentiri: cæteros autem, ita lego, vt quãtacunque sanctitate polleant, non ideo credam, ita esse, quia ita illi senserunt. Et multa similia ibi pònit. Ecce qualiter solum vult Aug. debere adhiberi firmã fidem libris canonicis, idest libris, qui sunt in canone Bibliæ, & de illis nullo modo licet contendere, an verum dicant: immo nec dubitare, sed quidquid dicant quantumcunque graue, vel alienum nobis videatur, ita tenendum est, ac si Deus nobis diceret. In scripturis autem hominum singularium qui loquuntur, vt homines quantæcunque sapientiæ, & ingenij sint, & quantæcunque sanctitatis non est danda tanta auctoritas, sed scimus eos potuisse errare, ideo licet ipsi aliquid asserant, non est credendum necessario, ꝙ ita sit, sed possumus magis alijs credere si videamus, quòd melius probent quasi subtilioris, & exercitatioris ingenij sint.

Ratio huius diuersitatis est, qa omnes illi, qui scripserunt libros contentos in canone Bibliẽ locuti sunt F per Spiritumsanctum, & nihil dicebant, nisi quod Spiritussanctus mouebat eos. Et quia Spiritussanctus non potest mentiri impossibile est eos fuisse mentitos, & ob hoc cum istud nobis constet, necesse est illis accommodare fidem plenissimam sine aliqua dubitatione. Cæteri autem quorum scripta non continentur in canone Bibliæ, licet essent viri Sanctissimi, scripserunt, vt homines probando, & improbando quantum vires ingenij, & exercitatio in doctrina eos potuit adiuuare. Et licet Deus interdum alicui illorũ reuelaret aliqua secreta, nobis non constat, ideo omnia ab istis dicta, ita accipimus ac si solis viribus ingenij vterentur.

G Nec multum in hoc sanctitati derogamus, cũ constet quosdã, immo plurimos viros sanctissimos simplices valde fuisse. Alios autem seculares viros, & vitijs aliqualiter deditos fuisse peritissimos, & altissimo rum ingeniorum. Quapropter quorundam gentiliũ scripta magis veneramur quam multorum Christianorũ, licet quilibet Christianus ex merito fidei omnes Gentiles excedat. De omnibus ergo his iudicamus, ꝙ humano ingenio solo scripserũt omnia opuscula sua, constat tamẽ omnia humana ingenia faciliter posse decipi, ideo nulli hominum fidem damus, nisi inquantum bene probat, alioquin vocamus eum prophetam, idest diuinorum secretorum conscium, quod Aug. nunquam sibiipsi vsurpauit, nec ne de se credi voluit. Non ergo est necesse nobis quæcunque *Sanctitati nõ obstat ignorantia, & simplicitas.*

H Aug dixerit credere, & ꝙ postquam ipse aliquid asseruerit, qualecunque illud sit, non maneat nobis vlterius alia inquisitio, an verum, vel falsum sit, etiã si manifestissima argumenta contra se habeat. Ita est in præsenti, vt probatum est via necessaria, & suppositis fundamentis Euangelicis impossibile fuisse Christũ mortuum fuisse 8. Calendas Aprilis, s. 25. Martij: potissime in anno 33. vel 34. ætatis suæ inchoatis, de quibus magis dubitabatur. Licet ergo Aug. contrarium sentiat, non ideo tenendũ est sic fuisse, sicut ipse sensit, quia nemo est de obijcientibus, qui soluere posset rationes oppositas, sed solum obijcere nudam auctoritatem Aug. & istud nihil est facere.

I Item constat, ꝙ Aug. cum scriberet, in multis errauit, & tamen quando ipse scribebat, ita putabat esse, sicut scribebat, postea autem retractauit multa. Et verisimile est, ꝙ non potuerit omnia retractare, in quibus errauerit, quia forte non occurrit sibi habere postea omnes libros, quos prius ędiderat. Et est satis verisimile: quia, vt ait Isidorus in libro Etymologiarũ c. de his, qui multa opuscula ædiderunt, quòd Augustinus tot scripserit libros, quot nõ occurrat homini tota vita sua, non solum scribere, sed nec etiam legere, ita forte in eo factum est, quia iam erat senex quando librum retractationum ædidit, scilicet post alia opera sua. *Aug. errasse liber retractationũ ostẽdit.*

K Item potest dici aliter, quòd dato, quòd August. vidisset omnes libros suos ad emendandũ illos si in aliquo minus bene continebant, adhuc non sequitur, quòd omnia, quæ manerent post emendationem suã vera essent. Quia sicut Aug. antequam faceret librum retractationum, in multis errauerat tenens illas sententias falsas, quia nondum veritates oppositas inuenerat, ita facta emendatione, & retractatione poterant ei manere multæ sententiæ falsæ, quia adhuc nõdum inuenisset veritates illis oppositas, & tunc relinqueret illas sententias erroneas in libris, licet essent iam emendati.

Si autem hoc nõn cõcedas, necesse est, quòd dicas, ꝙ Aug. quando fecit librum retractationum sciebat omnes veritates, & nulla ignorantia in eo erat, vel ꝙ Deus ei reuelauerat omnia, in quibus errauerat ad hoc,

hoc, quòd illa emendaret. Primum nemo peritus cōcedet, quia istud est priuilegium valde excellēs. Nam cum Aug. in opusculis suis quasi innumeris tetigerit de omnibus rebus, vel de pluribus, de quibus euenit fieri considerationem, aut locutionem inter homines, diceremus, quòd Aug. sciuit veritates omniū rerum, & tamen hoc nulli homini, nisi Christo attribuimus.

Aug. nec sciuit oēs veritates qñ composuit librum retractationum, nec ei Deus oēs errores reuelauit.

Secundum est satis alienum, & habet modicā apparentiam, quia nūquam legimus de aliquo viro perito, quòd postquam scripserit aliqua opuscula, Deus reuelauerit ei, illa in quibus errauerat ad hoc, quòd ea emendaret. Hoc autem non dato, necesse est dari, ꝙ post retractationes factas ab Aug. potuerint manere aliquæ erroneæ sententiæ non emendatæ, ideo sicut si August. nunquam fecisset libros retractationū, licebat nobis dubitare de sentētijs suis, an veræ essent, cum in veritate aliquæ essent falsæ, ita facta retractatione dubiū nobis manet, vel manere potest de alijs, quas non retractauit, an veræ sint. Ideo quando inuenerimus aliquam rationem necessariam contra aliquam de assertionibus eius, licebit nobis non assentire assertioni suæ, sed magis contraire.

Item potest aliter dici, quòd licet Augu. sciret omnes veritates, quod non confiteremur, & legeret omnes libros suos, quod etiam non est firmum, poterat manere aliquid incorrectum, quia forte interdū circa aliqua non tam diligenter aduerteret, sicut alijs, & nobis sępe accidit emendātibus opuscula ab alijs, vel a nobis confecta, quòd aliquid, in quo est manifestus error manent incorrecta, non potentibus nobis ad omnia diligenter attendere.

Et ista est conditio hominis occupati, vt ait Gregorius primo Dialogorum, qund mentem suam curarū immensitas deuastat, quæ dum ad plura distenditur minor fit ad singula. Istud autem stat in beato Aug. nisi forte dicas, quòd ipse omnia opera sua emēdando viderit, & circa singula diligenter institerit. Sed hoc non solum non est certum, sed etiam nullo modo est verisimile, s. quòd ipse, qui tanta opera fecerit quanta non occurrat homini in tota vita sua legere, potuerit postea in extremo vitæ suæ non solum circa singulos libros, sed etiam circa singulas librorū sententias, & propositiones diligenter disputando instare ad emendandum, quia istud non minoris occupationis, & laboris ac tędij esse videtur, quam ipsa opera de nouo conficere, ideo poterant isto modo multa manere inemendata in libris Aug. & cuiuscunque alterius viri doctissimi.

Aliquis dicet, ꝙ prima ratio, siue solutio istarum, licet faciat quantum ad aliquos libros Augustini, tamen non facit in proposito, eo ꝙ Aug. emendauit libros de Ciui. Dei. & retractauit aliquid de eis, vt patet in libro retractationum, & etiam in quodam Prologo, qui opponit̄ libro de Ciui. Dei. & est sumptus de ipso libro retractationum. Dicendum, ꝙ verum est, ꝙ illa solutio est generalis, quæ potest tangere multos de libris Augustini, & tamen quantum ad propositū specialiter faciunt duæ solutiones secundæ. Dicendū etiam, ꝙ quomodocunque acciderit. non solum in libro de Ciuitate Dei manet ista sententia de die mortis Domini inemendata, sed etiam aliquæ aliæ. Vnde saltē in 15. & in 16. de Ciui. Dei. sunt aliqua dicta, quę sunt expresse contra textum Bibliæ, & tamē manent sic, & tamen de illis non suspicor euenisse adhuc errore Aug. sed errore librariorum. Vel forte, quia non potuit diligēter aduertere quid diceret, & postea qñ emendaret etiam non attenderet diligēter, sicut nobis, & fere omnibus hominibus accidere solitum est. Ad præmissa autem redeundo adhuc dicendum est,

A ꝙ Augu. damus magnam auctoritatem propter duo, s. propter excellentiam ingenij. Fuit quippe acutissimi ingenij. Vnde Hieronymus in libro de duodecim lectoribus postquam conditiones, & laudes ceterorū disseruit, dicit de Aug. ꝙ sicut aquila in excelsum aliquando eleuatur, aliquando in profundum demergitur. Secundum est vehemens studium circa sacram scripturam, & circa sapientiam sęculi, ex quibus ipse copiose, & veridice nouit loqui in eis, de quibus disseruit. Ista tamen sententia, de qua in præsenti agitur non potuit per aliquid istorum duorū colligi, vel saltem ipse nō collegit ex aliquo istorum. Non quidem

B ex magnitudine ingenij, quia magnitudo ingenij ꝑficit ad ea, quæ sunt pure naturalia, vel mathematica, & non dependent ex aliquo fundamento positiuo, sicut circa philosophiam, & mathematicam atq; mathematicas disciplinas. Ista autem sententia non pertinet pure ad aliquid istorum, quia dependet ex quibusdam fundamentis positiuis, s. Euangelicis. Secundum autem, s. exercitatio circa sacram scripturā proficit ad sciendum illa memoriter, & ad bene interpretandum, & concordandum dicta eius. Et tamen ista conclusio, nec continetur in canone sacræ scripturæ, nec colligitur ex aliqua expositione alicuius textus eius, sed Aug. solum venatus est eam via historica, vt colligitur ex more scripturæ suæ 18. de Ciui. Dei. quia posuit ibi nomina consulum Romanorum, qui tunc

C erant quādo Christus mortuus est, & ex alijs scripturæ circunstantijs. In isto autem genere scripturæ facilis est auctoritas Aug. & cuiuscunq; alterius quātumcunq; viri doctissimi, qui rebus gestis nō interfuerit. Non enim Aug. hoc asserit tanquam dum hec fierēt, esset præsens, sed quia ab alijs sic scriptum inuenit, vel quia cōis opinio temporis sui ista erat, & circa hoc, ita potest errare vir peritissimus, & acutissimi ingenij, sicut quilibet alius minor, cum per viam historicā non sit fundamentum certitudinis, nisi quantum ei libere fidem adhibere voluerimus. Sed tunc arguitur, ꝙ nos destruimus fidem historiarum, quibus solitum

D est fidem adhiberi. Respōdendum, ꝙ cum res gestæ, & ista accidentia particularia proficiscantur a libera voluntate, vel saltem a causa cognita, non potest haberi cognitio de eis per causam necessariam, nec etiā circa talia ab aliquo maior probatio expetenda est, quia iuxta Arist. 1. Ethi. indisciplinati est in vnoquoque genere artis maiorem expetere certitudinem ꝙ̄ ipsum artis genus permittat. Ob hoc ergo cognitio istorum particularium gestorum non potuit haberi, nisi adhibendo fidē propter auctoritatem dicētis. Et si contingat, ꝙ dicens sit talis, qui errare non possit, scitur verum esse, quod dicitur necessario, non ex necessitate, quā in se habet res gesta, sed necessitate cōsequente, s. iste dixit, qui errare non potest, ergo necesse est verum esse, quod ille dixit. Et isto modo adhibemus fidem sacræ scripturæ. Nam licet continen-

E tur in sacra scriptura multa historica, vt de creatione mūdi, & de diluuio, & de diuisione linguarū, & de diuisione maris rubri, & trāsitu Iordanis, & statione atq; reuersione solis, ꝙ̄ non solū non habent cām ad hoc, ꝙ probent̄, sed ēt repugnant conditioni naturæ, quia tamen scripta fuerunt omnia hæc a prophetis, qui locuti sunt per Spiritumsanctum, adhibemus illis tantā fidem, ita vt dicamus impossibile fuisse falsa scripsisse eorum auctorem, quia alias Spiritus sanctus mētiretur, per quem solum, & non per ingenium, nec per voluntatem humanā ista scripta sunt. Sic patet 1. Petri 1. s. Non enim aliquando voluntate humana allata est prophetia, sed Spiritu sancto dictante, locuti sunt sancti Dei homines. Et ista est auctoritas omnium librorum sacræ Scripturæ tā noui quam veteris testa-

testamenti, qui canonici appellantur. Et de istis dicit Augustinus, ꝙ istis solis libris, qui canonici appellantur tantam nouit fidem adhibere, vt credat auctores eorum non potuisse mentiri, in Epistola ad Vincentium Donatistam, vt supra allegatum est. Si autem auctor historiæ est talis, qui potest errare, historia ab eo scripta non sortitur fidem necessariam. Nam non apparet necessitas ex aliqua parte, s. nec ex parte rei, qa ipsa secundum se ad vtrunque cōtingens erat, nec ex parte auctoris, quia ille mentiri, & decipi potuit, sed fides talis scripturæ est talis, vt nec assentire sit necessarium, nec dissentire sine causa apparente sit laudabile. Et tunc erit differētia magna inter historias, quia quāto aliqua historia a viro doctiori scripta fuerit, tāto maioris erit firmitatis, & tamen quantacunque fides adhibeatur historijs, siue ex rerum verisimilitudine, siue propter auctoritatem, nunquam causant sciētiam, vel sapientiam, sed opinionem, quia licet eis assentiamus, semper manet nobis formido ad oppositam partem. Et ob hoc si in talibus historijs ponatur aliquid, quod omnino videatur impossibile, vel contra rationem, licet per miraculum fieri potuerit, modica vel nulla fides eis adhibetur, vt si in aliqua historia contineretur, quòd aliquo tempore turres volabant per aerem, vel sol mouebatur motu cōtrario, s. ad Occidente in Orientem, vel quòd sol maneret immobilis, vel quòd ignis esset frigidus, tali historiæ nulla adhibetur fides. Verum est autem, quòd in historijs sacræ Scripturæ aliqua similia, & maiora continētur, vt creatio sæculi, resuscitatio mortuorum, statio & reuersio solis, & natatio ferri, & similia, quia tamen auctor sacræ Scripturæ est talis, qui mentiri non potest, s. Spiritussanctus assentimus istis, quia scimus Deum hæc, & quælibet mirabiliora efficere potuisse, aliæ autem historiæ si hæc, aut similia dixerint, & non habeant probationem ex sacra Scriptura, reputabuntur ridiculæ. Ita igitur si beatus Aug. scriberet historiam, & diceret, quòd aliquo tempore ignis fuit frigidus, vel quòd mouebantur Stellæ a Septentrione in Meridiē, vel quòd mulieres pariebant in quarto mēse, vel in vigesimo, nō adhibebimus ei fidem, nec aliquis doctus vir diceret errorē esse non assentire Aug. circa talia propter auctoritatem suam, sed potius reputaretur leuis, qui talia crederet propter solā auctoritatem Augustini. In proposito autē sic est, quia beatus Aug. dicit Christum fuisse mortuum 8. Calendas Aprilis, s. die 25. Martij. cum demonstratum ergo fuerit supra hoc repugnare naturę, & fundamentis sacræ Scripturæ in probatione necessaria, cui nemo respondere potest, sed obijcere solum auctoritatem nudam Aug. non erit satis rationabile stare dicto Aug. & manere in contradictione, potissime cum ipse docuerit nos similiter agere circa talia, vt supra declaratū est. Nouit autem Deus, qui scrutator est cordium, quòd hoc nos mouit ad ponēdum istam conclusionem repugnantem dictis Aug. nō voluntas repugnādi Aug. vt per hoc aliquid esse videamur, nō quidem hoc cū nequaquam digni discipuli essemus beatissimi Aug. qui totam ecclesiasticam doctrinam suo altissimo ingenio exornauit, sed desiderium capessendæ veritatis, quæ vbicūque inueniatur naturaliter condelectat, vtpote bonum existens ipsius intellectus, & perfectio eius ad quam intellectus naturaliter mouetur iuxta Aristotel. in Metaphys. scilicet verum est bonum intellectus. Nos etiam cum in ista positione beati August. aliquando fuimus, sed non piget veritatem inuenisse.

Historia humana nūquam causat scientiā, vel sapiētiam, sed opinionem.

Sed tunc obijciunt, quomodo tu via astrologica, & ex præsuppositis Euangelicis inuenisti istam veritatē? nunquid Augu. nesciebat arguere, sicut tu, aut tu scis, F quòd ille nescierit, vt per hoc nos induxisse ad inconueniens videatur? Sed imperita prorsus, & calumniosa est ista argumentatio. Non enim nos conferimus Augustino: immo nec eius discipulos dignos esse profitemur, quod vtinam aliquando esse mereamur. Sed nec ista argumentatio valet, s. iste homo scit aliquam conclusionem, quam nesciuit Aug. ergo est sapiētior Aug. quia fieri potest, quòd aliquis homo nō magnæ sapientiæ nec ingenij circa Physicam, vel Metaphysicam, aut Mathematicam sciat aliquam conclusionem, quam August. nescierit, & tamen forte scientia tota illius hominis continebit solum centum cōclusiones, & scientia beati August. continebit forte plus quam centum millia conclusionum. G Et ita quotidie experimur, quòd vnus homo paruæ peritiæ nouit aliquid quod non nouit vir peritissimus, & tamē ex hoc non iudicatur iste peritior illo, ita in præsenti conclusione fieri potuit. Nec ista solum est, sed etiam plurimas conclusiones, & veritates inuenit modernorum ætas, quas nondum inuenerat nec excogitauerat antiquitas. Et recte quidē fit, quia iuxta Arist. in 1. Ethic. tempus est bonus cooperator horum, & per tempus artium additamenta facta sunt. Et sicut quidam peritus medicus dixit, homines nostri temporis ad antiquos comparantur, sicut pusillus homo positus collo gigantis ad ipsum gigātem. Nam pusillus ibi positus videt quidquid videt gigas, & insuper plus, & tamen si deponatur de collo gigantis parum, aut nihil videbit ad gigantem collatus. H Ita & nos firmati super ingenia antiquorum, & opera eorum non esset admirandum: immo foret valde rationabile, si videremus quidquid illi viderunt, & insuper plus, licet hoc adhuc non profitemur. Aliter potest dici, quòd beatus Aug. sciebat omnia fundamenta legis veteris, & nouæ, ex quibus nos arguimus, copiosius quam nos. Sciebat etiam viam astrologicam, quam nos tenuimus in argumentando, abundantius quam nos, & tamen nunquam contigit eum deflectere ingenium suum ad considerandum circa istam illationem, sed contētus aliorum assertione fidem dedit. Si tamen ipse conuertisset se ad faciēdum istam illationem, habebat principia solidiora, ad illam faciendum quam nos habēbamus. I sæpe autem contingit nobis sic: immo fere quotidie, quòd habentes sufficientia principia in aliqua arte circa aliquam conclusionem erremus in illa conclusione. Et hoc, quia nō conuertimus animū nostrum ad considerandū quid inferatur ex illis principijs. Et ita nobis accidit circa istam conclusionem, s. quòd aliquo tempore, & multo tenuimus oppositam, s. quam tenet Aug. & tunc sciebamus principia vtriusque legis, siue fundamenta vtriusque legis, quæ nunc scimus, & induximus. Sciebamus etiam viam astrologicam ad inferendū, quod intulimus, sed nunquam deueneramus in hanc cognitionem, vt scrutaremur ex principijs dictis, quę esset veritas circa hanc materiam, K cum autem operam dedimus, inuentum est, quia quilibet vir etiam non alti ingenij eruditus aliqualiter circa ista principia poterat inferre istam veritatem. Beatissimus Augustinus, licet altissimi ingenij, & eruditus plus quam mediocriter circa omnia hæc, cum esset occupatus circa alias considerationes altiores, & vtiliores, non accommodauit animum huic speculationi, sed confessus est traditionem priscorum, & ita non inuenit hanc veritatem. Quod non admirandum est, quia ita quotidie fit de multis alijs, quas inueniunt moderna ingenia.

Etas modernorū inuenit plurima quę antiqui nesciuerunt.

CAPI-

CAPITVLVM XIX.

In quo respondet auctor ad rationem, & declarat, an Christus mortuus fuerit ea die, qua conceptus est.

SECVNDA ratio est ex alio dicto Aug. s. quod Christus mortuus est die illa, qua cõceptus est. Aliquis responderet ad hoc concedendo antecedens, & negando consequentiam, s. quòd licet Christus conceptus sit ea die, qua mortuus est, nõ sequitur, quod mortuus sit 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij. Sed tunc obijceretur, quod a die 25. Martij vsque ad natalem Domini sunt 9. menses, ideo conceptus est 25. Martij, dicerent tunc isti, quòd non tenet ratio hæc, quia tres sunt termini natiuitatum fętus, s. in septimo mense, & in nono, & in vndecimo, loquendo sic grosse nõ secundum præcisum Numerum dierũ. Poterat autem Christus nasci in septimo mense, vel in vndecimo, & sic non teneret argumentatio.

Termini fęt' tres sunt i 7. mẽse, & 9. & 11.

Sed dicendum, quod ista solutio non stat propter duo: primo quia hoc dato oporteret negari vnum de duobus, s. vel quod natalis Domini fuerit die 25. Decembris, vel quod conceptio eius fuerit 8. Calẽdas Aprilis, siue 25. die Martij, cum inter vnum diem, & alterum sint nouem menses, qui est terminus communis, & medius, quo manet fetus post conceptionem in vtero. Et tamen nõ est securum, nec rationabile negare aliquid istorum, eo quod ecclesia asserit vtrunque istorum, s. quod Natalis Domini fuerit 25. Decẽbris, quia ibi assignat festum Natiuitatis, & celebrat, & credit illo die natũ esse, & hoc tenet tota vniuersalis ecclesia diffusa per totum orbem, quæ tamen nõ errat, de quo magis dicetur infra in responsione ad tertium Argumentum. Asserit etiã, quod cõceptio Christi fuit 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij, quia eadem die celebrat festũ annunciationis, s. quando Gabriel Angelus nunciauit virgini, quod conciperet, & pareret, & in ipsa hora, quando nunciatum est, cõceptus fuit Christus, quia illico vt consensit Domina nostra verbis Angeli, dicẽs. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuũ, formatum est corpus eius de sanguinibus eius, vt tota mater ecclesia asserit. Neutrum ergo duorum negandum est. Secundo non conuenit ista solutio quãtum ad præsens, quia sicut supra declaratũ est in conclusione mortis Christi fuit die 3. Aprilis anno 33. ætatis eius inchoato, & non distat, nisi per decem dies a die annunciationis, s. a 25. Martij non poterat autem esse, quòd conciperetur die tertia Aprilis, & moreretur eadem, & nasceretur 25. die Decembris, nisi esset natiuitas sua contra consuetum terminum naturæ: quod nemo catholicus vsque nũquam asserere visus est. Et patet hoc, quia inter 3. diem Aprilis, & 25. Decembris nec sunt septem menses, nec nouem, nec vndecim. Ideo respondendum est nobis aliter, s. quòd Christus non mortuus est in illa, die qua cõceptus est anno reuoluto, sed decem diebus post conceptionẽ, quia non poterat mori eadem die, eo quòd illa dies erat ante festum azymorum Iudæorũ, & tamẽ Christus mortuus est die prima azymorum, vel secũda secundum computationem aliam, vt Euangelistæ testantur, & supra declaratum est. Si autem obijciatur tunc, quod Aug. dicit eadem die Christum conceptum, & passum, dicendum sicut supra, s. quod non est assentiẽdũ sibi in hoc, cum repugnet ista positio rationibus inconuincibilibus, & tamen non est mirandũ, quod Aug. istud dicat, qa istud sequitur ex alio dicto suo, s. quòd mortuus est Christus 8. Calendas Aprilis, & tamẽ secundum positionem totius ecclesiæ constat Christũ illa die fuisse conceptum, ideo consequens erat, vt diceret Christum cõceptum fuisse ea die, qua mortuũ. Et hoc, quia vna inconuenienti dato, multa contingunt. Isto etiam modo respondendum est ad alia dicta Aug. de hoc vbicunque reperiantur, quia in locis multis ista repetijt, s. quod non est assentiendum ei. Istam quoque conclusionẽ tenet Magister in Historia scholastica, & ad istum respondendum est, sicut ad Augu. potissime, quia iste dixit secutus Aug. ad literam, & idem iudicium est de vtroque, maxime quia iste non est tantę auctoritatis, sicut Aug. & non erat erubescẽdum de isto dicere, quod errauerit, sicut de August. Et si aliqui alij doctores in scriptis suis reperti fuerint idem tenere, idem respondendum est. Et non est mirandũ, quod multi doctores tenerent istam conclusionem, quia ista cõclusio prima facie videtur pure historica, & nõ dependere ex aliquibus principijs necessarijs ex quibus posset probari veritas, vel falsitas. ideo cum inuenerint vnum dicentem, quod fuerit mors Christi tali die sequuntur eum cęteri, potissime cum ille sit magnæ auctoritatis, sicut est Aug. De hoc tamen aliquando diebus nostris, & prius in curijs duorum pontificum magna quæstio facta est, & tenentibus communiter doctoribus Theologiæ, quod fuerit mors Christi 8. Calẽdas Aprilis iuxta Aug. inuocati sunt astrologi, & Iudæi, & vtrique dixerũt impossibile fuisse mortẽ Christi fuisse illa die, s. quia astrologi inueniebãt repugnare viæ astrologicæ, s. quia die mortis Christi erat luna 15. & plena, vt necesse est dari ex Euangelio, vt supra probatum est, & tamen die annunciationis non erat 15. sed multo prior, & minor. Iudæi autem reperiebãt repugnare hoc terminis suarum solennitatum. Nam vt constat ex omnibus Euangelistis mors Christi fuit prima die azymorum, vel secunda secundum aliã cõputationem, & tamen die annunciationis nondũ inceperat festum azymorum, sed multo post in illo anno, quo Christus mortuus est, siue dicatur mortuus anno 33. siue 34. ætatis, suæ inchoato. Et ob hoc fuit magna discordia inter doctores Theologos communes, & astrologos, & Iudæos, nec potuerunt conuenire in vnam sententiam. Astrologi tamen, & Iudæi licet dixissent impossibile fore, quòd Christus illa die mortuus fuerit, non designauerunt diem certũ, quo mortuus est, nos tamen sequẽtes præsuppositam viã designauimus diem tertium Aprilis anni 33. ætatis Christi, vt supra inductum est.

CAPITVLVM XX.

In quo soluitur tertia ratio, & declaratur quæ difficultas fuerit ab antiquo in ecclesia circa Diem Paschæ quando celebrarentur, an simul cum Iudæis, vel non. Et quæ fuit causa quare veritas de die mortis Christi mansit incognita antiquis temporibus, cum fuerint tunc viri clarissimi.

TERTIA autem ratio erat ex dicto August. in lib. de Trini. s. quod ab antiquo traditio patrum, & ecclesiæ auctoritas tenuit Christum 8. Calendas Aprilis mortuum fuisse. Ista autem ratio videtur militare ex duobus, s. ex traditione patrũ & auctoritate ecclesiæ, ideo ad singula dicendum est, sicut ad auctoritatem Aug. est autem sensus August. quòd tẽpore suo omnes maiores in ecclesia, qui vocantur patres tenebant istam opinionem, & etiã ante tempora sua tenuerũt eam alij, & sic eam tenebat ipse. Forte enim aliquis de scriptoribus istarum rerum ecclesiasticarum posuit in historia sua, quòd die, s. 25. Martij Christus mortuus est, & cęteri sequerẽtur hoc, & sic veniret ista opinio fere ad omnes saltem, quod nemo ei repugnaret, quia erant soliciti magis circa alias cõsiderationes vtiliores ad ædificationem ecclesię, quę tunc vacillabat, & fluctuabat inter Gen-

Ad tertiã rationẽ ca. 17.

tiles

tiles persecutores, & Christianos hæreticos: non fuerunt curiosi ad inquirēdum hoc per causam necessariam, & magis profundam, sed susceperunt illam tanquam veritatem historicam non curātes vlterius prescrutari: potissime quia nō multum pertinebat ad necessitatem salutis scire, qua die Christus mortuus est. Maxime, quia non colimus istum diem fixe, sed mobiliter. Nam si diē passionis Domini statuisset ecclesia agi fixe, sicut diem Natalis, qui semper agitur die 25. Decēbris, fuisset necessariū inquiri qua die Christus mortuus fuisset, & tunc viri doctissimi in ecclesia ab antiquo soliciti fuissent inuenire diem istū, & certissime inuenissent. Quia tamen dies ista annuatim mutatur, sicut celebratio Paschalis, non fuit necessarium inquiri, quando fuit, s. in quo loco mensis. Licet de celebratione Paschali inter Christianos fuit magna contentio, quibusdam volentibus celebrare Pascha eo die, quo Iudæi celebrabant, quia tūc Christus celebrauerat, alijs nolentibus tunc celebrare, sed mutare, ne videremur obseruare festum Iudæorum, & alias cæremonias, super quibus beatus Paulus increpuerat Galathas, dicens. Dies obseruatis, & tempora, mēses, & annos: timeo quòd sine causa laborauerim in vobis, idest, quia vos obseruatis adhuc dies Sabbathorum, & menses Calendarum, & tempora festiuitatum, & annos redemptionum, & Iobelæorum, sicut Iudæi obseruāt. Timeo quòd sine causa laborauerim, idest inutiliter in vobis, quasi dicat, nihil proficit totus labor meus, quem impendi conuertēdo vos ad Christum, si adhuc obseruatis cęremonias legales Iudæorum ad Gala. 4. quia ita ipse dixit expresse ad Gala. 5. si circuncidimini, Christus vobis nihil prodest, idest fides Christi, quæ non potest obseruari bene cū cæremonijs legalibus.

Ob hoc igitur erat grauis dissensio inter Christianos maxime in Oriente. Et hoc tempore Constantini, ita vt venirent Christiani ad bella. Volens autem Constantinus ista extirpare de ecclesia, misit ad Oriētem quendam virum clarissimum, qui nihil efficere valuit, & tunc ipse cum magno labore properauit ad Orientem, & fecit congregari episcopos de toto orbe, s. 318. in vrbe Nicena prouinciæ Bithyniæ in Græcia, & istud fuit primum Concilium generale, quod in ecclesia factum est, quia ante hoc cum imperatores essent Gentiles, & persequerentur ecclesiam, non erat liberum ipsis Christianis conuenire in vnum ad faciendum Concilia generalia, sed magis latebāt per diuersa loca. In illo autem concilio determinatū fuit de consubstantialitate patris, & filij, siue de homousion secundum Græcos contra doctrinam Arianorū. De his latissime 1. & 2. & 3. libro Historiæ tripartitæ. Fuit autem postea determinatū de celebratione Paschali, quòd non celebraremus cum Iudęis, sed fieret Pascha nostrum post Pascha Iudæorum, sicut nūc tota ecclesia obseruat. Ob hoc igitur nō fuit necesse inquiri in quo mense, vel quoto die fuerit mors Christi de mensibus Romanorum, quia loquendo de mēsibus Hebræorum manifestum est, quòd fuit die 15. mensis primi primo die azymorum, vel secundo secundum aliam computationem, de quo supra declaratum est. Sed siue dicatur primo die azymorū mortuus, siue secūdo, semper dicetur mortuus die 15. mēsis primi, quia non est variatio in die, sed in modo appellandi primum, vel secundum. Ista ergo potuit esse causa quare ista veritas manserit incognita apud patres temporis illius.

Consiliū primum Christianorū tēpore Cōstantini.

Item in principio ecclesiæ cū vrgeret Christianos persecutio Gentilium, solum erant soliciti, quomodo possent in fide Christi manere in latibulis, vel ī publico fortiter mori, & cum satis esset illis de vita curā agere, & quomodo errantes animas Christo lucrifacerent, non vacabant curiositatibus disciplinarum, & inquisitioni quarundam veritatum, quæ magis subtiles, quam vtiles esse videntur. Et fuit istud vsque ad tempus Cōstantini, quod fuit tempus quasi quadringentorum annorum a natiuitate Christi. Et hoc tempore non fuerunt multi scriptores, & doctores in ecclesia, saltem valde famosi, ideo multa de gestis priorum temporum, s. tempore Christi, & Apostolorum venerūt in obliuione, per quæ si cognita fuissent possemus multum erudiri in moribus, & instrui in expositione, & intellectu sacræ Scripturæ, postea autē data pace ecclesiæ, aliquantulum tempore Constātini cęperunt florere ecclesiasticorum virorum ingenia: nā tunc Hieronymus Ambrosius Augustinus fuerunt. Et sic non est mirandū si talis veritas, immo aliæ magis necessariæ ad Christianam religionem illis tēporibus incognitæ fuerunt.

Ecclesia primitiua quæ maxime curabat.

CAPITVLVM XXI.

In quo declaratur quanta sit auctoritas ecclesiæ vniuersalis, & quòd nulli liceat ei repugnare, & quòd necesse est vniuersalem ecclesiam omni tempore esse, & semper esse sanctam, & nullo tempore posse deficere a sanctitate.

QVARTA ratio, quòd ecclesiæ auctoritas tenuit Christum mortuum fuisse die 25. Martij, siue octauo Calendas Aprilis. Istud autem prima facie videtur magis vrgere, quia nullus de scriptoribus quantumcunque doctissimus atq; sanctissimus est tantę auctoritatis, vt ei necessario credi debeat, quia ille sic dixit, vt ait Augu. in Epistola ad Vincentium donastitam, & supra allegatum est. Ecclesia tamen tantæ auctoritatis est, vt nullo modo ei resisti liceat, sed credendum est quidquid ipsa determinauerit. Hic autem si nobis propositum foret dicere quid sit ecclesia, & quomodo non potest errare, & quæ sit auctoritas eius, multorum dierum opus foret, & multa nobis scribenda essent, quæ specialē tractatum, vel tractatus exigerēt, sed nō est nobis hoc menti, solum ergo gratia argumenti dicemus pauca. In quo sciendum, quòd sicut dixit Aug. quòd libris scripturæ sacrę qui canonici appellantur tanta fides adhibenda est, vt credamus nullum auctorem eorum potuisse mentiri, ita & ecclesiæ adhibenda est tāta fides, vt credamus eam errare non posse. Nam vnus de articulis fidei positis in symbolo Apostolorum est credere sanctam ecclesiam catholicam, idest vniuersalem.

Ex quo apparet, quòd necesse est credere ecclesiā vniuersalem esse sanctam. Et quia veritas articulorum fidei manet omni tempore, & quandocunque nos recitauerimus illos articulos verum dicimus, necesse est, quòd ecclesia vniuersalis omni tempore sit sancta, quia alias si aliquo tempore ecclesia vniuersalis non esset sancta, vel nulla esset vniuersalis ecclesia, si diceremus in illo tempore symbolum Apostolorum, esset ille articulus falsus, scilicet credo sanctā ecclesiam catholicam, idest vniuersalem. Et non solum ecclesia vniuersalis est omni tempore sancta, sed etiam impossibile est, quòd aliquo tempore non sit sancta, quia detur illud tēpus, & tunc qui diceret symbolum Apostolorum falsum diceret, & esset falsus articulus fidei, sed impossibile est fidei subesse falsum, necesse ergo est vniuersalem ecclesiam omni tempore sanctam esse, & impossibile est aliquo tempore eā, vel non esse, vel non esse sanctam.

Articuli fidei omni tempore veri sunt.

CAPITVLVM XXII.

In quo declaratur firmissime quòd ecclesia vniuersalis non potest errare in necessarijs ad salutem, scilicet in fide nec in moribus & ibi de conditione fidei, & quòd tantum creditur determinationi ecclesiæ vniuersalis, sicut euangelio, & quòd in sacra Scriptura determinatio ecclesiæ vocatur euangelium.

A

EX hoc autem sequitur, quòd ecclesia vniuersalis non potest errare. De ecclesijs particularib. & de prelatis ecclesiarum, quòd possint errare non est dubium, sicut dicitur extra de Sen.ex.c.a nobis, scilicet ecclesia militans fallit, & fallitur, scilicet ecclesia particularis. Nec de hac est nobis sermo. Nam notanter dicitur in symbolo sanctam ecclesiam catholicam, idest vniuersalem, ista igitur vniuersalis ecclesia errare non potest, scilicet in necessarijs ad salutem. Quod patet, quia aut erraret in fide, aut in moribus, si in fide, esset infidelis, vel hęretica, & sic non esset ei salus, quia nullus hereticus potest saluari, quia sicut sine fide impossibile est placere Deo, ad Hebræ.11. ita cum falsa fide impossibile est placere ei, cum ipse sit ipsa veritas, Io.15. Non potest etiam ecclesia errare in moribus, quia qui errat sic, malus est, & consequēter non sanctus, si igitur ecclesia vniuersalis erraret in fide, vel in moribus, iam non esset sancta, sed execrabilis, & nefanda, & tamen necesse est vniuersalem ecclesiam sanctam esse, quia est articulus fidei, ergo impossibile est errare vniuersalem ecclesiam in fide, vel in moribus. Et sic quidquid illa asseruerit tenendum est verum esse, & necessario credendum, sicut si in canone sacrę Scripturæ reperiretur a Christo, vel ab Apostolis scriptum.

Item patet hoc, quia quandocunque dubitamus circa aliquid, quod tenēdum est, ecclesia determinat an hoc, vel illud tenendum sit, & tñ si ecclesia posset errare, non essemus certi, an ea, quæ credimus vera sunt, vel falsa. Et sic iam non haberemus fidem, sed opinionem, quæ est adhęsio vni parti facta cum formidine ad aliam. De ratione autem fidei est duo habere, scilicet quòd credamus, & quod firmiter atque sine dubitatione credamus. Qui autem credit aliquā propositionem esse veram, & tamen putat posse esse falsam, non habet fidem de illa, quia manet in quodā dubio. Et talis ita est hęreticus, vel infidelis, sicut si nullo modo assentiret illi propositioni, vel si expresse negaret eam. Sic patet extra de hære.c.dubius, scilicet dubius in fide, infidelis est. Oportet igitur, quòd eis, q̄ credimus tantam fidem adhibeamus, vt non solum credamus ea esse vera, sed etiam quòd credamus nullo modo posse esse falsa, nec habeamus aliquam formidinē ad partem oppositam. Non potest, tñ homo habere talem certitudinem, & firmitatem de aliqua propositione, nisi q̄ ille, a quo accepit propositionē est talis, qui errare non potest. Nam si sciat, vel credat, quòd auctor propositionis illius potest errare, credet, quòd aliquando forte errabit. Et dato, quòd non cōtingat eum errare, cū tamen possit errare erit semper dubius an errauerit, & sic nūq̄ firmā adhæsionem habebit ad propositionē, illam. Et tñ de ratione fidei necesse est, ꝙ firmiter adhibeatur sine formidine ad partē contrariā. & putetur, ꝙ ita est vera propositio illa, ꝙ impossibile est eā esse falsam, vel decipi in illa. Apparet igitur ex his, ꝙ necesse est, ꝙ nos credamus ecclesiā vniuersalē nō posse errare in fide. Vel si credamus eā posse errare nūq̄ poterimus hr̄e fidē de determinatis ab ea, & tñ ab ecclesia fiūt determinationes in materia fidei, & declarant aliq̄ articuli dubij. Sicut in cōcilio Niceno determinatū est de substātialitate cōtra Ariū. Et in alijs Concilijs determinatū est, & ꝯ alios hæreticos, quia fere nō est aliquod Cōciliū generale de antiquis, in quo nō extirparet aliqua hæresis, & nō diffiniretur aliquis articulus tenēdus, ergo credendū est vniuersalem ecclesiā non posse errare.

Itē patet hoc ex eodē fundamēto in confectione nouorū articulorū, quia non solū ecclesia vniuersalis potest diffinire circa dubia, quę occurrūt in materia fidei, sed ēt circa illa, quæ nūquā venerunt in contētionē, pōt nouū articulū statuere, & diffinire, sicut in multis accidit, quæ hodie tenet ecclesia iā determinata, & tñ in istis firmissimam fidē adhibemus, ergo credimus ecclesiam vniuersalē, quę ista determinat non posse errare.

B

Item patet hoc, quia non solum credimus dicta ab ecclesia, sicut dicta ab hominibus, sed sicut dicta a Christo. Sicut ergo si in euangelio aliquid reperiatur scriptum non solū credimus illud esse verū, sed ēt tātā firmitatē habemus de illo, ꝙ credimus nullo mō posse esse falsum, sed potius posse destrui cęlū, & terrā. q̄ illud esse falsum, sicut dixit Christus Mat.24. & Lu.21. cęlū, & terra transibūt, verba aūt mea non trāsient. Et non habemus aliquam formidinem ad propositionē oppositam. Ita est de determinatis ab ecclesia. Sic beatus Greg. dicit in Registro, & habet in De. di.15.c. sicut sancti euangelij. vbi ait Greg. ꝙ sicut ipse tenet firmiter quatuor libros sancti Euangelij, ita firmiter recipit quatuor Concilia generalia, s. Nicenū, Sardinense, Chalcedonense, & Constātinopolitanū. Non ergo licet vllo modo dubitare de his, quę ecclesia determinat. Et sic credendum est eam non posse errare. Item patet hoc, quia Apostolus vocat Euāgelium ipsam determinationē ecclesię. Nā ad Gala.2. dixit, ꝙ Cephas nō ambulabat recte ad veritatē Euāgelij, s. quia cū illis de circūcisione obseruat legalia in cibis per hoc gentilibus innuens, ꝙ custodienda erāt adhuc legalia. In Euangelio aūt non reperitur aliquid de hoc. Quia tñ sacrum Concilium Apostolorum, & seniorū, & tota ecclesia diffinierat Actuum 15. non obligari gentiles ad obseruationē legaliū, & Cephas faciebat contra hoc, dicebatur facere contra Euāgelium, vel non ambulare recte ad veritatem Euangelij, & sic determinatio illa ecclesię vocatur Euangelium. Itē patet, ꝙ ecclesia vniuersalis nō possit errare quia beatus Petrus, & alij Apostoli obligabantur stare determinationi Ecclesiæ, quia illam determinationem factam in illo concilio omnes susceperunt. Etiā omnes Apostoli obediebant ecclesię. Nam beatus Petrus, qui erat Papa, & princeps obediebat ecclesię, vt patet Actuum 8. vbi illi, qui congregati erant, & faciebant ecclesiam in Ierosolymis, miserunt beatum Petrum, & beatum Ioannem in Samariam, & illi ad mandatum ecclesię ierunt. Si tamen ecclesia vniuersalis posset errare, non essent subiecti Apostoli determinationibus eius, cum Apostoli erant tales, q̄ non poterant errare, cum essent confirmati per Spiritum sanctum, ergo non poterat ecclesia vniuersalis errare in fide.

C

D

E

CAPITVLVM XXIII.

In quo pulchre declaratur, quòd licet omnes articuli fidei sunt necessarij ita quòd nullus eorum posset esse falsus, tamen articulus de ecclesia vniuersali, quod non possit errare, est primus, & magis necessarius, quam omnes, & quòd maior est auctoritas ecclesiæ, quam librorum sacræ Scripturæ, & quòd ecclesia vniuersalis dat auctoritatem sacris libris.

CONSIDERANDVM vlterius, ꝙ licet omnes articuli fidei sint necessarii, & nullus eorum possit

possit esse falsus, tamen articulus iste, scilicet quòd ecclesia vniuersalis est sancta, & ꝙ non potest errare est certior quodammodo, & magis necessarius, & prior alijs in via generationis. Patet primum, quia sicut est in geometricis, & in omnibus mathematicis, & quibuscunque scientijs demonstratiuis tam principia, quam conclusiones sunt necessaria, ita ꝙ impossibile sit aliter se habere, & tamen principia dicũtur magis necessaria quodammodo, quã conclusiones, quia necessitas conclusionũ prouenit ex necessitate principiorum. Ita etiam conclusio in demonstratiuis est vere scita, nec potest de aliqua re maior certitudo haberi, quia tamen conclusio scitur per principia, dicuntur principia magis scita, vel magis credita, quam conclusio, vt patet 6. Ethico. de scientia. Ita nunc, licet omnes articuli sint necessarij, tamen articulus de vniuersali ecclesia, quòd non possit errare est magis necessarius, quia ex illo videntur cęteri necessitatem habere. Hoc patet, quia nos credimus, ꝙ Deus creauit mundum, & quòd eduxit Israelitas de Aegypto, & dedit illis legem, quia hoc scriptum est in libris Moysi, & tamen nos nesciremus, quòd isti erant libri Moysi, vel quòd erãt auctentici, nisi ecclesia assereret. Nam si quando nos incipimus aliquid intelligere dicerẽt nobis omnes Christiani, quòd isti libri, in quibus cõtinebantur ista nõ erãt libri Moysi, sed quòd confecti fuerunt ab aliquo false assumente sibi rationem prophetæ, nos nõ possemus per aliquam rationem conuincere an essent illi libri Moysi, qui fuisset verus propheta, vel alicuius seductoris, & crederemus rationabiliter communi assertioni. Vel si nollemus credere omnibus idem asserentibus, saltem maneremus in dubio, an deberet aliqua fides adhiberi istis libris, vel non, cum non appareret aliqua ratio motiua ad hoc, & sic non crederemus firmiter contenta in illa, & consequenter nullam adhiberemus eis fidem. Nunc autem credimus firmissime vera esse omnia, quæ continentur in illis libris, & conscripta esse a Moyse maximo prophetarũ, quia omnes nobis Christiani hoc concorditer dicunt, ergo nos adhibemus fidem libris ipsius Moysi propter ecclesiam hoc asserentem, & consequenter maior fides adhibetur ecclesiæ, quam libris Moysi. Item confirmatur, quia ego credo, ꝙ contenta in libris Moysi ita sunt vera, quòd nullo modo potest eis falsum subesse, nec habeo formidinem ad oppositam partem, & istam fidem habeo, quia ecclesia asseruit illos esse libros Moysi, & esse eis fidem adhibẽdam. Detur autem, quòd ego credam ecclesiam vniuersalem posse errare, sequitur, quòd potuerit errare in asserendo istos esse libros Moysi, & dicendo, quòd eis magna fides erat adhibenda, & consequenter ego manebo dubius, an debeat fides certissima adhiberi istis libris. Et tamen suppositum est, quòd ego credo istis libris fidem firmissimam esse adhibẽdam, ergo necesse est, quòd credam ecclesiam vniuersalem, quæ hoc asseruit non posse errare. Item patet. quia quandocunq; aliqua duo sic se habent, ꝙ vnum illorum probat alterum esse, & dat ei esse necessarium, & non ẽ cõtrario, magis necessariũ est illud, quod dat alteri necessitatẽ, & non recipit ab eo, quã illud, quod recipit necessitatẽ, & tñ libri Moysi recipiũt necessitatẽ fidei ab ecclesia, & ecclesia vniuersalis nõ recipit ab illis. Quod patet, quia dato, ꝙ libri Moysi essent, nõ cõstabat, ꝙ esset aliqua vniuersalis ecclesia, vel saltẽ, ꝙ illa existẽs nõ posset errare. Et tñ ecclesia existens dat fidẽ libris Moysi, quia ex eo, quòd ipsa asserit illos esse confectos a Moyse propheta, & debere eis adhiberi fidem, adhibetur sibi fides.

Item patet hoc, quia in veteri testamẽto sunt mul-
F ti libri quorum aliqui sunt legales, & prophetales, & habent maximam fidem. Alij sunt agiographi, quibus fides adhibetur, sed non sub tãta necessitate. Alij sunt apocryphi, quibus licet fidem adhibere, vel negare illos, vel, vt melius dicatur, licet recipere eos, vel contemnere ęquali facilitate. Isti tres gradus librorũ veteris testamẽti distinguuntur a beato Hieronymo in prologo Galeato, q incipit. Vigintiduas literas Manifestum est autem, quòd ista distinctio graduum fidei non assumitur ex eis, quæ cõtinentur in istis libris, quia in omnibus continentur res sacrę, & mirabiles,
G quæ non possunt probari per aliquam causam, sed solum adhibetur eis fides propter auctores. Est ergo distinctio ista facta ab ecclesia vniuersali, quæ cõcorditer tenet illam distinctionem factam a beato Hieronymo. Nã ista tenebatur a Iudæis fidelibus ante Christi aduentum, & fuit postea continuata in ecclesia.

CAPITVLVM XXIIII.

In quo declaratur, quòd ecclesia vniuersalis non solum dat fidem & auctoritatem libris veteris testamenti, sed euangelijs, & quòd quondam fuerunt octo euangelia, & ecclesia reiecit quatuor, & quòd maior est auctoritas ecclesiæ, quam librorum vtriusque testamenti.

H APPARET igitur, quòd ecclesia vniuersalis non solum dat fidem libris sacris, sed etiam dat illis certum gradum fidei, & firmitatis, & illum tenent, & non ampliorem. Si autem ipsa posset errare faciendo ista, tota certitudo scripturarum, & fidei periret, ideo necesse est tenere, quòd ecclesia vniuersalis nõ possit errare. Item patet hoc, quantum ad libros noui testamenti, quia ea, quæ sunt in euangelijs sunt firmissima & non habent tamen firmitatẽ, nisi propter ecclesiã. Quod patet, quia aliquis diceret Christum prędicasse & fuisse mortuum, & surrexisse, posset alius negare, ille tunc probaret per libros euangeliorum, alius poterat dicere, quòd nullius firmitatis erant scripta illa, vel quòd non erant illa euangelia beati Matthæi, & Ioannis, & aliorum euangelistarum, qui recipiũtur,
I non habebat tunc iste aliquem recursum probationis, nisi ad auctoritatem ecclesiæ, scilicet quia ecclesia dixit euangelia Matthæi Ioannis Marci, & Lucæ suscipienda esse sub fide maxima, & veneratione. Et si aliquis negauerit ista, quæ nos allegamus esse illorum quatuor Euangelistarum, sola auctoritas ecclesiæ probat, quòd sunt istorum euangelistarum. Et patet hoc, quia ecclesia separauit alia quatuor Euangelia. Nam erant octo libri euangeliorum, scilicet isti quatuor. qui nunc habentur, & quatuor alij confecti a viris hęreticis sub nomine Andreæ, & Thadæi, & aliorum duorum Apostolorum, & alij multi libri Euangeliorum fuerunt, de quibus Hieronymus in quodam prologo super euãgelia, qui incipit. Plures fuisse.
K Et illa recitabant historiam Christi, sicut nostra euãgelia, sed inserebant aliquos paucos errores. Si tamẽ isti octo libri euangeliorum fuissent traditi alicui viro pollenti naturali ingenio, vt iudicaret de eis, non inueniret aliquam causam quare istos magis, quam illos reciperet, vel reijceret, quia vtrique continebãt puram historiam, quæ probari non poterat ex aliquo fundamento naturæ. Nisi forte diceres, quòd vir ille iudicans reciperet libros illos, qui conuenirent naturæ, & illos, qui in aliquo repugnarent reijceret. Sed tunc oporteret, quòd reijceret omnes octo libros Euãgeliorũ, qa in quolibet illorũ cõtinebant aliqua, quæ erant supra vires naturę. Ecclesia tñ recipit ista

quatuor euangelia, quæ habemus, & reiecit alia quatuor dicendo illa falsum continere, & ab hæreticis cõfecta. Ergo ecclesia dedit fidem euangelijs, & hoc est, quod dicit Augustinus in libro, qui intitulatur Fundamentum, siue liber contra epistolam Fundamenti, s. ego Euangelio non crederem, nisi ecclesiæ auctoritas me moueret, s. quia ipsa asserit istud, vel illud esse Euangelium, cui fides adhibenda est. Dicendum igitur, ꝙ maior est auctoritas ecclesiæ, quã sacrorum librorum veteris, vel noui testamenti.

Item dicendũ, ꝙ ecclesia dat auctoritatem libris vtriusque testamenti, & consequenter, ꝙ non potest errare, nam si potuisset vniuersalis ecclesia errare circa fidem, potuisset recipere quatuor euangelia confecta ab hæreticis, & reijcere euangelia quatuor, quæ nunc habemus, & tunc tota fides nostra esset erroribus plena, & tñ asserimus, quòd impossibile sit fidei subesse falsum, ergo necesse est dici, quòd ecclesia vniuersalis non potest errare circa fidem.

CAPITVLVM XXV.

In quo declaratur, an ecclesia recipiat auctoritatem a libris sacris, sicut libri sacri recipiunt ab illa, & quòd auctoritas sua non ex aliquo priori, sed tota auctoritas pendet ab ea, & quomodo probatur auctoritas eius per libros sacros.

SED obijcietur, quia dictum est supra, quòd ecclesia dat firmitatem libris sacris, & libri sacri non dant firmitatem ecclesiæ vniuersali, & tamẽ videtur, ꝙ ecclesia vniuersalis accipiat fidem ex libris sacris. Nam, ꝙ non possit errare ecclesia vniuersalis probatum est supra ex symbolo Apostolorum, quem cõputamus inter scripturas Sacras. Dicendum, ꝙ libri sacri bene declarant firmitatem, & dignitatẽ, & impeccabilitatem ecclesiæ vniuersalis, tñ non probant illam tanquam a priori, i. ꝙ ex illis constet solũ ecclesiam non posse errare, & non aliũde, quia potius ecclesia dat auctoritatẽ illis scripturis, ꝑ quas conamur probare, ꝙ ipsa non possit errare. Nã tunc hoc probaremus ex symbolo Apostolorũ, posset aliquis negare illud dicendo, ꝙ nulla fides erat illi adhibenda, vel ꝙ non erat illud symbolũ Apostolorum, sed confectũ ab alio falso nomine. Ecclesia autẽ est, quæ declarat istud esse symbolum Apostolorũ, & esse sibi fidẽ adhibendam, ideo cum ex libris sacris probamus ecclesiam non posse errare, est demonstratio per circulationem. Proficit tamen, quia postquam nos suscepe rimus libros sacræ Scripturæ in auctoritatem, poterit inde constare, quòd ecclesia nõ potest errare. Ad veritatem tamen non probatur auctoritas ecclesiæ ex libris sacris, sed potius è contrario. Et ipsa auctoritas ecclesiæ nõ debet probari ex aliquo priori, sed oportet esse per se nota. Sicut in via scientifica oportet deuenire ad aliquid, quod non probatur ex alio priori, sed omnia probantur ex illo, & ibi est status in resolutorio syllogismo, sicut dicit Arist. 1. Poster. Omnis notitia ex præexistenti fit cognitione, quæ præexistit, & non deducitur.

CAPITVLVM XXVI.

In quo declaratur, quomodo ecclesia vniuersalis dat auctoritatem verbis Christi, & Apostolorum, licet nihil posset habere auctoritatem maiorem, quam verba Christi, & quòd ecclesia non det auctoritatem illam de nouo apponendo, vel augendo, sed ostendendo illam esse.

ITEM obijcietur, quòd supra dictum est, quòd ecclesia dat auctoritatem libris sacris, quòd non vi-

A detur satis conueniẽter dictũ, s. ꝙ ecclesia det auctoritatem Euangelio, cum illud sit de verbis Christi, q̃ habent maiorem necessitatem, quam aliquid aliud quodcunque sit. Sunt enim talia verba Christi, quæ maiorem firmitatem habent, quam totus mundus, ita vt facilius possit perire totus mundus, quam deficere vnũ de verbis Christi, iuxta illud Mat. 24. & Lu. 12. Cęlum & terra transibunt, verba autem mea non transient. De verbis autem Apostolorũ, & prophetarum, quamquam nõ sunt tantę auctoritatis, sicut verba Christi propter auctorem, tamẽ nõ minorem necessitatem, & firmitatem videntur habere ad manẽdum, quia illa dicta sunt per Spiritumsanctum. Sicut dicitur 1. Petri. 1. s. Non .n. voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritusancto dictante locuti sunt sancti Dei homines. Sed quæ Spiritussanctus dixit infallibilia sunt, quia ille Deus est, ergo nõ videtur conueniẽter dictũ, ꝙ ecclesia det auctoritatẽ istis libris, & sic nullis libris sacræ Scripturę dabit auctoritatem ecclesia.

B

Dicendum, quòd ecclesia non dat auctoritatem aliquam verbis Christi, quia nulla maior auctoritas potest esse in aliquibus verbis, vel in aliqua re, quam in Christi verbis, quia si consideretur auctor Christus est, si considerẽtur verba necessaria sunt, s. quòd non possunt deficere, eo quòd ille sic voluit.

C Dictis etiam Apostolorum, & prophetarum non potest dare ecclesia auctoritatem, quia illa in se sufficientissimam habent auctoritatem, cum immutabilia sint, & cum per Spiritum sanctum dictata sint. nõ est ergo sensus, quòd ecclesia det istis auctoritatem, ita quòd ipsa prius auctoritatem nullam haberent si ecclesia non daret illis, vel quòd ecclesia det eis maiorem auctoritatem, quam prius habebant, quasi per modum cuiusdã cõfirmationis, vel aliàs, nihil enim istorũ est. Quia etiam si verba Christi a nullo homine fuissent acceptata, nõ propter hoc minus vera essent, vel minus vtilia, sicut nunc dato, quòd non acceptentur apud infideles: non ideo minus vtilia sunt fidelibus, quam si totus mundus acceptasset ea, sicut dicit Apostolus ad Ro. 3. scilicet quid

D si quidam illorum non crediderunt? nunquid incredulitas illorum fidem euacuauit? absit. Sed est sensus, quòd ecclesia dat auctoritatem Euangelio, & omnibus libris sacræ Scripturæ, non quidem aliquid apponendo, quod non habebant, sed ostendendo, quod habebant.

Et istud ostendere satis potest uocari dare auctoritatem, eo quòd nunquam sciremus euangelia, aut alios libros sacræ Scripturæ alicuius auctoritatis esse, nisi ecclesia diceret. Cum ex ipsis non posset patere ueritas, uel falsitas ipsorum, necessitas, uel contingẽtia ipsorum, sed ex fide constat, fides autem ex auditu est ad Ro. 10. scilicet. Quomodo credent in eum, de quo non audierunt? Prædicatio autẽ ista ab eccle-

E sia fit, & nos propter auctoritatem eius, scilicet quia credimus illam non posse errare, assentimus firmiter omnibus dictis suis. Et iste est modus introducendi fidem, ut colligitur ad Ro. 10. Et quantum ad hoc, ita dat ecclesia auctoritatem euangelij, sicut quibuslibet alijs libris sacræ Scripturæ, & sine hac auctoritate Ecclesiæ nihil ualent euangelia ad utilitatem nostram.

Et ob hoc prædicatores, qui annũciãt nobis uerba Christi, & per illos credimus, dicuntur adiuuare Christum, quasi supplendo aliquid, quod deerat ei. Sic patet primo Corinth. 3. scilicet Dei enim adiutores sumus, & loquebatur ibi Apostolus de se, & alijs prædicantibus fidem.

Iste modus etiã reperitur in disciplinis mathema-

ticis,& naturalibus,nam aliqua conclusio est vera, & necessaria,quam tñ discipulus nõ intelligit, ita quòd nescit deducere veritatem eius, & necessitatem, sed dubitat,an sit falsa,vel contingens. Illa enim propositio si consideretur quantum ad se æque vera, & necessaria est si cognoscatur, sicut si non cognoscatur, & tñ quantum ad nos, qñ non cognoscitur non est alicuius auctoritatis. cum vero cognita fuerit veritas eius, & necessitas per deductionem, quam facit magister cognoscitur, & iam reputatur a nobis inter ꝓpositiones necessarias,magister ergo dedit sibi istam auctoritatem,quam habet, non quidem dando ei veritatem, vel necessitatem, quia hoc facere non poterat,sed ostendendo illam necessitatem, quã habebat.

CAPITVLVM XXVII.

Quod determinatio ecclesiæ est duplex, scilicet quòd aliquid tanquam verum tenendum sit, & alius aliquid agendum, vel cauendum est. Et in primo modo ecclesia nunquam potest variare. Et quòd si ecclesia, idest Concilium generale diffiniret semel aliquam propositionem circa fidem, nullum aliud Concilium potest determinare contrarium.

CONSIDERANDVM vlterius circa prędicta, ꝙ ecclesia vniuersalis, quæ errare non põt determinare potest aliquid dupliciter; vno modo determinat aliquid, vt credendum, vel tenendum pro vero. Alio modo determinat aliquid,vt agendum, vel fugiendum. Primo modo ecclesia vniuersalis non potest errare, nec etiam potest variari sua determinatio. Et sic in determinationibus fidei nunquã est variatio. Rõ huius est,quia determinare, ꝙ aliquid est credendum est dicere, ꝙ illud est verum,illud autẽ,quod semel est verum in æternum est verum,siue sit res illa determinata de rebus, quæ in seipsis necessitatem aliquam habent, vel de illis, quæ in se habent contingentiam, etiam ad vtrumlibet. De necessarijs manifestum est,quòd illud, quod absolute est necessarium, omni tempore est necessarium. De contingentibus ad vtrũlibet probatur, quia quando aliqua res est vera quantumcunque sit contingens post determinationem efficitur immediate pręterita.Cum autem præterita fuerit, habet veritatẽ necessariam, quia impossibile est præterita non præteriisse. Et iuxta sententiam Arist. & Agatonis. 6. Et. scilicet hoc solo priuatur Deus, quòd nõ potest facere ingenita,quæ iam sunt facta. Accipiatur ista propositio:Sortes currit hodie.Ista est maxime contingens antequam fiat,sed postquam semel fuit verum,quòd Sortes currit, necessaria est, quia impossibile est non cucurrisse. Ita ergo quandocunque ecclesia determinauerit aliquid tenendum esse, vel credendum tanquam verum,illud verum est saltem tunc, quia aliter ecclesia erraret.Cessante autem determinatione iam res efficitur perfecta. Præterita ergo veritas illa manet iam necessaria. Et ista est causa quare postquam ecclesia semel determinauerit de aliquo tenendo in fide, non potest in alio concilio, etiam si sit plurium priuari, & maioris sapientiæ determinari cõtrarium, quia aliàs sequeretur, quòd alterum eorum non erat generale concilium congregatum legitime vniuersalem ecclesiam repręsentans, vel quòd etiam posset errare. Quod falsum est.

Et ob hoc quandocunquę per aliquod concilium determinatum fuerit circa aliquam veritatem fidei, nunquam ecclesia patitur illam veritatem determinatam venire in contentionem, ita quòd de illa dubitetur.

F

CAPITVLVM XXVIII.

In quo declaratur, quòd propositio, quæ semel est vera semper est vera, siue sit necessaria, siue contingens ad vtrumlibet, siue de præterito, siue de præsenti, siue de futuro, & an ob hoc tollatur contingentia propositionum, & inducatur aliqua necessitas.

EST autem manifestum fundamentum huius, s. quia omnis propositio tam affirmatiua,quam negatiua cõtingens, vel necessaria, quæ semel est vera,in æternum est vera, referendo ad idem tempus,quia aliàs propositiones affirmatiuę,quarum veritas est contingens, non manerent semper verę, sicut ista est vera. Sortes currit hodie,& tamen post tres dies non erit verum dicere. Sortes currit hodie. Erit autem vera si referatur ad illud tempus pro quo currebat,quod iam transiuit,& dicatur Sortes cucurrit ante tres dies. Istud autem, quod dictum est de determinationibus factis circa ꝓpositiones de præsenti,vel de præterito,dicendum est esse idem circa propositiones de futuro, etiam si sint contingentes ad vtrumlibet, licet de hoc aliquis nimium dubitabit. Et ratio huius est, quia quando determinatur de veritate alicuius propositionis,quę est præterita, cum omne præteritum maneat ꝓ semper necessarium, non poterat veritas illius immutari.Idẽ de propositionibus, quarum veritas determinatur esse præsens, quia immediate transeunt,in præteritum, & postquam fuerit res præterita est necessaria. Secus aũt de propositionibus, quarum veritas determinatur pro futuro,quia res pro futuro habent suam contingentiam, ideo videtur, ꝙ licet semel sit vera non semper sit vera cum maneat contingẽtia. Dicẽdum tamen, ꝙ hoc est etiam verum pro futuro contingẽti.Et patet hoc,quia si aliqua propositio de futuro sit vera,aut considerabitur tempus, quod est antequam adueniat assignatio, pro qua debet compleri veritas propositionis,aut tempus, quod est post illam assignationem. Si consideretur tempus,quod est ante,dicendũ,ꝙ sicut propositio est vera tunc,qñ asseritur, ita erit vera omnibus temporibus intermedijs vsque ad significandũ tempus completionis. Et si in aliquo tempore intermedio non est vera, nunquam fuit vera, nec erit in æternum secũdum eosdem terminos. Si autem consideretur tempus post assignationem completionis, iam efficietur res pręterita,& tunc omne præteritum est necessarium. Exemplum, vt si dicatur. Sortes curret in die proximo Pentecostes. Ista propositio est nunc vera, quia ita erit, quod Sortes curret illa die, & sicut nunc est verum, quòd Sortes curret die Pentecostes, ita in quolibet die,vel tempore ante Pentecosten erit verum, quòd Sortes curret die Pentecostes. Et si detur, quòd aliqua die intermedia nõ sit vera ista propositio, sequitur,quòd non est vera hodie, nec fuit aliquando vera, nec erit in æternum vera. Quod patet, quia si aliquo tempore intermedio non est vera ista propositio.Sortes curret die proxima Pentecostes, hoc erit, quia non erit sic,quòd die Pentecostes currat. Et si ita est,etiam sequitur, quòd hodie non est verum, quòd Sortes curret die proxime Pentecostes, & nulla alia die ante Pentecosten erit verum,quòd Sortes curret die Pentecostes, etiam post Pentecostem nunquam non erit verũ,ꝙ Sortes cursurus esset pro illa die Pentecostes.

Et si dicatur, ꝙ illa propositio est cõtingens, & ob hoc põt mutari veritas eius,& dato, ꝙ hodie sit uera de futuro,cras poterit esse falsa. Dicendum,ꝙ est impossibile, nõ tñ ꝑ hoc tollit cõtingẽtia, vel inducitur aliqua necessitas.Et patet in ista propositione.Sortes

tes curret die Pentecostes, quę est vera, & contingēs, & uocatur vera, quia ita erit, ꝙ die Pētecostes curret. Et vocatur contingens, quia toto tempore intermedio antequam currat, potest currere, vel potest non currere, & vtrumque est sibi possibile, ideo uocatur contingens ad vtrumlibet, Sortes tamen licet posset facere vnum vel alterum, quod maluerit, non potest tamen facere vtrumque, ideo licet contingens sit, tamen sic erit, quod Sortes curret illa die, vel sic erit, ꝙ nō curret. Ponatur ꝙ illa die curret, tunc est vera propositio ista, tamen propter hoc non tollitur quin possit se determinare ad oppositum vsq; ad illum tempus. Si autem sic est, ꝙ Sortes non curret illa die, licet toto tempore intermedio habeat potestatem ad currēdum, si vellet quousque transeat illud tempus, tamen quia sic futurū est, ꝙ ipse determinabit se ad non currendum, & non ad oppositum, ista propositio, Sortes curret die Pentecostes, nullo modo est vera aliquo tempore ante diem Pentecostē proxime, sed ab æterno fuit falsa, & in ęternum est falsa referēdo ad idem tempus, vt supra dictum est. Patet ergo quod non solum in propositionibus de præsenti, & pręterito est regula, ꝙ illa, quæ semel est vera semper est vera, sed etiam in propositionibus de futuro. Apparet ergo ꝙ si ecclesia semel diffinierit circa aliquem articulum, quid sit tenendū, ꝙ illud semper manet, & nunquam potest determinari contrarium per ecclesiam pro illo tempore, vel in aliquo alio tempore, sed manet determinatio illa firma.

A in parte, & sic ecclesia mutat sępe leges cū videt fm conditionem temporum, & gētium expedire, & semper bene agit, sicut dicitur extra de consangui. & affini. c. non debet. s. non debet repręhensibile iudicari si fm varietatem temporum statuta quoque varientur humana. Et inducitur ibi ratio, quia Deus sic fecit. Nā aliquas leges posuit in veteri testamento, quas mutauit in nouo. s. quia iam non erant cōuenientes secundum conditionem humanam. Ob hoc potest vnum Concilium ponere leges cōtrarias legib. alterius Concilij, & vtrunq; bene agit, quia vtrunq; ponit bonas leges fm conditionem temporis, in quo conduntur, & non indicat aliquam indignitatem, vel defectum iudicij in ecclesia, ꝙ contrarias leges in diuersis tempo-
B rib. condat, cum hoc cōditio rerum exigat, immo nō esset laudanda si semper ad ostendendum immutabilitatem suam vellet leges semel positas semper manere, quia illæ, quę semel bonæ fuerant, aliquando inciperent esse malę, sicut non notatur in Deo aliquis defectus, vel imutabilitas, quia leges, quas dederat in veteri testatio, abstulit in nouo, dando contrarias vel disperatas. Sic etiam medicus non vituperatur, si nō omni tempore eandem positionem, vel idem curatiuum, sed secundum tempora & ętates, loca atque cōplexiones homini varia adhibeat curatiua. In determinationibus autē circa fidem secus est, quia quod semel iudicatum est verum, super manet verum, & non potest dari aliquo tempore contraria, vel deuiās
C determinatio. Ratio vtriusque partis posita est.

CAPITVLVM XXIX.

Quod ecclesia uniuersalis non potest errare in moribus, & quod in ponendo leges nunquam, & tamen quod potest unum concilium tollere leges, quas alterum posuit, & non errabit, & tamen non potest tollere determinationem factam circa fidem, quia iam erraret, & cur hoc, & ibi de mutatione legum an dicat indignitatem ecclesiæ.

Alivd membrum erat, quod ecclesia non determinat quid tenendum vel credēdum sit, sed quid agendum sit, sicut in iuribus, quæ ordinātur per ecclesiam. Et quia istud
D pertinet ad mores, dicendum, quod ecclesia vniuersalis errare non potest in moribus, quia alias cum error in moribus causet maliciam, ecclesia vniuersalis peccaret & īduceret, immo cogeret homines ad peccandum ponendo leges iniquas, & sic non esset semper sancta, quod falsum est, quia est contra articulum fidei vt supra dictum est. Ideo quando ecclesia condit candnes, siue ad dirigendum vitam humanam, siue pro moribus ecclesię regulādis, nunquam errat quidquid ordinauerit.

Dicendum tamē, quòd circa hoc potest facere mutationem, nam licet nunc ecclesia dederit vnam legem circa negocia humana. s. circa iudicia, potest dare postea cōtrariam. & sic videmus, ꝙ mutantur quotidie leges, & dantur contrarię, siue in negocijs prophanis, siue in moribus & cęremonijs ecclesię. In hoc autem non errat ecclesia vniuersalis, quia semper dat legem bonam, & leges contrariæ diuersis temporib. sunt bonę. Sicut enim non eędem leges positiuę sunt apud omnes gentes, vt patet. 5. Eth. & hoc quia diuersis gentibus diuersa, vel contraria apparent bona, vel mala, & non solum apparent, sed secundum vsritatē, quæ apud quasdam gentes bona sunt non sunt bona apud alias. Ita de eisdem gentibus, secundum diuersa sunt bona & mala, & sic leges, quæ aliquando fuerunt bonę incipiunt iam esse nociuę. Et tunc bonus legislator mutat legem dando cōtrariam in toto vel

CAPITVLVM XXX.

Quod ecclesia aliquando accipitur pro iudice particulari, sed non intelligitur de illo hoc, quia iste potest errare. Et quod Papa potest in fide & in moribus errare, & effici hæreticus. Et quòd non valet consequentia, Papa damnat aliquam conclusionem tanquàm hæreticam, ergo est hæretica, & quo modo multi summi pontifices fuerunt hæretici.

Considerandvm vlterius quia dictum est de ecclesia, quòd non potest errare, quæ sit ista ecclesia. Et omissis multis modis accipiendi ecclesiam, de quibus non est ad propositum, dicunt aliqui, quod ecclesia accipiatur pro prælato ecclesię. Sic enim accipimus cum dicimus, quòd ecclesia excōmunicat aliquem. i. pręlatus ecclesię, quia ecclesia non facit hoc. Ita etiam accipitur extra. de sen. excommuni. c. a nobis. cum dicitur, quòd ecclesia militans fallit, & fallitur. scilicet prælati ecclesię militantis, quia ibi agitur de sententia excommunicationis, quæ aliquando fulminatur in eum, qui nihil mali meretur, & tamen iudex putat eum esse reum, & hoc, quia ecclesia fallit & fallitur. Quomodo Ecclesia accipiatur ꝓ prælato.

Dicendum tamen, quòd hoc modo non potest accipi hic ecclesia. Priò quia non competit sibi hoc. s. ꝙ non possit errare, nam potest errare, & errat quilibet
E de talibus iudicibus ecclesiasticis, vt ibi dicitur, quòd ecclesia militans fallit, & fallitur. Et non solum est verum de iudicibus particularibus, sed etiam de Papa, qui frequenter errat ex ignorantia, & fert iniquam sēntentiam. Nam ipse dicit de seipso. scilicet licet locum Dei in terris teneamus, de occultis tamen non cogimur diuinare.

Et non solum accidit hoc circa accidentia, & particularia, factaque humana, quæ Papa ignorat, sicut quilibet alius simplex homo, sed etiam circa fidem potest Papa ignorare, & errare, & effici hæreticus, aliquando per ignorantiam, aliquando per aliam affectionem. Sic patet in Decre. di. 40. c. si Papa. vbi si Papa deprehenditur a fide deuius deponitur.

Ex quo apparet, quòd iura supponunt Papã posse effici hęreticum, & confirmatur experimento. Nam Papa Marcellinus fuit hæreticus, immo hæretico deterior, qui cum esset summus pontifex, obtulit thura idolis, vt patet in Decre. di. 19. c. nunc autem. Itẽ patet de Papa Liberio, quem alij vocant Papam Leonẽ, qui factus est Arianus. Item etiam de Papa Ioanne. 22. qui tenuit hæresim circa visionem beatificam, & postea coactus est publice illam reuocare, vt patet in gestis summorum pontificum.

Ex quo apparet, ꝙ dato ꝙ Papa damnet aliquã conclusionem tanquam hæreticã vel aliquem auctorem dicat hæretice sensisse, non sequitur necessario illam cõclusionem esse hæreticam, vel auctorem illum hęretice sẽsisse, quia potest esse, quod Papa errauerit, immo quod ipse Papa forte sit hæreticus, & per ignorantiam, vel per affectionem aliquam passionalem damnet conclusionem, siue dictum aut auctorem. sicut aliquos summo Pontifices legimus hęreticos factos per ignorantiã, & per timorem, vel per alias passiones, nõ ergo accipitur ecclesia pro Papa, vel aliquo ꝑlato alio.

Secundo non teneret ista acceptio, quia ecclesia est nomen Grecum, & significat proprie multitudinem, non ergo conuenit proprie vni homini. Et dicendo absolutè ecclesia non intelligitur vnus homo, licet sit prælatus, sed multitudo. Si autem vocetur prælatus ecclesia per analogiam inquantũ est caput, vel princeps ecclesiæ, oportet poni aliquam cõnotationem restringentem, vt sciatur, ꝙ pro prælato accipitur, alioquin pro multitudine accipietur, nisi contextus orationis vetet sic accipi.

CAPITVLVM XXXI.

Quod aliquando accipitur in sacra scriptura ecclesia pro multitudine aliqua particulari: sed de illa non intelligitur, quando dicitur, quod ecclesia non potest errare, quia tales ecclesiæ sæpe errant tam in fide quam in moribus.

Alio mõ accipitur ecclesia pro multitudine hoĩum particulari ꝑtinenti ad vnũ locũ, vel ad vnam prouinciã, sic dicimus ecclesiã Toletanam, vel Salamantinam, i. multitudinem urbis, vel diœcesis Toletanæ aut Salamantinæ. Et non accipitur pro ædificijs, vel reditibus ecclesiarum, sed pro hominib. Sic ponit Apost. 1. ad Cor. 1. & 2. ad Corin. 1. scilicet, Paulus & Sosthenes frater ecclesię Dei, quę est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu vocatis sanctis, & sic necesse est ibi poni ecclesiã pro hominibus, quia ponitur intransitiue ecclesię & sanctificatis in Christo, in quo innuitur, quod ecclesia nil aliud erat nisi illi sanctificati. Sic etiam ad Gal. 1. s. Paulus ecclesijs, quæ sunt Galatiæ gratia & pax uobis a Christo, qui tradidit semetipsum pro peccatis uestris. Et sic ecclesię accipiuntur pro hominibus, quia alias non esset uerum quod Christus tradidisset se pro peccatis ecclesiarum, scilicet domorum vel ædificiorum. Et isto modo accipitur proprie ecclesia. Quando autem accipitur ecclesia pro domo non est propria acceptio, sed per analogiam. s. quia in domum illam conuenit multitudo. sic accipitur, primo Cori. 11. s. conuenientib. uobis in unum. s. in ecclesiã. Et sequitur. Nunquid domos non habetis, aut ecclesiam Dei contemnitis? s. domum sacram.

Dicendum tamen ꝙ isto modo non accipimus hic ecclesiam, quia tales ecclesiæ, idest multitudines particulares possunt errare tam in fide quam in moribus quia interdum accidit, quòd in vna aliqua ecclesia nemo sit, qui non deuiet a recta fide saltem, quantum ad aliquẽ artic. Sic fuit diebus nostris de Bohemis, qui F in multis articulis deuiauerũt. Sic etiam fuerat de Grecis, & Armenis, & multis alijs gẽtibus, quæ Christum colunt, tamen errant vel errauerunt circa aliquos articulos, ita quòd omnes de nationibus illis errabant circa illos articulos.

Vel dato ꝙ essent aliqui pauci, qui non errarent, adhuc verum erat, ꝙ tota ecclesia talis errabat, eo quod ministri ecclesiarum errabant, & publice prędicabantur illi errores, & nemo audebat resistere illis. Et hoc satis est ad hoc quod tota aliqua ecclesia dicatur in fide errare, non ergo intelligitur de talibus ecclesiis, ꝙ G ecclesia non potest errare.

CAPITVLVM XXXII.

Quod ecclesia uniuersalis est illa, quæ non potest errare, & quomodo intelligitur ecclesia fallit, & fallitur.

Est ergo dicendum ꝙ ecclesia, quæ non potest errare, non est aliqua nisi ecclesia vniuersalis, & ista proprie vocatur ecclesia sine aliqua limitatione, quia est multitudo non connotato aliquo loco, vel tempore. Et isto modo accipit Apostolus sæpe. Sic patet ad Eph. 6. Viri diligite vxores vestras, sicut Chrs dilexit ecclesiã. Ibi non põt accipi ecclesia pro aliqua particulari, sed pro tota multitudine eorum, qui credituri erãt in ipsum. Et iterum. eod. c. cum loquitur de matrimonio in eo. c. ait, hoc est magnum sacramentum, ego di- H co inter Christum & ecclesiã. s. vniuersalem, quia non est matrimonium inter Christum, & ecclesiam aliquam particularem, ut infra declarabitur.

Nemo tamen fallatur putans, ꝙ ecclesia uniuersalis, de qua loquimur possit errare, vel decipi in fide, & moribus per illud, quod dicitur extra de sen. excom. c. a nobis. s. quod ecclesia militãs fallit & fallitur, in quo innuitur, quod sola ecclesia triumphans est, quę non fallitur, ecclesia tamen vniuersalis, de qua loquimur est ecclesia militans, quia in ecclesia triumphanti non erit distinguere ecclesiam vniuersalem, & particularem, quia tota erit ibi una ecclesia vnita. s. beata societas hominum & angelorum.

Sed dicendum, quod potest intelligi dupliciter. vno modo sic, scilicet quod ecclesia militans fallit &c. sci- I licet iudex in ecclesia militanti fallitur, & tamen iudex in ecclesia triumphãti nunquam fallitur, ideo qui condemnatur in cœlis est vere condemnatus, sed non semper qui condemnatur in terris.

Alio modo potest intelligi, quod ecclesia militans, scilicet tota ecclesia militans tam vniuersalis, quam particularis fallit, & fallitur, idest errat, scilicet circa ueritatem humanorum negociorum, & accidentium particularium.

Et in istis verum est quod ecclesia etiam vniuersalis errare potest. Nam etiam tota ecclesia vniuersalis militans qualitercunque accipiatur non cognoscit veritatem negociorum particularium, & accidentia parti- K cularia omnia, & in his potest errare faciliter. Vterque istorum sensuum conuenit literæ illius ca. a nobis. de primo patet, quia ibi agitur quãdo aliquis excommunicatur pro causa iusta, licet non uera, quia iudex non potest cognoscere ueritatem.

Et licet tunc ille sit apud ecclesiam militantem excommunicatus, non tamen est excõmunicatus apud ecclesiam triumphantem.

Et dat causam, quia ecclesia militans, idest iudex ecclesię militantis fallit, & fallitur, idest ipse decipit alios, & decipitur. Decipit quidem, quia quando iudex ecclesiæ militantis profert sententiam excommunicationis, innuit omnibus, ad quos peruenit scientia eius, quod ille, qui excommunicatur, est ve-

re

re ligatus crimine illo, pro quo excommunicatur, & est in culpa, & sic decipit, vel fallit illos, quia non est in culpa. Etiam fallitur, quia aliquando coram iudice homine potest accusatus conuinci per falsos testes, & putat iudex illum vere conuictum, & esse in crimine, de quo accusatur, sed non est, & sic fallitur, & per istum errorem profert sententiam. Iudex autem ecclesiæ triumphantis non fallit, nec fallitur, nõ quidem fallit, s. alios, quia quandocunque iudex ecclesię triumphantis cõdemnat aliquem de crimine, innuit omnibus, ꝙ ille sit criminosus, & tunc verum est, ꝙ ille sit criminosus. Etiam non fallitur, i. nõ decipitur per falsos testes, nec quomodocunque aliàs per ignorantiam veritatis, nam non possunt esse ibi falsi testes eo, ꝙ ipse iudex est testis, vt patet Ie. 29. s. Ego iudex, & testis, dicit dominus. Etiam non potest falli illud iudicium per ignorantiam alicuius rei particularis, cum dominus omnia videat. Prouer. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Et ad Hebræ. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Vnde qualitercunque homo se habeat, non se potest occultare a Deo. Iere. 23. s. Si occultabit se vir, & ego non videbo eum; quia cęlum, & terram ego impleo dicit dominus. Et sic dicebat Dauid. Quo ibo a spiritu tuo? & a facie tua quo fugiam? Si ascendero in cęlum, tu illic es, si descendero in infernũ, ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, quia tenebrę a te non obscurabuntur, & nox, sicut dies illuminabitur. Et iste sensus multum conuenit. Hoc modo patet quomodo est discordia aliquando inter iudicium ecclesiæ militantis, & triũphantis, de quo dicitur extra de sent. ex commun. lib. 6. c. cum æterni, s. Cum æterni tribunal iudicis illum reum non habeat, quem iudex iniuste condemnat.

CAPITVLVM XXXIII.

In quo declaratur, quòd licet ecclesia vniuersalis non potest errare, nec in fide, nec in moribus, tamen potest in iudicijs interdum errare condemnando aliquem iniuste, & tamen non errat tunc in fide, nec in moribus, & non agit malum sed bonum licet condemnet innocentem.

De secundo etiam sensu patet, quia in illo ca. a nobis, dicitur de ignorantia, per quam iudex profert iniquam sententiam, quæ non est ignorantia iuris, sed ignorãtia circa accidentia particularia, quæ iudex non potest cognoscere. Et in his verum est, quòd tota ecclesia militans errare potest. Nam licet ecclesia vniuersalis non erret in fide, nec in morib. nec in iure, tñ in accidentibus particularibus tota ecclesia vniuersalis potest errare. Vnde potest per hunc modũ tota ecclesia cõdemnare aliquem iniuste. Et patet per hoc, quòd cõcilium generale potest ferre sententiam per talẽ modum. Et patet primo in casu illius c. inter alia. de sent. exc. s. vbi alter coniugum scit esse consanguinitatẽ, vel affinitatem in gradu prohibito, in quo matrimonium non tenet, nec potest contrahi, tũc non debet debitum petere, nec petenti reddere, quia debitũ nullum est, vbi matrimonium constare non potuit obstante gradu consanguinitatis, alter coniugum petit ab ecclesia, vt cogatur coniux ad reddẽdum, & iste objicit consanguinitatem, sed probare nõ potest, tũc ecclesia condemnat eum ad redditionem debiti, qa putat non esse consanguinitatem, ex quo non potest constare, coniux tamen, qui conscius est consanguinitatis, non debet reddere debitum, sed potius sustinere sententiam excommunicationis. Et sic tũc iniu-

A ste excommunicatur iste, cum verba obijciat, & tota ecclesia eum condemnat per errorem.

Secundo patet hoc in alio casu, vtpote si aliquis accusetur coram sacro concilio de crimine, vel agatur aliqua causa ciuilis, & per falsos testes conuincatur reus, ecclesia condemnabit ibi eum, contra quem testes deponunt, & tamen iniuste condemnatur, & sic per errorem tota ecclesia vniuersalis condemnat aliquem, & sic ecclesia militans, etiam vniuersalis fallit, & fallitur, scilicet fallit alios innuendo esse reum criminis eum, quem ipsa condemnat, & non est. Et fallitur, siue decipitur, putando verum esse, quod falsi testes deposuerunt, & iudicando secundum illud, & tamen non est verum.

B Sed tamen dicendum, ꝙ adhuc ecclesia vniuersalis non errat damnabiliter in hoc casu, immo bene agit, & si secus ageret, male ageret, quia cum iudex debeat iudicare secundum deducta in iudicium, & probata, quia aliàs de veritate nõ posset sibi constare, & iura pro eodem habent aliquid non posse probari, & non esse, & pro eodem habent probari legitime & esse verum. Qui ergo iudicat per ea, quæ legitime probata sunt, est ac si iudicasset per meram veritatẽ, ideo qui sic iudicat, non errat. Et sic dicendum, quòd ecclesia tota licet erret, vel errare possit interdũ circa talia iudicia, tamen bene agit, nec errat in fide, aut in moribus.

C

CAPITVLVM XXXIIII.

In quo declaratur, quòd aliquis potest condemnari iniuste, scilicet qui est innocens; & tamen iudex iuste eum condemnat. Et quòd licet quis iniuste, & sine causa noceat alteri, tamen ille iuste damnum patitur, & quòd nullo modo possit sibi inferri damnum, nisi mereretur illud.

Et tunc põt dici, quòd ille, q cõdẽnatur, iniuste cõdẽnatur, & tñ eccl'ia iuste eũ condẽnat, vel iudex particularis, q iudicat. Nec valet cõsequentia, s. iste cõdemnatur iniuste a iudice, ergo iudex eũ cõdẽnat iniuste. Cõmittitur. n. falsitas cõpositionis, & diuisionis, s. quia illud aduerbiũ iniu-
D ste põt determinare verbũ prout respicit suũ supposi-tum, vel prout respicit eum, in quem transit cõdẽnatio. Vno modo est vera, & alio mõ est falsa quęcunq; istarum propositionum, s. iudex condemnat istum iuste, & iste condẽnatur iniuste a iudice. Sicut in ista propositione, facio te seruũ entem liberum, quę põt esse vera, vel falsa secundũ compositionẽ illius participij entẽ cũ vno accusatiuo, vel cũ alio. Nec admiretur aliquis, quòd iudex possit aliquẽ iuste cõdẽnare, & quòd tamẽ ipse iniuste condẽnetur, quia ita accidit in multis alijs. Nã sępe quis iniuste nocet alteri, & tamẽ iuste nocet illi. Et istud est circa omnia mala, quę homines in hoc sęculo patiũtur, nã licet vnus homo iniuste noceat alteri, s. quia nullã causam nocẽdi ha-
E bet, tamen iuste nocet illi, s. quia ille meretur illud nocumẽtũ sibi inferri sm̃ iudiciũ Dei pro multis, quæ ipse cõmisit contra legẽ Dei, licet nihil commisisset contra illũ, qui nocet ei, nec contra legẽ humanam.

Nã si daretur, quòd aliquis homo esset, q nec nocuisset proximo, nec sm̃ iudicium Dei mereretur aliquod malũ sibi inferri, impossibile est aliquod malũ sibi inferri, ẽt si totus mũdus conaretur nocere illi, qa aliàs euacuaretur ꝓuidẽtia Dei. Et istã propõnẽ satis deducit Boetius ꝑ totũ quartũ de cõsol. & quãdocũque aliquis homo sic punitur, Deus voluit, quòd sic puniretur. Licet non ex hoc iustificatur actio nocentis, quia ille non egit, vt instrumentum Dei, nec vt suscipiens ab eo mandatum nocendi, sed ex desi-

derio suæ voluntatis iniquæ. Accidit tamē interdum, ꝙ Deus mouet per prouidētiam suā, vt aliqui, qui non nocuerunt proximis suis, patiantur ab eis magna damna. Nec tamen proximi in hoc peccent, sicut quando quis occidit alium casu non dante operam rei illicitę, & adhibita omni diligentia, tunc non potest imputari ei culpa de illo casu, sed totum retorquendum est in Deū, q sic fecit, vt ille occideretur ab isto ignorāter. sic patet Exod.21. cum dr̄, ꝙ si aliquis non intendens nocere occidit proximum a casu, debet confugere in vnam de vrbib. refugij, & non debet pati aliquod malum. Et subditur ibi causa.s. ego.n. tradidi illum in manus eius.i. ego ordinaui totam illam circulationem, vt ille caderet in manus alterius.s. occideretur ab eo. Ita est in pręsenti, quando aliquis innocens accusatur de crimine, & conuincitur per falsos testes, vel forte per testes erroneos, qui credunt se vera dicere & non dicunt, & iudex condemnat eum. Nam licet ipse non meruerit malum aliquod pro illa causa & iudex malum ei inferat, meruit tamen malum in Dei iudicio ꝑ aliquibus alijs, quę commisit contra Deum, & voluit Deus, ꝙ accusaretur nunc, & condēnaretur de crimine, quod non fecit siue non fecerat, vt solueret pœnas criminis, ꝙ egerat de quo non accusatur. & tūc iudex non peccat quia Deus tradidit illum in manus eius, & est sicut ille, qui casu occidit hominem dans operam rei honestę, & adhibita omni diligentia necessaria, & conuenienti.

CAPITVLVM XXXV.

In quo declaratur, quod licet Christus dederit ecclesiæ uniuersali priuilegium non posse errare in fide, & in moribus, non dedit ei priuilegium, quod simpliciter in nullo errare posset, & quare non, & quod nulli concessum est istud priuilegium non errandi, nisi ecclesiæ uniuersali.

SEd adhuc dicet aliquis, ꝙ licet talis error cadat in iudices particulares, tamen in ecclesiam vniuersalem non debet cadere, vel non conuenienter conceditur ꝙ cadat, quia iudices particulares agunt, vt homines, ecclesia autem specialiter dirigitur a spiritusancto, qui promisit ei sua assistentiam, & dicitur esse in medio eius. Etiam quia ipsa ecclesia diffiniendo dicit, placuit Spirituisancto, & nobis congregatis in vnum, ꝙ non competit iudicibus particularibus. Ideo licet errent tales iudices, ecclesia nunquā debet errare, quę spiritumsanctum habet gubernatorem. Respondendum, ꝙ Deus concedit ecclesiæ suæ vniuersali multa, quæ nulli hominum concedit, & priuilegium non errandi concessit ei, non quidem absolute non errandi.i. ꝙ in nulla re possit errare, quia tūc necesse erat, ꝙ daret ei cognitionem omnis veritatis speculatiuę, quę per omnes scientias haberi potest. Etiam daret ei scientiam omnium particularium contingentium. Et quia ecclesia non est nisi congregatio fidelium, haberēt multi fideles ista dona, per quę iam essent fęlices, quæ tamen nulli hominū sunt vnquam cōicata. & iam etiam Apostoli dum viuebant licet essent confirmati in gratia Spiritussancti non habebant cognitionem omnium particulariū, sed quando scientia aliquorum erat sibi necessaria, per Spiritūsanctum habebant orando, & interdum sine oratione. Solus autem Christus homo habuit cognitionem omniū particularium, ita vt in nullo fallere, nec falli posset. Non ergo concedit Deus ecclesię suę vniuersali quandiu manet in terris talem gratiam, & dona, quia istud pertinet ad gratiā beatitudinis, quando erit in patria. concedit tamen ei, ꝙ non possit errare in his, quę sunt necessaria ad salutem.s. non potest errare in fide, nec in

F moribus. Quilibet tamen iudex particularis, & quilibet homo singularis potest in fide errare. Nam si Papa, qui est principale membrum totius ecclesię, & est caput ministeriale ecclesię pōt in fide errare, vt probatum est supra, poterit errare quilibet alius homo, & tamen ecclesia non potest errare. Etiam quilibet iudex particularis potest errare in moribus, & effici iniustus. ecclesia autem non potest errare in moribus, ita vt efficiatur iniusta: cum semper sit sancta. In iudicando autem potest quilibet iudex particularis errare ex intentione, s. quia per munera, & affectionem inordinatam potest peruertere iudiciū. Et hoc non potest ecclesia vniuersalis, quia iste esset error in necessarijs
G ad salutem. Etiam iudex particularis potest errare in iure, & inique iudicare. Ecclesia aūt vniuersalis nō potest errare in iure, cū ipsa cōdat iura. licet ergo ecclesia vniuersalis posset decipi & errare circa particularia accidentia, qa tamen iste error non est damnabilis nec culpabilis aliqualiter, quia non est in illis, quæ sunt necessaria ad salutem, dicitur absolutè, ꝙ ecclesia vniuersalis non potest errare.

CAPITVLVM XXXVI.

Quod ecclesia uniuersalis aliquando accipitur pro ecclesia congregata, aliquando pro ecclesia, vel multitudine dispersa per totum orbem. Et quod utroque modo accipitur in sacra scri-
H *ptura, & quod sit ecclesia vtroque modo.*

SCiendum vlterius, ꝙ ista ecclesia vniuersalis, de qua agimus potest accipi dupliciter, vno mō pro ecclesia dispersa, alio mō pro ecclesia congregata. Primo mō ecclesia vniuersalis est vniuersitas oīum Christianorum per totum orbem dispersorū in fide Christi, & sacramentis participantium, & isto modo ecclesia est quoddam corpus mysticum fide Christi & diuinis charismatib. viuificatum, & regulatum. Secundo modo accipitur pro multitudine congregata, & tunc sacra quęlibet synodus generalis legitime congregata vocatur ecclesia vniuersalis.

Istis duobus modis consueuit accipi ecclesia modo
I vulgari & in sacra scriptura. De primo satis manifestū, est, quia ille est modus cōmunior, & sic accipitur Deutero.23. scilicet, qui de scorto natus est, non intrabit in ecclesiam domini, idest non accipiet uxorem de tota multitudine Israel, quę erat quędam multitudo dispersa per multa loca. Et sic vulgariter accipimus ecclesiā. De secundo modo patet per Aristot. secundo, Politico.c. de Politia Chalcedoniorum, vbi dicitur, quod Chalcedonij ecclesiam non faciunt, idest congregationem populi ad concilium, & tractandum de negocijs. Vtroque modo istorum accipit sępe Apostolus ecclesiam in sacra scriptura.

De primo patet ad Ephe.6. scilicet viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit ecclesiam. Et non est ecclesia particularis, quia non dilexit aliquam, vnam
K ecclesiam specialiter, sed totam dilexit. Etiam eo.c. dicitur de matrimonio. hoc est magnum sacramētum, ego autem dico inter Christum & ecclesiam. Et tamē non est matrimonium ad quamlibet ecclesiam particularem. Et cum illæ multæ sint, diceretur Christus multas vxores habere, & tamen falsum est, quia eo.c. dicitur, ꝙ Christus assumpsit sibi ecclesiam vnicam, non habentem maculam, ergo de ecclesia vniuersali loquitur, ad quam est matrimonium Christi, qui est vnus, inquantum est vnum corpus mysticum fide animatum & viuificatum, & charismatib. diuinis regitur.

De secundo modo patet Actuum, decimoprimo, cum dicitur, placuit Apostolis, & senioribus, & vniuersę ecclesię, vbi non accipitur pro aliqua ecclesia particulari, nec etiam pro ecclesia uniuersali, vt dispersa,

ſperſa, quia illa non conuenit in aliquem vnum actum, ſed pro concilio ſacro vniuerſali dr̃. Nam eo.c. agitur de concilio celebrato Hieroſolymis ſuper obſeruatione cærimonialium, & ipſum concilium vocatur ibi eccleſia. Sic etiam accipitur Matth. 18.ſ. ſi te non audierit dic eccleſiæ.i.concilio generali, quia ibi non poteſt accipi alio modo, vt infra patebit.

CAPITVLVM XXXVII.

Quod eccleſia, ut eſt uniuerſitas Chriſtianorum diſperſorum per totum orbem non poteſt errare in fide, nec in moribus. Et quod eccleſia vniuerſalis prout multitudo congregata, ſcilicet concilium generale non eſt realiter eccleſia uniuerſalis, ſed per ſufficientem repræſentationem illius eccleſiæ, quæ eſt vere vniuerſalis.

ACcipiendo primo modo eccleſiam vniuerſalem, verum eſt quia illa nõ poteſt errare in neceſſarijs ad ſalutem.ſ.in fide, & in moribus. Nam non poteſt eſſe, ꝙ omnes Chriſtiani errent circa aliquem articulum fidei. Etiam non poteſt errare in moribus, quia nunquam dabitur, quòd omnes Chriſtiani ſint in peccato mortali. Licet.n. quilibet quandiu viuit poſſit peccare, Chriſtus tamẽ qui eccleſiam ſuam dilexit, vt corpus ſuum, pręſeruat eam diuinis chariſmatibus & regulat vt licet aliqua membra eius ſint aliquando interdum in peccato mortali tota tamen nunquam peccet. Hoc autem patet quia omni tempore verum eſt dicere, quòd eccleſia vniuerſalis eſt ſancta iuxta illũ articulum. Sanctam eccleſiam catholicam.i.vniuerſalem, & tamen ſi aliquo tempore, tota eccleſia eſſet in peccato mortali.non eſſet tunc eccleſia ſancta, quod eſt impoſſile, vt nõ tollatur veritas articuli, qui perire non poſſunt. Item hoc magis declarat Apoſtolus ad Ephe.6.ſ.quòd Chriſtus aſſumpſit ſibi eccleſiam vnicam non habentem maculam nec rugam. Hoc autẽ deſignat totalem puritatem, ideo eccleſia puriſſima eſt. Si tamen eccleſia poſſet errare in fide. & in moribus & aliquando erraret, non eſſet iam ſine macula, & ruga, ſed multas maculas & rugas haberet, non ergo poteſt errare vniuerſalis eccleſia, vt eſt diſperſa. Accipiendo ſecundo modo eccleſiam vniuerſalem pro generali ſynodo, etiam conuenit ſibi quòd non poſſit errare. Sciendum tamen, ꝙ vniuerſitas Chriſtianorum diſperſa eſt proprie vniuerſalis eccleſia militans generalis autem ſynodus legitime congregata nõ eſt realiter vniuerſalis eccleſia, ſed per repræſentationẽ ſufficiẽtem. Et ſic patet ex ſuperſcriptionibus, quibus vtuntur generales ſynodi in hac forma.ſ. ſacroſancta ſynodus generalis in Spũſancto legitime congregata concilium generale faciens, eccleſiam vniuerſalẽ repręſentans. Et quia concilium generale ſufficienter repręſentat eccleſiam vniuerſalem, poteſt omnia, quæ poteſt eccleſia vniuerſalis, quę eſt tota vniuerſitas Chriſtianorum ſi illa ad aliquid faciendum conueniret, & hẽt omnes cõditiones vniuerſalis eccleſię.

CAPITVLVM XXXVIII.

Quod licet tã eccleſia vniuerſalis, quæ eſt diſperſa per totum orbẽ quam conciliũ generale non poteſt errare in fide nec in moribus, quando tamen dicitur eccleſia non poteſt errare non intelligitur proprie pro eccleſia diſperſa. ſed pro concilio generali, & quod ad eum pertinet proprie diffinire in dubijs circa fidem, & quod nihil tam proprie conuenit ei quam diffinire in fide, & determinatio ſua eſt firma ſicut Euangelium.

DIcendum tamen ꝙ licet non poſſe errare in fide, & in moribus conuenit verę eccleſiæ vni-
A uerſali, quæ eſt vniuerſitas Chriſtianorum diſperſorum per totum orbem, tamen magis hoc dicitur pro concilio generali, quia errare eſt in eis, in quibus poteſt bene fieri, & ſic in fide, & in moribus dicitur poſſe errare, vel non poſſe errare, qui aliquam operationem regulatam circa fidem, & mores habere poteſt, & tamen eccleſia vniuerſalis prout eſt vniuerſitas Chriſtianorum non habet aliquem actum, quia nunquam omnes Chriſtiani conueniunt ad aliquid de fide determinandum. Etiam circa mores non competit toti eccleſię vniuerſali vnus actus, quia nihil eſt, in quod omnes conueniant ad faciendum, ita quòd ille actus dicatur actus omnium Chriſtianorum. Cum er-
B go errare vel bene agerę ſit ibi, vbi eſt agere, & toti eccleſie vniuerſali, vt eſt quędam vniuerſitas, non cõpetat aliquis vnus actus ſingularis in fide, aut in moribus, non dicetur proprie de eccleſia vniuerſali, ꝙ nõ poteſt errare. De cõcilio autem generali dicitur hoc proprie & conuenienter, quòd non poſſit errare in fide nec in moribus, quia competit ei aliqua operatio vna circa fidem, & circa mores. De fide manifeſtum eſt, quia ad concilia generalia pertinet proprie diffinire de fide condendo nouos articulos fidei, & determinando dubia quęcunque eueniant in fide, & non eſt aliquis actus tam proprius generalium conciliorum quam determinare de fide. Iſtud autem patet
C ex concilijs generalibus in eccleſia a principio ſuo. Et patet de illo famoſo concilio, quod tenuerunt Apoſtoli & ſeniores & reliqua eccleſia in Ieruſalem, in quo determinata eſt vna veritas fidei.ſ.quòd non tenentur conuerſi ad Chriſtũ de gentilitate obſeruare legalia Actuum.15. Primum etiam generale, & famoſiſſimum concilium, quod poſt tempora apoſtolorũ celebratum eſt tempore Conſtantini.ſ. Nicenum factum eſt ad determinandum veritatem conſubſtantialitatis patris & filij & circa. Arianos, vt patet ex primo libro Hiſtorię tripartitę. Sic fuit de omnibus alijs concilijs antiquis, quę fuerunt poſt Nicenum, quia omnia congregabantur ſolum, vel ſaltem principaliter ſuper aliquo facto fidei. Patet hoc ex toto diſcurſu hiſtoriæ tripartitę. Patet etiam abundantius ex libro Hilarij de ſynodis, & magis in libro Iſidori de ſy-
D nodis. Tãta autẽ fuit ſemper in eccleſia auctoritas generalium conciliorum, ꝙ nunquam fiebat aliqua determinatio circa fidem, niſi in generali cõcilio, & de hoc vere dicimus, ꝙ nõ poteſt errare circa fidem. Et ſic quidquid dubij occurrat in fide ad concilium generale legitime deuoluitur. Et ſi concilium determinat aliquam concluſionem eſſe hæreticam, vel quõcunque erroneam circa fidem, ita illud firmiter verũ eſt, vt nullo modo poſſit eſſe falſum. ideo quicunque per concilium generale hæreticus iudicatur vere hęreticus eſt. Hoc Chriſtus conceſſit eccleſię ſuę quam concilium generale repræſentat, quia alias fluctuaremus in fide.ſ.quia multa dubia, & diuiſiones circa fidem euenire debebant. Sic dixerat Apoſtolus.1. Corin.2.c.oportet hęreſes eſſe, vt q probati ſunt, manife-
E ſti fiant. Si ergo non maneret in eccleſia militãti vnũ tribunal, quod errare non poſſet circa fidem, dubitaremus in fide, & licet aliquid determinaretur eſſe tenendum non crederemus firmiter illud eſſe verum, ſed maneret nobis ſemper ſcrupulus dubitationis, cũ ſciremus aut putaremus determinatorem poſſe errare, & ſic tota fides periret, cum de ratione fidei nõ ſolum ſit aſſentire alicui concluſioni, ſed etiã firmiter adhęrere, ita vt nullus ſcrupulus dubitationis maneat vt ſupra declaratum eſt. Et hoc modo eſſet eccleſia male ordinata, cũ nullũ aliud remedium eſſet ad certitudinẽ habendam de dubijs fidei. Datum eſt ergo concilium generale repræſentãs ſufficienter vniuerſales

uersalem ecclesiã, q̃ errare nõ posset circa fidem, & ad illud pertineret determinare de dubijs fidei. Et determinatio ab eo facta esset ita firma sicut si fieret ore dei. Ita dixit imperator Constantinus, quando vidit sñias datas in concilio Niceno super cõsubstãtialitate patris & filij. Dixit q̃ ita venerabatur illas sentẽtias ac si ore diuino promulgatę forẽt. Ita dixit B. Gregorius, & habetur in Registro diistinct. 13. & in Decretis di. 15. c. sicut sancti Euangelij. s. q̃ ita venerabatur determinata per quatuor sacra generalia concilia, sicut quatuor libros sancti Euangelij, & tamen sententię quatuor librorum Euangelij diuino ore. s. ore benedictissimo Christi promulgatę fuerunt.

CAPITVLVM XXXIX.

Quare Deus non reliquit in ecclesia aliquem modũ manifestum ad certificandum de omnibus dubijs tam circa fidem quam circa cultum. sicut fecit in veteri testamento. Et qui & quot modi fuerunt inter Hebræos certificandi de dubijs viuente Moyse.

SED obijciunt quidam dicentes, cur Christus non reliquit in ecclesia aliquod remedium manifestũ ad determinationem dubiorum, quę occurrerẽt quotidie, sicut in veteri testamento fecerat? Nam ibi erat facile remedium ad certificationem de omnibus dubijs tam circa fidem & cultum religionis, quam circa alia multa. Et patet de toto tempore, quo durauit status Iudaicus. Cępit enim status iste, quãdo Deus eduxit Israelitas de Aegypto. Nam tunc accepit illos in populum sibi, & dedit eis legem: Exo. 19. & pepegit cum eo fędus Exo. 24. Et in principio huius status fuit Moyses princeps huius populi, per quẽ Deus certificabat Hebręos de omnibus dubijs, quę accidebant inter eos. Et hoc fuit dupliciter. s. quia aut ante fabricationem sanctuarij, quod in monte Synai fabricatum est, aut post fabricationem. Si ante fabricationem fiebat sic certificatio, quòd extra castra Israelitarum erat quædam parua domus, quę vocatur tabernaculum fęderis, in quam manebat Moyses, & puer eius Iosue, & quando veniret Moyses de castris, vt ingrederetur domum illam, descendebat columna nubis super domum illam, & loquebatur ibi Deus Moysi, vidẽte toto populo Israel. quòd Deus loqueretur ei, vt patet Exo. 33. c. & ibi de omnib. dubijs certificabatur. Si autem consideremus tempus post fabricationem sanctuarij, dicẽdũ quòd intra sanctuarium erat quædam domus parua in occidentali parte sanctuarij, quę vocabatur sancta sanctorum, in qua erat arca fęderis cũ duobus Cherubim, de qua habetur Exo. 25. & 26 quandocunque Moyses dubitaret in aliquo, & vellet habere responsum, intrabat in sancta sanctorum. & audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcã de medio duorum cherubim. Patet Nu. 7. isto modo Moyses habebat Deum sibi promptum ad respondendum, de quibuscunque dubijs quandocunque vellet. Istud durauit aliquanto tẽpore, postea uero cum quęstiones & negocia populi Israel tantum crescerent, vt Moyses solus non posset sufficere ad respondendum, Deus dixit quòd acciperet septuagĩta seniores de populo, & acciperet Deus de spiritu prophetico, qui erat in Moyse, & daret illis. Et sic factum est, quia cum præsentati fuissent illi seniores coram domino, cecidit super illos spiritus propheticus, & cęperũt prophetare postea, vt patet Nu. 11. c. & ex tunc cæperunt etiam illi septuaginta seniores respondere ad quęstiones populi, & quando illi respondebant, non erat dubitandum de dictis illorũ, quia loquebãtur propheticè per Spiritum sanctum,

F cum dicatur Nu. 11. q̃ prophetauerunt, & postea nũquam cessauerunt, & tamen postquam isti cæperunt prophetare, & iudicare populum, non cessauit Moyses iudicare populum, & quærere sępe coram domino de dubijs populi sicut prius intrando in sancta sanctorum. Erat tamen distinctio inter Moysem & istos 70. seniores sic, q̃ ipse cõsulebat dominum super maioribus negocijs solum, illi autem in magnis & paruis, sicut erat differẽtia inter Moysem, & alios iudices populi, qui non erant prophetę. s. decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, quia illi solum de paruis iudicabant. Moyses autem de arduis Exo. 18. & Deut. 1. c. Et patet quia postea Moyses consuluit dominum super factis populi. nam Nu. 27. cũ esset quæ-

G stio de filiabus Salphaad an deberent succedere patri, quia non reliquerat ille mares, sed tantum fœminas, detulit Moyses quęstionem ad diuinum oraculũ & dixit Deus, q̃ succederẽt. Iterum etiam Nu. 36. cũ filij Manasse conquererentur, q̃ filiæ Salphaad, quæ erant de tribu sua, si acciperent viros de alia tribu diminueretur sors tribus Manasse, detulit Moyses quęstionem ad dominum, & ait, quòd acciperent viros de tribu Manasse.

CAPITVLVM XL.

H *De sex modis consulendi Dominum, quos habuerunt Israelitæ post mortem Moysi, & primus fuit per prophetas, et ibi multa de differentia & gradu propheticæ cognitionis, quia non omnes eodem modo reuelationes accipiebãt.*

POST tempora Moysi manserunt Israelitis multi modi cõsulendi Dominum super dubijs suis. s. sex. Primus per prophetas, & tres per sacerdotes, quintus per somnia, sextus p̃ sortes. De primo dicẽdum, q̃ sẽper in Israel erãt multi prophetę, per quos Deus respondebat Israelitis de omnibus suis dubijs, & non solum de dubijs circa legem & cultum Dei, sed etiam circa negocia populi.

I Et nõ solum circa magna, sed etiam circa parua, quæ erant quasi nullius valoris. Patet quia Saul cum perdidit asinas patris sui, iuit ad Samuelem ad quęrendũ, an inuenirentur, & respondit ei, quòd sic. 1. Reg. 9. Et ibi innuitur ex verbis pueri Saulis, q̃ quicũque perdebat aliquid, vel dubitabat, ibat ad Samuelem, & respõdebat ei, & nunquam errabat in responsionibus. Idẽ patet de Abia Sylonite, ad quem ibant Israelitæ ad quærendum de negocijs responsum diuinum, & cũ iam caligarentur oculi eius iuit ad eum vxor regis Ieroboam mutato habitu ad consulendum super vitam filij sui, qui languebat, & respondit ei. 3. Re. 14. Idem patet de Ieremia, a quo sępe quęrebat Sedecias rex, dum esset Ierusalem obsessa de euentu obsidio-

K nis, vt patet Iere. a. 36. ca. vsque ad 40. Et mortuo Dodolia, Iudęi qui manserunt in Iudæa subiecti regi Babylonis, quęsierunt, an descenderent in Aegyptũ, vel non, & respondit eis Iere. 42. Isti prophetę habebant se multipliciter. Nam aliquando antequam quis consuleret eos, ipsi sciebãt Deo reuelante quid petendũ erat ab eis. Sic patet de Samuele, quando iturus fuit Saul ad eum ad consulendum eum super asinabus patris sui. Nam vna die sciuit ante, quòd venturus esset Saul, & quid quęrebat. Nam dicitur primo Reg 9. quod Deus dixit Samueli, cras hac hora ipsa, quę nũc est, mittam ad te virum de Beniamin, ipsum vnges in principem populi mei. Sic etiam patet de Abia Sylonite, quando venit ad eum vxor regis Ieroboam, nam cum intraret per portam habitu dissimulato, dixit ei Abia, ingredere vxor Ieroboam, cur te aliam simulas? 3. Re. 14. Et tũc dixit ei illa, quòd ipsa venerat

quęsi-

quęsitura. Idem erat de Elisæo, nam quando aliquis venturus erat ad consulendum eum sup aliquo consueuerat deus reuelare ei prius quæstionem & respõsum, & ob hoc quando venit ad eum Sunamitis, & prostrauit se ad pedes eius, & ipse adhuc nesciebat, qd illa petitura venerat, miratus est, quomodo Deus non reuelauerat ei quæstionem, vt patet. 4. Re. 4. cum dixit ad Biezi puerum suum: Dimitte illam, quia anima sua in amaritudine est, & dominus celauit a me, nec indicauit mihi.

Aliquando autem prophetę respondebant mox vt quęrebantur, licet prius non sciuissent quęstionẽ, & sic solitus erat facere Elias, vt colligitur. 4. Re. 1. & 2. c. sic sæpe faciebat Elisæus vt colligitur. 4. Re. 4. & 5. 6. & 7. c. Aliquando autem prophetæ nesciebant respondere mox, vt quærebatur ab eis, sed post aliquantulũ respõdebant. Sic patet de Elisęo, quando rex Israel, & rex Iuda, & rex Amon quæsiuerunt de penuria aquarum, & ipse stetit modicum, & mandauit venire coram se psaltem. i. citharistam, & cum caneret citharista facta est manus domini super eum, & respondit. 4. Re. 3. Aliquando autem prophetæ non respondebant statim, vt consulebantur, sed petebant inducias aliquorum dierum, in quibus vacabant orationi & ieiunio, & tunc Deus respondebat eis. sic patet de Ieremia, quando Iudæi manentes in Iudæa post captiuitatem babylonis, & destructionem Ierusalem, mortuo Bodolia quęsiuerunt, an descenderent in Aegyptũ, & quid eis eueniret, & Ieremias orauit quatuor, diebus, & in vltimo Deus respondit ei. Ier. 42.

Sic etiam erat de Daniele quando voluit scire de fine captiuitatis babylonicę, & de euenturis populo suo, vt intelligeret quasdam visiones sibi demonstratas, & ieiunauit trib. hebdomadis panẽ desiderabilẽ non comedens, & abstinens se ab omnibus delicijs, & in fine trium hebdomarũ apparuit ei vir Gabriel, qui reuelauit ei quod petebat, vt patet Dani. 9. & 10. Iste modus fuit tam vulgatus apud Hebręos, quòd fere nihil erat, de quo homo vellet habere responsum a Deo, de quo non haberet.

CAPITVLVM XLI.

De secundo modo consulendi Dominum, qui erat per sacerdotes, & erat diuisus in tres modos, & qui erant illi, & quomodo fiebant.

SECVNDVS modus consulendi Deum erat per sacerdotes, & iste erat diuisus in tres. Primus erat faciendo quęstionem præsente veste sacerdotali. Erat autem modus, quòd sacerdos magnus indueretur vestibus suis sacris, pręcipue illa, qu7 vocabatur rationale & ephod, & tunc fiebat quęstio, & illico Deus respondebat. Sic fecit Dauid, quando erat in Ceila, & audiuit quòd Saul veniret ad capiendum eum, dixit ad Abiathar summũ sacerdotem, applica ephod, quo applicato, dixit ad Dauid. Domine De⁹ audiuit famã seruus tuus, quòd descendat Saul vt destruat ciuitatem per me, si est ita an non? Et ait dominus, descẽdet Saul. Et tunc dixit Dauid si descenderit Saul nũquid tradent me viri Ceilę in manus eius? Et respondit Dominus, tradẽt. Quo cognito fugit inde Dauid antequam descenderet Saul. 1. Re. 23. Et iterum cum latrunculi Amalecitarum succendissent vrbem Siceleg: & captiuas duxissent vxores Dauid, & omnia bona eius, & virorum suorum eo absente, dixit ad Abiathar summum sacerdotem, applica ephod, quo applicato dixit Dauid, persequar latrunculos hos, & comprehendam an non? & ait dominus, persequere, absque dubio enim comprehendes eos, & excuties A prædam, & sic factum est. 1. Reg. 30. c.

De istis quæstionibus an fierent per quęrentẽ, vel per sacerdotem, & an in scripto, vel in voce, & de multis alijs circunstantijs declaratum est late. 1. Re. 23. & 30. c. Fiebant autem istę responsiones virtute cuiusdam vestis sacerdotalis, quę vocabatur rationale, vel pectorale, & erat vestis quadrata ad magnitudinem vnius palmi, & ponebatur in pectore summi sacerdotis. de ista veste quid esset, & de virtute eius declaratum est Exo. 28. c.

Secundus modus consulendi dominum per sacerdotes erat, quando ipsi intrabant in sancta sanctorũ, & hoc fiebat per solos summos sacerdotes. Hoc autẽ B erat sicut diximus supra de Moyse s. quòd intrabant in sancta sanctorum, & audiebant vocem loquentis de propitiatorio. erat tamen differentia inter Moysen & summos sacerdotes, quia Moyses intrabat quãdocunque volebat in sancta sanctorum non præmissa aliqua ceremonia vt colligitur Nu. 7. nam ibi dicitur ad aliud, nisi quòd cum Moyses ingrederetur, vt cõsuleret oraculum, audiebat vocem loquẽtis ad se de propitiatorio de medio Cherubim. Summus autem sacerdos non poterat intrare quandocunque vellet in sancta sanctorum, sed solum semel in anno in die propitiationis quod erat die decima septimi mensis Leui. 16. & tunc debebat secum portare vas plenum prunis, & thymiamate, vt vapor crassus inde ꝓcedens C obfuscaret oculos ei⁹, & nõ posset videre ea, quę erãt iuxta sancta sanctorum, & tunc loquebatur Deus ad illum. Quod colligitur, quia eodem. c. dicitur, ꝙ quãdo summus sacerdos intraret in sancta sanctorum, nullus homo esset in exteriori tabernaculo, quod erat apud sancta sanctorum, & hoc non erat propter aliud, nisi vt nemo audiret ea, quę loquebatur Deus ad sacerdotem. De hoc magis declaratum est Leuit. 16. Iste modus tamen consulendi rarior erat, quia nõ poterat fieri nisi semel in anno, & solum super rebus pertinentibus ad statum totius populi, quia illa die expiabatur pro peccatis totius populi, & confitebatur summus sacerdos super caput capri emissarij peccata totius populi, Leui. 16. c.

D Tertius modus consulendi per sacerdotes erat per vestes sacerdotis magni. s. per ephod. Nam ephod erat quędam vestis, quæ vocatur superhumerale, & super duos humeros sacerdotis habebat duos sardonyces, & dicit Iosephus. 2. Antiquitatum, quòd quãdo populus progressurus erat ad bellum, induebatur sacerdos ephod, & ex fulgore illarum sardonycum siue onychinorum colligebatur manifeste an Hebræi vincerẽt, vel vincerentur. Iste modus consulẽdi erat satis vsitatus, sed solum erat quãdo populus iturus foret ad bellum.

CAPITVLVM XLII.

De 5. modo consulendi dominum per somnia, & qualia erant illa somnia. Et. 6. modo consulendi. s. per sortes.
E *Et de sortibus diuisorijs, & consultorijs, & quando erant licita.*

QVINTVS modus principalis in ordine erat per somnia, qui erat satis frequentatus. Et non est putandum quòd istud esset credere somnijs nostris. Nam ista est superstitio, & Deus noluit obseruari somnia. Deuter. 18. & in multis locis. Sed fiebat sic, quòd quando quis habebat aliquod honestum quod vrgebat eum, in quo rationabiliter desiderabat scire responsionem a domino, si non erat sibi in promptum alio modo scire, ieiunabat, & orabat aliquot diebus, & deinde ibat ad dormien-

miendum, & dominus per somnium ostendebat ei declarationem illius dubij. Et ponitur a sacra scriptura iste modus inter modos consulendi Dominum, vt patet.1.Re.18.f.Saul consuluit dominum,& non respondit ei per sacerdotes,nec per prophetas, nec per somnia.

Sextus modus consulendi dominum erat per sortes. Sunt autem duplices sortes.s.quædam diuisoriæ, & aliæ cõsultatoriç. De sortibus diuisorijs nihil est ad præsens,quia istæ sunt,quibus nos vtimur quando volumus multas res inter multos diuidere. Sors consultoria est, quando volumus de vna aliqua re scire cui ex multis proueniat,vel quis ex multis illam rem fecit, de qua quæritur. Et isto modo Iosue de mandato Dei quçsiuit per sortes, quis peccasset in anathemate Ierico, & diuisit populum per tribus,& capta est sorte tribus Iuda,& illam diuisit per familias,& capta est familia Zare, & ista familia diuisa est per domos, & sors cecidit super domum Zabdi, & illa diuisa est per viros,& cecidit sors super Achor, & lapidatus est, vt patet Iosue.7.

Iste modus consulendi Dominum maximè circa criminalia erat valde periculosus, & erat valde incertus.s.quia nesciebatur,an Deus concurreret cum sortibus ad ostendendum veritatem per illas, ideo nunquam iste modus veniebat in vsum nisi quãdo Deus expresse mandabat,quia tunc apparebat manifestè,ꝙ ipse concurreret cum sortibus ad ostendendum veritatem per illas. Et ob hoc non ponitur iste modus inter alios modos consulendi Dominum, qui ponuntur.1.Re.28.f. Saul consuluit Dominum, & non respondit ei per sacerdotes,nec per prophetas,nec per somnia. De sortibus quando sunt licitæ declaraui Nume.24.&.26. Isti modi erant valde conueniẽtes, potissime quidam eorum, qui erant valde faciles, ita vt in omni re posset homo scire per illos iudicium Dei. Et tamen inter istos erant duo præcipui & faciliores.s.per prophetas,& per sacerdotes consulendo in rationali, & in hoc dicebatur esse virtus ad cognoscendum omnia dubia Israelitarum. Sic dicitur Exo. 28.f. Portabit Aarom iudicium filiorum Israel in pectore suo. Portabat vestem,quæ vocabatur rationale,& in virtute illius iudicabat de omnibus dubijs filiorum Israel,vt declaratum est eo.ca.

CAPITVLVM XLIII.

Quod omnes sex modi consulendi dominum cessauerunt apud Iudæos multo tempore ante aduentum Christi.

CESSAVERVNT autem isti modi consulendi Dominum apud Israelitas aliquanto tempore antequam Christus veniret.

De principali modo, qui erat per prophetas patet,quia tempore Machabæorum, quando Iudas Machabęus,& Iudęi purificauerunt altare, quod contaminauerant gentiles offerendo in eo porcos, & immunda sacrificia dijs suis, abstulerunt lapides altaris,& posuerunt eos in monte, nec ausi fuerunt eos dimittere in altari tanquam mũdos, nec comminuere eos, & conuertere in calcem, aut ponere in loco immundo tãquam pollutos,& inutiles, sed posuerũt eos in montem, & dixit Iudas Machabęus quòd manerent ibi lapides illi quousque veniret propheta Domini fidelis,qui diceret quid faciendum esset de eis. Et sic apparet quòd tunc non erat aliquis propheta inter Israelitas,per quem scirent veritatem. De hoc.1. Macha.5. Nec leguntur fuisse aliqui prophetæ inter Iudęos post captiuitatẽ Babylonis, nisi Esdras & Aggeus; Zacharias,& Malachias,qui fuerunt immediate post captiuitatem,vt colligitur ex libris suis. Residuo autem tempore vsque ad Christi aduentum, ꝙ fuit plusquam quadringentorum annorum, non leguntur habuisse prophetas,nec poterant ꝯsulere Dominum per illos.

Prophetæ non erant in Israel tempore Machabeorum.

F

De alio modo, qui erat per ephod sacerdotis summi.s.per sardonyces eius fulgẽtes patet,quia Ioseph⁹. 2. Antiqui.dicit quòd per ducẽtos annos antequam inciperet scribere librum Antiquitatum,cessauit fulgor illarum sardonycum,& sic iam non poterant scire dubia per illas,quia per fulgorem iudicabatur. Fuit tamẽ Iosephus pauco tempore post Christum,& forte natus est Iosephus adhuc viuente Christo. Nam Ierusalem euersa fuit a Romanis 42. annis post Christi mortem, & tamen multo tempore ante euersam Ierusalem erat Iosephus dux belli Iudæorũ contra Romanos in vrbe, quæ vocabatur Iotapata, vt ipse testatur in libro de Bello Iudaico,quem conscripsit. Et sic plusquã per centum,& quadraginta annos ante Christi natiuitatem cessaret fulgor sardonycum.

G

De alio modo qui erat, quando sacerdos intrabat in sancta sanctorũ,& loquebatur ei Dominus de medio duorum Cherubim super arcam. Dicendum, ꝙ cessauerat plusquam sexcentis annis ante Christi natiuitatem, quia Iudæi iam non habebant arcam. Illa quippe ante captiuitatem Babylonicã per Ieremiam fuerat de templo educta,& tulit eam in montẽ Phasga,vbi erat sepultus Moyses,& posuit eam in spelunca illa cum corpore Moysi,vt patet.2.Macha.2.c.non ergo posset iam sacerdos magnus audire Dominum loquentem super arcam post captiuitatem Babylonicam.

H

De alio modo consulendi,qui erat per rationale sacerdotis, quod iam cessasset patet, quia sicut cessauerat virtus sardonyca, quæ erat in ephod summi sacerdotis,ita cessaret virtus ipsius rationalis, quia rationale,& ephod quasi idem uestimẽtum erat,cum vnum esset mixtum in alio, Exod.28.f.rationale erat colligatum per catenulas & iuncturas fabrefactas in foramine quadrato ephod.

I

De omnibus autem modis cõsulendi Dominum generaliter, ꝙ cessauissent iam tempore Machabęorum patet, quia quando Iudas Machabæus posuit lapides pollutos altaris in monte.1.Mach.5.dicit,quòd manerent ibi quousque veniret fidelis propheta, qui diceret quid de illis fieri debet. si aliquis modus adhuc consulendi dominum maneret,cõsuluissent dominum per illum, quid agendum esset de lapidibus. Et tamen sub dubio reliquerunt eos in montem, ut futuris temporibus sciretur quid agendum foret de illis,ergo non habebant aliquem modum, per quem consulere possent dominum. Alijs autem temporib. sæpe cessabant apud Iudæos omnes modi consulendi dominum.s.quia ipse iratus nolebat respõdere per aliquem illorum. Et intantum durabat hoc,quòd credebant Iudæi quod nunquam amplius Deus responderet eis per aliquem modum. Sic patet Psal.73. cum dicitur,signa nostra nõ vidimus,iam non est propheta,& nos non cognoscet amplius,& dicitur, signa nostra non vidimus, idest non videmus responsionem Dei per aliquem de sex modis,quibus solebamus cõsulere dñum,quia isti modi erant signa inter Deum, & populum,i.signa se intelligendi,sicut voces nostræ vocãtur signa mentis nostrę.1.Periherme.i.quia sunt signa, per quę mutuo nos intelligimus. Et dicitur iã propheta non est,i. nullus propheta, per quem consultus Deus respondeat.

K

Si obijciatur, quòd iste qui componebat psalmum istum,erat propheta.

Di-

Dicendum, quod erat de illis prophetis, per quos Deus pronunciabat laudes suas, & Psalmos, sed non de illis, per quos consuleretur, & responderet, & talis erat Dauid, quia ipse fecit plures Psalmos quam omnes alij prophetæ simul, & tamen Deus nunquam respondebat per eum, sed potius ipse in dubijs suis consulebat dominum per alios. s. interdū per sacerdotem magnum, interdum per prophetas. Patet de sacerdote magno. Nam ter consuluit Dauid Deum per Abiathar sacerdotem magnum, vt patet primo, Reg. 23. & 30. cap.

De prophetis patet sæpe, nam Deus non consueuerat loqui per se ad Dauid, sed per aliquem prophetā, sicut si loqueretur ad quemcunq; profanum virum. Patet, nam quando voluit ædificare templū, Nathan propheta fuit ad eum missus, ne ędificaret. 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. & quando peccauit cum Bethsabee, & fecit occidi Vriam, missus est ad eū Nathā propheta, 2. Reg. 12. & quando post pœnitētiam Deus commutauit ei pœnam, missus est iterum Nathan ad reuelandum hoc. eo. c.

Item propheta Gad missus fuit ad eum ad nūciandum, vt fugeret, cum sequebatur eum Saul. 1. Reg. 22. Et quando peccauit numerando populum missus est ad eum Gad denuncians pęnam 2. Reg. 24. & 1. Para. 21. & de multis alijs prophetis erat sic. Et tamen Dauid vocatur propheta per excellentiam quasi ipse fuerit summus omnium. De differentia istorum prophetarum, s. qui canebāt Dei laudes, & illorum, per quos Deus consultus respondebat, vel non cōsultus aliqua annunciari mandabat, declaratum est satis primo, Reg. 10. & 19. & 1. Paralipo. 25. Et dicitur vltra, & nos non cognoscet amplius, idest nunquam iam veniet aliquis propheta, qui nos cognoscat, & respondeat nobis de dubijs. Hoc dicebatur, quia tanto tempore fuerant sine prophetis, & alijs modis consulendi dominū, quod quasi desperabant se iam habituros aliquando prophetas. Isti modi quandiu manserunt, fuerunt valde vtiles, & faciles & certissimi, cum per quemlibet eorum Deus responderet. Sed lex noui testamēti est perfectior veteri testamento, & magis ordinata. Debuit ergo relinqui a Christo modus aliquis ita certus, sicut vnus de illis ad certificandum nos de omnibus dubijs, quæ accidere possent in nouo testamento. Et tamen nullus talis modus est in nouo testamento ad certificandum de dubijs: quia nec prophetas habemus, nec uestes sacerdotales, in quibus Deus consultus respondeat, nec aliquid consimile.

CAPITVLVM XLIIII.

Quod status noui testamenti sit melius ordinatus, & perfectior quam status ueteris testamenti. Et in quo, & quomodo lex uetus quædam permittit: lex tamen noua nullum saltem minimum. Et quare non decuit dari iudæis a principio legem perfectam, sicut est lex noua. Et quod lex uetus est quasi media inter purum bonum & purum malum.

RESPONDENDVM quòd lex noui testamenti, & status iste est valde melius ordinatus, quā status ueteris testamenti. Quod patet quia per legem veterem nemo poterat deduci ad perfectionem, vt dicit Apostolus ad Hebræ. septimo, scilicet neminem ad perfectionem deduxit lex. Et tamen in nouo testamento est uia ad perfectionem, & sæpe dicitur, si vis esse perfectus, fac talia, & talia.

Item in veteri testamento permissa fuerunt aliqua quæ erāt mala, vt dare ad vsuram extraneo, etiam dare libellum repudij, Deute. vigesimotertio, & vigesimoquarto. In nouo autē testamento dixit Christus, ꝙ iā non esset sic. Vnde Mat. 5. & 19. retulit Christus multa, quæ licita apud antiquos videbantur, & emendauit ea, dicendo ꝙ de cætero non fierent, sed magis limauit & restrinxit viam.

Hæc autem differentia noui, & veteris testamenti non est tanquam ordinator noui testamenti sciuerit dare bonas leges, & disponere bene politiam suam, & ordinator veteris testamenti, aut nesciuerit bonas leges dare, aut potius malas, siue imperfectas dare voluerit, sicut dixit Manicheus, s. ꝙ Deus bonus dederat nouum testamentum, & Deus malus dederat legem Moysi. Et Deus bonus fecerat lucem & masculum, & Deus malus fecerat tenebras & fœminam. Abominanda. n. hæc sunt pariter, & ridicula. Nam idem Deus & dominus est, qui dedit legem Hebræorum Moysi reducēdo eos de Aegypto, & qui in fine temporum carne velatus nouum testamentum instituit. Sed istud longe excellentius fuit quā lex Moysi, quia ipse conditor videbat sic expedire. Erant enim Iudęi populus rudis, & incredulus, & assuetus malis moribus a pueritia sua, ideo non erat ei danda lex confestim perfecta, quia non possent ad eā peruenire trāseundo subito, & sine medio de extremo ad extremum. Lex autem noui testamenti data est tempore, quo homines erant dispositi ad perfectionem, ideo debuit esse perfecta. Lex autem, quę data est Iudæis debuit esse talis, quę esset media inter purum malū, & purum bonum. Purum malum erat conuersatio Gentilium in sacrificijs deorum suorum, in quibus non solum licebat malum, sed etiam quicunque mala plura faciebat plus placebat dijs suis turpissimis. Purum bonum est lex noui testamenti, quæ ita per omnia pura est, sicut argentum igne examinatū, quę nec minimum malum permittit, sed ad omnem virtutem promouet, & omne vitium detestatur. Et non solū detestatur vitia, sed etiam illa remouet, quæ possunt esse vitiorum occasio, suadens hominibus venire ad perfectionem vendendo omnia, & erogando pauperibus pro Christo, & tollendo crucē & sequendo eum. Erat autem ista lex tam perfecta, & sancta, ꝙ si tradita fuisset iudęis a principio nullo modo potuissent eam tolerare, & mox abiecissent, & fieret prorsus inutilis. Debuit ergo dari lex, quę esset media inter purum malum, quod continebant institutiones deorum Gentilium, & purum bonum quod continet lex Christi. Talem autem legem necesse erat cōtinere aliquid imperfectum, vel malum large loquendo, & aliquid bonum, vt sic participaret cum vtroq; extremo. Et sic fuit quòd aliqua præcepta continebant ibi bonum, per quod homo ordinabatur in rectam fidem & in cultum vnius veri Dei, & alia pręcepta, quę melius uocarentur permissiones continebāt imperfectionem gentilitatis s. dare ad vsuram, & dare libellum repudij, & quòd homo occideret inimicum suum. Quia tamen vbi aliquid de malo est, totū cui commiscetur malum est, cum bonum non possit consistere nisi ex causa integra conuenientibus in vnum omnibus circunstantijs bene ordinatis, & malum sit ex defectibus singularibus, vt ait Dionysius. Et colligitur. 2. Ethico. oportuit, quod ad hoc, quod tota lex Iudaica non esset mala, quòd ex concessione legislatoris fieret licitum id, quod alias erat illicitum, & sic factum est, quia dare libellum repudij, & dare ad vsuram, & persequi inimicum ad mortem nō fuit peccatum Iudęis quandiu durauit lex illa, licet aliqui contrarium velint, quod esset satis absurdum, de quo late disputauimus Deuter. 24.

CAPITVLVM XLV.

Quod lex noua, quæ est simpliciter bona fuisset Iudæis mortifera & inutilis. Et ibi tres optimę opiniones inter legem nouam & veterem & quod non expedit pro ciuitate, quære re optimam politiam sed vtilior est illa, quæ est imperfecta, & quod non conuenit dari optimas leges cuilibet politiæ.

ISTA lex aliqualiter bona, & aliqualiter imperfecta, & vt ita dicam, mala data est iudæis, & conuenienter data est, quia non decebat nec expediebat eis meliorem legem dare propter suam imperfectionem, sicut est in infantibus recenter natis, quibus lac dandum est, & non cibus solidus, & licet cibus solidus absolute melior sit & magis nutriat, & immaneat membris, tamen pro infantibus propter suam teneritatem esset mors, quia non possent digerere illum & morerentur fame.

Istam comparationẽ ponit Apostolus loquẽs Corinthijs, qui erãt noui in doctrina fidei, & ob hoc Apostolus non declarabat eis mox secreta, & ardua fidei, sed ea, quæ planiora erant, vt patet ad Corint. 1. c. 1. f. Et ego fratres non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac vobis dedi potum, & non escam, non enim poteratis, sed & nec nũc potestis. scilicet sumere escam Quando autem iam est aliquis instructus & exercitatus debẽt ei dici ardua, & secreta fidei, Sic dicit Apostolus. e. c. scilicet & ego cum venissem ad vos fratres non veni in sublimitate sermonis, non enim scire me iudicaui inter vos nisi Christum, & hunc crucifixum Et sequitur, Sapiẽtiam aũt loquimur inter perfectos Sic etiam patet. 1. Pe. 1. c. dixit beatus Petrus nouiter conuersis, & adhuc rudibus in fide scilicet quasi modo geniti infantes lac rationabile concupiscite. i. non concupiscatis scire altitudinem secretorum fidei, q̃ ista sunt sicut solidus cibus, sed concupiscite lac rationabile. i. doctrinam planam, quæ est lac rationabile. i. lac rõnis & intellectus, & non est lac corporis. Vel dr̃ lac rõnabile. i. cõueniens quantũ vos potestis capere.

Alia similitudo est vel comparatio, sicut siquis cõparet virum ad puerum. Nã doctrina ac vita viri melior est & excellentior, & liberior est, quam vita & doctrina pueri. Nam vir liber est, puer autem sub pedagogo est, & timore & verberibus ad bonum inducitur, vir autem solo amore, & libertate. Sic comparat Apostolus istas duas leges ad Gal. dicẽs, quòd quãto tempore hæres paruulus est, nihil differt a seruo cum sit Dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad tẽpus præfinitum a patre. Ita dicit, quòd eramus nos cum essemus in statu veteris testamenti. Et subdit. Lex itaque pedagogus noster fuit in timore.

Alia similitudo est de ordinante politiam, & leges pro illa. Nam inter politias, quę distinguuntur per genera principatus, nulla est simpliciter melior quam illa, quæ regitur principatu monarchico, quia iste est simpliciter bonus, & conuenit naturę, vt patet. 12. Metaphy. scilicet mala est pluralitas principum. bonus est vnus princeps. Et patet hoc magis. 8. Ethicorum. & 3. Politicorum. Et cum iste principatus sit simpliciter bonus, dicit Aristo. quòd melius & securius est politijs habere principatum democraticum quam aristocraticum, vel monarchicum, licet isti sint duo boni principatus, & democraticus sit tertius de malis principatibus, & imperfectis. Et hoc solũ est propter imperfectionem eorum, qui sunt in politia. Nam nõ possent tolerare forte optimum principatum sine inuidia, & scandalis, & istum, qui est imperfectus, quia est possibilis communicari omnibus, tolerant.

F De legibus eodem modo est, quia sicut nõn conuenit pro qualibet politia quærere optimum principatum, ita nec conuenit ei dare leges optimas, quia optimę leges illæ dicuntur, quæ plura mala vetant, & pauciora, vel nulla permittunt. Homines tamen imperfecti non possent tales leges tolerare, ideo conuenit hominibus imperfectis dare leges imperfectas. Sic autem erant Iudęi quando exierunt de Aegypto. Nam erant assueti ad cultum idolorum, vt declaratur Ezechi. 33. c. Et huius signum est. quia illico vt de Aegypto exierunt, petiuerunt fieri sibi Deos, qui præcederent eos, & fecerunt vitulum aureum Exod. 32.

G scilicet quia Deus, quem colebant in Aegypto, erat quidam bos, qui arte dæmonum apparebat viuens quolibet ãno certo die, & ambulabat ante Aegyptios de quo satis dictum est Exod. 32. Erant etiam assueti ad omnem immunditiam gentilium, ideo nõ videbatur possibile eis transire de imperfectione subito, immo de puro malo ad purum bonum, & sic data est eis talis lex.

CAPITVLVM XLVI.

Quare in veteri lege permittebantur quædam quæ erant simpliciter mala. scilicet vsura, libellus repudij, & occisio inimicorum innocentum. Et quodlibet speciali causa. Et quomodo in noua lege nihil istorum permittitur.

H EX hoc autem fundamento patere potest causa omnium imperfectionum, quæ ponũtur, vel permittũtur in veteri testamẽto. Vnde necesse erat, quòd in eo permitterentur aliqua quæ essent alias mala, & ponerentur aliquã, quæ essent secundum se inutilia. De primis patet, quia malũ erat dare ad vsuram, siue fratri siue alienigenę. Cõcessit tamen Deus iudęis, quòd darent ad vsuram alienigenis, Deute. 23. Et hoc quia ipsi erant tam cupidi lucri, quòd si non permitteretur eis dare ad vsuram gẽtilibus, darent ad vsuram fratribus suis Iudæis, vel nũquam mutuarent aliquid, sed magis furarentur ad inuicem, & prædas agerent.

I Item permisit Deus, quòd daretur libellus repudij quando mulier non placeret viro, quia si non permisisset Deus istud, erant iudęi tam crudeles quòd occiderent vxores, & affligerent eas, & despicerent, & super inducerent concubinas, Vt ergo non haberet istud locum, fuit data licentia Iudæis, quòd mox, vt nõ placeret eis vxor, & repudiare possent eam, & accipere aliam. Sic colligitur Mala. 2. vbi increpat Deus Iudęos dicens, quòd non despiciant, nec affligãt vxores pubertatis suæ, sed si non placuerint eis, quòd dimittant eas abire. scilicet dato libello repudij, & non affligant eas. De hoc dixit Christus Mat. 5. & 19. quòd dare libellum repudij malum erat, & tamen Moyses permiserat ad duriciam cordis Iudęorum. i. quia erãt

K duri corde, & alias non potuissent in pace viuere. Ita etiam erat quantum ad homicidia, quòd siquis occideret aliũ casu, ita vt nulla culpa interesset, si tamen cognati hominis occisi possent inuenire occisorem extra vrbem refugij, licebat eis occidere illum, Numeror. 35. & tamen ille homo non erat reus mortis sed vere innocens. Et sic erat istud vere malum, cum etiam talis homo secundum iura humana non occideretur. Et tamen a Deo permittebatur ad duritiam cordis Iudęorum, quia si hoc non permisisset, occidissent etiam inimicos suos in vrbibus refugij, ideo permisit minus malum, vt in pace viuerent.

In nouo aũt testamẽto nihil istorum permittitur. Nam non datur libellus repudij, sed quicunque dimiserit vxorẽ, & aliam superduxerit, mœchatur, & quicunque

cunque dimiserit vxorem, & aliam superduxerit, mæchatur, & quicunque acceperit dimissam, mœchatur Matthęi. 5. & 19. Etiam non permittitur vsura quantum ad aliquos homines, sed quòd gratis concedamus mutuum. s. mutuum dantes, & nihil inde sperantes. Lu. 6. Imo, quod plus est, lex euangelica admonet nos gratis dare. scilicet donando, & non mutuo quicquid habemus quando a nobis petatur. Mat. 5. scilicet Omni petenti te tribue.

Item in nouo testamento non solum non permittitur alicui occidere inimicum suum, scilicet occisorem casualem, sed nec etiam occisorem voluntariū, sed magis mouet, vt diligamus inimicos nostros, & benefaciamus his, qui oderunt nos Math. 5. & Apostolus ad Ro. 2. si esurierit inimicus tuus ciba illum, & si sitit potum illi da. O quanta differentia vtriusq; legis. Videtur. enim esse differentia quasi inter bonū, & malum, & lucem & tenebras.

CAPITVLVM XLVII.

Quod in veteri lege oportebat aliqua fuisse inutilia. Et quare Deus imposuit Iudæis tantam multitudinem sacrificiorum, cum ipsa nihil proficerent, & quare laudat illa, cum essent fætida & abominanda.

EX hoc etiam fundamento sequitur quòd aliqua in veteri testamento debebant esse inutilia. Nam intentio fuit pręcipua trahere Iudæos ad cognitionem suam aliqualem, ita vt eū Deum solum esse crederent, & eum solum colerent. Et quia Deus purus spiritus est, sufficiebat cultum eius fieri spiritualiter, & non in aliquibus exterioribus administrationibus, sed in solis virtutibus animæ Sic dicit beatus Aug. in Enchiridion, spe, fide, & charitate colitur Deus. Sic dixit Christus Ioan. 4. Deus spiritus est, & eos, qui eū adorant, oportet in spiritu ambulare. Ob hoc autem non erat necessaria aliqua mactatio pecorum & crematio eorum, & tanta multitudo sacrificiorum tam pręsumptuosa. Nam quotidie sacrificabant, & in festiuitatibus fiebant maiora & accumulata. De quibus patet Nume. 28. & 29.

Dicendum tamen, quòd Deus voluit dare diuersa genera sacrificiorum & occupationem magnam in illis & expensas, vt abstraheret iudęos ab idolis. Nam iudæi ante hoc assueti erant colere idola sicut gentiles, vt supra declaratum est, Gentiles offerebant dijs suis sacrificia animalium, ideo Iudęi secundum antiquam consuetudinem adhuc offerrēt animalia dęmonibus. Vt ergo Deus abstraheret eos a cultu idolorū, voluit quòd illa sacrificia, quę dęmonibus oblaturi erant offerrent sibi, & non peccarent. Et sic licet ista sacrificia secundum se nullius vtilitatis forent, sed magis videntur fætida, & immunda, scilicet cremare carnes animalium, & effundere sanguinem apud altare, & per parietes altaris, & quod deterius erat, cremare omnes adipes coram Domino, & cum ista tam fætida essent, dominus tamen dicebat, quod odor adipis cōbusti erat sibi suauissimus, Leui. 3. & quòd omnes adipes cremarentur coram Domino, & quòd nemo comederet adipem, sed cremaretur in altari, Leui. 3. & 7. Hoc tamen Deus dicebat, vt non videretur Iudęis, quòd Deus abominabetur sacrificia eorū, sed magis, quòd honorabat ea, & per hoc induceret eos ad sibi soli sacrificandum. Ad veritatem tamen non erant ista sacrificia munda, vt Malachias propheta innuit loquens Iudęis de vocatione gentium. scilicet, non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus, magnū nomen meum in gentibus, ab ortu solis vsque ad oc-

A casum, in omni loco offertur mihi sacrificium mundum. scilicet panis & vinum. Vocando ergo sacrificium istud mundum, quod gentes oblaturæ erant, innuebat, ꝙ sacrificia, quę iudęi offerebant, non erant munda Mala. 2. c.

Alia causa istorum sacrificiorum erat, quòd Iudæi erant nimis grossi & carnales circa cognitionē Dei. Et cum Deus vellet quòd colerent eum, & tamen ipsi non possent eum pure spiritualiter colere sicut colendus erat, quia ipsi erant carnales, oportuit, quòd daret eis aliquem modum grossum, & carnalē, in quo eum colerent. Et iste fuit colere eum in diuersis generibus sacrificiorum.

B

CAPITVLVM XLVIII.

Quod erant aliqua inutilia in veteri lege. s. multitudo contaminationum, & purificationum, & distinctio quorundam ciborum. Et quare Deus ista mandaret.

ERANT autem alia in veteri testamento, quę secundum se erant inutilia. scilicet multitudo purificationum ab immundicijs. Nam diuersimode contrahebant immundiciam, & varię erant purgationes, de quibus Leu. 11. & 12. & 13. 14. 15. & 17. & 21. & 22. & Nume. 5. & 19. & in multis alijs locis. Istud autem fiebat propter duo, primo ad ostendendum sanctitatem & mundiciam Dei Israel super Deos Gentium. Nam dij Gentium non abijciebant immūdos, Deus autem voluit, quòd in multis possent contaminari iudęi, & ista contaminatio esset solum legalis. scilicet respectu sacrorum, ita vt ille qui sic pollutus esset, non accederet ad sanctuarium, nec res sacras, & si accederet, moreretur Leui. 15. In quo apparet quanta erat mundicia Dei sui, quando ad templum suum, quod erat materiale non licebat accedere immundos, & si accederent morerentur. Quod autem ad istum finem ponerentur istæ leges contaminationum & purificationum, patet, quia quādocunque agitur de istis, dicitur exhortando ad iudęos. Sancti estote. i. mūdi, quia ego sanctus sū Deus vester, Leui. 11. & 15. & 18. 19.

D Alia causa est, & ista est generalis ad omnes cæremonias veteris testim. scilicet propter occupationē. voluit. enim Deus quòd Iudęi tot cæremonias obseruare deberent, in quibus impliti vix respirare possent, vt non vacaret eis colere idola, aut declinare ad alia superstitiosa, quod fieret si lex ista facilis esset, & paucarum obseruationum. Et ob hoc ista ita grauis lex. scilicet propter multitudinē cęremoniarū, quòd vix poterant homines eā implere. Sic dicitur Actuū. 15. quando quidam volebant obligare conuersos de Gentilitate ad Christum ad obseruationem legaliū. scilicet & nunc cur tentatis imponere iugum super ceruices discipulorū, hoc est enim iugum, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus.

E Erant autem alia superflua vel inutilia. scilicet discretio ciborum, quia non licebat Iudęis comedere de omnibus animalibus: sed erant eis multa vetita, Leu. vndecimo, & decimoquarto. Fiebant autem hæc propter duas causas supra proximo assignatas. Aliæ causę erant magis in speciali omnium istorum, de quibus latius diximus in locis suis exponendo.

CAPITVLVM XLIX.

Quod in nouo testamento non sunt aliqua sacrificia carnium nec alterius modi, sicut in veteri sed solum manent duo sacrificia .s. Eucharistia, & sacrificium laudis. Et quare hoc.

IN nouo aūt testamēto nihil istorū est. Nō enim sunt sacrificia aliqua inutilia in animalibus, nec in alijs, quæ offerebantur in veteri testamento. Quia omnia hęc multo tempore ante Christi aduentum. scilicet plusquam annis sexcentis Esaias ostēderat inutilia esse. Isa. 1. scilicet quid mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit dominus? Plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sāguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, cum veneritis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris, vt ambularetis in atrijs meis, ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Nullum ergo sacrificium est in nouo testō nisi sacrificium corporis, & sanguinis Domini, quod ipse fieri iussit in memoriā passionis suæ benedictę. 1. Corin. 11. scilicet quotiescunque feceritis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Est etiam istud sacrificium necessarium ad vtilitatem nostram, quia in ipso viuificamur, & roboramur, sicut Christus dixit Ioan. 6. nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Reliquum autem sacrificium nullum est in nouo testamento nisi sacrificium laudis, qđ abiectis ceteris veteribus sacrificijs carnium, dixit propheta esse tenendum, & ideo gratissimum. Psal. 49. s. Non accipiam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum iumenta in montibus, & boues, cognoui omnia volatilia cęli, pulchritudo agri mecum est, si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terrarū & plenitudo eius, nunquid manducabo carnes taurorū aut sanguinem hircorum potabo, q. d. non. Et sequitur sacrificiū, quod offerre debeamus. scilicet immola Deo sacrificiū laudis, & redde altissimo vota tua. Et iterum. Sacrificium laudis honorificauit me, & illic est iter, quo ostendam illi salutare meum. Istud sacrificium abundantissime obseruat lex noua, quia tota occupatio ministrorum ecclesiasticorum diurna & nocturna est totum tempus in Dei laudibus agere.

CAPITVLVM L.

Quod in nouo testamento non sunt contaminationes, & purificationes legales. Et quod solum est immundum quod coinquinat animam Et quod iam non est distincto ciborum.

ETIAM non sunt in nouo testamento contaminationes, & purificationes varię respectu sacrorum quia sicut cessauerunt materialis sacrificia, ita & corporales immundiciæ & purificationes. Nihil enim nunc reputatur immundum, nisi quod peccatum est & animam iniquam & inquinatam reddit, sordes autē corporum pro nullo a nobis habentur, quia Deus ad ista non aduertit. Ipse enim, omnia corpora tam munda quam immunda fecit, & omnia bona sūt. Sic nos docuit Christus Mattheus. 15. loquens cōtra Pharisæos, qui curabant de mundicia corporis, & non attendebant ad mundiciam mentis, dicens. Manducare non lotis manibus non coinquinat hominē, quia quod per os intrat, in ventrem vadit, & in secessum mittitur, a corde autem exeunt praue cogitationes furta, adulteria, homicidia, quæ inquinant animam. Ideo tota obseruatio noui testamenti est circa mentē vt non polluatur. De corpore autem pauca vel nulla F cura habenda est, nisi quatenus non offendamus proximos per nostram corporalem immundiciam.

Non est etiam in nouo testamēto ciborum discretio. Sed omnia mundari, & sumi licet cum Dei benedictione, & gratiarum actione. Hoc fuit monstratum beato Petro in visione cum iam circa horam nonam in oratione existens famesceret, & venit de Cęlo vas plenum animalibus diuersorum generum, quę secūdum legem Moysi immunda erant, & vox facta, est ad eum de cœlo, occide Petre, & comede. Et ipse ait Domine, commune, & immundum nunquam intrauit in os meum, & vox ad eum dixit, quòd non vocare immundum id, quod Deus creauerat. G Et sic innuit iam in nouo testamento omnia sumenda esse Actuum. 11. & sic postea diffinitum est in concilio Apostolorum Actuum. 17.

CAPITVLVM LI.

Quare Deus in veteri testamento non solum dedit leges pertinentes ad cultum suum sed etiam leges forales pure pertinētes ad communicationem humanam. Et quare in nouo testamento nullæ leges forales datæ sunt.

EX hoc etiam fundamento factum est in veteri testamento, quòd ponerentur etiam leges forales H scilicet de seruis, & iniurijs, & damnis, & furtis, & alijs, quæ pertinent ad humanam conuersationē, qualiter puniri deberent, qui circa ista delinquerent. Etiā leges circa successiones hæreditarias, & circa matrimonia, & similia. Exo. 21. & 22. 23. & Numerum. 27. & 36. & Deu. 20. & 21. & 22. 23. 24. 25. & in multis locis. Et sunt istæ leges tales, quales sunt leges municipales aliarum gentium.

Istud factū est primo propter incredulitatem istius populi. Nam si Deus non dedisset istas leges forales Iudęis. oporteret constitui illis leges per rectores suos & putarent se non regi a Deo, si Deus expresse nō dedisset illis leges.

Secundo propter ruditatem populi, quia erat ille populus rudis, & forte nesciret se gubernare, & con- I dere sibi leges conuenientes nisi Deus eis daret leges. Patet hoc quia quando erant Israelitæ in deserto Sinai Moyses gubernabat solus totam multitudinem & propter defectum regiminis ipse laborabat totadie audiendo litigia, & non finiebantur negocia populi. Quod videns Iethro socer Moysi gentilis quidem & sacerdos Madian, dixit ad Moysen. stulto labore cōsumeris tu, & populus, qui tecum est, sed accipe consilium meum, & Dominus erit tecum. Et ita ordinati fuerunt, iudices in Israel ad consilium Iethro, qui erat vnus vir Gētilis. Exo. 18. & Deute. 1. Et totus Israel, vbi erant sexcenta milia peditum cum sanctissimo propheta suo Moyse nesciebant prius dare modum, quo regerentur, & mox vt viderunt bonum modum K quem dedit Iethro acceperunt illum. Quod laus cedit generi Iudęorum ad ignominiam, sed omnia diuina dispensatione facta sunt. Decuit ergo quod Deus daret eis leges forales ad supplendum defectū eorū.

Tertio factum est ad tollendum Iudæis locum errandi, quia si non dedisset Deus eis leges forales, ipsi accepissent leges tales, quales habebāt Aegyptij, inter quos vixerant, vel Chananęi, inter quos moraturi erant. Et forte acciperent tales leges, quæ in se incontinerent peccatum, sicut erat de plurimis legibus gentilium, vel saltem præstarent eis occasionem ad cultū idolorum. Et ista fuit causa præcipua huius. Nā Deus in omnibus voluit subtrahere Iudęis occasionem imitandi gentiles, & communicandi cum eis, Exo. 34. & Deute. 12. & fere per totam legem.

Quar-

Quarto factum est ad dādam pacem populo, quia cum esset populus rudis, & imperfectus, non esset facilis ad concordandum in conditione legum, si per principem, aut per eos condendæ forent: Vt ergo auferretur locus seditionis Deus dedit istas leges. In nouo autem testamento nihil horum est, quia nō ponuntur leges aliquæ de foralibus: solum enim Christus regulauit nos. Primo in fide, deinde in charitate, qualiter ad Deum, & ad proximum se quisque habere debeat. Postea vero tradidit quædam generalia documenta de virtutibus. De rebus tamen humanis in particulari gubernandis nullam legem tradidit, principibus ecclesiasticis prælatis omnia relinquens, eo quia obseruatis eis, quæ pro fundamento tradidit, impossibile erat errare in aliquo opere.

De hoc tamen, scilicet, quare Christus in nouo testamento non tradiderit leges particulares, sicut tradidit in veteri, plenissime dictum est in quodam libello nostro, vbi disputare incepimus quæstionē de præscriptione, an sit licita. & ibi ponuntur decem differētiæ noui & veteris testamenti, ideo pro nunc nihil de hoc dicamus.

CAPITVLVM LII.

Quare oportuit esse multos prophetas, & alios modos consulendi Dominum in veteri testamento, & de incredulitate Iudæorum. Et quare Deus non dedit legem per aliquem hominem; sed per se in voce tubæ: Et quòd licet consulendo super rebus paruis esset indignum, non solum Deus tolerabat hoc, sed etiam & rogabat Iudęos, quòd consulerent eum.

EX eodem etiam fundamento insurgit, quòd Iudæi deberent habere multos prophetas, & alios qſamplurimos modos consulendi Dominum. Erant enim Iudæi rudes & imperfecti, & potissime laborant vitio incredulitatis. Nulla enim gēs fuit vnquam ita incredula sicut Iudæi. ideo nunquam credebant, nisi viderent signa manifesta. Et de hoc Chrs īcrepauit eos, quia postquam fecerat tot miracula qualia nullus alius fecerat: adhuc petebant ab eo signum, vt crederent ei. Et ipse dixit: Generatio praua & incredula signum petit, & signum nō dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. De hoc Matt. 12. & 16. Apostolus etiam assignans conditionem Iudæorum, & Grecorum ait: Iudæi signa petunt, Græci aūt sapientiam querunt 1. Cori. 1. Vt ergo Deus condescenderet infirmitati, & imperfectioni eorū ostendebat eis multa signa, vt in eductione de Aegypto inferendo decem plagas Aegyptijs, Exodi 7. c. vsque ad duodecimū. Et aperiendo mare rubrum, Exodi decimoquarto cap. & ibi submergendo Aegyptios, & liberando eos, dulcorando aquas amaras in Mara, Exodi decimoquinto cap. Dando eis manna quotidie de cœlo ad comedendum in abundantia per quadraginta annos, Exodi decimosexto. Dando coturnices bis, vt comederent, Exodi decimosexto. & Numeri 11. c. Excutiendo bis aquam de petra, Exodi decimoseptimo. & Nume. 20. & fere quotidie habebant signa. Nā angelus domini præcedebat eos in columna nubis p diem, & per noctem in columna ignis, & pēdebat super castra ista columna per noctem ad illuminādum omnia castra, Exodi decimoquarto. & 40. & Numeri nono, & decimoquarto. & in his omnibus adhuc nō credebant ei, sed murmurabant volentes redire in Aegyptum sæpe Exodi decimoquarto. & Nume. vndecimo, & decimoquarto cap.

Et ob hoc, quando data fuit lex in monte Sinai noluit Deus dare, vel mittere illam per aliquem hominem, quia crederent, quòd illa lex erat alicuius hominis, & non Dei, ideo dedit eam per se in sonitu buccinæ, nube operiente montem, & fumo & igne, & caligine magna circundante, Exodi decimonono. Ita vt ista ostenderent diuinam maiestatem aduenisse ad caput montis, & in voce tubę data sunt decem pręcepta, & continuaturus erat Deus reliquam legem, nisi quia Iudæi non potentes ferre vocem Domini dixerunt, non loquaris tu nobis, ne moriamur, sed loquatur Moyses, Exodi vigesimo. & Deuterono. quinto. Quia tamen adhuc posset Iudæis oriri presumptio, an Moyses confingebat eis dare legem, vel accipiebat illam a Deo, loquebatur ad illum Deus in columna nubis, videntibus omnibus Israelitis, quòd loqueretur ad eum, Exodi trigesimotertio. & hoc faciebat, vt crederent ei, vt patet Exodi decimonono ca. scilicet, iam nunc loquar ad te coram toto Israel, vt credant tibi omni tempore. Et adhuc omnibus istis signis quotidie factis, & qui erant adhuc inter oculos discredebant Domino, & petebant sibi fieri Deos argenteos, & aureos ad colendum, Exodi trigesimosecundo ca. Oportuit autem propter hoc inter Iudæos esse prophetas multos, & alios modos cōsulendi Dominum. Et intantum erat Deus familiaris eis in respōdendo, quòd videretur nobis quasi diminuere auctoritatem Dei, vt non solum pro rebus magnis Deus adiretur, & consuleretur, & responderet, sed etiam pro vna asina perdita, & pro vna gallina, vel veste, aut re minima non nominanda adirentur prophetæ Domini, & Deus per eos responderet. Hoc tamen Deus patiebatur propter imperfectionem Iudæorum, vt auferret eis occasionem peccandi, quia si eis cōsulentibus Dominum super asina perdita, vel alia re parua, Deus nō responderet, irent mox ad consulendos demones, & magos incantatores, & nigromanticos, & diuinos, & omne genus maleficiorum.

Quòd autem propter hoc fieret patet, quia Deuteronom. 18. vbi ponuntur omnia genera maleficiorū, quæ erant apud gentiles, & vetantur Iudæis, & subditur. Tu autem aliter a Domino institutus es, scilicet pro prophetas consulere, & non per maleficos; ideo subditur immediate ibi. Prophetā suscitabit tibi Dominus, scilicet a prophetis quæres, & non a maleficis. Sic etiam patet Num. 24. cum Balaam laudans Israelitas ait. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel, temporibus suis dicetur Iacob, & Israel quid operatus sit dominus, idest non est opus esse diuinationem, nec augurium in Israel, quia tēporibus suis, idest, quando fuerit cōueniens dicetur Israel per prophetas, scilicet quid operatus sit Dominus, & sic non oportet, quòd vadant ad consulendum aliquem aliū. Et propter hoc non solum Deus tolerabat, quòd Iudæi sic super rebus paruis consulerent eum per prophetas, sed potius acceptabat illud tanquam bonum, & inuitabat Iudæos ad hoc faciendum, & prophetæ se ingerebant volentibus consulere Dominū, vt consulerēt, & peterent signa. Et quod deterius erat, quia cum Deus deprecaretur eos per pphetas suos, ꝙ consulerent eum, & peterent ab eo signa, nolebant, sed contemnebant eum, & prophetas. Sicut patet Isaię 7. de rege Achaz, cui locut⁹ est Dominus per Isaiam dicens: pete tibi signum a domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra, & dixit Achaz: non petam, & non tentabo Dominum. Et tamen faciebat hoc Achaz, quia erat idolatra, & non credebat Deo, vel non volebat dare ei honorem petendo

ab eo signum: sed magis honorabat Deos suos, quos ipse magis volebat consulere, & placare precibus, & sacrificijs secundo Paralipom. vigesimo octauo cap. Hoc autem fuit Deo valde graue, scilicet, quòd ipse rogaret regem Achaz per prophetam Isaiam suum, quòd peteret signum, & ipse nollet. Vnde Isaias ait: Nunquid parum est vobis domus Dauid molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo? scilicet contemnendo eum. sic etiam patet de Ochozia rege Israel, qui decubans in lecto misit ad consulendum Beelzebub Deum Acaron in terra Philisthinorum, an conualesceret de ægritudine sua quarto Regum, primo cap. & tunc Elias ex mandato Dei occurrit nūcijs eius, dicens: nunquid non erat Deus in Israel, vt iretis ad consulendum Beelzebub Deum Acaron? ꝓpter hoc de lectulo, in quo cecidisti non surges. Ecce quantam imperfectionem hominum tolerabat lex illa veteris testamenti, & tamen legem istam ita imperfectam vocabat Moyses optimam, & laudabat eā coram Israelitis, dicens Israelitas esse inclytam nationem, quia talem legem habebant Deuteronomij. 4. capitu. & hoc vt incitaret Iudæos ad obseruandum eam.

CAPITVLVM LIII.

Quod in nouo testamento non sunt necessarij prophetæ, nec alij modi consulendi Dominum & quare, & quando accidunt dubia circa res non maximas, quid agendum sit.

IN nouo autem testamento, quia erat lex perfectissima, & obseruatores eius debebant esse perfecti, vel anhelantes ad perfectionem, non erat necessarium aliquid istorum, scilicet, quòd nūc haberemus prophetas, nec alios modos consulendi Dominum. Nam fundamenta necessaria ad salutem tam in fide quam in opere: omnia iam posita sunt ꝑ Christum, & per Apostolos eius in scriptis, quæ reliquerunt. Quātum ad cætera autem Christus reliquit potestatem ecclesiæ suæ disponendi, sicut ipse disponeret si nobiscum in carne conuersaretur. Pro rebus autem minimis non fuit iustum, quòd in nouo testamento daretur aliquis modus consulendi Deum, sicut pro asina, & veste, & similibus, cum potius talia Christus noster docuerit cōtemnenda, & si perierint patienter tolerandum quam quòd super eis dominū consuleremus. Nimis enim ad hæc temporalia affectus est, qui pro rebus tam vilibus Dominum vult consulere. Sed istud repugnat statui noui testamenti, in quo tota nostra conuersatio in cęlestibus habenda est, sicut Apostolus nos docuit. & de his temporalibus, potissimè de paruis minima cura agenda est. Nā etiam in lege veteri iniustum erat, & contra diuinam reuerentiam, quòd pro tam vilibus, & paruis rebus dominum consulerent homines. Tolerabat tamen Deus ista, vt dictum est, vt Iudęos extraheret ab idolis, ad quæ consulenda, & colenda mox pergerent.

In rebus autem maioribus pertinētibus ad statum nostrum, vtpote quando homines, vel ciuitates, aut regna sunt in aduersitatibus, lex noua dat remedium orationis. Et si deuotè orauerimus, Deꝰ exaudiet nos certissime, & concedet quod petimus, vel saltem dabit nobis illud, quod scit vtile esse. Sicut patet Lucæ vndecimo. scilicet: Petite, & accipietis: pulsate & aperietur vobis, scilicet, siquis petat à patre suo piscē non dabit ei lapidem, aut si petat ouum non dabit ei scorpionem. Et sequitur: Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filijs vestris, quātomagis pater meus cę-

F lestis dabit spiritum bonum petentibus se? In hoc autem est magnus honor Deo, quia quādo nos oramus ipsum, licet nobis nihil respondeat: credimus certissimè, quòd exaudit nos, & quòd dat nobis id, quod vtile est nobis. Etiam est nobis valde vtile, quia per istū modum pendet totum negocium nostrum in fide, & meremur multum per istam fidem, cum licet non videamus aliqua signa exauditionis confidamus Deū respicere ad preces nostras. Et hoc solum, quia ipse dixit hoc per Euangelistas suos, & nos credimus verbum suum tanti vigoris esse, quòd nō potest vllo modo deficere.

CAPITVLVM LIIII.

G *Quod circa res magnas in moribus, & in fide Ecclesia habet potestatem diffiniendi sicut Christus, si præsens esset, & quòd non potest in hoc errare: & quòd magis vtile est nobis habere istum modum quam habere prophetas, vel alios modos consulendi Dominum.*

CIRCA res autem magnas, quæ veniunt in contētionem, siue in fide, siue in actionibus dimisit ecclesiam suam, quæ ordinaret, & quod ipsa faceret, Deus approbaret, ac si ipse præsens in carne assumpta faceret. hoc signatur Matth. 18. scilicet quæcunque solueritis super terram
H erunt soluta & in cœlo, idest quæcunque vos manentes super terram solueritis erunt soluta in cęlo, idest ego, qui maneo in cœlo illa soluo, ac si manerem in terra inter vos. Et sic quandocunque sancta Dei ecclesia agit aliquid in nomine Christi quantumcunq; graue illud videatur, nunquam errat quasi Deus esset actualiter ei cooperando Et hoc signatur Matth. decimo octauo ca. postquam dictum est de potestate ipsi ecclesiæ data in clauibus ligandi, & soluendi, subditur: Vbicunque fuerint duo, vel tres cōgregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et iterum, de quacunque re consenserint duo, vel tres de vobis super terram, fiet illis a patre meo. Ista autem certa sunt,
I quia Christus sic promisit, & quia ipse promisit ecclesiæ suæ assistentiam sempiternam Matthæ. vigesimooctauo, scilicet: ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Et quia dedit ei potestatem ad faciendum quæcunque vellet, & promisit approbare, & confirmare quæcunque illa faceret: certum est, ꝙ ecclesia nunquam errabit, quia a Spiritu sancto dirigitur. Quamquam nos nesciamus quomodo ecclesia non possit errare, cum videamus eam constare ex hominibus, quorum quilibet potest errare per se, nō miremur confidentes solum Christi verbo, quia ipse qui promisit ei assistentiam suam, semper assistet ei. quo assistente nō poterit errare, licet ipsa de se posset errare, & cadere. Sic enim patet de Apostolis. Nā
K Christus dixit, quòd dum adducerentur ante reges, & præsides non cogitarent quid respondere deberēt, quia in illa hora qua quæreretur ab eis, daretur sibi quicquid responderent plenissime. Matthæ. decimo. & Lucæ vigesimoprimo ca. Certum est tamen Apostolos viros simplices fuisse, & sine literis pro maiori parte. Et dato ꝙ ipsi cogitarent per multos dies nescirent respondere ad omnia, quæ ab eis quærebantur, quanto magis cum nihil cogitarent, & tñ sic faciebāt quia nihil cogitabant, qñ interrogabantur, & respondebant plenissime ita prudentissime, & efficaciter, ꝙ omnes audientes mirabantur, ipsi tamen videbant se rudes, & nihil scire, confidebant tamē verbo Christi, quòd

quòd non mentiretur,& protinus veniebat eis abundantia eloquiorum,quia non erant ipsi, qui loquebãtur,sed Spiritussanctus,qui loquebat in eis. Lucæ 21. Ita igitur sancta & benedicta mater nostra alma Ecclesia sponsa Christi,quę maior est quã quilibet Apostolus, immo maior quã omnes simul & omnes sancti,quam Christus dilexit super omnia,vt ait Apostolus ad Ephe.6.s.diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam,propter quam omnia fecit, & omnia passus est,nec dubitauit se amarissimæ morti tradere,vt eam redimeret in sanguine suo: sciens quòd sponsus suus promiserit sibi assistentiam, & quòd nõ posset errare, nec portæ inferi præualerent aduersus eam,confidens de veritate impermutabili verborum sponsi sui Christi, aget quæcunque ei visa fuerint, & nunquam errabit,quia non est ipsa,quæ operatur,sed Spiritussanctus,qui sibi assistit & eam regit.Cum magis verisimile sit,quòd Christus regat ecclesiam suã, propter quam omnia fecit, quam vnum de Apostolis,qui erat pars satis parua collatus ad totam ecclesiam,& Apostoli erant partes,& quodammodo serui vel ministri ecclesiæ, & propter Ecclesiam, & ecclesia poterat eos vocare suos,vel res suas.quod pulchre declarat Apostolus loquens toti ecclesiæ in persona Corinthiorum,s.omnia enim vestra sunt,siue Paulus siue Apollo,siue Cephas,siue mundus, siue vita, siue mors,siue præsentia, siue futura: omnia enim vestra sunt,vos autem Christi,Christus autem Dei.

Cum ergo alma mater ecclesia sit maior omnibus Apostolis,& sanctis, & toto mundo, & omnibus rebus præterquam Christo homine, & Christus tãtam curam habebat de quolibet Apostolorum, quòd per Spiritum sanctum mouebat linguas eorum,ita vt nõ possent errare,nec in vno verbo, a fortiori reget Ecclesiam suam,vt illa in nullo possit errare diffiniẽdo. Nos autem credentes hoc meremur, quia credimus illud fieri a Deo,quod non videmus,ideo est iste modus ordinationis conuenientissime in nouo testamẽto,& non oportet esse nunc prophetas, vel aliquos alios modos,per quos dominum consulamus.

CAPITVLVM LV.

Quod in nouo testamento in Ecclesia primitiua fuerunt multi prophetæ,& quare hoc,& quòd pauco tempore durauit, & quare inter Iudæos multo tempore durauit, & ante aduentum Christi cessauerunt prophetæ, & alij modi consulendi Dominum.

VERVM est,quòd a principio Ecclesiæ primitiuæ, cum adhuc homines essent teneri in fide, & noui, fuerunt aliqui prophetæ Christianorum,sicut legitur Actu.11.cap. quòd Antiochiæ erant aliqui viri prophetæ: de quibus vnus prædixit famem,quę futura erat in toto orbe tempore Claudij imperatoris. Et tũc omnes Christiani parauerunt se ad mittendum eleemosynarum sustentationes sanctis, qui erant in Ierusalem. Fuit etiam alius propheta Christianus nomine Agabus,qui accipiens Zonam Pauli,dixit: Virum cuius zona hæc est alligabunt,vel persequentur in Ierusalẽ, denotans ei persecutiones,quæ ibi ei euenerunt: Actu.29.& sic postea factum est. Apostolus etiam 1.Corin. 14. sæpe nominat prophetas, qui erant in ecclesia: ex quo innuit,quòd multi erant, & quasi commune erat tunc esse prophetas, immo nulla erat tunc particularis ecclesia,in qua non essent tunc prophetæ valde plures quam in veteri testamento. Vnde Paulus in eodem capitu.declarat,quòd inter dona,quæ dabantur tunc fidelibus erant duo magis vsitata, scilicet genera linguarum, idest loqui diuersis linguis, & spiritus prophetiæ,& erat contentio inter Corinthios, an digniores essent,qui loquebantur linguis, vel prophetæ, & per multas rationes ostendit, quòd prophetæ erant digniores, & suadet omnibus Corinthijs orare Deũ, quòd det eis spiritum prophetiæ. Et apparet per ea, quæ dicuntur ibi,& præcedenti capit. quòd erant valde multi prophetæ in ecclesijs Corinthiorum, & in omnibus alijs ecclesijs. Philippus etiam discipulus, vel vt alij volunt Philippus Apostolus septem filias habuit prophetissas, quæ in virginitate perseuerauerunt: Actu.vigesimo.Postea tamen cum fides aliqualiter radicata est,non fuerunt prophetę in ecclesia,sicut fuerunt temporibus antiquis.

Philipp' Apostol. vel discipulus septẽ filias habuit virgines & pphetissas.

Inter Iudæos autem,sicut supra diximus, multo tẽpore ante Christi aduentum cessauerunt prophetæ, & omnes modi consulendi Deum. Hoc potest esse propter duo.

Primo propter peccata Iudæorum.Nam ante tempora Machabæorum multum peccauerant Iudæi iũgentes se Gentilibus,& petentes a rege Antiocho, quod mandaret eis custodire leges gentium, & cessarent leges Dei primo Machabæorum, primo capit. & inter sacerdotes magnos erant grauissima peccata, ita vt venderentur,& emerentur sacerdotia, & occiderentur ab inuicem sacerdotes desiderio dominandi, vt patet secundo Machabæorum, quarto quinto & sexto cap.Et tamen propter peccata aliquãdo Deus subtrahebat se a respondendo.Sic enim fuit in Saule, qui peccauerat grauissimè occidendo sacerdotes Domini primo Regum 22.& ob hoc cum quæreret à Domino responsum iturus ad bellum,noluit Deus ei respondere. Et patet primo Regum, vigesimo octauo. scilicet consuluit Saul Dominum,qui non respondit ei per prophetas, nec per sacerdotes, nec per somnia.

Secundo poterat esse hoc,quia appropinquabat tẽpus perfectionis,in quo Christus venturus erat. Nam cum iam Iudæi plusquam per mille, & trecentos annos consueti fuissent ad cultum Dei,& obseruationẽ legis, erant aliqualiter dispositi ad tendẽdum ad perfectionem,& magis firmiter adhærendum Deo,licet non viderent signa,ideo Deus non mittebat prophetas,& cessabant alij modi consulendi. sic enim erat illud tempus, quasi quædam dispositio ad legem nouam:in qua,nec prophetæ, nec aliqui modi consulẽdi Dominum futuri erant. Ecce quanta differentia perfectionis, & imperfectionis inter legem nouam, & veterem. Et omnia hæc erant, quia suscipiẽtes legem veterem erant valde imperfecti, & suscepturi legem nouam erant dispositi ad tendendum ad perfectionem.

CAPITVLVM LVI.

An fuit conueniens totam legem nouam esse perfectam totaliter, cum deberet dari hominibus imperfectis, s. gentilibus. Et quòd quantumcunque esset lex noua perfecta, quilibet homo quantumcunque imperfectus poterat eam recipere. Et tamen si lex vetus habuisset aliquid de perfectione, nullus homo potuisset eam tolerare. Et quare hoc.

SED tũc oritur difficultas: diceret enim aliquis, quòd lex noua non debuit esse tantæ puritatis, & perfectionis,quia nõ conueniret eis, quibus dabatur. Nam sicut ea ratione, qua lex vetus non debuit esse totaliter bona, sed vt ita dicam aliqualiter mala, & imperfecta,quia illi, qui suscepturi eam erant imperfecti erant, ita & suscepturi nouam legem erant imperfecti.

Nam si lex noua debuisset dari solis Iudæis, qui iã ꝑ mille, & quasi sexcentos annos assueti erant colere Deum, & subijci ei per legem Moysi, & per hoc erãt dispositi aliqualiter tendere ad perfectionem, conuenienter staret, tamen lex noua erat lex generalis, quæ dãda erat toti orbi, sicut Christus dixit. Ite per vniuersum mundum, & prædicate Euangelium omni creaturæ Mar. 16. & sic Gentiles suscepturi erant eam, qui tamen erant dediti cultui idolorum, & omni malo. Quomodo ergo transirẽt sine medio de puro malo, vt ita dicam ad purum bonum?

Respondendum quòd licet gentiles, & quicũque homines suscepturi essent legem nouam, quantumcunque illi essent imperfecti, conueniens fuit legem nouam esse ita perfectam, quia id quod deerat ex parte dispositionis hominum ad suscipiendum legem, tam perfectam, supplebat gratia, quæ dabatur cum lege Christi, ita vt merito vocaretur lex gratiæ. Sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moysen data est, gratia autem ꝑ Iesum Christum facta est. Et fiebat sic, quòd quãdocunque in principio primitiuæ ecclesiæ aliquis conuerteretur ad fidem Christi, & baptizaretur: dabatur ei tanta charitas, & tam feruẽs, quòd erat paratus pro Christo quæcunque mala pati.

Et non solum hoc, sed illico, vt homines credebãt dabatur eis potestas faciendi miracula, vt patet Mar. 16. scilicet. Signa autẽ eos, qui in me crediderint hæc sequentur: serpentes tollẽt, linguis loquentur nouis, super ægros manus imponent, & bene habebunt, & siquid mortiferum biberint non eis nocebit. Ista miracula, & multa alia faciebant, qui ad Christum conuertebantur in ecclesia primitiua. Hoc autem durauit toto tempore, quo prædicata fuit fides quousque radicaretur, & quandiu durauerunt ꝑsecutiones magnæ gentilium contra ecclesiam. Postea autem exercitatis hominibus ad fidem Christi mansit sola fides conuersis ad Christum, & non datur potestas faciendi miracula, vt magis comproberur fides, qui miracula non viderit.

Miracula facienda ptãs sublata est cessante ꝑsecutione, vt maius esset meritũ fidei.

Verum est tamẽ, quòd cum maneat in nobis fides, si necesse esset, possemus facere miracula, quia Christus dixit: Si habueritis tantam fidem, sicut granum sinapis dicetis huic monti, transi, & transibit: Et dicetis huic arbori moro: eradicare, & transplantare in ꝑfundum maris, & obediet vobis, quia nihil impossibile est credenti: Matth. 17. & Lucæ 17. capitu. Et talia miracula multi parum ante tempora nostra fecerũt, dum viuerent, & nunc mortui facere non desinunt.

Non ergo erat difficile homini quantumcunque imperfecto suscipere legem Christi, quæ erat perfectissima, quia ipsa inducebat secum perfectionem, & faciebat hominem perfectum mox, vt crederet. Secus autem erat de lege Moysi, quia illa inducebat magna onera obseruantiarum, & nõ inducebat, nec causabat aliquam gratiam adiuuantem. Ideo sic, vt iacebat, cum imperfectionibus suis vix poterat tolerari, vt dicitur Actu. 15. Hoc est iugum, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus, quãto magis si induxisset aliquid de perfectione: Hoc signat Apostolus ad Hebr. 7. scilicet neminem ad perfectum deduxit lex, idest lex non dabat homini aliquam perfectionem ꝑ obseruantiam suam, quia nõ dabat aliquam gratiam, sicut continet fides Christi. Manebat ergo lex vetus cum imperfectionibus suis, & non debuit continere maiorem perfectionem: lex autem noua debuit habere totalem perfectionem.

F

CAPITVLVM LVII.

In quo ponuntur quatuor causæ, quare legislatio nulla humana vetat omnia vitia, & quòd non licet alicui legislatori quãtumcunque Christiano vetare omnia vitia, & quod in lege humana non potest, nec debet dari gratia, in lege Moysi potuit dari gratia, sed non debuit dari.

SED dicetur, quare cum lege Moysi, quæ erat lex veri Dei non dabatur gratia, sicut cum lege noua, & possent homines tũc esse perfecti, & lex posset esse perfecta, & continere ea, quæ continebat lex noua abiectis imperfectionibus, quas continebat?

G Dicendum, quòd non fuit conueniens, quia gratia non debuit dari cum lege, sed cum Saluatore nostro, quia si ex lege haberemus gratiam & perficeremur, non videretur necessaria mors Christi, quia nihil supduceret. Debuit ergo tunc gratia, & perfectio venire quando mors Christi transisset: vt appareret, quòd ex morte Christi, & per fidem iustificarẽt homo, & non ex operibus legis, vt magis teneremur Deo. Nam qui iustificatur ex operibus legis, ex proprijs, idest ex operatione sua iustificatur. Et sic quodammodo suũ est, ꝙ iustificetur. Qui autẽ iustificatur ex passione Christi per fidem illius, manifestè apparet, ꝙ iustificatur ex alieno, scilicet ex merito Christi, ideo totum quidquid habet, scit se debere illi, quia totum scit accepisse ab eo. Erat tamen tempore veteris testamenti gratia, scilicet gratum faciens, quia sine gratia nemo potest saluari, sed ista non erat ex operibus legalibus, sed magis ex fide implicita, vel explicita mediatoris, per quem factura erat. Sicut probat Apostolus ad Rom. 10. scilicet probans, quòd Abraham non iustificatus est ex operibus legis, nec per circũcisionem, quia antequam circuncideretur erat iustus. Nam circuncisus fuit Genes. decimoseptimo cap. & vocatur iustus Genes. decimoquinto. scilicet: Credidit Deo Abraham, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides ergo iustificauit eum.

H

Sic etiam erat de gentilibus, qui erant tempore legis veteris. Nam poterant omnes illi saluari, & multi eorum saluabantur: & tamen nemo illorum seruabat legem Moysi, sed ex recta fide, quam de Deo habebant iustificabantur.

I

Apparet ergo ex prædictis, quòd sola lex noua debuit, & potuit cõtinere totalem perfectionem, & puritatem, quia ipsa sola attulit gratiam alleuiantem labores, per quam posset homo tendere in opus quantumcunque arduum. Nulla autem lex ante ipsam debuit continere totalem perfectionẽ, & puritatem vitando omnia mala.

CAPITVLVM LVIII.

In quo ponuntur quatuor causæ, quare legislatio nulla humana vetat omnia vitia, & quòd non licet alicui legislatori quantumcunque Christiano vetare omnia vitia, & quòd in lege humana non potest, nec debet dari gratia, in lege Moysi potuit dari gratia, sed non debuit, in lege autem Christi potuit, & debuit dari.

K

EX hoc autem patet, quare leges legislatorum, qui sunt puri homines non puniunt omnia mala. Nam non solum de illis, qui ante Christum leges condiderunt, sed etiã de illis, qui sub lege Christi existentes condunt iura populis dicendum, ꝙ nũquam debent condere aliquam legislationem, per quã oĩa vitia tollant, & puniant. Nã licet catholicus legislator nun-

nunquam debet dare legem, per quam approbet aliquod vitium, quia hoc esset incitare ad peccandum: tamen nec debet dare legem punietem omnia vitia, sed in quibusdam illorum sub silentio transeudo cōmittere homines suæ libertati. Et hoc est circa illa vitia, quę vix euitari possunt, sicut fornicari simpliciter, s. cum meretrice peccatum est, & tamen legislator non debet hoc tollere, quia si tollit inducit magna scandala, & maiora peccata. Sicut dixit beatus Augu. tolle meretrices de ciuitate, & omnia libidine cōturbabis. Etiam loqui ociosè peccatum est, quia reddemus rationem de illo in die iudicij, Matth. 12. tamen legislator hoc, nec vetat, nec punit. Etiam mala cogitare peccatum est, & tamen non punit illud lex ciuilis, sed potius lex dicit, cogitationis prauæ nemo pęnā meretur. Causa huius quadruplex est. Prima & quæ est ad propositum est ista. s. quòd euitare omnia vitia ad vnguem est opus supra hominem purum, nec potest fieri sine gratia adiuuante, ideo illa sola lex debet vetare, & punire omnia vitia, quę dat gratiam & adiumenta ad fugiendum illa, lex autem humana nō dat aliquā gratiam, quia est a puro homine data, qui gratiam dare non potest. Lex autem Moysi, licet esset à Deo vero, qui poterat dare gratiam, noluit tamen eā dare cum illa lege, quia non decebat, vt supra probauimus, eo ꝙ nōdum venerat mediator Dei, & hominum, per quem gratia effectiue, & meritorie deduceretur. In lege autē veteri, licet Deus effectiue posset deducere gratiam, nemo tamen adhuc erat, qui meritorie eam deduceret, ideo licet erat possibile cū illa lege dari gratiam: non tamen erat iustum, & sic Deus noluit peruertere ordinem iustitiæ. In lege autem noua potuit, & debuit dari gratia rationabiliter. Potuit quidem, quia lator eius fuit Christus verus Deus omnipotens. Debuit etiam, quia lator eius fuit ille, qui per mortē suam lauerat peccata nostra, & meruerat gratiā a Deo pro omnibus hominibus, qui in eum crederent. Et ob hoc ista sola de omnibus legibus debuit esse illa, quæ debuit prohibere, & punire omnia vitia, vel saltem nullum permittere. Secunda causa est ad tollendum scandala, & occasiones ad maiora mala, quia aliquando volendo vitare vnū vitium incideretur in aliud maius, sicut siquis vellet vitare simplicem fornicationem tollendo meretrices de vrbibus, induceret adulteria, incestus, stupra, & varias libidines, ita vt omnia turbarentur libidinibus, sicut dixit August. Sed legislator ponit leges propter vtilitatem politiæ, ideo quādo per legem impeditur, aut tollitur vtilitas politiæ, aut turbatur bonus status, & pacificus eius, lex non est bona nec tenenda, sed tale accideret si omnia vitia legislator vitare vellet, & punire, ideo non pertinet hoc ad legislatorē, immo non licet ei facere, quia nō esset legislator, sed euersor vrbis. Tertia causa est, quia inutile erat, ꝙ legislator humanus vellet vitare omnia vitia per legem suā. Nam leges vetant vitia, vt quādo aliquis inciderit in illa puniatur, & sic timore pęnæ arceantur homines a prauis consuetudinibus. Sunt tamen multa vitia, quę nunquam puniri possent, nec cognosci. Et non dico aliqua vitia particularia, sed genera vitiorū, sicut prauæ cogitationes, & similia, quæ nunquam cognoscūtur, nisi quatenus reuelare voluerit, qui cogitauit. Et sic nunquam possent venire ad iudiciale examen, vt punirentur secundum legem, ideo circa talia versari legislatorem erat perdere operam, & leges frustra conscribere.

Quid leges politicæ debent facere.

Quarta causa est, quia leges dicuntur esse quædam directiua præcepta hominum communicantium eadem politia, & non sunt leges, nisi ad conseruandum statum politicum: quia, vt dicit Aristo. 4. Ethico. impossibile est consistere communicationem aliquā sine iusto quodam. Cum autem desinit totale iustum, cessat omnis communicatio. Et quia politia est maxima, & abundantissima communicationum, vt patet. 1. Politi. c. 1. & omnes aliæ sunt ad illam, necesse est in illa iustum quoddam esse inter communicantes, vt diu conseruetur societas politica. Istud autem iustum ostenditur per leges, ideo bonæ leges politicæ duo solum habent facere. s. dirigere quemlibet hominem quomodo bene se habeat ad totam societatem politicam, & ad quemlibet de societate illa bene faciendo. Secundum est, ꝙ arceant homines a dānis, & iniurijs inferendis toti communicationi, & societati politicæ, & cuilibet de illa societate. Et istud est principale, quia magis obligatur homo abstinere a male faciendo alteri, quam obligetur ad benefaciēdum ei.

Ex quo patet, quòd leges politicæ nōn habent negociari, nisi circa illud, quod potest pertinere ad cōmunicationem vnius hominis cum altero, siue in faciendo bonum, siue in abstinendo à malo eius. Et si aliquid sit, quod non pertineat vllatenus ad humanā communicationem, lex politica non se debet de illo intromittere, quia excederet proprium genus, sicut si geometra tractaret de eo, quod pertinet ad musicū vel è contrario. Et quia sic est, quòd aliqua vitia, & virtutes sunt, quæ ad communicationem humanā nullo modo pertinent, s. quia nec faciunt eam bonā, nec malam, nec adiuuant, nec impediunt, non debet lex politica de illis se intromittere, quia propriū genus considerationis transcenderet. Sic est fornicatio simplex cum meretrice, quia in hoc nulli de communitate paratur præiudicium, nec impeditur bonum publicum. Sic etiam praua cogitatio quamdiu consistit in terminis suis, quia per eam nemini præiudicatur. Sic etiam est ociosus sermo, dum transit sine iniuria. Sic est etiam diligere Deum, vel non diligere, quia in hoc non nocetur proximo, nec bonum ei fit, ideo nullo modo spectat ad ponentes rectas leges politicas considerare de his. Istę autem virtutes, vel vitia sunt, quæ faciunt hominem bonum simpliciter, vel malū, idest non comparādo ad aliquem, sed in seipso, ideo de his spectaret tractare ad ethicum, siue moralem Philosophum, qui generaliter loquitur de virtute humana, & comprehendit etiam monasticā. Sed adhuc circa talia nemo antiquorum philosophorum curā plenam egit: nemo enim correxit vitam humanam vsque ad vnguem, nisi Christus, ideo illud, de quo alij legislatores, & Philosophi omiserant, tetigit principaliter, scilicet ordinare hominem ad Deum per fidem, charitatem, & spem, & constituere charitatem inter homines mutuo. Etiam dirigere cogitationes: nam dixit, quòd non solum fornicari peccatum erat realiter, sed etiam videre mulierem ad concupiscendum eam, erat fornicari. Nemo tamen philosophus quantumcunque circa mores diligens examinator de hoc curam egit. Etiam docuit homines benefacere inimicis, & orare pro persequentibus, quod nulla vnquam philosophia docuit, sed potius contra monita, & præcepta philosophorum est hominem tolerare iniuriam, vt per Aristo patet 4. Ethic. cap. de mansuetudine. sed dicitur, quòd quaidam tolerare nō conuenit, & quòd qui omnia tolerat est in extremo, & vocatur insensibilis. Et tamē secundum legem Christi omnia tolerare docemur, quia charitas omnia suffert 1. Cori. 13. Apparet ergo ex dictis, quòd ad legislatores politicos non spectat vetare omnia vitia. Sola autem lex Christi est, quæ omnia vitia debet vetare, & vetat, & omnia docet punienda esse. Ratio huius est, quia lex Christi est ad dirigendum hoīem simpliciter,

citer, & in reſpectu ad aliquam communicationem, F ideo non ſolum debet vetare illa vitia, quæ turbant, vel impediunt communicationem politicam, ſed etiam omnia illa, per quæ ſimpliciter homo deordinatus eſt. Et quia bonitas quam intendit lex euangelica inducere in ſubditos eſt reſpectu Dei. ſ. vt puri effecti per eam mereamur recipi ad Dei conſortiũ, & Deus eſt pura bonitas, & totum bonum, in quo nulla macula, nec impurum aliquid eſt, oportet recipiẽdos ad conſortium eius eſſe totaliter puros, & ob hoc cauere debent omnia vitia etiam minima, & ſectari omnem virtutem. Et ſi hinc non receſſerit homo omnino purus, manet cõflatorium purgatorij ignis, in quo purgantur animæ ſeptuplum, ſicut argentum puriſſimum, & tunc merentur admitti ad diuinum conſor- G tium.

CAPITVLVM LIX.

Quomodo legislator humanus dat leges de cultu diuino, cum non ſpectet ad politiam, & quòd non facit hoc, niſi ordinando ad politiam. ſ. vt ſibi vtile, & an malum ſit colere Deum propter vtilitatem publicam, vel priuatam.

SED quia ſupra dictum eſt, ꝙ ad politicum legiſlatorẽ non ſpectat vetare omnia vitia, nec prçcipere omnem veritatẽ, ſicut nec vetare ſimplicem fornicationem, nec curare, an nos diligamus Deum, vel non, videtur dubium hoc, quia legiſlatores politiæ intromittunt ſe de cultura Dei ponendo aliquas leges, quomodo vel quando coli debeat, & pœnas comminando contra deſertores, & tamen hoc non pertinet ad politicam communicationem. Reſpondendum ꝙ legiſlatores politici curant interdum dare leges de cultu diuino, nõ quidem inquantum cultus diuinus, ſiue latria eſt virtus quædã, vel eſt quoddam naturale debitum propter diuinam excellentiam, vel propter beneficia ſuſcepta: ſed inquantum colere Deum eſt vtile reipublicæ, & nõ colere eſt nimis damnoſum. Hoc autẽ fundatur ſupra quandam fidem, nam credimus ꝙ Deus, qui omnipotens eſt, ſi colamus eum debitè benefaciet nobis, & ſi non colamus, ſed contemnamus eum, iratus deſtruet nos, ſicut dicitur Leui. 16. & Deuter. 20. Politię ergo deſiderantes conſeruari, & augeri in bono ſtatu curant, quòd Deus colatur. Et quia volũt euitare omne malum, & damnum, puniunt deſertores cultus diuini, ne propter eos deitas euertat publicum ſtatum. Iſta autem conſideratio non ſolum eſt apud legiſlatores Chriſtianos, qui edocti per fidẽ de Deo recta ſentiunt, ſed etiam fuit ſemper apud legiſlatores gẽtiũ, quia etiam ipſi falſam deitatem colentes credebant per cultum deitatis augeri rempublicam, & deſerto cultu inferri nimias calamitates. Sic patet per Valerium Maximum lib. 1. c. de contempta religione. vbi enarrat mala, quæ euenerunt Vrbi Romæ alijſque gẽtibus, cum ab eis falſa illa deitas, quam putabant, contempta eſt intermiſſo cultu aſſueto.

Sed tunc obijcietur, quòd iſtud fuit valde inconuenienter. ſ. quòd iubeatur Deus coli propter noſtram vtilitatem. Nam Deus propter ſe diligẽdus eſt, & colendus eſt. Quòd autem colatur, vt nobis benefaciat, vel vt nõ lædat eſt totalis ꝑuerſio ordinis, & vti fruendis, in quo cõſiſtit tota ratio peccati ſecundum Aug.

Reſpondendum, quòd verum eſt, quòd Deus non eſt colendus propter vtilitatem noſtram, ſed propter ſeipſum, & tamẽ legiſlator rectiſſime facit ſtatuẽdo, ꝙ colatur Deus propter vtilitatem reipublicę: immo non ſpectat ad legiſlatorem aliter ordinare de cultu Dei. Nam ordinare charitatem, ſ. quid propter ſe, & quid propter aliud amandum ſit, & honorandum ſuperioris artificis eſt, ſ. Theologi, ad politicum autem non pertinet aliquid conſiderare, niſi ad vtilitatẽ politicam, quia aliter excederet ſubiectum, & terminos artis ſuæ, & fieret imperitus. Nam quandocũque aliquis artifex conſiderat aliquid, ſemper conſiderat per attributionem, & relationem ad ſubiectum, & finem artis ſuæ, alias quilibet artifex conſideraret id, quod cõſiderant omnes artifices, & omnia confunderentur, & perirent ſine ordine, ſed finis politici legiſlatoris eſt vtilitas reipublicæ, ergo omnia conſiderata ab eo, ſiue ſit cultus diuinus, ſiue aliquid aliud, debet cõſiderari, & introduci ad legiſlationem ſub ratione vtilitatis reipublicæ. Verum eſt tamen, ꝙ ipſe inquantũ priuata perſona, & quilibet alius de politica communicatione debent colere Deum, non propter vtilitatẽ publicam, vel priuatam, ſed quia iuſtum eſt hominẽ ſubditum eſſe Deo, & præſtare illi quandam ſeruitutem. Eſt autem quilibet homo quodãmodo duplex perſona, quia aut poteſt conſiderari, vt quædam pars publicæ communicationis, aut vt eſt quædam creatura rationalis a Deo beatificabilis, Dei capax per intellectum, & voluntatem. Primo modo deberet homo colere Deum propter vtilitatem politicam, ſecundo modo deberet eum colere propter ſeipſum, quia talis eſt. Quia tamen homo magis conſideratur, vt eſt Dei capax, quam vt eſt membrum politicũ, quia maiorem perfectionem dicit in eo eſſe Dei capacẽ quã eſſe quoddam membrum politicæ communicatio- H nis, debet Deum ſolum ſub iſto reſpectu colere, ſ. vt Deus talis eſt, cui naturaliter tenetur exhibere iſtam ſeruitutem. Et ſic manebit cuilibet ſuum opus, ſ. homini proprium opus, & legiſlatori propria conſideratio, & nulla fiet perturbatio, aut confuſio.

CAPITVLVM LX.

Cum lex Euangelica vetet omnia vitia, & Domini ſeculares teneant illam, quare non puniunt ipſi omnia vitia agendo ſecundum illam legem. Et quòd nulli iudici, vel principi ſeculari, licet punire omnia vitia occaſione legis Euangelicæ, alias erit ſibi reſiſtendum.

I

OCCASIONE ſupradictorũ oritur dubium, quia dictum eſt, lex humana nõ punit, nec vetat omne vitium, lex aũt Euangelica vetat oẽ vitium, & oſtendit illud puniendum eſſe, cum ergo legiſlatores, & executores legũ Chriſtiani ſint ſubiecti legi Euangelicæ, & teneantur eam obſeruare ad vnguem, ſicut quilibet Chr̃ianus, quare nõ puniunt delinquentes in ea, & ſic punient omnia vitia, cũ illa omnia vitia vetet, & punienda oſtendat? Rñdendum ꝙ non ſpectat ad legiſlatores, nec ad executores legum in fauorem legis Euangelicæ punire oĩa vitia: immo peccarẽt ſi ad hoc conarentur. Ratio huius eſt, quia ad hoc, ꝙ aliquis exerceat iuriſdictio- K nẽ, oportet ꝙ hẽat legitimam poteſtatẽ: alias erit perſona priuata, cui nõ cõpetit iuriſdictio. Et ſicut ius dicenti extra territoriũ non paretur impune, ita voléti ius dicere ſupra territorios ꝓpriæ poteſtatis nõ impunè parebitur: quia vterque quantum ad hoc perſona priuata efficitur. De executorib. autem legum & iudicibus manifeſtum eſt, ꝙ iuriſdictionem ſortiũtur à legibus, ideo intantũ ſe extendit iuriſdictio ſua, quantum ſe extendũt termini legum, a quib⁹ iuriſdictionẽ ſortiuntur, & leges tñ humanæ nõ vetant, nec puniũt oĩa vitia, vt dictũ eſt. Ideo iudex vel executor datus vigore illarũ non poterit punire oĩa vitia. Et ſi conetur facere debet ſibi reſiſti tanq̃ perſonæ priuatę non habẽti ad hoc iuriſdictionem aliquã. Et ſi dicatur, ꝙ eſt Chriſtia-

Christianus, & lex Christi vetat ista vitia, & ostendit illa punienda, dicendum quod iste inquantum Christianus persona priuata est, cui non competit iurisdictio, & sic nō potest exequi legem. Si autem est iudex, vel executor solum est hoc per legem humanam, quae non confert potestatem ad hoc.

CAPITVLVM LXI.

Cum prælati Ecclesiæ sunt ministri Christi, & potestatem habeant per Euangelicam legem an ipsi debeant punire omnes delinquentes contra Euangelium, & quòd non debeant neq; licet eis.

SED tunc manet dubium, s. dato quod iudices seculares, & domini temporales nō possint punire omnia vitia, quia solum sortiuntur iurisdictionem a lege humana, quare saltē prelati ecclesiastici non puniunt omnia vitia, quia isti propriè ministri Christi, & sunt constituti inter Christum & populum. Sic dicitur ad Hebræ. 5. quòd omnis Pontifex ab hominibus assumptus est, & constitutus inter Deum & homines. Etiā istis proprie competit iurisdictio ex lege Euangelica, vt sint executores eius, quia dicitur eis: Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cęlis Matt. 18. & sic videtur, quòd ipsi debeant punire omnia vitia: & tamen videmus, quòd nemo de prælatis ecclesiæ quantumcunque sanctus sit, & diligens in custodiam ouium suarum hoc tentat. Dicendum, quòd non licet prælatis ecclesiæ pœnā imponere pro quolibet peccato, & peccarent si facerent, & debet eis resisti tanquam personis priuatis non habentibus iurisdictionem.

CAPITVLVM LXII.

Quod in ecclesia est duplex potestas s. ordinis & iurisdictionis, & quæ sit qualibet harum: Et ibi rationes manifestæ ad probandum, quod potestas ordinis cuicunque ordinando datur a Deo immediatè & nihil agit ibi episcopus, vel Papa mediatè, vel immediate: principaliter, nec instrumentaliter.

AD euidentiam tamen istorum considerandum est breuiter, quòd in Ecclesia duplex potestas est, s. ordinis & iurisdictionis. potestas ordinis est illa, quæ respicit aliquem actum, & non respicit subditos, sicut potestas conficiendi Christi corpus & sanguinē & sic de omnibus alijs ordinibus, quia ī illis datur potestas ad exercendum aliquem actum, & tamen non datur subditi. Potestas iurisdictionis vocatur illa, quæ respicit subditos. s. inquantum habens illam potest aliquid facere in subditos. Et solet alijs verbis, idem tamen sonantibus. quòd potestas ordinis respicit Christi corpus verū, & potestas iurisdictionis respicit Christi corpus mysticum. Et sic ordo sacerdotalis respicit corpus Christi verum, quia directe est ad conficiendum Eucharistiam. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines generaliter; tam sacri quam nō sacri sunt etiam respectu Eucharistiæ, inquātum subministrant, vel deseruiunt sacerdoti conficienti in aliquo, vt patet in actibus singulorum, de quibus Isidorus. & habetur in decretis dist. 21. c. cleros, & clericos. & 25. dist. c. Perlectis. & per Magistrum 4. Sent. distin. 23. & 24. potestas iurisdictionis respicit corpus Christi mysticum. Nam tota ecclesia est vnū corpus Christi mysticum, cuius Christus caput est, vt late declarat Apostolus ad Ephe. 4. Et huius corporis quilibet fidelis membrum quoddam est dum in fide manet, siue sit in charitate, siue non: siue sit prædestinatus, siue pſcitus. Et sic potestas, quæ respicit subditos dicitur po-

A testas super corpus Christi mysticum.

De potestate ordinis dicēdum, quòd illa datur cuicunque ministro Ecclesiæ immediate, scilicet, potestas conficiendi Eucharistiam, & potestas omnium aliorum ordinum. Et dico, quòd datur immediate a Christo, quia licet isti ordines conferantur per episcopum. & tamen potestas eorum non confertur per episcopum, sed per Christum; ideo etiā si nollet episcopus habebit ordinatus illam potestatem. Et declaratur magis, quia si ista potestas daretur a Christo mediante episcopo, ita quòd episcopus vel collator ordinis aliquid efficeret circa illam, posset eam dare cum

B limitatione quacunque vellet, vtpote posset dicere, confero tibi potestatem conficiēdi corpus Christi solum per duos annos, vel solum quandiu fueris in tali vrbe, sicut fit in commissione iurisdictionis, quia cōmittens iurisdictionem limitat eam respectu temporis & loci, sicut ei placet, & tamen non est sic in præsenti; quia licet episcopus vellet, quòd ordinatus habeat potestatem conficiendi solum per duos annos, vel in certa vrbe, habebit per totam vitam suam, & in quocunque loco fuerit.

Item secundo patet hoc ex alio fundamento, quia quandocunque datur aliquid per hominem, potest per hominem tolli, sicut in potestate iurisdictionis, quae datur a Papa, vel ab episcopo, siue detur cum præfinitione temporis, siue non, poterit eam tollere ille, qui

C dedit quandocunque voluerit, & postea ille qui prius habuerat iurisdictionem, manet sicut priuata persona, & non potest exercere aliquem actum iurisdictionis. Nō est autem sic in potestate ordinis: nam episcopus, vel Papa non potest alicui sacerdoti auferre potestatem conficiendi, etiam si commiserit mille turpissima & grauissima. Et dato quòd suspendat, aut deponat, aut degradet eum, semper manet ei potestas conficiendi, & si confecerit recte & complete facit, sicut si conficeret vnus sanctus sacerdos. Verum est tamē, quòd peccat, quia contra prohibitionem ecclesiasticam agit.

Item tertio patet ex alio fundamento, quia tota ecclesia cōfitetur & asserit, quòd in omnibus ordinibus

D conferatur character, & est character aliquid impressum in anima, vt dicunt. Manifestum est ergo, quòd ista potestas nō potest conferri, nisi ab eo, qui aliquid potest agere in animam, & tamē solus Deus attingit animam, homo autem solū operatur sensibiliter exterius circa corpus: ergo solus Deus dat illam potestatem, & sic ab ipso immediate datur.

Sed aliquis dicet, quod det istam potestatem principaliter episcopi; autem ordinatores dent eam ministerialiter. Sed istud ridiculum est, & qui hoc dicunt nō intelligunt seipsos. Nam manifestum est generaliter, quod in omni actione, in qua interuenit instrumentum, vel aliquid ministeriale, quòd instrumentum immediatius attingit id, in quo fit operatio quam agēs principale, vt in scindente ligna gladio, & in scribēte per

E calamum. Nam gladius attingit ligna immediatius quam scindens. calamus etiam immediatius attingit mēbranas quam scriptor. Si ergo potestatem ordinis Deus daret principaliter: necesse erat, quòd ordinator immediatius attingeret animam ordinati quam Deus: nullo modo tamen eam attingere potest. ergo nullo modo ordinator attingit hic instrumētaliter. Sed est sic intelligendum, quòd quando episcopus dicit illa verba, quæ ab Ecclesia instituta sunt, & exercet circa ordinandum cæremonias ab Ecclesiā inductas, Deus confert ipsi ordinando potestatem ordinis.

Alia fundamēta ad hoc possent induci, sed ista sufficiant, quia sunt manifestissima. Ex quibus patet, quòd potestas ordinis a Christo datur immediate,

ideſt ab eo ſolo non agente aliquid ad hoc ordinatore tanquam principale agens, nec tanquam inſtrm.

CAPITVLVM LXIII.

De poteſtate iuriſdictionis in foro conſcientiæ, & contentioſo, an detur mediate a Chriſto, & immediate ab ordinatore, vel a committente poteſtatem. Vel an totaliter, et immediate detur a Chriſto, quomodo fiat hoc.

DE poteſtate autem iuriſdictionis dicendum eſt, ꝙ illa, per quam ſe habet homo habẽs illam ad ſubditos, qui ſunt partes corporis Chriſti myſtici. Et iſta poteſtas eſt duplex, ſ. poteſtas iuriſdictionis contentioſæ, & poteſtas iuriſdictionis fori conſcientiæ. Prima eſt in excommunicando, & abſoluendo ab excõmunicatione, & audiẽdo, & diffiniendo in cauſis eccleſiaſticis, & iubendo, & vetando generaliter in omnibus, quæ concernunt ſtatum eccleſiaſticum quãtum ad ea, quæ manifeſta ſunt. Poteſtas fori conſcientiæ in abſoluendo a peccatis eſt. De iſta vtraque iuriſdictionis poteſtate ſolet dici, ꝙ confertur a Deo mediate, & ab ordinatore vel ab eccleſia immediatè. ꝙ a Deo conferatur manifeſtum eſt, quia tota iuriſdictio eccleſiaſtica, tã fori contentioſi quam conſcientiæ venit fundamentaliter ex illo verbo quodcunque ſolueritis, &c. Matt. 16. & ex illo. Quodcunque ſolueritis &c. Matt. 18. & ex illo, accipite Spiritum ſanctum, & quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Io. 20. & ex ſimilibus, de quibus ſuperſedeo. Qđ tamen ab ordinatore immediate accipiatur iſta poteſtas, ſicut communiter ſolet concedi, ego quoque in præſenti concedo, ſaluo tñ præiudicio veritatis. Quia veritas eſt, ꝙ tam poteſtas ordinis quam poteſtas iuriſdictionis datur immediate a Chriſto, ſicut manifeſtiſſime apparet ex multis locis ſcripturæ, & ex geſtis Apoſtolorum, & dictis ſanctorum doctorũ. Eccleſia tñ ad tollendum perturbationem, & cõfuſionem arctauit iuriſdictionem iſtam, diſtinguendo ſubditos & diſtrictus. Et quia hoc iuſtum eſt potuit illud eccleſia facere, & tenet. Ideo quando ordinator, vel eccleſia, aut quicũque prælatus dat alicui ordinato iuriſdictionem contentioſam, aut in foro cõſcientię, nihil aliud eſt quam tollere prohibitionem, per quã ex lege eccleſiaſtica erant manus iſtius ligatę, licet competeret ei illa iuriſdictio ſimul cum ordine, & non ſoluit manus eius totaliter, ſed ſolum quantum ad illam partẽ materiæ, vel quantum ad illos ſubditos, quos ſibi aſſignat. Eſt autem ſenſus huius, quia quando aliquis ordinatur in ſacerdotem, ex conditione ordinis, & inſtitutione Chriſti competit ſibi poteſtas ordinis, de qua non eſt dubium, & cõpetit ſibi poteſtas iuriſdictionis in foro conſcientiæ ſuper omnes fideles totius orbis, competit etiam poteſtas iuriſdictionis cõtentioſæ ſuper totum orbem, quia poteſt excommunicare & abſoluere. Eccleſia tamen ligauit ei manus ꝑ leges ſuas, quas iuſte condidit quantum ad omnia iſta.

Ideo mox, vt aliquis in ſacerdotem promotus eſt, nec poteſt abſoluere quemquam in foro pœnitentiali, nec excommunicare quemquam aut abſoluere excommunicatum, quod eſt in foro contentioſo. Cum autem ordinator vel aliquis prælatus eccleſiæ cõmittit ei, ꝙ poſſit aliquid in aliquo foro iſtorum, illud poteſt, & non amplius. Et tunc ille dicitur concedere ſibi poteſtatem, & tamen ad veritatem non eſt ei dare poteſtatem, quia illa ex ordine competebat, ſed tollere arctationem & ligationem iuſtam manuum inductam per legem eccleſiaſticam. Tollere dico ligationem manuum non ſimpliciter, ſed quantum ad ali-

F quid. ſ. quantum ad id, quod expreſſe venit in cõmiſſione facta. Probare autem prædictum eſt pulchrum, & ſunt clariſſima teſtimonia. Oportebat tñ nimis immorari, quia multa ſunt fundamenta, nos tamen longius receſſimus ab intentione noſtra, quam volueramus. ideo omittatur, quia fortaſſis alibi dicetur vtiliꝰ. Et tamen quantum ad præſens non multum differt, an daretur poteſtas iſta immediate a Deo, & tamen quòd ligata eſſet per eccleſiã, vel quòd detur mediate a Chriſto, & immediate ab eccleſia, ſcilicet ab ordinatoribus, & alijs prælatis.

CAPITVLVM LXIIII.

G *Quod poteſtas iuriſdictionis fori conſcientiæ, & fori contentioſi, licet ſint immediate a Chriſto, non ſunt ita liberæ, ſicut poteſtas ordinis in executione. Et quòd prælati eccleſiæ non habent determinate poteſtatem prælatorum & iudicum a lege Chriſti ſed a legibus Eccleſiaſticis. Et quòd non ſunt executores legis Euangelicæ, & ſic non poſſunt punire omnes delinquentes contra Euangelium.*

HIs ergo viſis dicendum eſt reſpondendo ad dubium tactum. ſ. ꝙ licet ambæ poteſtates tam fori contentioſi quam conſcientiæ competant ex lege Chriſti, nõ competunt, ita nude ꝙ mox, vt quis fuerit ordinatus poſſit exercere illas indifferẽter, ſed ſunt arctatę legibus eccleſiaſticis, H ideo ad hoc, ꝙ aliquis poſſit exercere conſcientiæ iuriſdictionẽ: neceſſe eſt, ꝙ ordinator vel aliquis prælatus eccleſiæ limitet ei materiam, ſuper quã poſſit. In foro aũt contẽtioſæ iuriſdictionis adhuc magis manifeſtum eſt, quia iſte eſt magis arctatꝰ legibus eccleſiaſticis. Iõ poteſtatem excõicãdi, & excõicatos abſoluendi accipiunt ſacerdotes minores ab epĩs, vel competit eis ex lege eccleſiaſtica. ſ. ratione aliquarũ dignitatum, quas habeant, quibus annexa eſt contentioſa iuriſdictio, ſiue competat de iure ſcripto, ſiue de conſuetudine, quia totũ eſt ius. Epiſcopi aũt accipiũt poteſtatem, & iuriſdictionem a Papa. Ipſe autem Papa accipit poteſtatem immediatè ab ipſo Deo. Vel accipit eam a matre ſua Eccleſia, cuius filius, & mẽbrũ I eſt, in qua eſt plenitudo totius poteſtatis conceſſæ ſibi a Chriſto. Non dico, ꝙ a Cardinalibus, vel ab electoribus, aut a cõſecratore accipiat, aut ab aliquo alio homine, aut a toto clero, vel a multis hominibus, ſed a matre ſua Eccleſia, quæ maior eſt quam ipſe, cũ ipſe ſit filius eius, & membrum. Immorari aut his non cõuenit, qa latiſſimus proceſſus eſſet ſi de his omnibus agendum foret. Hoc poſito dicendum, ꝙ poteſtates iſtorum non ſunt abſolutę, vel illimitatę, ſed ligatę legibus, ſecundum quas poteſtatem acceperunt. Nam Eccleſia habet regulas, quas canones appellat, & ſecundum illas diſtinguuntur iſtę poteſtates, & conceduntur. Solus ſummus pontifex eſt ſupra leges humanas, qui omnia poteſt prẹterquam in duobus caſibus, K quos excipit lex diuina.

Primus eſt, ꝙ nõ agat in manifeſtum damnum, vel decolorationem ſtatus Eccleſiæ vniuerſalis. Nã quantum ad hoc nihil poteſt. Sicut dicit Apoſtol. 2. ad Corin. 13. ꝙ data eſt nobis poteſtas nõ in deſtructionem, ſed in conſtitutionem.

Secundus caſus eſt, ꝙ intentio Papæ fundet ſe ſuper veritatem. Nam ſi ſuper falſitatem ſe fundet, nihil facit. Dicit Apoſtolus contra veritatem autem nihil poſſumus. ſecundo ad Corinth. decimotertio cap. Omnes alij miniſtri Eccleſiæ, ſicut accipiunt poteſtatem per leges eccleſiaſticas, ita habent limitatam iuriſdictionem ſecundũ illas leges, & tñ leges eccleſiaſticę, quas canones appellamus, non tribuunt ptãtem

ad

ad iudicandum, vel ad puniendum omnia delicta, nec ad arctandum hominem ad actus omnium virtutum, sed certa delicta puniunt, s. ea, quæ possunt venire in contentionem, de quibus iudicium publice agi potest. Quòd ergo prælatus ecclesiæ velit iurisdictionem suam cõtentiosam extendere ad omnia delicta, vel vitia quæcunque puniendum, & vetandum, illa excedet terminos potestatis, suæ quia leges illæ, per quas ipse est prælatus, & habet contentiosam iurisdictionem limitant potestatem eius ad certum modũ, & si velit superexcedere, efficietur persona priuata, & non erit sibi parendum. Cum autem dicatur, ꝙ isti sunt ministri Christi, & habent exequi legem eius. dicendum ꝙ verum est, ꝙ habent istud ministeriũ, sed non competit eis solum per legem Christi, sed magis determinate competit per canones ordinatos ab ecclesia, licet origo iurisdictionis veniat a lege Euangelica, & tamen per leges ecclesiasticas non cõstituũtur iudices omnium delictorum, nec efficiuntur executores legis Euangelicæ, sed solum ipsorum canonum ecclesiasticorum, per quos acceperunt iurisdictionem, ergo non licet eis vltra se extendere.

CAPITVLVM LXV.

Soli sacerdotes inquantum possunt in foro conscientiæ sunt executores legis Euangelicæ secundum totam suam latitudinem, & ad istos pertinet punire omnia vitia, quæ in lege Christi vetantur, & nullus alius quantæcunque potestatis, aut sanctitatis hoc potest, & quare hoc fiat.

SED dicendum est, ꝙ executores legis Euangelicæ quãtum ad suam totam latitudinem sunt illi, qui habent iurisdictionem fori consciẽtię, & ad illos pertinet vetare omnia vitia, & punire illa. Nam prælati ecclesiastici habentes contentiosam iurisdictionẽ, licet ex eo, ꝙ sunt ecclesiastici, sint ministri Christi, tamen ex eo, ꝙ contentiosam exercent iurisdictionem, solum se extendit potestas sua ad illa, quæ in contentione venire possunt, vt demõstrat nomen iurisdictionis contentiosæ, manifestũ est quędam, & multa genera peccatorum esse, quæ in cõtentionem venire non possunt cum per ea non turbetur status politicus, nec status ecclesiasticus, ideo illa alteri foro relinquenda sunt. Iste aũt est forus cõscientię. Et sic habentes forum conscientiæ vetant omnia vitia, & puniunt. Nam sacerdos in confessione mandat peccatori nõ solum abstinere a publicis, sed etiam ab occultis peccatis. Et non solum ab illis, quæ aliquem lædunt, sed etiam ab illis, quæ neminem tangunt. Et nõ solum a mortalibus, sed etiam a venialibus, & pro omnibus istis pęnam imponit, s. pęnitentiam arbitrariam. Et in isto foro punitur fornicatio simplex cum meretrice, nec toleratur vllo modo, licet leges politicæ illam tolerent. Hic etiam pęna imponitur pro prauis cogitationibus etiam nõn existentibus in actu, licet lex humana dicat, prauæ cogitationis nemo pęnã meretur, & sic de omnibus alijs vitijs quantumcunq; paruis, etiam si in nullius nocumentum proueniant: etiam habentes iurisdictionem fori conscientię sunt, executores plenarij legis Euangelicę quantum ad totam suam latitudinem, & nulli alij hoc possunt quantæcunque potestatis iurisdictionis, & honoris, aut sanctitatis sint.

Ratio autem huius est, quia præsidẽtes iurisdictioni contentiosæ, licet præsint personis mere ecclesiasticis, tamen præsunt eis quantum ad id, quod eas respicit mutuo, de quo inter eas contentio oriri potest. Sed de omni peccato non potest fieri quæstio, aut cõtentio, vt dictum est. Qui autem pręsunt foro consciẽ-A tiæ præsunt hominibus in relatione ad Deum. Nam confiteri non est introductum per aliquam pacem, vel bonum communitatis ecclesiasticę, aut sæcularis, sed ex mandato Dei, vt puri efficiantur homines ad communicandum merita passionis Christi, & sic recipiantur in consortio Dei. Et tamen ad participandũ merita passionis Christi, oportet hominem esse mũdum, sicut Christus fuit mundus, qui peccatum non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius 1. Pe. 2. sed non est mundus, qui agit aliquid de his, quæ Christus vetat, & iudicat esse digna punitione, ergo qui præest iurisdictioni fori conscientiæ quantum ad omnia ista habet potestatem, cum dirigat homines in Deum, & B ipse solus est executor plenarius legis Euangelicæ.

CAPITVLVM LXV.

An lex Euangelica habeat solum in futuro executorem, vel habeat hic Et quòd habeat hic principalem, & directum, & in futuro habeat executorem subsidiarium.

ALIQVI putauerunt, quòd lex Euangelica non habeat in præsenti sæculo aliquẽ executorem, sed in futuro, quia ibi punientur omnia delicta, hic autem multa impunita manent.

Dicendum, ꝙ non est conuenienter dictum, quia C tunc frustra esset posita si nullus esset hic executor eius, quia incideremus tunc in illud, quod dicit legislator, s. parũ prodest iura condere, nisi sit, qui ea tueatur, & tamen non existente hic aliquo executore eius nemo haberet curam de illa, an compleretur, vel violaretur, quod esset eam facere penitus inutilem, ideo ponendus est hic aliquis executor.

Item patet, quòd lex Euãgelica pro isto sęculo posita est, & non pro futuro, quia in futuro non erit locus bonorum, vel malorum operum regulandorum a lege, sed erit locus fęlicitatis extremæ, & miseriæ, & recipiendi, quod hic egerimus. Hic ergo prodest obser-D uari Euangelicam legem, & non in futuro: ergo hic debet poni executor, & non in futuro, quia alias esset sicut siquis nollet iumento pabulum dare, & fame deficeret, & iam mortuo abundanter daret cibum.

Cum autem dicitur, quòd in futuro sæculo est executor huius legis, quia ibi puniuntur omnia vitia, quę lex ista vetuit, dicendum quòd ibi est executor quasi subsidiarius, & tamen principalis executor cõueniẽs legi hic est. Nam hic est executor, qui incitat ad obseruationem legis Euangelicæ promittendo largissima bona vitæ æternæ, & ipsemet punit quæcunque errata contra istam legem imponendo pęnitentiam. Si autem aliquid hinc impunitũ vadit, s. quia iste executor non imposuit sufficientem, & condignam pęnitentiam, nec pęnitens eam iu se spõte exercuit, manet executor futuri sæculi, qui hæc residua cremat in E conflatorio purgatorij ignis, quousque tollatur vniuersa rubigo.

Si autem aliquod peccatum est, quod nullo modo per istum executorem punitur in toto, nec in parte, in re, nec in proposito, sicut sunt peccata illorum, qui in mortalibus decedunt, manet executor futuri sęculi, qui vniuersa hæc gehennalibus exuret flammis, nũquam tamen ad purum reducenda. Et sic ille executor est in defectum istius, scilicet, quia id, quod hic non fuerit executioni traditum, ibi completur, si tamen hic plene omnia demandarentur executioni executor nullus ibi foret.

CAPITVLVM LXVII.

Quòd iurisdictio fori conscientiæ est nobilior, & excellentior quam alia iurisdictio in tribus, & quomodo, & quantum, & ad quid intelligitur, ꝙ omnes pœnitentiæ sunt arbitrariæ.

EX his apparet, ꝙ illi, qui præsunt iurisdictioni fori conscientiæ habent nobiliorem iurisdictionē quam quicunque alij in multis.

Primo quia ipsi soli sunt executores, & iudices per legem Christi secūdum totam suam latitudinem, & tamen magna dignitas est, ꝙ quis sit executor, & iudex datus per legem Christi, quæ in immensum excedit omnes alias leges.

Secundo excedūt alios in latitudinem iurisdictionis, quia oēs aliæ iurisdictiones sunt limitatæ ad certa genera peccatorum, vel rerum. Forum autē consciētiæ comprehēdit quidquid cogitari, dici, aut fieri potest. Nā in quolibet istorū potest peccari, & ad quodlibet peccatum extenditur forum istud: immo, quod plus est, extenditur ad aliquid, quod nec dicitur, nec cogitatur, nec fit, s. ad delicta omissionis, quia aliquando peccat homo per omissionem, s. omittendo facere, vel dicere aliquid, quod facturus, dicturus, aut cogitaturus erat, & de his etiam forum conscientiæ iudicat. Tertio excedit istud forum alios, quia est minus astrictus legi. Nam cæteræ potestates iurisdictionales sunt coarctatæ legibus, ita ꝙ non licet iudici facere, quod voluerit, s. imponere quamcunque pœnā voluerit, vel remittere in totum, sed cogitur infligere pęnam a lege taxatā, nisi sit talis, qui non sit subiectus legibus. In hoc autem foro potest iudex infligēre quamcūque pęnam voluerit iuxta arbitrium. Omnes namque pęnæ arbitrarię sunt. Hoc autem verum est quantum ad id, quod imponitur nomine pęnæ, secus autem quantum ad id, quod venit nomine satisfactionis, quod non est pęna. Nam in illo non potest confessor taxare, vel moderari, s. quantum incumbit satisfaciēdum. Hoc autē dixisse placet propter quosdam simplices confessores, qui cum audiant ecclesiā constituisse omnes pęnitentias arbitrarias, putant ꝙ de omni eo, quod in confessione venerit possint ipsi arbitrari, ideo si quis confiteatur, ꝙ furatus fuerit mille, vel ꝙ intulit alicui in damnum centum, iubēt cōfitēri, ꝙ det aliquam paruam eleemosynam, vel ꝙ faciat dici missas aliquot, & totum residuum remittūt. Decipiunt tamen isti seipsos, & decipiunt confitētes, quia ecclesia dedit eis potestatē arbitrandi super eo, quod est debitum Deo, non tamen super eo, quod est debitum proximo, quia alias sacramentum pęnitentiæ esset medium ad patrandum grauissima furta, & per istum modum turbarentur omnia, & destrueretur respublica, si confessor posset peccatorem absoluere ab eo, quod mihi debitū est, & sic nulla esset maior iniquitas quam sacramentum pęnitentiæ. Est ergo aduertendum, ꝙ si quis furatur alteri mille, vel infert ei damnum in cētum, est hic duplex offensa: vna, quæ fit Deo, contra cuius legem iste fecit furando, & pro ista debetur certa pęna, quā potest confessor moderari ad arbitrium. Alia offensa fit ei, cui ablata sunt centum, vel mille furtim, aut cui damnum irrogatum est, & circa istam nihil potest sacerdos taxare, vel moderari, sed cogitur iubere illi, quòd reddat tantum quantum damnum intulit, & non solum quantum valet res furto sublata, sed etiam damna, & interesse, si talis res erat, cuius absentia tempore intermedio damna afferret Domino.

F

CAPITVLVM LXVIII.

Quod concilium generale est congregatio excellentior omnibus congregationibus, & omnibus personis publicis, vel priuatis, & quæ sunt excellentiæ suæ super omnes congregationes, & quòd illud solum representat sufficienter ecclesiam vniuersalem.

OMNIBVS his incidenter pertransactis, redeamus ad id, vnde longe digressi fueramus, s. ꝙ ecclesia Christi est valde bene ordinata, melius quam status veteris testamēti, licet nunc non sint prophetę, nec aliqui modi con- G sulendi dominum, sicut tunc, sed nunc omnia dubia, quæ euenire possunt circa fidem determinantur per ecclesiam, s. per generalem synodū legitime congregatam, quæ non potest errare in his, quæ fidei sunt, & gerit sufficienter vicem ecclesiæ totius vniuersalis, & illā representat. Et hoc patet, quia nulla persona singularis, vel publica quantæcunque dignitatis, vel sanctitatis potest sufficiēter representare ecclesiam vniuersalem, & conditionem eius habere. Nulla etiam alia congregatio, vel multitudo quātumcunque grauis ecclesiasticorum, vel sæcularium potest representare ecclesiam vniuersalem, quia quælibet alia preter istam potest errare. Vnde omnes maiores nostri in ecclesia nulli congregationi indubitatam fidem dede- H runt, nisi isti.

Ecclesia vniuersalis representari potest solū per generalē synodum.

Et hoc apparet in aliquibus, quibus vtitur synodus generalis quibus nulla alia congregatio, vel multitudo vtitur. Nam dicitur congregata in Spiritusancto. Sic patet ex superscriptione literarū, qua vtitur quęlibet synodus generalis, & incipit, s. sacrosancta synodus generalis in Spiritusancto legitime cōgregata generale concilium faciens, ecclesiam vniuersalem representans. Item, quod maius est, in diffinitionibus, quas facit synodus generalis asserit cooperari sibi Spiritumsanctum, sicut in illa famosa synodo generalis ecclesiæ primitiuæ, in qua interfuerunt Apostoli. Nā diffiniendo, dixerunt. Placuit Spirituisancto, & nobis congregatis in vnum &c. Actuum 15. & tamen nullus iudex quantæcunque sanctitatis, & nulla multitu- I do in diffiniendo aliquid dicit, placuit Spirituisancto, & nobis. Et sic apparet istam esse dignissimam omnium, quæ representare possit vniuersalem ecclesiā. Et quia vbicunque Spiritussanctus interuenit nō potest esse error, non potest ecclesia vniuersalis errare, s. sacra synodus generalis eam representans, quæ Spiritusancto regitur in diffinitionibus, quas facit in fide. Et ob hoc recte sacrum Conciliū est in fide magister omnium catholicorum, & etiam Papæ, & declarat ei quid tenere debeat, & illi obligantur sequi eius diffinitionem.

Cōcilium generale oibus fidelibus, & Papæ imponit quod sequi debeant.

CAPITVLVM LXIX.

K *Quod Concilium generale non potest errare in moribus, & quòd omnes tenentur obedire eius decretis, licet decreta sua quantum ad mores sunt mutabilia, & dispensabilia, & quod supremum tribunal ecclesiæ constituit Christus in concilio generali, etiam supra Papam.*

SICVT autem alma mater ecclesia, s. synodus generalis non potest errare in fide, ita non potest errare in moribus, quia mores sunt de necessarijs ad salutem æternam, ideo in omnibus diffinitionibus suis sanctis circa mores sibi indubitanter adhærendū est tanquam non potenti errare. Hoc tamen non tollit quin aliquæ ordinationes factæ per concilium super moribus, & præcipue in cæremonialibus possint postea mutari

mutari per illud, vel aliud concilium, quia in diuersis temporibus variatur qualitas legum,& illę,quę prius fuerant bonę, tractu temporis esse nociuæ incipiunt. Et tamen quando mutatæ fuerunt istæ leges per istã synodum,vel per aliam,non arguitur eas fuisse malas a principio,& errare ecclesiã,sed fuerunt bonę,quando datæ sunt, & postea tractu temporis incipiunt non esse bonæ,de quo supra magis dictum est.

In talibus etiam constitutionibus, licet Papa possit dispensare,cũ sit caput ministeriale ecclesiæ, vel mẽbrum eius præcipuum, potissime cum tales constitutiones non habeant causam semper manendi, nõ est inconueniens, nec negamus, dum tamen hoc nõ faciat contra prohibitionem expressam generalis concilij,quia tunc manifestum est auctoritatem ecclesiæ esse maiorem eius auctoritate,qui membrũ est illius, cum illa nõ possit errare, nec in fide,nec in moribus, ille autem in vtroque errare potest,& sępe repertum est, ꝙ summi pontifices in vtroque errauerint.

Ob hoc autem Christus constituit supremum tribunal in ecclesia in sacro concilio, etiam supra Papã. Et non solũ in pertinentibus ad fidem, sed etiã quantum ad actiones, quæ omnia patent manifestissime ex illo verbo Domini Matth. 18.c.s.si peccauerit in te frater tuus,corrige eum inter te,& ipsum solum, ꝙ si te non audierit, dic ecclesiæ, & si non audierit ecclesiam,sit tibi quasi ethnicus,& publicanus.

CAPITVLVM LXX.

Quomodo ex illa auctoritate Christi, scilicet si peccauerit in te frater tuus,eliciuntur quatuor dicta de auctoritate concilij supra Papam, & quòd non potest ibi accipi ecclesia pro iudice particulari,nec pro ecclesia vniuersali, quæ est vniuersitas Christianorum dispersorum, sed necessario accipitur pro concilio generali.

EX hac auctoritate quatuor probantur. Primũ quòd Christus loquitur hic de generali concilio.Secundum,ꝙ posuit Christus vltimum tribunal Ecclesię in sacro generali cõcilio,ita quòd post eum non sit ad aliquem recurrendum.

Tertium,quòd etiam concilium sit supra Papam, & quòd super statu Papæ possit adiri generale concilium.

Quartum,ꝙ non solum sit hoc in pertinentibus ad fidem, de quibus nemo dubitat concilium generale excedere Papam,sed etiam in pertinentibus ad actiones morales, de quibus aliqui interdum dubitant.

Primum, s.ꝙ loquitur hic Christus de generali cõcilio probatur,quia Christus dixit, ꝙ si peccator non audierit correctionẽ coram testibus, ꝙ diceretur ecclesiæ. Aliqui autem accipiunt ecclesiam pro iudice ecclesiastico,sed non cõuenit,quia beatus Petrus, qui erat Papa remittitur hic ad ecclesiam, cum dicat hic Christus dic ecclesiæ, nullus tamẽ iudex est supra Papam: ergo non potest accipi pro iudice, sed debet accipi pro ecclesia. Et necesse est,ꝙ accipiatur pro ecclesia vniuersali,quia alias non poneretur in ea vltimum tribunal,sicut Christus hic constituit,quia adhuc maneret recursus ad vniuersalem ecclesiam, quæ mater est omnium ecclesiarũ. Hoc dato, vel accipietur pro vniuersali ecclesia congregata, vel pro dispersa, non quidem potest accipi pro vniursali ecclesia, quæ est vniuersitas Christianorum dispersa per orbem: ergo debet accipi pro ecclesia vniuersali congregata, quæ est sacra synodus generalis legitime cõgregata. Quòd autem non possit accipi pro ecclesia dispersa, quę est Christianorum vniuersitas,patet dupliciter.

Primo quia Christus remisit hic Petrum ad eccle-A siam ad denunciandum ei delictum peccantis. Et est forma, quam nos tenere debemus in fraterna correctione. manifestum est tamen, quòd impossibile est, quòd aliquis denunciet peccatum toti ecclesiæ, quia tunc oportebit, ꝙ discurreret per totum orbem vbicunque sunt aliqui Christiani, & nullus Christianus maneret, cui non notificaret, quod cuilibet videtur impossibile. Et non solum si cuilibet notificandũ sit, sed etiam si notificãdum sit omnibus ciuitatibus particularibus esset difficillimum, & quasi impossibile. Christus autem nihil tale mandaret, cum ipse dixerit. Iugum meum suaue est,& onus meum leue.

B Secundo patet,quia Christus dixit hic, quòd si ecclesiam non audierit,sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, ex quo apparet, quòd illa ecclesia cui mandatur denunciare delictum est talis, quæ potest aliquid dicere peccanti, in quo ipse eam debeat audire. Ecclesia tamẽ vniuersalis prout est vniuersitas Christianorum non potest per seipsam aliquid dicere, aut facere, cum sit quædam vniuersitas multorũ Christianorum dispersorum per totum orbem, qui nũquam conueniunt, nec conuenire, aut cõcurrere possunt in aliquem vnum actum, ideo nullus actus est, qui posset dici factus esse ab vniuersali ecclesia isto modo accipiendo. Necesse est ergo accipi de sacro cõcilio generali, ꝙ vocatur ecclesia vniuersalis per sufficiẽtem repræsentationem. Et istud potest mandare delinquẽ-C ti,quòd se emendet, & imponere ei pęnam salutarẽ, & si non se emendauerit habendus est tanquã publicanus. Concilio enim generali bene cõpetunt actus. Nam diffinitiones in fide, & moribus nomine sacri concilij fiunt, & concilium diffinit in causis, & audit illas, & excõicat, & absoluit, & facit omnes actus iurisdictionis,licet alias isti actus videantur esse suppositorum,quia non sunt suppositorum,vt singulorum, sed vt eis resultat quædam vna cõmunitas, vel quoddam corpus iuris, quod vocatur vniuersitas, & ratione istius resultationis competit eis,quod non cõpeteret eis omnibus, etiam si essent congregati non sub D hoc nomine,nec titulo.

CAPITVLVM LXXI.

Secundum dictum ex eadem auctoritate,si peccauerit scilicet, ꝙ Christus posuit supremum tribunal Ecclesiæ in concilio generali, & quòd post illud non sit ad aliud recurrendum.

SECVNDVM erat,quòd Christus posuit in generali concilio supremum tribunal ecclesię,& ꝙ post illud non sit ad aliquem recurrendum Hoc patet,quia cum aliquis peccat, primo ille, qui nouit peccatũ debet eum admonere inter se,& illum solũ,& si sic non vult emẽdari, debet adhibere postea duos, vel tres testes, & coram ipsis debet rursum admonere peccantem. Et si sic non emendetur, debet dicere ecclesiæ, E idest generali concilio,& postea non ponitur aliquis, cui debeat denunciari, etiam si nõ audierit ille ecclesiam. Sed dicitur, si non audierit ecclesiam sit tibi, quasi ethnicus,& publicanus,& non ponitur aliquod aliud remedium. Si tamen esset adhuc aliud tribunal, ad quod posset recurri,non diceretur, ꝙ peccator habendus esset tanquam ethnicus, & publicanus, quousque denunciaretur peccatum coram illo tribunali, & ibi increpitus nõ audiret. Ecclesia ergo ista vniuersalis, idest concilium generale est vltimum tribunal, ad quod in ecclesia recurri debet,aut potest. An ergo in omni correctione fraterna, quando peccator non audit,deueniendum sit per media vsque ad generale concilium,& an in correctione illa debent teneri alia intermedia, quæ Christus hic non expressit,non pertinet

tinet ad præsentem considerationem. Dicetur forte Deo dante super Matthæum suo loco. Quòd autē sic debeat intelligi ista auctoritas, testis est nobis beatus Hieronymus, qui loquēs de clauibus, cui traditę sint, s. an beato Petro an toti ecclesiæ, ait. Has claues regni cęlorum ligandi, & soluendi non vnus homo, sed vnitas accepit ecclesiæ, s. vnitas ecclesiæ vniuersalis. Et subinfert. Hanc domū siquis corrigentem corripientemque audire contempserit, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus. Et sic vult, ꝙ ecclesia vniuersalis sit ista, quæ debet vltimo audiri in correctione fraterna, cum vocet eam vnitatem ecclesię. Quod nō competit, nisi ecclesiæ vniuersali. Et quia corrigere, & corripere potest, necesse est, ꝙ non sit ipsa vniuersitas Christianorum dispersa, sed multitudo congregata, s. generalis concilij, cui competit corrigere, & corripere quemlibet fidelem, & quilibet teneatur ei obedire, intātum, ꝙ qui non audierit habendus sit, vt paganus, & extra legem Christi.

CAPITVLVM LXXII.

Tertium dictum ex eadem auctoritate si peccauerit, quòd concilium generale sit super omnes homines etiam supra Papam, & quòd in tangentibus statum Papæ possit recurri ad concilium generale, & quòd beatus Petrus Papa concessit se minorem concilio generali.

Auctor ī Matth. c. 5. quæst. 265. ait Papā esse supremum Eccle Hierarcā, & pertinere ad eū disponere de oībus negocijs Ecclesię.

TERTIVM erat, ꝙ concilium generale sit etiā supra Papam, & ꝙ in tangentibus statum Papæ possit adiri concilium generale, & in hoc sunt rursus duæ particulæ. Prima est, ꝙ cōcilium sit supra Papam. Secunda est, ꝙ possit adiri concilium in tangentibus Papam, s. ꝙ aliquis possit accusare Papā, vel denūciare de eo corā generali concilio. Prima patet ex ordine literæ hic. Nam ille, qui q̄siuit nunc a Christo, & cui Christus respondit, fuit beatus Petrus. Nam ipse quæsierat quoties remittendū erat homini peccanti in nos, & postquam Christus respōdit sibi ad hoc, dixit sibi. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te, & eum solum &c. & postea subdit, ꝙ si illos non audierit dic ecclesiæ. Et sic remittit Petrum ad denunciandum crimen peccatoris ecclesiæ. Ex quo patet, ꝙ superior est illa ecclesia, ad quam Petrus remittitur quā ipse Petrus. Quia in iudicibus semper fit recursus de inferiori ad superiorē. Et si Petrus esset maior quam ecclesia, vel saltē æqualis ei nō remitteretur ad eam, sed sufficeret, ꝙ cōstaret sibi de delicto, & puniret illud. Nam iudex superior nunquā litigat coram inferiore, nec appellatur a superiore ad inferiorem, sed è contrario: ergo ecclesia illa, s. concilium generale supra Petrum erat, qui erat Papa. Bene autem concessit Petrus in actibus suis, & ostendit, ꝙ concilium generale esset maior eo, quia ipse subibat mandata generalis concilij. Etiam increpitus obiecta sibi auctoritate sacri cōcilij generalis tacuit. Primum patet, quia Apostoli, & seniores, qui erant congregati in Ierusalem, & faciebant generale concilium: audiētes, ꝙ Samaria recepit verbū Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Ecce patet, ꝙ concilium putabat sibi licere mandare, quod vellet istis duobus Apostolis, & quibuscunq; alijs. Et ipsi non restiterūt, sed mox suscepto mandato congregationis iuerunt illuc. Sic patet Actuum 8. Secundum patet, ꝙ q̄n Petrus subtrahebat se a gentibus, & non mādu cabat cū eis de cibis cōibus, sed cępit obseruare legalia propter quosdam, qui venerant a Iacobo, & erāt de circuncisione, & ꝑ hanc simulationē scandalizarentur gentiles, putātes, ꝙ etiam tenerentur obseruare legalia, Paulus increpuit Petrum dicens, ꝙ nō ambularet ad veritatem sa-

F cri Euangelij, id est determinationis factę in concilio, cui erat obediendum, sicut in Euangelio, nā in Euangelio Christi nihil dicebatur de obseruando, vel non obseruādo legalia, confestim quippe Petrus tacuit, & nō r̄ndit ad increpationem Pauli, q̄uis eū dure increpauit. In quo apparet, ꝙ Paulus credebat Petrū obligatum ad obseruandum determinata per Cōcilium generale, quia alias non iuste eum increpasset. Etiam Petrus credebat se subditum cōcilij determinationi, & statuto, quia alias respondisset Paulo increpāti eū, & nō cōcessisset per taciturnitatem se peccasse, & sic apparet, ꝙ Petrus credebat se inferiorem concilio.

G

CAPITVLVM LXXIII.

An possit euitari potestas, & auctoritas concilij generalis supra Papam ex eo, quòd quando Christus dixit Petro, si peccauerit in te &c. non erat Petrus Papa sed persona priuata, & quòd non, sed necesse sit intelligi pro tempore, quo Petrus erat Papa.

SED aliquis dicet, ꝙ ista non stant, quia licet Christus dicat ista Petro, tamen ipse non erat tunc Papa, quia non fuit Papa, nisi post mortem Christi. Ipso autem viuente ipse erat Papa, & dominus; & legislator, & vt comprehensiue dicamus, ipse erat omnia, idō Petrus erat tūc persona priuata. Et sic dato, ꝙ remittatur ipse ad ecclesiam ad denunciandum delicta fra-

H tris, non sequitur Papam remitti ad conciliū, vel concilium esse supra Papam, & tenere super eum tribunal iurisdictionis. Dicendum, ꝙ hoc non stat, sed bene colligitur ex hoc loco cōcilium esse supra Papam. Nam licet tēpore Christi beatus Petrus non esset Papa, sed adhuc in minoribus constitutus, sicut quilibet aliorum Apostolorum, tamē istud, quod Christus dixit ei, s. si peccauerit in te frater tuus: dixit ei pro tpe, quo erat futurus Papa, quod patet, quia immediate, vt Christus mortuus est, fuit Petrus Papa propter potestatem sibi traditam a Christo, quia non erat mansura ecclesia sine capite præsente ministeriali, vel vero, & tamen Christus dixit hoc Petro nō pro tempore, quo Christus viueret inter homines, quia illo tem-

I pore nō erat necessarius ille ordo in correctione fraterna. Nec est dicēdum, ꝙ tpe Christi siquis Christianus vellet fratrem suum corrigere de peccato deberet vltimo recurrere ad ecclesiā, & post eam non haberet, ad quem recurreret, sed habendus esset peccator velut ethnicus, & publicanus, sed recurrēdum esset ad Christum. Nam cum ipse esset Deus, & legislator, & caput, & auctor noui testamēti: ad ipsum esset recurrendum vltimate in omnibus simpliciter, & potissime in illis, quæ concernebant testamentum, siue legem, quam ipse dabat, & tamen remittit hic Christus Petrum ad ecclesiā vltimate quasi non sit aliquis alius, qui post illam possit adiri: cum immediate ec-

K clesia non audita iubet peccatorem habendum tanq̄ publicanum, & ethnicū. ergo videtur, ꝙ loquitur de tpe, quo ipse non esset conuersatiuus inter homines, & non posset ad eum recurri. Ex quo apparet, ꝙ post mortē Christi Petrus in correctione fraterna remittitur vltimate ad ecclesiam, & tñ Petrus erat tunc Papa: ergo Petrus, q̄n erat Papa, remittitur ad ecclesiam. Si autem aliquis contendere velit contra id, quod supra diximus, s. ꝙ Petrus nō fuerit Papa mox, vt Christus mortuus est, licet hoc sufficienter probari posset, quia tñ nō facit aliquid ad propositum, an immediate, vel aliquanto tpe post effectus fuerit Papa, nō curabimus in pręsenti, & forte in alio loco opportunius comprobabimus. Nam dato, ꝙ aliquis dicat beatum Petrum nō fuisse Papam illico, vt Christus mortuus est,

est, necesse tñ habet cõcedere, ꝙ Petrus fuerit aliquo tpe Papa post Christi mortem, cum ipse ponatur primus Vicarius, & successor Christi, ista tñ lex de correctione fraterna, quæ data fuit omnibus in persona Petri, necesse erat, ꝙ cõpeteret Petro post mortẽ Christi qñcunque occurreret sibi frater, qui peccaret in ipsum, & lex non esset data pro certo tpe, sed ad æternũ quandiu nouum testamentũ duraret: ergo Petrus existens Papa ad ecclesiã aliqñ iturus erat pro correctione fraterna. Et accipitur ecclesia pro cõcilio, vt supra probatum est: ergo Papa ad conciliũ generale remittitur, & concilium generale est superius.

CAPITVLVM LXXIIII.

Quod crimina Papæ possunt denunciari in concilio generali, & ibi possit accusari de eis.

SECVNDA particula huius tertij dicti erat, ꝙ in tãgentibus statum Papæ potest generale concilium adiri per viam denunciationis, aut accusationis, s. ꝙ aliquis potest denunciare Papæ peccatum coram cõcilio generali, vel accusare eũ de crimine. Et hoc patet ex prędicta auctoritate sumpta per ꝯrium. Nam supra probabamus, ꝙ Papa remittitur ad concilium generale denunciando peccatũ alicuius, s. quia beatus Petrus, qui erat Papa, & remittebatur ad ecclesiã. Nunc autẽ dicimus, ꝙ si Papa peccauerit, & aliquis cognouerit peccatũ eius, ꝙ potest denunciare illud in Concilio. Quod patet, quia sicut ista lex data est in persona Petri, eo ꝙ ipso interrogante data est, ita & ad cæteros Christianos pertinebat, sicut nũc tenet tota ecclesia, & est manifestum, quia alias fuisset ista lex personalis, quæ comprehenderet solum Petrum, & duraret solum tpe suo, Christus tñ non dedit leges personales, nec locales, nec temporales, sed omnino generales duraturas ad omne tempus, comprehendentes oẽm sexum ætatem, & statum hoĩum ratione vtẽtium. Et hoc est vnum, in quo differt legislatio Christi a veteri testamento, & ab omnibus alijs legislationibus. Quia nulla fuit vnquam legislatio ita generalis sine particularitate, & limitatione aliqua. Necesse est ergo extendi illam legem ad omnes hoĩes, & tũc stabit, ꝙ quicunque Christianus videat fratrẽ suum in se peccantem possit eum corrigere hoc mõ, Papa tñ est frater cuiuscunq; Christiani. Nã Christus dixit Matt. 22. nolite vocare vobis patrem super terram, omnes enim vos fratres estis. Et sępe ẽt iura volunt Papam cõprehendi sub hac appellatione fratris, licet ꝑꝑ honorem, & reuerentiam status alijs nominibus eũ consueuerimus appellare. Non tñ tollunt hęc eũ esse fratrem nostrum, & non patrẽ, cum ipse adhuc sit super terrã quandiu Papa est, & nemo super terrã pater vocãdus est, sed oẽs, qui in terra sunt, fratres sunt. Est ergo Papa frater cuiuslibet Christiani, & sic includetur in hac lege, s. si quis viderit fratrẽ suum errãtem in se, idest peccantẽ. Et tunc poterit quilibet vti ꝯ eum hac correctione, & nouissime denũciare ecclesiæ si se nõ correxerit denunciato crimine coram testibus, & sic ecclesia, idest generale Concilium cognoscet hic de statu Papæ. Verum est, ꝙ glosatores, & doctores iuris canonici volunt, ꝙ Papa non possit denũciari, nisi de illo crimine, de quo potest accusari, & ꝓ quo põt deponi, quia alias esset frustratoria denunciatio. Sed de hoc ẽt nõ curo ad propositum nostrum, quia satis est, ꝙ ipsi concedunt casum esse, in quo Papa denunciari possit, s. in omnibus, in quibus potest accusari. Et dant doctores iuris canonici, & signãter lo glosator decretorum vnam regulam, quia qñcunq; reperitur, ꝙ Papa potest accusari, vel iudicari, vel deponi intelligitur

A per generale conciliũ. Et sic ista est ecclesia, ad quam recurritur in factis Papæ. Ad hoc quasi innumerabiles sunt auctoritates Hieronymi, Augustini, Gregorij, & summorum pontificum, & decreta, & auctoritates. Sed in præsenti non est intentio nostra colligere materiam istam, vel summare eam, quia istud esset longissimum, sed solum incidentaliter declarare illã auctoritatem. Si peccauerit in te frater tuus &c.

CAPITVLVM LXXV.

B *Quartum dictum ex illa auctoritate. Si peccauerit scilicet, quòd non solum de pertinentibus ad fidem concilium iudicat Papam sed etiam in pertinentibus ad mores, & crimina.*

QVARTVM dictum, quod eliciebatur ex hac auctoritate. si peccauerit &c. erat, ꝙ non solum in pertinentibus ad fidem conciliũ videt de statu Papæ, sed etiam in pertinentibus ad actiones. Nam qñcunque aliqui declarant Papam subiectum esse ecclesiæ vniuersali matri suæ: cuius vicem plene tenet sacrum generale Concilium. aliqui nõ ꝟm Deum, sed ꝟm hominem fauere volentes pontificibus quasi constituẽtes eos Deos impeccabiles, dicunt verum esse in his, quæ fidei sunt Papam subiectum esse Concilio, quia de hoc expresse cõtinetur in c. si Papa 10 di. ꝙ pro causa fidei Papa accusari, & deponi posset, pro alijs autẽ C delictis dicunt eum soli diuino arbitrio relictũ, & neminem mortalium, nec etiam conciliũ generale posse iudicare, sicut videt ipsum c. si Papa dicere, & quædam alia iura. Et non aduertũt ad istam auctoritatem Domini, quæ maior est quibuscunque Epistolis summorum pontificum, ex qua necesse est accipi Papam subiectum fore iudicio concilij generalis, non solum in pertinentibus ad fidem, sed etiam in tangentibus actiones. Quia ĩ ista lege de correctione fraterna Christus subiecit beatum Petrum ecclesiæ, quæ est concilium generale, vt supra declaratũ est, & tñ lex de correctione non solum habet locum in peccato heresis, D sed etiam in omnibus alijs, sicut tota ecclesia obseruat. Item ex forma verborum Christi magis apparet, ꝙ intelligatur de peccatis actionum quam fidei, quia dicitur si peccauerit in te, idest ꝯ te, & iste est sensus verissimus, vt patet ex contextu literę. Nam querebat ibi Petrus quoties remittẽdum esset proximo, si peccareat in eum, an vsque ad septies, & Christus dixit, ꝙ non solum vsque ad septies, sed etiam vsque ad septuagies septies. Et sic referendum est hoc ad ea, de quibus ibi agitur, & illa sunt peccata actionum, quæ sunt in damnum proximi. Itẽ patet, quia si ista regula solum intelligeretur de peccatis hæresis, non dimisisset Christus aliquem modum, per quẽ corrigeremus fratres peccantes, & delinquẽtes in actionibus, quod esset inconueniens, cũ plus hoĩes peccent circa actiones, q̃ circa fidem, quia circa fidẽ est solum vnũ pec- E catum, s. hæresis, vel infidelitas. Et circa actiones sunt infiniti modi peccandi, sicut dicit Arist. 2. Ethic. c. adhuc aũt. sicut Pythagorici dicũt peccare infiniti, idest infinitis modis cõtingit peccare in actione, quia de fide nec Pythagorici, nec Arist. loquitur. Etiã quia magis inclinantur hoĩes ad peccandum circa actiones q̃ circa fidẽ, quia circa actiones est aliquid delectabile, qđ ad peccãdum trahat, & terribile, qđ a bono distrahat, & ad peccandũ inducat. Circa fidem aũt non est aliqđ delectabile, vel triste attrahens, vel distrahẽs, sed solus error, ideo rarius in hoc hoĩes peccant. Sapiens tñ legislator magis aduertit ad ea, in quibus pluries, & facilius hoĩes peccant, & in illis ponit leges, Christus ergo magis poneret legẽ de actione corrigenda q̃ de fide: ergo non solum intelligitur de correctione in

peccato

peccato hæresis, sed magis in alijs peccatis actionum. Item patet, quia non solū intelligi oportet potius ista lex de peccatis actionum q̃ de peccatis fidei, sed ēt vr̄ aliqualiter, ꝙ non intelligatur de peccatis hæresis, qa in peccato heresis ponit Apost. ad Titum c. vlt. aliam formam corrigendi, dicens. Hæreticū hoīem post primam, & secūdam admonitionē deuita: subuersus est n. Et tñ in ista lege de correctione fraterna ponuntur ad minus tres admonitiones anteq̃ peccās euitetur, s. vna, q̃ fit inter corrigentem, & peccātem, & alia, quæ fit inter corrigentem, & peccātem coram duobus testibus, & tertia, quæ fit ab ecclesia, & ante istam tertiā admonitionem non est deuitandus peccator: ergo vr̄, ꝙ non intelligatur ista regula de correctione peccantis in hæresim, sed in alijs peccatis actionū, licet quantum ad hoc non insisto magis, tenēdo ꝙ ad oīa peccata extendat. Item patet, quia dr̄. Si peccauerit in te frater tuus, i. ꝯ te, quia ista præpositio, in denotat aduersus, vel ꝯ, & tñ peccatum fidei nō est ꝯ aliquē hoīem, sed solū ꝯ Deum, ideo intelligitur de peccatis actionum. Si aūt exponas, sicut quidam exponunt, s. si peccauerit in te frater tuus, idest te sciente, qđ satis vr̄ extortum a propria significatione terminorū, tñ adhuc magis cōuenit peccatis actionum q̃ fidei, quia magis contingit, ꝙ quis videat peccantem ꝓximum suū circa actiones, q̃ circa fidem, eo ꝙ peccatum ꝯ fidē in sola aīa est, s. non recte credendo, peccatum aūt actionū exterius est, & videri pōt. Etiā, qa peccare circa actiones cōtingit infinitis modis, vt supra dictum est, peccare autem circa fidem vnico mō, iō potius pōt quis videre, vel scire peccatum fratris sui in moribus, q̃ in fide. Et sic de actionis peccato potius intelligetur quā de peccato morū. Apparet ergo ex his, ꝙ intelligi debeat ista regula Christi de correctione circa peccata actionum, & tñ ſm istam regulā remittitur Papa ad Conciliū denunciando peccata cuiuslibet alterius, & quilibet alius remittitur ad conciliū denūciando peccata Papæ, cū ipse sit frater oīum: ergo ēt circa peccata actionū Papa pōt iudicari per generale Cōcilium. Et sic factū est sępe antiquitus, vt patet in beato Damaso Papa, q accusatus fuit de adulterio, & corā concilio generali se purgauit cum 45. episcopis. Sic ēt Symachus Papa tpe regis Theodorici regnātis in Italia corā sancta synodo purgatus est, & ita de multis alijs summis pontificibus, vt legitur in gestis summorum pontificum, & in historia beati Damasi, q̃ ecclesia legit, & sæpe in decretis, vt patet 2. q. 5. Facile aūt nobis erat r̄ndere ad decretum si Papa. Et ad illud cūcta per mundum. Et ad illud c. s. aliorum causas, quæ sunt potissima fundamenta eorū, qui volunt humanitus adulari summis pontificibus constituendo eos incastigabiles circa quascunque actiones, etiā si quotidie vnus summus pontifex notorie mille homines occideret, sicut quidam non erubuit in scriptis suis asserere. alia etiam sunt, sed minus militant. Quia tamen non fuit propositi nostri materiam istam colligere, nec eam directe tangere supersedemus.

Regula quā dat Christus de correctione fraterna, qūo intelligenda.

CAPITVLVM LXXVI.

Quod Christus dimisit in ecclesia vnum supremum tribunal, quod non potest errare, s. concilium, ad quod in omnibus dubijs tam in fide quam actionum recurrendum est, & quòd determinationi suæ, ita standum est ac si Deus per prophetas responderet, vel per alios modos consulendi, qui erant in lege veteri, & quod auctoritas ecclesiæ maior est quam auctoritas Angelorum.

Apparet ergo inductū ex omnibus prædictis, & præcipue ex fundamentis Euāgelicis Christum reliquisse in ecclesia vnum tribunal supremū, quod de omni homine habeat iudicare, & istud est sacrum concilium generale ecclesiam vniuersalem matrem nostram sufficienter repræsentans, & conuenienter. Et istud tribunal est impeccabile, nec vllatenus errare potest ī his, quæ de necessitate salutis sunt. Et ob hoc ad ipsum pertinet iudicare, & determinare vltimate de omnibus dubijs tā in fide quā in actionibus, & post eius determinationem non licet alicui fidelium resistere, quia manifeste iudicio diuino resisteret. Et tantum credendū est huic tribunali in omnibus, quæ diffinierit, sicut in veteri testamento prophetis respondentibus ex parte Dei, & alijs modis cōsulendi dominum, de quibus supra dictum est. Omnia hæ præsupponenda fuerunt ad responsionem argumenti, vt cognosceretur leuissime, & in trāsitu potestas, & inuariabilitas ecclesiæ in determinando, & quomodo sit eius auctoritas super omnem auctoritatem, quæ sub Deo est. Nam maior est quam auctoritas Angelorum, ideo Apostolus ad Gala. 1. dicit, ꝙ si quis voluerit euangelizare aliud quam euangelizatū est per totam ecclesiam, etiam si sit Angelus de cęlo, ꝙ anathema sit. In quo apparet dupliciter auctoritas ecclesiæ esse super auctoritatem Angelorum. Primo, quia mandat ecclesia, ꝙ non credatur eis si contrariū asseruerint, & tamen si maior esset auctoritas Angelorum, quam ecclesiæ: posset, & deberet credi Angelis contra ecclesiā, & ecclesia non posset legitime ponere istam prohibitionem. Secundo, quia Apostolus nomine totius ecclesiæ anathematizat Angelos de cęlo si contrarium asserant ei, quod ecclesia euangelizauit concorditer per totam terram.

Cōciliū generale est impeccabile.

CAPITVLVM LXXVII.

In quo finita digressione respondetur rationi tertiæ principali. Et hic de negatiua facti, an possit probari, & quid sit probatio directa, & de negatiua limitata, & illimitata.

Nvnc respondendum ad argumentum, & dicēdum, ꝙ in præsenti non potest dici, ꝙ ista veritas, de qua agitur, s. ꝙ Christus mortuus fuit tali die, vel tali pertineat ad illas ecclesiæ determinationes, q̃ sunt de actionibus, & quæ sunt variabiles. Nam si ad illas pertineret esse facile respōdere, s. quia ecclesia circa tales sæpe facit variationem, ita ꝙ contra aliquid, quod vno tempore determinauit, determinat alio tēpore, sicut patet in diuersis legibus ecclesiasticis antiquis quæ nunc abrogatæ sunt. Et quotidie sic facit, & facere potest ecclesia, cum experientia temporū ostēdit, ꝙ illud, quod antiquitus fuerat bonū, & vtile nūc efficiatur inutile. Non enim potest dici sic in præsenti, quia propositio ista est de his, quæ credenda sunt, & non de his, quæ agenda sunt, ideo si semel fuerit vera, necesse est iam postea semper esse veram. Et ob hoc si ecclesia semel determinauit eam, vt veram, nō potest postea cōtrarium determinare, sed necesse est eā semper esse veram, quia alias ostēderet ecclesia sępius errasse, vel nūc erraret, quod est impossibile, sicut supra declaratum est. Dicendum ergo est ad argumentum, quòd ecclesia nunquam talem propositionem diffiniuit, s. ꝙ Christus mortuus fuerit tali die, vel tali, s. quòd 8. Calendas Aprilis mortuus fuerit, & sic non obligamur ex hac parte hoc tenere.

Sed aliquis dicet, quòd ista assertio est pręsumptuosa, s. quòd ecclesia nūquam determinauit talem propositionē, quia ista est negatiua facti, quæ probari non potest, quia negantis factum per rerum naturam nulla potest esse directa probatio.

Respondendum vno modo, quòd verum est, quia negatiua

negatiua facti non potest probari directe: potest tamē probari indirecte, & sic aliquo modo probari potest. Hoc patet ex illo loco iuris, vnde sumptum est verbū. Nam ibi dicitur: negātis factum per rerum naturam nulla potest esse directa probatio. Et sic nō dicit, nulla potest esse probatio: sed, nulla potest esse directa probatio: solā enim directam probationem excludit, indirectam autem non negat.

Est enim probatio directa, quæ fit per causas rei, nō quidem per causas essendi, sed per causas, vel media cognoscendi. Et quia omnia, quæ fiunt, cognoscūtur per aliquem de quinque sensibus, causæ probationū dicuntur sensationes istorū sensuum, vtpote quia aliquid visum est, vel quia auditum est, vel odoratū est, & sic de cęteris. Et sic in forma deponendi testiū dicitur, ꝙ testis reddit causam dicti sui, quando ipse asserens aliquid, si quęratur ab eo, quomodo scit, respondet, quia vidi, vel quia audiui, si talis est res, quæ per auditum probari queat, vtpote si est quæstio de dicto, & sic de odoratu, & tactu. Nam per omnes istos sensus potest reddi cā dicti alicuius testis, & ad illos stat vltima resolutio in probatione, ideo cum testis dicit, quia vidi, vel quia tetigi, aut quia odoraui, vel audiui, si res est talis, de qua agitur, ꝙ per istos sensus cognosci debeat, non quæritur aliquid vltra tanquam iā venerit, & se resoluerit ad causam primam dicti sui. Ista ergo est directa probatio. Est autem indirecta probatio, quæ nō fit per aliquam de causis dictis, sed p quasdam circunstantias. Probationem autem directā non recipit negatiua facti, quia illa fit per causas. Negatiua autem non habet causas, nec essendi, nec probandi. Non quidem essendi, quia negatiua est de non ente. Non ens autem causam non habet, quæ ipsum efficiat. Etiam nō habet causas cognitionis, & probationis, quia istæ causæ sunt quinque sensus. Et tamen qđ nō est, nec potest videri, nec audiri, nec tangi, nec odorari, nec gustari, quod autem videtur, coloratum est, vel lucidum, & sic aliquid est. Quod verò auditur, sonus est. Quod tangitur frigidum, vel calidum est, vel habet aliquā de qualitatibus tangibilibus, quod odoratur odorem habet. Quod gustatur dulce, vel amarū est, vel de alijs saporibus aliquem habet, & omnia ista aliquid sunt: non ens ergo nō potest percipi aliquo de quinque sensibus.

Testis qñ admittendus.

Indirecta autem probatio fit, nō per causas, sed per quasdam circunstātias, s. per priuationem actus: nam sicut dicit Arist. 5. Ethi. rectus est iudex sui, & obliqui, ita per habitum cognoscimus ipsummet habitum, & priuationē, & per ens cognoscimus ipsum ens, & non ens. Non quidem, ꝙ cognoscamus de non ente quid sit, quia impossibile est, sed ꝙ cognoscamus de nō ente, ꝙ nō sit, idest non habet essentiam, nec etiā actualiter subsistat. Et patet, quia ꝙ aliquis homo currat, potest cognosci per causam, quia habet causam cognitionis, s. visum. Nam potest videri cursus, cum motus apprehendatur visu, & sic testis potest deponere de aliquo, ꝙ currebat.

Si autem dicamus iste homo nunc non currit, ista negatiua non potest probari per rerum naturam, idest per aliquid existēs in rerum natura probatione directa, quia tunc non entia haberent causas positiuas, & tamen potest probari indirecte, s. per priuationē habitus. Nam sicut ego per visum cognosco, siquis me præsente currat, ꝙ ille currit, ita siquis mihi præsens est, & non currit, cognosco ipsum non currere, & tamen currere per seipsum cognoscitur, quia videtur: non currere autem nō cognoscitur per se, sed per priuationem cursus, vel per oppositionem ad cursum. Sic etiam sonus est, qui per se comprehenditur auditu, & tamen per auditum comprehendimus etiā ta-

A citurnitatem, nō ꝙ taciturnitas sit obiectum, vel pars obiecti auditus, sed quia est priuatio obiecti auditus. Vnde sicut, aliquo loquente corā me, ego cognosco, ꝙ ille loquitur, ita si, me præsente, taceat, cognosco, ꝙ non loquitur, & tamē ꝙ loquatur, ego per causam cognosco, s. quia audio, & ꝙ non loquatur, vel quòd taceat non possum cognoscere per causam, quia nullā causam habet, nec audiri potest, sed cognosco per priuationem soni, qui est obiectum auditus. Ita per tactum cognosco, ꝙ aliquid est frigidum, vel calidum, & cognosco, ꝙ non est frigidum, nec calidum, sed primum directe, & per causas, secundū indirecte, & per

B priuationem causæ, ita est de odoratu, & gustu.

Secundo modo potest respōderi, ꝙ negatiua facti, si sit simpliciter indeterminata, nullo modo potest probari a nobis, & tamen, si sit determinata per locum, & tempus, & alias circunstantias, potest probari. Vtpote si dicatur. Nullus homo vnquam delectatus est magis in auditu quam in visu, vel gustu, ista est illimitata respectu temporum, & locorum, & subiectorū, ideo nemo erit, qui possit probare istam negatiuā facti, an vera sit, vel falsa fuerit, cum ex nulla parte limitetur, si autem sit negatiua limitata poterit probari, & quanto fuerit magis limitata tanto facilius probabitur, vt ista. Nullus homo comedit in ecclesia, hec est limitata respectu loci. Et ista. Nullus homo cantabit hodie, est limitata respectu temporis. Et ista. Homo

C iste nunquam comedit, est limitata respectu subiecti. Si autem dicatur: iste homo non currit hodie hic, vel nō currit hodie in ista ciuitate, est limitata respectu temporis, & loci, & subiecti, ideo ista quasi, ita facile probatur, sicut affirmatiua habens causas cognitionis, & probationis.

Negatiua facti in determinata nullo nō pōt probari.

CAPITVLVM LXXVIII.

Quod ista negatiua. Ecclesia non diffiniuit de die mortis Christi est valde limitata & potest faciliter probari, & ibi de quatuor concilijs Apostolorum, vel de quatuor sessionibus eiusdem Concilij. Et quanta fides danda sit concilijs prouincialibus.

D

AD propositum dicendum, ꝙ ista negatiua facti, s. Ecclesia nunquam determinauit istā propositionem de mortem Christi, est multū limitata, quia est limitata respectu subiecti, & quodammodo respectu loci. Respectu subiecti patet, quia ecclesia, ad quā pertinet determinare, non est, nisi concilium generale, & ista concilia non sunt infinita, quia certum est quot fuerunt a principio ecclesiæ primitiuæ. Etiā est quodammodo determinatio respectu loci, cū determinationes conciliorum reperiantur in certo loco. Nam solum cognitū est, quot generalia concilia fuerunt a principio ecclesiæ, sed etiam de quolibet illorū scriptū est diligēter, quot sessiones habuit, siue actio-

E nes, vt nominabant antiqui, & in qualibet actione, siue sessione quid determinabatur, & omnia alia, quæ dicebantur, & mouebantur, siue concluderentur, siue non, vt patet ex libris Isidori de synodis, qui diligēter omnia notauit. Inueniuntur etiam libri aliarū synodorum de gestis earum. Et si fuisset forte aliqua synodus, de qua non haberentur libri, nec memoria, illa haberetur pro non synodo, & de determinationibus eius non haberetur aliqua æstimatio, quia in iure idem est non esse, & non apparere, vt in illa lege vulgata, s. Rutilia pola. Legantur ergo omnes diffinitiones factæ in concilijs generalibus, & non reperietur, quòd ibi diffiniatur de die mortis Christi, quòd fuerit 8. Calendas Aprilis, vel quando fuerit. Adhuc autem magis apparet hoc, quia ista negatiua est multū limita-

limitata, quia non debet probari, nisi quòd vsque ad tempora Augustini ecclesia non determinauerat de die mortis Christi, cum ad eius auctoritatem, quę cõtrarium videtur sapere, respondendum sit. Et manifestum est, quòd vsque ad tempora Augustini non fuerat aliquod cõcilium generale, de quo ecclesia faciat mentionem, nisi concilium generale Apostolorũ, de quo aliqui volunt, quòd fuerunt quatuor concilia Apostolorum, & alij, quòd fuerit vnum semper actu manens, & habuit quatuor actiones, vel sessiones, de quibus fit mentio in actibus Apostolorũ, in quo non est diuersitas.

Prima sessio patet Actuum 1. vbi cõgregatis Apostolis, & multitudine elegerũt Mathiam Apostolum loco Iudæ.

Secunda actio, vel concilium est Actuũ 6. vbi Apostoli conuocauerunt multitudinem, & elegerũt Stephanum, & alios sex in diaconos, vel ministros distributionis quotidianæ mensarum.

Tertia actio, vel concilium famosissimũ est Actuũ 15. vbi Apostoli, & seniores, & ecclesia diffinierunt non cogi conuersos de gentilitate ad legalia.

Quartum concilium, vel actio est Actuum 21. vbi iniunctum fuit Paulo, quòd obseruaret ritum purificationis, & ibi dicitur, quòd fratres ei mandauerunt, s. alij fratres de ecclesia, qui poterant ei mandare tãquã ecclesia membro suo. In his concilijs non determinatum fuit aliquid de morte Christi de die, nec de anno, quia nihil tale constat ex actibus illorum cõciliorum. Item patet efficacius, quòd illo tẽpore nihil tale determinaretur, cum esset notissimum, & nemo esset, qui ignoraret, quia ista concilia fuerunt pauco tẽpore post mortem Christi, & omnes isti, qui stabant in concilijs fuerunt in Ierusalem, vel in regione die mortis Christi, ita quod notorie illis cõstiterat de die mortis eius.

Post ista autem concilia Apostolorum facta in Ierusalem nullum fuit concilium generale in ecclesia vsque ad concilium Nicenum, quod fuit tẽpore Constantini imperatoris, vt patet primo libro historię tripartitę. Et ibi declaratur, quomodo ante tẽpora Constantini propter timorem persecutionis magnæ, quæ feruebat in ecclesia, episcopi de diuersis locis non audebant cõuenire in vnum, vt synodos celebrarẽt, sed primam synodum generalẽ, s. Nicenam feruor Constantini principis excitauit. Augustinus autem pauco tempore post mortem Constantini fuit, cum fuerit conuersus ad fidem, cum esset annorum triginta, & imperabat tunc Theodosius senior, & erat episcopus Mediolanen. Ambrosius. Vnde si concordentur, primo vt patet ex historia tripartita, & ex libro Ecclesiasticæ historię quam scripsit Ruffinus Grecus, & compleuit Heronymus, non reperientur aliqua concilia fuisse ante beatum Augustinum, nisi Nicenũ, & Sardinense, quorum actiones completissimæ manẽt vsque hodie in multis locis, & nõ inuenietur in eis aliquid tale determinatum: immo nec de talibus facta mentio, quia in illis duobus concilijs solum fuit laboratum ad extirpationem quarundam hæresum pro tẽpore insurgẽtium. Concilia vero prouincialia, & episcoporum multa fuerunt tam ante Constantinũ quã post, & ante Augustinum, in quibus diuersa determinata sunt. Sed de illis nõ est nobis sermo, quia illa nec sunt ecclesia vniuersalis, nec illam plene, & conueniẽter repræsentant, ideo possunt errare, & actiones eorum sępe corriguntur, & subsunt iudicio concilij generalis, & etiã iudicio Papæ, ideo quidquid in illis sit non facit nobis multam fidem.

Et in hoc multi decipiuntur loquentes de potestate summi pontificis in comparatione ad alia concilia

August. qñ fuit.

Cõcilia generalia duo fuerunt ante beatũ Augu. Nicenũ.

F generalia. Nam reperiuntur multa concilia, quorum actiones per Romanos pontifices repudiatæ sunt, & iustissime reprobatę, ex quo arguunt Papam posse iudicare super concilium generale, & dãnare, & reprobare quæ ibi approbata fuerint. Et non aduertunt, ꝙ illa erant concilia prouincialia, vel patriarchalia, aut episcopalia. Nam si fuissent generalia non se intromisisset summus pontifex iudicare super his, quę a patribus iudicata fuissent: non ergo fuit per aliquod concilium generale determinatum ante tempora Aug. de die mortis Christi, quando fuerit. Et sic non potest dici, quòd esset determinatio ecclesiæ.

G

CAPITVLVM LXXIX.

In quo declaratur, quòd licet non reperiatur ab ecclesia diffinitum de die mortis Christi, quia tamen ecclesia hoc tenet, an sufficiat, & ibi bona regula circa talia, quæ vniuersaliter tenentur ab Ecclesia. Et ponitur responsio ad auctoritatem Augustini.

SED adhuc dicet aliquis, quòd licet nõ inueniatur determinatum, quia tamen ecclesia hoc tenet, credendum est, quòd aliquando hoc determinauerit in aliquo Concilio, vel saltẽ ab Apostolis illud susceperit. Et sic est regula, quòd quando aliquid obseruatur in ecclesia vniuersaliter, dato ꝙ

H non inueniatur illud scriptum, scilicet vnde habuerit ortum, nec constet de ratione eius, credendum est, quòd Apostoli illud tradiderunt suis successoribus, & ecclesia illud postea sic obseruauerit.

Fundatur ista ratio in capitu. cum Marthæ. extra de cele. mis. vbi cum quæratur a summo pontifice quis in forma consecrationis corporis Christi apposuerit illam dictionem: enim cũ non ponatur in forma, quæ traditur a Christo per Euangelistas. Respondetur ibi, quòd licet non reperiatur scripta origo, quia tamen ecclesia vniuersalis obseruat, credẽdum est, quòd ab Apostolis introductum sit, & ab eis vniuersa ecclesia conformiter acceperit. Ita ergo quantum ad omnia alia, quæ tenet vniuersalis ecclesia, licet nesciatur origo, credendum est. Ita poterat ergo esse quantum ad

I hoc. Dicendum, ꝙ argumentum peccat in fundamẽto: supponit enim falsum. Nam qñ ecclesia vniuersalis aliquid vnũ conformiter obseruat cõcedimus istã regulam, & tñ istam determinationem, vel assertionẽ de die mortis Christi, ꝙ fuerit 8. Calendas Aprilis, nõ tenet ecclesia vniuersalis, nec obseruat, ideo nõ oportet cõcedi hoc introductum esse ab Apostolis. Ad dictum autem Aug. s. ꝙ patrum traditio, & ecclesiæ auctoritas hoc tenet, dicendum ꝙ veritas est hic, ꝙ tpe suo plures de doctoribus, & patribus ecclesiæ hoc tenebant, & ecclesiæ atq; plebes subiectæ illis temporibus tenebant, & obseruabant istud, & ita ipse secutus eorum positionem tenuit, & tamen nõ prouenit ista

K assertio ad hoc, quòd teneret illam tota ecclesia vniuersalis, ideo non potest nobis ingeri tanquam determinatio ecclesiæ, cum in nullo generali concilio hoc diffinitum est, nec potest obijci, vt assertio totius vniuersalis ecclesiæ cum ad totã ecclesiam vniuersalem non pertinuerit. Quod patet quia si ista proposito pertineret ad communem assertionem ecclesiæ, cũ ista sit de his, quæ credenda sunt, & non de his, quæ agenda, si semel ecclesia vniuersalis illam tenuisset, semper illam teneret, & tamen hodie non tenent hanc omnes ecclesiæ, cum videamus quotidie multos circa hoc dubitare, & affectuose quærere. s. qua die cuius mensis Christus mortuus sit. Si tamẽ esset assertio ecclesiæ vniuersalis, non verteretur in dubium, sed omnes assentirent illi concorditer.

Ecclesia vniuersalis nonq̃ tenuit Christũ mortuũ 25. Martij.

CAPI-

CAPITVLVM LXXX.

An liceat dici, quod ecclesia potuerit errare, etiam si diffiniret de die mortis Christi, cum non pertinet hoc directe ad fidem & quæ sunt pertinentia directe ad fidem, & quæ sunt accessoria, & multa de auctoritate ecclesiæ. Et quod magis est inimicus Christi qui dicit ecclesiam posse errare, quam qui negat omnia Euangelia.

QVIDAM autem aliter putauerunt respondendum ad istam rationem, dicentes, quod etiam si ecclesia vniuersalis. i. Concilium generale determinasset Christum mortuũ fuisse 25. Martij, siue octauo Calendas Aprilis, non erat tenenda ista determinatio tanquam necessaria, sed poterat ecclesia errare circa hoc, cum ista propositio non sit de pertinentibus ad fidem, nec de moribus pertinentibus necessarijs ad salutem, sed est circa accidentia particularia, in quibus ecclesia ignorat sępe, & potest errare. sicut potest cõcilium generale iudicare contra aliquem innocentem, vel excõmunicare eum per ignorãtiam veritatis. De quo supra magis fuit declaratum.

Sed hoc ego non concedo, primo quia in pręsenti non astringimur ad hoc, cum super ista propositione de qua agitur, nullum Concilium determinasse reperiatur.

B Secundo quia multum cederet in dedecus Ecclesię, & diminutionẽ auctoritatis eius, & debilitaret aliqualiter fidem si circa hoc Ecclesia determinans errare potuisset, quia tunc ẽt diceremus, ꝙ potuisset errare circa diem natalis Domini, & circa quasdam alias assignationes temporum, quę sunt annexę rebus pertinentibus ad fidem, quod est inconuenienter dictum. Nam licet nullum inconueniens esset ex parte rerum determinatarum, quia siue Christus natus sit. 25. die Decembris, siue natus sit in Augusto, dum tamen natus sit, & venerit ad redimendum nos, & pro nobis mortuus fuerit, nihil refert, debilitaret tamen istud nimis ecclesię auctoritatem, quia sicut eam, in hoc errare posse diceremus, ita etiam diceremus posse errare in multis alijs, quæ nobis tradidit. Et tamen nullus est articulus magis necessarius quam quod ecclesia vniuersalis non possit errare in fide, & moribus quia ex isto dependent omnes alij, sicut supra declarauimus.

C Et magis est inimicus Christi, & contra fidem eius qui negaret istum solum quam, qui negaret omnia Euangelia, & totum nouum, & vetus testamentum, quia si iste articulus maneat illa omnia restaurarẽtur etiam si perirent in fide alicuius, & tamen si iste articulus pereat nihil valet Euangelium, nec nouum, & vetus testamentum. Sicut in omnibus scientijs demõstrationis peius est in vno principio errare quam errare circa omnes conclusiones. Nam qui errat circa cõclusiones, dum tamen teneat veritatem principij, per necessariam argumentationem potest reduci ad veritatem omnium conclusionum, & tamen si errat circa vnum principium peribunt omnes conclusiones, quia non apparebit vnde sequantur.

D Pro hoc articulo de auctoritate ecclesię. scilicet, ꝙ non possit errare cuilibet Christiano pugnandum est vsque ad sanguinem plusquam pro omnibus bonis, & pro vita, quia in hoc stat totũ bonum, & salus nostra, regnum cęlorum, & vita ęterna.

E Veneramur ergo tantum ecclesiam vniuersalem, quod non solum in eis, quæ sunt fidei directe, sed etiã in illis, quę aliquo modo sunt accessoria ad fidem dicamus illam non posse errare determinando. Pertinentia ad fidem directe sunt, vt quod Christus natus fuerit ex virgine, & quod pro nobis mortuus fuerit. Quod autem natus sit die. 25. decembris, vel mortuus fuerit tertia die Aprilis, vel alio tempore nõ pertinent directe ad fidem, quia dato quòd sic non esset nihil periret de statu fidelium, & de perfectione legis nostrę, nec diminueretur aliquid de illo bono, quod expectamus.

A Et tamẽ si ecclesia vniuersalis determinauerit, qua die, & cuius mensis Christus natus fuerit, & qua die, & cuius mensis mortuus fuerit, dico adhærendum esse illi necessario tanquam non potenti etiam circa hoc errare.

B Cum autem obijciebatur, quòd ecclesia vniuersalis aliquando diffiniendo errat, sicut quando iudicat de aliquo, vel excomunicat eum in casibus datis, concedẽdum quod ecclesia vniuersalis in particularibus accidentibus, quę non sunt directe pertinentia ad fidem, nec accessoria ad illa, quę pertinent ad fidem potest errare diffiniendo, & sic sunt accidẽtia ista, de quibus litigatur inter proximos, & sunt foralia. circa illa tamen, quę sunt directe fidei, & accessoria ad pertinẽtia ad fidem, licet sint accidentia particularia, vniuersalis ecclesia non potest errare. Quod enim Christus natus sit, & mortuus, & quod Apostoli prædicauerũt per orbem accidentia particularia sunt, quia tamen directe ad fidem pertinent non potest ecclesia errare in his. Quod autem Christus natus sit tali die, vel mortuus sit tali die, & tali mense, & quod apostoli in talibus prouincijs pręedicauerint, & sub talibus iudicibus mortui fuerint, sunt de accessorijs ad pertinentia ad fidem, ideo si ecclesia vniuersalis circa talia determinauerit assentiendum est ei necessario, nec potest in eis errare. Quod autem talis homo, qui in iudicio accusatur fecit tale delictum, vel non fecit, non est de pertinentibus ad fidem, nec de accessorijs ad pertinentia ad fidem. Ideo quòd in talibus possit ecclesia vniuersalis errare circunuenta per falsos testes nõ est inconueniens, nec diminuit auctoritatem eius circa ea, quæ nobis tradidit tam in fide quam in moribus necessarijs ad salutem.

C Ideo non obstante tali errore firmiter tenemus, ꝙ ex dono Christi ecclesia mater nostra non possit errare circa fidem, nec circa mores in necessarijs ad salutem. Et sic determinata ab ea recipimus cum omnimoda reuerentia tanquam certissima, ac si a Christo domino nostro dicta forent, & ita ipse illa accipi vult & nimis in hoc eũ honoramus. scilicet quia propter fidem, quam de bonitate eius, & certitudine verborũ suorum habemus, credimus ecclesię, cui ipse promisit sempiternam assistẽtiam Matth. 28. Et sic apparet responsio ad istam rationem.

CAPITVLVM LXXXI.

D *In quo respondetur ad quartam rationem principalem de approbatione librorum Augustin. & inducit multas rationes euidentes ad probandum, quòd cum ecclesia approbat aliquem librum, non facit, quòd detur fides ei necessario, velut si contenta in eo fuissent determinationes ecclesiæ.*

E QVARTA ratio erat, quia dicebatur, quòd Augustinus dixerat Christum mortuum 8. calendas Aprilis, & tamẽ ecclesia approbauit libros beati Aug. ergo necesse est eis adhibere fidem.

Respondendum, quod libri Beati Augustini sunt approbati per ecclesiam, sicut libri multorũ aliorum quos Gelasius Papa confirmauit, vt patet in illo. c. sancta Romana. in Decretis distin. 15. & tamen ob hoc non sequitur, quod quidquid Aug. dixerit, tenẽdum sit tanquam uerũ necessario ob hoc ꝙ Augu. dixerit.

Non enim sciunt isti arguentes quid sit approbatio ecclesiæ quantum ad aliquos libros: nec quid efficiat aut quantum conferat. Si enim approbatio ecclesiæ hoc sonaret, ꝙ diffinitio eius, scilicet quod quando approbat libros alicuius auctoris ita haberentur contenta in illis libris, ac si omnia, & singula essent per ecclesiam determinata, iam tāta esset auctoritas librorum approbatorum, sicut auctoritas sacri canonis Bibliç. Nam quando ecclesia aliquid determinat in fide, ita adhærendum est illi propositioni ac si in sacro canone reperiretur, cum dicamus ecclesiam in illa determinatione non potuisse errare. Si igitur ecclesia approbans libros alicuius censeatur hoc agere. s. ꝙ omnia ibi contenta approbat tanquam sint diffinitiones suæ, iam non licebit de eis plus dubitare quam de assertionibus ecclesiæ circa fidem, sed ecclesiæ diffinitiones circa fidem æquiparantur canoni sacro, immo euangelijs, vt patet per Grego. in registro. & habetur in Decretis dist. 15. c. sicut sancti Euangelij. vbi asserit se ita suscipere quatuor generalia concilia sicut sancti euangelij quatuor libros, ergo libri approbati per ecclesiam æquiparantur canoni, quod falsum est, & satis apparet inconueniens.

Item patet hoc, quia hoc stante, quādo aliqui libri per ecclesiam approbati sunt, diceremus quòd contenta in quolibet illorum sunt ita vera, ꝙ non potest esse falsum, nec licet de illis dubitari, quo dato sequeretur, quod vnus liber approbatus non esset maioris auctoritatis aut firmitatis quam alius, cum in nullo illorum possit esse error. Et tamen hoc falsum, quia libri multorum doctorum sunt approbati, vt patet in in allegato decreto Gelasij Papæ, & tamen non sunt omnes illi eiusdem, vel æqualis auctoritatis. Sed quosdā veneramur in magna auctoritate, vt Augustinum Hieronymum, Ambrosium, & Gregorium, alios verò quosdam ibi nominatos in pauca reputatione, & quasi ignotos tenemus.

Item patet quia inter cęteros libros ibi ab ecclesia approbatos nominatur liber chronicorū Pauli Orosij, qui multum ibi commendatur, & tamen manifestum est, ꝙ nemo satis peritus audet confidenter asserere, ꝙ omnia tradita, & scripta ibi per Paulum Orosium sint ita vera, ꝙ nullo modo liceat de illis dubitari, sicut de determinatis ab ecclesia. Quia Paulus Orosius scripsit purè historiam & comprehendit multa, & potissimè de temporibus antiquissimis, de quibus tam pauca fides est apud historiographos propter nimiam antiquitatem, ꝙ vix quis adhibet illis fidem. Quod ergo ecclesia alligaret ex necessitate iudicium nostrum ad credendum singula horum tanquam essent determinationes suæ, non est satis tutum dicere, nec credo quod peritus vir asserat. Item Paulus Orosius aliquando circa eandem rem allegat varios auctores, qui eam variè, & contrarie referunt, & ipse nescit cui illorum fidem adhibeat, quomodo ergo ecclesia per approbationem suam faciet necessaria ea, quę suo auctori erant dubia, & inter se cōtraria sunt, quorum necesse est alterum esse falsum, & ambo possunt esse falsa secundum legem contrariorum, & subcontrariorum, vel disperatorum. Absurdum ergo est dici talia esse per ecclesiæ approbationem facta necessaria, ita vt necessario illa credere debeamus, sicut determinationem ecclesiæ.

Item patet hoc esse falsum ex quadam distinctione, quam facit summus pontifex circa auctoritatem sanctorum doctorum, vt Augustini, Ambrosij, Hieronymi, & aliorum, & formatur sic ratio. s. quando aliquis liber seu aliqua opera alicuius doctoris approbantur per ecclesiam, omnia illa opera, & partes operis sortiuntur ęqualem auctoritatem ex confirmatio-

F ne, vel approbatione ecclesiæ, cum ecclesia non specialiter approbet vnam partem libri, vel operis, sed totum librum, vel omnia opera, si ergo per approbationem ecclesiæ hoc conferretur, ꝙ ipsa opera deberent teneri iam vt firmiter vera, sicut determinationes ecclesię, cum non possit esse maior auctoritas alicuius scripturæ quam vt non possit dubitari de eius veritate, dicemus quòd omnes partes istorum operum approbatorum per ecclesiam erant simpliciter æquales & eiusdem auctoritatis cum de nullius partis earum veritate dubitari possit. Hoc tamen falsum est quia libri approbati non sunt eiusdem auctoritatis in singulis suis partibus, quia in decretis di. 20. c. de libellis & G cōmentariis distinguit summus pontifex, & etiā ibi Gratianus circa auctoritatem sanctorum doctorum. Et dicit, quod vbi isti dixerunt aliquid, quod pertinet ad fidei declarationem, & sacræ scripturæ explanationem, magis credendum est sacris doctoribus, quam summis pontificibus. vbi autē dixerunt aliquid, quod pertinet ad diffinitiones causarum scripta summorum pontificum præferuntur scriptis sanctorum doctorum quantumcunque sancti sint.

Item ex eodem fundamento arguitur sic, vbi opera sanctorum doctorum, vel aliorum exponentium sacram scripturam procedunt ex solo acumine ingenii, & ex peritia, & exercitatione scripturæ, & non tangunt ad materiā, in qua requiratur auctoritas, vel po- H testas, sicut est in expositionibus sacræ scripturæ, præferuntur doctores, & expositores summis pontificibus. Vbi autem tangitur materia pertinēs ad litigium & potestatem non æquantur scripta eorum scriptis summorum pontificum.

Ex quo apparet, ꝙ plus profuit scriptis eorum proprium ingenium quam approbatio ecclesiæ, & tamē nullum proprium humanum ingenium est tantę certitudinis, ꝙ errare non possit, nec tātæ auctoritatis, ꝙ ei manifestissima ratione assentiri debeat, vel credi, ꝙ ita sit, quia illud asserit, sicut dicit Augu. & habetur in decretis d. 9. c. ego solis. Sed de quolibet creditur, ꝙ errare possit, ergo cum maxima fides scriptorum istorum doctorum sanctorum sit propter eorū ingeniū, I & peritiā sacrę scripturę, vt colligitur in Decretis. 20. d. c. de libellis, & commētarijs pariter cum dictis Gratiani ibi, & glosa. nullum ingenium quantumcunq; sit, est tantę auctoritatis, quin illud credatur posse errare & errasse, sequitur ꝙ ecclesia per suam approbationem non contulit scriptis suis, ꝙ non esset de eis dubitandum, sed ꝙ necessario illis assentiretur. Et sic libri approbati per ecclesiam non habentur sicut determinationes factæ ab ecclesia.

Sed aliquis dicet, ꝙ isti Doctores quantumcūque essent altissimi ingenij poterāt errare, ecclesia tamen postea approbans eorū opera ostendit ꝙ nullo modo errauerunt, & ꝙ debet eis adhiberi fides necessariò. Sed non stat, quia tunc omnia dicta ab eis in quacūq; K materia essent firmissima propter auctoritatē ecclesiæ, & non præferret Papa auctoritatē suam operibus eorum, in quibus non attenditur eorum ingenium, sicut nec illis, in quibus procedunt ex solo ingenio & peritia, sed falsum est, vt probatum est sup.

Item si ecclesia scriptorum alicuius doctoris constitueret dicta sua irrefragabilia. i. ꝙ cōtradici eis non posset, nec de eis liceret vllatenus dubitari, sicut nec licet dubitari de ecclesię determinationibus, necesse erat, ꝙ ecclesia prius videret omnia illius doctoris, & diligenter discuteret de singulis dictis eius ad uidendum si lateret in eis aliquis error, sicut fit in concilijs generalib. qui repręsentāt ecclesiā uniuersalē, & noīe eius loquuntur, & diffiniunt, quia qñ aliqd diffiniēdū est maximè si ad fidē pertinet diligentissime per congre-

gregationem vr,& permittitur quibuscunque obijce re,vt sic videatur veritas antequã diffiniatur. Et cum sit tãta patrum numerositas, & tam periti viri ex omnibus partibus mundi,etiam si res solo humano ingenio ageretur difficile erat errare, quanto magis cum Spiritus sanctus dirigat actiones synodales?

Si autem ecclesia approbaret opera alicuius, non discussis sic diligenter singulis particulis eius,constitueret se in magno periculo, quia posset fortassis apparere postea aliquid,quod falsum esset, & illuderetur ecclesię auctoritas, & firmitas. In approbandis tamen libris quorumcunque ecclesia nunquam tenuit istũ modũ, ꝙ synodaliter cõgregata de singulis propositionibus eius, & particulis disputando diligenter diffiniret,quia isto modo non fuisset facta approbatio vnius de libris Augus. in ducentis annis etiam ecclesia semper actu congregata, cum videamus, quod in in omnibus concilijs generalibus tam in eis, quæ nostri temporis sunt quam in eis, quæ nostra non vidit ætas,super paruis & paucis articulis magnorum temporum contentiones, & discussiones fuerunt ante determinationes. Quanto magis, quia tot sunt libri August. vt in mille annis hoc modo plena non fieret discussio & diffinitio:quid de libris Hieronymi, Ambrosij,& Gregorij,& reliquis,quos approbauit ecclesia, de quibus in illa decretali Gelasij Papæ in Decret. di.15.cap.sancta Romana.Nam etiam a Christi morte vsque huc semper actu sedisset de his agendo non expleuisset retento modo suo,quem tenet, & tenuit semper in diffinitionibus suis.

Item,& potissime,quia quidam libri sunt, de quorum doctorum veritate nullo modo poterat constare ecclesię etiam si per multos annos disputaret, & discuteret,sicut est de libro Chronicorum Pauli Orosij qui inter cæteros ab Ecclesia approbatus & laudatus nimium est, vt patet in allegata decretali Gelasij Papæ.Nam ille totus est de gestis temporum,& potissime de antiquissimis,de quibus ipse non collegit fidẽ, nisi ex dictis pręcedentium chronographorum,quos interdum allegat,cum ipse non interfuerit omnibus illis,de quibus agit.Ecclesia etiam non poterat cognoscere veritatem dictorum istorum,nisi adhibendo fidem antiquis chronographis,quorum plerosq; errare constat,quia in eodem facto inter se dissentiunt,ergo non posset ecclesia tenere istum modum in approbatione libri Orosij,& aliorum historicorũ, & tamen ille,& alij similes approbati sunt,ergo ecclesia non tenuit modum suum in approbatione illorum, ita, vt constaret ei, quod vera erant omnia, quæ approbabat.

Item ecclesia approbat aliquos libros, quos nunquam vidit,siue per ecclesiam accipias Papam approbantem, siue verius concilium generale, cui magis nomen ecclesię competit, & rectius conuenit approbatio librorum.Nam omnes libri, & opuscula Augustini approbata sunt,vt patet in prædicta decretali Gelasij.Et opera Aug.tot sunt,quot nunquam alicui occurrat legere,nec habere,vt ait Isidorus libro Etymologiarum.c.de his,qui multa opuscula ediderunt.

Etiam omnia opera Origenis approbantur præter ea,quę Hieronymus condẽnat,& tamen tot libros fecit Origenes,vt in nullo loco inueniantur.Nam Hieronymus refert se habuisse in libraria sua septem millia librorum de libris,quos confecit Origenes, ut ait Isidorus,vt supra.non ergo potuit vnquam occurrere,vel saltem non est verisimile, ꝙ omnia ista occurrissent ad hoc, vt discuteretur de eis per ecclesiam, quando approbarentur.

Item patet quod intenditur,quia idem facit ecclesia,quando reprobat aliquos libros,& quando approbat alio ,licet contrario modo,& tamen quando cõdemnat,& reprobat aliquos libros tãquam erroneos non reprobat singillatim quęlibet dicta eorum,ita vt in eis nihil relinquatur,quod non sit reprobatũ, quia tunc necesse erat reprobari aliquas veritates catholicas,cum nullus liber sit,qui tot errores cõtineat,quin inter illos aliquod verum habeat, & tamen ecclesia nunquam verum condemnat,ergo non reprobat singulas partes libri,quando condemnat aliquẽ librum, ita quando approbat aliquem librum non approbat singulas partes eius, & sic libri approbati ab ecclesiá non sunt sicut diffinitiones eius.

Item patet hoc fortissimè,& euidentissimè, scilicet si ecclesia approbando aliqua opera faceret, ꝙ deberet eis fides adhiberi, ita vt non liceret dubitari de fide,& ueritate illorum, sequeretur ꝙ ecclesia assereret contradictoria pro eodem tempore esse vera, & esse tenenda;sed hoc est impossibile, ergo non sic ecclesia approbat.Probatur hoc,quia ecclesia approbauit omnia opera Aug. & beati Hieronymi, & tamen isti duo contradicunt interdum sibi directe, & formaliter in multis locis. Patet hoc primo quantum ad fidem scriptorum.70.interpretum,quia vult Augu. ꝙ debeat dari. 70. interpretibus fides necessaria innuẽs, quòd spiritu sancto dictante transcripserunt quilibet eorum,quod ostendit,scilicet quia cum essent 70.fuerunt singuli per singulas cellas in Alexandria à rege Ptolemęo positi,singulique singulas translationes fecerunt,quę cum postea legerentur inuentum est omnes esse concordes, ita vt nulla a cęteris nec in vna litera aut apice discordaret. Quod satis ostenditur esse opus Spiritus sancti. De his Augustin. secundo libro, de doctrina Christiana.Hieronymus autem e contrario illos non fuisse prophetice scribentes, aut Spiritu sancto spãliter dirigẽte,sed per solam peritiã legis, & verborũ copiam in vtroque.s.Hebręco,& Gręcoidiomate. Vnde grauiter inuehit hic Hieronymus ꝯ Au. licet nõ declarat,dicens. Nescio quis primus auctor. 70. cellulas, quę vulgo sine auctore iactantur, suo mendacio construxerit, & ibi quasi irridens dicit, ꝙ non est dicendum. 70. interpretes spiritu prophetico afflatos scripsisse, nisi pariter dicamus, quod Cicero Oeconomicum xenophontis spiritu rhetorico afflatus transtulerit. De hoc ipse Hieronymus in prologo secundo super Genesim,qui incipit,Desiderij mei.

Discordant etiam Hieronymus,& Aug. super obseruationibus legalibus,quo tempore cessauerunt,& contradicunt sibi manifeste,ita vt vnus dicat alteri,tu dicis sic,& ego dico sic,immo interdum ibi Hieronymus Augustinum hęretica dicere asserit, vt patet in Epistolis suis, quas sibi mutuo scribebant, quæ in multis locis habentur. Et satis refert Bonauentura istam discordiam in scripto suo supra quartum sentẽtiarum.Discordant etiã super origine animæ, de qua ambo satis disputant, vt patet etiam ex eisdem epistolis.

Ecce ergo cum isti duo sancti doctores interdum contradictoria formaliter, interdum verò contraria sentiant,necesse est,aut vnum eorum errare, aut ambos secundum legem contradictoriorum,& contrariorum.Ecclesia tamen approbat opera istorum amborum,necesse est ergo,quod aut ipsa asseruerit contradictoria esse vera circa fidem,quod est impossibile cum non solum iam erraret in fide,sed, & manifeste conuinceretur insipiens, quod nec excogitandum, nec audiendum est, aut non approbauerit opera istorum,ita vt assereret omnia contenta in illis esse vera, sed aliquid aliud approbando fecit.

CAPITVLVM LXXXII.

Quod quando ecclesia approbat opera alicuius doctoris, non approbat omnia contenta in illis, nec asserit omnia illa esse vera immo nec vnam propositionem. Et ponuntur septem causæ, quare ecclesia nunquam approbauit sic opera alicuius doctoris, quod dicat debere assentiri illis necessario tanquam de finitionibus suis.

DICENDVM ergo, quod quando ecclesia approbat opera alicuius doctoris non approbat singillatim omnia dicta in illis operibus immo quod plus est nullum dictum approbatur, nec per hoc obligat nos ad credendum illa necessario esse vera, nec etiam asserit illa esse vera, quia ad hoc oporteret, quòd ecclesia discuteret singula dicta illorum librorum, vt videret an continerent veritatem, & tamen ecclesia nũquam hoc fecit circa scripta alicuius doctoris propter multa.

Primoquia non posset sufficere infinitis difficultatibus, & sũptibus, & oporteret manere longissimis tẽporibus. Nam si in determinationibus tã paucorum articulorum ecclesia synodaliter congregata sedit tã longis temporibus, & vix poterat deducere ad fidem determinationes istas, quãtomagis si in magnis libris Aug. & Hieronymi, & aliorum sanctorum, qui approbati sunt, vbi tanguntur interdum inextricabiles dubietates insistendum esset circa singula dicta, & propositiones ipsorum librorum. Nunquam enim in his esset finis.

Secundo non facit ecclesia hoc propter suam certitudinem, & auctoritatem inamittendam. Nam ecclesia vniuersalis .i. congregata synodaliter nõ potest errare maxime in fide, vt supra probatum est. Si autẽ ecclesia tot libros approbaret efficiendo singula, quæ in eis sunt necessaria, ita vt in eis non posset dubitari, nec contradici illis, poneret auctoritatem suam in periculo, quia multi dubitarẽt an omnia, quę in illis continebantur erant vera, potissimè cum auctores eorum aliqua retractassent, & dubitando de hoc, periret auctoritas ecclesiæ. Nam cũ ecclesia diffiniuisset illa esse vera, & necessario illis fore assentiendum, quicunque dubitaret, an aliquis de ibi contentis esset verum, crederet ecclesiam potuisse errare in diffiniendo de illis. Quia si crederet ecclesiam non posse errare, non dubitaret de determinatis ab ea: & sic ecclesia perderet auctoritatem suam, & tamen ecclesia maxime laborare debet pro ista auctoritate, quia, vt supra declaratum est, inter omnes articulos fidei nullus est maioris necessitatis, quam iste de ecclesia catholica, i. vniuersali quòd non possit errare, quia isto stante, omnes alij articuli stant, & hoc pereunte vel infirmato, cæteri pereunt. Cum autem ecclesia pauca diffinit, asserens illa necessario tenenda, vt suas diffinitiones, non est periculum dubitationis auctoritatis, quia circa paucissima, & quæ ecclesia cum tanta maturitate, & temporis longitudine diffinit nemini rationabiliter occurrere potest dubium de errore, nam vt supra dictum est, etiam si res synodalis solum humanitus ageretur, non assistente specialiter Spiritu sancto, cum sit ibi tanta copia patrum, & peritissimorum virorum in omni disciplina collectorum de omni parte orbis & antequam quidquam diffiniatur, tot discussiones fiunt, & in tanto tempore, difficile erat, quòd talis cõgregatio erraret. Ideo sic se habentibus rebus non erit homini durum credere, quòd ecclesia vniuersalis non potest errare, nec erit occasio homini ad dubitandum an ecclesia erret in his, quę determinat.

Tertiò facit hoc ecclesia, quia quodammodo vi-
F detur iniustum, q̃ alicuius doctoris, de quo non constet, q̃ locutus est per Spiritum sanctum, ecclesia sic approbaret opera, ita q̃ haberentur vt diffinitiones factæ ab ea. Nam hoc dato essent talia opera eiusdem auctoritatis, cum libris sacri canonicis, de quibus nulli licet dubitare, an verum contineant, sed credere debent omnes, quod scriptores librorum istorum errare aut mentiri non potuerunt, quia Spiritu sancto dictante loquebantur. cęteri autem scriptores non locuti sunt propheticè spiritu sancto specialiter dictante singula, quę ipsi dixerunt. Vel si fortè aliquis est, qui dictante Spiritu sancto scriberet, non constat. Et ideo habetur ac si puro humano ingenio scripsisset. Non
G est ergo iustum ęquare in auctoritate istos illis. Sic facit Augu. in epistola supra nominata, quę habetur in Decretis dist. 9. c. ego solis. vbi solis libris, qui canonici nominantur, idest qui ponuntur in canone Biblię hanc auctoritatem ad reuerentiã exhibet, vt nullum illorum scriptorem credat errasse, aut errare potuisse. Cęteros vero ita legit quantacunque sanctitate & ingenio polleant, quòd non ideo credit aliquid sic esse, quia illi sic esse dixerunt. Ita ergo fecit ecclesia, quod voluit his inęqualem dare auctoritatem, & tamen si approbando doctrinam quorũdam faceret per illam approbationem, q̃ doctrina ipsa haberetur, vt determinatio ecclesię, sortirẽtur tales libri, vel opera ęqualiter auctoritatem cum libris canonicis; ideo non ap-
H probauit nec approbat hoc modo vnquam cuiusquã viri scripta quantumcunque ille doctissimus, aut sanctissimus sit.

Quartò fit hoc, & est vna de præcipuis causis, quia est nociuum valde & ecclesię vtilitati, & crementis contrarium approbationes tales fieri. Nam quando aliquid tale est, non licet aliquid dubitare de illo alicui nec inquirere quomodo sit verum, an cõtrarium suum rationabilius, & verius sit, sed simpliciter assentire tanquam determinationi, & apostolicę fidei, Hoc autem captiuat ingenia virorum, & tollit incrementa profectus maioris, cum non liceat eis exercitare se, & maiora inquirere. Et hoc modo doctrina fidei, & monimenta eius contra infideles modicum pullula-
I rent, vtpote si a principio primitiuæ ecclesiæ doctrina Origenis, vel alterius magni doctoris fuisset tali modo approbata, non licuisset Hieronymo, nec Augustino, nec alijs posteris circa ea, quæ ille tetigisset aliquid scrutari. Sic ẽt nec Aug. contra Hieronymum nec contra Ambrosium, & alios. Nam si non permissa fuisset libertas adinuicem repugnandi, & veriora inquirendi, non staret tertia pars operum Hieronymi, Ambrosij, Augustini, & cęterorum prædecessorum, nostrorum, qui doctrinis suis illustrauerunt ecclesiam.

Sic autem est circa moderna tempora. Nam & manus domini non est nunc abbreuiata, vt donare non possit coætaneos artis florentissima ingenia, sicut &
K quotidie dat, & vsque ad finem sęculi daturus est, in quibus ampliatur fama & honor almæ matris ecclesiæ, & Christianę religionis super omnes homines aliud sentientes.

Nam non solum hostes Christiani nominis se iam fide, & miraculis confundi vident, quod priscorum ecclesia abundantissimum tenuit, sed & iam ipsa ratione, & magnitudine disciplinę, quæ in ecclesia Christi, ipso donante introducta est. Ita vt sicut olim ecclesia Christi fide, & miraculis ipsam solidantibus, atque fundantibus floruit, ita & nunc sapientia fulget, quę ipsam ampliat, declarat, munit, & exornat.

Erat aũt sapientia, quę per exercitiũ sacrę scripturę acquiritur nimium necessaria, sicut B. Petrus manda-

uerat

uerat in prima canonica.c.3: scilicet. Estote parati ad satisfaciendum omni posceti rationem de ea fide & spe,quæ in vobis est.Istud autem non potest fieri sine exercitio in studio sacræ scripturæ,& aliarum discipli narum naturaliter cohærentium & vtilium,cum non simus iam Apostoli, quibus mandatum erat non cogitare quomodo, aut quid responderent quando interrogarentur coram regibus, Matth.20.& Luc.21.

A Et ob hoc Beatus Paulus, qui Apostolus domini erat,& Spiritum sanctum susceperat abundantissimè admonebat Timotheum, vt lectioni,& orationi vacaret, quæ cum sit omni Christiano vtilis, est tamen maximè necessaria ecclesiasticis viris, iuxta illud Mala.secundo. Labia sacerdotis custodiunt scientiam,& legem exquirent de ore eius.

Et qui non vacat lectioni, & sapientię non est dignus honore sacerdotali. Et si illud susceperit,dignè repellitur,& cadit ab eo, sicut dominus dixit, quia tu repulisti sapientiam, ego quoque abieci te, ne sacerdotio fungaris mihi: Oseæ.quarto. Hanc sapientiam magnam & ingenia florentissima virorum ecclesiasticorum,quæ Deus in ecclesia sua donaturus erat circa declaratione fidei & ampliationis religionis Christianæ prædixerat Spiritus sanctus per Danielem. 12. c.s.tu autem Daniel claude librum tuum,& signa sermones tuos,quia pertransibunt plurimi,& multiplex erit sapientia. prædixit etiam apertius Beatus Ioannes de studio istorum virorum ecclesiasticorum & occupatione in declaratione sacræ scripturæ, innuens, ꝙ multi libri valde super hoc scribendi erant, vt patet Ioan.vigesimoprimo. in fine,scilicet multa & alia fecit Iesus, quæ si per singula scribantur,arbitror mundum capere non posse eos,qui scribendi sunt,libros. Hæc autem omnia impediret ecclesia, si aliquorum doctorum opera approbaret modo prædicto,cū iam non liceret dubitari, nec inquiri vlteriora quantū ad ea,quæ ibi forent diffinita, ideo nō approbauit cuiusquam opera sic,sed quantumcunque sit quis sanctissimus,& altissimi ingenij, permittit ecclesia quibusq; scholasticis viris de singulis ab eis dictis disputare, & maiora inquirere, si forte Spiritus sanctus illos in aliquo illuminauerit,in quo non tetigit antiquos.

Etiam quia non est admirandum maiora quotidie pullulare ingenia, de quo magis in respōsione ad primum argumentum dictum est. Et isto modo nō turbantur, nec impediuntur ingenia scholasticorum virorum,cum latè pateat eis de omnibus materia disputandi & dubitandi præterquam de illis, quæ iam fide constant.

Quintò fit hoc propter dignitatem ecclesiasticæ auctoritatis.Nam sicut ecclesiæ auctoritas est certissima,ita vt errare non possit,vt dictum est,ita est maxima,quia ei tenentur subiici omnes rationales creaturæ, & ipso iure sunt subiecti, cum & Angeli, qui sunt creaturæ intellectuales ei sunt subiecti, quia potest illos excommunicare, & interdicere eis aliquos actus, sicut Apostolus Paulus excommunicauit eos, si prædicarent contra Euāgelium, quod ecclesia iam susceperat ad Gala. primo, si autem ecclesia auctoritatem suam, quæ tanta est multis rebus interponeret vilesceret propter assiduitatem, & communitatem, quia quod rarum est preciosum est. Nam si & miracula quotidie fierent ipsa sui multitudine & assiduitate vilescerent.

Satis ergo est, quòd ecclesia interponat auctoritatem suam in determinatione quorundam dubiorum nimis necessariorum ad fidem,sine quorum determinatione fieret turbatio, vel orirentur scandala, schismata,& hereses.

Et quantum ad illa,quę ad necessarios ecclesię mores pertinent,quod autem approbarentur aliquorum doctorum scripta,non videbatur talis necessitas, immo, nec aliqua vtilitas, ideo nimium se humiliaret ecclesia,si circa talia diffinitionem suam poneret.

Sextò fit hoc ad tollendum æmulationis,& simulationis atque odiorum causas. Nam si quorundam scripta approbaret isto modo, & aliorum non, videretur pręponere istos illis,quorum non approbantur scripta,sed istud omnis inuidię causa est, & odium gignit cæterorum contra illum,qui præfertur, qui diligi ęquanimiter potuisset, si non fuisset quasi cæteris contemptis pręlatus. Ecclesia autem non gignit contentiones,& schismata cum potius intentionis suę sit

B ista pro viribus tollere, cum non sit consuetudo eius contendere, sed magis contendentibus cedere primo, Corin.11.ideo nullum sic approbat ne quis collatus cęteris videatur prælatus,licet secundum veritatem vnus sit multis excellentior.

Consequitur, & alia utilitas, quia si quorundam scripta approbarentur sic,& aliorum non, plurimi distraherentur a profectu explanandi sacram scripturam,& faciendi commentarios, & diffiniendi aliqua dubia,cum putarent scripta sua contemnenda, quia quibusdam alijs approbatis sua non approbarentur, quę illis non disparia crederet suus auctor. Nunc verò cum nulla taliter approbentur, nemo scriptorum se contemni putat,quia palam neminem sibi pręferri

C videt, vel saltem explicitè per auctoritatem ecclesiæ non videt se contemni.

Septimò fit hoc,quia si talis approbatio fieret omnia scripta, quæ approbarentur redderentur ęqualis auctoritatis, quia non potest esse maior auctoritas scripturæ quam quòd de veritate eius dubitari non liceat.

Et hoc confertur quibuscunque sic approbatis ab ecclesia. Manifestum est tamen, quòd dato, quòd duorum doctorum scripta sint vera, ita quòd nemo eorum in aliquo errauerit, non erunt æqualis auctoritatis: quia alter eorum dicit plura aut subtiliora aut magis incognita, & a communi intellectu aliena, & vtiliora, & efficacius atque euidentius probabit, &

D ordinatiori atque leuiori modo tradet suam doctrinam, pro quibus solent quidā scriptores alijs præferri. Quia ergo per approbationem ecclesię duo doctores, qui quantum ad ista erant nimis inæquales, licet ambo verum dicant, & reddantur æqualis auctoritatis, indignum videbatur, quia quibusdam scriptis magis sic auctoritas ecclesiæ detraheret, quam conferret, cū sic cogerentur ęquari quibusdam, quę naturaliter, & alias erant eis totaliter imparia. Multę quoque alię causæ existunt, propter quas ecclesia nunquam aliqua scripta cuiusquam doctoris sic approbauit.

E

CAPITVLVM LXXXIII.

Quid confert ecclesia libris, quos approbat per approbationem, & ponuntur quinque utilitates.

EX hoc autem tollitur error multorum vulgariter sentientium, qui putant, ꝙ cum ecclesia approbat aliqua scripta, facit ea tantę fidei & necessitatis, quòd non liceat eis contradici, nec dubitari de veritate illorum. Sed dicendum, ꝙ quando approbantur dicta aliquorum ab ecclesia, facit ibi multa.

Primum est, ꝙ concedit expresse omnibus Christi fidelibus, quòd legant ea. Et istud confert quan-

dam auctoritatem scriptis.s. q saltem ecclesia faceret aliquam mentionem de illis.

Secundum est, quòd iudicat illa vtilia ad doctrinā fidei, & morum, & ob hoc laudat ea. sicut Papa Gelasius in approbatione librorum laudat librum Pauli Orosij, & commendat ipsum Orosium dicens, quòd vtile opus de temporibus compilauerit. Et hoc facit vt magis alliciamur ad legendum talia scripta, quæ teste ipsa ecclesia probantur esse vtilia.

Tertium & præcipuum, quod ecclesia facit, est q tollit opusculis approbatis suspectionem de heresi voluntaria, quæ est verè hæresis. Nam illa opera, quæ approbantur, licet non sint omnino discussa ab ecclesia sicut si deberent singulæ partes approbari, tamen quadam generali discussione cognoscuntur, & apparet ex eis, quomodo auctor eorum in omnibus catholicè sentiat nolens dogmatizare expresse & scienter aliquem errorem. Et tamen dato quòd accideret ibi aliquid falsum esse, vel quòd posset indirecte militare contra catholicam fidem, & præter intentionem auctoris, & ista relinquit ecclesia discutienda peritis lectoribus. Et ista fuit causa potissima, quare ecclesia approbauit quorundam doctorum opera. scilicet quia a principio ecclesiæ fuerunt multi heretici in ecclesia qui multos libellos condiderunt in multis contrarios fidei orthodoxæ, quorum aliqui errabant per ignorantiam nescientes assertiones suas contrarias fidei catholicæ.

Alij verò iam ab ecclesia hæretici iudicati, vt erroribus suis quandam fidem acquirerent confecerunt libellos, in quibus cum multis catholicis veritatibus errores suos inserebant, & vt aliquam aucuparentur auctoritatem illos libellos nominibus apostolorum & aliorum sanctorum appellabant.

Sicut est de quattuor alijs euangelis, quæ simul cū euangelis nostris hæretici confecerunt, quæ attribuerunt beato Andreę, & Thadæo, & alijs duobus Apostolis. Ecclesia autem comperto errore reiecit illa, & solum tenet ista quatuor, quæ hodie habemus. Ita de multis alijs libris factum est, quos confecerunt hæretici, & ecclesia habita diligenti inuestigatione inuenit illos errores, & vetuit legi inter libros catholicos non deuiantes a rectitudine fidei.

Et ob hoc Christiani antiquitus abstinebant a lectione multorum librorum. Paucos enim legere audebant, timentes ne continerēt errores & hæreticam doctrinam. Et ob hoc ecclesia approbabat quosdam libros, qui non continebant aliquem errorem in fide saltem apparenter, si auctor vel auctores cōstabat voluisse per omnia catholice sentire. Et per istam innuebatur, q poterant catholici secure legere in libris illis non formidantes, quod ibi contineretur doctrina suspecta de heresi.

Et ista etiam est causa, quare nunc non approbat, vel non consueuit ecclesia approbare scripta aliquorum solennium doctorum circa sacram scripturam, scilicet quia non est nūc timor magnus de hæresi saltem voluntarie introducenda, sicut olim, ideo non est necesse distinguere istos libros ab illis approbādo quosdam, & non alios, quia de omnibus libris confectis a viris Christianis præsumitur prima facie, q non contineant aliquam doctrinam erroneam circa fidē sponte introductam.

Quartum quod facit ecclesia approbando istos libros est, quòd dat eis quandam auctoritatem, quam alias non habebant,

Et est ista non ut putauerūt aliqui errantes, scilicet, quòd necessario debeat illis fides adhiberi, nec liceat vllatenus contradici sibi, quia nulli operi vnquā scriptoris cuiusquam tantam auctoritatem ecclesia præstitit, vt patet ex rationibus supra inductis, sed solum est, quòd quando aliquis allegauerit dictum alicuius libri approbati per ecclesiam, facit probationē, etiam si ipse auctor nullam causam dicti sui ostendat, dum tamen non probetur contrarium per nos, vel per aliquem alium.

Et est hoc magnum, nam doctoribus sic approbatis creditur, etiam sine ratione dum non constet aliquo modo cōtrarium. Alijs aut doctoribus, quorum non sunt opera approbata, quantacunque peritia fulgeant, non creditur nisi probationem adducant, quia nullam auctoritatem habent, nisi quantam rationes suæ efficiunt.

Et quantum ad præsens ista & maior & cōmunior vtilitas quam approbatio ecclesiæ facit in libris approbatis. Si tamen contra dictum alicuius doctoris approbati constat manifeste veritas, aut inducitur ineuitabilis ratio, nō cogit nos ecclesia, nec voluit, quòd per suam approbationem mendacio assentire debeamus.

Quintum quod confert approbatio ecclesię est, scilicet quòd alleuiat homines errantes. Nam si contingat quemquam errare circa aliquid, quod pertinet ad fidem occasione alicuius libri approbati, scilicet quia continetur in eo aliquis error, vel sequitur ex doctrina eius, tenens illum errorem, dum tamen non pertinaciter etiam si sit vir doctus excusabitur per auctoritatem libri approbati, si tamen ille error continetur in doctrina alicuius doctoris, cuius opera nō sunt approbata, vel sequeretur ex dictis illius, sustinens vel tenens quomodolibet illum errorem non esset ita excusabilis, sicut ille, qui errabat auctoritate alicuius libri approbati.

Apparet ex prædictis, quòd per approbationem ecclesię non sortiuntur libri approbati tantam auctoritatem, quòd necessario debeat eis fides adhiberi, nec possit vllo modo contradici eis, sed potest eis contradici in casu, quo apparet veritas, siue inducitur in contrarium ratio ineuitabilis.

CAPITVLVM LXXXIIII.

Quod circa ea, quæ pertinent ad fidem est captiuandus intellectus noster. Et quod licet inducantur aliquæ rationes, quæ necessario & manifestè contra fidem videntur concludere, debemus dicere, quod nos nescimus respondere ad illas rationes, & tamen non concludunt, etiam si ad oculum demonstraretur aliquid, quod sit contra fidem debemus dicere, quod oculus noster decipitur, & quare.

EX hoc respondetur ad argumentum quando dicebatur, quòd Augustinus asseruit Christum mortuum fuisse, octauo calendas Aprilis, & opera sua sunt per ecclesiam approbata, ideo non licet contrarium sentire.

Dicendum quòd etiam si Augustinus dicens hoc nullam rationem duceret, nec probationem aliunde, sicut nec facit, non liceret nobis sentire cōtrarium nostro arbitrio, quia essemus paris auctoritatis.

Immo etiam si ille nullam rationem induceret, & nos pro parte contraria induceremus aliquam rationem, vel probationem, dum tamen non necessariam, non liceret nobis sentire contrarium propter reuerentiam auctoritatis eius, sed magis deberemus iudicare nos errare, vel non intelligere.

Quando autem pro parte nostra inducitur auctoritas maioris ponderis quam sit auctoritas

ritas Augustini, vel alterius libri, vtpote auctoritas aliqua Biblię, vel educatur ratio ineuitabilis. ad quã nemo possit respondere, non esset credendum Augustino, nec alicui alteri approbato. Nec esset vrbanum, aut honestum in talibus ei, aut alteri cedere, sed magis amore veritatis inueniendę resistere, quia propter veritatem etiã familiaria destruere, & nõ debet respici reuerẽtia alicuius, vel amicitia, iuxta Aristo. 1. Ethica. de vniuersali Platonico, scilicet duobus existentibus amico, & veritate, sanctum est præhonorare veritatem.

Sed aliquis dicet, quòd quando occurrerit nobis aliqua auctoritas sacræ Scripturæ cõtraria dicto alicuius doctoris approbati, debemus dicere, quòd nõ intelligimus auctoritatem illam, vt maneat saluum dictum illius. Et si occurrat ratio ineuitabilis, dicunt quòd debeamus dicere, quòd illa ratio non concludit, licet nos nesciamus soluere, vel tollere contrariũ, seu tollere inconueniens.

Sed dicendum, quòd non est conuenienter dictũ, quia istud esset captiuare ingenium penitus si nequaquam liceret contraire auctoritati istorum approbatorum quantacunque auctoritas, vel ratio necessaria, aut manifesta in contrarium occurreret. Sed talis captiuatio nunquam est facienda, nisi quantum ad ea, quæ pertinent ad determinationem fidei. Nam ibi penitus captiuatur intellectus in obsequium Christi. 2. ad Corin. 10. Et dato, quòd argumenta quæcunque quantumlibet fortissima, & apparentia fierent, nunquam erat discedendum a positione fidei iam determinatę, sed dicendum est, quòd rationes illæ, & argumenta peccant, nos tamen nescimus dissoluere illas, certi sumus tamen, quòd non concludunt rationes. Sicut quando contra aliquem non dialecticum cum arguat sophista, & probet eum esse pecus, vel lapidem, ille nesciet respondere ad argumentationem, quę magnam euidentiam habet, & tamẽ certus esset, quòd illa ratio peccaret in aliquo, scilicet quia, aut ex falsis procedit, aut nõ syllogizat, quia cum sit sibi notissimum, quòd ipse sit homo, & non pecus, nec lapis tali notorietate, & cognitione, qua certiorem ipse habere nequit, quidquid in contrarium arguatur, scit quòd illud impossibile est concludere sufficienter.

Ita in præsenti, cum quælibet propositio fidei sit nobis certissima, & ex lumine fidei, & ita firmiter ei adhæremus, vt nullo modo de ea dubitemus, licet fiant rationes aliquæ in contrarium quantumcunque euidentes, credendum est, quòd sophistico modo procedunt non syllogizantes, aut falsum assumunt.

Ideo tales argumentationes non solum omnino non auferunt nobis fidem. sed etiam non ponunt aliquod dubium circa aliquam de propositionibus, quę creditur. Sicut argumentum factum a sophista contra non dialecticum ad probandum, quòd sit pecus, vel lapis, non solum non aufert ei istam æstimationem, scilicet quòd homo sit, sed etiam nullum dubium circa illam ponunt, ac si nunquam tales argumentationes fierent.

Ratio autem quare circa ea, quę sunt fidei debet homo captiuare intellectum suum, est scilicet quia auctoritas propositionum fidei est maxima, eo quòd illę reuelatę sunt à Spiritu sancto, qui mentiri non potest. Quęlibet tamen ratio humana quantumcunque perspicax errare potest, & rationes, quę fiunt quantumlibet videantur fortissimę in aliquo possunt deficere: ita vt non concludant. Et sic argumentationis probatio potest deficere dupliciter, scilicet ex parte intellectus, qui putat eam concludere, & non concludit: vel ex parte illius argumentationis quę licet videatur fortissima in aliquo deficit: sed intellectus noster nescit quid est illud. Reuelatio autem diuina talis est, quę est nulla parte deficere potest, ideo contra propositiones à Deo reuelatas nulla ratio, nec argumentatio admittitur, cum maior sit auctoritas reuelatorum à Deo, quàm efficacia cuiuscunque argumentationis.

Rectè ergo in talibus captiuamus intellectum nostrum in obsequium Christi. Nec solum est hoc circa argumentationes, sed etiam si ad oculum ostendatur aliquid manifeste, quod militet cõtra fidem, magis est credendum propositionibus, & assertionibus fidei, quam eis, quæ videmus.

Et ratio est, quia oculus noster põt decipi circa ea, quæ videt, licet in obiecto proprio non decipiatur. Et sic in visu, & qualibet alia sensitiua cognitione, & experimentali potest falsum subesse. In attestatione autem Spiritussancti nulla falsitas potest esse, ideo adhuc magis assentiendum est eis, quæ in fide determinata sunt. quam eis, quæ videntur.

Declaratur hoc, nam manifestum est, quòd Antichristus ad probandum se verum Messiam, & Christum non fuisse Messiam faciet miracula apparentia, quæ videbuntur esse miracula, & non erunt, sicut ait Apostolus 2. Thessalo. 2. scilicet. Donec reueletur homo iniquitatis, filius perditionis, cuius aduẽtus est secũdum operationem Satanę in signis, & prodigiis mendacibus. Illa autem videbuntur esse vera miracula, quia sic oculus iudicabit. & tamen non erunt, & si crederemus oculo, recederemus a fide. ideo etiam eis, quæ videntur non est credendum contra fidem, & tamen maxima certitudo, quæ inter homines haberi potest, est per cognitionem visiuam, & ista est minor, quam certitudo fidei, ideo certitudo fidei est super omnia. & contra illam nihil admittitur.

CAPITVLVM LXXXV.

Quomodo contra dictum Augustini, vel alterius doctoris approbati inuenitur aliqua auctoritas bibliæ, quæ non possit exponi pro parte sua, an debeamus dicere, quòd Augustinus verum dicit, & tamen nos non intelligimus auctoritatem illam. Et quando inuenitur ratio necessario ostendens contra eum, an debeamus dicere, quòd nescimus respondere ad rationem. Et quòd non est hic captiuandus intellectus, & quare hoc.

NON est autem sic de libris approbatis per ecclesiam, quòd nullus auctor cuiusque istorum tantę auctoritatis est, vt propter eum captiuare nostrum intellectum debeamus, qui solum captiuandus est in obsequium Christi, sed nõ est captiuandus ob reuerentiã, & auctoritatem cuiusquam puri hominis, per quem non constet Spiritum sanctum loqui. Itẽ facere hoc esset inconueniẽs, quia sequeretur indirecte, ꝙ tales doctores approbati per ecclesiã, siue ex approbatione, siue aliàs a seipsis tantam haberent auctoritatẽ, ꝙ non liceret dubitari de veritate suorũ dictorũ, nec obiici seu repugnari eis in aliquo, & hoc probatũ est supra esse falsum. Item ex hoc tolleretẽ viris scholasticis opportunitas amplificandi doctrinam fidei, si non liceret quidquam dicere contra diffinita per tales approbatos ab ecclesia, & istud nimis noceret ecclesiæ, vt supra declaratum est.

Idem istud esset tollere viam ad inueniendam veritatem, & tenendam postquam inueniretur, si quãdo quis inuenerit auctoritatem sacrę Scripturę contra dictum alicuius auctoris approbati, quòd non posset bene exponi in fauorem suum, deberet dicere, iste doctor verum dicit, sed ego non intelligo sacram Scripturam, & quandocunque occurreret ratio

aliqua cogens, ad quam responderi non posset, deberet dicere: ista ratio licet videatur concludere, non cõcludit, vel non præsupponit verum, cum sit contra verum dictum talis doctoris approbati, verum tamen ego nescio ĩ quo peccat ratio, & istud est satis irrationabile, & periculosum si concedatur debere sic fieri.

Item sequeretur deterius scilicet quod istud esset tollere omnem scientiam. Nam scientia causatur ꝑ syllogismum demonstratiuum, in quo ponũtur præmissæ necessariæ de his, quæ sunt causæ conclusionis, vt patet. 1. Posteriorum. s. Scire autẽ opinamur vnumquodque simpliciter, & non sophistico modo, quod est secundum accidens, cum etiam cognoscimus, & quia causa est, & quia non est contingens aliter se habere. Si tamen occurrente syllogismo demonstratiuo contra dictum alicuius de approbatis doctoribus deberemus dicere, quòd illa ratio peccat. scilicet quia non syllogizat, vel quia assumit falsa, tolleremus certitudinem syllogismi demonstratiui causantis scientiam. Et sic tolleretur totum bonum naturale intellectus, scilicet veritas saltem quantum ad partem suam dignissimam. Nam cum omnis veritas sit perfectio intellectus, illa est naturaliter magis perfectio eius, de qua magis constat, quòd est veritas, & quæ magis distat a falsitate. scilicet quia nõ est possibile aliter se habere, & talis est veritas conclusionis demõstratę. Nã de illa constat manifestissime quòd sit veritas, scilicet per solum illum modum, qui facit scire, etiam principia sua sunt necessaria, ita quod non sit veritas contingens. Veritas autem rerum cõtingentium minus habet de natura veritatis ex defectu istorum duorum, primo quia non constat manifeste & certissime de illis, sed dubitat intellectus, ideo non causat de illis sciẽtiam, sed opinionem, quę est leuis adhæsio, & cum formidine. Secundo ex possibilitate ad falsum. Nam licet aliquid contingens sit determinate verum, tamen possibile est illud esse falsum, cũ possit ad vtrũlibet verti q̃diu nondũ transit. Et sic cũ principia cõclusionis cõtingẽtis sint cõtingentia, nõ accedit veritas contingens ad purissimam conditionem veritatis, & sic non est scientia de illa. Tollere ergo veritatem demonstratę conclusionis, quæ est veritas maxima connaturalis intellectui, & maxime ipsum perficiens, est tollere bonum potissimę particulę nostræ, quę est intellectus, vt patet. 10. Ethicorum immo secundũ modum loquendi philosophorum esset tollere totum bonum humanum, quod est in operatione perfectissima intellectus, ideo est maxime inconueniẽs, & nequaquam admittendum, ideo quando occurrat sic talis auctoritas, vel ratio ineuitabilis contra dictum alicuius approbati doctoris non est standum doctori ꝑpter suam auctoritatem, sed veritati propter suam naturalem dignitatem, propter quam teste Aristo. 1. Ethicorum, sanctum est præhonorare illam.

Scientia non est de rebus contingentibus.

Ita est in præsenti quantum ad dictum beati Aug. de Die mortis Domini. scilicet 8. Calendas Aprilis. Nam ipse nullum fundamentum probationis ad hoc inducit, sed solum modo historico refert, & contra eum occurrunt rationes habentes fundamentum in dictis euangelicis, & procedentes via demonstratiua ex principijs astrologicis, ad quas nemo sufficienter potest respondere, quæ habentur supra. Ideo iniustũ erat valde negare omnia illa, vel dicere quòd non intelligamus illa, cum inducant oculis nostris veritatẽ manifestissimam, etiam si dissimulare velimus, & stare auctoritati Augustini, de quo constat, quòd potuit errare, & in multis errauit, quorum quædam ipse retractauit, alia vero non potuit, vt supra declarauimus. Apparet euidentissime ex dictis, quod non est ista bona consequentia. scilicet hoc dicit aliquis doctor ap-

F probatus ab ecclesia in libro approbato, ergo est verum, quia multa possunt esse falsa. Nec derogat hoc auctoritatem ecclesię. Immo ista propositio est vera. scilicet necesse est aliqua ab ecclesia approbata falsa esse, quod patet, quia manifestũ est quod ecclesia approbauit omnia opera beati Hieronymi, & beati Augustini, & tamen isti duo sæpe contradicunt sibi formaliter, & ab intentione, & proposito, Imo q̃ plus est quia videntur interdum in istis loqui cum stomacho vt patet in illis, quę supra allegauimus, & tamen duorum contrariorum vel cõtradictoriorum necesse est alterum esse falsum. Et vtrunque approbatum est per ecclesiam, ergo ecclesia approbauit aliqua, quæ neces-

G se est esse falsa. Et per hoc patet solutio ad quartã rationem de approbatione ecclesiæ.

CAPITVLVM LXXXVI.

In quo respondet auctor ad quintam rationem principalem de calendarijs, & dicit non tenere argumentum assumptum ex annotationibus Calendarij ob defectum auctoritatis, quia de multis ibi annotatis non constat.

OBIICIEBATVR quinto loco quòd in Calendarijs antiquis, & in Calendario sancti Isidori reperitur intitulatum Die 25. martij. Passio Domini, & Die. 27. eiusdem resur- Ad 5. arg. cap. 17.

H rectio eius.

Dicendum quod arguere ex his, quæ annotantur in Calendarijs non est efficax ratio propter Duo, scilicet ex defectu auctoritatis, & ex defectu eius quod dicitur.

Primum patet. Nam de multis, quæ annotantur in Calendarijs non constat certus auctor, ita vt propter eum aliqualiter moueremur ad assentiendum, sed multi multa scripserunt, seu conscripserunt, de quibus non constat, quòd sint alicuius auctoritatis, immo de aliquibus eorum si constaret haberentur, in minori auctoritate quam habentur, quia auctores eorum fuerunt leuissimi.

I Vnde non solum ea, quę aliquo modo pertinẽt ad res ecclesiasticas, sed etiam quędam alia multum extranea & secularia, quæ tamen videntur eis memoranda, solent quidam Calendarijs annotare, vt siquo anno famis valida, aut aquarum insolita alluuio, aut grauissima bella fuerint, & siqua similia sunt in multis Calendarijs annotata reperi, & quotidie reperiuntur.

Sed cogitet quilibet vir peritus de illis, dato quod vera essent, quantam fidem facerent, cum sit incertus auctor, & nõ appareat aliquod indicium quare illis debeamus assentire.

Quod autem dicunt de annotatione diei mortis Christi & resurrectionis nõ est longe dissimile huic: nam non constat quis hoc Calendarijs annotauerit.

K Item minuitur fides huius annotationis quantum ad opinionem ecclesiæ, quia ista annotatio non est communis in omnibus Calendarijs, sed rarissime reperitur.

Nam si vt dicitur in antiquis calendarijs inuenitur & ecclesia credidisset hoc verum esse, & aliqualem auctoritatem adhibuisset, fecisset illud annotari omnibus modernis Calendarijs, sed iam in desuetudinem abijt, ergo vel ecclesia, aut communiter viri periti putauerunt illud esse falsum, vel saltem paucam ei auctoritatem, & fidem adhibuerunt non curantes annotare in nouis codicibus, quod in antiquis annotatum reperiebant, cum cætera ibi inuenta transcriberent.

Fuisset autem aliqualis præsumptionis ad assen-

ſentiẽdum ei ratio iſta ſi in omnibus Calendarijs annotatio iſta reperiretur, etiam non conſtito de auctore, licet hoc non faciebat plenam, aut ſemiplenam, fidem ſtante in oppoſitum ratione notiſſima, & neceſſaria, vt ſupra inductum eſt. Vnde quando ſubtiliter aduertitur iſta ratio magis facit in contrarium, q̃ pro inducente eam, cum dicat, quòd reperitur in antiquis Calendariis, quaſi dicat non reperitur in omnibus, quod verum eſt, In quo innuitur, quòd nouitas non tenuit illam annotationem tanquam veram, aut certam.

CAPITVLVM LXXXVII.

Quod in Calendario continentur multa impoſſibilia, & multa veriſimiliter falſa, & multa totaliter dubia. Et quod omnes annotationes facta in menſibus de introitu ſolis in ſigna, ſunt falſa.

SECVNDO non tenet iſta ratio ex defectu eorum, quæ annotantur in Calẽdariis. Nam pręter annotationes feſtorum, & quædã alia, quæ pertinent ad computationem eccleſiaſticam, & ſunt bona, & vtilia, ſunt multa alia quorum, quædam ſunt falſa, & impoſſibilia, alia ſunt veriſimiliter falſa, alia ſunt totaliter dubia.

De primis patet, nam ponitur, quaſi communiter in omnibus Calendariis quinto die menſis illius ſol intrat in tale, vel tale ſignũ. Nam dicitur in Ianuario ſol in Aquario, & Februario, ſol in Piſcibus, & ſic de cæteris menſibus. Et tamen in omnibus mẽſibus eſt falſitas, nulla enim reperietur annotatio vera ſi quærãtur omnes. Quod patet, nam in Martio diedecimooctauo dicitur ſol in Ariete, & tamen hoc eſt manifeſte falſum, quia ſol in Ariete eſt nunc die vndecima Martii, & interdum die decima, ſcilicet quando eſt biſſextus. Hoc patet neceſſario cõputando via aſtrologica, per quam ſcitur certiſſime ſine aliquo errore quolibet die, & qualibet hora, in quo ſigno eſt ſol, & in quo gradu, & minuto illius ſigni vſque ad minimas fractiones, ideo ſcitur de luna, & cæteris planetis. Quod autem iſta computatio ſit ſine errore, peritis viris in arte illa ſatis notum eſt, tam ex experientia, q̃ per viam demonſtrationis, ſecũdum quòd facit Ptolemęus in Almageſto.

Sed adhuc, quantum ad viros ignorantes probatur hoc modo manifeſto, nam omnes concedunt duo æquinoctia eſſe quolibet anno, vnum, quãdo ſol eſt in capite Arietis in Martio, & aliud, quãdo ſol eſt in capite Libræ in Septembri. Sed manifeſtum eſt, ꝙ illud æquinoctium, quod fit in Martio non fit die decimooctauo Martii, ſed multo ante, ſcilicet die vndecimo, & interdum die decimo, quod ſatis patebit etiã conſideranti vulgariter, diligenter tamen per horologiũ, quia in illis octo diebus, ſcilicet a decimo vſque ad decimumoctauum ſatis eſt differentia magna, & apparens in quantitate diei. ergo caput Arietis intrat ſol die decimo Martij, vel vndecimo. & non decimooctauo, ſicut annotatur in Calẽdari s. Idem error accidit circa æquinoctium aliud, quod fit in Septembri. Nam annotatur ibi ſol in libra die decimooctauo, & tamen multo ante ſol intrat in libram, ſcilicet die decimo, vel vndecimo, ſicut diximus de Ariete in Martio. Et hoc manifeſte colligitur ex æquinoctio, quia in die decimooctauo Septembris iam manifeſte ſunt dies maiores, quam noctes aliquantulum, quod bene ſentitur.

Accidit autem error adhuc, & magis manifeſtus vulgaribus circa ſolſtitia, ſunt enim in anno duo ſolſtitia, vnum in Iunio ſole exiſtẽte in capite Cancri, & A aliud in Decembri ſole exiſtente in capite Capricorni. Et annotatur in Calendariis ſolſtitium æſtiuale die decimoſeptimo Iunii, quia illo die annotatur ſol in Cancro. Sed manifeſtum eſt etiam vulgaribus, quòd ſolſtitium ęſtiuale ſit multo ante diem decimumſeptimum Iunii, ſcilicet die decima, vel vndecima, aut quaſi. Quod ſatis apparet ex conſideratione vmbrę. Nam illa die maxime eleuatur ſol in tota terra habitabili verſus Zenith capitis noſtri, & per vmbram patet immediate, quando ſol eleuatur plus, aut minus in meridie, etiam ſi ſit valde parua differentia vnius eleuationis ad aliam, quia neceſſe eſt, quòd faciat differentiam in vmbra. Et hoc conſonat poſitioni totius vulgi, nam omnes dicunt maximum diem totus anni eſſe diem ſancti Barnabæ, & eſt dies vndecimus Iunii. Et hoc verum eſt, quia aliquando eſt ibi ſulſtitium, & aliquando die pręcedenti, vel quaſi, & tamen ſecundum annotationem Calendarii deberet eſſe ſeptem diebus poſt, vel quaſi: eſt ergo error magnus. Idem eſt de ſolſtitio hyemali, quod in Calendariis annotatur die decimo octauo, vel decimonono Decembris, quia ibi notatur ſol in capricorno. & tamẽ multo ante eſt ſolſtitium, ſcilicet die vndecimo, vel duodecimo eiuſdem. Quod ſatis patet vulgariter ex vmbris, quia ſicut in ſolſtitio ęſtiuali eleuatur ſol maxime, & eſt maximus dies anni, quod per vmbram patet, ita in ſolſtitio hyemali ſol maxime deſcẽdit in meridie, & facit minimum diem totius anni. Et etiã hoc apparet manifeſte ex differentia vmbræ ab vmbra aliorum dierum: eſt ergo error in Calendariis ẽt quantum ad hoc. Et generaliter dicendũ. quòd omnes annotationes, quæ ſunt factæ in Calendario quãtum ad introitum ſolis in ſigna ſunt falſæ, nam dato errore in vna, neceſſe eſt in omnibus eſſe errores, eo quòd illę ponuntur ordinatæ, ſcilicet poſt introitum ſolis in vnum ſignum, decurſis 30. diebus ponitur introitus in aliud, & rurſus decurſis 30. vno diebus ponitur introitus in aliud, & iſtud eſt, quaſi propinquũ veritati, nam ſecundum medium motum ſol pertrãſit vnum ſignum in triginta diebus, & decem horis, & quibuſdam minutis horæ. Verum eſt, quòd ad hoc poſſet aliquis vir peritus dicere, quòd verum eſt eſſe hic errorem magnum, & tamen iſte error habuit rationabilem introductionem, ſcilicet quia a principio, quando Calendarium in eccleſia ſcriptum eſt, erat introitus ſolis in Ariete die decimo octauo Martii, & ille introitus annotatus eſt, & hoc modo tam illa annotatio, quam omnes aliæ ſunt verę, & tamen poſtea decurſu temporis falſificatum eſt propter motũ augium ſolis, vel propter motum capitis Librę, & Arietis, ſiue dicatur propter motum cęli ſtellarum fixarũ, de quo manifeſtare maioris foret negocii, nec ad præſens vtile eſt. Dicendum, quòd verum eſt, quòd per tẽpora variatur introitus ſolis in Ariete, & in alia ſigna, quaſi per modum retroceſſionis in diebus, ſcilicet, quòd ſi vno tempore eſt introitus ſolis in Ariete die decimo Martii, eueniet, quòd aliquando poſt tempora multa erit die quinto, & aliquando die primo, & aliquando redibit æquinoctium, & introitus ſolis in Ariete ad menſem Februarii, immo, & ad Ianuarium, ſi tandiu mundus duraret, & non emendaretur Calendarium, ſicut quidam coram ſummis põtificibus, & in generali etiam concilio petiuerunt, ſed nondum obtentum eſt.

Anno autem quo Chriſtus natus eſt erat æquinoctium vernale 23. die Martii, vt ſatis poteſt inſpicere quicunque ſciens aliquid in calculatione motuum planetarum. & ab illo tẽpore vſque huc rediit ad hoc, quòd ſit ſolſtitium, vel æquinoctiũ die vndecima, & interdum die decima Martii, ita proportionaliter fiet in

Calẽdariũ errat ponendo ſolſtitiũ ęſtiuum 17. iunij.

Calendarium errat in introitu ſolis per oĩa ſigna.

(Margin letters: B, C, D, E)

in annis sequentibus quousque mundus duret si non emendatur Calendarium.

Sed dicendum, quòd dato, quòd iste errore acciderit ex hac causa non est satis excusabilis.

Primo, quia primus annotator talium introituum solis in signa scire debuerat, quòd iste introitus erat mobilis, ideo non debuerat annotare certum diem vel saltem nõ debuisset annotare simpliciter, scilicet sine limitatione aliqua. Nam cum reperitur scriptũ; quòd tali die est introitus solis in tale signum, legens putat semper hoc esse verum, & errat, non ergo debuerat annotans sic annotasse, sed vel tacuisse, cum talis annotatio sit parum vtilis ad considerationem plenam eorum, quæ continentur in Calendario, vel saltem dedisse aliquam leuem cognitionem de mutatione introitus. Nam poterat dicere, quòd de centũ in centum annos, vel quasi mutatur ille introitus per vnum diem versus anteriora, vtpote si nũc sit introitus solis in Ariete die decimo Martij, paulisper redibit quousque transactis cẽtum annis, vel quasi sit introitus in Arietẽ nono die, postea octauo, & sic redeundo ad anteriora.

Secundo non est excusabilis, quia etiam pro tẽpore suo non erat istud simpliciter verum, nam in quolibet anno bissextili fiebat introitus solis in Arietem citra per vnum diẽ, scilicet die decimoseptimo Martij, ideo etiam circa hoc debuisset dare leuem doctrinam faciendo mentionem de anno bissextili, vel non annotando, quia aliàs per istam annotationem daretur occasio errandi, quæ nõ daretur non apposita annotatione.

Tertio patet, quia dato, quòd auctor primus esset aliquo modo excusabilis, tamen quantum ad propositum nostrum attinet non potest tolli quin illa annotatio sit falsa, & impossibilis, & hoc est, quod volebamus, scilicet quòd aliqua contineantur in Calendario, quæ sunt falsa, & impossibilia.

CAPITVLVM LXXXVIII.

Quod non est verum, quod quilibet mensis addat super alium duas horas in crescendo, vel in decrescendo, & ibi multa astrologica de æquinoctijs, & solstitijs, & declinationibus maximis solis & quod non crescit, vel decrescit dies æqualiter in omnibus mensibus, sed in quibusdam in triplo, quam in alijs. Et quod magis crescit dies in Martio, quam in omnibus mensibus & magis decrescit in Septembri, quam in omnibus mensibus.

ANNOTATVR etiã in Calendarijs de singulis mensibus, quot horas diei, & quot horas noctis habeant.

Nã dicitur in Ianuario, quòd dies habet horas octo, & nox horas decem, & sex. Et Februarius habet in die horas 10. & nox habet 14. & sic communiter addendo in quolibet mense, duas horas addendo pro die, & minuẽdo duas pro nocte, donec veniatur ad Iunium, vbi annotatur, quòd nox habet horas sex, & dies decem, & octo, & deinde minuitur dies in quolibet mẽse per duas horas, & nox crescit per duas, donec veniatur in Decembrem, vbi annotatur, quòd dies habet horas sex, & nox 18. & istę annotationes reperiuntur, quasi conformiter in omnibus Calendarijs, & tamen istę sunt falsę, & impossibiles.

Primo patet, quia ponatur, quòd aliquando sit dies horarum 18. & nox sex, & econtrario, quòd aliquando nox sit horarum 18. & dies horarum 6. & tamen in regionibus nostris nunquam hoc reperitur, quia in quinto climate, in quo nos manemus dies maximus ad 15. horas, vel quasi accedit, & nox maxima ad totidem. Si autem accipiamus in alijs regionibus, quæ sunt versus æquinoctialem, scilicet in 4. & 3. & 2. & primo climatibus magis est hoc manifestum, qa ibi nox, & dies nunquam tãtum crescunt, sicut apud nos, quia minus ibi distant ab æqualitate, cum minus distent a circulo æquinoctiali.

Si autem velis hoc referre ad alia climata, scilicet versus septimum, etiam non erit hoc possibile, quia vnum clima non addit super aliud, nisi spatium dimidiæ horæ, vt patet ex Ptolemęo in Almagesto, & est suppositio omnium astrologorum, ideo in fine septi-

G mi climatis adhuc non prouenit maximus dies ad 17. horas, & conformiter nec maxima nox, quãto magis ad 18. Non ponunt autem astrologici plura climata, idest plures regiones habitatas, & sic ista annotatio horarum diei, & noctis falsa est pro tota latitudine terrę, quam astrologi in climata diuiserunt.

Sed dicet aliquis, quòd licet nõ verificiter pro terra septem climatum, verificabitur pro aliqua alia tarra, in qua dies interdum prępeniat ad horas 18. & nox ad sex, & è contrario in maxima nocte, quæ peruenit ad 18. horas, & dies tunc erit sex horarum.

Dicendum, quòd nõ solum ad 18. immo terra est, in qua dies peruenit ad horas 20. & in alia ad 24. & tũc est vna circulatio solis intergra faciens diem sine nocte, & est terra, in qua dies durat vno mense, scilicet, quòd sol facit triginta circulationes integras antequã occidat sub horizonte. Et est terra, in qua prouenit ad

H duos menses, & ad tres, & quatuor. Et est terra, in qua dies durat sex mensibus, & nox totidem, & ibi vna dies naturalis est vnus annus completus de nostris, & ibi necesse est, quòd sol faciat cẽtum octoginta duas, vel tres reuolutiones; siue circulationes integras super horizontem antequam occidat, & postquã fuerit sub horizonte facit totidem circulationes completas antequam oriatur.

Istud autem licet simplicibus videatur esse falsum vel admirandum valde, tamen nec est falsum, nec admirandum, sed pure naturale, quia sicut hic est naturale aliquando esse diem quatuordecim horarum, & noctem decem horarum, ita ibi naturale est diẽ esse sex mensium, & noctem totidem, quod affirmat Ptolemęus, & omnes astrologi.

I Sed dato, quòd nemo assereret, necesse erat hoc concedi, quia probaretur demonstratione. Et fit istud propter obliquitatem sphęrę super horizonte, & secundum maiorem, & minorem obliquitatem sphęræ, vel horizontis fit ista diuersitas in quantitate dierum, & noctium maior, de quo non spectat ad præsens magis dilatare sermonem. Et sic bene conceditur, quod isti petunt, scilicet an alicubi sit dies horarum decem, & octo, & nox sex, & è contrario.

Sed adhuc dicendum, q non est excusabilis ex hoc iste error, quia tunc tales annotationes solum fieri deberent in Calendariis terræ illius, scilicet in quadã parte Alemanię versus Daciam, & partes maxime

K aquilonares eius, etiam in quadam parte Angliæ, & insulis adiacentibus. In terra autem nostra nullo modo deberent fieri tales annotationes.

Sed forte aliquis dicet, quòd verum est, quòd pro singulis terris, & climatibus deberent fieri propriæ annotationes cum in singulis sit propria quãtitas dierum, & noctium, & tamẽ facta est vna annotatio pro omnibus regionibus, scilicet illa, quæ communior erat.

Sed dicendum, quòd hoc nullo modo est verum. nam dato, quòd pro omnibus regionibus fieret vna annotatio, qood erat satis inconueniens, tamen illa deberet fieri pro illa regione, quę participaret magis de natura medii, vt facilius communicaret cum omnibus

nibus extremis, & esset minor falsitas, ista tamen est regio quinti, & quarti climatis quãtum ad situm climatum, vel quãtum ad habitationem gentium, quia multi habitant extra omnia septem climata versus aquilonem, saltem acciperent sextum clima pro medio, & tamẽ in his non peruenit dies ad sexdecim horas, & nox minima non est minor octo horis. Patet ex Ptolemæo ī Almagesto, & Alfragano, & omnibus astrologis, ideo non proprie assumpta est annotatio pro terra, quæ esset extra omnia climata.

Item, quia cum ista annotatio fiat in Calendarijs ecclesiæ, seu ecclesiarum, debuit fieri conformis illi terræ, in qua magis viget ecclesia, & ista est terra quinti, & sexti climatis, quia in istis duobus climatibus pro maiori parte sunt omnia regna Christianorum habitantium in Europa. De habitãtibus in Asia, & Africa modicum pertinet ad nos.

Et tamen istud non factum est, sed facta est annotatio pro extremis terris Christianorum, quæ a paucis annis sunt Christianorum. Nam prius maxima pars Alemaniç, potissime aquilonaris, & tota Anglia ad barbaros pertinebat. Anglici quippe tẽpore beati Gregorii fidem susceperunt, vt patet ex legenda sua. Alemani autem posterius, nam & magna quædam pars ipsorum versus Polonicos diebus nostris cõuersa est, & manent adhuc regiones aliquæ ibi non conuersç, & sunt gẽtes barbarorum non Maurorum, sed vere paganorum, qui legem nullam circa cultum diuinum tenẽt, sed colunt syluas tanquam Deum, non ergo erat conueniens taliter annotari.

Et adhuc alius error est in hoc, qui nullo modo potest excusari respectu alicuius regionis, scilicet q̃a ponitur, quòd quilibet mẽsis habeat duas horas, alias addat duas horas in die super alium, vel totidem diminuat, & idem respectu noctis, sed hoc est impossibile. Nam dato, quòd aliqua regio sit, in qua dies maximus perueniat ad decem, & octo horas, & nox tũc solum habet sex, tamen adhuc in regione illa non est verum, quòd quilibet mensis addat super alium duas horas præcise in die, vel in nocte, & nullus sit qui minus addat, nec sit aliquis, qui addat plus.

Hoc autem probatur, & petitur, quando dicitur in annotatione. Ianuarij. Nox habet horas 16. & dies 8. & sic de cęteris, an intelligatur, quòd in toto mense Ianuarij quilibet dies habeat horas octo pręcise, & q̃libet nox habeat sexdecim. Vel intelligatũ, quòd maior dies Ianuarii, qui est vltimus habeat octo horas, & nox tunc habeat decem, & sex horas. Sed neutrum istorum modorum potest stare in veritate dictum.

De primo patet, quòd non possit stare, quia tunc omnes dies Ianuarij essent æquales inter se, & tamen falsum est, quia dies semper sunt in crescendo, vel decrescendo, & nunquam sunt in statu, nec possunt dari duo dies æquales, qui sint coniuncti. Et satis manifeste cernitũ, quod in medio, & in fine Ianuarii sunt dies maiores, quam in principio.

Item patet, quia dato hoc sequeretur magnum inconueniens, & absurdum. Nam cum diceretur, quòd Ianuarius habet in die horas octo, & in nocte 16. & intelligitur de quolibet die Ianuarii, sequeretur, quòd vltimus dies Ianuarii habet octo horas solum, & nox sua 16. & tunc cum in annotatione Februarii dicatur, quòd nox habet horas 14. & dies decem, & intelligatur supradicto modo, sequeretur, quòd quęlibet dies Februarii tantum haberet in die, q̃d in nocte, & sic primus dies Februarii haberet horas 10. & nox sua horas quatuordecim.

Cum ergo vltima dies Ianuarii habet horas octo solum, & nox horas 16. & primus dies Februarii horas decem, & nox horas 14. sequitur, quòd erunt duo dies immediati quorum vnus excedat alium per duas horas, & similiter de noctibus eorum, quod absurdũ est, & impossibile, & contra rationem, & experientiam. Non ergo potest intelligi hoc modo annotatio:

Secundus etiam modus non potest stare, scilicet quòd Ianuarius in die habeat horas octo, & in nocte 16. idest quòd in fine mensis sit dies octo horarum, & nox 16. & ante hoc semper sit dies minor octo horis, & nox minor 16. & sit continuum cremẽtum vsque ad finem mẽsis, & sic intelligatur de Februario, quòd dies habeat horas decem, & nox 14. nam hoc dato sequitur, quòd dies semper sunt in augmento, vel in diminutione, & quòd in omnibus mensibus crescunt, vel decrescunt æqualiter, scilicet in quolibet mense per duas horas, sed istud est impossibile omnino, quia dato, quòd sit aliqua regio in qua maximus dies perueniat ad 18. horas, & minimus habeat solum sex, tamen ibi non est possibile, quòd in quolibet mense dies augeatur per duas horas, vel totidem decrescat de horis, ita quòd in omnibus mensibus sit augmentum, vel detrimẽtum, siue diminutio per æqualia, sed stante tali terra necessarium est, quòd aliquis mensis sit, in quo dies crescat, quasi per tres horas super aliũ mensem, & alius sit, in quo non crescat, nisi per horã, & dimidiam, vel quasi. Vnde ad sensum ista patent si quis ista inspiciat, nam magis crescit dies in Martio a principio vsque ad finem, quam a principio Maii vsque ad medium Iunii. Sic est etiam in decrescendo, nam plus decrescit dies a principio Septembris vsque ad finem eius, quam a principio Nouembris vsque ad medium Decembris.

Est autem regula, quòd apud æquinoctia ante, & post in pauco tempore dies valde crescit, & apud solstitia ante, & post dies modicum crescunt, & decrescunt in magno tempore.

Ista autem declarãtur aliqualiter astrologice. Nam dies, & nox faciunt vnam circulationem integram, vel, vt proprius dicatur, sol ex vna circulatione completa reddit diem, & noctem, & pars illa circuli solis, quæ est supra horizontem facit diem, illa autem pars, quæ est infra horizontem constituit noctem. Et quãdo contingit illos duos arcus esse æquales est æquinoctium, quando vero arcus sub horizonte maior est, nox est maior.

Est autem hic considerandum pro ampliori euidentia, quòd sol mouetur semper in Zodiaco per medietatem eius non declinando ad meridiem, vel aquilonem, sed semper per medium sub linea eclyptica, & Zodiacus est circulus intersecans æquinoctialem circulum oblique ad angulos æquales, & quando sol peruenit ad aliquã de illis duabus intersecationibus, vbi æquinoctialis cum Zodiaco se secat, mouetur per æquinoctialem, & tunc est arcus, qui est super horizõtem æqualis arcui, qui est sub horizonte, & sic nox, & dies æquantur. Et quando hoc contingit bis in anno sole perueniente ad illas duas intersecationes. fit bis quolibet anno æquinoctium. In cæteris partibus anni dies, & nox sunt inæquales. Zodiacus autem secans æquinoctialem in duobus pũctis declinat ab ea in omnibus aliis partibus suis, & sunt duo puncta, in quibus maxime declinat, & sunt ista puncta sibi opposita æqualiter distantia ab vtraque sectione. Et illa puncta vocantur maximæ solis declinationes, quia quando sol peruenit ad alterutram duarum sectionum Zodiaci æquinoctialis, nulla est distantia, vel declinatio eius, quia est tunc realiter in æquinoctiali respectu cuius accipitur declinatio, sed cum inde recedit incipit declinare, sed cum peruenerit ad alterutrum illorum duorum punctorum nominatorum, iam non potest magis recedere, sed potius redit versus æquinoctiale,

ideo

ideo illa duo puncta vocantur maximæ solis declinationes.

Vocantur etiam duo tropici, idest, circuli conuersionum, quia vsque ad illos procedit semper sol ab equinoctiali. Cum autem peruenerit ad aliquem illorum non procedit vltra, sed incipit redire, vel conuerti versus equinoctialem. Ideo conuersiui circuli, vel tropici in græco quod idem est proprie dicuntur.

Quandiu autem sol est in istis declinationibus ab æquinoctiali versus aliquem de duobus tropicis dies & nox sunt æquales.

Vocantur autem ista quatuor puncta sic, scilicet vnus punctus intrinsecationis æquinoctialis cum Zodiaco vocatur caput Arietis.

Et punctus intersecationis oppositę vocatur caput Librę. Et vnus punctus maximę declinationis vocatur caput Cancri, vel tropicus Cancri. Alius pūctus oppositus declinationis maximę vocatur caput capricorni, vel tropicus Capricorni. In capite Arietis fit ęquinoctium vernale, quod est circa medium Martij.

In capite Libræ fit ęquinoctium autumnale, & est circa medium septembris, tunc sunt noctes & dies ęquales. In capite cancri fit solstitium æstiuale, & tūc est dies maximus anni. In capite Capricorni fit solstitium hyemale, & tunc est dies minimus anni, & nox maxima.

Ex hoc apparet, quòd cum solum bis in anno fit æquinoctium sole existente in alterutra duarum sectionum, scilicet capitis Arietis, & Librę quòd quandiu quando declinat ab ęquinoctiali versus alterum tropicorum quousque redeat rursus ad æquinoctialem, erunt dies minores noctibus, & quando ab illa sectione ad alterum tropicorum declinat, donec iterum redeat ad æquinoctialem, erunt dies maiores noctibus.

Ex quo rursus sequitur, quòd cum istæ duę partes declinationis sint duę medietates circuli Zodiaci, quā sol complet in vno anno, quòd in vna medietate anni erunt semper dies maiores noctibus, & in alia medietate erunt semper noctes maiores diebus.

Ex his sequitur rursus quòd in illa medietate, quæ est declinādo ab ęquinoctiali intersectione versus tropicum Capricorni quousque redeatur ad aliam intersectionem, quę est opposita. scilicet declinando a capite Libræ ad tropicum Capricorni, quousque redeatur ad aliam sectionem, quæ est caput arietis, sūt dies minores noctibus. Et hoc est a medio Septembris, vel parum ante vsque ad medium Martij vel quasi. Nam ibi sunt istę duę intersectiones.

Etiam sequitur quòd quandiu sol tendit ab intersectione capitis arietis versus tropicum Cācri, quousq; redeat iterum ad ęquinoctialem intersectionem, quę est capitis Libræ sunt dies maiores noctibus. Et hoc est a medio Martij, vel quasi vsque ad medium Septēbris, vel quasi, quia ibi signantur hęc loca sectionum.

Apparet etiam ex dictis, quòd a tropico Cancri siue capite Cancri vsque ad tropicum, vel caput Capricorni dies decrescunt, nam cum, sole existente in capite Cancri, recedat maxime ab æquinoctiali in illa medietate circuli, in qua crescunt dies, necesse est, quod sit ibi maximus dies anni, vt etiam supra dictum est, ideo quandiu recesserit sol ab eo vsque ad tropicum Capricorni, in quo est minimus dies anni, semper decrescit. Nam antequam sol veniat, seu perueniat ad diem maximum, non potest dies decrescere, & postquam peruenerit ad minimum, etiam non potest decrescere, ideo in tota ista medietate, q̄ est inter duos tropicos, dies decrescet, & istud est a medio Iunij, vel quasi vsque ad medium Decembris, vel quasi. Et in medietate illa, quæ est a tropico Capricorni vsque ad tropicum Cancri dies semper decrescet. Nam postquam sol peruenit ad tropicum Capricorni non potest dies decrescere, cum non possit magis elongari ab æquinoctiali, sed potius redeat ad illam. Et postquam peruenerit ad tropicum Cancri nō potest dies magis crescere, quia nō potest plus incedere ab æquinoctiali, ideo inter istos duos tropicos semper crescit, & est medietas anni, quę est a medio Decembris, vel quasi vsque ad medium Iunij vel quasi.

F

Nunc demonstrato quomodo dies semper crescit aut decrescit, & in quibus partibus anni & circuli hoc fit, declarandum est de quantitate augmenti & diminutionis. Diximus autem quòd a tropico Cancri vsque ad tropicum Capricorni semper dies decrescunt & a tropico Capricorni vsque ad tropicum Cancri semper crescunt, & tamen vt planius videatur, & breuius consideremus ab ęquinoctijs ad solstitia. scilicet ab intesectione æquinoctialis, & Zodiaci vsque ad aliquem de tropicis. Et pro hoc præsumendum, quod Zodiacus circulus, quem sol pertransit in vno anno diuiditur in duodecim partes, quę vocantur duodecim signa, scilicet Aries, Taurus. Gemini, Cācer, Leo Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piscis. Tria prima, scilicet Aries, Taurus, Gemini sunt in illa quarta Zodiaci, quæ est ab ęquinoctio vernali vsque ad solstitium ęstiuale, siue a capite Arietis vsque ad tropicum Cancri. Et tria sequentia, scilicet Cancer, Leo, Virgo, sunt a solstitio æstiuali vsque ad ęquinoctium autumnale, siue a capite Cancri vsque ad intersectionem capitis Librę. Tria sequēria, scilicet Libra, Scorpius, Sagittarius, sūt ab ęquinoctio autumnali vsque ad solstitium hyemale, siue a capite Librę vsque ad caput vel tropicum Capricorni. Et tria vltima, scilicet, Capricornus, Aquarius, Piscis, sunt a solstitio hyemali vsque ad ęquinoctium vernale, siue a tropico Capricorni vsque ad intersectionem capitis arietis.

G

H

In primis tribus est sol a medio Martij, vel quasi vsque ad medium Iunij, vel quasi. Et in secundo ternario est a medio iunij, vel quasi vsque ad medium Septembris, vel quasi. In sequenti ternario est a medio Septembris, vel quasi vsque ad medium decembris, vel quasi. In quarto ternario est a medio decembris, vel quasi, vsque ad medium Martij, vel quasi.

I

Hoc præsupposito dicendum, quod dies crescit, vel decrescit quandocunque sol recedit ab ęquinoctiali versus aliquem de tropicis, siue ad aliquam de maximis declinationibus, quod idem est. Et secundum, ꝙ magis recedit, magis crescunt, vel decrescunt dies, & qn̄ æqualiter recedit in duabus partibus aliquorum signorū, in illis ęqualiter crescunt, vel decrescunt. Pro quo sciendum, ꝙ istę duę maximę declinationes, siue duo tropici ęqualiter distant ab ęquinoctiali. Quælibet enim earum distat. 24. gradibus fere, scicet diuidēdo totum Zodiacum in trecentas & sexaginta partes ęquales, quęlibet illarum vocatur vnus gradus, & viginti quatuor de illis habet linea, quę intercidit inter æquinoctialem, & quamlibet earum declinationum. Dico autem de linea, quæ cadit super vtrunque recte, & intersecat vtrumque orthogonaliter ad angulos rectos sphęrales.

K

Hoc viso retento præsupposito nostro, dicamus, ꝙ si aliqua terra, in qua maior dies sit horarum decem & octo, ibi quando sol fuerit in capite Arietis in Medio Martij, vel quasi, erit dies duodecim horarum, & totidem nox, & quando fuerit sol in capite cancri erit dies, 18. horarum & nox sex, & quando fuerit sol in capite Librę erit dies horarum. 12. & nox totidem. Cū verò fuerit sol in tropico Capricorni, erit dies. 6. horarum, & nox 18. Ex quo apparet, quòd in declinatione solis ab æquinoctiali, scilicet a capite Arietis vsque

que ad tropicum Cancri creſcat dies ſex horas, & in A alia declinatione ſolis ab æquinoctialis, ſcilicet a capite Libræ vſque ad tropicum Capricorni decreſcit dies ſex horas, & vtraque declinatio eſt vigintiquatuor graduum fere, vt dictum eſt, ideo cuilibet horæ reſpondebunt quatuor gradus de declinatione, ita vt dicamus, quòd quãdo ſol declinauerit a capite Arietis vſque ad Cancrum quatuor gradibus, erit dies horarum tredecim, & cum declinauerit ſex gradibus, erit dies tredecim horarum, & dimidiæ, & cum declinauerit decem, & octo gradibus erit dies 16. horarum, & dimidię, & cum declinauerit viginti gradibus erit dies decem, & ſeptem horarum.

Cum vero declinauerit vigintiquatuor, vel quaſi iam eſt in capite Cancri, & eſt tunc dies 18. horarum B completarum. Similiter in diminuendo, cum ſol declinat quatuor gradibus a capite Libræ verſus Capricornum, eſt dies vndecim horarum, & cum declinat 8. gradibus, eſt dies decem horarum, & cum declinat 16. gradibus, eſt dies octo horarum, & cum declinat vigintiquatuor gradibus fere, eſt in fine declinationis, & eſt dies ſex horarum.

Nunc autem dicendum, quòd a capite Arietis vſque ad caput Cancri, in quo ſpatio augetur dies ſex horis, ſunt tria ſigna æqualia, ſcilicet Aries, Taurus, Gemini. Et a capite Libræ vſque ad Capricornum, in C quo ſpatio decreſcit dies ſex horis, ſunt reliqua tria ſigna æqualia, ſcilicet Libra, Scorpius, Sagittarius, & quodlibet iſtorum ſignorum pertrãſit ſol in vno mẽſe, ſcilicet in triginta diebus, & decem horis, & paucis minutis horę. Ideo crederet aliquis, quòd illa declinatio maxima, quæ eſt 24. graduum fere, ſcilicet ab æquinoctiali ad tropicum Cancri diuidatur æqualiter per iſta tria ſigna, ſcilicet Aries, Taurus, Gemini. Et tunc cum cuilibet ſigno correſponderent octo de gradibus declinationis cõpeterent ei duæ horę augmentationis diei. Et quia in quolibet illorum trium menſium, ſcilicet a medio Martii, vel quaſi vſque ad medium Iunii, vel quaſi ſol tranſit per vnum ſignum eſſet augmentum diei in quolibet illorum menſium horarum duarum. Et ſic fieret procedendo a libra D verſus Capricornum per alia tria ſigna, ſcilicet Librã, Scorpionẽ, & ſagittarium, ſcilicet quòd cuilibet iſtorum trium ſignorum competerent octo gradus de illa declinatione, & quodlibet illorum ſeruit vni mẽſi, eſſet in quolibet illorum trium menſium, ſcilicet a medio Septembris vſque ad medium Decembris, vel quaſi crementum duarum horarum, & ſic eſſet æquale, & tamen non eſt.

Sed dicendum eſt, quòd licet ſigna omnia inter ſe æqualia ſint, quia quodlibet continet gradus 30. & ſol tantum moratur in tranſeundo vnum, ſicut alterum, E ſecundum motum medium, & in quolibet triginta diebus, & horis decem, & quibuſdam minutis horæ, tamen de illa latitudine declinationis ab æquinoctiali non competit eis æqualiter, ſed quibuſdam plus, & aliis minus. Et hoc neceſſarium eſt propter motum ſectionis, & curuationis circuli, ſicut ad oculum apparet ſiquis reſpicit in ponendo chordas, & ſagittas pro arcubus circulorum.

Vnde eſt regula, quòd quando aliqua ſigna, vel partes ſignorum magis accedunt ad puncta æquinoctiorum, competit eis magis de latitudine illa declinationis.

Et quanto magis appropinquant ad puncta ſolſtitiorum, minus competit eis de iſta latitudine declinationis.

Et ob hoc magis creſcit dies, ſole ſtante in Ariete, quam ſole ſtante in Tauro, & magis ſtante in Tauro quam ſtante in geminis.

Eodem modo in illa quarta, quæ eſt a capite Capricorni vſque ad caput Arietis creſcunt dies, & magis creſcunt in Piſcibus, quam in Aquario, & magis in Aquario, quam in capricorno, ſecundum, quòd magis accedunt ad caput Arietis, vbi eſt ęquinoctiũ.

Similiter autem, & in alia medietate, in qua decreſcunt dies, ſcilicet a Cancri capite vſque ad Capricornum. Nam decreſcunt dies magis in Virgine, quam in Leone, & magis in Leone, quam in Cancro, ſecũdum, quòd magis ad caput Libræ, vbi eſt æquinoctiũ accedunt.

Etiam in quarta, quæ eſt a capite Libræ vſque ad Capricornum. Nam magis decreſcunt dies in Libra, quam in Scorpione, & magis in Scorpione, quam in ſagittario.

Eſt multum inæqualis iſta diuiſio non ſolum in ſignis, ſed etiam in partibus ſignorum. Nam in Ariete magis creſcunt dies in duodecim gradibus primis, quam in quatuordecim de vltimis, & ita in quolibet alio ſigno, ſecundum quòd vna pars eius magis, vel minus accedit ad æquinoctii punctum. Vnde in primis decẽ gradibus geminorum magis creſcit Dies, quam in decem vltimis.

Ita etiam eſt in decreſcendo, quia quanto magis accedit aliquod ſignum, vel pars ſigni de medietate illa, in qua decreſcit dies accedit ad æquinoctium autumnale, ſcilicet ad caput Libræ, magis decreſcit ibi dies. Et ob hoc in virgine, & libra magis decreſcunt, quam in aliis, quia iſta duo ſigna magis accedunt ad punctum, æquinoctii autumnalis. Vnde etiam in octo gradibus vltimis virginis magis decreſcunt dies, quã in octo immo nouem primis, ſcilicet quia octo vltimi gradus magis accedunt ad punctum æquinoctii, quam primi octo.

Fit autem e cõtrario in Libra. Nam in primis octo gradibus eius magis decreſcit dies, quam in octo, vel nouem vltimis, eo quòd primi octo magis accedunt ad punctum ęquinoctii.

Sic etiam in Ariete, & Piſcibus. Nam primi gradus Arietis ſunt maioris declinationis, & crementi diei, quam vltimi, In Piſcibus autem è contrario, quia in quinque vltimis gradibus Piſcium magis creſcit dies, quam in quinque primis. Procedit autem iſta diuerſitas intantum, quòd in Ariete cõpetunt, quaſi duodecim gradus de illa declinatione 24. graduum, & in Tauro, quaſi ſeptem, & in Geminis, quaſi quatuor, ſicut manifeſte apparet ex tabulis declinationis ſolis, quas abſtrologi faciunt. Et ſatis probatur hoc demõſtratione modo geometrico ex habitudine duorum circulorum ſe ſecantium oblique ad angulos inęquales, ſicut ſe ſecant ęquinoctialis, & Zodiacus, & ſatis hoc probat Ptolemæus in Almageſti. Ita etiam eſt in parte decreſcentiæ diei. Nam a Cancro in Capricornum decreſcunt, ſed competunt Cancro, quaſi quatuor gradus, & Leoni, quaſi ſeptem, & Virgini, quaſi 12. Hæc dicuntur groſſo modo, quia non ſpectat ad præſens certificare præciſe de his.

Ex quo apparet, quòd dies creſcunt, quaſi in triplo a medio Martii vſque ad medium Aprilis, vel quaſi, quam a medio Maii vſque ad medium Iunij, vel quaſi. Etiam patet, quòd tantum creſcunt, vel quaſi a medio Martii vſque ad medium Aprilis, ſicut a medio Aprilis vſque ad medium Iunii, ſcilicet tantum 30. diebus, ſicut in ſexaginta.

Si tamen accipiatur dies a principio Martii vſque ad finem eius, adhuc erit maius crementum, quam a medio Martii vſque ad medium Aprilis.

Ratio huius eſt, quia a medio Martii, vel quaſi vſque ad medium Aprilis eſt totum ſignum Arietis, a principio autem Martii vſque ad finem eius ſunt vndecim

decim gradus piscium postremi, & decem, & nouē, F vel viginti gradus Arietis.

Et tamen magis crescit dies in docem gradibus vltimis piscium cum viginti primis gradibus Arietis, quam in omnibus triginta gradibus Arietis.

Ratio est, quia in decem, vel 11. gradibus vltimis piscium magis crescit dies, quam in decem vltimis, gradibus Arietis. Nam decem vltimi gradus piscium sunt coniuncti æquinoctio, & decem vltimi gradus Arietis sunt remoti ab eo.

Vnde dicendum, quòd magis crescit dies a principio Martii vsque ad finem eius in vno mense, quam a medio Aprilis, vel quasi vsque ad medium Iunii in G duobus mensibus. Nam huic mensi competunt plusquam duodecim gradus de illa declinatione, & aliis duobus nominatis non competunt duodecim gradus, vt declaratum est.

In illa autem quarta anni, quæ est a medio Iunii vsque ad medium Septembris, in triplo decrescūt dies a medio Augusti vsque ad medium Septēbris, quā a medio Iunii vsque ad medium Augusti, scilicet tātum in vno mense, sicut in duobus. Et si accipiatur mensis Septembris a principio vsque ad finem, magis in illo decrescit dies, quam a medio Iunii vsque ad medium Augusti, & tantum quantum a medio Octobris, vel quasi vsque ad medium Decembris. Et sicut diximus de quarta anni a medio Martii vsque H ad medium Iunii in crescendo, ita dicēdum de quarta anni a medio Septembris vsque ad medium Decembris, quia sunt quartę oppositæ, & idem inductū est de eis. Et sicut dictū est de quarta anni a medio Iunii vsque ad medium Septembris in decrescendo, ita dicendum est de quarta sibi opposita, scilicet a medio Decembris vsque ad medium Martii in crescendo.

Ex hoc etiam infertur, quòd tantum crescunt dies sole existente in toto signo Piscium, & Arietis, scilicet a medio Februarij, vel quasi vsque ad medium Aprilis, vel quasi in duobus mensibus, quantum crescunt sole existente a principio Capricorni vsque ad finem Aquarii, & a principio Tauri vsque ad finem geminorum, scilicet a medio Aprilis vsque ad medium Iunii, quæ sunt sex signa, & quatuor menses I coniungendo cremētum istorum quatuor mensium licet non sint continui.

Idem etiam dicēdum in decrescēdo, scilicet quòd tantum decrescunt dies a principio virginis vsque ad finem Libræ, scilicet a medio Augusti vsque ad finē Octobris, vbi sunt duo signa, & duo menses quātum a principio Cancri vsque ad finem Leonis, scilicet a medio Iunii vsque ad medium Augusti, & a principio Scorpionis vsque ad finē sagittarii, scilicet a medio Octobris vsque ad medium decembris coniungendo vtramque diminutionem, in qua sunt quatuor signa, & quatuor menses.

Apparet, ergo quòd falsa, & impossibilis est illa annotatio Calendarii, scilicet quòd tantum addat vnus K mensis super alium de die, vel nocte quantum alius super alium, & omnes æqualiter, scilicet quòd quilibet addat horas duas, vel tantundem diminuat, sed aliquando in vno mense crescit, vel decrescit, in triplo, quā in alio, & aliquandò in duplo, vel quasi, & sic de cæteris diuersitatibus. Et per hoc patet primum membrum, quòd intendebamus deducere, scilicet quòd aliqua ponuntur in Calendarijs, quæ sunt falsa, & impossibilia, sicut deductum est.

CAPITVLVM LXXXIX.

Quod in Calendarijs solet poni, qua die creatus est Adam, & qua die intrauit Noe in arcam, & falsè annotatur, & quòd mundus non fuerit creatus in Martio sed in Septembri.

SECVNDVM erat, quòd quædam ponuntur in Calendariis, quæ sunt verisimiliter falsa, sicut est de creatione mundi, & Adæ. Nam in quibus Calendariis ponitur quo die fuerit creatus Adam, & ponitur in Martio circa finem. Istud autem videtur esse falsum saltem verisimiliter. Nam isti præsupponunt mundum creatum fuisse in Martio. Et, quia homo sexto die creatus est Gene. 1. ca. ponūt sexto die creationem Adæ ab illo die, quo credunt mundum creatum, & vtrunque est secundum eos in Martio.

Sed circa hoc inter doctores est dubium, quando mundus creatus fuerit, quibusdam tenentibus, quòd in Martio, aliis, quòd in Septembri ad finem. Et hoc tenent communiter Iudæi, quòd vicesimaquinta die Septembris creatus est mundus, & Adam vltima die Septembris, & in hac opinione conueniunt multi periti Latinorum. Et videtur manifestè vera, sicut induximus satis rationibus euidentibus tam super Gene. quam super Exodum. Et non solum rationibus naturalibus, sed etiam testimoniis sacræ Scripturæ. Ponere ergo Adam fuisse creatum in Martio est ponere aliqd verisimile falsū, vel saltem magis pręsumptuosum, quam verum.

Item in multis Calendariis solet annotari, quando introiuit Noe in arcam, & qua dies cuius mensis cępit diluuium, & qua die egressus est Noe de arca. Nā Gene. 7. & 8. ponuntur dies, & menses pro quolibet istorum, & pro multis aliis. Et cum ipsi præsupponāt menses incipere a Martio, & ibi fuisse mūdum creatum, sicut supra dictum est, annotant singula istorum in mensibus sequentibus, secundum quòd videtur conuenire sacræ Scripturæ Gene. &, tamen cum in fundamento errant, vel saltem sit verisimile eos errare, scilicet ponendo mundum creatum in Martio, & ibi incipere menses anni, necesse est eos consequenter deficere in omnibus sequentibus annotationibus cum deberent ponere eas computando mēses a fine Septembris, vel principio Octobris.

Item apparet hoc magis efficaciter, quia vt Iudæi tenent, & est satis verisimile, immo quasi necessariū, anni illi, qui computantur in Gene. & menses erant lunares, quia erant tales, quales anni, & menses, quos nunc habent Iudæi, nisi quòd differunt in principio anni. Quod patet, quia Exo. 13. Deus dixit ad Moysen, mensis iste principium mensium vobis erit primus in mensibus anni. Et sic idem erat principium mensis, & finis secundum computationem priorem temporum, quæ fuerat in sacra Scriptura, & inter Iudæos cum principio, & fine mensis, qui nunc pertinebat ad secundam computationem, quando Iudæi inceperunt illam, quam nunc sequuntur, sed solum differebat principium anni, quia fortę ille mensis, qui aliàs erat sextus mensis anni, vel quintus efficiebatur nūc ex mandato Dei principium anni, & primus inter menses Exo. 12. sed menses isti, quos nunc Iudæi habent sunt menses lunares, ergo menses illi, quos habebāt prius, & quibus scriptura vtitur erant lunares. Quia si detur, quòd essent solares non poterant incidere cū mēsibus lunaribus. Nā non possunt esse eadē principia, & fines solariū, & lunarium mensiū, cū solares sint maiores, & tamen sic illi menses, quibus prius vtebātur Iudęi, & quibus Moyses vtitur in sacra scri-

ptura

ptuta enarrando diluuiũ,& alia accidentia erant men A
ses lunares,menses tamen nostri,& omnium Latinorum sunt solares, ideo non coinciderent menses iudæorum nec illi cum nostris, & sic dato quod principium mundi fuit in Martio non coinciderent primus ille mensis cum Martio nostro, sicut nec nunc concordat primus mensis iudęorum cum Martio nostro licet ipsi incipiant semper suum annum circa ęquinoctium vernale,quòd est in Martio.

Ex dictis etiam apparet, quòd non fuit mũdus creatus in Martio,quia a creatione mundi cæperit computari annus,& fuit tunc primus mensis anni de illis mẽsibus, & annis, quibus Moyses vtitur in Gen. & istis mensibus vtebantur iudæi tunc,& tamen in computatione annorum,quam Deus iussit eis tollere ex Egy B
pto non erat idem primus mensis anni,qui erat secũdum primam computationem,quæ tenebatur a principio mundi,vt patet Exo.12.scilicet mensis iste principium vobis mensium erit primus in mensibus anni,ergo videtur,quod nõ erat ille primus in alia computatione,quia alias non mandaret nunc, quòd iste esset primus,& cum principium anni quod Deus iussit nunc tenere Hebręis fuit in Martio sicut postea semper tenuerũt,& etiam nunc tenent,ergo annus a principio mundi non incipiebat in Martio, & consequenter non fuit creatus mundus in Martio,sed magis in Septembri,vt probatum est vbi supra,& consequenter annotationes istæ,quæ procedunt pręsuppo- C
nendo, quod fuerit creatus mundus in Martio falsæ sunt.Et dato quod fuisset creatus in Martio,non potest coincidere primus mensis illius anni cum Martio nostro, & sequentes menses eius cum sequẽtibus mensibus nostris, qui sunt menses solares, & tamen annotationes de introitu Noe in arca,& de inundatione aquarum diluuii,& de exitu de arca fiunt in mensibus nostris quasi coinciderent cum illis mẽsibus, qui ponuntur in Gen. Et sic apparent ista falsa manifeste vel saltem verisimiliter, & ponuntur in plurimis Calendarijs.

Tertium erat quod in calendarijs sunt quædam irrationabiliter dubia,an vera sint vel falsa, sicut solet annotari in quibusdam Calendarijs diuisio apostolorũ in Iulio mense certo die,quasi illo die apostoli recesserunt ab inuicem, & dispersi fuerunt per totum orbẽ D
ad prædicandum, scilicet quod omnes vna die recesserint ab inuicem non est verum, quia multi recesserunt prius alijs manentibus in Ierusalem, quod patet ad Gala.primo,cap.dicitur,quòd quando Paulus conuersus est,iuit in Arabiam,& Damascum,& post tres annos redijt in Ierusalem, & non inuenit ibi nisi beatum Petrum, & Iacobum fratrem Domini. Et sequitur,Aliorum apostolorum vidi neminem. Non ergo omnes diuisi sunt vel diuiserunt se ab inuicem eodem die.

Item dato quòd non intelligatur sic, sed solum, ꝙ Apostoli omnes post mortem Christi fuerunt simul & prima dies,qua abinuicem cæperunt recedere,fuit illa dies signata est totaliter dubium, quia non cõstat E
ex aliquo loco autentico,nec scimus aliquem virum doctum,qui hęc asserat. Alia autem similia solent poni in quibusdam Calendarijs, quæ pertinent ad accidentia temporum,& res magnas vulgares,de quibus an sic,vel è contrario sint,nulla fides est,sed eadem facilitate contemnuntur, qua recipiuntur, immo iustius reijciuntur,& contemnuntur,quam recipiantur quia intellectus,cum aliquid concipit,debet concipere vt verum,& tamen circa talia non est aliquod motiuum.scilicet nec ratio,nec auctoritas ab suadendũ, quod vera sint,ideo ad viros doctos pertinet talia potius contemnere,quam aduertere ad illa.

Inductum patet ex prædictis quãta fides debeat dari eis,quę in Calendarijs continentur, & quantum valeat ista consequentia,scilicet hoc reperitur in Calendarijs ergo sic est. Et sic est in præsenti,quia licet reperiatur in quibusdam Calendarijs annotata passio Domini,& resurrectio.25.27.Martij,non sequitur inde, quòd sic fuerit, potissime quia non reperitur hoc, in omnibus Calendarijs,sed solum in quibusdam de antiquis. Ex quo apparet, quod contemnitur ista assertio, maxime cum reperiatur in contrarium ratio fortissima,quæ supra inducta fuit in tertia conclusione. Et per hoc patet solutio ad quintam rationem.

CAPITVLVM XC.

In quo auctor respondet ad sextam rationem principalem probans quod astrologi dies annorum bissextilium non omittunt in sua computatione.

SEXTA ratio erat,quod licet processus astrologicus in probatione dictæ cõclusionis bonus sit,& fundamenta necessaria sint,tamen peccat ratio ista, quia astrologi computant annos,& omittunt dies annorũ bissextilium,qui superadduntur, & super hoc prouenit iste error.

Ad istam rationem indignum erat respõderi,cum tamen manifeste dissipat,qui hæc obijcit,nec vnquã vidit astrologorum libros. Est enim manifestum, & puerile inter astrologos, nec potest quis ignorare, ꝙ omnes calculantes motus planetarum per quascunqua tabulas, quæ sunt ad multas æras distinguunt de annis bissextilibus,& non bissextilibus.

Sic patet ex tabulis toletanis in canonibus suis. sic etiam patet ex tabulis regis Alphõsi. Nam ibi dicitur, quod sunt quædam ęræ bissextiles, & quædam nõ bissextiles,& inter bissextiles ponit æram incarnationis. Et rursus distinguit quasdam esse bissextiles in primo anno,alias in secũdo anno,alias in tertio,alias in quarto. ęra autem Christi est bissextilis in quarto anno,vt ibi patet,& vt nos obseruamus.

Idem docet in computando annos sparsos in singulis quartis annis diem addere pro quacunq; computatione, ideo talis error nulli astrologo obijciẽdus est.

Item istud est absurdissimũ, quia si astrologi omitterent computare dies bissextiles, & per hoc accideret eis error intolerabilis. Nam non solum esset error in vna die vel duobus,sed esset error in trecentis sexaginta vno diebus,quia cum incepturus sit annus millesimus quadringentesimus quadragesimus quartus Christi secundum computationem ecclesiæ,& vulgarem,quæ fit cum diebus bissextilibus, subtrahantur dies bissextiles, qui competunt omnibus istis annis, & erunt trecenti sexaginta,& vnus. Quod patet diuidendo totum istum numerũ per quatuor,vel de quolibet quaternario accipiendo vnum. Et sic errarẽt iam quasi in vno anno completo. Vnde fieret, quòd quid quid astrologi iam calcularent seposito isto errore haberent errorem quasi vnius anni. Vnde omnia essent falsa in astrologia.

Et tamẽ ad oculum videmus omnia vera esse,quæ illi de motibus corporum cælestium dicunt, siue enim calculent motum solis,siue lunæ,siue quoruncũque astrorum,videmus omnia vera esse. Vnde si dicãt tali tempore erit cõiunctio duorum planetarum, vel oppositio,vel erit eclypsis,nihil errant, non solum vnum annum aut mensem,immo nec diem, nec horam,nec punctum,sed omnia,quæ de motibus dicũt, punctualiter sunt vera,

Quomodo autem posset astrologus dicere ex nũc vsque ad tota annos tali die, & tali hora erit eclypsis solis,

ſolis, vel Lunæ, & tãtum durabit, & quòd ſic eueniet, ſi ipſi iam haberent in calculatione ſua, quaſi errorẽ vnius anni?

Et tamen omnia iſta eueniunt infallibiliter, ſicut illi dicunt in diebus, & temporibus noſtris, quibus ipſi aſſignant, & tamen anni noſtri ſunt biſſextiles, ergo ipſi obſeruant biſſextum, quia alias calculatio ſua non poſſet conuenire temporibus noſtris, & quanto magis tempus procederet, tanto maior error iſte fieret, cum in ſingulis quatuor annis perderent vnum diem biſſextilem.

Item patet hoc falſum, nam ſequerentur grauiſſima inconuenientia, ſcilicet quòd aliquando aſtrologi dicerent æquinoctium vernale eſſe in medio Iunii, & ſolſtitium ęſtiuale in medio Septembris, & æquinoctium autumnale in medio Decembris, & hyemale ſolſtitium in medio Martii.

Et ſic ponerẽt æquinoctia vbi ſunt ſolſtitia, & ſolſtitia vbi ſunt ęquinoctia.

Quod patet, quia de æquinoctio ad ſolſtitium eſt vna quarta anni, ſcilicet nonaginta, & vnus dies, & portio diei, & tamen in trecentis, & ſexaginta, & octo annis ſi non computentur dies biſſextiles perdentur nonaginta, & vnus dies, quæ eſt quarta pars iſtius anni, & ſic tunc aſtrologi per nonaginta, & vnum dies anticiparent ſolſtitia, & æquinoctia ſuper noſtram computationem, quia nos computamus dies biſſextiles, & conſequenter ponerent ſolſtitium vbi, ſecundum nos debet eſſe æquinoctium, & è cõtrario, quia tot diebus diſtat quodlibet æquinoctium ab vtroque ſolſtitiorum. Etiam conſequenter facerent ipſi diem minimum, & diem maximum anni, vbi nos facimus diem, & noctem æquales, dicendo quòd introitus ſolis in Ariete eſſet a medio Decembris, cũ nos ponamus illum in medio Martii, quãdo eſt ęquinoctium. Et dicerent, quòd ſolſtitium ęſtiuale eſſet in medio Martii, quod nos ponimus in medio Iunii, vel quaſi Et iſte error non ſolum ſemel contigiſſet eis, ſed etiã pluries. Nam dato, quòd a tempore Chriſti ſolum incepiſſet errare, neceſſe erat, quòd erraſſent quater cũ ab illo tempore vſque nunc fuerunt trecenti, & ſexaginta vnus anni biſſextiles, in quibus eſt, quaſi annis completus colligendo ſolum dies biſſextiles, & conſequẽter ſunt quater nonaginta vnus, vel quaſi. Et ſic quater nunc accidiſſet eis error eſſe, ſcilicet, quòd feciſſent æquinoctium vbi erat ſolſtitium, & è contrario.

Talis autem error non ſolum non eſt poſſibilis in aliquo artifice quantumcunque groſſo, & indocto, ſed nec etiã in paruulis indoctis, ſcilicet dicere, quòd eſt æquinoctium, vbi eſt dies maximus anni, vel minimus, & à contrario dicere eſſe maximum, vel minimum diem vbi eſt æquinoctium.

Accidiſſet etiam eis bis ex tempore Chriſti, quòd dixiſſent eſſe ſolſtitium æſtiuale, vbi eſt ſolſtitiũ hyemale, ſcilicet eſſe maximum diem anni, vbi eſt minimus, & è contrario.

Quod patet, quia de vno ſolſtitio in aliud eſt medietas anni, ſcilicet centum octoginta duo, vel tres dies, & tamen a tempore Chriſti vſque huc tranſierunt trecẽti ſexaginta vnus dies, in quibus bis eſt numerus centum octogintaduo, vel quaſi,

Accidiſſet etiam alius error, ſcilicet quòd cũ nos dicamus nunc inchoari debere annum milleſimum quadringẽteſimum quadrageſimumquartum Chriſti, ipſi dicerent inchoari annum milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum quintum præcedentes nos in vno anno, quia ex trecentis ſexaginta vno diebus biſſextilibus, qui fuerunt a natiuitate Chriſti vſque huc iam, quaſi colligitur vnus integer

F annus. Accideret etiã alius error, ſcilicet quòd aſtrologi non dicerent inciper annum Chriſti vbi nos, ſed aliquando ipſi dicerent eſſe Ianuarium, vbi nos ponimus Auguſtum, & aliquando vbi nos Octobrem, & ſic circularetur per omnes menſes anni, eo quòd cum ſingulis quatuor annis ipſi amitterent vnam diem de computatione noſtra, impoſſibile erat, quòd menſes ſecundum nos, & ſecundum eos inchoarẽt, & finirentur eiſdem diebus.

Multi quoque aliis errores acciderent, quia dato vno inconuenienti plura contingunt, & tamen nullus talis error eſt apud aſtrologos, quia tã in ſumma annorum, quam in principio, & finibus menſium concordant cum eccleſia, & vulgo, ideo ſtultum eſt eis talia obiicere.

G Sed adhuc dato, quòd aſtrologi errarẽt in omiſſione anni biſſextilis non poterat eſſe, quod iſti volunt defendere, ſcilicet quòd mortuus fuerit Chriſtus 8. Calendas Aprilis, ſcilicet 25. die Martii.

Nam communiter ponitur Chriſtum mortuum fuiſſe anno ſuo 33. inchoante, vel 34. & tamen ſecundum computationem eccleſiæ, & vulgi cum annis biſſextilibus anno 33. Chriſti inchoato dies 25. Martii erat dies Martis, vt patet reducẽdo ſe ad annos poſteriores, vel per artẽ literæ dominicalis, vel quomodocunque voluerint, & tamen Chriſtus mortuus eſt

H in die Veneris, vt omnes Euangeliſtę teſtantur, & ſupra inductum eſt.

Si autem dicant, quòd mortuus eſt anno 34. ſuo inchoato non eſt poſſibile, quia tunc dies 25. Martii fuit dies Iouis, vt patet ex prædictis ſuis computationibus cum annis biſſextilibus, ſed Chriſtus die veneris mortuus eſt.

Item non ſtat, quia Chriſtus mortuus eſt Luna 15. ſcilicet die primo azymorum ſecundum Iudæos, & tamen anno 33. Chriſti inchoato die 25. Martii Luna non erat 15. ſed ſolum 5. Luna, & die tertio Aprilis erat Luna 15. & ibi vere Chriſtus mortuus eſt.

Anno autem 34. inchoato die 25. Martii non fuit Luna 15. ſed 17. ideo etiam tunc nõ poterat Chriſtus mori. Omnia iſta ſupra in probatione concluſionis tertię inducta ſunt. Et ſic patet, quòd iſta allegatio de errore aſtrologorum per omiſſionem biſſexti eſt falſa. Et dato, quod vera eſſet, omnino eſſet eis inutilis. Et ſic patet ad ſextam rationem.

CAPITVLVM XCI.

In quo reſpondet ad vltimam rationem principalem de correctionibus temporum, declarans quæ, & quales correctiones temporum fuerunt factæ apud Latinos, & quando, & quòd nullam omittunt aſtrologi.

K POSTREMO obiiciebatur, quòd errat computatio aſtrologica, quia poſt mortem Chriſti fuerunt factæ aliquæ correctiones in cõputatione menſium, & annorum, ſicut prius ſępe fiebant, & cum omiſſis illis, computent aſtrologi, errant.

Iſta ratio eſt inſipientior, & ineptior cęteris, quia nullo iure fundatur. Nam non obiicitur hic aliquid ſpecialiter contra computationem aſtrologicam, ſicut ſupra inducebatur, ſed ſolum, quòd fuerint factæ aliquæ correctiones temporum, & quòd aſtrologi procedunt omiſſis illis, Nam oportebat dici, quę correctiones fuerunt illæ, & probare, quot fuerunt, & etiam inducere quomodo aſtrologi in calculando procedunt omiſſis illis, ſed neutrum declarant, ideo non erat aduertendum ad hoc, ſed omittendum, tanquam nullum. Sed vt magis confundatur error

iſtorum

istorum arguentium, dicendum, quòd post mortem Christi non fuit facta aliqua emendatio, vel correctio in computatione temporum secundum Latinos, emendationes autem, quæ apud Latinos factæ fuerũt sunt istæ. Apud antiquissimos enim & viros rudes erant solum decem menses, & incipiebatur à Martio, & finiebatur annus in Decẽbri. Erat autem ista computatio inconueniẽs, quia non complebat annus circulum solis, & sic non erat semper ver aut æstas, aut hyems in eodem mense, sed in vno anno incipiebat ver primo mense anni: anno sequenti incipiebat in mense tertio, & sequenti anno in mense quinto, & postea in septimo, deinde in nono, & iterum redibat ad primum. Et hoc quia circulatio solis secundum quam causantur quatuor tempora anni, scilicet ver, æstas, autumnus, & hyems, non poterat compleri nisi in duodecim mensibus Latinis, & sic in sex annis Latinis complebantur solum quinque circulationes Solis.

Et istud erat valde inconueniens, scilicet, quòd tempora non essent fixa per menses, sed mutarentur. Magna tamen vtilitas est, quòd tempora sint fixa per menses, vt per hoc sciamus determinate quando incipit quodlibet tempus.

Istud autem est apud nos. Nam secundum menses nostros fixa sunt tempora, vtpote si vno anno incipit ver in medio Martij in primo die æquinoctij sẽper ibi incipiet, nec apparet aliqua sensibilis differentia. Sic incipit semper æstas in medio Iunij, vel quasi, autumnus semper ad medium Septembris, hyems ad medium Decembris, vel quasi, & per hoc vulgus iã scit quo mense erit tale, vel tale tempus. Si autem tempora essent mobilia per menses, non esset ita cognitum apud vulgus quando singula tempora inciperent: ideo non erat conueniens assignatio temporum.

Item quia cum tempora causentur per motum corporum cœlestium, & per illa notificentur, debuerunt anni nostri computari per motum alicuius corporis cœlestis, scilicet alicuius planetæ; quia isti sunt velociores in motu, quam cætera astra: & tamẽ computatio anni ex decem mensibus non competit motui alicuius planetæ, vel astri, quia nullus planetarum in tali tempore complet circulum suum, quia omnes planetæ requirunt maius tempus præter Lunam, quę complet cursum suum in minori tempore: ideo irrationalis & sine causa fuit omnino talis assignatio anni quasi casu posita. Et satis constat, quòd apud aliquos viros nimis indoctos fuit facta talis computatio, & posteri manentes in eadem ignorantia, vel aliquantulum propter reuerẽtiam prædecessorum suorum tenuerunt istam computationem. Durauit autem ista computatio apud Latinos etiam vsque ad tempora Romuli, & refert Ouidius in primo libro Fastorum, vbi diligenter enarrat tempora & festa, & cęremonias Latinorum, vt patet ex principio suo, scilicet tempora cum causis digesta per annum. Et satis aperte vsque ad illud tempus manserunt sic tempora inordinata, quia in omnibus præteritis sæculis viri rudes fuerant Latini. Nam & Italici ante aduentum Saturni vix sciebant colere leuiter terras, sed ille docuit eos agriculturam, cum venisset de Gręcia fugiẽs à facie Iouis filij sui, qui eum occidere conabatur. Et ob hoc gentes Italiæ suscepto ab eo tanto beneficio coluerunt eum in Deum, & in tabulis Aeneis fecerunt sculpendo nauis imaginem in reuerentiam Saturni, innuentes quod nauigando venisset in Italiam. Sic ait Ouidius primo Fastorum, scilicet:

At bona posteritas puppim formauit in ære,
Hospitis aduentu testificata sui.

A Etiam ab eo illi populi Latini vocati sunt saltem à primeua origine. Nam cum ipse fugiens Iouem filium suum latere voluisset in Italiam, quædam pars terræ, in qua ipse mansit, Latium appellata est à latendo, quia ibi latuit, & inde Latinorum nomen deriuatum est.

Etiam quia Saturnus instruens Italos in arte agriculturæ docuerat eos terram stercore fomentare ipsum Deum sterculinum vocauerunt, vt multis placet. Ecce quanta ruditas sæculi, cum & agriculturam non nossent. Idem Virgilius loquens de origine Italiæ sexto Aeneidos. dicit quosdam viros incognitos incoluisse eam. Et Solinus in Polyhistor. capitulo. de origine vrbis Romæ dicit primos incolas

B Italiæ Aborigines fuisse, idest sine origine, non quidem, quòd non essent de aliqua origine, sed quia origo eorum erat ignota, cum non fuerint viri famosi. Et sic solemus homines plebeos Aborigines appellare, scilicet quia non sunt de domo, vel familia nominata, sed vt communiter incognita.

Fuerunt tamen in Italia quidam reges ex tempore Saturni, scilicet Saturnus, & Ianus, & Picus, & Faunus, & Latinus, & pauci alij manente adhuc rudi illo sæculo vsque ad bellum Troianum, quando Aeneas, & Troiani multi cum eo venerunt in Italiam regnante Latino & Turno rege Rutilorum. Vsque

C ad hoc tempus incognita fuerunt sæcula, & magis à Poetis, quam ab Historiographis commendata. post Aeneam autem effecta sunt clariora. Sed adhuc rude vulgus erat, & sic mansit vsque ad tempora Romuli, qui de progenie Aeneæ fuit. Iste Romam condidit & fuit primus rex Romanorum. Sed adhuc eo viuente annus Latinorum decem mensibus claudebatur, vt testatur Ouidius primo Fastorum. Defuncto, vel magis occiso Romulo regnauit Numa Pompilius vir ingenio sagax, & à dæmonibus in superstitione eruditus abundantissimè. Hic primus Romanis leges dedit, quas Romulus dare non potuerat quadam fretus calliditate. Nam nocturnis

D horis cum nympha Egeria se colloquia habere secreta fingebat, & ab ea legislationem recipere, cum tamen arte hydromantica dæmones consuleret, quæ in aqua exercetur, & ibi imagines rerum quęsitarum ostenduntur, ipsam verò aquam Egeriem nympham appellauit, quia de terræ secretis visceribus egeritur, idest emittitur. De hoc Ouidius decimoquinto Metam. & Augu. tertio. de Ciuitate Dei circa finem. Iste itaque rex ingenio pollens indoctam Latinorum gẽtem primo legibus ornare curauit, deinde vt nihil eis deesse videretur, tempora eorum corrigere conatus est. Et cum prius essent decem menses duos addidit, quorum vnum à nomine Dei sui, & antiquissimi regis, scilicet Iani Ianuarium appellauit, alium ve-

E rò ad honorem deorum inferni, & animarum purgandarum Februarium appellauit.

Timebat enim vir ille dæmones, & colebat eos. Illa quoque rudis ætas animas iam corpore exutas formidabat putans eas ad nocendum potentes effectas, & vt non apparerent viuentibus ad terrendum eos & nocendum illis, volebant eas sacrificijs placare.

Ista autem sacrificia vocantur apud Latinos purgationes, scilicet, quia purgantur habitacula humana, ne in illa ingrediantur animæ defunctorum, sicut nunc purgamus domos aspergentes eas aqua benedicta contra dæmonum insultus. Et quia purgationes vocantur Februa, vocatus est mensis iste Februarius. Ista Februa, siue purgationes per domos aspergebantur. Sic ait Ouidius secundo Fastorum, scilicet.

Ipse Sacerdotem iactantem februa vidi:

Idest aspergentem purgationes. Et in isto mense Februario vacabant Latini circa cultum deorum inferorum, & animarum corpore solutarum. Istos duos menses, quos Numa Pompilius addidit posuit in fine anni, vnde Ianuarius erat mensis vndecimus anni, & Februarius duodecimus & vltimus. Et sic manebat semper principium in Martio. Sic ait Ouidius primo Fastorum, scilicet;

Qui sequitur Ianum veteris fuit vltimus anni;

Idest ille mensis, qui sequitur post Ianum, idest Ianuarium, erat vltimus in anno veteri: postea verò facti sunt primi sicut manent modo.

CAPITVLVM XCI.

Quod nulla gens rationabiliter potest computare tempora sua, nisi per motum cœli, & non per motum primi mobilis, nec stellarum fixarum, sed per motum planetarum; & non per aliquem planetam, nisi per solem & lunam. Et de hoc ponuntur sex rationes, & ibi differentia Veneris, & Mercurij.

AD maiorem intelligentiam huius sciendum, quòd cùm annus sit tempus, & tempus causetur per motum, & fundetur in motu, quia est mensura eius quarto Phys. & iste motus non est quilibet, sed solum motus cęli. Et non cuiuslibet cęli, sed solum primi mobilis, idest nonę sphęrę; quæ est origo totius motus tam cęlestis, quam elemẽtalis, debebat cognosci & designari annus noster, vel tempora nostra quæcunque per motum primi mobilis. Quia tamen mensura debet esse aliquid certum quarto Phys. & motus primi mobilis est nobis incognitus quantum ad sensum, cùm non habeat aliquã stellam illud cælum, nec corpus ipsum videatur à nobis: non potuit nostrum tempus determinari per motum primi mobilis. Post primum mobile succedit cælum stellatum, vbi sunt stellæ fixæ, & iam ibi nos videmus ipsas stellas, & cognoscimus eas, & videmus motum earum determinatum. Per istas iam poterat mensurari, & cognosci tempus nostrum. Quia tamen mensura debet esse multum determinata & cognita, & quanto fuerit magis determinata, habet magis de ratione mensurę, non potuit tempus nostrũ computari per stellas fixas, eo quòd propter tarditatem videtur ille motus quodammodo infinitus & indeterminatus. Nam quælibet stella fixa secundum communem positionem mouetur in centum annis gradu vno, & sic cum ĩ toto circulo sunt gradus 360. non posset aliqua stella fixa complere circulum suũ, nisi in triginta & sex millibus annorum de nostris. Talis autem mensura nullo modo ad nos pertinebat quorum vita breuissima est. Et in tantum est tardus motus fixarum stellarum, quòd quibusdam nullum videntur habere motum præter motum raptus, quo mouentur ad motum primi mobilis cum toto reliquo cœlo. Post stellatum cœlum sequuntur cœli septem planetarum quorum motus sunt iam minores, & per quemlibet illorum poterant computari tempora nostra. Nulla tamen gens computauit vnquam aut computat tempora sua per aliquem de planetis nisi per solem & lunam, aut per alterum eorum, & hoc propter multa.

Primò quia vt supra positum est, mensura debet esse determinata & cognita. Nam ideo est mensura, vt per eam cognoscantur, & determinentur quantum ad suam quantitatem ea, quæ alias erant ignota: & tamen inter planetas nulli sunt totaliter & generaliter cogniti nisi sol & luna. Cęteri autem quinque planetæ vix cognoscuntur ab aliquo nisi à peritis

F in Astrologia: ideo non debuit mensura communis, & vulgaris temporis esse per id, quod vulgo totaliter ignotum erat. Sunt autem sol & luna cogniti, & cęteri incogniti propter magnitudinem corporum: ideo vocantur in sacra scriptura ista duo luminaria magna Genesis primo, scilicet propter corpora. Cęteri autem quinque planetæ parui corpore sunt. Vnde secundum magnitudinem non videntur differre à stellis fixis, sed eiusdem lucis, & magnitudinis videntur.

Si autem obijciat quis, quòd luna est minor quam cęteri planetæ, eo quòd quilibet cęterorum est maior tota terra: luna autem est minor quam terra triginta sex vicibus, vt demonstrant Astrologi.

Dicendum, quòd hoc tenet quantum ad veram
G magnitudinem ipsorum corporum, vt patet per Alfraganum, & Ptolemæum: & tamen quantum ad apparentiã luna maior est omnibus astris præter solem. Apparentia autem est secundum quam nos mouemur, & non ipsa veritas magnitudinis, cum distantia inæqualis planetarum à nobis faciat apparere inæquales contra veritatem, scilicet esse maiores eos, qui minores sunt.

Secundò fit hoc propter differentiam splendoris, quia nulli planetæ sunt tanti splendoris sicut sol & luna, cęteri autem in comparatione horum obscuri sunt. Nam solum sunt tria corpora in cœlo, quæ faciunt vmbram, scilicet sol, & luna, & Venus, vt osten-
H dit doctrina Astrologorum, & experientia. Ex quo apparet ista inter omnia esse luminosiora, cum propter magnitudinem luminis sui corpora eis obiecta faciant vmbram. Venus autem tam paucam vmbrã facit, quòd vix possit distingui. Hoc autem apparet per noctem si luna sit sub horizonte, & eleuetur Venus, apparebit quædam tenuissima vmbra ex omnibus corporibus facta. Sed hoc non fit ascendẽte quocunque alio astro: quia tamen lumen veneris collatũ ad solem, & lunam est quasi nullum, non fit mentio de venere, sed solum sunt sol, & luna ad distinguendum tempora per lucem, scilicet sol per lucem suam
I diem causat: luna autem lumine suo noctem illuminat, ideo dicitur ei præesse.

Et ob hoc de istis duobus solis dicitur Genesis primo. fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præesset diei, luminare minus, vt præesset nocti.

Tertiò fit hoc propter motum: nam motus solis, & lunæ est cognitus saltem in confuso à vulgaribus, motus autem aliorum quinque planetarum non cognoscitur, nisi ab Astrologis. Nam cum corpora eorum sint vt communiter incognita vulgo, erunt à fortiori motus incogniti.

Quartò fit hoc, quia cum mensura de ratione sua sit aliquid distinctum, & determinatum, siue determinatiuum aliorum, quanto est minor tanto ei magis competit hoc, sicut est in numeris, quia numeri
K minores numerant maiores per replicationem suam in eis. In quantitatibus etiam continuis minima mensura est, ad quam reducuntur maiores, & per quam verificantur. Minor autem non habet per quem mensuretur, sed est simpliciter mensura. De hoc quarto Physicorum, ideo inter planetas illi debuerunt esse mensuræ temporis nostri, qui minorem, & breuiorem motum haberent. Et ob hoc non competit Saturno, nec Ioui mensurare tempora nostra, quia motus eorum est valde tardus, & non finitur nisi in longo tempore, scilicet Saturni motus quasi in triginta annis, & motus Iouis quasi in duodecim. Ex hac parte competebat satis Lunæ, quòd esset mensura tẽporis nostri, scilicet quia motus

suus

suus est breuior & velocior motu cęterorũ, quia ipsa complet totum circulum suum de puncto ad punctũ in 27. diebus modico plus, licet non attingat solem nisi in viginti & nouem diebus, & dimidio. Sol etiam habet motum breuem, quia in 365. diebus & quarta diei, vel quasi complet circulum suum, & sic istis magis, quam cæteris ex hac parte competit esse mensuras temporum. Verum est autem, quòd quantum ad hoc poterat etiam motus Veneris certificare tempora nostra, quia motus eius est tanti temporis sicut motus solis, idem de Mercurio.

Dicendum de Venere, quòd quantum ad hoc bene competebat sibi certificare tempora: obstant tamen superiora omnia, quæ dicta sunt, & ea, quæ infra dicentur. De Mercurio autem dicendum, quòd medius motus eius, & motus Veneris sunt idem cum motu solis: ideo Astrologi tabularij postquã inquisiuerint motum medium solis, non inquirunt motum medium pro Venere, & Mercurio, sed accipiunt eũdem, quem habet sol. Quantum ad motum verum est velocior Mercurius, & sępe præcedit solem immediatè retrocedit, & omnia facit velociter. Et ob hoc poetæ Gentilium vocauerunt Mercurium cursorem deorum, & habere talaria in pedibus ad volandum, scilicet, quòd per motum suum cito consequitur quemlibet superiorum, & mox retrocedit. Non conuenit tamen Mercurio distinguere tempora nostra propter prædicta. Et tamen adhuc minus competit ei, quam Veneri: primò quia venus est magnæ lucis, & Mercurius paruæ.

Secundò quia Venus est magni corporis, Mercurius parui valde.

Tertiò & pręcipuè, quia Mercurius raro apparet: nã vt communiter semper est sub radijs solis occultatus. Et cùm aliquando videtur, hoc est parum, scilicet in ortu matutino parum ante ortum solis, vel in occasum mox post occasũ solis & illico occidit. Differẽtia accidit propter magnitudinem epiciclorum. Nam licet medius motus Solis Veneris, & Mercurij sint semper in eadem linea: tamen Venus habet magnum epiciclum, ideo potest multum elongari à sole præcedendo, vel subsequendo: Mercurius autem habet paruum epiciclum, ideo modicum potest elongari, sed quasi semper erit sub radijs solis.

Quartò quia motus Mercurij est magis varius, q̃ motus aliorum planetarum, ideo difficilius est Astrologo calculare motum Mercurij, quam aliorum, & theorica eius etiam difficilior est. Et sic adhuc minus competit Mercurio distinguere tempora nostra, quã Veneri.

Quintò & principaliter pertinet solum ad solem, & lunam diffinire tempora nostra, quia ad illos planetas pertinet distinguere tempora, quibus magis cõuenit causare accidentia, quæ fiunt in temporibus: & tamen ad nullum planetam pertinet ita propriè de hoc, sicut ad solem & lunam. De sole autem patet, quia ipse est pater & fons vitæ tam in animalibus, quã in plantis, & per motum illius res viuunt, & moriuntur, vt magis manifestatur in plantis, & in quatuor temporibus anni, quæ fiunt per motum solis. Vnde Aristo. 1. de Generatione, & corruptione, totam causam generationis, & corruptionis omnium generabilium & corruptibilium attribuit soli, dicens secundùm accessum, & recessum solis in circulo obliquo fiunt omnes generationes, & corruptiones in terra. Et cum super cętera potestatem habeat specialiter super generationem hominis. Sic dicit Arist. secundo. Physicorum, sol & homo generant hominem, & nõ solum super corpus hominis: sed etiam super animã eius dixerunt antiqui, quod habebat potestatem ad

A faciendum eam ingeniosam, vel inertem, bonam vel malam, & sic de alijs qualitatibus. Sic dixit Homerus, & refert idem Aristo. tertio. de Anima, scilicet: Talem animam, quis habet, qualem ducit in die pater deorum & virorum. Quis, idest quilibet habet talem animam, qualem ducit, idest dignatur facere pater deorum & virorum, scilicet sol in die, scilicet in die conceptionis, vel in die natiuitatis hominis. De luna autem quantam potestatem habeat super ista inferiora manifestum est. Nam ipsa est regina omniũ humiditatum, & cum ipsa crescit in lumine, omnia humida crescunt, & cum ipsa decrescit humida omnia minorantur. Patet in accessu & recessu maris & ebullitione eius, qui fortior est, quando luna est plena, & fit magna differentia in quadraturis lunæ. B Patet etiam in arboribus, & omnibus plantis, quia luna crescente in lumine, implentur humiditatibus, & cum illa decrescit, decrescunt humiditates. Et ob hoc in scindendis arboribus obseruatur luna, alias omnia putrefierent. Patet etiam in liquoribus, vt in thyriaca, quia quandiu luna crescit illa crescit, etiam si ampulla fuerit quasi vacua, & si luna decrescit ipsa thyriaca minuitur, ita vt nihil videatur, vel paucum esse in ampulla, licet prius multum esset. Patet etiam in capitibus piscium, quia si quis capiat pisces luna crescente inuenientur capita humiditatibus plena: si autem sit luna decrescens lumine, capita sunt deficientia aliqualiter humiditatibus.

C Idem apparet in piscibus salitorum, quæ sunt humidiora crescente lumine lunæ, quam decrescente. Apparet etiam quod maius est in capitibus humanis. Nam cum cerebrum sit substantia medullosa, & humida crescit luna crescente, & est caput humanum tunc solidius, & melius dispositum. Cum verò luna decrescit, ipsum quoque decrescit cerebrum: intantum, quòd præ defectu illius coguntur quidam homines insanire illo tempore: qui tamen alijs temporibus habent lucida interualla, & isti vocantur lunatici, quia sequuntur tempora lunæ in furore suo, D quorum multos vidimus. Christus quoque sanauit multos istorum: nam beatus Lucas facit specialem mentionem, quòd Christus sanabat energuminos, arrepticios, & lunaticos.

Alij autem planetæ, licet habeant operationes suas super istam materiam elementalem, quia Deus nihil frustra & ociosum creauit: tamen non sunt operationes illorum, ita multæ, & tam manifestæ sicut operationes solis & lunæ: ideo potius ad solem, & lunam competit distinguere tempora & mensurare.

Sextò & vltimo fit hoc, quia naturaliter competit soli, & lunæ mensurare & diuidere tempora, & non alijs planetis, quia Genesis primo. dicitur, quòd Deus creauit solem, & lunam. Et dicitur sic: Dixit Deus, E fiant luminaria in firmamento cęli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, tempora dies, & annos. Dicitur, quòd sint in signa ad signandam pluuiam, & serenitatem, & alia accidentia temporis, quæ cognoscuntur per solem & lunam, & multa alia signãt, de quibus non est modo dicere. Et dicitur, quòd sunt in tempora, idest menses: quia luna facit menses, scilicet vna lunatio est vnus mensis. Dies per solem fit, annus autem tam per solem, quam per lunam. Ex hoc apparet rationabiliter, quòd nullus debeat aut possit conuenienter computare annos suos, & reliqua tempora nisi per solem, aut per lunam.

CAPITVLVM XCII.

Quod illa emendatio quam fecit Numa pompilius in annis Latinis ponendo 12. menses fuit per menses, & annos lunares, & quot inconuenientia sequuntur in computatione ista.

NVNC autem redeundo ad id, quod inceperamus, dicendum, quòd ista emẽdatio, quę facta est per Numã pompiliũ ad duodecim menses, fuit per menses lunares, & duodecim menses lunares constituebant annum, sicut fit apud Hebræos, & Arabes. Sic erãt iam tempora emendata apud Latinos, & melius se habentia, q̃ prius, cùm saltem regeretur annus per motum lunæ. Prius autem non computabatur per cursum alicuius astri. Et tamen adhuc non erant plenè emendata, qa duodecim lunationes non complent cursum solis. Nam duodecim lunationes faciunt 354. dies, & cursus solis cõpletur in 365. diebus, & quarta diei vnius. Et sic annus solaris est maior quam lunaris vndecim diebus, & vna quarta diei.

Ex hoc sequebantur inconuenientia, licet non tam manifesta sicut in priori computatione. Nã cùm annus solis excedat lunarem in 11. diebus, & quarta, si in isto anno inciperent eadem die annus solaris, & lunaris, finiretur annus lunaris die vicesima Decembris decurtando 11. dies, & in sequenti anno finiretur nona die Decẽbris decurtando 11. dies, & in tertio post hoc finiretur annus die vicesimanona Nouembris, & sic decurtando semper 11. dies. Et per istum modum in trigintatribus annis solaribus decurtatur vnus annus lunaris, & 33. anni solares efficiũt 34. annos lunares, quia vndecies triginta, & tres sunt trecenti sexagintatres, & sic complet vnum annum deficientibus duobus diebus. Et hoc non computãdo dies bissextiles, quia alias non deficiunt duo dies, sed superabundant sex dies, quia in 33. annis sunt octo anni bissextiles.

Item sequebatur ex hoc varietas temporum. Nam aliquando inciperet annus in Ianuario, aliquando in Martio, aliquando in Augusto, & aliquando in Nouembri, & sic per omnes menses, quia si nunc inciperet annus lunaris prima die Ianuarij, vsque ad tres annos decurtando in quolibet vndecim dies inciperet die 28. vel 29. Nouembris. Et post sex annos inciperet die 26. vel 27. Octobris. Et post nouem annos inciperet die 22. vel 23. Septembris. Et post duodecim annos inciperet die 19. vel 20. Augusti. Et sic post 33. annos rediret iterũ annus lunaris ad principium Ianuarij, vel quasi, & esset idem cum principio anni solaris. Istud autem erat satis inconueniens, quia non essent tempora fixa in mensibus, sed aliquando esset ver in mense tertio lunari, & aliquando in octauo, & aliquã do in vndecimo, & sic per omnes mẽses volueretur. Ita fieret de æstate, & autumno, & hyeme. Patet hoc quia principium anni lunaris variatur per menses nostros omnes, vt supra declaratum est, sunt tamen tempora fixa in mensibus nostris, ergo mutantur quantũ ad menses lunares. Et hoc est inconueniens, quia sic non certificantur tempora per annum: & tamen annus debet esse taliter dispositus, quòd secundùm partes eius tam cognoscerentur qualitates temporum, sicut est in anno, & mensibus nostris. Nam scimus, quòd in Augusto, & Iulio nunquam sunt magnæ niues & frigora, & in Decembri, & in Ianuario nunquã sint magni dies. De hoc tamen non possunt esse certificati illi, qui vtuntur anno lunari, quia aliquando in mense suo sexto sunt magni æstus, & aliquando magnæ niues, cum mẽsis sextus illorum, & quilibet aliorum varietur per omnes menses eorum, & aliquando

F coincidit cum æstate, aliquãdo cum hyeme, & interdum cum vere, vel autumno. Est aliud magnum inconueniens, quia non scient in quo mense sunt magni dies, vel parui, vel solstitia quando sunt, & quando æquinoctia. Nos tamen per annum solarem omnia hæc nouimus. Nam certũ est nobis, quòd in Decembri nunquam sunt magni dies: etiam quòd in Iulio nũquam sunt parui dies, & quòd dies Decembris inter nos nunquam excedit nonam horam nisi per paucum, & quòd in Iunio nunquam erit dies minor 15. horis nisi in pauco, & consimiliter de omnibus alijs mensibus scimus ad quot horas peruenit in quolibet eorum dies, & ad quot nox, & istud non mutatur. Scimus etiam in quibus mensibus sunt æquinoctia,

G quia semper sunt in Martio, & Septẽbri, & in quibus sunt solstitia, quia semper sunt in Iunio, & Decembri.

In annis autem lunaribus non potest hoc sciri: nã aliquando in mense primo anni lunaris possunt esse, & erunt dies minimi, vtpote quãdo coinciderit cum Decembri, aliquando erunt ibi dies maximi, scilicet quando coincidat cum Iunio, aliquando erunt dies æquales, vtpote quando coincidat cum Martio, vel cũ Septembri, & idem est de quolibet alio mense lunari. Quia vt declaratum est quilibet mensis lunaris per successionem temporis coincidit cum omnibus mẽsibus solaribus, & sic in quolibet mense de lunaribus est aliquando æquinoctium vernale, scilicet quando coincidit cum Martio nostro, & aliquando æquino-

H ctium autumnale, scilicet quando coincidit cum Septembri nostro, & aliquando solstitium æstiuale, scilicet quando coincidit cum nostro Iunio, & aliquando solstitium hyemale, scilicet quando coincidit cũ Decembri nostro.

Istud est autem magnum inconueniens, quia totaliter turbaret animos vulgarium, cum mẽses sui non semper concordent eisdem conditionibus temporũ & quantitatibus dierum, in mensibus autem nostris dato, quòd quis nesciret nomen mensis, per qualitatem temporis, & quantitatem dierum sciet quis mensis sit: ideo ille modus distinguendi, & computandi tempora non est satis conueniens.

I Istum modum obseruant nunc Arabes, & Saraceni, qui computant nunc menses suos ab apparitione lunæ nouæ vsque ad sequentem apparitionẽ, & constituunt lunationes duodecim, & 12 menses in anno, de quo Alfraganus in principio sui. Et ob hoc habẽt isti annum mutabilem quantum ad principium suũ, quia aliquando coincidit mẽsis primus suus cum nostro Maio, aliquando cum Augusto, interdum cum Octobri, & sępe cum Ianuario. Et sic per omnes alios menses nostros variatur principium anni sui, & est annus suus minor quam noster in 11. diebus, vt supra dictum est.

CAPITVLVM XCIII.

K *Quomodo cum Hebræi computent tempora sua per menses, & annos lunares, non sequuntur aliqua inconuenientia de prædictis sed annus suus incipit semper in Martio, vel prope, & quare faciunt ibi semper principium anni.*

SED obijcietur, quòd non sequuntur ista inconuenientia de varietate temporum, & dierum in annis, & mensibus lunaribus: nam Iudæi computant tempora sua per annos, & menses lunares, vt supra patet, & est notorium facti permanentis, quia sic semper computauerunt, & nunc etiã computant, & tamen non variantur tempora sua, sed semper mẽsis suus primus coincidit cùm Martio nostro in toto, vel in parte, cum illa lunatio, quæ est proximior

ximior æquinoctio vernali sit primus mensis Iudæorum: & tamen æquinoctium vernale est die vndecima, vel decima Martij. Et sic lunatio illa, in qua ipsi incipiunt non potest ad plus distare ab æquinoctio vernali, quam 15. diebus, vel 16. ante aut retro. Nam si Luna, quæ incipit ante æquinoctiũ vernale sit plusquam 15. diebus ante æquinoctium, necesse est, quòd lunatio, quæ incipit post æquinoctium distet paucioribus, quam 15. diebus ab æquinoctio, quia inter principium huius lunationis, & sequentis non possunt esse plusquam triginta dies.

A

Ex quo sequitur, quòd primus mensis Iudæorum, qui magis potest distare à Martio nostro, non potest plus distare, quam vt incipiat die 22. vel 23. Februarij, aut 26. Martij, quia quilibet istorum terminorum distat ab æquinoctio vernali, quod est die decimo, vel vndecimo Martij diebus 15. vel 16. Omnes autem inchoationes annorum Hebræorum sunt necessario inter istos duos terminos, de quo supra tetigimus in declaratione secundæ conclusionis. Hoc præsupposito, stat dubium, scilicet, quòd Hebræi computant tẽpora sua per annos, & menses lunares, & tamen non variantur tempora sua per menses nostros, quia primus mensis suus semper est in vere incipiẽs ab æquinoctio vernali, vel quasi. Et principium quarti mensis sui semper erit apud solstitium æstiuale, scilicet coincidet cum Iunio nostro in toto, vel in parte. Et septimus mensis suus erit apud æquinoctium autumnale, & coincidet cum nostro Septembri in toto, vel in parte.

B

C

Dicendum est, quòd verum est, quòd Hebræi computant tempora sua per menses, & annos lunares: & tamen si solum sequerentur cursum lunarem, faciendo annum suum vniformem semper, scilicet ex mensibus duodecim, fierent omnes istæ mutationes, quæ supra enarratæ sunt, quas patiuntur Arabes, & Saraceni in annis suis, qui solum computant per menses lunares constituendo annos vniformes, scilicet quemlibet ex lunationibus duodecim. Hebræi autem computant per lunam, & faciunt semper principium anni sui circa æquinoctium vernale, non quidem quasi sit hoc consequens ad computationem annorum lunarium, sed quia tenentur ad hoc ex necessitate. Nam Deus mandauit eis, quòd facerent semper Phase luna 14. mensis primi ad vesperum, Exodi decimosecundo, & Leuit. vigesimotertio, & Numer. nono, & vigesimooctauo. Et iussit etiam, quòd istud Phase semper esset in tempore vernali, scilicet in principio veris quando incipiunt esse fruges nouę in terra Chanaan, Deuteronomij decimosexto. Ex quo sequitur, quòd Iudæi cogebantur facere, quòd mensis suus primus semper inciperet circa æquinoctium vernale. Ibi est principium verni tẽporis, & primi, sicut Deus dixerat, memento primi, & verni temporis, quando egressus es de Aegypto eodem capitulo. Hoc autem non poterant facere Iudæi, si sequerentur cursum lunarem faciendo menses omnes æquales, scilicet quẽlibet ex mẽsibus duodecim: ideo adinuenerunt quendam modum ad faciendum, scilicet, quòd essent anni inæquales, scilicet quidam ex duodecim mensibus, alij ex tredecim, & istud ordinauerunt per quendam circulum decem nouenalem, de quo fuit magis declaratum supra in expositione secundæ conclusionis: alias autem per cursationem lunæ necesse erat incidere in omnia inconuenientia supra posita, sicut faciunt Arabes, vt dictũ est.

D

CAPITVLVM XCIIII.

Quod post emendationem Numæ pompilij, qui constituerat menses & annos lunares fuit alia emendatio, in qua menses, & anni facti sunt solares, & annus constabat ex 365. diebus non addendo quartam, & quot inconuenientia sequebantur ad hoc.

OB hoc ergo illa computatio, quæ facta est à rege Numa pompilio de duodecim mẽsibus lunaribus, licet esset conuenientior, q̃ computatio, quæ prius fiebat per decem menses: tamen non erat penitus emendata propter inconuenientia supra posita. Et sic postea inter Latinos fuit facta alia emendatio. Voluerunt enim se deducere ad distinguendum tempora per solem. Et ob hoc fecerunt annum ex duodecim mensibus sicut prius: fecerunt tamen istos menses maiores, vt continerent insuper illos vndecim dies, in quibus superabundat cursus solis ad duodecim lunationes. Et sic duodecim menses nostri continent dies 365. ista autem computatio non recipiebat illa inconuenientia, quæ supra posita sunt euenire computantibus per annum lunarem, scilicet, quòd non variantur menses per tempora anni, nec sunt in eodem mense aliquando dies æquales, aliquando valde minimi, aliquando valde magni, sed semper est idem modus.

Talem modum computandi annos, & ponendi menses obseruant Persæ, & Aegyptij, quorũ nõ sunt anni bissextiles. vt patet in tabulis regis Alphonsi, & in Almagesto Ptolemęi, & in Alfragano ĩ principio. Istam ergo computationem tenuerunt Latini vsque ad tempora Iulij Cęsaris, & Octauiani. Computatio autem ista, licet non pateretur tam manifesta inconuenientia, sicut duæ præcedentes, tamen incidebat in illa inconuenientia, in quæ incidunt computationes per menses, & annos lunares. Quod patet, quia cursus solis non completur pręcisè in 365. diebus, sed superabundat quarta, quam sol requirit vltra istos dies, & sic in singulis quatuor annis deficiebat vna dies, quæ colligebatur ex quatuor quartis, & sic in multis annis causabatur grauis error: vtpote si nunc intraret sol in Ariete die vndecimo Martij, & computarentur in anno solum 365. dies, necesse erat quòd post quatuor annos non intraret iam sol in Arietẽ die vndecima Martij, sed die 12. quia colligebatur vna dies ex istis quatuor quartis, quam oportebat iam superponere cursui solis. Et si nos non adderemus necesse erat, ꝙ esset falsa cõputatio in vno die. Et sic post alios quatuor annos deficeret alia dies, & intraret sol iam in Ariete die tertiadecima Martij, & sic ĩ quibuslibet quatuor annis transibit sol per vnam diem vltra, & mutabitur de suo loco. Et in centum, & viginti annis transibit triginta dies, quia tot anni bissextiles sunt in illis. Vnde si sol ingrederetur anno isto in Arietẽ die vndecima Martij, & annus solum haberet 365. dies non computando quartam, necesse erat, quod vsque ad centum, & viginti annos ingrederetur sol in Ariete die vndecimo Aprilis. Et post ducentos, & quadraginta annos intraret sol in Ariete die vndecima Maij. Et post trecẽtos, & sexaginta annos intraret sol in Ariete die vndecima Iunij. Et post septingentos, & viginti intraret in Ariete die vndecima Septembris. Et vsq; ad mille & octoginta annos ingrederetur sol in Ariete die vndecima Decembris. Hoc patet accipiendo pro singulis quatuor annis vnum diem, & quia inter vndecimum Martij, & vndecimum Iunij sunt nonaginta dies, vel quasi non curando de vno, vel duobus, quia non differt, transibit sol istos dies de errore in trecẽtis, & sexaginta annis, quia nonaginta est quarta

E

pars

pars istorum, & inter vndecimam Martij, & vndecimam Septembris sunt centum 80. dies computando 30. pro quolibet mense, & isti sunt quarta pars de septingentis & viginti: ideo in tot annis mutaretur locus solis de vndecima Martij in vndecimam Septembris. De vndecima Martij vsque ad vndecimam Decembris sunt ducenti septuaginta dies computando triginta pro quolibet mense, & sunt quarta pars de mille, & octoginta: ideo in tot annis transibit locus solis de vndecima Martij in vndecimam Decembris si quolibet anno omittatur vna quarta diei de motu solis, quam habet vltra 365. dies.

Hoc dato sequetur, quòd vsque ad centum viginti annos esset æquinoctium vernale vndecima die Iunij si nunc est vndecima die Martij. Et vndecima die Septembris esset solstitium æstiuale, & vndecima Decembris esset æquinoctium autumnale, & vndecima Martij esset solstitium hyemale. Quod patet, quia mutata vna quarta Zodiaci de loco suo mutarentur omnes aliæ. Et tunc essent duo inconuenientia, quæ supra assignabantur, scilicet, quòd non tempora anni essent fixa per menses, sed mutarentur, quia ver nunc incipit in vndecimo Martij in æquinoctio vernali, & tunc inciperet in vndecimo Iunij cum ibi esset æquinoctium vernale. Et æstas, quæ nunc incipit in vndecimo Iunij, vel quasi inciperet in vndecimo Decembris, quia ibi esset solstitium æstiuale. & autumnus, qui nunc incipit vndecima Septembris, inciperet vndecima Decembris. Et hyems, quæ incipit vndecima Decembris, inciperet vndecima Martij.

Secundum inconueniens sequeretur, scilicet, quia non haberent semper menses vniformitatē in quantitate dierum, quia cum nunc sit æquinoctiū in Martio sunt ibi dies æquales noctibus: & tamen secūdum consequentiam superiorum, cum iam solstitium hyemale esset die vndecima Martij, esset ibi minima dies anni, & in Iunio, vbi nunc est maximus dies anni, esset æqualitas dierum, quia ibi esset æquinoctium vernale, & in vndecimo Septembris, vbi nunc nox æquatur diei, esset tunc maxima dies anni, quia esset ibi solstitium æstiuale. Et vndecima Decembris, vel quasi vbi nunc est minima dies anni esset dies æqualis noctis, quia esset ibi æquinoctium autumnale. Omnes istæ assignationes terminorum sunt grosso modo, & gratia exempli non curando de præcisione, quia quantū ad præsens non est necesse poni præcisam veritatem, cum non ponatur hoc, vt conclusio intenta ꝫ sed vt exemplum.

Similiter autem si nunc incipit vndecima Martij vsque septingentos & viginti annos, erit principium autumni vndecima Martij, & principium hyemis vndecima Iunij, & principium veris vndecima Septembris, & principium æstatis vndecimo Decembris, eo quòd in tanto tempore mutatur locus solis per centum octoginta dies, qui faciunt sex menses, dimittendo quolibet anno vnam quartam diei de motu solis. Et sic nunc in medio Iunij, vbi sunt grauissimi æstus esset altissimum gelu, & in medio Decembris essent grauissimi calores. Etiam in Decembri esset maximus dies anni, & in Iulio esset minimus.

CAPITVLVM XCV.

De emendatione temporum, quam fecit Octauianus addendo quartam bissextilem, & quare illi dies vocantur intercalares, & quare bissextus, & quomodo fuit postea corrupta ista emendatio per sacerdotes.

OB hoc ergo Iulius Cesar, & Octauianus Augustus correxerunt istam computationem addendo quartam diei. Et quia vna quarta diei non potest per se computari, cum non sit dies integer: fecerunt, quòd tres anni continui computarentur sine quartis, & in quarto anno adderetur vna dies. Istam computationem commendauit Octauianus sacerdotibus. Nam errorem temporum præteritorum ipse emendauit, & fecit incipi nouam computationem in qua singulis quartis annis sacerdotes apponebant vnam diem. Et quia ista dies non ponebatur in principio anni, nec in fine, sed in mense Februarij, vocabatur dies interposita, vel dies intercalaris, vt vocat eam Solinus in Polyhistor. scilicet dies inter computata, quia calare vocare, vel computare est, & intercalare est computando interponere. Fuit enim ista dies vocata bissextus, vel dies bissextilis, quia in anno quarto, in quo restaurabantur quartę omissæ non scribebantur 366. dies de anno, quia hoc esset confundere Calēdarium, si aliquando scriberetur aliquid, & postea deleretur, sed manebat semper annus in 365. diebus: in illo tamen anno quarto vna de diebus computabatur bis, & ista erat 24. dies Februarij, & illa dies incidit sexto Calendas Martij, & dies ille sextus Calendarum Martij computabatur bis in illo anno: ideo vocabatur ille dies bissextus, idest bis computatus, ille sextus dies Calendarum Martij, & nullus alius sic computabatur: Si autem dies quintus Calendarum Martij bis computaretur, vocaretur bis quintus, sicut nunc vocatur bissextus.

H Ista computatio sic emendata mansit sic aliquanto tempore viuente Octauiano, sed postea auaritia sacerdotum, qui intercalabant diem corrupta fuit. Nā publicani, qui vectigalia & reditus vrbis per annum dato precio colligebant, conueniebant cum sacerdotibus illis, vt extenderent annum per vnam diem intercalando, quia magna eis lucra ex hoc ipsis proueniebant, sacerdotes verò pecunia corrupti intercalabāt, & sic euenit interdum, quòd tres annos, vel quatuor simul continue intercalauerūt, scilicet quatuor annos continuos faciendo bissextiles, quod erat contra conditionem temporis. Vnde emendatam iam, & bene se habentem temporum habitudinem corrupti pecunia cōfunderunt. Errore comperto & simul origine eius cognita Octauian⁹ fecit, vt quot dies bissextiles sacerdotes ex abundantia intercalauerant, tot omitterent intercalare in annis sequētibus, & sic trāsierunt aliquot anni sine die bissextili, quo facto rediit temporis habitudo in pristinum statum. Et illa computatio, & emendatio temporum est, quæ vsque in hodiernum diem manet. Nam singulis quatuor annis exactis intercalamus vnum diem bissextilem. De his emendationibus temporum ponit Solinus in Polyhistor. cap. de diebus intercalaribus, apud Latinos autem nullæ aliæ temporum emendationes factæ sunt.

CAPITVLVM XCVI.

In quo declaratur, quòd calculationes Astrologicæ nō omittunt aliquam emendationem factam in temporibus, & quòd ratio contra Astrologos non valet.

K EX hoc autem apparet ad rationem in oppositum, scilicet, quòd Astrologi omiserunt aliquam emendationem temporis qua non cōputata sequatur error: nullam, quippe omittunt. Nam vt deductum est successiuè per consequētiam temporum, vltima emendatio temporis Latini fuit de quarta bissextili, siue de die intercalari: & tamē istam emendationem Astrologi obseruāt, quia computant annos suos cum quarta bissextili, quādo computant

A putant per æram Christi: ergo nullam emendationẽ temporum omittunt. Ista autem emendatio de die intercalari ante Christi natiuitatem facta est, cum fuerit facta per Octauianum. Etiam quia era Christi est era bissextilis, vt supponũt Astrologi, & omnes computistę ecclesiastici: ideo necesse est bissextum præcessisse, idest emendationem de quarta bissextili. Cũ verò dicũt post Christi mortem forte fuisse aliquam emendationem, quam omiserunt Astrologi, falsum est, quia post quartam bissextilem nullus emendauit tempora Latinorum.

B Item patet, quia si aliqua alia emendatio fuisset postea facta, illa appareret in mẽsibus Latinorum sicut apparent omnes aliæ: nam cum correpti fuerũt mẽses faciendo duodecim, cum prius essent decem, satis apparet, quia duodecim habemus. Et cum emendati fuerunt faciẽdo eos solares, cum prius essent lunares etiam satis ex ipsis mensibus constat, quia maiores sunt, quam lunares. Etiam cum emendatum est faciendo Ianuarium, & Februarium primos mẽses anni, qui prius erant vndecimus & duodecimus, & satis constat cum ipsi nunc primi sint. De emendatione etiam quartæ bissextilis satis apparet, quomodo facta sit, cum continue obseruetur. De nulla tamen alia emendatione constat in mensibus: nulla ergo alia facta est.

C Item patet, quia si vltra istas tres emẽdationes fuisset aliqua facta in mensibus Latinorum, illa obseruaretur, sicut obseruantur cęteræ: & tamen nullam aliã videmus obseruari ab aliqua gente. Nam nec Ecclesia aliquam obseruat vltra bissextilem, nec etiam vulgares: ideo nulla alia facta est. Si autem dicas, quòd aliæ fuerunt emendationes factę temporum, sed illę non obseruantur. Dicendum, quòd tunc ita habetur ac si nunquam factę fuissent, quia ita manerent tempora confusa illis factis, & non obseruatis, sicut si nũquam factæ fuissent, & sic non esset de illis arguendũ contra Astrologos, cum nec vulgus teneat illas.

D Item Astrologi obseruant tempora eo modo, quo Ecclesia, & vulgus obseruant, & ita computant menses solares, & obseruant diem intercalarem, siue bissextilem. Licet ergo aliqua adhuc emendatio facta fuisset, quam omitterent Astrologi, non erat contra eos de illa arguendum. Quia vis argumenti posset sic stare, si ecclesiastici, vel vulgares dicerent diem mortis Christi fuisse 25. Martij, & Astrologi dicerent non fuisse possibile, quia non poterat illa esse dies veneris, nec luna 15. si dicent vulgares, quòd Astrologi non computabant per eadem tempora, per quæ illi, & ob hoc sequebatur error in conclusione, rationabiliter dicerent, quia sumptis diuersis computationibus tẽporum non potest sequi idem terminus rei deputatę. Et tamen hoc non est verum, quia Astrologi supponunt omnia, quæ supponunt ecclesiastici, & vulgares, scilicet, quod iste sit annus millesimus quadringentesimus quadragesimustertius, & quòd nunc in Ianuario, vel in die Natalis incipit annus 1444. Christi, & computando istos annos vtuntur annis bissextilibus: ideo non discordãt in aliquo à vulgaribus in modo computandi. Et tamen adhuc stante hoc per istã computationem concordem, deducunt Astrologi, quòd non potuerit esse mors Christi 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martij, quod idem est. Ideo non potest eis obijci de aliqua temporũ emendatione omissa, dato quòd verum esset, quòd aliqua omisissent.

Item non stat ista obiectio, quia si fortè aliquam temporum emendationem omisissent, procederent iam semper præsupposito errore. Vnde impossibile erat inueniri veritatem in calculationibus suis, & cõclusionibus, & iudicijs: & tamen quidquid ipsi dicant de motu corporum cęlestium, & pro quocunque tẽpore, sic euenit punctualiter, sicut ipsi dicunt. Nec in aliquo errãt, vt patet in eclypsibus, coniunctionibus, oppositionibus planetarum, & in omnibus alijs, quæ per motum haberi possunt: ergo non procedit calculatio sua præsupposito aliquo errore, & consequenter non omittunt ipsi in sua calculatione aliquam tẽporum emendationem factam. Et sic patet, quòd ista ratio nihil contra eos militat, scilicet, quòd erret computatio Astrologica, eo quòd omittat aliquam emendationem factam in temporibus.

CAPITVLVM XCVII.

De illo errore, qui manet adhuc nunc in mensibus Latinis, vnde prouenit, & quare non emendatur.

Est autem verum, quòd vna corruptio & confusio manet adhuc post omnia hæc in computatione temporum Latinorum, ad quam viri periti in Astrologia à multis annis aduerterunt: & tamen adhuc confusio illa inemẽdata manet. Est autem error, quia ad hoc, quòd manerent tempora plenè certificata necesse erat inueniri verissimam, & præcisam quantitatem temporis, in qua sol cursum complet: & hanc tenendo nunquam mutaretur locus solis quãtum ad principium annorum, & manerent tempora anni fixa per menses, etiam si in æternum mundus duraret, & nũquam mutaretur quantitas dierum in mensibus, si tot horas haberet nunc dies in Martio, vel in Februario, & sic de cęteris mensibus, tot haberet in æternum, & nulla sequerentur inconuenientia de his, quæ euenire & assignari solent, quando tempora sunt inemendata. Sed ad istã nunquam peruentum est in emendationibus factis in mensibus Latinorum. Nam quando erant anni dierum 365. sine quarta bissextili non complebatur in eis circulus solis, sed deficiebat aliquid, quod erat satis notabile & apparens collectum in multis annis: ideo Octauianus quartam addidit bissextilem. Sed cum hoc factum est non fuit etiã assignata verissima quantitas motus solis, quia motus solis ad hoc, quòd compleatur non exigit vnam quartam integram, idest sex horas, sed aliquid est minus: ideo cum in multis annis colligatur illud, causat aliquem errorem apparẽtem. Vera autem quantitas cursus solis est dierum 365. & insuper quinque horarum & plusquam dimidię, vel quasi & certorum minutorum, vt ponitur secundùm totam suam præcisionem in tabulis regis Alphonsi.

Emendata fuit per Greg. XIII sum. Pont. quam emẽdationem nunc retinemus.

Et secundùm hoc cum quolibet anno detur aliqđ modicum de quantitate temporis plusquam exigat cursus solis, quantumcunque sit illud modicum, necesse est, quod per multa tempora collectum faciat aliquando vnam diem. Et tunc ista dies tota erit superaddita ad verum motum solis. Et sic per multos E annos perdẽtur duo dies, & tres, & sic quousque perdatur magna quantitas temporis superaddendo, vtpote si in isto anno secundùm veritatem ingrederetur sol in primum minutum Arietis in meridie die vndecima Martij, & nos computationem nostram, quam nunc tenemus de quartis bissextilibus continuaremus semper, necesse esset in quolibet anno addi aliquid de tempore supra veram quantitatem cursus solis quousque colligeretur ex illis particulis vnus dies. Et ponamus gratia exempli, quòd colligatur in centum annis: nunc autem completis centum annis secundùm computationem nostram de quartis bissextilibus intrat sol in Ariete rursus in meridie vndecimi diei: quia tamen secundum veritatem vnus dies additus fuit supra veritatem in toto isto tempore, necesse

cesse est, quòd sol intret in Arietem die decima Martij ad meridiem, & post ducentos annos incuruabit aliam diem quam nos ei superfluo damus, & intrat in Arietem nona Martij ad meridiem, & sic procederet iste error. Et manifestatur magis iste error, quia, vt ait Beda, legimus Domino nascente solstitium fuisse, scilicet solstitium hyemale, quod est in Decembri. Et cum Christus natus fuerit 25. die Decembris, necesse erat, quòd solstitium esset illa die, scilicet minor dies anni, & introitus solis in Capricornum. Nunc autem solstitium hyemale est die duodecima, vel tredecima Decembris, ex quo patet, quòd in istis 1443. annis qui sunt à natiuitate Christi vsque nunc, retrocessit solstitium per duodecim, vel tredecim dies.

Item siquis inquirat per calculationem Astrologicam, quo die Martij introiuit sol in Arietem anno, quo Christus natus est, inueniet, quòd erat dies 23. Martij, vel quasi, & nunc intrat die decimo, vel vndecimo. Et sic mutatum est per totidem dies æquinoctium vernale, per quot solstitium hyemale, & generaliter mutantur omnia alia loca, & introitus solis, qui illo tempore erat.

De isto autem errore, an eueniat solũ ex eo, quòd additur quarta bissextilis, cum non sit plena quarta, vel aliquid faciat ad hoc diuersitas mot⁹ augium Solis, vel pertineat ad motum accessus, & recessus Capitis Arietis & Libræ, non est ad præsens certificare quia longissimum opus est, & per se tractatum speciale exigens. Prouenerit autem vndecunque voluerit, de errore tamen, quòd sit, manifestum est. Et si mundus multum duraret, eueniret necessariò, quòd in Decembri esset æstas, & hyems in Iunio, & ver in Septembri, & autumnus in Martio. Patet deducendo sicut supra deducebamus contra illos, qui omittebãt quartam bissextilem, nisi quòd illi in quatuor annis perdebant vnum diem, & nos perdimus eum in centum annis, vel quasi.

Iste error apud Latinos nunquam emendatus est, quia quantum ad vulgus non sentitur: cum in vita vnius hominis, vel duorum etiam si longissime viuant non apparet differentia aliqua, cum non sit nisi differentia vnius diei, & ipsi non possunt aduertere ad tam paruam rem.

Sæpe autem aliqui periti Astrologi ab Ecclesia, & à summis Pontificibus petierunt emendari istum errorem, & adhuc hodie petunt, quem ipsi possent faciliter emendare. Sed non aduertitur ad hoc. Et sic patet ad rationem istam, & consequenter ad totum dubium. Christus sit benedictus in sæcula. Amen.

Defensorij trium conclusionum Alphonsi Tostati Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G.

Omnes sunt Quaterniones, preter G, Duernionem.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.

ALPHONSI TOSTATI HISPANI, EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſsimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſsimi,

OPVSCVLA ERVDITISSIMA:

De Sanctiſſima Trinitate: De ſtatu Animarum poſt mortem: De optima Politia: Super Ecce Virgo concipiet: Contra Sacerdotes concubinarios.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictiſsimum Hiſpaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, MDXCVI.

Apud Io. Baptiſtam, & Io. Bernardum Seſsam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI
ABVLENSIS
OPVSCVLVM
De Sanctissima Trinitate.

PRÆFATIO.

IVXTA conditionem temporis vernalis altissimus me sopor tenebat, quo omnibus relictis gratissima quiete resolutus eram, cum subito quodam delapsu aduenisse visa est veneranda institutrix mea sororum dignissima Vrania, cuius ab ipsis teneris crepundijs monitis edoctus fueram, ita vt in hāc quomodolibet iuuenilem euasissem ætatem, quæ vt laudabilibus destitutū operationibus soli degeneri vacare sopori intuita est, ingemuit, pariter & indignata est, vultus tamen dignitate seruata, mordaciter & imperiose inquit: Quid te alumnorum meorum quondam dignissime, nunc vero ipso actu cunctis indignior tanta solicitudine enutriui, vt in hanc solidam ætatem exurgeres? Quid tibi Castalios amnes Pegaseo fonte manantes ad satietatem tradidi epotandos? Quid tibi toties inter bicipitis Parnasi iuga concordium sororum choros videndos dedi? Quid te (quod his longe præstantius erat) ipsius chori feci participem? Quid te postremo gemina laurea infulaui, si degenere sopore solutus ignominiosam vitam acturus es? Resume vires, animos viriles indue, alicui te altissimę actioni tradito, quo & labores tuos, & nostra studia æternis attollas præconijs. Ego autem tantæ maiestatis confusus præsentia, nihil quod iuste obijcerem habens erubui, quod tamen consopita ratio in promptu habuit, elocutus sum. O imperiosa Domina, a tenera ætate hucusque in tuis militaui castris, nunc tandem aliquando cessandum est. Ad quod illa, o alumne ridendum aliquid dixeris, cum enim a tenera ætate hucusque in castris meis inclyte militaueris, nunc in virile robur euadens quiescendum putas? nec cernis quantum ista ignobiliter dicta sint? Ego igitur cum ad hæc nihil mihi dicendum occurreret, parui, illa vero disparuit. Illius ergo secutus monita, huic altissimæ speculationi, quæ de Sanctissima Trinitate est, eius, de qua agetur præmisso subsidio, me applicandum censui. De hac tamen re summa, & excellentissima iuxta Beatum Augustinum primo libro de Trinitate, cum modestia, & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque deuotis audiendum, vbi quæritur vnitas

Trinitatis, Patris, Filij, & Spiritussancti; quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Ad huius autem operis prælibationem Paraphum illum decreui inserere, qui habetur 1. Sent. distinct. 2. & incipit; Proponamus ergo in medium Veteris, ac Noui Testamenti auctoritates, quibus diuinæ vnitatis, atque trinitatis veritas ostenditur, ac primum ipsa legis exordia occurrant. Magister in hac 1. dist. libri primi intendit determinare de Sanctissima Trinitate personarum, & vnitate essentiæ, & quia secundum August. primo lib. de Trin. duplex modus tractandi est sanctorum Doctorum de Sanctissima Trinitate, scilicet, vt primo auctoritatibus sacræ scripturæ confirment quod intendunt; secundo vt exemplis, & similitudinibus naturalibus illud persuadeant, Magister primum modum in distin. ista tenet. & per testimonia Noui, & Veteris Testamenti declarans vnitatem essentiæ, & personarum Trinitatem. Et sequenti distinct. 3. illud exemplis, & similitudinibus, iuxta secundum modum confirmat. Et pro expeditione primi dicit, quòd proponenda sunt in medium testimonia veteris, & noui Testamenti. Istud dicit, quòd nulla auctoritas solida est, nisi illa, quæ Spiritu sancto dictante data, & talis est scriptura vtriusque Testamenti, quę tota prophetice scripta est, iuxta illud 2. Pet. 1. Hoc primum attendentes, quòd scriptura prophetica propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto dictante, locuti sunt sancti Dei homines. Aliæ autem scripturæ non sunt factæ Spiritu sancto dictante, vel saltem non constat hoc, ideo eis non tantum innitimur. Per has scripturas Magister vult probare vnitatem deitatis, & trinitatem personarum. De vnitate tamen essentiæ, quia est consideratio magis naturalis, cum de ea tractet Aristot. 8. Physic. & in 12. Metaphy. nihil in præsenti dicendum est. Sed de ipsa personarum Trinitate. Ad huius dubij maiorem inuestigationem sequens quæstio cum suis conclusionibus subiungetur, scilicet, Vtrum in diuinis esse Trinitatem sit aliquo modo necessario conuincibile, vel personarum pluralitatem. In quæstione ista satis est declarare vnum de duobus, scilicet, quòd sit in diuinis Trinitas personarum, vel quòd sint plures personæ, siue sint tres, siue non. Et dico an sit conuincibile per aliquem modum necessarium, quia multi modi sunt conuincendi necessario. Vnus modus est per demonstrationem, quæ facit scire, vt patet 1. Posterio. Et per istam simpliciter conuincitur quilibet: cum demonstratio sit communis omnibus. Alius modus est per auctoritatem necessariam, quia interdum occurrit tantæ necessitatis auctoritas, vt nullo modo possimus euitare illam, sicut nec demonstrationem, sed potius teneamur illi inniti, quàm demonstrationi assentire, sicut dicit Beatus Petrus in Cano. 2. cap. 1. loquens de transfiguratione Christi, in qua viderunt tres Apostoli gloriam corporis eius clare, dicit tamen quòd sermo propheticus est certior probatio, quàm id, quod ipsi viderunt, dicens; Habemus autem firmiorem propheticum sermonem, scilicet, firmior est ipse sermo propheticus, quàm visio ocularis. His visis arguitur, quòd pluralitas personarum, & Trinitas in diuinis sit conuincibilis, quia ista probantur plene auctoritatibus Noui, & Veteris Testamenti, quæ necessario concludunt, ergo est conuincibile hoc. In contrarium videtur, quòd non sit necessario conuincibile, quia si necessario posset conuinci, viri clarissimorum ingeniorum, qui hucusque fuerunt, potuissent istud secretum probare, & demonstrare omnibus gentibus, & tamen nullus hucusque fecit, ergo non est conuincibile. Ad declarationem maiorem huius quæstionis subijciantur conclusiones, quarum prima sit.

Trinitatis declarandæ modi duo.

Vnitatis Dei naturalis est non Theologica consideratio.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

OPVSCVLVM De Sanctissima Trinitate.

PRIMA CONCLVSIO.

Auctoritates Veteris Testamenti persuadent Trinitatem personarum.

EX auctoritatibus veteris testamenti personarũ pluralitas, licet sit persuasibilis, necessario tamen non est conuincibilis. Prima pars patet, quia multæ auctoritates sunt, quæ aliquid simile pluralitati personarũ innuunt, aut videntur innuere, & allegat aliquas Magister dist.2.primi, & est prima. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Nam cum dixit: Faciamus, significat pluralitatem personarum. Potissime, quia ad aliquem loquebatur, & ille erat Deus. Cum autem dixit ad imaginem, & similitudinem, tetigit vnitatem, quia vna erat imago, & similitudo.

Secunda auctoritas, quam allegat Magister est, quę habetur Genes. 1. scilicet, In principio creauit Deus cœlum, & terram, vbi habetur in Hebræo Elohim, quod est numeri pluralis, ac si diceretur Dij, & tamen ponitur verbum in singulari, scilicet, Creauit, siue Bara. Inquantum ergo dicitur, Creauit, signauit vnitatem actus, & sic est vnitas naturæ, siue principij agendi, ideo vnitas est naturæ, & pluralitas suppositorum diuinorum. Aliæ multæ auctoritates sunt similes, quæ postea tangentur in declaratione secundæ particulæ conclusionis, quibus idem persuadetur.

Qũo personarũ pluralitas tractatur Psalm. 109. & Genes. 1.

Secunda particula est, quòd non potest necessario conuinci ex auctoritatibus Veteris Testamenti, per se sumptus pluralitas personarum, ita vt appareat. Pro quo sciendum, quòd in multis locis Veteris Testamenti agitur de personarum pluralitate, sicut patet in Psal. illo 109. scilicet, Dixit Dominus Domino meo. Nam ibi loquitur pater ad filium. Nam sic allegauit Christus Matth. 22. quòd Messias erat Deus ex verbis illis, & sic erat pluralitas suppositorum diuinorum. Hoc tamen apparet sumendo simul testimonia Noui Testamenti. Sed sumendo sola testimonia Veteris Testamenti nihil probabitur. Et apparet inductiue hoc, primo ex auctoritate illa, scilicet, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Nam licet dicatur in plurali, faciamus, non arguitur pluralitas suppositorum, sed potest intelligi aliter ista pluralitas: vno modo, quòd in creatione hominis, cum Angeli essent iam creati, Deus loqueretur ad Angelos, dicens, Faciamus hominem.

Sed tunc obijcietur dupliciter: vno modo, quòd non stat, quia Deus, & Angeli non communicauerunt in hominis creatione, quia solus Deus est, qui creauit hominem. secundo, quia dicitur, ad imaginem, & similitudinem nostram, & tamen non est eadem imago, nec similitudo Dei, & Angelorum.

Ad primum dicendum, quòd Angeli non communicant in actione Dei: Deus tamen creauit hominem, scilicet, animam, quam infudit corpori plasmato de terra, & dedit illi corpori esse humanum simul: Angeli vero cooperati sunt in figuratione hominis, scilicet, formando, & lineando corpus eius de limo terræ, & in hoc Deus non operatus est.

Formatio hoĩs, qũo credit fuisse.

Pro quo sciendum, quòd formatio hominis creditur hoc modo fuisse, scilicet, quòd Deus iusserit Angelis, quòd de limo terræ formarent vnum corpus secundum humana lineamenta, & cum esset sic exanimatum, nec esset corpus humanum, nec cadauer, sed statua lutea, Deus infudit illi corpori animam, & infundendo simul fecit ipsum limum esse carnem, & sanguinem, & neruos, sicut in corpore

humano requiritur. Hoc autem non poterant facere Angeli, ſed ſolum figurare limum. Etiam anima per vnionem ad corpus, non poterat facere de luto carnem, & oſſa, & neruos, & humores, immo erat impoſſibile eam vniri corpori ſic ſe habenti. Et ſic Deus dicitur feciſſe totum hominem: Angeli autem nihil fecerunt, niſi figurare materiam.

Sed adhuc obijcietur, quòd iſtud non fecerunt Angeli, quia dicitur Geneſis ſecundo: Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ: ergo tam formationem corporis, quàm animæ inſpirationem Deus operatus eſt. Dicendum, quòd Angeli fecerunt, & tamen dicitur feciſſe Deus, quia ea, quæ fecerunt Angeli ſæpe in ſacra ſcriptura attribuuntur Deo. Sicut patet de illo, qui apparuit in rubo, Exodi tertio. Nam ibi dicitur, quòd erat Deus, & quòd Iſraelitæ erant populus ſuus, & quòd ipſe erat Deus patrum ſuorum, & tamen ille erat Angelus, ſicut dixit Beatus Stephanus, & habetur Actuum ſeptimo. Sic etiam ille, qui loquebatur in datione legis in monte Sinai videbatur eſſe Deus, quia ipſe dixit: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: non habebis Deos alienos coram me, Exodi vigeſimo, & Deuteronom. quinto, & tamen ille erat Angelus, vt patet ad Galatas tertio, ſcilicet, Lex data eſt in manu mediatoris, id eſt, Moyſi ordinata per Angelos. Quare autem Angeli in Veteri Teſtamento vocentur aliquando Deus, & quare interdum Angeli, & in quibus locis Deus, & in quibus Angeli requirunt maiorem dignitatem, quàm ſit preſens negocium, de quo in alijs locis dictum eſt.

Scriptura ſacra Deo tribuit ſæpe quæ faciunt Angeli.

Ad ſecundum cum obijcitur, ſcilicet, quòd non ſit eadem imago Dei, & Angelorum, dicẽdum quòd non eſt eadem ſecundum ſubſtantiam, vel numero, ſed eſt eadem per magnam ſimilitudinem, quantum ad illud, quod groſſe ſpeculantibus apparet. Et modus eſt, quia Deus quandoque non videretur a Iudæis, putabatur eſſe rationalis intelligendo, & habens actus humanos habẽtes aliquam perfectionem, vt videre, audire, & odorare. Nam ſic ipſi putabant Deum eſſe illum, qui eis locutus eſt in datione legis, & dixerunt: Non loquatur nobis Dominus, ne moriamur, Exodi vigeſimo, & Deuteronom. quinto. De Angelis etiam idem putabant, ſcilicet, quòd loquerentur, & viderent, & audirent, & haberent ſimilitudinem corporum humanorum, cum ſcriptura dicat eos ſic apparuiſſe, vt patet Geneſis decimoſexto, decimooctauo, decimonono: concordabant ergo Angeli, & Deus in hoc, quantum ad opinionem Iudæorum, quòd loquebantur, audiebant, videbant, odorabant, intelligebant, & habebant cæteros actus ſimiles, & tales actus habent homines, ideo dicerentur homines facti ad imaginem Dei, & Angelorum.

Error Iudeorum de Deo, & Angelis.

Alio modo poſſet intelligi iſta auctoritas de Deo ſolo, etiam ſi eſſet vnica perſona, ſicut eſt vnica eſſentia, ſcilicet, quòd Deus diceret de ſeipſo, Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & licet locutio fieret ad alium, qui non eſſet Deus, ſcilicet, ad Angelos, tamen non poneretur in plurali propter aliquem alium, qui communicare deberet in operatione iſta, ſed propter magnam dignitatem Deus de ſeipſo loqueretur in plurali, ſicut dicunt magni viri: Nos Dominus Petrus faciemus vobis immenſa beneficia, & ſic etiam diceret ad imaginem noſtram, ſicut dicunt magni viri: Domus noſtra eſt bona.

Item cum dicitur, quòd ex hoc patet vnitatem eſſe naturæ, quia dicitur ad imaginem, & non ſunt plures imagines, ſed vnica, non colligitur vnitas eſſentiæ F ſaltem numero, ſicut aſſerimus, quòd dato quòd vna eſſet natura in ſpecie, ſicut humanitas eſſent multæ numero, ſicut ſunt multæ humanitates in multis hominibus, & ſic eſſent multi Dij, & eorum eſſet vnica imago, & tamen hoc negatur. Item non videtur ſatis conuenienter dictum, quòd introducantur hic perſonæ loquentes. Non enim videtur, quę perſona loqueretur ad alias, quia in illo ſignaretur aliqua perfectio maior loquentis, licet iſta ratio videatur alicui pati defectum, ſed non patitur. Item nõ eſt veriſimile, quòd loqueretur Moyſes de imagine, & ſimilitudine, eo modo, quo loquuntur Theologi noſtri. Nam licet verum ſit, quòd talis imago Trinitatis ſit in anima G noſtra, qualem ipſi aſſerunt, tamen non eſt veriſimile, quòd de illa loqueretur Moyſes, quia Moyſes volebat declarare Iſraelitis creationis rerum modum, & debebat taliter loqui, vt poſſet intelligere populus ille rudis, & tamen accipiendo imaginem, & ſimilitudinem Trinitatis, ſicut Theologi accipiunt, vix nos cum magno ſtudio, & doctrina intelligere poſſumus, quanto magis populus ille rudis, qui in nulla doctrina expertus erat? Ideo credendum, quòd loquebatur Moyſes de imagine, & ſimilitudine, quæ eſt quædam immutatio in actibus humanis apparentibus, ſcilicet, loqui, videre, audire, intelligere, & ſimilibus. Et ſic ex iſta auctoritate non probatur perſonarum pluralitas, nec vnitas eſſentiæ.

Error ponentiũ pſonas diuinas ad inuicem loqui, 1. Geneſ.

H Secunda auctoritas principalis, quam Magiſter inducit eſt de eo, quod habetur Geneſ. 1. ſcilicet, In principio creauit Deus cœlum, & terram, quia in Hebręo ponitur ibi Elohim, quod eſt pluralis numeri, i. Dij. Et cum ponitur verbum ſingulare ſignificatur ſuppoſitorum pluralitas, & vnitas naturæ. Sed non ſtat, quia ibi ponitur plurale pro ſingulari. Nam in iſto nomine El, vel Elohim eſt indifferentia, ſcilicet, quòd non magis eſt accipere plurale, quàm ſingulare, quia totum pro ſingulare accipitur cum Deus vnicus ſit. Et manifeſtum eſt, quòd accipitur improprie. Nam ſi poneretur pro plurali, cum iſtud nomẽ ſignificet naturam diuinam, ſignificaret eam multiplicatam in ſuppoſitis, & eſſent multi Dij, ſicut multi homines. Hoc tamen negamus. Nec etiam litera Latina concedet ali- I quando Deos, licet ſint multæ perſonæ, ſed idem ſignat Elohim proprie ſumptum, quod Dij, ideo non accipitur pro plurali. Nec obſtat, quòd ponatur in plurali Elohim, non ad ſignandum multos Deos, ſed multa ſuppoſita diuina, quia etiam adhuc non concedit Latinus ſermo Deos, ſiue tres Deos, ideo nec ſermo Hebraicus idem concedet, niſi improprie accipiatur, ſcilicet, plurale pro ſingulari. Dicendum autem, quod errant nimis, qui ex talibus locis volunt probare pluralitatem diuinarum perſonarũ, quia talis mutatio numerorum nõ euenit ex aliquo myſterio, ſed ex barbarie idiomatis. Nam ſæpe fiunt tales mutationes in Hebræo ſine aliqua ratione, ſed ſolum ex con- K ſuetudine loquendi. Et non ſeruatur proprietas loquendi inter adiectiuum, & ſubſtantiuum: inter relatiuum, & antecedens, inter ſuppoſitum, & appoſitum. Patet de adiectiuo, & ſubſtantiuo. Nam Iſaiæ 19. dicitur. in litera noſtra: Tradam Aegyptum in manus dominorum crudelium, & in Hebræo dicitur: Adonim Caſeth, quod interpretatur dominorum crudelis, vel duri. Et ponitur ſubſtantiuum in plurali, & adiectiuum in ſingulari, cum deberet dici, Adonim Caſethim, id eſt, dominorum crudelium, & tamen ibi non importatur aliquod myſterium per illam mutationem numerorum, cum fiat ibi ſermo de hominibus.

De anteçedente, & relatiuo patet Ioſue ca. 2. cum

dicitur de duobus exploratoribus Iudęorum dicit litera nostra. Tollens mulier viros abscondit eos, in Hebræo dicitur, quòd tollens mulier viros abscōdit eum, & tamen deberet dici abscondit eos, ibi autem non est aliquod mysterium, quare mutatio ista numeri fiat, cum non agatur de diuinis, ideo solum fit ex improprietate idiomatis.

Item si ad significādum suppositorum multitudinem, & vnitatem naturę positum est Elohim in plurali, & verbum in singulari. Ita in omnibus alijs locis, quando poneretur aliquod nomen adiectiuum, & substantiuum simul de Deo, licet poneretur in plurali substātiuum ad significandum supposita, adiectiuū semper poneretur in singulari, quia significat formā inhęrentem, quæ non multiplicatur. Et patet hoc ex modo idiomatis Latini. Nam licet sint tres personæ, & quælibet ęterna, non dicimus, quòd sunt tres ęterni, sed vnus ęternus. Non tres omnipotētes, sed vnus omnipotens. Non tres immensi, sed vnus immensus, vt ait Athanasius in symbolo. Et tamen in Hebræo ponuntur interdum nomina adiectiua, & substātiua, simul de Deo dicta in plurali, vt patet Deutero. 5. vbi dicitur in litera nostra, quid est omnis caro, vt audiat vocem Domini Dei viuentis? Dicitur in Hebręo Elohim haijm, idest, deorum viuentium. Et tamen licet ponetur deorum pluraliter ad significandum supposita, deberet poni viuentis in singulari ad significandum vnitatem naturæ, quia viuens significat vitam, & vita non multiplicatur in diuinis per supposita, sed est vnica vita numero in tribus suppositis, & tamen iste modus loquendi frequentatur in Hebręo, quia sic etiam dicitur Iere. 23. in litera nostra, scilicet, Peruertistis verba Dei viuentis Domini exercituum Dei vestri. In Hebręo dicitur, peruertistis verba deorum viuentium, scilicet, Elohim haijm.

Hebręi plerunque ponunt plurale pro singulari sine mysterio.

Item patet hoc, quia si poneretur Elohim in plurali ad significandam suppositorum pluralitatem, & creauit in singulari ad significandum vnitatem actus, & naturę, quæ est principium actus, quando poneretur Elohim in plurali, & verbum in plurali significaretur pluralitas suppositorum, & naturarum, & tamē ponitur interdum Elohim in plurali, & verbum in plurali, vt patet 2. Regū 7. in litera nostra dicitur, quæ est gens, vt populus Israel, propter quam iuit Deus, vt redimeret eam sibi in populum. In Hebręo dicitur, quis vt populus tuus gens vna, propter quam iuerunt Dij ad redimēdum sibi siue iuerunt Elohim. Sic etiā dicitur Eccle. 2. ca. in litera nostra. Quis est homo, qui possit sequi regē factorem suum? In Hebręo dicitur, quis est homo, qui intret post regem, qui fecerunt eum, ecce quanta varietas. Si ergo per istam mutationem numerorum aliquod mysteriū in diuinis sicut in auctoritate Genes. scilicet, in principio creauit, &c. significaretur pluralitas suppositorum, & vnitas naturæ, ita in illa 2. Reg. 7. significaretur pluralitas suppositorum, & pluralitas naturarum, quod est absurdum, & in auctoritate Eccle. significaretur vnitas suppositi diuini, & pluralitas naturarum diuinarū, quod est absurdius, & impossibilius.

Item patet, quia si in locis istis significaretur mysterium aliquod pluralitatis suppositorum, & vnitatis naturæ diuinę, cum nihil sit vtilius, & magis necessarium nobis quam fidem trinitatis probare ex veteri testamento, vt confirmetur doctrina noui testamenti, & vt confutetur perfidia Iudæorum, Hierony. qui transtulit Bibliam, & erat expertus in Hebraico sermone seruasset illud mysterium inter Latinos, ita vt manifeste appareret ex litera vnitas naturę, & suppositorum pluralitas, & tamen non curauit de illa mutatione numerorum, ideo apparet, quod intellexit,

A quòd nullum mysterium importabat. Nam in litera nostra dicitur, in principio creauit Deus, & non dicitur Dij creauit. Etiam in alijs locis vbi ponitur in Hebręo deorum viuentium litera nostra dicit Dei viuētis. Omnes autem istas mutationes litera nostra emēdat, seruans numeros, & alias conuenientias adiectiui, & substantiui, relatiui, & antecedētis, suppositi, & appositi, ergo putauit eas non fuisse factas ex aliquo mysterio, sed ex barbarie idiomatis.

Confirmatur hoc, quia licet sępissimè ponatur Elohim in numero plurali in Hebręo, litera nostra transfert in singulari. Et tamen Genes. 3. cum serpens dixit ad Euam eritis sicut Elohim scientes bonum, & malū, litera nostra dixit, sicut Dij in plurali, eo quod ibi si contingeret virum, & fœminam naturam diuinam accipere, esset multiplicata natura diuina in eis, & ipsi essent sicut duo Dij, & nō sicut vnus, sicut erāt duo homines, & non vnus. Insipientia ergo magna est, & quasi insania velle per similes auctoritates conuincere pluralitatem personarum diuinarum contra Hebręos. Vnde non immerito ab eis si sapientes sint possumus irrideri tanquam ignari, & ad pauca attendentes.

Nicolaus tamen in quodam libello, quē fecit contra Iudæos vbi tangit istam quæstionem, putat se firmissime concludere ex auctoritate ista, scilicet, In principio creauit personarum pluralitatem, & vnitatem naturæ, & destruit obiectiones Iudæorum, & responsiones, ideo putat se sufficienter probasse.

Sed errat in duobus, primo quia non sufficienter confutat eorum dicta. secūdo quia dato, quòd bene solueret eorum argumenta non sequebatur, quòd conclusio sua esset vera. Nam non tenet ista consequentia, scilicet, reus respondet bene ad omnia obiecta actoris: ergo reus fouet iustam causam, quia potest esse, quòd actor nesciat allegare de iure suo, vel deficiat ei copia eius iuris, quod scit se habere, & posset allegare, & reus respondebit faciliter ad allegationes leues, & tamen fouebit reus iniustam causam, & actor bonam. Ita licet Nicolaus satisfaceret argumentis Iudæorum, non sequitur, quòd ipse veram teneat conclusionem, quia potest esse quòd licet ipsi verum dicant, quia insipientes sunt non bene probent, quod probare poterant. Responsio autem Iudæi ad Nicolaum fuit, quòd licet Elohim ponatur in plurali non probatur pluralitas suppositorum, quia quando accipitur pro Deo vero, ponitur plurale pro singulari, quando autem accipitur pro Deo non vero, aliquando accipitur pro singulari, & aliquando pro plurali. Et quia ibi ponitur pro Deo vero, accipitur pro singulari, ac si dicatur in principio creauit Deus, siue El. Dicit Nicolaus, quòd non stat, quia aliquando ponitur Elohim pluraliter pro Deo vero. Et ponit exempla, scilicet, Ieremiæ 23. Peruertistis verba Deorum viuentium, siue Elohim Haijm, ecce ponitur ibi adiectiuum in plurali, ideo Elohim ponitur ibi pro plurali.

Hebræorum responsio aduersus Nicolaum de Lira.

Item Iosue vltimo dicitur: Non poteritis seruire Domino, quia Deus sanctus ipse. In Hebræo dicitur, Non poteritis seruire Domino, quia Dij sanctus ipse, siue Dij sancti ipsi.

Item Isaiæ 5. in litera dicitur: Dominabitur tui, qui fecit te: Dominus exercituum nomen eius. In Hebræo dicitur: Dominatores tui factores tui.

Item 2. Regum 7. cum dicit litera nostra, quæ est gens, vt populus Israel, propter quem iuit Deus, vt redimeret eam sibi in populum. Hebraica dicit: Quis vt populus tuus Israel gens vna in terra, propter quam iuerunt Dij, siue Elohim ad redimendum sibi.

Item Eccleſiaſtes 2. dicitur: Quis eſt homo, qui poſſet ſequi regem factorem ſuum? Hebraica dicit: Quis eſt homo, qui poſſit intrare poſt regem, qui iam fecerunt eum? in omnibus his accipitur Elohim in plurali pro Deo vero. Et ſic dicit Nicolaus falſam eſſe reſponſionem illorum Hebræorum.

Allegat deinde aliam reſponſionem in hoc ſuper illa auctoritate Eccleſiaſtes 2. Nam cum dicitur: Poſt regem, qui fecerūt eum, dicit ibi quædam Gloſa Hebraica, quòd Deus, & domus conſilij ſui fecerunt hominem.

Item ſuper Pſalmo, Deus Deorum Dominus locutus eſt. qui eſt Pſalmus 49. eſt quædam Gloſa Hebraica, & ponitur ibi nomen Dei ter, ſcilicet, El Elohim, & nomen Dei Tetagrammaton. Et quærit illa Glo. quare Aſaph conditor illius Pſalmi nominauit Deū ter ibi, & dicit quòd hoc eſt, quia Deus in tribus proprietatibus creauit ſæculum. Ex iſtis duabus rationibus elicit Nicolaus pluralitatē immo trinitatem perſonarum. Nam dicit quòd per Deum, & domum cōſilij ſui intelligitur Pater, qui proprie vocatur Deus, & Filius, qui vocatur domus cōſilij, eo quòd eſt verbum ſecretum Patris, & deinde Spiritus ſanctus ex vtroque procedens.

Ex ſecunda reſponſione elicit, quòd ſunt tres perſonę, quia dicitur, quòd Deus in tribus proprietatibus creauit ſęculum, ſcilicet, quòd in diuinis ſunt tres perſonæ, quæ conſtituuntur, & diſtinguuntur tribus proprietatibus. Dicit tamen, quòd poſteriores Iudæi dicunt iſtas tres proprietates eſſe potentiam, ſapientiā, & bonitatem, & ipſe conatur hoc confutare.

Aliam rationem facit Nicolaus ad probandam intentionem ſuam, ſcilicet, quòd fuit intētio Moyſi auferre Iſraelitis occaſionem idolatriæ, ad quam valde erant proni, vt patet ex decurſu Veteris Teſtamenti, ſi tamen loqueretur ſic dicens Elohim in plurali, & non intelligeret per hoc pluralitatem ſuppoſitorum, daret occaſionem cogitandi Iudæis, ꝙ erant multa abſoluta in diuinis, ſiue multi Dij. Ideo non eſt veriſimile, quòd Moyſes voluiſſet vti tali modo loquendi, niſi per hoc importaret aliquod myſterium, ſcilicet, quòd daret ſubtiliter intelligentibus cognoſci ſuppoſitorum diuinorum pluralitatem, & vnitatē eſſentiæ.

Deinde Nicolaus allegat rationes tres Hebræorū contra ſe. Prima eſt, quòd accipiatur numerus pluralis pro ſingulari, vt patet 1. Regum 28. in ſuſcitatione Samuelis. Nam dixit Pythoniſſa: Vidi Deos aſcendentes de terra, ſiue Elohim, & tamen manifeſtum eſt, ꝙ ſolus Samuel erat, quia ſolum illum voluit ſuſcitare mulier. Etiam quia dicitur immediate in litera, qualis eſt forma eius, & tamen ſi multi eſſent, diceretur, qualis eſt forma eorum.

Secunda ratio eſt de eo, quod dicitur Ezech. 46. ſcilicet, In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum. Et ponitur in Hebræo tanimim, ac ſi dicatur vitulum immaculatos, quia tanimim eſt pluralis numeri, & ponitur vitulum in ſingulari.

Tertia ratio eſt, ꝗa Canti. 1. dicitur: Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Ecce ibi mutatur numerus, quia cum ponatur ſuppoſitum in ſingulari, ſcilicet, Trahe me. ponitur appoſitū in plurali, ſcilicet, curremus in odorem. Sicut ergo ponitur ſuppoſitum in ſingulari, cum appoſito in plurali, ita è contrario ponetur in ſingulari cum ſuppoſito in plurali, ſicut hic in principio creauit Elohim, &c.

Reſpondet Nicolaus ad primā, quòd Samuel non ſuſcitatus eſt ſolus, ſed cum eo Moyſes, vt daret ſibi teſtimonium legis integræ ſeruatæ, & locuta eſt Pythoniſſa de ambobus, ſcilicet, Vidi Deos aſcendentes

F de terra. Saul autem ſolum quæſiuit de primo eorum, ideo dixit: qualis eſt forma eius.

Aliter reſpōdet ſecundum Auguſt. qui tenet, quòd non fuit vere ſuſcitatus Samuel, ſed magice, ſcilicet, in quadam forma eum repræſentante, & dæmon familiaris mulieris illius comitabatur eum, & ſic dixit, Vidi Deos aſcendentes de terra.

Ad ſecundam auctoritatem dicit, quòd cum dicimus vitulum tanimim, id eſt, immaculatos, non debemus dicere immaculatos in accuſatiuo, ſed immaculatorum in genitiuo. Nam nomina Hebræa non habēt varietatem caſuum, ſicut nomina Latina, ideo eadem dictio non variata in literis poteſt eſſe ſub habitudine nominatiui, & genitiui, & omnium caſuum, (Hebræi nō habent varietatem caſuum in nōibus.)

G & ſic poteſt eſſe tanimim, ideo dicit, quòd erat ſtatutum legis, quod in principio cuiuslibet menſis afferretur vnus vitulus, & ad hoc ſacerdotes ſegregabant in aliquo loco prope templum duodecim vitulos immaculatos pro omnibus duodecim menſibus, & tūc in quolibet menſe accipiebatur vnus vitulus de illis, & dicebatur vitulum immaculatorum, id eſt, de immaculatis, ſcilicet, quia de duodecim immaculatis accipiebatur vnus.

Ad tertiam auctoritatem dicit, quòd liber Canticorum ſecundum Hebræos exponitur de Deo, & ſynagoga. Et quia ſynagoga eſt quædam congregatio vna, poteſt poni in ſingulari, & quia in illa congregatione multi ſunt, ponitur in plurali, ſcilicet, curremus

H in odorem. per hæc putat ſe Nicolaus ſufficienter reſpondiſſe Hebræis, & concluſiſſe, quòd ex auctoritate illa, ſcilicet, In principio creauit Deus, &c. quòd firmiter pluralitas perſonarum, & vnitas naturæ diuinæ ſignificetur ibi.

Sed dicendum, quòd non ſtat. Et dicendum primò, quòd illa reſponſio Iudæorum eſt abſolute vera, ſcilicet, quòd Elohim quando ponitur pro Deo vero ſemper ſumitur ſingulariter: cum autem ſumitur pro Deo improprie dicto, indifferenter accipitur aliquando pro plurali, & aliquādo pro ſingulari. Cum autem Nicolaus inducit auctoritates quaſdam, in quibus ponitur adiectiuum in plurali cū iſto nomine Elohim,

I & alias, in quibus ponitur verbum in plurali, dicendum quòd nihil probatur ex illis, niſi quòd iſtud nomen ſit in numero plurali, & non ſit Elohim ſingularis numeri, ac ſi aliquis dicere vellet, quòd iſtud nomen Elohim eſt ſingularis numeri, ſicut iſtud nomē El, ſicut aliqui extimant. Nam tunc verum eſt, quòd bene probat Nicolaus. Nam cum adiectiuum ponatur in plurali debet poni ſubſtantiuum in plurali, etiā cum appoſitum ponatur in plurali ſuppoſitum etiam ponetur in plurali. Et hoc concedendum eſt, quando iſtud nomen Elohim, pluralis numeri eſt, ſiue non.

Si autem velit concludere Nicolaus, quòd nō ſolum eſt nomen numeri pluralis, ſed etiam ſignificat rem pluralis numeri, ſcilicet, ſuppoſitorum multitu-

K dinem non concludit, quia tunc non ſolum ſequeretur pluralitas ſuppoſitorum, immo etiam eſſentiarū diuinarum, quod patet in prima auctoritate, quam Nicolaus allegat, ſcilicet, peruertiſtis verba Dei viuētis. Iere. 23. & Hebraica dicit peruertiſtis verba deorū viuentium, ſiue Elohim haijm. Nam accipiendo illud adiectiuum proprie in numero plurali, neceſſe eſt, quòd ſignaret plures viuentes, & ſic eſſent plures vitę numero in diuinis. Et cum vita ſit ens abſolutum eſſent plures deitates, quod eſt impoſſibile. Cum ergo ſit vnica deitas, & vnica vita, & eſſe, non debet cōcedi tres viuentes, vel plures viuentes, ſed vnicus viuens, ſicut dicit Athanaſius, vt ſupra dictum eſt, quod non ſint tres ęterni, ſed vnus ęternus, non tres omni-

potentes,

potentes, sed vnus omnipotens, non tres immẽsi, sed vnus immensus.

In alia auctoritate Iosue 24. scilicet. Non poteritis seruire Domino, quia Dij sancti ipse. dicendum etiã, quòd non accipitur ibi Dij Sancti siue Elohim quidussim pro plurali, sed pro singulari, quia aliàs sequeretur, quòd essent plures sãctitates in diuinis, & istud est impossibile, quia cùm sanctitas sit forma absoluta vnica est, sicut vnica essentia vnica bonitas.

Secundo patet, quia si importaretur aliqua pluralitas in hoc, litera nostra tetigisset illam, & tamen posuit singulariter, dicens: Non poteritis seruire Domino, quia Deus sanctus ipse.

Si autem dicas, quòd Hieronymus non aduertit ad hoc, ideo non posuit in numero plurali, sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quòd ipse non transtulit veritatem sensus. Nam cum ibi significaretur pluralitas aliqua, transtulit singularitatem, & iste est magnus error, quia sciremus Bibliam nostram in multis deficere a veritate.

Secundum est, quia sequitur, quòd Beatus Hieronymus sit insipiens, scilicet, quia circa illã, in quibus magis fides nostra corroboratur ex Hebræis libris, non transtulit eo modo quo possemus firmiter contra Hebræos arguere, sed eo modo, quo nihil possemus concludere contra illos.

Tertio probatur efficacius, quòd illa litera non signet aliquid in plurali, quia dicitur in Hebræo: Non poteritis seruire Domino, quia dij sancti ipse. Si tamen significaretur pluralitas saltem suppositorum, deberet dici dij sancti ipsi, & ponitur ipse singulariter. Pro quo sciendum, quòd de diuinis melius possumus concedere pronomina in plurali, quàm nomina, & causa est, quia si concedatur nomen in plurali de Deo significatur magis natura, quæ tamen vnica est. Si autem concedatur pronomen significatur subsistentia, quæ tres sunt. Ratio huius est, quia nomina significant substantiam cum qualitate. Est autem qualitas determinatio substantiæ, quæ reducit substantiam ad standum pro aliqua determinata natura. Pronomina autem significant meram subsistentiam. Est autem substantia materia forma compositum, & suppositum, ita vocatur substantia quodlibet subsistens: vnde concedemus in plurali pronomina de Deo, quia significant plures substantias, idest, plura supposita, vel subsistentias, siue hypostases. Nam dicemus in diuinis de tribus personis isti, vel illi, vel ipsi, vel hi, aut idem, quæ sunt pronomina, & non dicemus dij, vel sapientes, aut boni, quia ista, quæ sunt nomina significant naturam. Illa vero, quæ sunt pronomina, significant solas subsistentias, & tamen hic ponitur pronomen in singulari, quia dicitur quòd dij sancti ipse, ergo non potest ibi significari aliqua pluralitas suppositorum, nec naturarum.

Pluralitas pronominum cõceditur in diuinis non tamen nominum.

Ad aliam auctoritatem in qua dicitur: Quis est vt populus tuus gens vna in terra, propter quam iuerunt dij ad redimendum sibi. dicendum quòd non ponitur ibi propriè plurale, sed pro singulari, quod patet ex litera nostra, quæ posuit singulare, scilicet, propter quam iuit Deus, vt redimeret eam sibi.

Pluralitas verbi arguit pluralitatem nõ solum suppositorũ, sed naturarum.

Alio modo probatur efficacius, quia si ibi poneretur plurale proprie, non solum probaretur pluralitas suppositorum, sed etiam pluralitas naturarum, quia ponitur verbum in plurali, & tamen nec nos, nec Iudæi concedimus pluralitatem naturæ: ergo illa pluralitas non importat aliquod mysterium, sed ponitur pro singulari ex barbarie idiomatis Hebraici.

Ad aliam auctoritatem, cum dicitur: Quis est ho-

A mo, qui possit intrare post regem, qui fecerunt eum. dicendum, quòd illa mutatio numeri non importat mysterium: nam debet dici post regem, qui fecit eũ, & dicitur post regem, qui fecerunt eum.

Et patet, quia si istæ duæ auctoritates in ista mutatione, numerorum pluralitate importarẽt aliquod mysterium, sequerentur inde magna absurda. Nam ex prima auctoritate sequerentur multæ deitates, & multa supposita diuina. Ex secunda sequerentur multæ naturæ, & vnicum suppositum. Patet hoc, quia si aliquis velit probare pluralitatem suppositorum in diuinis per nomen Elohim in plurali, & vnitatem naturæ per singularitatem verbi, scilicet, Creauit, cum positum fuerit verbum in plurali, probabit naturarum multitudinem, & tamen in ista auctoritate, secundo Regum septimo, ponitur nomen in plurali, & verbum etiam, ideo significatur naturarum pluralitas, & suppositorum. Secundum patet, quia in auctoritate Ecclesiast. 2. ponitur nomen in singulari, & verbum in plurali, scilicet, post regem, qui fecerunt eum: ergo significatur vnitas suppositi, & multitudo naturæ, quod est absurdum. Ideo dicendum, quòd siquis per illam auctoritatem: In principio creauit Deus, &c. velit probare iuxta Hebræos multitudinem suppositorum, & vnitatem naturæ, & inducit auctoritates supra positas ad aliquam confirmationem suam, irridendus est, quia potius ex his probatur directe oppositum.

C Cum autem Nicolaus tangit aliam responsionem Hebræorum, in Glosa illa Ecclesiast. 2. scilicet, Deus, & domus consilij sui fecerunt hominem. Et quòd ex hoc innuatur Pater, qui vocatur Deus, & Filius, qui est domus consilij sui, & sic fit pluralitas in diuinis, dicendum, quòd non stat ratio sua propter duo. Primo, quia non arguit nunc ex aliquo textu Veteris Testamenti, sed ex Glosa cuiusdam Doctoris, quę non est solida, quia quilibet Iudæus poterit negare illam, sicut apud nos sunt inter Doctores multæ opiniones, & dicta Doctorum non sunt solida, nisi per probationem ex textu sacræ scripturæ, vel ex aliqua ratione naturali.

D Et licet dicas, quòd Iudæi magis assentiunt Doctoribus suis, etiam non probantibus, quàm nos assentiamus nostris. Dicendum, quòd adhuc non valet, quia semper adhuc licet eis contraire opinionibus illorum, sicut patet de Rabbi Abraham Aben Ezra, qui fuit inter Iudæos subtilis Doctor, & tamen in multis ei repugnant. Immo eum damnant tanquàm hæreticum, scilicet, circa Sabbathi obseruationem, cum dicat, quòd licet ignem succendere ad calefaciendum membra, sed non ad parandos cibos, ita ergo licebit contraire alijs Doctoribus suis, quando visi fuerint non recte dicere.

Secundo non concluditur, quia quamuis ex ista Glosa liceret arguere, nõ probaretur pluralitas Deorum. Nam cum dicitur, quòd Deus, & domus consilij

E sui fecerunt hominem, non intendunt Hebræi significare Filium per domum consilij, quia volunt domum consilij esse aliquid distinctum a Deo, cum dicant, quòd Deus sanctus, & domus consilij sui fecerunt hominem, sed significant Hebræi per domum consilij multitudinem Angelorũ, cum quibus Deus videtur habere consilium, & tractare cum eis de rebus, quas acturus est. Et istud ostendunt Hebræi per illud, quod habetur Genes. 1. scilicet, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Nam loquens est ibi Deus, qui vnicus est, & loquitur ad Angelos, & loquitur per modum consilij, vel deliberationis cum eis, quia non dixit faciam, sed faciamus, quasi ex illorum consilio, vel arbitrio aliqualiter

Opinio Auctoris, q; Deus locutus sit cũ Angelis dicens, Faciamus, &c.

penderet,quòd homo fieret,vel non fieret. Et iſtud verum eſt, quia Deus locutus eſt Angelis de hominis plaſmatione,ſine ſcriptura ſignificat Deum locutum fuiſſe de hoc, quia ſecundum veritatem Deus nunquam loquitur, nec loqui poteſt.

Et verum eſt, quòd Deus, & domus conſilij ſui fecerũt hominem,accipiendo largè. Nam proprie nulla actio fuit,in qua Deus,& Angeli conuenirent,quia illud eſſet ex impotentia alterius agentis, nec videtur quomodo duæ virtutes diſtantes in infinitum in vigore, & in modo operationis conuenirent in eadem operatione,ſed Angeli formauerunt, & lineauerunt quandam ſtatuam de luto,quale eſt corpus humanũ, Deus autem fecit illam ſtatuam eſſe veram carnem, oſſa,& neruos,& vniuit ei formaliter animam, vt homo eſſet, & in iſta operatione Dei non communicauerunt Angeli, quia ipſi nullo modo poterant hoc operando,vel adiuuando.

Virtutes vna finita altera infinita nõ pñt ad inuicẽ cõicare,

Angeli nõ pñt mutare vnam ſpeciẽ in aliã.

Cum vero tangit Nicolaus aliam Glo. ſuper Pſal. 49. ſcilicet, quòd Deus in tribus proprietatibus creauit ſęculum, & vult iſtas eſſe tres proprietates conſtitutiuas perſonarum,dicendum quòd non ſtat.

Primo quia non arguitur ex textu,ſed ex Glo.quæ non eſt omnino ſolida,vt ſupra dictum eſt.

Secundo quia dato, quòd gloſa eſſet ſolida, non probatur inde, quòd ſint proprietates perſonales, cũ abſolutè dicat in tribus proprietatibus, & poſſunt intelligi proprietates illæ abſolutæ.

Tertio patet hoc, & efficacius, quòd illę ſint proprietates abſolutæ,quia ipſimet Iudæi dixerunt,quod tres proprietates, in quibus Deus creauerat ſęculum, potentia,ſapientia, & bonitas.

Nicolaus autem arguit contra eos,quòd non intelligatur de iſtis abſolutis, ſed de proprietatibus perſonalibus.Sed in hoc nimis videtur errare. Primo qa cũ Glo.illa ſit Hebræorum, & ipſi velint ſic intelligere dictum ſuum, non habet ipſe locum arguendi, quia licitum eſt mihi intelligere dictum meum qualitercunque voluero,ſiue bene,ſiue male. Secundo patet quia melius intelligitur ſecundum, quod intelligunt Hebræi,quam ſicut intelligit Nicolaus. Nam ipſi ponunt tres proprietates abſolutas,quæ non ſunt diſtinctæ realiter,quibus Deus creauit ſęculum, ſcilicet,potentiam, ſapientiam, bonitatem. Motiuum namque Dei in ratione cauſę impulſiuę efficientis,& in ratione cauſę finalis eſt bonitas. De cauſa finali patet, quia finis quoddam bonum eſt,cum bonum ſit,quod omnia appetunt 1.Ethi.bonitas ergo diuina fuit cauſa finalis creationis mundi.

Bonitas diuina fuit cauſa finalis creationis mundi, & efficiẽs.

Cauſa impulſiua efficiens fuit etiam bonitas, quia Deus non eſt ſicut aliqua cauſa naturalis, quæ moueatur ab aliqua cauſa naturali, vel ſuperiori, quia tales cauſę agunt de neceſſitate. Etiam non fuit motus ab aliquo fine extrinſeco, qui non eſſet bonitas ſua, quia iſtud etiam erat imperfectionis cuiuſdam, ſcilicet,quia moueretur propter maius bonũ conſequendum, nec etiam motus eſt ex inclinatione materiæ, ſed fuit impulſus à bonitate, quę erat ſibi intrinſeca. Sic ait Plato in Thimeo ſuo, & recitat poſitionẽ iſtam Boe.3.de Conſola.metro.9.ſcilicet.

Quem non externæ pepulere fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus,verum inſita ſummi
Forma boni liuore carens.

Ideſt, cauſę externę, ſcilicet, extrinſecę, quæ ſunt efficiens,& finis extraneus non pepulerunt,ideſt,non compulerunt fingere opus materiæ fluitantis, ideſt. formare materiam fluitantem diſtinguendo eam per varias formas compoſitorum, ſed inſita ſummi forma boni, ſcilicet, forma ſummi boni, ideſt, ſumma bonitas inſita mẽti diuinę carens liuore impulit Deũ

F ad formandum materiam. Ipſa ergo fuit cauſa finalis,& impulſiua. Et ſic bonitas fuit vna de proprietatibus,quibus creatum eſt ſęculum, potentia autem, & ſapientia fuerunt aliæ duæ proprietates quaſi inſtrumentales.Nam non crearet Deus mundum,niſi poſſet,nec crearet, niſi ſciret, proprietates autem perſonales,quæ ſunt paternitas filiatio,& ſpiratio paſſiua nihil attinent ad creationem ſęculi, quia ſolum ſunt ad productiones perſonarum,ideo dicitur,quòd opera trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, ſcilicet, quòd omnes perſonę habent eandem operationem. Si tamen relationes originis, ſiue proprietates perſonales ad hoc prodeſſent,non eſſet eadem operatio omnium, ideo iſtæ proprietates nihil attinent ad mũdi creationem,ideo rectius dicunt Hebręi quàm Nicolaus.

G Ad aliam rationem, quam tangit Nicolaus, ſcilicet, quòd intendebat Moyſes euitare idolatriam, ad quam populus Hebræorum erat pronus. dicendum, quòd nõ ſequebatur ex tali modo loquendi occaſio aliqua idolatriæ, cum iſte modus non veniret ex aliquo myſterio,ſed ex ſola barbarie idiomatis. Et non ſolum talis modus loquendi eſſet in ſcriptura, ſed etiam eſſet frequentatus apud Hebręos in vſu vulgari,non ideo turbarentur, quamquam talem modum loquendi inuenirent,nec putarent per hoc ſignificari aliquod myſterium pluralitatis, ſed intelligi ſingularitatem. Et ſi Moyſes deberet talem modum loquẽdi euitare propter occaſionem idolatrię,potius debe- H rent euitari alij modi,in quibus clarius periculum dabatur de credẽdo pluralitatem deorum, ſcilicet. Peruertiſtis verba Deorum viuentium. Et illud. Nõ poteritis ſeruire Domino, quia Dij ſancti ipſe. Et illud. Propter quam iuerunt Dij ad redimendum ſibi. Et illud. Quis eſt homo, qui poſſit intrare poſt regem, qui iam fecerunt eum? Nam in his omnibus apertius innuitur pluralitas Deorum, & tamen tales locutiones non euitantur in ſacra ſcriptura, ſed potius frequentantur. Ideo non fuit incõueniens, quòd Moyſes poneret in iſta auctoritate Elohim in plurali, & creauit in ſingulari, & non intenderet per hoc ſignificare aliquod myſterium, ſed ſolum vnitatem Dei creantis. Eſſet autem cauſa errandi apud nos, ſi tales I modi loquendi ponerentur in ſcriptura ſacra, quia iſtas incongruitates non tolerat Latini ſermonis proprietas, ideo putarentur poſitæ ad ſignificandum aliquod myſterium.

Item quòd dicit,ſcilicet, quòd Moyſes locutus eſt ſic, vt ſubtiliter intelligentibus innueret ſuppoſitorũ diuinorum pluralitatem,& vnitatem naturæ,non eſt veriſimile,quia iſta erat maior cauſa errandi. Nam ſi non eueniret hoc ex conditione idiomatis Hebraici, ſed poneretur propter aliquod myſterium, eſſet maior occaſio errandi, quia inter Hebręos nullus erat, q̃ tantam obſcuritatem intelligeret. Nam dato, quòd Deus eis diceret verbis claris, ꝙ in deitate erat multitudo ſuppoſitorum, & naturæ vnitas,non poſſent diſtinguere Hebræi inter naturam,& ſuppoſitum.Nec K poſſent intelligere quomodo cum vnitate numerali naturę ſtaret pluralitas ſuppoſitorum, quia hoc etiã nos non valemus perfecte intelligere, quanto magis quòd poneretur ſub verbis ambiguis, in quibus poſſet ſignificari pluralitas deorum in natura,& ſuppoſitorum.Non eſt ergo intelligendum,quod talem obſcuritatem poſuiſſet eis Moyſes, potiſſime in exordio legis, ideo credendum eſt, quòd nullum myſterium ſignificabatur in hac, & ſimilibus auctoritatibus.

Ad alias rationes Hebræorum quas Nicolaus contra ſe adducit,dicendum quòd bene concludunt.Prima eſt de ſuſcitatione Samuelis. Nam verũ eſt, quod

ſolus

Solus Samuel ſuſcitatus eſt nō Moyſes a Pythoniſſa.

ſolus Samuel ſuſcitatus eſt, & tamen dixit mulier vidi Deos aſcendentes de terra, i. vidi Deum aſcendentem, ſ. Samuelem. Ad ſecundum de dicto Ezechi. dicendum, ꝙ etiam concludit poni numerum pluralē pro ſingulari, ſ. vitulum immaculatorum, i. immaculatum. Ad tertium idem dicendum, ſ. Trahe me poſt te. Canti. 1. quia debet dici curram in odorem vnguētorum tuorum, & dicitur curremus. Reſponſio autē Nicolai ad primam auctoritatem non ſtat, quia vult ponere duos aſcendentes, & ſuſcitatos. Nā tenendo primam poſitionem, ſ. ꝙ aſcenderit Samuel, & cum eo Moyſes, ridiculum eſt. Primo quia mulier intēdebat ſuſcitare vnum, quia dixit quem vis, vt ſuſcitem tibi? & Saul ait. Samuelem ſuſcita mihi. Non eſt ergo veriſimile, ꝙ duo ſuſcitarentur. Secundo patet, quia ſuſcitatione facta dixit Saul. Qualis eſt forma eius? Si tamen eſſent multi, diceret, qualis eſt forma eorum? Tertio patet, quia ſiue iſta ſuſcitatio fieret opere Dei, ſiue opere dęmonis non ſuſcitaretur niſi vnus. Nam ſi opere dęmonis, cum eſſet voluntas Pythoniſſę vnū ſuſcitare ſuſcitaret vnum, ſi autem opere Dei, etiā nō ſuſcitarētur duo, quia Deus volebat fieri iſtam ſuſcitationem, vt reſponderetur Sauli de morte ſua, & tamen vnicus fuit, qui reſpondit, ergo vnicus ſuſcitaretur. Quarto patet, quia ridicula eſt excuſatio Nicolai, & Hebræorum, ſ. ꝙ Samuel ſolus vocatus eſt a mortuis, & tamē timens, ꝙ vocaretur ad iudicium, adduxit ſecum Moyſen in teſtē, ꝙ cuſtodiuiſſet legē. Pręſupponit enim multos errores iſta reſponſio. Primus eſt, ꝙ Samuel neſciret ad qđ vocaretur, ideo putauit ſe vocari ad iudiciū, & tamen dicendum eſt, ꝙ ipſe ſciuerit ad quid vocatus eſt, quia neceſſe eſt, ꝙ Deus reuelaret ſibi tunc illud, quod reſponſurus erat Sauli, ſ. cras tu, & filij tui mecum eritis, ſed & caſtra Iſrael tradet Deus in manus Philiſthinorū 1. Reg. 28. ſciret, ergo Samuel, ꝙ ſuſcitabatur ad reſpōdendū iſtud Sauli quęrenti. Secundus eſt, quia non poterat ſuſpicari Samuel, ꝙ vocaretur ad iudiciū, eo ꝙ iudiciū, quod poſt mortē eſt, vniuerſale eſt, iuxta illud Iohel. 3. ſ. congregabo in vallem Ioſaphat omnes gentes, & diſceptabo cū eis, & tamen videbat Samuel, ꝙ non ſuſcitabantur alij, ſed ipſe ſolus, & ob hoc ipſi dicunt, ꝙ vocauit ſecū Moyſen. Tertius eſt, quia vocatio ad iudiciū vniuerſale poſt mortē fit in reſurrectione, & tunc mortui in corporibus, & animabus venturi ſunt. Samuel autem videbat, ꝙ non ſuſcitabatur in corpore, & anima, ideo nō poterat ſuſpicari, ꝙ vocabatur ad iudiciū. Quartus eſt, quia dato, quòd vocaretur Samuel ad iudicium, non debebat timere ad hoc, ꝙ ducere vellet ſecum teſtem innocētię ſuę Moyſen, & quia Samuel erat ſanctus Propheta exiſtens in ſinu Abrahę, & qui ibi erant ſecuri erant de ſua beatitudine, nec patiebātur aliquid mali, ideo dato, ꝙ deberet iudicari, non ſuſpicaretur aliquid mali contra ſe, ita vt inuocare vellet teſtem. Quintus eſt, quia omnino erat abſurdum habere teſtem. Nam Samuel non erat reus, & non oportebat, ꝙ produceret aliquos teſtes. Nam dato, ꝙ nihil probaret de innocentia ſua, dū tamen nō probaretur aliquid mali contra ipſum, daretur ei vita ęterna, quia ad condemnationē de crimine requiruntur probationes ſolidę, & luce clariores, potiſſime vbi tāta pęna eſt infligenda, ſ. ęterna. Sextus quia in iudicio Dei nō ſunt neceſſarij teſtes, immo nullus vſus teſtiū eſt, quia Deus omnia clara videt, cū omnia ſint nuda oculis eius ad Hebrę. 4. & in omni loco oculi domini contemplantur bonos, & malos Prouer. 15. Etiā quia ipſe dixit, ego ſum teſtis, & iudex dicit Dominus Iere. 39. meſſias etiam facit hoc, quia in iudicio ſuo non vtitur teſtibus, iuxta illud Iſaia 11. ſ. non ſecundum viſionem oculorum iudicabit, nec ſecūdum auditum

Teſtes ſuperuacui ſunt in iudicio Dei.

A aurium arguet, ſed iudicabit in iuſtitia, a fortiori ergo in iudicio vniuerſali in quo Deus iudicat in maieſtate ſua non erit vſus teſtium. Septimus eſt, ꝙ ſi eſſet vſus teſtium, non proficeret ei inuocare Moyſen in teſtē, qui eſſet ſingularis inductio, & ſecundum legem teſtimoniū vnius hominis nullum erat ad faciēdū planam probationem, potiſſime in rebus grauis pręiudicij, vt colligitur Numeri 35. & Deut. 19. & tamē dicūt, ꝙ adduxit ſolum Moyſen ſecum, ideo non erat hoc veriſimile. Octauus eſt, ꝙ ſignificatur in reſponſione iſta, ꝙ fuerit liberum Samueli ducere ſecū Moyſen. Nam dicunt, ꝙ timuit, ideo induxit ſecum Moyſen, quaſi eſſet hoc in poteſtate ſua, & tamen falſum eſt, quia non erat in poteſtate Samuelis deducere Moyſen, nec erat in poteſtate Moyſi exire de ſinu Abrahę,

B quia animę corpore ſolutę ſunt in receptaculis certis, & non eſt eis liberum inde exire, quia iam non ſunt in arbitrio ſuo. Nonus eſt, quia dicūt, ꝙ induxit Moyſen, vt teſtificaretur de cuſtodia legis. Sed hoc nō poterat facere Moyſes, quia Moyſes non viuebat, quando viuebat Samuel, ita vt teſtificari poſſet de eis, quæ fecerat Samuel, ſed melius poterant teſtificari alij, q̄ fuerant tēpore Samuelis. Nam Moyſes neſciebat aliqđ de his, q̄ fecerat Samuel niſi ei reuelaretur a Deo.

Animę ſolutę corporibus non habent in poteſtate ſua exire de ſuis receptaculis.

Decimus eſt, quia non eſt veriſimile, ꝙ Moyſes eſſet ſuſcitatus cū Samuele, quia Moyſes maximę auctoritatis inter Prophetas omnes erat, quia nō ſurrexit ei Propheta ſimilis: Deut. 34. Etiam, quia fuit legiſ-

C lator, & in hoc excedebat omnes Hebręos, ideo ſi ipſe fuiſſet ſuſcitatus cū Samuele, ipſe fuiſſet principalis, & ipſe fuiſſet locutus ad interrogationē Pythoniſſæ, & tamen reſpondit Samuel, iō videtur, ꝙ nō ſuſcitatus eſt cum eo Moyſes. Et ſic poſitio iſta ridicula eſt.

Alia poſitio erat ſecundum Auguſtinum, ſ. ꝙ non ſuſcitatus eſt Samuel vere, ſed magice factum, ꝙ dæmon familiaris mulieri Pythoniſſæ appareret, & quędam vmbra repræſentans Samuelem.

Opi. Aug. falſa eſt circa ſuſcitationem Samuelis.

Dicendum tamen, ꝙ non ſtat, quia neceſſe eſt poni, ꝙ vere fuerit ſuſcitatus Samuel, vt probatum eſt latiſſime 1. Reg. 28. & tamen in hoc non erat intētio noſtra, quia ſiue eſſet ſuſcitatus Samuel, ſiue dæmon loco eius, dum tamen eſſet vnicus, qui appareret, eſt dicendum, ꝙ etiam ſi iſte eſſet dæmon vnicus erat, vt

D patet ex rationibus ſupra allegatis, ſ. Pythoniſſa vnicū voluit ſuſcitare. Etiam quia Saul vnicum petijt ſuſcitari, ſ. Samuelem: ergo Pythoniſſa ſuſcitaret illum, vel alium loco eius, & non plures, & tamen dicitur ibi vidi Deos aſcendentes de terra, & poſtea ſequitur, qualis eſt forma eius? quaſi eſſet vnicus, & ſic mutatur numerus.

Ad aliam auctoritatem Ezechielis de vitulo quando dicit, ꝙ ponitur ibi tanimim, i. immaculatorum, & non in accuſatiuo, dicendum, ꝙ iſta eſt fictio. Nam nihil tale fiebat ſecundum legem, ſ. ꝙ ponerentur duodecim vituli pro toto anno in vno loco, & inde tollebatur vnus. Nam licet quolibet menſe in princi-

E pio vnus immolaretur, tamen non cuſtodiebātur iſti duodecim ſic, quia quotidie offerebantur multa ſacrificia in templo, & non fiebat talis cuſtodia. Sed dato, ꝙ cōcederemus fieri talem cuſtodiam vitulorum, adhuc non ſtat ille ſenſus Nicolai, quia ſi poneretur tanimim in genitiuo plurali non eſſet adiectiuum illius nominis vitulū, ſed per ſe ſubſtantiaretur, & tunc neceſſe erat, ꝙ poneretur ibi dictio ſignificans habitudinem caſualem, & non ponitur. Nam in Latino, & Græco variantur nomina per caſus, & quilibet caſus ſignificat rem ſub alia, & alia habitudine, quàm alius caſus. In Hebræo autem nulla dictio habet caſus, ideo ad ſignificandas habitudines caſuales, præponuntur nominibus ſingulis habitudines aliquę, vt cognoſcātur

tur casus, & hoc verum est in substantiuis, in adiectiuis autem non ponuntur, quia adiectiua sunt in eisdem casibus, in quibus substãtiua, & tamen tanimim non ponitur sub aliqua habitudine genitiui, sed absolute, ideo necesse est, ꝙ sit accusatiui casus, & adiectiuatum cum illo nomine vitulum, & tamen variatur numerus, quia deberet poni in singulari.

Ad tertiam auctoritatem Canti. I. Trahe me post te, &c. dicẽdum, ꝙ bene variatur ibi numerus, & quãdo dicit Nicolaus, ꝙ non mutatur, quia loquitur de synagoga, dicendum, ꝙ circa intellectionem libri Canticorum, de quo intelligatur, & an semper de vno, vel de pluribus, est maior quæstio, q̃ spectet ad præsens, potissime, quia ex illa non pendet solutio dubij præsentis, & tamen dato, ꝙ intelligatur de synagoga mutatur numerus, quia verum est, ꝙ synagoga multos continet, & tamen ipsa accipitur, vt vnum corpus, sicut quælibet vniuersitas, & tunc damus ei personam, & debet loqui vt vnus, & sic locuta est, cum dixit, Trahe me post te: cum autem dixit: Curremus in odorẽ, necesse est, ꝙ intelligatur de multis distinctis, & separatis, & tunc loquuntur non vt synagoga, sed vt singuli, & hoc non stat, ideo dicendum, ꝙ improprietas est locutionis. Ex his apparet, ꝙ ex Veteri Testamento saltem ex illis auctoritatibus, quæ communiter inducuntur, non potest probari personarum pluralitas in diuinis.

CONCLVSIO SECVNDA.

Auctoritates ad probandum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum in vnitate essentiæ, quæ vulgo adducuntur ex Veteri Testamento, non probant distincte.

SECVNDA conclusio est, licet ex scripturis veteris testamenti possit probari personarum diuinarum pluralitas, nullo modo tamen probari potest distinctè trinitas. Ad huius euidentiam considerandum, quòd quidam putant se sufficienter probare trinitatem personarum diuinarum ex multis auctoritatibus, quarũ aliquas allegat Magister dist. 2. primi est vna, quę habetur Psalmo 32. scilicet, Verbo Domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ecce ibi designantur tres personę in creatione, scilicet, Dominus, & verbum eius, & spiritus eius. Verbum filius est, & spiritus est ipse Spiritus sanctus. Dominus autem est ipse pater. Ecce ergo non solum posita est personarum trinitas, sed etiam quasi ipsa tria nomina personalia.

Secunda auctoritas est Psal. 66. scilicet, benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum. In hoc autem, quòd ter nominatus est ibi Deus cum eodem verbo benedicat, videtur signata natura vnica in diuinis, & personarum pluralitas, scilicet, trinitas.

Tertia auctoritas est Isa. 6. cũ vidit Isaias seraphim clamantia Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, & refertur ibi ad Deum, & vocatur ter sanctus: ideo videtur significari vnitas naturę, cum dicitur Dominus Deus, & personarum trinitas inquantum ter dicitur sanctus.

Quarta auctoritas est quantum ad duas personas, scilicet, patrem, & filium Psal. 2. scilicet, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ibi agitur de Messia, & Deus dicit ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te, & sic Deus habet filium, & tamen pater, & filius in diuinis non sunt duo Dij, quia vnicus Deus omnium est, ideo est vnitas essentiæ, & personarum pluralitas.

F Quinta auctoritas est de filio, & patre Isa. 53. scilicet, Generationem eius quis enarrabit? Et agitur de Messia ibi, ideo Messias est Deus, quia aliàs generatio sua poterat enarrari, si esset humana, & cum sit genitus necesse est, quòd ab altero sit genitus, ideo necesse est saltem duas esse personas diuinas, scilicet, patrem, & filium.

Sexta auctoritas est Prouer. 8. vbi ponitur etiam generatio filij, scilicet, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, a principio, & ab ęterno ordinata sum, & intelligitur de filio, qui est sapientia genita. Nam ibi dicitur nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, ante colles ego parturiebar, & dicit se ista sapientia conceptam, vel genitam ab ęterno, G ideo erit aliquid diuinum, & consequenter persona distincta a concipiente, vel gignente.

Septima auctoritas Eccle. 24. scilicet. Ego sapientia ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. Ecce ergo sapientia nata est, & ab ęterno, ideo erit persona distincta a gignente. Nam nõ potest intelligi de sapientia essentialiter sumpta, quia illa nõ concipitur nec gignitur.

Octaua auctoritas est de alia persona, scilicet, spiritu sancto Genes. 1. scilicet, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et loquitur de Spiritu sancto.

Nona auctoritas Psal. 138. scilicet, quo ibo a spiritu tuo, scilicet, a spiritusancto, quasi dicat, nõ possum ab illo fugere, quia vbique est.

H Et Sapientię primo. Spiritus sanctus disciplinę effugiet fictum, ecce vocauit ibi spiritum sanctum. Et Isa. 61. dicitur spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me, ille autem est spiritus Dei Sanctus, qui est persona tertia in trinitate.

Alias auctoritates addit Nicolaus in libello, quem fecit contra Iudæos, & est vna. Psal. 44. scilicet. Sedes tua Deus in sęculum sęculi, virga directionis virga regni tui, ecce loquitur ibi Propheta ad Deum cum dicat sedes tuas Deus, & postea sequitur, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lętitię. Ecce ergo Deus erat vnctus a Deo. Sed non est eadem persona vngens, & quę vngitur, ideo erant saltem duo Dij, vel duæ personę di- I uinæ, & quia Deus vngens repetitur ibi, cum dicatur propterea vnxit te Deus, Deus tuus significantur duę personę, scilicet, pater vngens, & Spiritus sanctus, per quem fit vnctio.

Alia auctoritas est Psal. 109. scilicet, Dixit dominus domino meo sede a dextris meis, ibi significãtur duæ personę, scilicet, Deus qui loquitur, & Dominus, ad quem loquitur. Et necesse est, quòd distinguantur realiter, quia aliàs nõ diceretur vnus sedere ad dexteram alterius, cum idem non sedeat ad dexteram sui ipsius, & necesse est, quòd intelligatur de Deo gignente, & de Deo genito, cum ibi dicatur ante luciferum genui te, idest, antequam esset lucifer matutinus. Illud autem non potest intelligi de aliquo ho- K mine, quia omnes sunt geniti post luciferum, ideo intelligitur de filio Dei, qui genitus est ab ęterno.

Alia auctoritas est Isa. 47. scilicet. Non a principio in abscõdito locutus sum, ex tempore antequam fieret ibi eram, & nunc dominus misit me, & spiritus eius, & tamen ista verba sunt Dei, vt patet ex litera præcedenti, & ex litera sequenti, scilicet, hęc dicit redemptor tuus sanctus Israel. Ecce ergo ponuntur hic tres personę diuinę, scilicet, Deus, q loquitur, & duæ personę mittentes, scilicet, & nunc dominus misit me, & spiritus eius, & sic erunt hic tres personæ, s. pater, & spiritussanctus mittentes, & filius missus.

Alia auctoritas est Eccle. 4. scilicet. Funiculus triplex difficile rumpitur. Et ibi dicunt Glo. Hebraicæ

antiquum

antiquum mysterium trini, & vnius difficile discutitur, licet Iudæi moderni retorqueant hanc Glo. ad tria attributa diuina, scilicet, potestatem, sapientiam, bonitatem.

Respondendum, quòd istę auctoritates, vel aliquę illarum aliqualiter hoc persuadent, & tamen, quòd omnino probent, ita quòd recipiens sacram scripturam tanquam solidam nullo modo dubitare possit de trinitate personarum non est verum, quia possent deduci ad alium sensum.

Ad primam dicendum, quòd non solum non probat hic trinitas, immo etiam non intelligitur auctoritas de trinitate personarum, sed solum significatur vnus Deus, non sub ratione alicuius pluralitatis. Et cum dicitur verbo Domini cęli firmati sunt, est sensus, quòd tanta fuit potestas Dei, quòd non fabricauit aliquid manu sicut artifices, nec per tempora aliqua expectauit, sed solum iussit, quòd omnia fierent, & facta sunt, iuxta illud Psal. 148. scilicet. Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Istam sententiam repetiuit Dauid eodem versu. Nā cum dicitur, & spiritus oris eius omnis virtus eorum. Idē est ac si dicatur verbo Domini cęli firmati sunt, quia spiritus oris, & verbum idem sunt. Nam verbū vocatur spiritus, quia spiratur, idest, flatur. Nam flatus formatur, & fit verbum, & ista repetitio sentētiæ per alia verba fit ad pulchritudinem, & consueuit sępe fieri in canticis, & prophetijs, & maxime in Isaia sicut patet 2. Reg. 20. & 3. Reg. 12. quæ nobis pars in Dauid, & quę hęreditas in filio Isai? Et est eadem sententia, quia Dauid, & filius Isai idem est, cum Dauid esset filius Isai, & pars, & hęreditas etiam idem sunt, sed est pulchritudo quædam in repetitione hac.

Item patet, quòd non posset intelligi hoc de spiritusancto, quia licet spiritussanctus vocetur spiritus, tamen non vocatur spiritus oris, eo quòd istud pertinet ad filium, cum filius sit verbum, & dictus, sed spiritussanctus non est verbum nec procedit per modum dicti, quæ est conceptio intellectus, sed per modum voluntatis. Accipitur ergo vtrunque pro verbo vocali tanquam Deus loqueretur iubēdo, quòd omnia fierent, & tunc fierent.

Quō repetitio nominis Dei nō arguit trinitatem p̄sonarum.

Ad secundam auctoritatem Psal. 66. dicendum, ꝙ nihil probat. Nam licet ibi repetatur ter nomen istud Deus, non probatur trinitas personarum diuinarum, nec Deorum, quia tūc si ponatur quater nomen Dei significabuntur quatuor personæ diuinæ, & hoc est absurdum, & tamen interdum repetitur sæpe istud nomen Deus in eadem sententia.

Etiam non cōuenienter infertur hinc aliquid, quia oportebat, ꝙ cum eodem verbo non repetito poneretur ter Deus. Nam omnes tres personę diuinæ sunt vnus Deus numero, ideo vnicus actus ei competit. Et sic vnicum verbum in singulari competit eis, verbū autem repetitum singularis numeri æquiualet verbo pluralis numeri non repetito, ideo non probatur aliquid hinc. Item patet hoc, qa dicitur: Benedicat nos Deus, & repetitum est Deus noster, & tamen ad significandum tres personas, deberet poni Deus ter sine aliquo adiuncto facto terminis, vt sic videretur, quòd non repetebatur terminus ad addendum, sed ad significandum rem distinctam, vt si diceretur. Benedicat nos Deus, Deus, Deus, & metuant eum oēs fines terrę. Ad tertiam auctoritatem Isa. 6. cum vidit Seraphim clamantia Sanctus, Sanctus, Sanctus ter, dicendum, ꝙ non significatur in hoc aliqua pluralitas personarum diuinarum, sed solum significabatur, ꝙ laus illa diuina repetebatur sępe. Nam die, & nocte nō habebant requiem dicentia, Sanctus, Sanctus, vt patet Apoc. 4. ergo non solum ter, sed etiam pluquā mul-

A lesies dicebāt Sanctus, Sanctus. Quòd aūt istā multiplicatam repetitionem eiusdem significaret Isaias dicendo potius ter Sanctus quam pluries, nō fuit ex aliquo mysterio, sed a casu, quia ita poterat dixisse quater, vel quinquies. Ad quartam auctoritatem dicendum, ꝙ s̄m veritatem Psal. ille 2. s. quare fremuerūt de Christo Messia intelligitur. Sic enim intellexerūt Apostoli, & illi, qui nouiter erant cōuersi ad Christū, vt patet Actu. 4. s. Deus, qui spiritu tuo per os Dauid pueri tui dixisti, quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, astiterūt reges terrę, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim vere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum. Et tamen non ex hoc constat manifeste contra Iudæos,

B vel quoscunque alios recipientes scripturam veteris testamenti, ꝙ intelligatur de Messia, & ꝙ ille esset filius Dei. Et quando dicitur in eodem Psal. Ego hodie genui te, ideo ꝙ Deus habeat filium, dicendū, ꝙ non sequitur ex hoc, ꝙ Deus habeat filiū, qui sit Deus, sed potest intelligi de aliquo homine, s. de Dauid, qui vocabitur filius Dei nō naturalis, sed adoptiuus. Sic enim Deus vocat alios filios, vt patet Exo. 4. s. filius primogenitus meus Israel, dimitte filiū meū, vt seruiat mihi, ecce vocauit Israel filium suum, & a se genitū, ita de Dauid dicetur, ꝙ Deus genuit eum quando eum exaltauit, & illo die dicetur genitus. Ad quintam au-

C ctoritatem de filio: Isa. 53. s. generationem eius quis enarrabit? quod dicunt intelligi de generatione ęterna, quia illam nullus potest enarrare.

Dicendū, ꝙ ēt si intelligeretur de generatione ęterna, non constat, an de illa intelligatur, & cōsequenter non constat, ꝙ Deus habeat filium, q̄ sit Deus: intelligunt tñ cōiter hoc de Messia tēporaliter nato, qa nullam aliā generationē concedūt. Et cum probatur, ꝙ intelligatur de generatione æterna, qa dr̄, Quis enarrabit? & tñ temporalem generationem enarrare possumus: dicendū, ꝙ nō ponitur semp talis locutio pro impossibili, sed frequenter pro difficili. Et sic verū est, ꝙ generatio Messiæ s̄m carnem difficilis est enarrari, q̄q̄ possit enarrari. Et patet hoc ex dicto Hieronymi,

D quod recitat per Magistrū dist. 5. primi Sententiarū, s. Sępe ponitur, quis, pro difficili, & nō pro impossibili, vt illud: Generationē eius quis enarrabit? In quo apparet manifeste, ꝙ voluerit intelligere de temporali generatione, qa aliàs erat impossibile enarrari illā. Idem modus loquendi patet per Isa. 53. cap. s. Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Et tamen manifestum est, ꝙ aliqui credebant auditui Prophetę. Patet hoc ad Rom. 10. vbi Apostolus allegat auctoritatem istam, & dicit. Non omnes credunt Euangelio. Et probat hoc auctoritate ista Isa. s. Quis credidit auditui nostro. Et sic significauit p̄ hoc, ꝙ aliqui credebāt, licet nō oēs, & sic aliquid pōt enar-

E rari de generatione Christi, licet plene nō enarret, & sic intelligebāt Iudęi istā auctoritatē, & sic difficile putabāt esse, ꝙ quis cognosceret generationē Messię, & ob hoc putabāt, ꝙ q̄n veniret Messias pauci cognoscerent eū, & nescirent de qua progenie erat. Sicut patet Ioā 7. c. s. Chr̄s cū venerit, nescimus vnde sit, sed hunc scimus, vnde sit, iō cōcludebant, ꝙ non erat Messias.

Vel pōt intelligi generatio, non pro genitura, sed pro operatione, & sic dicuntur generationes alicuius operationes eius. sic patet Genes. 36. de Iacob cū dr̄: Habitauit Iacob in terra Chanaan in qua habitauit pater suus, & hęc sunt generationes eius, & tñ immediate sequīr historia de Ioseph, & mala, quę passus est Iacob cū domo sua, & nihil ponitur de generationibus eius, iō ponīt ibi generatio pro operatione, & passione: & sic ponīt hic, Generationem eius q̄s enarrabit? i.

Generatio plerunque accipit p̄ op̄atione.

quis

quis enarrabit mala,q̃ paſſus eſt Meſſias,& bona,q̃ ſe F fecit,& tanta fuerũt ꝙ nullus ea enarrare põt. Sic enim dixit Ioã.20.c. Multa alia fecit Ieſus,q̃ in hoc libro ſcripta non ſunt:& non ſolũ nõ ſcripta fuerũt,quaſi Euãgeliſtę voluerint ea omittere, ſed ꝗa ẽt ſi vellent non poſſent illa ſcribere, vt patet Ioan.21. ſ.Sunt & multa alia,q̃ fecit Ieſus,q̃ ſi ſcribanẽ ꝑ ſingula, nec ipſum arbitror mũdũ capere poſſe eos, q ſcribẽdi ſunt, libros. Recte ergo dr̃,ꝙ generationẽ Meſſię,i.actus eius nullus enarrare põt.Et iſte ſenſus conſonat magis illi lr̃ę, q̃ accipiendo generationem pro genitura,eo ꝙ ibi fit mẽtio de actib⁹ mirabilibus Meſſię,ſ.ſicut ouis ad occiſionẽ ducẽt,& quaſi agnus corã tondente ſe obmuteſcet,& non aperiet os ſuũ, & de anguſtia,& iudicio ſublatus eſt. Et multa alia. Et tũc ſeqtur:Generationẽ eius qs enarrabit? q.d.qs enarrabit actus eius? ſ.tã mirabiles ſunt, ꝙ nullus ſufficiẽter illos enarrare poſſit. Aliter põt dici,ꝙ accipiaẽ generatio pro progenie,ab eo deriuanda,ſ.generationẽ eius qs enarrabit?i.qs poterit enarrare multitudines ſtirpis Meſſiæ? Multos.n. filios generabit ꝑ adoptionẽ,vel doctrinã legis. Nam q docẽt ab alio filius eius vocaẽ in ſcriptura, cũ dicat Apoſtolus:Per euãgeliũ ipſe vos genui,ad Corin.1.c. Etiã dicit: Filij mei, quos ego quotidie parturio, donec formeẽ in vobis Chr̃s ad Galat. 4. & ſic Chr̃s per paſſionẽ ſuã dedit initiũ euãgelicæ legi, in qua fuerũt plurimi ſequaces,q oẽs vocanẽ filij eius.Et iſta gñatio ſua nõ põt enarrari,ꝗa nemo põt enarrare oẽs hoĩes, q fuerunt a principio, & erunt vſq; ad finẽ ſæculi ſub Chriſti lege.Et iſte ſenſus conuenit lr̃æ.Nã poſtq̃ ponit paſſio Chr̃i ſubdit:Generationẽ eius qs enarrabit? eo ꝙ gñatio illa vẽtura erat propter paſſionẽ Chriſti. Nã ſi Chriſtus non fuiſſet mortuus nõ accepiſſent vigorẽ ſacramenta legis ſuę,nec fuiſſet publicata lex,ſicut fuit. Itẽ patet hoc efficacius,ꝙ accipiaẽ generatio ſic,quia eo.ca.poſtquã poſitũ eſt de paſſione Meſſię, & dictum eſt,generationem eius quis enarrabit,ſeqtur. Si poſuerit pro peccato animã ſuã videbit ſemen longęuũ,& volũtas Domini in manu eius dirigetur. Iſtud ſemen longęuũ, quod habiturus erat Meſſias, erat generatio eius,& valde cõuenit,ꝗa dr̃ generationẽ eius quis enarrabit? Et dicitur videbit ſemen longęuũ:nam ſemen longęuum non enarrari poteſt.

Si autem aliquis vellet intelligere de generatione ęterna Chriſti non loqueretur aliquid ad propoſitũ, quia in toto illo c.agitur de paſſione Chriſti.Quid ergo intermiſceretur vnũ verbum de generatione eius ęterna?quia nihil faciebat ad ſententiã,ideo exponenda eſt auctoritas, vt ſupra. Ad ſextam auctoritatẽ dicendum,ꝙ illud non intelligitur de ſapientia genita, quæ eſt filius,ſed de ſapientia Dei, quæ eſt ſubſtãtialis diuina,vel humana,& creata. Et cũ dicitur,ꝙ illa genita eſt,& non competit hoc ſapientię ſubſtantiali,ꝗa illa,nec gignit,nec gignitur,dicendum ꝙ iſta ponuntur figurate in ſacra ſcriptura.Nam ſi proprie acciperentur iſta verba,multa eſſent ibi, quæ non conuenirent ſapientię diuinę.Nam dicitur:Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum. Et tamen ſapientia diuina genita non poſſidetur, cum non poſſit a Deo poſſideri,niſi quod extra ipſum eſt,ſ.res creatę, ſicut etiã homo non poteſt poſſidere aliquam partem corporis ſui: nam nemo eſt Dominus membrorũ ſuorũ, vt patet.ff.ad legẽ Aquili. in.l. liber homo. Item dicitur ibi. Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies,ludens coram eo, ludẽs in orbe terrarũ,& delitię meę eſſe cum filijs hominũ.Manifeſtũ eſt tamen,ꝙ in illa beata trinitate inter perſonas diuinas nihil tale eſt,ſ. ludus. Nec eſt etiã delectatio illius ſapientię diuinę genitę eſſe cum filijs hominum,quia delectatio Dei in ſeipſo eſt,ꝗa eſt ſimplex,& vnica,& ſemper eadẽ,vt patet 7.Ethic.in fine. Et ob hoc ſemꝑ voluptuoſus eſt,vt patet 12. Metaphyſi. ſed eſt Metaphora quędã de ſapientia tanquã ſapientia ſit aliquid creatũ a Deo,quod Deus a principio creauerit,& fuerit cum eo in formatione rerũ.Et patet,ꝙ loquitur de ſapientia creata, quia ipſamet ſapientia vocat nos ad ſe,vt ſequamur eã,& apprehendamus, & tñ non poſſumus apprehendere ſapientiã increatã ſiue genitam ſiue ingenitã ꝗa illa habitat lucẽ inacceſſibilẽ, & nullus hominũ ad eã acceſſit videndo nec accedere põt, vt patet prima ad Timoth. 6. Et de hac ſapientia facit Proſopopęiam fingendo ei perſonã, cũ perſonã non habeat. Et quia principiũ hominis eſt per natiuitatẽ, G & generationem,dicitur ſapientia concepta,ſ. necdũ erant abyſſi,& ego iam concepta erã. Et rurſus. Ante colles ego parturiebar. Ad ſeptimam auctoritatẽ reſpondendum eſt ſicut ad pręcedentẽ,ſ.ego ſapiẽtia ex ore altiſſimi prodij primogenita ante oẽm creaturã, ecce ſapiẽtia vocat ſe ibi de numero creaturarũ, & tñ dicit ſe primogenitã ante omnẽ creaturã, quia neceſſe erat,ꝙ ſapiẽtia pręcederet omnẽ creaturã,ꝗa Deus creauit omnia in ſapientia,vt patet Pſal.103.ſ. Omnia in ſapientia feciſti,impleta eſt terra poſſeſſione tua,iõ oportebat, ꝙ ſapiẽtia pręcederet alia. Et ꝗa ſi ſapiẽtia poneretur creata quæreretur de ipſa,an tamen ſapientia creata eſt,& neceſſe erat dici,ꝙ nõ,& ſic ſola ſapiẽtia creata eſſet a Deo inſipienter,iõ non dixit ſcriptura illã creaturã a Deo,ſed dixit,ego ex ore altiſſimi ꝓdij H primogenita ante omnẽ creaturã. Et tñ ſapiẽtia illa creata eſt,quia de ipſa dr̃ ibidẽ,ꝙ ſequamur eam,& tamen nõ poſſumus eam comprehendere niſi ſit ſapientia creata,illa enim ſola nobis communicatur.

Ad octauam auctoritatẽ de ſpiritusãcto, cum dr̃ ſpiritus dñi ferebatur ſuper aquas,dicendũ,ꝙ non intelligitur de ſpiritusãcto. Pro quo ſciendũ,ꝙ iſtã auctoritatem intellexit Ra.Sa.de ſpiritu Meſſię,& putabat Meſſiam eſſet purum hominem, & ſpiritũ ſuum ferri a principio ſuper aquas. Sed iſta inſania eſt, quia pręſupponit, ꝙ Meſſias erat purus homo, ſicut vnus noſtrũ,& tñ credidit,ꝙ ſpiritus ſuus mouebatur ſuper aquas a principio creationis ſęculi. Et iſtud nõ habet I aliquã apparentiã,quia anima non formatur ante corpus,ſed corpore organizato infunditur in illud, & tñ Meſſias ſecundũ eũ nondum venerat, & ſpiritus ſuus ab initio creationis ſęculi ferebatur ſuper aquas. Item inſania eſt, quòd dicamus animam aliquã ferri ſuper aquas,ſi nihil apponatur ad quid ferretur ſuper illas,iõ iſtud tanquam ridiculum excludendum eſt. Doctores autem noſtri,ſ. Auguſtinus,& alij antiqui, & communiter moderni intelligũt hoc de ſpiritu Dei, & de cogitatione ſua,quæ ferebatur ſuper aquas.Nam nomine aquarũ intelligebatur tota materia, quæ erat informis,apta tamen,vt inde aliquid formaretur. Et ſicut artifex anteq̃ de materia aliqd efficiat, cogitat qd de ſingulis eius partibus faciat, & tunc cogitatio ſua K fertur ſuper materiam, ita cũ Deus de materia informi formaturus eſſet omnia, quæ ſunt nunc in vniuerſo, cogitabat qd de materia efficeret. Et tunc cogitatio ſua,ſiue ſpiritus ferebatur ſuper aquas, i.ſuper materiã,quæ nomine aquarũ deſignatur. Dicendũ tñ, ꝙ iſto mõ non cõcluditur ſpiritusſanctus perſona trinitatis, ſed vocabitur ſpiritus Dei cogitatio ſua, vel intellectus.Et ſi velis dicere,ꝙ ille ſpirit⁹, quo Deus oĩa cogitabat,erat ſpiritusſanctus, non ſtat, quia cogitare pertinet ad ſapientiam tãquam ad habitũ, & ad intellectũ tanquam ad poteſtatem. Filio tamen in diuinis cõpetunt iſta, quia ipſe vocatur ſapientia genita. Ipſe ẽt genitus eſt per modũ intellectus,cum vocetur verbum patris,& vocatur ẽt ars patris, ſed ſpiritusſanctus eſt amor,& productus per modũ voluntatis,ad volũtatem

Error Rab. Salomonis de Meſſia.

tatem aūt non pertinet considerare, sed ad intellectū, iō non ferebatur spiritussanctus super aquas, sed magis filius ferretur. Nō ergo pōt intelligi de spiritusancto. Nec ēt pōt intelligi de spiritu, i. cogitatione Dei, ꝙ ferretur super aquas, i. super materiā primā cogitādo quid de illa faceret. Sed dicendū, ꝙ intelligitur de quodā vento misso a Deo super aquas ad desiccandū illas, vel saltē ad desiccandū terrā, separatis aquis a terra. Pro quo sciendū, ꝙ qñ Deus creauit ab initio elementa, nō erant bene distincta loco, sed aqua operiebat totā superficiē terrę in circuitu, Deus aūt voluit diuidere aquas a terra, vt maneret per se terra discooperta ad vitā animaliū, & aqua cederet in cōcauitates terrę. Et ad diuisionē istā faciendā, & ad desiccandū terrā, misit Deus ventū fortē, s. Aquilonē vrentē, qui desiccaret aquas, & superficiē terrę discoopertā aquis. Et de hoc dr̄, spiritus Dñi, i. vētus missus a Dño, ferebatur super aquas, i. flabat, vel mouebat̄ ad desiccandū eas. Et ista sententia satis cōuenit, quia spiritus proprie significat ventū, quia spiritus a spirando, i. flādo dr̄. Et magis proprie dr̄ spiritus ipse ventus q̄ spiritus, i. anima, quia non vocatur anima spiritus, nisi in quantū putabatur ab antiquis, ꝙ anima erat flatus noster, vt patet Sapiē. 2. c. quia extinctus cinis erit corpus nostrū, & spiritus diffundetur tanquā mollis aer. Sic ēt accipitur sępe in scriptura, vt patet Psal. 10. c. Spiritus procellarū pars calicis eorū, i. ventus impetuosus, qui est procella, & Psal. 148. dr̄, & ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarū, quę faciunt verbum eius, i. vētus tempestuosus obedit ei. Sic patet in alia litera, quæ dicit, & ventus turbo, qui facitis sermonē eius, vbi nos dicimus spiritus procellarū, quæ faciunt verbū eius. Ecce accipietur spiritus, i. ventus. Et vocatur spiritus Domini, i. ventus missus a domino, quia ipse eum misit miraculose ad desiccādum terrā. Itē patet hoc, qa tunc stat litera magis plana, cū dicatur ꝙ ferebatur super aquas, s. quia s̄m veritatē ventus ille mouebatur sup̄ aquas. Si aūt acciperetur eo modo, quo acceperunt illi doctores nostri, videretur esse metaphora vocando materiā primā aquas, & vocando cogitationē Dei de materia ferri spiritū super aquas. Et tñ nunquā recedendum est a cortice literę quātum potuerit sustineri sententia in cortice literę. Itē patet efficacius ista sententia ex litera habraica, vbi dr̄ ventus Dñi siue spiritus dñi flabat super faciē aquarum. Nā habetur sic. Ruach Elohim merachepseth ghal pene scamaim. Et tñ meraclepseth significat flare. Et hoc non pōt intelligi de cogitatione Dei, quia illa nō flat, ideo intelligendum est de vento, qui poterat flare, & ille flabat super aquas. Doctores aūt nostri solū moti fuerunt ex hoc, quia dr̄ spiritus dñi. Nā si poneretur spiritus absolute, putauissent eū esse ventū, & dixissent, vētus aūt ferebat̄ sup̄ faciē aquarū. Quia tñ ponitur dñi putauerunt intelligi de spū, q est cogitatio. Causa aūt, quare vocatur spiritus Dñi, siue uētus Dñi fuit, ꝙ iste ventus a Deo missus erat miraculose ad faciēdū istā desiccationē. Et quia erat super naturaliter productus, & faciebat opus ad quod Deus illum ordinabat, vocabatur ventus Dñi. Sic ēt Num. 11. dicitur. Ventus autē egrediens a Domino arreptas trans mare coturnices detulit in castra. Quia ille ventus detulit coturnices in castra ex mandato Domini, dr̄ ventus egressus a Domino, siue ventus Domini. Sed objicietur, ꝙ nō stet ista positio, s. ꝙ ventus fuerit a Deo missus ad desiccandum aquas, & terras, quia illud supernaturaliter fieri poterat subito. Quomodo ergo expectaret Deus, ꝙ successiue ventus desiccaret terrā? Potissime, quia ad hoc, ꝙ ventus ille desiccaret terram, oportebat, ꝙ ille miraculose a Deo crearetur, & postea naturaliter ageret ad desiccationē aquarum, &

Spiritus proprie significat vētum.

Anima cur spiritus dr̄.

A terrę, & sic essent duę operationes, vbi poterat effectus deduci per vnam. Dicendum, ꝙ hoc non est incōueniens, quia frequēter sic Deus facit. Sic enim patet Exo. 14. cum Deus voluit traducere Israelitas de Aegypto in desertum per mare rubrum. Nā desiccauit fundum maris diuidens aquas, vt starent hinc, & inde aquę, vt & ipsi transirent per medium pede sicco. Istā desiccationē potuerat Deus subito facere, & tamen noluit, sed induxit ventum validum vrentē tota nocte, qui desiccauit fundum maris. Cum dr̄. Cum extēdisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi, & vrenti tota nocte, & vertit in siccum. Ita ergo nunc licet potuisset subito sine vēto diuidere aquas ab aquis, & cōuertere superficiē terrę madentē in siccam, tamē voluit facere

B mediante vento. Simile etiam est Num. 11. cū Deus voluit dare Israelitis saturitatem carnium, dando eis multas coturnices, quę erant ex alia parte maris rubri, potuisset eas deducere in castra Israelitarū sine vēto, & tamen suscitauit ventum validum, q arripuit eas, & dimisit in circuitu castrorum, cū dr̄, ventus aūt egrediens a domino arreptas trans mare coturnices detulit in castra. Cū aūt objicis, ꝙ Deus poterat facere hic vnica actione istā desiccationē aquarū, ergo non est concedendum, ꝙ fecerit per duas, s. per vnam naturalem, & aliā supernaturalē. Dicendum, ꝙ quando con-

C stat de aliquo actu, & non constat de modo, debet poni modus leuior, qui poterit, s. per pauciores actiones, quia nō est ponenda pluralitas sine necessitate, vt colligitur 8. Topicorum. Et tamen qñ constat de actu, & de modo agendi, licet potuerit ille actus fieri facilius, non est arguendum de modo, & iam cogimur ponere pluralitatē ex necessitate. Sic in casu isto si constaret de desiccatione terrę, & non de modo, dicere deberemus, ꝙ diuisio aquarum, & terrę desiccatio facta est subito Dei voluntate, quia tamen constat, ꝙ spiritus domini flabat super aquas non est arguendum, ꝙ poterat Deus facere leuius, quia Deus facit sicut vult, & ille est modus conueniens, q est ei volitus. De isto vento flante super aquas, dicendum, ꝙ supernaturaliter causatus est, quia non poterat naturaliter produci. Nam venti sunt de natura terrea, & tñ tunc terra erat

D vndiq; operta aquis, & non erat aliqua pars, de qua resoluerentur vapores, vel exhalationes ad materiā aliquorum entiū metheorogicorum sicut venti, & pluuię. Itē nō poterat esse ventus naturaliter, qa deficiebat causa efficiens, s. calor solis. Nā calore solis resoluūtur vapores, & exhalationes de terra, & aqua, & leuātur ad primā, vel mediam aeris regionē, in qua oīa hęc metheorogica fiunt, & tñ tunc nō erat sol, qa sol factus est die quarta: Gen. 1. Et diuisio aquarū fuit die 3. eo. c. Necesse erat ergo, ꝙ iste vētus miraculose productus esset. Ad nonā auctoritatē dicendū, ꝙ non accipitur ibi spiritus pro spiritusancto, nec pro cogitatione, sed pro ira, s. Quò ibo a spiritu tuo? i. quò fugiā ab

E ira tua, qñ iratus fueris cōtra me. Et patet hoc ex litera ipsa, s. Quò ibo a spiritu tuo, & quo à fatie tua fugiā. Et tñ a spiritusancto nō est fugiendū, sed ab ira Dei, qa spiritussanctus benignus est. Iō vocat̄ spiritussanct⁹ vel paraclitus, siue cōsolator, aut bonus. Sic dicit Magister 1. Sētētiarū dist. 34. c. dicebat̄ Deus esse spiritus, vel hēre spiritū. Et qa spiritus est nomen tumoris, & inflationis, ne humana cōsciētia cōscia ad Deū formidaret accedere pro crudelitate sua, dictus est spiritussanctus, vel spiritus bonus. ꝙ aūt accipiatur spiritus pro ira, patet Isa. 2. c. Quiescite ab hoīe, cuius spiritus in naribus eius est, qa excelsus reputatus est ipse, i. cauete vel recedite ab hoīe, q habet irā in naribus. q. d. tales sunt valde superbi, sicut dr̄ ibi, s. qa excelsus reputatus est ipse. Etiā isti sunt periculosę conuersationis ꝑpter frequen-

Ventorum materia, et causa efficiens.

frequentẽ iracũdiã. Ad decimã auctoritatẽ, ſ. ſpiritusſanctus diſciplinę effugiet fictũ. Dicẽdũ, ꝙ ibi nõ agit de ſpiritusſancto, q eſt tertia perſona in trinitate, ſed de ſapiẽtia, quę acquiritur ab hoĩe per doctrinã, vel de illa, quæ a Deo datur. Et potiſſime de data à Deo, qa ibi agitur de ſapientia creata. q̃ hoĩes monẽtur apprehẽdere, & tñ ſi eſſet ſpiritusſanctus, nõ poſſent illũ apprehendere. Nã inacceſſibilis eſt, vt ait Ambro. lib. 1. de ſpiritusſancto, & Magiſter 1. Sen. diſt. 14. Etiã patet, ꝙ nõ loquatur ſcriptura de perſona ſpiritusſancti, qa tũc vocaretur abſolute Spiritusſanctus, & tñ vocatus eſt Spiritus ſanctus diſciplinę. Diſciplina tñ magis cõuenit filio q̃ ſpirituiſancto, qa ille eſt ſapientia patris. Ad vndecimã, cũ dr̃, ſpiritus Dñi ſuper me, dicẽdũ, ꝙ nõ accipitur ibi ſpũs pro ſpiritusſancto, ſed pro gratia gratis data, q̃ erat ad prędicandũ, & faciendũ miracula, vt patet ibidẽ. Et cõſiderãdũ, ꝙ in ſcriptura ſacra ſpiritus dñi accipitur pro quacunq; gratia ſpirituali gratis data homini a Deo. Et ſic ſpũs prophetię vocatur ſpiritus dñi, & audacia, vel robur. Sic patet de Saule. 1. Reg. 10. nã dixit ei Samuel inſiliet in te ſpũs dñi, & mutaberis in virũ alterũ. Et fuit ſic, qa cũ venit ad gregẽ prophetarũ inſilijt in eũ ſpũs propheticus, & prophetabat cũ alijs, licet eſſet inſipiens. Sic ẽt eo. li. 19. ca. fuit de nuncijs Saulis, quos miſit ad tenẽdũ Dauid. Nã inſilijt in eos ſpũs dñi, & prophetauerunt. Audacia aũt, vel fortitudo animi, quę data eſt homini à Deo, vocatur etiã ſpiritus dñi, vt patet 1. Reg. 11. de Saule, ꝙ inſilijt ſpũs dñi in eũ, cũ audiſſet verba virorũ Iabes Galaad, & iratus eſt furor eius nimis, diuiſitq; vtrunq; bouẽ in fruſta. Ibi vocatur ſpũs dñi audacia, qa ante hoc nõ audebat pugnare cõtra hoſtes, & tunc ſubito tantã habuit audaciã, ꝙ voluit ire contra hoſtes, & cõminatus eſt populo, ſi nõ iret in ſigno irę. Et generaliter oĩa dona Dei vocãtur ſpũs, vt patet Iſa. 11. ſ. Et requieſcet ſuper eũ ſpiritus Dñi, ſpũs ſapientię, & intellectus, ſpũs conſilij, & fortitudinis, ſpũs ſcientię, & pietatis, & replebit eum ſpũs timoris Dñi. Et iſte eſt ſpũs dñi, de quo dr̃ Iſa. 61. ſ. Spũs dñi ſuper me. Nã ibi agitur de Meſſia, & ẽt Iſa. 11. & ſpiritus dñi, q ſuper Meſſiã venturus erat, ille ſeptuplex ſpũs erat, vel donũ, & nõ ſpiritusſãctus, q eſt perſona. Ad auctoritatẽ primã Nicolai pro hac parte dicendũ, ꝙ ſecũdũ veritatẽ intelligitur de Meſſia, & in hoc non multũ diſcordabũt Hebręi, ſed ẽt ſi diſcordent non refert, quia non videtur neceſſariũ, ꝙ ponantur ibi duę perſonę diuinę ſiue duo Dij. Et cũ dr̃: Sedes tua Deus in ſęculũ ſęculi, & poſtea dirigitur ſermo ad eũdem, & dr̃. Vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitię, ergo Deus vnxit Deum, ſed Deus non vnxit ſe Deũ, ergo vnxit aliũ, qui erat Deus. Dicendũ, ꝙ ex iſta litera videt̃ hoc aliqualiter probari, & tñ Hebręi pñt reſpõdere ad hoc faciliter dicentes, ꝙ hic eſt mutatio perſonę, ita vt dicatur ſedes tua Deus in ſęculũ ſęculi. Et loquatur hic Pſalmiſta de Deo, & deinde conuertat ſe ad loquendum cũ Meſſia, & ſic erit ſenſus, ꝙ a principio Pſalmi filij Core loquantur cũ Meſſia, quia illorum eſt Pſalmus, deinde in verſu illo. Sedes tua Deus, conuertant ſe ad loquendũ cũ Deo. Iterum autem conuertant ſe ad loquendũ cum Meſſia in verſu, in quo dr̃, dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatẽ, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitię. Et ſic diceret, ꝙ ille, qui a Deo vnctus eſt oleo lętitię non erat Deus. Et iſta expoſitio ſatis eſt veriſimilis, & multoties fit talis mutatio perſonę in ſcriptura, & potiſſime in prophetis, quia aliq̃n loquũtur ad vnum, & ſubito conuertunt ſermonẽ ad aliũ, & ſic non ſeruatur in eis continuata ſententia, ſed nunc ad vnũ, nunc ad alterũ conuertitur. Ad ſecundã de illo Pſal. 109. ſ. Dixit Dñs. Dicendum, ꝙ ſecundum veritatẽ intelligitur de Meſſia, vt Chriſtus allegauit Mat. 22. q probatur ibi Deus,

F & homo, & tñ Iudęi forte nõ concedent, ꝙ intelligatur de illo, ſed de alio. Et dato, ꝙ intelligat̃ de Meſſia diceret, ꝙ erat purus homo. Et cum dr̃ ſede a dextris meis, quod non conuenit niſi Deo. dicẽdum, ꝙ accipitur ſecundũ metaphorã. Nã ſecundũ veritatẽ Deus non ſedet, quia non eſt corporeus, nec aliquis põt ſedere ad dexterã eius, quia ipſe non habet dexterã nec ſiniſtram, ſed dr̃ ſedere ad dexterã ſuã, i. in magno honore, vel in potioribus bonis, & iſtud poſſet alicui homini conuenire. Cum aũt dr̃ ante luciferum genui te, poſſet dici, ꝙ poſſet intelligi de aliquo hoĩe, ꝙ a Deo genitus eſt per adoptionẽ ſiue exaltationem, quia illa die, qua quis exaltatur, dr̃ gigni. Et licet nullus hominũ ante luciferũ fuerit, põt poni tñ iſtud ad ſignificã-

G dũ magnum tempus a principio exaltationis, qa ſicut vocatur aliquid ęternũ, quod durat quinquaginta annis, ſicut id, quod terminabatur in iobelęo Exo. 21. & Leui. 25. & Deut. 15. ita dr̃ aliquid fieri ab ęterno, vel ante luciferũ, quod ab aliquanto tẽpore ante hoc fit. Sic patet Pſal. 71. qui Pſal. eſt de Salomone intelligendus, quia titulus eius eſt in Salomonẽ, & tñ ibi dr̃. Et permanebit cũ Sole, & ante Lunã, & in generatione, & in generationẽ, ſ. nomẽ, vel fama Salomonis. Et tñ manifeſtum eſt, ꝙ fama Salomonis, vel pax temporis eius nõ poterat eſſe ante Lunã, quia nullus homo fuit ante Lunã, ſed per hoc ſignificatur magna duratio. Etiã manifeſtũ eſt, ꝙ ibi ponat ſcriptura metaphorã,

H quia dr̃, ex vtero ante luciferũ genui te, Deus tñ nemi nẽ põt gignere ex vtero, quia Deus non habet vterũ, iõ nõ eſt neceſſe, ꝙ intelligatur ſecundum corticẽ litterę, ſed ſecundũ metaphoram poterit accipi generatio pro exaltatione alicuius hoĩs. Ad tertiam auctoritatẽ Iſa. 48. in qua videtur ſibi Nicolaus firmiſſime ꝓbare iſtam trinitatem perſonarũ. Reſpõdent quidam Hebręi, ꝙ Iſaias eſt, qui loquitur ibi, dicens. Nõ in abſcondito locutus ſum. Et ad hoc volunt, ꝙ Iſaias, & oẽs Prophetę fuerunt cũ dño in monte ſynai q̃n data eſt lex, & ibi receperunt prophetias ſuas, & poſtea publicauerũt eas varijs temporibus. Et ſic intelligitur ex tẽpore anteq̃ fierẽt ibi eram, ſ. antequã fierẽt oĩa hęc, quę nunc pręnunciantur ibi eram, i. q̃n data eſt mihi

Errant Hebræi, quòd omnes prophetę acceperint prophetias ſimul in mõte Sinai.

I prophetia in monte Sinai, & nũc dñs miſit me, & ſpiritus eius, i. nũc miſit me ad denunciandũ iſta, quæ denuncio. Sed iſtam poſitionem conatur deſtruere Nicolaus, ſ. ꝙ Iſaias, & alij Prophetę non potuerunt eſſe in monte Sinai ad recipiendũ prophetias ſuas, q̃n data eſt lex. Et hoc bene probat, iõ nõ eſt tenendũ iſtud, qa inſania eſt. Etiã ꝙ litera repugnat huic expoſitioni: nã ſequitur ibi. Hęc dicit redẽptor tuus Sanctus Iſrael. Iõ neceſſe eſt, ꝙ referantur illa verba ad Deũ. Alij exponunt aliter, non dicẽtes, ꝙ Iſaias, vel aliquis de Prophetis fuerit in monte Sinai ad recipiendum prophetiam ſuã, ſed ꝙ Deus reuelauerat Iſaię multo tempore ante hoc ea, quę habẽtur in c. illo de captiuitate Babylonis, & tñ nõ iuſſerat ei, ꝙ diceret illa, nunc aũt iuſſit, ꝙ di-

K ceret. Et ſic a principio, anteq̃ iſta fierent, ibi erat, i. cognoſcendo illa reuelatione diuina, & nunc, ſ. tempore publicationis miſit eum dñs, & ſpũs eius, i. miſit eum Deus ad denunciandũ iſtud, quod cognouerat prius. Iſte modus exponendi videbat̃ conueniens, & facilis, & tñ non põt ſtare, quia ſecundũ hoc iſta verba referũtur oĩa ad Iſaiam, & tñ neceſſe eſt, ꝙ oĩa, vel quędã referantur ad Deũ, quia immediate poſt hoc dr̃. Hæc dicit Dñs Deus tuus redemptor tuus ſanctus Iſrael. Iõ dicendũ neceſſario, ꝙ Deus loquitur, tñ poſtea mutatur locutio ad Iſaiã. Et eſt ſenſus, ꝙ Deus in ca. illo denunciabat mala futura Babyloni, quę mala Deus ab ęterno cognouerat, & in hoc dicit, ꝙ excedit diuinatores Babylonios, quia ipſi non potuerunt cognoſcere mala futura vrbi a ſęculo, & prędicere, Deus aũt Iſrael cogno-

A cognouit ab ęterno antequā fierent hęc, & tamē noluit denunciare a principio per Prophetas suos, sed nunc nouiter in tempore misit Prophetas ad denunciandum. Et patet, quòd ista sit intentio literę, quia dicitur ibi, ego ipse primus, & nouissimus, manus mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cęlos, congregamini omnes vos, & audite quis de eis nunciauit hæc, quasi dicat, nullus de Dijs gentium nec de diuinis Babyloniorum potuit hæc præcognoscere, & declarare, & tamen ego, qui sum primus, & nouissimus vidi omnia. Et tunc sequitur, non à principio in abscondito locutus sum, idest, a principio antequā res istę euenirent, ego non locutus sum in abscondito, i. obscurè, vel ęquiuoce tanquam incertus de euentu, B sicut solent prædicere astrologi, & diuinatores, qui prędicunt res in vniuersali, vt patet per Ptolemęum in Centiloquio prima propositione, sed locutus sum calore, quasi sciens, eo quòd ego cognoscebā res antequam fierent, & eram præsens illis. Et sic sequitur, ex tempore antequam fierent ibi eram, idest, antequā euenirent eram præsens illis, & sciens ipsa.

Quod autem sequitur. (& nūc dominus misit me, & spiritus eius.) sunt verba Isa. & mutatur persona. Et est respōsio ad obiectionem, quæ fieri posset, scilicet, quomodo Deus dicit se sciuisse a principio res istas antequam fierent, quia nunquam reuelatę fuerunt, nec audiuimus illas. Respondet Isa. Et nunc misit me dominus, & spiritus eius, scilicet, licet Deus cognouerit C ista prius ab ęterno, tamen non reuelauit ex tunc, sed nunc voluit me mittere ad reuelandum. Et dato, ꝙ litera illa Isa. intelligi posset de Messia Deo, & de patre, & spiritu mittentibus eum, tamen magis videtur concordare superficiei literæ ista sententia præcedens, quam quòd exponatur de Messia, & iudicetur inde personarum pluralitas.

Et si obijciatur, quòd tota illa litera sit Dei loquentis, dicendum, quòd non est, quia mutatur persona loquens sicut sępe solet mutari in Prophetijs.

Sed obijcietur, quòd licet ibi non probetur trinitas personarum, tamen saltem probatur pluralitas, quia dicit Isa. Et nunc dominus misit me, & spiritus eius, & sic sunt duę personę.

D Dicendum, quòd non significatur pluralitas personarum, sed est magis repetitio sententię per alia verba, quia idem est dici Deus misit me, & spiritus eius misit me, sicut dicit Psalmo 32. & supra allegata est, scilicet, verbo Domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et tamen idem est verbum domini, & spiritus oris eius. Et sic cum dicitur dominus misit me, & spiritus eius, est sensus Deus misit me, cogitatio sua misit me, quia Deus cogitatione, & iudicio agit omnia, quæ agit, cū non sit agens a casu.

Ad vltimam auctoritatem Nicolai pro ista parte dicendum, quòd peccat in duobus, primo, quia non arguit ex textu, sed ex Glo. Hebraica. Secundo, quia Glo. illa falsum continet.

E De primo patet, quia super illo verbo Ecclesiastes 4. scilicet, funiculus triplex, dicebat Glo. Hebraica, ꝙ mysterium Dei Trini, & vnius non facile discutitur. Et dato, quòd ista Glo. clare diceret trinitatem personarum, non erat firmum argumentum ex illa, eo ꝙ non est textus sacræ Scripturæ, sed Glo. & cuicunque Glo. licet contraire, potissime cum aliqua Glo. asserat vnum articulum maximum non habito fulcimēto ex aliquo loco scripturę. Sic autem est de mysterio vnitatis essentiæ, & trinitatis personarum, quia non est aliquod maius, nec difficilius in tota lege. Quod ergo aliquis hoc sua auctoritate asserat non eliciens illud ex aliquo loco sacrę scripturę, non est firmum ei assentire. Et forte licet aliquis Iudæus vellet, propter illam Glo. assentire nobis in trinitate personarū tamen alij negabunt, nec cogerentur illa Glo.

Secūdo peccat in allegatione Glosæ, quia dato, ꝙ Glosa Hebraica tantæ efficacię esset cōtra Hebræos, sicut textus sacrę Scripturæ, quod tamen falsum est, tamē adhuc illa nihil probat, quia Hebræi intelligūt illam de trinitate attributorum, & non suppositorū, scilicet, quòd Deus est trinus, idest habēs tria attributa, vel perfectiones, scilicet potentiam, sapientiam, & bonitatem, & ista tria attributa Dei non facile discutiuntur quomodo in Deo sint.

Secundo principaliter non tenet argumētum Nicolai ex Glo. ista, quia illa non facit ad propositum literę illius, super quam est, scilicet, funiculus triplex difficile rumpitur. Et multi quidem nostrum errauerunt, & vsque hodie errant in auctoritate ista putantes inde probari trinitatem personarum diuinarum, sed valde infatuatus est sensus iste, quia litera est manifesta ex superioribus, & necesse est, quòd intelligatur de societate trium hominum, quæ magnę commoditatis est. Nam ibi Salomon dicebat malum esse hominem esse solum, ideo dixit bonū esse, quòd duo essent semper, & ponit vtilitatem istius societatis, & postea addit, ꝙ si fuerint tres firmior adhuc, & vtilior societas est, quæ nō dissoluetur faciliter. Et patet ex continuatione literę cum dicitur, melius est esse duos simul, quam vnum, habent enim emolumentum societatis suæ, si vnus ceciderit ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, nō habet subleuantem, & si dormierint duo fouebuntur mutuo, vnus quomodo calefiet? Et si quisquam præualuerit contra vnum duo resistent ei. Et sequitur. Funiculus triplex difficile rumpitur, idest duo resistent vni aduersanti, & tamen si tres fuerint socij melius erit, quia difficilius pugnabitur contra eos, scilicet, quia Funiculus triplex difficile rūpitur. Nihil ergo hic de personarum trinitate agitur. Et sic patet ex dictis, quòd ex auctoritatibus veteris testamenti nō potest probari trinitas personarum diuinarum.

CONCLVSIO TERTIA.

Euangelium, siue nouum testamentum manifeste probat trinitatem diuinarum personarum. Et quòd contra Iudæos non est arguendum de personarum trinitate.

IN nouo testamēto manifestissime probat personarum trinitas, ita vt suscepta lege euangelica impossibile sit alicui negare trinitatem personarum. Patet cum Christus dicat se Deum, & esse filiū Dei, & dicat baptismum debere fieri in nomine Patris, Filij, & Spūssancti. Et ēt, ꝙ Spūssanctus a pre ꝑcedit. Et beatus Ioā. dicit. Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, & hi tres vnum sunt. Et multa alia, quæ allegare non conuenit, nam & pueruli hęc cognoscunt.

Ex his sequitur correlariū, scilicet contra Iudæos perfidos, quandiu manent in suo errore cuilibet fideli sapiēti, vel ignaro de personarū trinitate periculosum est arguere. Patet istud, quia sicut supra inductū est in probatione duarum conclusionum nō potest probari auctoritatibus veteris testamentis pluralitas suppositorum diuinorum, siue trinitas, ideo quando Iudæi viderint nos arguētes ex talibus auctoritatibus, quę nihil concludunt potissime ex illa in principio creauit. Et ex illa faciamus hominem &c. irridebunt nos. Et putabūt, quòd sicut istā cōclusionē potissimā in lege nostra nos putamus habere ex veteri testamēto, & tamē nihil probamus, sed erramus valde in probatione, ita etiam putabūt de omnibus alijs cōclusionibus fidei nostræ, scilicet quòd per errorem introductæ

ductæ fuerint non intelligentibus nobis dicta veteris testameti, & putantibus accipere probationes ex illis. Et ex hoc magnum detrimentum, & vilipendiũ patietur fides nostra in oculis Iudæorum, quia putabunt totam fuisse per errorem introductam. Etiam in oculis infirmorũ, & ignarorum fides infirmabit, & cum videant Iudæos insultantes nobis, & quòd nos non sufficienter probamus dubitabunt de fide. Vnde quidam de eis, scilicet. Ra. Aben Ezra in Glosa sua super Gene. irrisit Christianos credẽtes se probare trinitatem personarum ex quibusdam auctoritatibus ex quibus secũdum veritatẽ nihil probant, sed procedunt ex ignorantia sermonis Hebraici. Vnum autem est, quod nostrã imperitiam adiuuat cõtra Hebręos, scilicet, quòd ipsi imperiti sunt, nã non sunt instructi circa liberales disciplinas, nec circa Physicas, nec hñt modum arguendi dialecticum, nec etiam circa intellectum legis habent iudicium acutum, sed sicut dicit Apostolus 2. ad Corin. 3. velamen positum est ante oculos eorum in lectione veteris testamenti. Et sic nesciũt se iuuare ex eo quo se iuuare firmiter poterãt saltem ad repellendum argumenta nostra insulsa, & tamen nesciunt cũ excęcati sint, nobis tamen cessandum est a talibus argumentis cum nihil probent.

Modus autẽ contra Iudæos nõ est, vt nos conemur eis probare singulos articulos, vel conclusiones fidei nostræ antequam cõuertantur, sed quòd probemus vnum, quo deducãtur ad assentiẽdũ legi euangelicę, & sic ipsi sponte assentient cęteris, scilicet in lege nostra est articulus de baptismo, de eucharistia, de vniuersali iudicio, & resurrectione, & de alijs multis. Nõ oportet conari ad probãdum singula horum Iudęis ex lege sua, quia esset labor inutilis, & infinitus, nullus enim posset ista necessario probare ex lege Iudæorũ, licet aliqualiter ex illa poterit ea defendere.

Sed, qui vult contra Hebræos disputare, debet conari solum, vt probet Messiam in lege promissum venisse, & quòd ille habebat potestatem dandi legẽ nouam, & quòd illi tenebant omnes homines assentire, quæ satis possunt induci auctoritatibus veteris testamenti, quo facto compelletur Iudæus ex lege veteri tenere legem Euangelicam. Et tamen si illam susceperit, assentiet omnibus articulis eius, & non oportebit, quòd probentur, nec in hoc laboremus.

Ex prædictis etiam sequitur aliud corollarium, scilicet, ꝙ in veteri testamẽto potissime in libris Moysi de trinitate diuinarum personarũ nihil clare debuit dici. Istud patet ex duobus simul sumptis. Vnũ erat, quòd Iudæi erant valde rudes. Secundum erat, quòd ad idolatriam, & deorum pluralitatem prõpti erant.

Primum patet, quia Iudæi exeuntes de Aegypto erant valde rudes, quia erãt instructi in solis operibus manualibus, cum essent serui Aegyptiorum, & nullus eorum permittebatur vacare alicui speculationi, vel vacationi scientiarum, sed omnes cogebantur ad opera vilia terræ, scilicet in luto, & lateribus: Exo. 1. & 5. & sic erant homines rudes nulli speculationi apti, vnde nec sciebant se gubernare, & sic in exitu de Aegypto, cum iam manerent in deserto, nesciebant ordinare politiam suam. Nam omnes erant habẽtes

F vnicum iudicem, scilicet Moysem, & cum essent vltra sexcẽtamillia virorũ, nõ poterat Moyses diffinire omnes causas eorum, & erat a mane vsque ad vesperam non sumens cibum, & totus populus expectabat eum, vnde videns Iethro socer Moysi tantam deordinationem populi, dixit ad eum, stulto labore consumeris tu, & populus qui tecum est, sed acquiesce consilio meo, & erit dominus tecum, & tunc consilio Iethro ordinati sunt in populo multi iudices, scilicet distincta est tota multitudo per decanos quinquagenarios Centuriones, & tribunos, & super omnes erat iudex Moyses, vt patet Exo. 18. & Deuter. 1. totus ergo Israel nesciebat se ordinare, & vnus vir Gentilis sacerdos Madian ordinauit vnico verbo to- Vnus gentilis ordinat politiã Hebręorũ.
G tũ populũ. Scdm erat, ꝙ populus Iudaicus erat valde prõptus ad idolatriã. Nã cõuersatus fuerat īter Aegyptios, q colebant idola, & inde didicerũt colere illa, iõ sępe Deus dissuadet Israelitis, ꝙ non colãt idola, quæ coluerunt Aegyptij, de quorum terra exierunt, nec idola Chananęorum, in quorũ terrã ingressuri erãt, vt patet Leui. 18. & Deutero. 29. Nec imitarentur cęremonias eorũ in sacrificijs: Deutero. 12. Nec dicat, sicut coluerunt gentes istę Deos suos, ita ego colam, simile Deutero. 18.

Ex his autem patet, quòd non debebat illis dici aliquid de Trinitate, quia cum illi essent valde rudes, &
H mysteriũ de Trinitate personarũ esset valde subtile, non possent aliquo modo concipere, ideo cũ diceret pluralitas diuinorum suppositorũ, crederẽt pluralitatem deorum distinctorũ, ad quod faciliter inclinarẽtur, quia erant prompti ad idolatriam, & apud Gentiles sciebant esse deorum pluralitatem, ita putarent esse secundum legem Moysi.

Et dicitur, quòd potissime debuit hoc euitari in lege Moysi, scilicet, in quinque libris eius, & hoc, quia libri Moysi fuerũt scripti in principio status populi Hebraici, quando Israelitę exierunt de Aegypto. Alij autem libri prophetales fuerunt scripti multo post, tempore Regum. Et ex hoc erãt due difficulta-
I tes in libris Moysi potius, quam in alijs. Prima quia tunc Iudæi erant rudiores, quam cum dati fuerũt alij libri. Nam cum scripti fuerunt libri Moysi omnino erant Iudæi rudes, quia tunc exierant de Aegypto, & minus intelligerẽt de mysterio trinitatis, vel de quacunque alia speculatione, quam alio quocunque tẽpore post. Secunda, quia a principio erãt magis proni ad idolatriam, quam postea, cum tunc nouiter exiuissent de Aegypto, vbi coluerunt idola, ideo facilius tunc data quacunque occasione idolatrię inciderent in deorum pluralitatem, quam postea. Non ergo debuit scribi aliqd de mysterio trinitatis in libris Moysi.

Patet ergo satis deductum, quòd ex auctoritatibus veteris testamenti non potest probari personarũ di-
K uinarum trinitas sufficienter, & clare, nec aliqua illarum pluritas. De hac vero trinitate, vel personarum pluralitate, an naturaliter probari posset latissime dicẽdum erat. Quia tamẽ ista est alia longa speculatio, quæ pręsens negocium vltra modum extenderet, alterius temporis inquisitioni relictum sit, hic autem sermonem concluserimus.

De Sanctiss. Trinitate Opusculi Alphonsi Tostati Finis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

De Statu Animarum post hanc vitam,

PRAEFATIO.

AB exordijs sæculorum perquirenti mihi de humani generis conditione, infinitorum solida satis inductione collectum est, omnes requiem quandam appetere, labores autem data opera deuitare. Cui cum inquisitioni aliquandiu insisterem, factum est, vt ego quoque degeneri ocio resolutus inerti quadam requie contorpescerem. Nec ea quidem, qua Iuppiter resoluto mundo & dijs in vnum confusis: paulisper cessante natura acquiescit sibi cogitationibus suis traditus. Nec tali quoque quali sapiens in hostili custodia coniectus, aut in aliqua gente aliena destitutus, vel nauigatione longa retentus, aut in desertum littus eiectus sine amicis relictus in seipso reflectitur, ac in seipsum reconditur: tunc minus solus existens cum ab omnibus solitarius desertus est, res suas arbitrio componens suo. Sed quadam, quæ languentis ac degeneris animi est: ab ea, quæ quondam extiterat cordis nobilitate deflectens, inepta atque incondita prorsus requie eijciebar. Huic cum soli ocio vacans essem, nulliq; liberi hominis intentus curæ, musarum nuper cognitus chorus nunc quoq; denuo visus est. Sed ab ea quidem facie multum dissimilis, qua mihi quondam iuuenculo bicipitis Parnasi penetranti iuga, apud Pegaseos amnes amęnissimi ac limpidi Castalij fontis in ipso Helicone cōstitisse conspectus est, cum mihi (multis licet precibus impetratum) fœlicibus illis choris admisceri concessum est, vbi sacro illo ac multis ignoto frequentato circuitu, beniuola dignatione musarum, ab ea, quæ cæterarum magistra erat Vrania, perpetuo virore florentem, nunquam defluentibus folijs, lauream magistralem suscepi. Hic enim musarum sacer chorus, quamquam à nullo increpitus, ad terram tamen vultum męstus deiecerat tenui rubore suffusum. Et quamquam sibi de nullo (vt assolet) turpi commisso ruboris materia, aut ingloriationis pararetur timor, me tamen conspecto non mediocriter erubuerunt. Primò quidem de ignobili alumni sui deiectione erubescentes. Ad extremum doluerunt, quòd eum, quem ad tantæ celsitudinis propitiæ thronum deuexerant, inerti quadam resolutum quiete desertis animæ viribus turpiter cernerēt ociari. Nec mora, sacri chori ductrix Vrania omnium quasi vno ore locuta, ait: Quid te alumne charissime, in quem totam spem conieceramus nostram, vt per te cuncto innotesceremus orbi, atq; celebri quodā pręconio per omnia mortalium vulgaremur ora: in tantam animi ignobilitatem deiecit, vt insulsa quiete laxatus, deserto omni studio probitatis, in solo degeneri ocio delecteris? Age iā, & animi ignito affectu indefessus quicquam

Animo ad magna anhelanti oĩa cedunt.

agito, omnia percurre, omnia ſe tibi debebunt. Nihil namque eſt, quod animo ad magna anhelanti non cedat. Cui ego (quamquam quid iuſtè contra hiſcere poſſem nõ habebam) ne tamen prorſus elinguis mutuſque viderer: hæc vt fortuito in mentem venerant, ſubterfugere ratus obieci. Iam me ſtudiorum tuorum tædium tenet. Iam tam inutilibus, ac multiplicibus affectibus, & curis cedendum potius quam ſiſtendum duxi.

Semper ego auditor eram, nec vtile viſum.
Vexatus toties rauci Theſeide Codri.
Impune ergo mihi recitauerit ille togatas.
Hic elegos impune, diem conſumpſerit ingens.
Thelephus, aut ſummi plena iam margine libri
Scriptus & in tergo, necdum finitus Horeſtes.

Nauſeat enim anima mea ſuper pedeſtres comœdorum turbas vilibus ornatas ſaccis: tragædiarum cothurnatos deteſtor boatus: ampulloſa ſuperbo verba detonantes ore. Quid enim vilius eius carmine, qui tragico vilem certabat ob hircum? Mordaces quoque ſatyras non libenter aſpicio. Quid enim ſi cætera ſtudiorum tuorum delirantia ſingillatim iuuaret euoluere? Plura enim mendacia compta fuco reperiam, quam inſtantis opportunitas in medium proferri patiatur. Et vt de cæteris taceam.

Eſſe aliquos manes, & ſubterranea regna:
Et Contum, & ſtygio ranas in gurgite nigras.
Atque vna tranſire vadum tot millia Cimba:
Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lauantur.

Quibus illa mordacibus atque inſulſis verbis quamquam iuſtam indignationem deberet: parum tamen vultu mutata, ait: Alumne, obijcienda quidem mihi, ſed parcius iſta. Et ſi vt licet collibitum foret tuis informibus impolitiſque ſermonibus vicem reddere iuſtam: magis ſine temporum impenſis tuum errorem cõuincere potes. Sed mihi admonentis & non mordaciter litigantis nunc mens eſt. Sed his alia diſcutiendis tẽpeſtas ſit, nec te tamen clangere rhetorico ſermone volo, nec cothurnatis, pedeſtribuſve comœdorum admiſceri choris. Nec Prometheum ſublati furto ex æthere ignis ad caucaſeas rupes pœnas pendentis, lacerato ac renaſcenti iecore: cum Eſchilo canas volo. Nec fallacem Paſiphes bouem, fabrumque volantem: mendacemque Cretenſium inextricatis ambagibus labyrinthum: ſolicita peruoluere cura ſuadeo. Multaq; ad id accedentia genus, quæ tenerorum adhuc iuuenum ſolatia, non virorum ſolida ſtudia ſunt. De quibus tibi, quoniam olim peruagatum eſt, nunc admonendum nihil cenſeo. Sed ad aliud excellentius valde dicendi genus te hortatum eſſe volo, quo & tibi proſis ingenij tui expertus vires, nobis autem promulgandi nominis, celebrandique per ora mortalium præconium quoddam ſis. Age igitur, & iam moras diſcute, ociantem animum exue alicuius probitatis ſtudio deditus. Cumque in his me auctoritate admonentis preſſum, & ratione conuictum inſpicerem: ocio, quo reſoluebar, diſcuſſo, penitus ad aliquod magnum acceptandum vires animi acui. Tunc enim multiplices ſubeunt curæ, ſed in quam me prius verterem quærens: huic, de quo & ſi ſuccinctè pro materiæ magnitudine nunc noſtra deſudabit oratio, me primo mancipandum dedi. Huius autem exordio bonum illud, quo cũcta ſunt, & bona ſunt, quoniam rationale eſt, atq; libertate, & non indicta neceſsitate agens, deprecatum eſſe volo me huic actui non labefactari concedere, aiens in hæc verba.

Deus eſt agens nõ a neceſſitate, ſed a voluntate.

O ſuperexcellens lumen pietaſque, bonumque
Exemplar, ſummumque bonum, fontalis origo.
Conſiſtens ſolus, qui cuncta inuoluis in vno.
Quem nihil externũ tangit: tamen omnia tecum
Mente geris: qua cuncta tenes, qua cũcta mouẽtur.
Cuius ab influxu varia & molimina rerum
Surgunt in varias te permutante figuras.
Nam tibi ſe quot ſunt, & habent: quod ſingula debent.
Cum dederis cunctis quod habes: non deſinit in te.
Quodque ita vis per te conſiſtunt omnia ſecum.

Te licet ingenti celebrent numeroſa boatu
Carmina, & altiſono modulẽtur ad aſtra cothurno.
Si Maro, ſi priſcus ſecum tibi cantet Homerus,
Elingues faciet tantarum copia rerum.
Cum tua ſint, quæcunque facit mortalis egeſtas.
Hoc mihi nunc duce te contingat rector Olympi,
Vt cum nauta nouus ventoſa per æquora curro,
Inter Scylleam rabiem, ſæuamque Caribdim,
Atque canes ſiculos, varia & portenta profundi,
Securum liceat portus captare petitos.
Da pater auxilium, mentiq; illabere noſtræ:

Quod

Quòd materia & fundamentum huius disputationis constituitur id quod ab Aristot. ponitur lib. primo Ethicor. scilicet Pronepotum autem fortunas.

PROOEMIALI quadã prę-locutione conclusa, scilicet quam intendimus, exequuti uam secundam particulam apponamus. Nec enim diutius mihi immanẽdum est interpretando, quæ dicentem occasio impulerit, cõmuni enim aliorũ vtimur iure de communibus autem communis notio est.

Id autem, quod orationis nostræ, quam vulgatiori quodam nomine repetitionem vocãt, materiam aut fundamentum esse võlo, habetur ab Aristotele nostro Ethicorum lib. 1. in cap. 15. Pronepotum autem fortunas. Et est Paraphus. Magis autẽ, scilicet. Magis autem fortassis inquirendũ circa eos, qui defecerunt, si aliquo bono communicant, vel oppositis. Videtur enim ex his, si & redundat ad ipsos quodcunque, siue bonum, siue malum: fragile quoddam, & paruũ, vel simpliciter, vel illis esse. Si autem non tale, & tantum, quòd faciat fęlices eos, qui non sunt: nec eis, qui sunt,
C auferat beatitudinem).

In primo libro Ethicorum Aristoteles de fęlicitate pręcipuum tractatum agit, quoniam ipsa omnium agibilium humanorum principium finale, & motiuum sit: quemadmodũ in speculatiuis principia supponuntur tãquam id, a quo totius illationis virtus est, & in agibilibus finis supponit, quo dirigimur ad omnia genera actionis, vt ait Aristo. Ethicorum lib. 7. De hac autem in præcedentibus diffinierat, quoniam ipsa est operatio secundum optimam virtutem in vita perfecta, idest, quòd qui fęlix esse debet, oportet vt secundum optimam virtutem operetur. Et hoc in vi-
D ta perfecta, idest vsque ad complemẽtum vitę his studeat operationibus. Huius autẽ gratia inquirit, an si quis in operatione secundum optimam virtutem extremum clauserit diẽ, ac per hoc fęlix dicatur, & nepotes, aut pronepotes sui posterius calamitates incidant, & conditionis vilitatem induerit, an aliquid ad diminutionem fœlicitatis iam defunctorũ hoc agat. Vel si ad fortunarum celsitudinem pronepotes deuenerint magnamq́ue virtutis excellentiam induerint, vtpote heroicum sortiti habitum, his qui in fęlicitate defecerunt, bonum aliquod addatur.

Felicitatis conditio.

Cui correspondet valde repugnare rationi ac opinioni singulorum, pronepotum fortunas, vel infortunia ad eorum, qui mortui sunt statum nihil agere. Sic enim ait ait: pronepotum autem fortunas, & amicorum omnium nequaquam quidem conferre val-
E de inamicabile videtur, & opinionibus contrarium.

In hoc autem Aristoteles non respondet vniuersaliter, sed dicit in fortunis, & infortunijs magnam in esse differẽtiam. Quędam namque fortunę sunt, quę valde magnæ sunt, & vitæ mutationem faciunt. quædam autem sunt paruæ fortunæ, & infortunia, quæ nihil de vitę statu mutant. De harum autem particulis per singula pertransire infiniti negocij est, nec cuiquam extricabile. Dicendum tamen est de his, sicut de fortunis, & infortunijs circa fęlices viuẽtes loquimur. Nam parua, aut fortuna bona, aut infortunia, studiosam quidem, & omnino fęlicẽ nihil mutant, quæ tamen valde magna sunt aliquid addunt, vel conturbant. De mortuis autem ad pronepotes, vel amicos

Fortunæ, & infortunij differẽtia secundum philosophũ.

A viuentes idem diffiniẽdum dicit, s. illos ex paruis fortunis, vel infortunijs, mutari nihil, aut in maius, aut in deterius, si tamen infortunia, & eufortunia magna sint, aliquid conferre videntur.

In hoc autem adhuc temporum distantiæ cõsiderandæ sunt. Nam in eis, quæ paruo tempore post ipsorum defunctorum mortem fiunt: maior est ipsorum permutatio, siue in bonum, siue in deterius. In his vero, quæ longè post ipsorum fęlicium occasum sunt, qualitercunque se habeant, non est talis permutatio. Huius fundamentum est, quoniam morientibus ex his, quæ nobis accidunt secundum rem nihil euenit.
B Secus secũdum opinionem atque esse quod indubie morientes habent. Existimat autem Aristo. quantum ad realitatem morientibus nihil prouenire ex his, quæ in vita manent, quamquam hoc fortassis falsum est, sicut infra vberius differetur. Sed dicit malum, aut bonum nostrum morientibus prouenire, secundum quòd ipsi in nobis esse quoddam habent. nam nos recordamur eorum, qui defecerũt atque de eis semper concipimus, an fęlices, vel infelices fuerint, & secundum esse illud, quod in nobis habent euenit eis permutatio quædam ex fortunis, aut infortunijs magnis pronepotum, aut amicorum. Nam cum pronepotes, aut amici eorum, qui defecerunt magnis extolluntur bonis apud nos: bonum illorũ illis qui mortui sunt, ad quos isti pertinent adauctum esse videtur, quoniã eos nunc fęliciores existimamus. Si vero pronepotibus, aut amicis fęlicium defunctorum magnæ calamitates inciderint apud nos, eos qui in fęlicitate defecerunt, existimamus iam non, ita vt prius fęlices fore. Deinde Arist. in Parapho, quem in præsenti suscepimus volens hãc diffinire quæstionem, dicit ad hoc, inquirendum esse, an mortui post obitum suum aliquod bonum, aut malum habeant: dolorem, s. vel lætitiam, aut similia, quæ vel passiones sunt, vel passionibus aliquid valde conforme. Ex hoc autẽ dicit Aristoteles cognoscendum esse, an ex his, quæ pronepotibus, vel amicis proueniunt, aliquid morientibus cõsequatur fęlicitatis, aut aduersi. Hac autẽ relicta quæstione, quoniam apud philosophos altissimæ indaginis est, & fortassis nullatenus perscrutabilis: dicit, ꝙ si ex his, quæ apud viuentes accidunt, aliquid bonum, vel aduersum his, qui defecerunt consequatur, illud simpliciter valde paruum, & fragile est. Aut si secundum se aliquod pondus habet, ad eos tamen qui mortui sunt parum attinet. Ad eos igitur fragile valde est, ita vt non sit tanti ponderis, quòd eis, qui fęlices sunt fęlicitatem vllatenus detrahere valeant, & his, qui infęlices sunt fęlicitatem apponant.

Mortui nĩhil sentiũt de his, q̃ fiũt circa nos secundũ Arist.

Concludit igitur Arist. vniuersali quadam diffinitione, dicens quòd ea, quæ apud pronepotes, & cęteros cognatos atque amicos sunt tam in fortunijs, quã eufortunijs conferunt morientibus, etiam ea, quæ in operationibus sunt, qualiacunque tamen illa sint nõ tantum conferunt, vt eis, qui fęlices nõ sunt fęlicitatẽ apponant, & eis, qui fęlices sunt, detrahant fęlicitatẽ.

Vtrum eis qui per mortem ab hac luce subtracti sunt, dicendum est aliqua bona, vel mala animabus perferenda manere post mortem. Quæstio principalis.

AD supradictorum autem euidentiorem explanationem, quæstio subsequens ventilabitur, scilicet, vtrum eis, qui per mortem ab hac luce subtracti sunt, dicendum est aliqua bona, vel mala animabus perferenda manere post mortem.

Aĩæ manent post mortẽ, & eis distributor pręmiorũ est datus.

Duo præsupponit, s. animas ipsas post corporum mortem manere, quoniam non enti nullum, aut bonum, aut malum accidere potest. Alterum autem est

aliquem esse lętorum, vel tristium distributorem, & F arbitrum ipsis animabus post mortem datum. Nam cum ipsę animæ ex natura sua hoc non habeant, nisi fortassis apponatur qui eis hæc distribuat, animabus, post mortem, aut gaudere, aut supplicia manere impossibile est. apud eũ igitur qui negauerit animas manere post mortem corporum, sed ipsas cum corporibus ipsis vna concludi defectu quæstio hæc locũ nullum habere potest. Nam si animam subsistere deficiente corpore negemus: nullum ei, aut prosperum, aut aduersum accidere possibile est. Idem autem si Deum esse diffiteamur. Si enim ad gaudia, & læta distribuenda arbitro necessarium est: neminem alium constitui ad tãtum negocium licet, nisi ipsum rerum principem Deum, quem qui esse negauerit, pariter quoque bona, aut tristia animabus post mortem negabit accidere.

In quo cõsiderandum est quosdam philosophorũ, an Deus esset dubitasse, alios vero Deum esse totaliter, negauisse, quorũ Diagoras, & Protagoras ob hoc indignissimi philosophorũ, sic in hac re diffinierunt, vt alter Deos esse in dubium reuocaret, alius autem omnino non esse diceret. De his Lactantius de Natura Deorum libro 1. cap. 2. Horum quoque Epicurus est, qui omnino Deos esse negauit. De quo Augusti. de Ciui. Dei libro 19. Ita vt non immerito de his apud Psalmistam Psal. 13. & 52. dicatur. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Hi igitur de hac re nihil inquirent, quoniam non existente Deo, nullus qui gaudia, & pœnas animabus post corporum interitum distribuere queat, est.

Hæc autem positio quoniam ineptissima est, in eã niti arguendo nõ expedit. per se enim eius liquet ineptitudo. Hos quoque Aristo. conuincit 12. Metaphy. in fine: vbi processu quodam naturali agens de ordine, & principatu rerum ait, entia vniuersi nolle male disponi. Sed mala est pluralitas principum, bonus est ergo vnus princeps. Hunc autẽ qui super omnia vnicus præsidet: quicunque ille sit, nos Deum appellamus: Deum igitur esse patet.

Item non oportet in hos argumentorum multorum esse aculeos. Nam Deum esse, vt ab inuestigatione syllogistica aliquando quiescamus, naturaliter cognitum est. Nec solum Deum esse, sed & inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius deitas. Ex hac igitur parte, quæstio proposita labefactari nequit, quoniam Deum esse cunctorum prodit assertio.

Deum esse uia naturali cognoscitur & inuisibilia Dei per uisibilia.

Alij tamẽ philosophi sunt, qui quamquam Deum fateantur, animas tamen post mortem manere negant, quoniam eas tales substantias esse dicunt, quibus post corporum separationem manere impossibile sit.

Opinio diuersorum de anima.

Quidam enim animam nullam substantiam vere subsistentem esse dicunt, sed quandã corporis harmoniam, qua corpus in debito subsistit ordine. Hoc autẽ Aristoxenus poeta magnus, ac musicus dixit.

Alij animam cor esse asseruerunt. Alij vero cerebrum: alij sanguinem, alij aerem, quo spiramus. quorum positiones Aristo. recitat. 1. de Anima. & Tullius lib. 1. Tusculanarum quæstionum. Si enim horum alicui crediderimus: animam cum ipso corpore deficere atque ex hoc inanem esse huiusmodi quæstionem satis constat. Si enim anima corporis harmonia sit, cũ ipsa morte corpus resoluatur, animam remanere impossibile est, cum harmonia nulla sit in eo, quod corrumpitur, & prorsus corruptum est, cor autẽ, aut cerebrum, si animam asseramus, eam aliquando perituram esse satis patet. Nam cerebrum cum carnis quædam medullosa particula sit, dissolui necesse est. Cor identidem corporis quoddam membrum est. ceteris igitũ morte resolutis illud incolume residere satis falsum liquet. De aere autem iam nulli ambiguum fuerit si eum animam dicamus. Nam cum ipsa vita inspiratio, ac respiratio clauditur: animam igitur interemptam patet. Hanc tamen vulgatiorem positionem esse scimus. Nam cum inspirationem, & respirationem in omnibus viuentibus cernant, in eis autem qui iam vita functi sunt hæc esse nullatenus patet: aerem igitur mollem spiratum atque respiratum esse crediderunt. Quam insipientes positionem tenuere, vt habetur Sapientiæ 2. Ab hoc enim in Græco idiomate nomen accipitur. Anemos namque eadem lingua ventus est. Iam autem qui animam sanguinẽ dicunt, quid G ambigendum prorsus sit non habent: nam ipsum sanguinem in morte gelari liquet: in puluerem ac sordidam tabem post paulULum cõuertendum, quidquid igitur horum asserueris necesse est, vt animæ æternitatem, aut permanentiam post mortem tollas.

Has autem insipientium positiones reprobat Tullius in 1. lib. Tusculanarum quæstionum animæ immortalitatem confirmans, sed rhetoricis quidem suasionibus magis quam naturalibus fulcimẽtis solidioribus, vtique fortassis idem inducere faciliter valeremus, si id nunc conaremur, sed ad aliud tendendum est. Solidius autem Arist. more suo inducit animę immortalitatem: improbans antiquorum satis insipidas H positiones in libris suis de Anima. Immortalitatem autem animæ, quoniam non est de conditione materiæ, sed ab extra est, & diuina, omnes philosophi qui aliquid sapiunt confitentur, vt Plato Anaxagoras, Socrates, peripateticus Aristo. & Stoici generaliter.

PRIMA CONCLVSIO principalis.

Eorum, quæ in vita acta sunt bonorum, siue malorum restat animabus post mortem locus gaudij, vel dolorum.

SIT igitur prima conclusio in hac materia. Eorũ, quæ in vita acta sunt bonorum, siue malorum restat animabus post mortem locus gaudij, vel dolorũ. I

Ad huius conclusionis euidentiam considerandũ est, quòd catholici in hac parte tenent specialem positionem vltra quàm omnes alij qualitercunque loquentes. Dicunt enim animas post mortem immortales permanere easque post multa tempora cũ Deo placuerit ad diem iudicij a Deo assignatum ad corpora redituras, quod resurrectio vulgariter nuncupatur. Et tunc etiam si fidelium firma positio nihil vlterius addidisset, satis liquebat post eam resurrectionẽ gaudium, aut tristitiam hominibus peruenturam. Sine his enim homini vita duci non potest. Quantum vero ad resurrectionem corporum speciale in catholicis est. Nulla enim philosophorum traditio hoc recipit, ideo cum Paulus apud Athenas in Ariopago phi K losophorum resurrectionem corporum prædicasset, delectati sunt primo viri illi Athenien. permoti dulcedine eius, quod dicebatur, quia vere propositio ista delectabilis est ei, qui credit, vt patet prima ad Thessalon. cap. 4. vbi Apostolus iubet nos consolari ad inuicem in collocutionibus de surrectione. Deinde vidẽtes repugnare omnibus, quæ ipsi sciebant, aut scire se putabant, & his, quæ secundum naturã fieri posse existimabant, deriserunt eum quidam de Stoicis, & epicureis eum seminatorem verborum appellantes, id est, quòd verba sola diceret nullã realitatem, aut veritatem continentia. Alij autem eum annunciatorem nouorum dęmoniorum prædicabant, quia Iesum, & resurrectionem prædicaret. De his Actu. 17. cap.

Resur-

Resurrectio autem a nemine philosophorum negatur, quia naturæ repugnaret, quoniam nulli principio naturæ repugnat, sicut latissime induci posset, si ad hoc nostra flecteretur intētio, sed ob hoc eam fieri, aut futuram esse negant, quia nullum agens est secundum naturam, quod tantæ virtutis sit, vt resurrectionem corporum causet. Sic nāque in naturalibus multa philosophi concedunt, quæ quidem fieri non repugnat, sed nunquam futura esse asserunt, quoniā nullā tantę virtutis potentiam esse credunt. Sic enim nullus terram secundum seipsam totam moueri credit includere cōtradictionem, cum quęlibet eius particula moueri posset, & multæ moueantur. Arist. tamen videtur in 1. de Cœlo, & mundo dicere terram non posse moueri, quia nō est aliqua potentia potēs eam pellere de medio mundi. Sed & si nobis philosophi non assentiant in resurrectione corporum, quoniam ignorant infinitatem diuinæ potētiæ, quę mortuos suscitare possit, & immensitatem bonitatis eius, qua id efficere velit, tamen concesso, quod ipsi nobiscum sentiant, s. animæ immortalitatem, satis inducitur, quod intendimus, s. animabus post mortem delectationes, aut pœnas manere. Nam animæ manentes post mortem, etiam si nō maneant in corporibus tamē intellectiue, & volitiue sunt, quia igitur aliquid volunt, aut illud assequuntur, aut non: si assequantur, aut semper id tenent, aut non: si semper bonū, quod semel assequūtur tenēt, delectari eas necesse est, quoniam ad boni cōsecutionem naturaliter sequitur delectatio. Si autem id bonum, quod semel assequūtur aliquādo perdiderint, tristari eas atque pęnalitatibus affici oportet, quoniam sicut aliquid nobis bonum præsentia sua nobis delectabile est, ita & absentia sua tristitiā inferat oportet, quoniam bonum, quod inerat, ablatum est.

Terra cur non moueat.

Si autem animas post mortem manētes, quod volunt assequi non fateamur, necessarium est eas tristari, quia & in nobis viuentibus tristitia est, cū quę desiderauerimus, non eueniunt.

Anima post mortem corporis semp intelligit.

Rursus autem anima post mortē intellectiua est. Intelliget igitur, quoniam ociosa nō erit, quinimmo semper intelliget: nam nullius carneæ molis oppressione grauabitur. Hic enim corruptibilitate corporis ab intellectione impedimur, & retardamur iuxta illud Sapientiæ 9. c Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animā, & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem. Deposita igitur omni aggrauāte corporis mortalis ineptitudine anima semper vacabit ītellectioni. Nam intelligere secundum se delectabile est, & ipsa anima separata non habet aliquid, secundum quod fatigetur, quia non est potestas vnita iam corpori, sicut in nobis est, cum propter conditionem deficientium organorum fatigatio intelligendo causetur. Tunc autē, quia non fatigabitur semper intelliget. Tunc autem, aut id, quod intelligit est aliquod bonum ei, aut est malum. Si autē quod intelligit malum ei sit, necessarium est, vt in hoc tristetur cū malum sibi inesse sentiat, in quo est vera tristitia. Si autē quod intelligit bonum sibi sit, ęrit necessariū, vt intelligendo delectetur, quoniam bonum condelectatiuum est naturaliter potentiæ sensitiuæ, in qua est. Ex principijs ergo naturæ necessaria illatione inducitur cōcessa animæ immortalitate, pęnalitatibus quibusdā animas defunctorum affici, aut gaudijs quibuscunque frui.

Cum de cęteris, quæ naturalia sunt, aut naturaliū rerum quodammodo conditiones tangunt, Aristo. & si plenissime, & in omnibus sententiose tractauerit: de hac tamen re omnino subticuit, s. an post mortem animabus gaudia, vel dolores vlli maneant, quo magis arguitur ex industria factum. Nā si id, quoniā de hoc agere non curaret, subticuisset, & si non plene, interdum tamen aliquid expressisset, de hoc tamē nihil vnquam disseruit. Videtur igitur non ex negligentia, aut inaduertentia dimisisse, sed ex electione subticuisse, quod duobus incitamentis factū videtur.

Primo quidem ex Arist. magna prudentia, ipse nāque vt ex singulis eius libris patet, in quocunque loquatur solidissimis atque multum euidētibus vtitur rationibus, in materia autem de pęnis, & gaudijs animarum a corpore solutarum, & de locis pęnarum, & gaudiorum, & de conditione eorum ambiguum valde est apud eos, qui solis naturæ innituntur fulcimētis, cum ex quadā Dei summi rerū iusti arbitri puenire debeat sn̄ia. Et cum ipse liberum agens sit, diffinitum in his nihil naturaliter loquētibus astrui potest, sed reuelatione quadam hæc indigent, vt sciantur, cū nullius agentis liberi factum, quamquam secundum perfectam rationem dirigatur, plene antequam fiat cognoscere possimus. Aristoteli autē nihil tale inerat, cum solis rationis speculatiuæ, & practicæ principijs niteretur, sed si quippiā sibi reuelatum foret, velut alicui prophetarum, cui ipse firmissime assentiret tamen adhuc non tetigisset in stylo ponens, sicut naturales, & metaphysicas, ac dialecticas plurimas posuit traditiones. Nam ipse solū hoc describebat, quod manifestis probationibus induci poterat. Hoc autem quamquam sibi constaret, illud tamen aliqua syllogistica necessitate inducere non valebat. Prælegit igitur de his penitus subticere, quam aliquid semiplene enunciare.

Cur Aristo. non locutus est de statu aīarū separatarum.

Credendum est tamen eum de hoc aliquid intellexisse. Nam illi, qui naturali ingenio pollent: satis naturaliter iudicant hoc conueniens esse. Non enim rationabile videtur, vt actus humani, qui in hac vita æquam pręmiorum, siue in bono, siue in malo non susceperunt vicem, in æternum sic maneant, sed vt magis post resolutum morte corpus animæ eorū vices iustas accipiant. De hoc autem quid intellexerit, nihil refert.

Alia autem huius adhuc potissima causa est. Voluit enim Aristo. veritatum introductor, atque eruditor esse: modorum tamen viuendi humanorum destructor litigiosus esse noluit. Nam & si plene aliquid Aristo. de hac re intellexisset, & id fortassis necessarijs fulcimentis inducere potuisset, noluisset tamen, quoniam in hoc nimis repugnare videretur omnibus politijs, quæ tunc erant, quarum aliquæ tunc conueniēter secundum illud tempus ordinatæ videbantur. Si enim post mortem bonum, aut malum aliquod inesse asseratur animabus: illud magis bonū esse, aut malum patet, quam sit id, quod in vita experimur: cum ea, quæ viuentes sentimus bona, aut mala secundum corpus sint, quod nō est principale in nobis post mortem, aut quidquid illud sit, siue bonum, siue malum, maius esse necessarium est, quoniam animabus aduenit, in quibus, vel totum esse nostrum est iuxta Platonicam assertionem, vel maior, & principalior pars nostri esse iuxta Arist. traditionem, vt patet 9. & 10. Ethicor. Ideo hoc supposito cum maius bonum humanū post mortem sit, illa erat conuenienter instituta, & regulata politia, quæ inducebat homines ad hoc, vt post mortem bene se haberent. Eas autē, quæ ad hoc optime se haberent optimas esse pateret, quę autē de hoc nihil attenderent inordinatissimas esse politias. Et qa earum politiarum, quæ Aristo. tempore consistebāt nulla aliquatenus ad bonum illud, quod post mortē euenit, homines dirigebat, nulla bene statuta videretur. Repugnaret igitur in hoc omnibus hominibus, qui tunc erant præterquam Iudeis, qui pauci erant, &

Secunda ratio pbās quare Arist. subticuit an anima post mortem gauderet vel tristaret.

hanc spem futuræ vitæ semper tenuerunt, quamquā inter eos Sadducæi non credebant resurrectionem, nec spiritus aliquos, aut angelos cōcedebant, de quo Matthę. vigesimosecundo, & Actu. vigesimoprimo, capit. deuitauit igitur Aristo. aliquid de statu animarum post mortem loqui.

Aliqui tamen dicunt Aristot. aliquid de statu animarum post mortem locutum fuisse, obijcientes nobis librum de Pomo, qui & de morte Aristot. nomen assumpsit, & est vltimus in paruis naturalibus eiusdē.

Cui respondendum est hunc non esse Aristo. librū, quod ex eiusdem satis stylo apparet. Nam liber de Pomo, nihil nisi quandam nullius ponderis historiā continet. Totus autem Aristot. stylus magis obscuritatibus, & sententiarum difficultatibus repletus est. Distant enim inter se Aristot. & libri de Pomo sententiarum grauitate, & styli: velut siquis Tullianam, aut Demosthenis eloquentiam, cui vis barbarica vix verba sonare scienti coæquaret.

Amplius, & in sententia patet: totus enim liber de Pomo sententijs Aristo. in alijs libris repugnat. Nam ibi Deum Abraham, & Isaac, & Iacob concedit, & profert, quod ab omni philosophante prorsus alienum est. Nulla igitur ratione concesserim talem librum Aristotel. aliquam sententiam continere, sed magis ab aliquo Arabico confectus est. Stylus enim eius Arabicam redolet eloquentiam.

Aliquis autem fortassis dicet Aristot. fœlicitatem, aut infœlicitatem post mortem posuisse, & consequenter pœnas, aut gaudia animabus tribuisse. Sic enim in eo parapho, quem repetendum suscepimus haberi videtur, cum dicitur: (Quod si aliquod bonum, aut oppositum redundat his, qui defecerunt, aut illud leue est simpliciter, & fragile, aut saltem eis, qui hoc recipiunt: ita, vt non faciat fœlices eos, qui non sunt, nec eis, qui sunt, auferat.) videtur ergo, quòd aliquos ponit post mortem esse fœlices, quibus non potest tolli fœlicitas per quæcunque bona, vel mala adueniant, & alios esse post mortem infœlices, quibus fœlicitas prouenire non potest quantacunque mutatio fiat in pronepotibus, vel amicis viuentibus.

Huic respondendum est, quòd Aristo. hoc non ponit asserens per hoc aliquam fœlicitatem post mortem inesse, aut infœlicitatem: sed intendit de fœlicitate, quæ in vita est, scilicet, ꝙ per ea, quæ pronepotes, aut amici alicuius faciunt, aut suscipiunt, non efficitur ipse fœlix, vel infœlix: scilicet, quòd non tollitur eius præterita fœlicitas, aut infœlicitas. Et ob hoc introducitur ea quæstio, quam Aristot. mouet in primo Ethicorum in capit. (pronepotum autem fortunas.) cuius paraphum quendam repetendum assumpsimus. Posuerat enim conditiones fœlicium in vita, & fœlices viuentes esse diffiniuit. Cuiquam tamen fortassis dubium videretur, an sicut nemo fœlix dici potest quandiu viuit, nisi in bono finierit: an sic post mortem dicendum foret. Et fortunæ an infortunia amicorum, vel pronepotum fœlicitatem eorum, qui fœlices mortui sunt tollerent: an eis, qui fęlices non sunt fęlicitatem apponerent. Dicit enim. (Quid igitur prohibet dicere fœlicem secundum veritatem perfectam operantem, & exterioribus bonis sufficienter ditatum non contingenti tempore, sed perfectum vita, vel apponendum, & victurum sic, & finiturum secundum rationem, quia futurum immanifestum nobis: fœlicitatem autem finem ponimus, & perfectum omnino: si autem ita beatos dicemus viuentium, quibus existunt, & existet, quæ dicta sunt: beatos autem, vt homines.) Constat ergo Arist. eos solos bęatos ponere, qui viuentes sunt: si autem

Arist. so- los viuē

F aliqui beati, vel miseri post mortem sint, nihil tangit.

tes posuit beatos de mortuis nihil dicit.

Ex superioribus conclusum est, quod secundum naturam concessa animarum immortalitate necessarium est eas post mortem delectari, vel tristari, sed adhuc non constat secundum naturam hac concessa animarum immortalitate, quòd post mortem dolores, aut amaritudines quascunque pro peccatis animæ tolerent, aut pro bonis transactis actibus delectentur. In quo considerandum, quòd quamquam Arist. in hoc nihil exprimat: tamen ex verbis suis collectis in vnum necessario colligi potest, quòd animæ peccatrices post mortem peccatorum suorum pœnas tolerant, & animæ bonorum virorum gaudia experiuntur. G

Hoc quoque secundum naturam necessarium est esse. Quod sic patet: animæ post mortem si immortales manent, necessarium est, vt proprie animæ semper intelligant, cum intellectus non sit potentia fatigabilis quando est separata à corpore: ergo nūquam fatigabitur non habens cohærentiam ad conditiones organorum. Si igitur intelligunt aliquod bonum sibi, necessarium est, vt lætentur: si malum, necessarium est, vt tristentur, sed necessarium est, vt mali post mortem intelligant semper malum, & boni necessarium est, vt bonum sibi semper intelligant: ergo impossibile est, quin malorum animæ post mortem tristentur, & doleant valde, & bonorum animæ semper lætentur. H Et hoc non euenit sibi ex aliquo alio, nisi pro peccatis: immo ipsa peccata inferunt eis istas pœnas, quas compelluntur ferre ipsi, qui mali sunt. Quod patet, nam in viuentibus sic est, quòd cum aliquis est cum alio delectatur, aut tristatur secundum ea, quæ in alio reperit, & colloquuntur: cū autem solitarius, est necessarium, vt delectetur secundum ea, quæ intra ipsum sunt, aut tristetur. Ideo si iste, qui solitarius est, bonus est, semper actibus bonis insistens, delectatur intra seipsum, quia veniunt sibi in mentem actus boni, quos fecit, de quibus non modicum delectatur: aduertit quoque præsentes actus bonos: sperat etiam similiter se in futurum meliora I alia operaturum, ex quibus gaudijs immensis repletur magis ista recogitans, quam quando cum alijs est. Quo fit, vt qui valde boni sunt, magis velint solitarij interdum esse, quam cum alijs. Et hoc vocatur conuiuere sibijpsi. De hoc Aristo. Ethico. libro nono, ait. (Etenim conuiuere sibijpsi talis vult: delectabiliter enim ipsum facit operari. Etenim delectabiles memorię, & futurorum spes bonæ, tales autem delectabiles: & theorematibus mente abundant: condolet que, & condelectatur maxime sibi ipsi: impœnitibilis enim vt est dicere.)

Viri virtuosi magis volunt solitarij interdū esse, quam cū alijs cōtra mali.

Si autem aliqui mali sint, quando soli sunt, affliguntur: quoniam venient eis in cogitationem mala, quæ fecerunt, & ea quę quotidie fædiora patrant: K sperant quoque se semper deteriora patraturos. Ex his autem nimis affliguntur, & seipsos odio habent, atque fugiunt seipsos, inquirentes alios, cum quibus communicent, ne sic doloribus magnis crucientur. Et cum non possunt totaliter deuitare istas cogitationes, seipsos nimis exosos habentes, atque ferre non potentes, occidunt. De his Aristotel. Ethicorum, libro nono, ait. (Quibus autem multa opera sunt, & dura, propter malitiam odiuntur, fugiunt viuere, & interimunt seipsos, atque fugiunt. Recordantur enim multorum, atque difficilium, & talia altera sperant secundum seipsos entes, cum alteris autem entes obliuiscuntur nihilque amicabile habentes nihil amicabile ad seipsos patiuntur. Pœnitudine enim praui replentur, non vtique videtur

pra-

prauus, nec ad seipsum amicabiliter disponi propter nihil habere amicabile).

In animabus vero post mortem huiusmodi necesse est esse, quoniam ibi maius conuiuere est ad seipsum quam hic, quia hic homines per locutiones,& alias quasdam corporales cõicationes cõuiuunt inuicē,& condelectantur,& cõtristantur de his, quæ in alterutro sunt. In animabus autem post mortem, quoniam non manebunt corpora secūdum positionem philosophorum, quam nunc discutiendam suscepimus, necessarium est, vt animæ magis sibiipsis conuiuant, scilicet conuertentes se in seipsas,& tunc necessarium est, vt animæ bonorum in se conuersę cernāt bona, quæ fecerunt, quæ in eis manent. Et de hoc intense valde delectentur. Rursus non reperiunt in se malum aliquod, quod earum delectationem interpellet atque impediat. Oportet ergo, vt delectatio illa sincera,& permāsiua sit. Cum ergo huiusmodi animæ in æternum maneant intelligētes nunquam ab actuali intellectione cessantes nec fatigatę,& bonum suum quod est eas fecisse bonum cum viuebant, semper eis maneat: necessarium est, vt in æternum sine aliqua intermissione delectentur, cum non possit intercidere eis aliquis actus tristabilis, de quo doleant.

Aīæ defunctorū magis sibiipsis cōuiuūt quam viuentes.

In animabus autem virorum prauorum post mortem ē conuerso fieri necesse est. Nam ipsę intelligentes manent in æternum, sicut animæ bonorū,& quoniam sibiipsis conuiuunt, necessarium est, vt de eo, quod in ipsis est delectentur, vel tristentur. Et quia malorum animæ post mortem in seipsis non possunt reperire bonum aliquod, in quo delectentur, sed solum mala,& facinora, quæ dum viuerent patrauerūt, necessarium est, vt illa cogitantes multum doleant. Et adhuc amplius intensiusque dolebunt q̃ mali homines de seipsis in vita, quando eis in mētem veniūt quæcunque peracta scelera; quia homines in vita habent quædam desideria passionalia, secundum quæ feruntur in malum quoddam apparens eis delectabile,& facinora. Ratio autem, & intellectus in eis sunt, quæ in optimum deferuntur iuxta Arist. 1. & 9. Ethicorum. Si igitur isti habentes partem affectiuā repugnantem parti rationali, tātum depatratis sceleribus interdum dolent, quantomagis dolebunt animæ post mortem? in quibus non est aliqua pars affectiua, sed solum intellectus, & voluntas? Nam tunc nihil est quod impediat intellectum, & voluntatem a dolore malorum patratorum,& odio quodam, necessarium est igitur, quòd tunc ratio nostra in immensum pro patratis malis doleat, & tamen homines viuentes, quando multa valde mala fecerunt, eorumque recordantur, interdum occidunt seipsos non potentes se tolerare. Quis ergo aut quantus erit dolor, quem necessario habebūt illæ animæ miserę, quę hinc cum magnis sceleribus recesserunt? Necessarium est, quòd iste dolor maior sit quam mors, & cum ista angustia sit eis continua,& vsque in æternum, quia non est in potestate earum non intelligere, aut recordari hoc, necessarium est, vt in animabus miseris peccatricibus post mortem maior maneat dolor semper quam sit mors. Vnde vellent ipsæ miserabiles animæ mori si possibile esset, ne tantis,& tam diuturnis afficerentur malis.

Quare aīæ malorū separatæ magis dolent q̃ coniunctæ.

Quod autem secundum naturam sit necessarium animas decedentes in peccatis desiderare mori, si possibile eis foret apparet, quoniam secundum naturam bonum appetimus,& maius bonum magis appetimus, sed magis bonum est minus malum respectu maioris mali: propositis igitur duobus malis, necessarium est secundum naturam, vt illud, quod nobis minus malum esse iudicatur, appetamus, sed maius malum est probatum esse dolorem, quem in quotidiana perpetuaque patratorum malorum memoria animæ peccatrices post mortem sustinent, quam quæcunque mors: ergo necessarium est, quòd magis vellent mori quam viuere in illo acerbissimo diuturnoque dolore.

A

Quod si dicas animas decedentes hinc cum sceleribus posse post mortem euitare cogitationes atque memoriam scelerum, vt non tristentur de eis, solutio stare non potest. Nam tanta libertas est animę nostrę in vita quanta post mortem est, sed in vita illi, qui sceleratissimi sunt quando soli sunt, non possunt euitare memoriam scelerum suorum, ideo fugientes tristitias, quæ sunt in communicando sibiipsis, fugiunt seipsos quærentes alios, cum quibus communicent. Et si non possunt semper alios habere, cum quibus communicent, nec suam possunt memoriam facinorum deuitare, interdum occidunt seipsos. Sic igitur inerit animabus post mortem, quòd non poterunt deuitare memoriam præteritorum malorum.

Libertas aīarū in cogitando, vel non cogitando non est maior post mortem quā in vita.

B

Nec inest eis remedium quod viuentibus est, quia in viuentibus si ad alios communicatio nobis fit, aliquo modo tollimus, aut lenimus dolores, & angustias insitas nobis, animabus autem in alterutrum communicatio nulla est, sed sibiipsis vacant, ideo necessarium est, vt semper illis afficiantur angustijs, quo fit, vt necessarium sit eam miserabilem nec tamen miserandam animam, quæ hinc magnis cum sceleribus decessit, in æternum patratorum scelerum affligi dolore, non potentem illam memoriam deuitare.

C

Hęc autem est altissime speculātium philosophorum sententia, scilicet, quòd ipsamet bona nullo alio addito sibi præmia sunt, & ipsa scelera sui ipsorum pœnæ sunt, cum ipsorum bonorum factorum memoria nobis delectationem, qua in æternum gaudere necesse sit, tribuat: & ipsa perpetrata scelera angustias amarissimas nobis influant, quas pati necesse sit in æternum.

Bona esse pmia animarū bonarū, & mala pœnas malarū.

D

Hæc autem naturaliter pure dicta sunt nullo fidei fundamento suscepto, quoniam nunc, vt principia naturæ, non vt fidei fundamenta sectantes eloquimur. Multa quoque ex eadem radice similia dici possent, de quibus sufficiant quæ dicta sunt.

Hoc quoque in se experiētes doctissimi inter poetas posuerunt in pęnis inferni tres esse furias vltrices scelerum. Sunt autem furiæ commotiones, & memoriæ scelerum, aut verius ipsæ cogitationes. Quas tres furias posuerunt, secundum quòd scelerati viri tres motus afflictiuos nullo exteriori apposito malo in anima patiuntur, scilicet præteritorum malorum memoriam, præsentium cogitationem, & futurorum, & deteriorum malorum spem, de quibus omnibus Aristotel. Ethicorum libro nono capitu. vt supra dictum est. Hæc autem in se quilibet doctus vir experitur. Poetæ autem ista considerantes tres furias posuerunt, quod veraciter sic est, quoniam & scelerati viri istas tres furias viuentes patiuntur, in inferno autem in omnibus sunt.

Furiæ tres, quas poetæ apud inferos ponūt.

E

Harum tamen furiarum causam poetæ, & Philosophi ignorabant, sed hoc a Deo venit: nam indidit nobis Deus vim quandam animæ, quam conscientiam, aut synderesim appellamus, secundum quam necessarium est de malis tristari, & malorum patratorum nobis inesse memoriam, vt per has memorias mali sibiipsis displiceant, vt sic nulla nec in præ-

sentibus

Synderesis nobis indita. sentibus bonis, quibus mali frui intendunt, eis perfecta contingat delectatio. Sic ait August. in lib. Confessionum. Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sit sibi omnis inordinatus animus.

Hæc autem quæ naturaliter dicta sunt, fidei catholicæ multum consonant, cum fides catholica solidissima veritas sit: vero autem omnia consonant iuxta Aristotel. primo Ethicorum. vnde omnia hæc, quæ nunc dicta sunt: a fide catholica asseruntur, sed & plura alia apponuntur, quæ ex fide reuelata sunt. Hæc tamen, quæ naturaliter dicta sunt, scilicet, quòd decedentes in sceleribus necessarium est ipsorum malorum memoria, & assidua cogitatione torqueri, & hanc esse æternam, eis atrocissimam atque indesinentem pœnam, sicut & in studiosis actibus finientes, oportet illorum bonorum delectatione in æternum teneri, nec vlla tristitia hæc interpolari bona. Etiam Theologi confirmant, & hanc pœnam quam naturaliter loquentes posuimus, sacra scriptura vermem conscientiæ, & corrosionem conscientiæ, vel remorsum vocat. Nam sicut vermis corrodendo perforat, & destruit, ita ista scrupulositas vsque in æternum durat affligendo. De hoc Isaiæ vltimo capitul. cum de statu miserorum in gehennali mancipatorum incendio agatur, dicitur: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Vermem autem corrodētem conscientiam appellauit. Vermis consciētiæ quid sit.

Vocatur quoque ista pœna, quæ naturaliter inducta est, pœnitentia apud inferos, secundum quòd scelerati malorum suorum memores anxiantur. De hoc habetur Sapientiæ quarto capitul. vbi de dolore quem pro sceleribus suis mali concipiunt, plene agitur, cum dicitur. Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & similitudinem improperij: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Ergo errauimus a via veritatis, & iustitiæ, & lumen non luxit nobis, & sol veritatis non ortus est nobis, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autem Domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia? aut diuitiarum iactantia quid nobis contulit? Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est vestigium inuenire, nec semitam carinæ illius in fluctibus, aut tanquam auis, quę transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans leuem ventum, & scindens per vim itineris aerem, motis alis transuolat, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius, aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aer continuo in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius. Sic & nos nati continuo desinimus esse, & virtutis quidem nullum signū valuimus ostendere. In malignitate nostra cōsumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccauerunt, quoniam impij spes tanquam lanugo, quæ a vento tollitur, & tanquam fumus, qui in aere diffusus est, & tanquam memoria hospitis vnius diei prę-

F tereuntis. Sic igitur post mortem animabus sceleratorum virorum manere supplicia, animabus autem bonorum gaudia sine fine relinqui naturaliter ex superioribus satis probatum sit.

SECVNDA CONCLVSIO principalis.

Animarum demigratio continua per corpora iuxta Pythagoreorum traditionem non potest stare, & animarum post mortem tollit punitionem.

G Secunda conclusio huius quæstionis declaratiua sit: animarum demigratio cōtinua per corpora iuxta Pythagoreorum traditionem non potest stare, & animarum post mortem tollit punitionem.

Ad huius euidentiam sciendum est, quòd Pythagoras inter antiquos magnus satis philosophus animæ immortalitatem posuit: pœnarum tamen inflictionem exclusit. Dixit namque animabus post mortem nulla remanere supplicia, aut gaudiorum fruitionem, sed eas continua demigratione per corpora labi. Dixit, scilicet, quòd cum vnum hominem mori cōtingeret, anima eius egrediens mox alterius animalis corpus subintrabat: eueniebat tamen, vt interdum animæ ab humanis corporibus egredientes, in
H corpora humana alia introirent, interdum autem in corpora volatilium gressibilium, aut aquatilium, sicut eis sors obtulisset. Propter hoc autem Pythagoras vitæ frugalitati nimis studuit, alijs eam amandam ac insectandam admonens, carnium vero cibos valde deuitandos admonuit. De hoc Seneca epistolarum libro primo, & recitat positionem eius Ouidius Metamor. 15. dicens.

Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora: sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidæq; in vitibus vuæ.

Addidit quoque ad hæc Pythagoras aliam insaniam, scilicet animam suam in prioribus sæculis in alijs fuisse, deinde autem ad eum peruenisse, scilicet, quòd
I anima illa fuerit in Euphorbo Troiano milite, & eum fuisse mortuum in bello Troiano: deinde factis transmutationibus multis ad eum deuenit. Recitat hanc positionem Ouidius Metamor. decimoquinto, Dicens primo non esse timendas pœnas inferorum post mortem, quoniam nullæ sunt, sed ista esse dicta poetarum incutientium hominibus timorem, cum ait.

O genus attonitum gelidæ formidine mortis.
Quid styga, quid tenebras, quid numina vana timetis
Materiam vatum, falsiq; pericula mundi?
K *Morte carent animæ: semperq; priore relicta*
Sede, nouis domibus viuunt, habitantq; receptæ.
Ipse ego, nam memini, Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæsit in aduerso grauis hasta minoris Atridæ.

Hanc de transitu animarū positionem Ennius Latinorū poetarum fere primus tenuit, vt de aīa Homeri poetę Græcorū se iactandi aliquatenus daretur facultas. Fuit enim Homerus excellentissimus Gręcorum poetarum. Ennius autem, qui in Latinis primo in vrbē Romam tempore Scipionis Africani ductus est, fuit de prioribus Latinorum poetis. Vt autem ea, quæ diceret, maiori soliditate atque auctoritate tenerentur,

nerentur, animam Homeri se habuisse atque Pythagoræ dictus est, quorum vnus inter poetas, alius vero inter philosophos sui temporis præcipue in philosophis Italiæ claruit. Philosophorum quidem Italorum Pythagoras origo extiterat, vt ait Aug. 8. de Ciui. Dei.

Addidit quoque istam animam prius fuisse in Euphorbo, sed secundum Persii narrationem nõ ponit gradus animæ in Euphorbo, sed quòd fuerit ista anima primo loco in Homero, qui Meonides dicitur, secundo in quodam Cygno, tertio in quodam pauone, quarto in Pythagora philosopho, deinde in Ennio dormiente in monte Parnaso inter musas. Satyricus aũt Persius veritatẽ sequens Ennij positionem improbauit eam irridens modo satyrarum, vt patet in 6. satyra sua, quæ incipit: admouit iam bruma foco, cũ ait.

Cor iubet hoc Ennij, postquam destertuit esse.
Meonides quintus, pauone ex Pythagoreo.

Et est sensus horum Persianorum versuũ, quòd Ennius destertuit esse Meonides quintus, idest excitatus fuit a somno ĩ quo aduenit sibi aĩa Homeri, & in quo putabat se fuisse factum Meonidem, idest Homerũ. Et dicitur fuisse quintus Homerus, quia fuit quintus ab Homero recipiẽdo animam illam, s. quòd post Euphorbum, in quo animã illam Pythagoræ fuisse affirmat, fuerit in Homero factis aliquibus medijs transmutationibus de quibus non agitur: deinde in secundo loco fuerit in quodam Cygno, tertio loco fuit in Pythagora philosopho Samio, quarto loco fuit in pauone quodã, quinto loco in Ennio poeta. Vnde Meonides quintus, idest quintus ab Homero qui Meonides dicitur, fuit scilicet suscipiendo animã eius quinto loco. Dicitur etiã pauone ex Pythagoreo. quia Ennius animam Homericam, quam se suscepisse testatus est, ex pauone quodam immediatæ suscepit, vt patet in superiori enumeratione. Dicitur autẽ pauo Pythagoreus, quoniam post Pythagoram mox in pauonem anima illius transmigrauit, & ab illo in Ennium deriuata est.

Hæc autem Pythagoricorum positio poetica potius quam philosophica est. Nã animæ a corporibus separatæ alijs corporibus vniri non possunt, nisi illis, quæ reliquerunt, vt catholici concedunt. Et satis hoc probaretur, nisi multum ab inceptis distraheremur. non quidem, quòd necessarium est animas corporibus suis reuniri, sed non est aliquod incõueniens, nec militat contra aliqua naturalia fundamenta animas post mortem corporibus reuniri, quamquam philosophi reuniendas negant, quia vt dictum est, non existimant aliquam tantam potẽtiam esse, quæ sufficiat hoc inducere. Animas tamen post mortem alijs posse vniri corporibus tam catholici, quam Physici negant. Hoc autem naturaliter induci potest, & primo probatur, quòd nõ possit anima humana, quæ in vno corpore præfuerat, informare alterius hominis corpus, qui nouiter gigni debeat, vel quomodocunque.

Resurrectio cur negatur a philosophis.

Et vt fortius concludamus, concedamus quædam, quæ naturales nullo modo concederent propter eorum maximam difficultatẽ, scilicet, quòd Deus possit animã vnius hominis ponere in corpore alterius. Nam licet Deus possit animam, quæ in vno humano corpore fuerit, in alio ponere, hoc quidem concedetur diffinitiue, scilicet, quòd sit in corpore illo, & non extra corpus illud. Nam sic de intelligentijs confitemur, & naturales hoc dicunt, diffinire intelligentias sibi loca, tamen non erit in corpore illo vnita formaliter, ad hoc, quòd esse det. Multum enim differt in aliquo corpore spiritum aliquẽ esse diffinitiue, vel formaliter. Nam de Angelis concedimus, ꝙ possint esse in corporibus humanis, vel bestiarum, tamen impossibile est, quòd ibi sint formaliter. Quod pa-

A tet, nam quamq̃ Angelus substantia simplex sit, velut anima humana, continet tñ in se totam essentiã speciei, ideo non potest vniri formaliter alicui rei, vt det illi esse. Nam dare esse formaliter alicui rei, est dare esse per intrinsecum. Hoc autem non pertinet ad id quod est totaliter ens in actu, quemadmodum Angelus. Nam entia, quæ sunt totaliter in actu, possunt deriuare actionem, quę consequitur totaliter perfectionem rei, non tamẽ possunt deriuare esse, quia hoc soli formæ competit, quæ non est perfectum esse continens, sed est perfectio alterius. Vnde id quod alteri esse dat secundum Aristot. 2. de Anima actus illius est, sed non est in actu. Quod autem in actu est, alteram rem actuare nequit, quoniam cum alia res actuatur, suscipit esse formaliter, & actuãs, & quod actuatur faciunt vnum ens simpliciter, nec manet subsistens aliquod istorum duorum, sed tertium quod resultat. Et

B sic in omnibus compositionibus accipitur communis species, s. quòd anima, & corpus se habẽt in compositione, vt actuans & actuatum, compositione tamen facta, non est ipsa anima ens illud, quod est, neq; corpus, sed homo, si autem id, quod est ens perfectè ĩ actu daret esse formaliter alteri, necesse erat, vt ex cõpositione non resultaret vnum, sed duo entia, quia illud, quod ante erat ens in actu maneret vnum ens actu subsistens connumerabile contra alia entia. Et cũ per illam compositionem aliquod ens causet, esset illud alterum ens distinctũ ab ente ꝑfecto, quod subsi-

C stebat ante compositionẽ. Essent igitur per compositionẽ duo entia, sed hoc nõ poterat stare, quia ipsum quod actuabile erat, & per se subsistere non potens, poneretur, tanquam vnum subsistẽs, cum illud, quod erat simpliciter ens in actu, esset aliud subsistẽs per se. Quòd si vellemus id, quod erat ens ꝑ se, & actuabat, & id quod actuabatur constituere vnum ens simpliciter sicut anima, & corpus constituũt vnum hominẽ, necessarium est, vt id quod erat ens in actu, efficiatur non ens in actu perfecto, vt non subsistat per se: sed ipsum cum eo, quod actuatur constituant vnum tertiũ ens in actu & simpliciter. & sic iam, quando actuaret non esset ens in actu per se existens, sed solum esset actus, vel perfectio alterius, tãquam pars vel perfectio

D eius, quod fit. Ideo constat non posse ens in actu alterum actuare, sed id quod non est actu, & est actus. Dare autem alicui esse formaliter est informare illud, iõ non ens in actu dat alteri rei esse formaliter: angelus autem est ens in actu, & continens in se totam rationem speciei: ergo est impossibile, quòd alicui corpori humano, vel alicuius pecoris esse det, quamquam intra illud sit.

Species habẽs totã rationẽ specificã nõ potest aliqd informare.

Apparet autem adhuc amplius manifestissimis naturæ exemplis. Nam anima adueniens corpori nondum animato, dat illi esse simpliciter, & facit esse hominem. Tamen si homo viuens vniat sibi corpus nõ viuens, non dabit esse illi corpori, vt sit ens viuens, qa homo ens in actu est, & non actus, anima autem est actus, & non ens in actu: & est tanquam perfectio, &

E pars alicuius: homo autem est tãquam totum & nullius perfectiuus. Nam si homo esse dare posset, quando embrio est in aluo materno, & disponitur ad animæ susceptionem: mater, quæ est ens in actu, daret esse illi embrioni, faciens illud esse ens perfectum, sicut postea est anima adueniente: sed non habet esse completum embrio, donec anima adueniat, quæ non est ens in actu, sed actus, & perfectio, & pars: ideò satis apparet, quòd entia in actu nõ possunt dare esse formaliter alicui: sed solum ens imperfectum, quod tamen est actus, vel perfectio. De Angelo tamen satis patet, quòd potest esse in corpore aliquo, tanquam motor illius, nam & dæmones, & angelos sępe scimus mouere

uerè aliqua corpora. De anima autem humana conformiter dicendum eſt, quòd poteſt poni per virtutē diuinam in quolibet corpore, vt ibi ſit diffinitiue, & forte, vt moueat ſi tantę potentiæ eſt anima, vt ipſum corpus mouere ſufficiat, hoc modo anima humana in lapide ligno, aqua, & ferro, atque corporibus beſtiarum eſſe poteſt. Nec in hoc aliquod inconueniēs eſt. Sic dicunt catholici animas alligatas eſſe igni infernali. Et Grego. quandam animam in gelu inuenit peccatorum ſuorum cruciamina tolerantem. Philoſophi quoque aſſerunt intellgentias orbibus celeſtibus vnitas, quod eſt in aliquo loco diffinitiue, & non formaliter eſſe, ideſt dando eſſe formaliter. Omnes tamen tam catholici quam naturales negant animam humanam poſſe formaliter vniri lapidi dando ſibi eſſe humanum, manētibus qualitatibus lapidis, ſ. duritie, & frigiditate, dato quòd perderetur ſubſtantialis forma lapidis. Nam durities lapidis. & frigiditas, & carētia diſtinctionis organorum: repugnant harmonię, quam anima requirit, vt vniatur alicui ad dandum eſſe, ideo impoſſibile eſt, quòd illi vniatur formaliter ad dandum eſſe.

Aīa humana nequit lapidem informare.

Nunc autem magis accedentes (licet per quaſdam longas probationes, quoniam ſic natura rei exigit) ad id, quod intendebamus, dicendum eſt, quòd ſicut impoſſibile eſt animam humanam vniri alicui corpori non humano, quia in eo non poteſt reperire harmoniam, quā ipſa requirit, quòd ita impoſſibile erit vnā animam humanam alteri humano corpori vniri, ſi in eo diſpoſitiones harmoniæ ſuæ nō reperit, ſed ī nullo corpore anima pōt diſpoſitiones harmonicas, quas requirit reperire, niſi in corpore illo cuius eſt, impoſſibile eſt ergo quòd anima exiēs de vno humano corpore ī aliquod alterum intret, quia harmonicæ diſpoſitiones, quas anima humana requirit eſſe non poſſunt, niſi in illo corpore, in quo primo fuit. Patet quia illa harmonia, qua anima corpori vnibilis eſt, nō reperitur niſi in illo corpore, cui vnita fuerat. Quod inducitur, quia anima recipit eſſe vnam diſtinctam contra omnes alias animas ex vnibilitate, quā habet ad materiam ſignatam, cum non recipiat eſſe vnam numero per ſpeciem ſuam, quia tunc differrent animæ humanæ in ſpecie: ſed ſunt eędem in ſpecie, ergo non accipiunt indiuiduationem ex natura ſpeciei, ſed ex vnibilitate ad materiam ſignatam, quæ eſt aliquid extrinſecum. Et quia ſignatio materiæ, quæ eſt in vna materia nō eſt in alia, cum partes materiæ ex quibus ſunt corpora humana inter ſe differāt: neceſſarium eſt, vt alia vnibilitas ſit ad vnam partem materialem, & alia ad aliam. Neceſſarium eſt ergo, vt ea quæ per iſtas vnibilitates eſſe ſuſcipiunt diuerſa ſint: nō poterit ergo vna anima habere vnibilitatem ad plures partes materiæ, quia tūc ſequeretur, quòd vna anima eſſet plures animæ. Nam ſi anima ſuſcipit eſſe vnam in ſe per vnibilitatem ad hanc ſignatam materiam: oportet, vt ſi alteri materiæ vnibilis fuerit, altera anima ſit, & ſi multis partibus materiæ vnibilis ſit, neceſſarium eſt, vt eadem gratia plures animæ ſint. Data autem vnica vnibilitate in qualibet anima, etiā ſi ponatur in alio corpore quam in eo, cuius erat, non poterit vniri illi. Nā nihil vniri poteſt, niſi quod vnibile eſt, anima autem iſta ſolum eſt vnibilis corpori illi, in quo erat formaliter ad dandum eſſe: ergo in quocūque alio ponatur, eſt impoſſibile, quòd illi ſit vnita formaliter ad dandū eſſe: ergo illa anima, quæ in vno corpore fuit, non poteſt trāſire in aliud corpus, vt in illo ſit, & eſſe tribuat.

Aīæ humanæ ſi differrēt ſeipſis differrent ſpecie.

Formæ accidentales quō diſtiguūtur numero.

Hoc autem patet in accidentibus. Nā formæ accidentales inter ſe diſtinguuntur numeraliter, & accipiunt eſſe vnum per ſubiecta. Nam ideo iſta albedo, & illa ſunt duæ albedines, quia ſunt in duobus ſubie-

F ctis, ſi autem in eodem ſubiecto eſſent, vnā albedo eſſet. Sicut igitur albedo vnius ſubiecti non poteſt eſſe albedo alterius ſubiecti, quia pereunte ſubſtantia illa, cuius eſt albedo, ipſa albedo deficeret, ita cum anima quælibet recipiat, ꝙ ſit iſta anima per vnibilitatem ad iſtud corpus, ſi reciperet eſſe alterius corporis, iā deſineret eſſe iſta anima, quæ erat, & ſic non eſſet iam illa anima, quæ fuerat, ſed inciperet eſſe alia anima per aliam vnibilitatem, quæ eſt cauſa identitatis, vel diuerſitatis. Aut ſi diceremus, quòd iſta anima eſſet eadē, quæ habet vnibilitatem ad alterum corpus, cum per nouam vnibilitatē incipiat eſſē anima noua, eſſet vna anima duæ animæ, quod includit contradictionem,
G ſicut ſi albedo, quæ eſt in vno ſubiecto, eſſet albedo, quę eſt in alio: eſſet vna albedo duæ albedines.

Si autem reſpondeatur, quod non eſt ſimile de indiuiduatione animarum, & indiuiduatione accidentium, quia accidentia non poſſunt tolli de vno ſubiecto, & poni in alio quin corrumpantur, in animabus autem non ſequitur corruptio ad ſeparationem. Reſpondendum eſt, quòd quamuis accidentia vnius rei indiuiduata transmigrare poſſent, & poni in aliqua alia re, non informarent illam. vt ſi albedo exiſtens in papyro tolleretur, & poneretur in lapide, non informaret lapidem, nec eſſet albedo lapidis, quia deficiebat in lapide ratio ſubiectalitatis, ſ. quòd accidentia illa eſſent ab illo lapide, & emanaſſent ab illo, ſicut in
H accidentibus hoſtiæ, quę ablata penitus ſubſtantia panis in aere ſunt, tamen non informant, cum non dicamus aerem eſſe album albedine hoſtiæ, aut quantum quātitate hoſtiæ, aut circularem circularitate hoſtię. Sic de anima noſtra rationali: quamquam enim ipſa a nobis ablata in alio corpore poneretur, tamen illud non informaret, ſed eſſet ibi, ſicut dęmones ſunt in ventre hominum, qui vocantur arreptitij, & eorum qui habent pythones, ſicut de quadam puella dicitur Actu. 16. cap. de cuius ventre Paulus pythonem excluſit dæmonem, dæmones tamen non informāt, ſic anima poſita in alio corpore, non informaret, nec vegetaret, quia deficit ratio vnibilitatis ad illud corpus, cū non ſit iſta materia ſignata, in qua & ſecundum quā ſuſcepit iſta anima, quòd eſſet vna anima humana. Et
I ſi hoc modo vna anima poneretur in corpore illo, cuius non fuerat à principio anima, quāuis ibi ſtaret: non eſſet illud corpus viuens, ſed putrefieret ſicut cadauera exiſtente tamen interius anima rationali, quoniam nihil magis differt illam animam interius eſſe quam nihil eſſe intra, cum non ſit illius corporis anima. Satis ergo patet contra Pythagoręorum doctrinam vnam animam non poſſe trāſire per diuerſa corpora ad alia informanda.

Sequitur incidēs ſi poſſibile eſſet in reſurrectione animas hominum informādo demigrare: tot eſſent homines, quot ante, ſed de prioribus nullus ſtaret.

Demōſtratum eſt autem animam vnius corporis
K non poſſe in alterum corpus migrare ad illud informandum: ſi tamen daretur, quòd Deus poſſet vnam animam alteri corpori, cuius non erat inducere, & eā illi formaliter vnire, vtpote ꝙ animam Platonis mortui induceret in corpus Socratis, & animam Socratis induceret in corpus Platonis: ſequeretur, quòd non eſſent iam illi homines, qui ante fuerant. Et ratio huius eſt, quia in compoſitis eſſe accipitur a materia & forma, cum vtrūque dicatur pars eſſentialis rei. Cum ergo eſſe rei conſiſtat in indiuiſibili, ſi anima Socratis inducatur alicui corpori, quod non ſit corpus Socratis, ſed Platonis, cum anima non contineat totam eſſentiam rei: ſed materia & forma, ille qui reſultabit ex anima Socratis, & corpore Platonis non erit Socrates, quia tunc daremus, quòd totus Socrates cōſtaret

ex ani-

ex anima Socratis, & corpus suum non esset pars essentiæ suę, quæ inconuenientia sunt: ergo talis homo non erit Socrates. Etiam iste homo non erit Plato, quia iste solum continet corpus Platonis. corpus autem, quia est pars materialis non continet totam essentiã rei, ideo vbi fuerit solũ corpus, non erit Plato. Eodem mõ de illo homine, qui est resultans ex anima Socratis, & corpore Platonis è contrario quam in primo. Nam ibi solum est anima Platonis. Ideo non est Plato, quia anima sola non continet totam essentiam Platonis, & ibi solum est corpus Socratis, ideo non est Socrates, quia corpus non continet totam essentiam Socratis, & sic antea ex his duabus animabus, & duobus corporibus resultabant Socrates, & Plato, & miscendo isto modo erũt duo homines, & non erunt Socrates, nec Plato. Sic namque est, cum anima beati Petri nunc sit in vita æterna, & aĩa beati Pauli similiter, & post ĩn resurrectione, quando coniuncta fuerit anima eius corpori suo, erit beatus Petrus, & ante non erat cum ista essent disiuncta. Eodẽ modo redibit in resurrectione beatus Paulus, vt sit beatus Paulus, cũ nunc non sit beatus Paulus. Si tamen in resurrectione Deus poneret animam, quæ fuit beati Petri in corpore, quod fuit beati Pauli, & animam beati Pauli in copore, quod fuit Petri Apostoli, fierent per resultationem duo homines, qui nõ essent beatus Petrus, nec beatus Paulus, sed quidam alij duo homines, qui nunquam antea fuerũt, & beatus Petrus, & Paulus impossibile esset, ꝙ existerent, nec aliquatenus resurgerẽt. Et sic si in generali resurrectione omnes animæ permutarentur, ita quòd nulla anima induceretur corpori, quod ante informauerat: supposito, quòd istæ animæ positę in alijs corporibus informare possent, sequeretur, quòd nullus homo de his, qui ante fuerant, resurgerẽt, quia nulli cõsisterent suæ partes essentiales, s. anima, & corpus, essent tamen tot homines, quot ante fuerant, quia tot animæ, & tot corpora ĩ resurrectione illa essent, quot ante illam fuerant, & tot vniones animæ, & corporis, quot ante, isti tamen homines non essent nouiter geniti, tanquam aliquid essentiale nouiter esse cępisset.

Deinde autem ad dictũ Ouidij quod recitat. in 15. Meta. de positione Pythagorica, negandum est quidquid dicit, cum asserit se fuisse Euphorbum militem in bello Troiano, & quòd animæ migrent per corpora, & quòd aliquis comedẽs carnes alicuius pecoris, posset comedere carnes patris sui, vel matris, vel alicuius propinquiorum. Hæc enim omnia impossibilia sunt rationi, & toti naturali philosophiæ atque catholicis documentis repugnantia.

Fiutat singula dicta Pythagorę, & Ouidii in particulari ꝓbando esse erronea.

Primum autem horũ difficilius elidi poterat, quoniam verius videbatur, s. quòd anima vnius hominis in alterius corpus demigrare posset, sed satis improbatum est. Et adhuc patet, quia anima recipit, quòd sit vna per vnibilitatem ad corpus, in quo primo est. Et si deberet in aliud corpus trãsire, cum illud sit alia materia signata, necesse erat, vt ista anima haberet aliam vnibilitatem, cum variatis terminis, vel altero terminorum relationes necesse est multiplicari, siue variari ipsum respectum, vel relationem, quæ recipit esse ab eis, sed ista anima recepit indiuiduationem, s. quòd sit ista anima per hãc vnibilitatem: ergo necesse est, vt recipiat aliam indiuiduationem per aliã vnibilitatem, sed duæ indiuiduationes faciunt duo indiuidua, sicut duæ humanitates faciunt duos homines: ergo ista anima erit duæ animæ, quod includit cõtradictionẽ: ergo anima, quę fuit Euphorbi militis mortui in bello Troiano non fuit anima Pythagorę, nec Homeri, nec Ennij poetæ. Ideo Persius poeta satyricus, qui acutius istam veritatem contemplatus est, irrisit positionem Ennij, & Pythagoræ in hac re in Satyra. 6.

Item si vna anima transiret in alterum corpus, cũ habitus speculatiuus, & practicus sint in intellectu, & habitus virtuosi sint in volũtate, & intellectus ac voluntas maneãt, cum isti habitus sibi radicaliter inhæserunt, necesse erat, vt cum anima transiret in alterũ corpus, isti habitus transirent cum ea, etiam si aliquis obijciat habitus morales non poni in anima rationali, sed in parte affectiua, quamquam de hoc non sit in præsenti speculandum, tamen saltem habitus speculatiui, & practici intellectus necessario manebunt in anima, per quos habens illos facilius intelligeret, & non oportebat, vt quilibet homo ad hoc, quòd sciret addisceret, sed aliqui docti nascerẽtur. Cum enim intellectus sit principium intelligendi, sic intelligit, vt est dispositus, vel habituatus. sed in ista anima manẽt habitus tam speculatiui quam practici, ergo secundum eos postea intelliget.

Plato autem quamquam nõ tenuerit Pythagoreã positionem, tamen in hoc respondere posset secundum suam positionem, qua tenet, quòd anima antequã vniatur corpori cognoscit omnia naturalia, quæ cognoscere posset existens in corpore quantumcunque perficiatur, sed in vnione ad corpus propter imperfectionem materiæ obliuiscitur, quæ sciuerat, sed postea per doctrinam excitatur illa cognitio, quæ ante fuerat, & sic nostra scientia, quæ nunc acquiritur, nihil aliud est, nisi reminiscẽtia eorum, quæ obliti sumus. Hæc autem tangit satis Boetius de consola. lib. 3. Metro, 12. quod incipit. Quisquis profunda mente vestigat verum. Et concludit, ꝙ si Platonis musa personat verum quod quisquis discit, immemor recordatur.

Hunc modum respondẽdi videtur secutus ipse Pythagoras dicens, ꝙ anima exiens de corpore vnius, & intrans corpus alterius obliuiscebatur sui, ideo nesciebat cuius anima fuerat. Ipse autem dicit se cognouisse, ꝙ anima sua fuerat anima Euphorbi militis Troiani, per multa ieiunia, quæ. s. disponebãt organa ad intellectionem, vt intellectus esset purus ad intelligendum quidquid vellet.

Sed hoc non potest stare. Nam cum in aliquo intellectu imprimuntur habitus speculatiui & practici, & anima trãseant in alterum corpus, dato ꝙ propter indispositionem organorum, adhuc multum tenerorũ non possit homo adhuc per illũ habitum intelligere, sed cum temporis tractu conueniẽtia amborum deducantur organa ad talem dispositionem, vt intellectus possit eis vti conuenienter. Incipiet igitur intelligere perfecte secundum illum habitum, & non indigebit, vt iterum doceatur. Sed videmus, ꝙ nullus homo est, qui non indigeat doctrina saltem, vt declarentur ei termini, qui nullo modo perfecte, & conueniẽter intelligi possunt ab intellectu, nisi priꝰ doceamur quantumcunque intellectus acutissimus sit. Sed de omnibus nullum videmus, qui non egeat magistro quantum ad aliquid, s. quantum ad terminos artis. Ergo nullius anima trãsit in alterum. Patet consequentia, quia cum ille, qui habet habitum alicuius scientiæ speculatiuæ, vel practicæ, non solum cognoscit conclusiones, sed etiam terminos artis: immo magis terminos, & principia quam conclusiones, vt ait Aristo. in 1. Poster. cum ille, qui istam animam suscepit, incipiat in tempore, quo impedimentũ organorum ablatum est intelligere secundum habitum illum, non solum cognoscet conclusiones, sed etiam intelliget terminos: ergo non indiget magistro ad aliquid, sed per se totum intelliget, quanta intelligebat alius, cuius illa anima fuit. Hanc opi. tenuit Ennius poeta, & vt se

Hõ quãtũcunq; acutissimo intellectu sit tñ indiget docente.

magnum

magnum poetam fore iactaret, dixit ſe accepiſſe animam Homeri, qui fuit maximus Græcorum poetarum, vt quaſi ex hoc pateret eũ ſcire omnia, quæ Homerus cognouiſſet. Hoc autem magis manifeſtatur, quia Plato non dicit in coniunctione animæ ad corpus totaliter abradi ſcientiam, ſed impediri mole carnis, ne intelligat ea, quæ ante intelligebat. Pythagoras tamen dicit ieiunio poſſe recuperari ſcientiã, quæ fuit ante in eo, qui viuebat per illam animam: eſt ergo ſic intellectus impeditus, & non abolitus. Sicut ergo eſt in naturalibus, ꝙ ſi aliqua res habeat virtutem ad aliquid operandum, & prohibeatur ab aliquo agẽte: nõ oportet, quòd ad hoc, ꝙ illa res agat innouetur ab aliquo ad agendum, ſed ſolum, ꝙ tollatur prohibens agere, vt ſi lapis per ſuam grauitatem poteſt deſcendere deorſum, & ponatur aliquid, in quo teneatur, ne deſcendat, ad hoc, ꝙ exerceat actum ſuum, ſ. ꝙ deſcendat, non oportet, ꝙ ab aliquo adiuuetur impellente eum deorſum, ſed ꝙ ſolum tollatur id, quod prohibebat actionem. Et ſic etiam patet in habitibus ſcientificis. Si enim aliquis ſit geometra, vel philoſophicus ſecũdum habitum, & poſtea efficiatur ebrius, vel ſomnolentus, vel incurrat maniam, vel epilepſiã, vel ſimiles paſſiones, in quibus vetatur totaliter actus intellectus, non poſſunt illi ſic ſe habentes, licet habitum habeant, intelligere, quia non ſunt diſpoſita organa. Cum tamen venerint ad congruam organorũ diſpoſitionem, non oportet, ꝙ iterum addiſcant, ſed ablato impedimẽto organorum immediate incipiẽt perfecte intelligere, vt antea: ergo ſic eſſet de anima habituata ſpeculatiuo habitu, vel practico ſi tranſiſſet ad aliud corpus, ꝙ ablato impedimento organorũ reductis eis ad congruam diſpoſitionem inciperet intelligere perfecte ſecũdum habitum, quem ante habebat habens illam animam, & qui manet in illa anima, ideoque non indigebit aliquo modo doctore, ſed nullus eſt, qui non indigeat modo quo ſupra dictum eſt: ergo nõ trãſit vna anima de vno corpore in aliud.

Secũdũ dictũ pythagorę.

Aliud erat, quod dicebat Pythagoras, ſ. ꝙ ipſe fuerat Euphorbus miles a rege Menelao in bello Troiano interfectus. Sed quia hoc erat cõfirmatio poſitionis ſuæ, ſicut poſitio erat falſa, ita & hoc falſum, ſ. ꝙ anima ſua fuit in Euphorbo, vel Homero, ſeu in Pauone, vel Cygno, aut aliquo hominum. Et eodẽ modo rationes militant cõtra iſtud exemplum, quo militabant contra principalem poſitionem.

Aliud erat dictum poſitionis Pythagoreorum, ſ. ꝙ interdum anima humana trãſibat in corpora beſtiarum, cum illam promptam ad receptionem formæ reperiebat.

Contra hoc dictũ militant omnia argumẽta facta contra ſuperiorem poſitionem eiuſdem. Nam ſi non poterat vna anima humana trãſire in corpus alterius hominis mortui, a fortiori tranſire non poſſet in corpora beſtiarum, cum plura alia incõuenientia quam ſupraposita ſequantur ad iſtam poſitionem, ſcilicet, ſi intrent animæ humanæ in corpora beſtiarum.

Primo quia omnis forma requirit debitas diſpoſitiones in materia, in qua debet ſuſcipi, ſed diſpoſitiones corporis humani, & corporum beſtiarum non ſunt eędem, ergo anima humana nunquam poteſt recipi in corporibus beſtiarum. Maior patet, quia ad hoc, quòd aliqua forma recipiatur in aliqua materia, vt anima in corpore, requiritur debita magnitudo. Nam ſi ponatur aliqua pars materiæ tanta, ſicut vnus digitus, vel vnus palmus, non poterit ibi recipi anima humana, quia dato, quòd poſſent fieri organa valde parua, & delicata, cum ſit magna organorum pluralitas, & paruitas materiæ, non poterit anima humana vegetare id corpus, quia tam parua organa non poſ- F ſunt eſſe conuenientia ad explendas organicas operationes animæ cõuenientes, vt vegetet corpus. Etiã ſi detur aliqua pars materiæ tanta, ſicut vna magna turris, illa non poterit vegetari ab aliqua anima humana, quia non eſt tantarum viriũ, vt cõplere poſſet operationes requiſitas ad ſanitatem tanti corporis. Sed eſt dare certam periodum magnitudinis in qualibet ſpecie ad hoc, ꝙ informetur materia per formam illius ſpeciei, & ſic eſt de rebus cuiuſcũque ſpeciei, quæ requirunt debitam magnitudinem. Et ad hoc diuerſę res habent diuerſas magnitudines in rebus naturæ. ſ. in indiuiduis ſuis. Et res vnius ſpeciei non perueniunt ad magnitudinem conuenientem alteri ſpeciei. De hoc Ariſto. 2. de Anima. c. de vege- G tatiua, & neutritiua potentia ait. Omniũ natura conſtantium poſitus eſt numerus magnitudinis, & augmenti. Requiritur etiam ad introductionem animę, vel alterius formę in materiam debita figuratio, ſiue organizatio, ſicut videmus in fętu humano, & aliorũ animalium, & in ipſis arboribus. Nam nulla arbor poteſt ſic figurari, ſicut homo, aut ſicut capra, aut alia res naturalis, quia non poſſet fieri digeſtio ſufficiens ſi eſſent arbores in parte ſuperiori groſſiores, quam in trunco, qui eſt locus digeſtionis.

Qualibet ſpẽs requirit certã periodum magnitudinis.

Requiruntur etiam debitæ qualitates. Nam aliæ qualitates ſunt in materia cum introducitur anima humana, quam cum introducitur forma equina, vel H caprina, ſ. alia teneritudo partium, & alius gradus caliditatis, aut frigiditatis, & ſic de cæteris. Iſta autem nõ ſunt eadem in omnibus animatis rebus, nec ſunt in aliquo animali, ſicut in alio ſi reſpiciantur diligẽter, quia vel in ſuperficie corporum, aut in figuratione membrorum, vel inter cutem in diuiſione corporum, ſemper reperietur aliqua diuerſitas quantitatis, & organizationis, & cæterarũ rerum, quę ſunt neceſſaria ſecundum naturam ad introductionem formæ.

Et ſic habetur intentum, ſ. quòd cum in beſtijs nõ ſit talis diſpoſitio qualis eſt in corpore humano, non poterit ibi introduci anima humana. Et ſic ceſſabit dictum Pythagorę.

I Si autem dicas, quòd nõ ſunt neceſſariæ iſtę diſpoſitiones, ſequitur ꝙ natura fruſtra operatur in faciẽdo. Conſtat namque, quòd plus laborabit natura faciendo diſpoſitiones, & organizationes, & quantitatibus dimenſiones, quæ ſunt in corpore humano cum plures ſint, & ſubtiliores, quam faciendo diſpoſitiones, & organizationes in corpore vnius vermis, vel colubri, ſi ergo non ſunt magis neceſſariæ ad introductionem animæ rationalis iſtæ diſpoſitiones, quam illæ, erit ſuperuacuus labor naturæ. Quod nullo modo concedendum eſt, cum entia naturalia ſint ordinatiſſima, vt patet iuxta Ariſto. in fine. 12. Metaphy. Etiã patet, quòd ſint iſtæ diſpoſitiones neceſſariæ, quia animæ hominum, & beſtiarum habent diuerſas virtutes operatiuas. Et quia operationes vege- K tatiuæ, & ſenſitiuæ præſupponunt organa, ergo ſecũdum materiam virtutum operatiuarum ſic requiritur numerus potentiarum, & diuerſorum organorum, ergo non debent eſſe tales diſpoſitiones organicæ, vel dimenſiones pro brutorum animabus, ſicut pro anima humana, quia ſi aliqua anima habẽs multas potentias operatiuas vniretur alicui corpori habẽti pauca organa, nõ poſſet exercere operationes ſuas, ideo non poſſet teneri colligata illi corpori.

Item ſi non eſſet neceſſaria iſta organorum multiplicitas, & lineamenta ad introductionem animæ, ſed poſſet introire in corpus aliarum diſpoſitionum, ſicut eſt corpus cuiuslibet beſtiæ, ita poſſet introire in corpus valde diſſimilium diſpoſitionũ, ſicut ſunt

corpora

corpora lapidum, & arborum atque aliorum naturalium. Sed hoc incōueniens valde est, ꝙ anima humana informet materiam lapidis manentem sub illa figuratione, & densitate, & frigiditate atque vniformitate. Et nullus hoc concederet tanquam valde absurdum: ergo nec transeunt in corpora bestiarum.

Item si animæ humanæ ex eo, ꝙ non requirūt determinatas dispositiones, vt dicit, possunt transire in corpora bestiarum: ergo animę bestiarum conformiter non requirentes debitas dispositiones possunt gigni in corporibus humanis. Et sic aliqui forēt bestiæ habētes corpora humana, quod absurdum valde est. Si ergo hoc non conceditur, nec etiam alterum concedi debet, quia æqualis causa est absurditatis.

Item hoc impossibile est: nam operatio cuiuslibet rei est secundum formam, quam habet, quia forma est principiū totius operationis, & actionis, sicut materia est principium ipsius passibilis mutationis. Sic enim ait Arist. in 3. Phy. quòd sicut transmutatio dat cognosci materiam, ita operatio dat cognosci formam. cum igitur variantur actiones, necesse est formas variatas esse. Si ergo in corpora bestiarum aliquādo transirent animæ humanæ, necesse esset, vt corpora bestiarum haberent easdem actiones, quas homines habent. s. vt intelligerent, & vellent, & facerēt cætera in hunc modum, quę pertinent ad prudentiam, & actiones humanas. Sed nulla bestia est, quæ habeat actus humanos, nec vnquam visa est, ergo nunquam anima alicuius hominis intrauit in corpora bestiarū.

Nec valet si dicas quasdam bestias habere prudentiam, vt sunt vulpes, & taxones, vel castores, & simiæ, vt communiter dicitur, quia videntur habere actus quosdam similes actibus humanis, quia de his dicit Aristo. Ethicor. lib. 6. ꝙ non proprie habent vim prudētiæ, quæ est iudicatiua de bonis & malis agibilibus, sed quandam potentiam prouisiuam ad vitam, quæ est quædam naturæ solertia. Sed ob hoc, ꝙ simiæ in quadam figuratione vultus, & in quibusdam cautelis humanam prudentiam & figuram imitātur, poetica licentia occasionem habuit dicēdi eas olim magnos hominum populos, postea à Ioue in simias cōuersos, retenta prioris naturæ quadam saltem leui effigie, de quibus Metamor. lib. 7.

Item & fortius probantur prædicta. s. ꝙ nunquam transeant animæ humanæ in corpora bestiarum. Nā in compositis, licet esse accipiat à materia & forma: ipsa tamen forma est, quæ dat esse materiæ, & determinat ad certam speciem actuando eam, secundum ergo varietatem formarum ita sunt varietates specierum, sed aīa humana est quædam forma specifica distincta ab alijs formis specificis, ergo ipsa dabit corpori, in quo fuerit esse fm suam speciem, necesse est igitur, ꝙ vbicunque anima rationalis formaliter vnita fuerit, ꝙ sit illud animal rationale: si ergo anima humana exiēs de corpore humano introierit in corpus bestiæ organizatum, & dispositum ad recipiendū formam: necesse est, vt recipiat esse humanum, & iā non erit bestia illud compositum, & tunc falsum erit, ꝙ animæ humanæ sint in bestijs, sed in hominibus: sed hoc est impossibile. s. ꝙ aliqua bestia sit homo, ergo impossibile est animam humanam intrare bestiarū corpora. Aliud erat dictum Pythagorę in hac positione. s. ꝙ si aliquis comederet carnes porcorum, poterat ibi comedere carnes patris sui, vel matris, vel aliorum charorum, & ob hoc introducere conabatur frugalitatem, dicens vitandam esse carnium comestionem.

Hoc autem stare non potest cum omnia supra inducta contra hoc militent. Nam hic pręsupponitur, ꝙ aīa patris mei, vel matris transire posset in corpora bestiarū, quod supra improbatum est. Sed pręter ratio-

A nes illas sunt adhuc aliæ. s. ꝙ non possint esse carnes huius pecoris carnes alicuius hominis, ideo nemo sic comedēdo comedit carnem patris sui, aut matris, qa dato ꝙ aīa humana posset intrare in corpora bestiarū & informare ea: tñ sicut supra dicebamus, si Deus poneret aīam beati Petri in corpore, quod ante fuit beati Pauli, & animam beati Pauli in corpore, quod fuit beati Petri, iam nullus eorum esset Petrus, aut Paulus, sed essent duo homines nouiter formati, qui nunquā ante extitissent. Ita cum hic aīa alicuius viri poneret in corpore alicuius bestiæ & informaret id, atque inde resultaret compositū, quod esset homo, tñ ille nō esset pater alicuius viri, quia iste homo non erat ille, cuius anima ibi erat. Nam aīa non complet totam essentiam in cōpositis, sed aīa & corpus. sed ibi sola aīa viri prioris est. ergo non ibi vir ille prior qui fuerat pa- Aīa non complet totū esse in cōposito, sed aīa, & corpus.

B ter alterius, & consequenter nec carnes eius. Sed adhuc dato, ꝙ aīa compleret totam essentiā rei. s. ꝙ vbicunque esset aīa esset homo cuius erat aīa, non sequeretur hoc. Nam daretur tūc, ꝙ ex eo, ꝙ aīa alicuius viri mortui introiuerat corpus alicuius bestiæ, ꝙ illud compositum resultans ex anima humana, & corpore illius bestiæ esset vir, qui ante fuerat, & tunc si vir, qui ante fuerat fuit pater aliquorum, etiā dicetur, ꝙ istud compositum tale sit pater illorum genitorum, & tamen si aliquis de filijs viri prioris comedat de carnibus illius corporis, in quo est anima patris sui, quamq̄ istud compositum sit pater suus, non comedit de car-

C nibus patris sui, quia carnes patris sui, de quibus iste filius descendit corruptæ sunt recedente aīa, & istæ, in quibus nunc anima est, non sunt carnes patris sui, sed carnes alicuius bestialis corporis. Nam recedente aīa patris sui ab isto bestiali corpore, in quo erat, nihil manebat ibi, qđ ad patrem suum pertineret, si tñ aliquis occideret illud compositum resultans ex aīa patris sui, & corpore bestiali, in quo erat: occideret patrē suum, qm̄ ex hypothesi aīa sola patris existens ibi, faciebat, ꝙ id compositum esset, quod alias fuerat pater aliquorum hoīum. Postquam tñ occidisset illum patrem suum, & comederet carnes cadaueris illius, nō comedebat carnes patris sui, quia iam ibi nihil de patre suo manebat. Conclusum ergo vr̄ sufficienter ex

D prædictis, ꝙ positio Pythagoræ ex prædictis circa aīarum humanarum transmigrationem non potest vllatenus stare, sed prorsus erronea est.

TERTIA CONCLVSIO.

Delectationibus gaudentes, vel supplicia subituras animas corpore solutas, oportet aliquibus locis esse immansuras.

Sequitur tertia conclusio. delectationibus gaudentes, vel supplicia subituras aīas corpore solutas, oportet aliquibus locis esse immansuras, i. ꝙ necessarium est, vt aīæ post mortem sint in aliquibus locis ad tolerāda supplicia pro peccatis, vel vt gaudijs pfruantur. Nec enim mihi in hac parte repetendum est, an aīæ fm naturalia fundamēta post mortem pęnas, aut gaudia suscipere debeāt, cum hoc in superioribus lu-

E cide comprobatum fuerit, sed solum inducendū est, qualiter in aliquibus locis immansurę sint. Quod satis patet: nam aīas post corporis mortem permanere supra cōcessum, & ab oībus philosophis partim probatum, & partim pręsuppositum est: ergo cum ipsę infinitæ nō sint, ita vt in oī loco esse possint, quemadmodum de Deo catholici confitētur, necesse est, vt alicubi sint. Nec in hoc tamen dicendum est esse eas proprie in loco, cum solis corporibus locari conueniat per quantitatem suam, quæ in animabus nullatenus est, sed dicimus animas esse diffinitiue in locis, idest, quòd diffiniunt sibi aliquas partes mundi, in quibus sint, non quòd ibi proprie sint, sed quod ita ibi sint, Aīe sunt diffinitiue in locis, nō circunscriptiue.

ꝙ in nullo alio loco ſunt, & ſic homine viuente dicimus animam in corpore eſſe, nec tamē corpus replere, aut ibi ſecundum leges locorum eſſe, ibi tamen eſſe, ita igitur poſt reſolutionē a corpore ſtare poterūt, in aliquibus alijs locis diffiniendo illa ſibi, & nō alia.

Hucuſque naturaliter inductum eſt, ſed an animæ poſt mortem ſint in cœlo, vel in terra, aut in viſceribus terræ, vel in partibus diuerſis aeris, patere non poteſt ſecūdum naturam, ſed ex fidei fundamentis hęc habentur. Satis autem conueniēter & rationabiliter dici deberet, quòd animæ illæ, quæ in virtutibus & actibus bonis ſtudentes a corporibus receſſerunt, debeant eſſe in loco excellenti, ſicut in cęlo, cum probauerimus eas ſemp gaudere debere, & animæ quæ ſceleribus implicitæ corporum reliquerunt incolatū, rationabiliter videtur debere in locis triſtibus eſſe. Sed hęc quidem ſuaſorię rationes ſunt. Neceſſitas autem demonſtrationis in his nulla eſt. Nam hoc præſupponit aliquem eſſe iudicem diſtributorem pęnarum, & gaudiorum pro ſceleribus, aut ſtudioſis operationibꝰ. De quo apud eos, qui ſola naturali ratione ſpeculantur, nulla fidei illuſtrati luce dubium ſatis magnū eſt.

De hoc autem apud antiquos nimia varietas extitit in eis, qui aliquid pœnarum, & gaudiorum poſuerunt. Plato namque quamquā Pythagoricus non plene extitit, Pythagoreorum tamē poſitionem, in quibuſdam imitatus eſt, dicens animas humanas in corporibus fuiſſe aſtrorum, & inde in corpora deriuatas in quandam quaſi pœnam. Poſt exitum autem a corporibus iterum ad aſtra redire: rurſus autem ad corpora alia, ſic vt infinita fiat circulatio. De his Aug. de Ciuit. Dei, lib. 19. Sed iſta Platonica poſitio nō poteſt ſtare, ſicut nec pythagorica: eadem namque iſta aſſerit, quæ Pythagorica poſitio in prima parte aſſerebat. ſ. ꝙ anima humana in alia humana corpora deriuari, & tranſmigrare poſſit. Quod patet, quia cū animæ poſtquam in corporibus fuerint ad aſtra tendant, & poſt aſtra in corpora redeant, non dicuntur redire in eadē corpora, in quibus antea fuerant: ſed ad alia, quod eſt manifeſtè incidere in dictum Pythagoricum, ſ. quòd anima in vno corpore exiſtens poſſit tranſire ad alterum corpus, quod penitus improbatum eſt. Aliū modum locorum, ī quibus aīæ poſt mortem ſunt poſuit Virgil. in 6. Aeneidos, qui Platonicus valde eſt. ſed q̄a poeta eſt, poetico modo, & quaſi per integumēta platonicam aſſertionem dedit. Introducit enim Aeneā Troianum petentem a Sybilla Cumana, vt eum per infernas duceret ſedes, quo pacto ei Anchiſem patrē ſuum videre, atque eidem colloqui contingeret, cui cum Aeneas loqueretur de omnibus, quæ ſibi occurrerant, qualiter apud infernorum ageretur loca, perquiſiuit. cui pater, vt fuerat interrogatus reſpōdebat; tādem inquiſiuit an de Tartareis illis ſedibus aliquas animas in cœlos ire contingeret, vel aliquas in corpora reuerti. Ad hoc autem Anchiſes quaſi aliquid magnum enodare nitens, primo de natura animarū diſſeruit, dicens quomodo in ſingulis rebus animæ eſſent, & de anima mundi. Adiunxitque animas mox a carneo ſolutas carcere inferorum petere loca, ibique iuxta delictorum qualitatem varios ſuſcipere cruciatus, quibuſdam igne viuaci ſcelera exuruntur. Aliæ autem in magnitudine ampliſſimi maris ſub profunditate fluctuum facinorum eluunt pœnas, quædam autem ad auras pendent. Cum vero ſcelerum maculas prorſus eluerint, ad Elyſios mittūtur campos, qui Tartareis ſedibus propinqui ſunt, ipſoſque poetarum concio beatos vocat campos, in quibus cum per annos mille perſtiterint, nullo penitus manente, quod purgari debeat in animabus, ſed ad modum ignis puri plenam adeptis ſinceritatem, tūc omnes illas Ely-

F ſiorum camporum per vices ſuas Deus ad Lethęum amnem facto cōuocat agmine, vbi cum obliuioſam illam aquam hauſerint, ſuiipſarum prorſus oblitę, velut ſi inebriatæ forent in corpora redire cupiunt, q̄d ideo Deus fecit, vt ad corpora gratis redire vellent. redeunt ergo iterum in corporibus victuræ, rurſusque ſedes Tartareas atque Elyſios petituræ campos.

Hec poſitio cum platonica ſatis conſonat, quin potius Virgilius cum prorſus platonicam teneat poſitionem, nihil aliud quam Plato exprimere voluit. Plato tamen planè, vt philoſophum decet, Virgilius autem per quaſdam circulationes iuxta poetarū officia obliquauit. Differt aūt iſta poſitio aliqualiter à Pythago-
G reorum poſitione. Nam illa, nec in aſtra iuxta platonicam poſitionem, nec infernas ſedes, atque Elyſios cāpos iuxta Virgilium reduces facit, ſed mox à corporibus exeuntes in alia corpora, ſiue hominum, ſiue beſtiarū, vt ſors obtulerit, ſubintrare cogit. De hoc Virgil. Aeneidos libro ſexto, introducens Anchiſem reſpondentem Aneæ, ait.

O pater, an ne aliquas ad cœlum hinc ire putandū eſt
Sublimes animas, iterumq́; ad tarda reuerti
Corpora? quæ lucis miſeris tam dira cupido?
Suſpicit Anchiſes, atque ordine ſingula pandit.
Dicam equidem, nec te ſuſpenſum nate tenebo.
Principio cœlum, ac terras, campoſq́; liquentes,
H *Lucentemq́; globum Lunæ Titaniaq́; aſtra*
Spiritus intus alit, totamq́; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudumq́; genus, vitæq́; volantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Igneus eſt ollis vigor, & cœleſtis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.
Terreniq́; hebetant artus, moribundaq́; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq́; dolēt, gaudentq́;, nec auras
Reſpiciunt clauſæ tenebris, & carcere cæco.
Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit,
Non tamē omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penituſque neceſſe eſt
I *Multa diu concreta modis inoleſcere miris.*
Ergo exercentur pœnis, veterumq́; malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, alijs ſub gurgite vaſto
Infandum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.
Quiſque ſuos patimur manes, exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arua tenemus.
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit
Aethereum ſenſum, atque aurai ſimplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotam voluere per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
K *Scilicet immemores ſupera, vt conuexa reuiſant,*
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

In hoc inferno pœnarum multiplicitates Virgil. in eodem 6. Aeneidos eſſe dicit, ita quòd enumerari nequeant, cum ait,

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſim.

In hoc autem Virgilius non ſolum infernum eſſe eluendis ſceleribus deputatum aſſeruit, ſed etiam vbi fuerit expreſſit. Dixit enim illum eſſe in Campania apud ciuitatem Cumarum, a qua Sybilla Cumana, vel Cumea dicitur, quam oraturus Aeneas adijt, tanquā Apollinis vatē, vt ei inferni reſeraret abſcondita, oſtē-

dens

dens ei Anchisem patrem suum. Huius autem causa est, quoniam prope in Sicilia quedam vorago montis aperta est, quæ ignes eructat, quam poetæ Aethnā vocant, alia quoque est quam Vulcanum dicunt idētidem ignibus exundans euomitis. nullus igitur poetis ad ponendum in toto mundo infernum conueniētior locus uisus est, quam terra Campaniæ. in hac autem posuit Virgilius ad stygium flumen nautam animarum ad infernas sedes transeuntium portitorē quem Charontē nuncupauit. Descripsit quoque tres inferorum iudices: multa quoq; personarum cognitarum ab Aenea supplicia assignauit & causas. Alia quoque ad idem pertinentia, de quibus omnibus in toto 6. Aeneidos: nihil aliud miscens.

Sed non eandem positionem sequitur Seneca in tragœdia prima, cuius nomen est Hercules furens: cum introducitur Theseus de inferis cum Hercule egressus: Amphitrioni regi inferorum principatum, & habitudinem atque cruciatus enarrans in carmine septimo, quod incipit. Spartana tellus nobile attollit iugum.

Hanc eandem positionē tenet Ouidius Metamor. lib. 4. idem autem omnes alij poetæ expresserunt, qui proprie poetice locuti sunt.

Aiarum duo receptacula colligun tur a poetis purgatorii, & paradisus.

Ex dictis autē duo animarū receptacula post mortem manere patet, s. purgatorium, & Paradisum. Primus quidem locus, in quo Virgilius cæterique poetarum animas pro flagitiorum mensura puniri dicunt, infernus dici nō potest eo modo, quo nos infernum appellamus. Infernum siquidem catholicorū vocat assertio pęnalem locum, in quo seueritate pœnali in æternum animæ cruciātur remissione penitus interdicta. Nullum tamē Virgilius locum assignat, in quo pęnalis quæcunque acerbitas aliquando nō terminetur. Nam cum illas stygias sedes animæ subintrauerint, vsquequo iuxta scelerum mensuram pœnarum quantitas exequitur, illic mancipatæ sunt, cunctis autem digne sublatis ad campos Elysios trāsmittūtur, vbi lætitiæ locus est, nulla namque ibi irrogatur pœnalitas.

Secundus locus, quem poetæ animarum a corpore solutarum receptaculū faciunt: ad campos Elysios pertinet, vbi animæ in amœnis vagātur locis cum delictorum condignas pœnas eluerint. Hunc non inconuenienter Paradisum dicere quis valeret. Nam vt in paradiso nos simpliciter quietē ponimus: ita isti quādam in Elysijs campis lætitiā cōstituunt. Nec tamen prorsus in Elysijs campis ipsi constituunt, quæ nos de paradiso prædicamus. Nos enim eas animas, quæ in cœlo collocantur integram puritatem attigisse asserimus, nec in eis quicquam manere purgandum. Animę tamen, quæ ad Elysios transeunt campos, quamquam nihil vlterius męroris, aut vllius pęnalitatis sustinturæ non sint, ad totalem tamen nondum puritatē peruenerunt, quantam in cœlesti igne, vel Aethere ponunt. cum verò per mille annos singulæ in Elysijs campis permanserint penitus depurantur, ita vt Aethereum sensum, & simplicis auræ igneæque naturæ puritatem suscipiant. Alia differentia paradisi, quam fides catholica asserit a positione Elysiorum camporum est, quia qui semel vita æterna potitur in ea semper manet, qui tamen de stygijs sedibus secundū Virgilianam positionem in Elysios trāsibat campos, ibi mille annis manens ad similitudinem cœlestis ignis depurabatur, tunc a Deo in agmen magnum cum alijs aduocatus Lethæi fluminis aquas bibens, eorum quæ pertulerat oblitus, ac si nunquam quicquam boni aut mali pertulisset, in corpus redire desiderabat atque redibat. Aliæ quoq; huiusmodi differētię multę inter Virgilianam de Elysijs campis & catholicam positionem de paradiso sunt, quas assignare facile esset. Causas autem, quare poetæ singula horum dixerūt præcipuè Virgilius, qui in his magis instat: & qualiter Virgiliana positio ad platonicam reducatur speculari, maioris atque prolixionis satisque differentis speculationis negocium est, ideo à præsenti secludat.

Infernū qui nega runt

Hanc autem Virgilianam positionem cæterorūq; poetarum de receptaculis animarum post mortē antiqui philosophi inter Gentiles improbant. Tullius enim in 1. Tusculanarum quæstionum eam improbat, atque apud omnes philosophos eadem asserit improbari. Exprobrat quoq; iuuenalis poeta Satyricus hanc positionem in Satyra 2. quæ incipit: Vltra Sauromatas, & Glacialem Oceanū fugere hinc libet: cū ait.

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et Contum, & stygio ranas in gurgite nigras:
Atque vna transire vadum tot millia cymba.
Nec pueri credunt nisi qui nondum ære lauantur.

Addunt quoque isti poetæ, quorum pręcedens positio extitit animas in cœlo esse. Has autem de stygijs sedibus, aut Elysijs campis ascendere non ponebant: sed ex terra ipsa ferebantur in cœlum nullo impediēte. Hos autem, qui è terra in cęlum ascenderūt Deos dicunt viuentes in corporibus, & animabus. Hos autē stellas dicunt. Quamlibet autem stellam, & constellationem Deum asserebant. Hos trifariā diuisere Deos quosdam selectos Deos, idest multum electos appellantes. Alios autem semideos, quia ex media parte dij sunt. Tertij autem rustica numina appellātur. De primis, qui selecti. i. seorsum electi, aut valde electi dicebantur vigintiduo dij erant, de quibus Seneca in multis locis ait. De his quoque tangit Aug. de Ciuit. Dei, libro 6. & 7. Hos autem selectos Deos esse diffiniunt, qui ex vtroque parente dij sunt. Pater namque, & mater dij sunt. hos autem in cęlo prolem gignere sexuū commixtione, vt cunctis conuenit animalibus, poetę concedunt & asserunt. De his Martianus Mineus Fęlix Capella lib. 1. de Nuptijs Mercurij, & phisiologiæ Prosa prima.

Deorum ethnicorum diuisio.

In secundo gradu Deorum semidei ponebātur. Hi enim integre dij non sunt, sed ex dimidio Deos esse nominis eorum origo prodit. Hoc autem quoniā nō extitit eis vterque parens Deus, sed vnum parentem Deum, alterum autem hominem habebant. Omnes autem huiuscemodi semideos poetæ primo mortales fuisse homines asserunt: postea vero in cœlum ad astra translatos dicunt, ipsosq; in astra conuersos asseuerant. Sic enim Romulum semideum dicunt, quoniam eum Martis qui Deus erat filium, & Iliæ virginis filiæ Numitoris regis affirmāt. Sed in hoc Romani poetę nimis auctori urbis suæ Romulo indulserūt. Nam Ilia Romuli mater cum virgo vestalis ab Amulione auunculo suo effecta foret, vt ex ea nulla regnatura proles nasceretur, Numitori auo successura: per stuprum à quodam ignoto viro deflorata est, quam cum Amulius prægnantem reperisset vsque ad partus effusionem cōseruans iuxta vestalium virginum antiquam legem viuētem tumulauit. Paruuli autem in Tyberi expositi à quadam lupa enutriti sunt. Ne tamen Romani Auctorem suum defectū in natalibus pati confiteantur, si eum ignoti cuiusdam viri filium prędicauerint, a Marte Deo bellorum Iliam matrem eius fęcundatam tradiderunt. De his tangit Paulus Orosius lib. 1. de Ormesta mundi.

Herculem quoque semideum dicunt, quoniam pater eius Deus extitit, Iuppiter scilicet, mater autem mortalis fuit, s. Alcmena vxor regis Amphitrionis.

Idem de Perseo filio Iouis, & Danaes. Idem de Mercurio Iouis, & vnius de septem Pleiadibus, quæ Maia dicitur filio.

Alijs autem ſemideis præpoſtera origo erat, ſcilicet, vt matribus deabus geniti forent, & mortalibus patribus. Sic enim Aeneas filius Anchiſę viri Troiani, & veneris deæ prædicatur. Achilles quoque a Peleo, & Thetide natus eſt. Peleum autem mortalem virum dicunt: Thetidē autem marinam deam atque inter ſelectos computatam. Multi quoque in hunc modum de ſemideis ſunt.

Præter hos autem alij ſemidei ſunt, quos ex neutro parentum Deo natos dicunt, ſed eos admirabiliū factorum gloria ſupra cęlos tulit atque in ſtellas vertit. Sic multi in cœlo ſtellificati referūtur. Sic ſeptem Pleiades, quæ alio nomine ſeptem Athalantides nūcupantur a patre matreque mortalibus, ſ. ab Athlante, & Pleione in cœlo locauit antiquitas, quam ſeptem ſtellarum conſtellationem vulgus ſeptem capellas vocat.

Sic quoque ſeptem Hiades, quas Latine ſuculas appellamus in cęlo gentilitas collocauit, quas vulgato nomine proferentes Gallinam cum pullis nuncupamus. Idem de Caliſtone, quæ alio nomine Paraſis dicitur, & de Archade filio eius in Septentrionales conuerſis Vrſas.

Tertium Deorum genus in Ruſticis numinibus collocatur. Horum autem quidam in cœlo ſunt, alij autem nequaquam. Eorum autem ruſticorum, qui cęleſtes manſiones non habent quædam aliquando in cœlo manebant, alia autem nō, ſicut declarat Ouidius Metamor. lib. primo cum de diluuio Deucalionis incipiat, in quo Iuppiter vniuerſam terram delere noluit, ne cum ea ruſtica numina, quæ nōdum in cęlum peruenerant delerentur. Alia autē in cęlo ſunt, de quibus Martianus Mineus Fęlix Capella lib. 1. de Nuptijs phiſiologiæ, & Mercurij ait in Proſa penultima, vbi totum cęlum in 16. diuidit māſiones, in quarum qualibet dij aliqui de ruſticis numinibus morabantur. De his autem dicit, quòd præcepto Iouis congregati ſunt, vt deliberarent, an Mercurij, & phiſiologiæ deberent matrimonialia fędera copulari. De his dijs poetæ infinita deliramenta confingunt, de quibus penitus ſubticuiſſe expediens eſt.

Hos apud gentiles fęlices eſſe tradunt, qui in quodam loco tertio, aut receptaculo erant, quod Paradiſus vocari poſſet.

De his vero diſſimile eſt ad animas, quæ in Elyſijs morantur campis. Nam qui Elyſios campos tenent euoluta mille annorū rota ad læthęum flumen agente Deo conuocantur: vbi ebibito obliuionis poculo, omnium, quæ pertulerant immemores facti, in corpora redire deſiderant ac redeunt. Animæ autē, quæ ſupra aſtra, aut in ipſa aſtra conuerſæ ſunt, amplius in corpora rediture non ſunt, ſed in eiſdem in æternum manent. Sicut autem prior Virgiliana poſitio a philoſophis reprobatur, ita & iſta improbanda eſt, quoniā manifeſtiores errores continet, ſi inſpiciantur. Apud antiquos igitur, qui aliquid ſapiebant nulla præcedētiū fouetur opinio. Ob hoc Tullius, qui tam in Rhetorica quam philoſophia ſatis floruit, qui & philoſophorum antiquorū fere nouiſſimus fuit, ſ. ante Chriſtum per annos quaſi 40. defunctus, inquiens de ſtatu animarum poſt mortem animas immortales eſſe dixit, eaſque de conditione cęleſtis ignis, ex quo omnia ſtellarū corpora ſunt. Poſt mortē aūt luteo ſoluto carcere liberiores ſunt in intelligendo, leuitate quoque ſua in cęlos conſcendunt ſolari corpori, aut aliarū ſtellarum ſe iungentes. Et quia animę de natura ignis cęleſtis (vt ipſe opinatur) ſunt: ſimilia quoque a ſimilibus adiuuātur, neceſſe eſt, vt animę noſtrę cęleſtibus coniūctę corporibus ad intelligendum aptiores ſint, atque liberiorem actum habeant, ex eo autē eminen-

Tullius obijt ante Chriſti aduētum annis fere quadraginta.

F tiſſimo loco, terrę globū, & maris anfractus, & obliquas circulationes, atque aerearum regionum deſcēſionem intuentur, & intelligunt cuncta, quæ ſunt. In his autem perfectum earum gaudium cōſiſtit, a quo nunquam ſibi ceſſandum eſt, nec aliarum generādarum rerum curas habent. De his Tullius lib. 1. Tuſculanarum quæſtionum. Inter omnes autem enarratas in ſuperioribus gentilium poſitiones nulla eſt, quæ ita rationi atque catholicorum fundamentis conſentiat. Hæc tamen adhuc a catholica poſitione ſatis diſcors eſt. Primo quidem, quia nullam poſt defunctū morte corpus animabus eluendorum ſcelerum purgationem relinquit, ad participationem tamen fru-
G ctus vitæ æternę neminē catholica conſentit poſitio, niſi eum, qui penitus ab his expiatus eſt. Secundo differt a poſitione catholica, quoniam catholice loquētes in viſione Dei beatitudinē collocamus, cū Deus ſummum bonū ſit. Hic tamen Cicero in cōſideratione totius cęleſtis globi, & elemētaris regionis aſpectu atque perfecta intelligentia fęlicitatem ponit. Sed de his non oportet vlterius dilatare ſermonem.

Vide Parad. 5 c. 85. & 86.

QVARTA CONCLVSIO.

Infernus, quem ſtatuit poſitio catholica, conuenienter poni nequit in regione ignea ideſt, quòd infernus in igne ſtare non poteſt.

H SIt quarta concluſio. Infernus, quem ſtatuit poſitio catholica, conuenienter poni nequit in regione ignea, ideſt, ꝙ infernus in igne ſtare non poteſt. Nunc enim varijs tam poetarum quā gentiliū philoſophorum poſitionibus ex parte tactis, & ex parte diſcuſſis, ad eam, quę catholicorum eſt poſitionem aliquando accedamus. Omnes namq;, qui philoſophātes de ſuo in hac parte locuti ſunt, a Deo nihil illuſtrati, veritatē, quam catholica poſitio ſtatuit, pertingere nequiuerunt. Quę ſi ad alias poſitiones gentilium, & poetarum conferatur, ablato etiā fidei fundamento, & diuina in hac re aliquali declaratione, & auctoritate, ſola naturali ratione in vtriſque inſpecta, apparet hanc cęteris rationabiliorē fore. Et ſi oēs prępoſitę ꝓpoſitiones, ſingulæq; aliæ quas naturali ratione homines
I excogitare, & ſtatuere valerent, in vnū collatę, alicui viro magni iudicij præſentarentur, qui in nullā earū abundantius quam in aliam affectus eſſet, proculdubio rationabiliorē catholicā aſſereret poſitionē. De viliſſima turpiſſimi atque inſipientis Mahometi ſatis rudi poſitione quantū ad vitam æternam dicere non attinet. Nā ipſa manifeſtiſſime irrationabilior eſt omnibus gentilicis atque poeticis poſitionibus ſuperius enarratis. Catholici autem tractatores tria animarū principalia receptacula eſſe ponūt, quāquam pręter hæc alia quoq; ſint. De his autē dubitari nequit, quoniā teſte ipſa ſacra ſcriptura, hoc confirmatur, ſ. gehēnę ſupplicia, & purgatorias ſedes, atq; ipſa gaudia Pa-
K radiſi. Primus horū locorum eſt gehennę receptaculum, vbi incendia magna, atque frigora aliaq; variarū genera pęnarū ſunt, quæ nobis inexcogitabilia ſunt. Iuxta Virgilianam aſſertionem in 6. Aeneidos a ſacra ſcriptura receptam.

Non mihi ſi centum linguæ ſint, oraque centum,
Ferrea vox omnes ſcelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum pecurrere nomina poſſim.

In hoc aīarū receptaculo dęmones ſunt, qui Angeli ſm naturam ſunt, ſed malitia ſua dæmones, aut diaboli nuncupātur, hi æternis ſupplicijs mancipati ſunt.

Hic quoque indeſinentes pœnæ ſunt, & eſt locus iſte vnicus deſtinatus ad pęnas ſeparatas. Nec eſt vbique, vt aliqui extimauerunt dicentes animas æternis incendijs traditas ibi puniri, vbi peccata commiſerūt.

Sed

Sed hoc non stat, quoniam cōtingit, quòd aliquis in multis locis peccauerit: ergo in multis locis deberet simul puniri. Sed non contingit eādem animam in multis simul puniri locis: ergo non punitur in locis, in quibus peccauit. Nisi forte dicas, quòd anima punitur pro quolibet peccato in loco, in quo deliqt, sed punitur in vno loco vbi deliquit pro peccatis, quę ibi patrata sunt: deinde in alio loco pro peccatis, quæ ibidem fiūt, & ita in omnibus locis punietur pro peccatis, quæ ibi facta sunt.

Sed hoc non potest stare, quia pro quolibet mortali peccato debetur pœna æterna: ergo cum incepe rit in aliquo loco puniri, in quo deliquerit, quia pro quolibet mortali peccato æterna debetur pœna, ibi æternaliter punietur, & sic non transibit, vt puniatur in alio loco, in quo deliquit, ita vt nunquam possit puniri in omnibus locis, in quibus deliquit.

B Item si daretur, quòd aliquis condemnatus in aliquo loco puniretur pro peccato, quod ibi commisit, & ibi puniretur vsquequo compleretur pęna debita pro peccato illo, rursus in alio loco puniretur pro peccato, quod ibi commisit, quousque perueniretur ad vltimum peccatum, cum peccata cuiuslibet hominis quamquam multa sint, tamen finita secūdum numerum sint. Tunc quæretur, an pro illo vltimo punietur æternaliter, aut non. Si dicamus, quòd puniatur ęternaliter erit inconueniens, quia pro quolibet alio peccato vsque ad perfectam pœnarum persolutionem punitus fuit, & tamen pro nullo eorum, nec pro omnibus simul sumptis fuit punitus æternaliter: ergo nec pro ipso punietur æternaliter.

C Si autem dicamus, quòd pro isto vltimo punitur, sicut pro quolibet aliorū, sicut pœna cuiuslibet aliorum, & omnium simul sumptorum est pęna temporis finiti, ita pœna huius vltimi erit pœna finita. Et sic dabitur, quòd illi, qui in inferno sunt non puniantur æternaliter, quod contra catholicam doctrinam est. Non est ergo idem locus punitionis, & delicti.

Si autem aliquando, quod rarum est aliquas animas æterno mancipatas igni per diuersa terrarum atque maris, & aerearum regionum loca pęnas tolerare cognouerimus, hoc regulare non est, sed ad quoddam mysterium vtilitatis viuorum est, vt sic cognito aliquid in viuentibus permutetur. De hoc Gregor. in 4. Dialog.

D Dicendum est igitur eos, qui in mortali culpa decesserunt, ęternis pœnis subiectos in quodam ad hoc specialiter determinato loco, qđ a nobis Latine infernus appellaē. Circa qđ aliqui delirauerūt dicentes quidem vnum esse pœnarum locum, sed hunc in aere caliginoso esse, cuius aliquale videtur esse motiuū, quoniam infernus pœnarum locus est. In aere autē caliginoso hæc conuenienter fiunt, cum locus ipse ad pœnas adaptetur. Est enim ibi qualitas nimis afflictiua in gradu excessiuo, quod infernali loco competit. Qualitates namque actiuę, & passiuę sunt organa, siue instrumenta quædam substantiarum agentium, & patientium. Hæ autē omnes actiuæ qualitates, atq; passiuæ secūdum positionem omnium de natura loquentium, quatuor sunt, s. caliditas frigiditas humiditas, & siccitas. harum duę, s. caliditas, & frigiditas sunt proprie actiuæ, aliæ duæ magis directe ad patiendum sunt quam agendum collatæ ad duas priores, ideo infernus ibi proprie esse debet, vbi istæ duæ in gradu intensissimo sunt. Et quia intensissimus calor in elemēto ignis est, excessiuum autem frigus in aerea regione in aere caliginoso, videbitur alicui non inconuenienter dictum infernum in ignea, aut aerea regione esse.

Probaē infernū esse in aere caliginoso vel in igne.

E Fuit autem huius positionis origo. Quidam enim volentes platonicę inniti positioni cum ipso dixerūt totam vniuersalem mundialem machinam ex 4. elementis constitui, ita quòd præter quatuor elementa atque formata ex his corpora nihil in vniuersitate rerum esset. Quo pacto ipsos cęlestes orbes atque astrorum corpora elemētares substantias crediderunt. Vnde celum substātiā igneā dixerūt, & astra esse corpora ex igne purissimo cōstantia. Demōstrat aūt hoc celi nomen. Cœlum enim apud poetas atque alios antiquos atque doctissimos scriptores Aether dicitur. Aether tamen ex sua primaria origine ignem notat. Et quia secundum astrologicā atque notam satis positionem planeta in influendo caliditatem distemperatior Mars est: in celo Martis puriorem atque viuaciorem constituerunt ignē. Addiderunt quoq; phlegetontem fluuium, qui ab omnibus poetis apud inferos esse asseritur, atque ardēs, & vrens ex Gręca origine interpretatur celum Martis esse. Ex quo inserūt inferos in ipso cœlo Martis esse, scilicet in medio, & in viuaciori loco igneæ regionis. Hanc tāgit positionem Martianus Mineus Fęlix Capella in libr. de nuptijs Mercurij, & physiologiæ Prosa prima distin. secunda quę incipit. verum eosdem amnes diuersicolor fluentorum vnda raptat. vbi de planetarum conditione agit.

De his latius me Abulen. Gen. 2.

Sed hæc stare nequeunt, quia præsupponunt cęlestia corpora ex elementali materia esse, s. ignea, quod contra doctrinam omnium philosophantium pręcipue Arist. & omnium Peripateticorum militat, identidem quoque contra omnem catholicorum doctorum positionem est. Item hoc patet vlterius, quoniā corpora cęlestia omnes incorruptibilia tam secundū totum quam secundū partem dicunt, elementalia tamen corpora corruptibilia sunt, ipsa autem elementa quamquā secundum se tota corruptionē nullā patiantur, ne deficiat aliqua de partibus principalissimis vniuersi, tamen s'm partem corrumpūtur. si igitur celum, aut elementum, aut elementatiuum corpus esset, in eo aliquam causari secundū se corruptionē necesse erat. Nullam tamen aduenire peregrinam concedimus impressionem: ergo nec elementū, nec elementatum est. Itē non conuenit ista positio quantū ad id, quod dicit, s. ꝙ infernus sit in corporibus supra cęlestibus. Nam infernus locus meroris est. nō decet igitur, ꝙ sit in perfectissima, atq; iocundiori vniuersi parte, sed in ea, quæ imperfectior est, atq; ad infligendum pęnas apta, s. vt ipsa loci facies atq; qualitas seipsa horrorem quendam atque timorē incutiat, in corporibus autem cęlestibus hoc nō est, cū illa sint perfectissima in tota naturæ vniuersitate. Non congruit igitur, vt in corporibus cęlestibus infernorum locus asseratur. Aliæ ad hoc rationes esse possent, de quibus ad nos nihil attinet.

QVINTA CONCLVSIO.

Aeternorum suppliciorum locus, qui infernus dicitur in aere caliginoso nequaquam statuitur.

SEquitur quinta conclusio. Aeternorū suppliciorū locus, qui infernus dr̄ in aere caliginoso nequaq̄ statuitur. Et est sensus, ꝙ non potest poni infernus in aere caliginoso. Erat aūt secūda qualitas actiua, & maxime afflictiua frigiditas. Hæc. n. excessiua in aere caliginoso ponitur, ita ꝙ in toto vniuerso non sit tanta frigiditas, quanta in loco illo est. Infernali autem loco competit qualitas actiua nimis afflictiua, qualis est intentissima frigiditas: ergo in media aeris regione est: ista. n. media aeris regio excessiuā toti⁹ naturę rerū ꝯtinet frigiditatē, non quidem ex natura aeris, qm̄ aer secundum se calidus, & humidus est. Principatus autem frigoris secundum naturā in elemento

Quòd in fernus nō sit in aere caliginoso.

Quare aer sit frigidior quam aqua.

aquæ est, aer tamen actualiter frigidior est, quam aqua. Hoc autem patet, quia nix frigidior est aquatico elemento, niuis tamen generatio in aerea regione est, & non in aqua. Oportet ergo locum, in quo niues gignuntur frigidiorem esse loco, in quo aquæ sunt. Itẽ grandines, & lapides magni geniti per meteorologicam impressionem frigidiores sunt aqua, oportet ergo, vt locus ille, in quo gignũtur, frigidior sit, quam aqua, quoniam id, quod gignitur contrahit præcipue virtutem a loco generationis, cum ab omnibus ponatur locus generationis tanquam principium rei genitæ. Et hoc, quia genitum gignitur virtute influentiæ receptę in loco, in quo fit generatio. Sed omnia hæc in aere gignũtur, ergo frigidissimus locus est aer per cuius actionem res tam frigidæ generantur.

Item si aqua esset frigidior aere, esset in medio sui frigidior, quam in aliqua superficie tam superiori, quam inferiori, cum in medio non habeat mixtionẽ cum aliquo alio elemẽto, scilicet nec cum terra nec cum aere, in superiori namque superficie aqua aeri coniungitur, in inferiori autem terrę permiscetur, a quibus ad aliquam extraneam qualitatem perduci potest, quod in medio fieri nequit. sed hoc falsum est quoniam frigidior est aqua in superficie superiori, qua aeri coniungitur, quam in medio, ergo non est frigidior aere. Hoc apparet, quia tempore magnæ hyemis pisces fugientes superiores aquę partes propter nimiam frigiditatem, ima petunt, vbi tanta frigiditas non est quanta in parte superiori.

Itẽ inter omnia frigidissima, quæ in vniuerso sunt, aqua gelida, scilicet ipsum gelu frigidissima est, gelu tamen non gignitur in aqua ex virtute actiua aquæ, sed propter actionẽ aeris, est igitũ frigidior aer aqua. Quòd autem gelu virtute aeris, & non aquę generetur apparet, quoniam si propter aquam fieret, in medio aquæ gelu priusquã in superficie supiori gigneretur, in medio namque aqua purior est nulli extraneo commixta elemento, scilicet nec aeri nec terrę, fieret igitũ, vt gelu prius in medio aquę gigni inchoaret, ita vt parua crusta fieret, deinde paulatim concrescens vsque ad superficiem aquę perueniret, vbi aeri coniungitur, penitus tamen è contrario fit. Nã cum aqua incipit congelari, in superficie eius, qua immediate aeri coniungitur quædam parua crustra gelidarum aquarum fit, deinde cõtinuis versus profundum adaugetur incremẽtis quousque tota aqua gelida fuerit, immo tota gelu facta. Aerem igitur, a quo in aqua intẽsa causatur frigiditas, aqua frigidiorem esse necesse est.

Sicut autem aerem aqua frigidiorem esse inductum est, ita identidem de eius collatione ad terram dicetur, s. eum maiorem cõtinere frigiditatẽ, quam

Cur aer sit frigidior terra.

in terra sit. Si enim terra frigidior aere esset, cũ aqua gelida fiat ex actione magni frigoris, necesse erat, vt magis terra frigefaciens aquam gelidam efficeret, ꝗ aer, quod falsum est. Nam aer gelu in aquis causat, & non terra, quod apparet, quia si terra gelidas aquas efficeret, cum omne naturale agens agat in ea, quæ propinquiora sunt, quia actio per contactũ est iuxta Aristo. 2. de Generatione, & corruptione, inciperet aqua gelida fieri ab ea parte, qua immediate terræ coniungitur, s. in inferiori superficie, & continuis incremẽtis vsque ad superiorẽ aquę superficiẽ, in qua aqua aeri coniungitur, perueniret, è contrario tamẽ accidere semper manifestũ est. Nam cũ aquas gelidas quisquam fieri conspexerit, primo a superficie superiori aquę vbi aeri coniuncta est crustulã quandam gigni videbit, quousque adaucta frigiditate agẽte continuę aquę partes congelentur vsque ad imũ,

F Necessarium est igitur confiteri aerem aqua, & terra frigidiorem esse, & consequenter aerem esse frigidissimum, quod in tota rerũ vniuersitate sit, quamquam a complexione sua nulla ei frigiditas insit, sed calidus, & humidus est.

Duplex modus calefaciendi, & frigidandi naturaliter.

Modus autem, quo aer cum non sit secũdũ naturam frigidus, sed calidus, & humidus tantum infrigidetur, vt sit frigidissima rerum, est quoniam secũdum communem, & directam naturę actionem calida calefaciũt, frigida infrigidant, & humida humefaciunt, siccorum autem actio est desiccare.

Est autem alius modus actionis naturę, quo frigida calefaciunt, & calida frigefaciunt. De humidis autem, & siccis idem iudicium est. Iste secũdus modus

G actionis secundum Aristotelem in libris Meteo. vocatur per antiparistasim, quasi actio ex contrariorũ resistentia.

De hac autem multa in natura exempla patent, velut siquis valde frigidatas manus habuerit, cum eas primo ad ignem applicuerit, acriorem frigiditatem sentiet, quam antequam eas applicuisset. Hoc igitur modo caliditas frigefacit. Huius causa est, quia contraria naturaliter in seipsa agunt, & a seipsis fugiunt, cum autem aliquis nimis frigidus igni se applicat, caliditas in frigiditatẽ agit, vt eam destruat, frigiditas autem in seipsam coniungitur, vt ei resistat. Et cum aliqua virtus, vel qualitas coniũgitur, vt resistat,

H fortior est, quam cum diuisa est, iuxta communem regulam in natura, omnis virtus vnita fortior est seipsa diuisa. Vnde necessarium est fortiorem esse illã frigiditatem cum ei caliditas magna coniungitur. Et quia quæcunque qualitas actiua, tunc fortiorẽ actionem habet, cum ipsa fortior est, necesse est, vt magis frigeat, qui nimis frigidus existens igni accedit, quã antequam applicetur. Et ibi cum primo adiunctus fuerit magnum sentit cruciatum, cum intensissime agat frigiditas recedens a calore ignis.

Propter quod interdum accidit, vt qui in alpibus magnam frigiditatem susceperit, cum ad ignẽ fortissimum applicetur, manus ei, aut pedes cadãt a reliquo diuisa corpore, quod nõ accideret cum in magnis frigoribus alpium iste cõsisteret, quia hic reper-

I cussa frigiditas a calore igneo fortior efficitur, & cũ sit proprietas frigoris cõstringere, & a maxima frigiditate constrictio maxima consequatur, tanta partiũ frigidarum constrictio fiet, vt ab inuicem seiungantur, & sic manus, aut pedes a reliquo corpore diuidẽtur. Aliud simile huic exemplum patet, s. quòd frigiditas calefaciat, quod in fabris apparet, qui volentes intensiorem facere ardorem carbonum ignitorum, super eos aquam guttatim spargunt, & tunc maior, quam præfuerat ignis insurgit. Causa est, quia cum aqua super ignitos carbones iacitur, calor in seipsum colligitur, & angustatur ne a superueniẽte frigiditate vincatur: Et quia virtus vnita maior est seipsa di-

K uisa, fortior calor efficitur, & acrius exurit. Multa his similia in natura exempla sunt.

Iste modus actionis per antiparistasim est, quo niues, & grãdines, fulmina, & fulgura, cęterę quoque meteorologicę impressiones fiunt. De his Aristot. in libris Meteoro.

Nunc autem dicendum, ꝙ regio aerea tenet a superficie terrę, & aquarũ vsque ad igneam regionẽ. In hanc autem regionem ascẽdunt de terra, & aquis multę exhalationes atque vapores diuersarũ qualitatum, quorum quidam humidi, alij sicci sunt. Hoc autem, quia sol calore suo subtiliat, & erigit has fumositates, & incorporatus illis eleuat illas in aereã regionem. Nõ possunt tñ istę fumositates exhalationum, aut vaporum surgere vsque in regionem igneã

ad

ad extremitatem aereę regionis, quod triplici ratione factum videtur.

Primo quoniam non possunt istæ fumositates ad regionem igneam ascendere, quia cum fumositates istæ terreæ sint, quamquam non sint partes terræ, retinent tamen quandam terream cõditionem in grauitate, ideo eis locus alicuius grauitatis cõpetit, sphæra autē ignea, & extremitas aereæ regionis loca summę leuitatis sunt. Non igitur poterunt competere istis fumis eleuatis a terra.

Secũda causa horum, quia qualitas istarum fumositatum est contraria ad qualitatem sphæræ igneæ, & extremitatis aereæ regionis. Nam conditio harum fumositatum est, quòd humidæ sint, vt plurimum, aut siccitatem quandam terrestrem habeãt cum frigiditate: in extremitate autem regionis igneæ, & aereę caliditas magna est. Sed contrarijs ista lex est, vt cũ mutuo se expellant in eodem subiecto, aut loco esse non possint. Non poterunt ergo hę fumositates terrestres in regione ignea, aut in extremitate aereæ regionis apud ignem consistere.

Tertia in his causa est, quoniam istę fumositates non sunt directe elementa, aut elementata, sed quædam impuritates elementorum, potissime ipsius terrę: conditio autem ignis est omnes impuritates consumere, & quælibet res seipsam conseruare cupit, & mortem perniciemque deuitat, necessariũ est, vt ista ab extremitate, & confinio aereæ, & igneæ regionis fugientia alium loocum inferiorem teneant. Hoc autem est, quòd isti vapores à terra eleuati manẽt super terræ superficiem in ipsa aeris regione. Fit enim ista eleuatio per radios solares incidentes, vel reflexos.

Cuiuslibet astri radij sũt duplices.

In quo breuiter supponendum est solis, & cuiuslibet astri duos esse radiorum modos, scilicet radios incidentes, & directos, & radios reflexos, & obliquos. Primi sunt, qui directè veniunt a corpore solis, vel alterius astri vsque ad terram, quam non pertranseunt propter duriciem, & soliditatem. Hi ab astris venientes vsque ad terram nullius medij obiectu confrigũtur, nec reflectuntur. Et incidentes dicuntur, quia in aliud cadũt, scilicet ab ipsorum astrorum corporibus super terram incidunt.

Secundi vocãtur radij reflexi, & obliqui: hi sunt, q̃ à terra cõsurgunt. Cum enim in terram inciderint radij directi astrorum, quia illa est densa, non valent vltra pertransire, sed surgunt ex ipsa in aerem resiliẽtes ex ipsa. Sic in omnibus rebus duris esse videtur. Nam si lapis lapidem, aut ferrum tetigerit, confestim indę resilit.

Exemplum, q̃ radius reflex' sit.

Quod autem isti, quos reflexos radios nũcupamus sint, apparet quia si ponatur vas aliquod magnũ aqua plenum, vt lebes, vel peluis ad solem, & sit iuxta aliquem parietem, ad quem nulli radij solares ante hoc pertingebant obstaculo aliquarum mediarum rerũ, ex illa aqua radij resilient tangentes, & illustrãtes parietem ac si in eũ solares inciderent radij. Sed isti non sunt radij directi, & incidentes: cum sol directè illum parietem tangere non possit, & ante hoc non tangebat, sed nunc videntur ex appositione aquæ in qua fit reflexio: necesse est igitur, vt pręter radios incidentes alij sint, qui reflexi nominentur. Nõ enim possumus dicere illos esse radios incidentes: quoniam incidẽtes radij sunt, qui in aliquam rem solum incidunt: nullus ergo istorum resurgit, sed qui reflexi nuncupãtur. Cũ igitur fieri debet aliqua eleuatio fumositatum terrenarum in aere: fieri nequit à radijs incidentibus, quia cum ipsi non surgãt in aerem, irrationale dictum videtur, quòd aliquid in aere eleuent. Secũdi igitur radij, scilicet reflexi sunt, qui aliquid in aerem eleuant, & ad hos pertinent fumositates exhalationum, & va-

A porum ad aeream subtiliando, & digerendo eleuare regionem. Et quantum isti radij surgunt tantum secum eleuant terrenas fumositates. Et quia in vernali, & æstiuo tempore radij isti reflexi magis eleuantur: cum radij incidẽtes sint directiores, propter multam ad nos appropinquationem solis versus perpẽdicularem, eleuabuntur magis terrenæ fumositates versus igneæ sphęræ regionem elongatæ a terra multum. In tempore autem hyemali sunt istę fumositates exhalationum, & vaporum propinquiores terræ, quia præ humiditate temporis grossiores sunt, atque ponderosiores, & radij solis nequeunt eas multum eleuare.

B Et hoc potissimè, quia in hoc tempore sol multũ declinat à nobis descendens a perpendiculari. & cum sint radij incidentes modicum directè, sed quasi veniunt a latere, radij reflexi modicum insurgẽt, & modicum eleuare valebunt has fumositates.

Aerea regio trifariã diuisa est, vel in tria interstitia.

Hoc modo necesse est aeream regionem totã tribus partibus quamquam non æqualibus distinctã esse. Et hæc secundũ philosophos interstitia nuncupantur. Prima harum est pars, quæ est inter caliginosum aerem, & terræ superficiem. Hæc autē serena est, quia in ea vapores non sunt in quantitate notabili, nec exhalationes.

Secunda pars est, in qua est aer caliginosus, in quo sunt vapores, & exhalationes. In hac autem parte niues sunt: inde quoque ad nos hymbres veniunt, ibi C grandinum atque fulminum cęterorumque meteorologicorum entium generatio est.

Tertia aereæ regionis particula est super aerem caliginosum vsque ad igneam regionem. Ad secũdam aereę regionis particulã vapores, & exhalationes perueniunt, in qua summa frigiditas, quæ in toto vniuerso sit, causatur. Hoc modo ex actione per antiparistasim, s. quòd istæ fumositates, quæ ex natura terræ, aut aquę frigidę sunt, fugiunt a calore primę partis regionis aereę ad medium regionis aereę, & rursus fugiũt a parte superiori regionis aereæ propter calorē superioris regionis. sunt enim inter duas calidas regiones D interclusæ, s. inter primam partē aereæ regionis, quæ calida est propter solis radios reflexos ibi existentes, & calefacientes. Etiam ab extrema particula regionis aereæ propter cõfinitatem sphæræ igneæ, quæ calida est. Vt igitur istę exhalationes frigidæ se conseruent, vtrinque a contrarijs fugientes in se condẽsantur, & per vnionem virtus maior efficitur, sicut suprà dicebamus de eo, qui frigus magnum passus in manibus, eas ad ignem applicat: nam tũc maior fit frigiditatis intensio. Non est autem alius locus, in toto vniuerso, vbi continue frigiditas per antiparistasim fortificetur, nisi in aere caliginoso, qui inter duas calidas regiones est. Necesse est igiť, vt maior totius vniuersi frigiditas in caliginoso aere sit. Cũ igitur in hoc caliginoso aere qualitas magis afflictiua in genere suo, s. maxima frigiditas foret, conuenienter alicui dici vi- E deretur, vt in eo infernus, qui pęnarum maximarum locus est, statuatur.

Amplius autem hoc induci videtur auctoritate Apostoli in epistola ad Ephesios in cap. 6. cum ait. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed cõtra aereas potestates, & spirituales nequitias in cęlestibus. Innuit igitur manifeste Apostolus nobis pugnandum esse contra dæmones, qui in aere sunt. Patet autē, quòd de hoc dicat, quòd nobis non est vlla conflictatio, nisi aut contra carnem, & sanguinem, quæ sunt ea, quæ in nobis sunt, aut contra id, quod in mundo est, aut cõtra dęmones, qui hostes nostri sunt. Hæc autem pugna, quam hic Apostolus nominat, nõ est contra carnem, & sanguinem, quod est aliquid in nobis: cũ expresse hoc Apostolus insinuet: ergo contra ea,

tra ea, quæ in mundo ſunt, erit: aut contra dæmones hoſtes generis humani. Non poteſt hoc intelligi de his, quæ in mundo ſunt concupiſcibilibus. Nam iſta non vocantur poteſtates aereæ, quia non in aere, ſed in terra ſunt.

Ratio, quod infernus ſit i aere. Item quia ſpirituales nequitiæ appellãtur, quod de concupiſcibilibus huius ſeculi dici nequit. De dæmonibus ergo dicendum eſt, qui ſunt poteſtates. & principatum magnum habent iuxta illud Io. 10. cap. Princeps mũdi huius eijcietur foras. Quod de diabolo intelligendum eſt neceſſario. Etiam quia dicuntur ſpirituales nequitiæ, dęmones autem ſpirituales nequitiæ ſunt, quia ſpiritus nequam proprie ſunt. Hos autem vocat Apoſtolus aereas poteſtates, & non terreſtres, nec igneas: ergo in aerea regione ſunt, & non in aliqua alia parte mundi, ſed dæmones in inferno ſunt, ergo infernus in aere eſt. De dæmonibus autẽ, quin in inferno ſint, dubium nullum eſt: ergo ibi infernũ eſſe conſtabit. Ad hæc infra reſpondebitur.

SEXTA CONCLVSIO principalis.

Infernum quem ad æterna ſupplicia dicimus eſſe paratum in terrena regione oportet eſſe locatum.

SEquitur ſexta concluſio. infernum quem ad æterna ſupplicia dicimus eſſe paratum, in terrena regione oportet eſſe locatum.

Hoc autem ex ſignificatione nominis huius ſecũdũ omnes linguas, in quibus eſt apparet. Accipio autem omnes linguas, ſ. principales, quæ tres ſunt, ſ. Latina, Hebræa, & Græca, vt ait Iſido. 9. Etymo. quod etiam apparet ex ſuperſcriptione crucis dominicæ. Nam titulus eius Græce Latine, & Hebraice conſcriptus eſt, vt patet Io. 19. In lingua enim Latina infernus ab infra dicitur, ſed infernus reſpectu noſtri dicitur: ergo oportet, quòd ſit infra nos, ſed regio elemẽtalis non eſt infra nos, niſi ſola terra: oportet ergo, vt infernus in terra ſit.

Item patet hoc ex Græco nomine: nam in Græco gehenna, aut gehennon dicitur, quod nos infernum vocamus, ſed gehenna terra profunda interpretatur. Ge enim terra eſt, enos autem profundum notat.

Idem in nomine apparet Hebræo, quia infernus in Hebræo Seol dicitur, quod infernum pariter, & ſepulchrum ſignificat, ſed Seol aliquid quod infra nos eſt notat.

Item patet hoc Nu. 16. ca. vbi cum diceretur de Dathan, & Abirõ, quos terra ſubmerſit, & abſorbuit: ſubiungitur. Deſcenderunt viuentes in infernum. ergo infernus in terra erat. alioquin enim non potuiſſent illuc deſcendere Dathan, & Abiron.

Idem patet in Pſal. 85. cum dicitur liberaſti animã meam ab inferno inferiori, vbi ſiue accipiatur comparatiuus cõparatiue, ſiue abſolute: neceſſe eſt, vt ponatur infernus infra nos eſſe. Nam ſi ponatur comparatiue oportet ſaltem duos inferos eſſe, & alterũ eſſe inferiorem altero, & tamen vtrunque infra, ergo infra nos.

Item ex eo, quod habetur Iſa. 7. ca. cum dicitur pete tibi ſignum a Domino Deo tuo, ſiue in profundũ inferni, ſiue in excelſum ſupra. Vbi Iſaias duas diſtinxit locorum poſitiones, ſ. ſupra, & infra. ſupra dixit eſſe excelſum, infra dixit eſſe profundum inferni.

Item neceſſe eſt poni infernum in terra, & non in aere, quia præcipua pœna inferni eſt ignis, ſed in caliginoſo aere non eſt ignis: ergo non eſt ibi infernus. Patet antecedens, quia pœnæ infernales ſunt maxime: ergo debent fieri ſecundum qualitatem maxime

F afflictiuam, ſed nulla magis, aut æque afflictiua eſt, vt caliditas ignis, oportet ergo ignem poni, vbi infernus fuerit.

Firmius autem adhuc patet hoc ex eo, quod habetur Matth. 25. ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius ab origine mũdi. Ignẽ igitur præcipuam inferni pœnam poſuit, vel magis ipſum tãquam totam inferni pœnã deſignauit. quod autem in aere caliginoſo non ſit ignis manifeſtũ eſt, quoniam regiones elementorum diſtinctæ ſunt. ſed aer caliginoſus eſt in media aeris regione, ergo ibi non eſt ignis.

Sed fortaſſis aliquis ad hoc reſpondebit dicens, quod

G ſicut in terra ignem ponimus quamuis ipſa elementũ, & ſphæra diſtincta ſit ab ſphæra ignea, & qui infernum in terra ponunt in ea ignem collocant, ita in aere caliginoſo ignem infernalem collocabimus.

Reſpondendum eſt, non poſſe ſtare: nam tũc nullus effectus ſequeretur de his, quos ibi ſequi ſcimus. Nam ſi ibi ignis eſſet, poneretur locus ille calidus eſſe, & valde calidus: ergo non poſſent ibi gigni grandines, & niues, quæ ex magno frigore generantur. Idẽ de fulminibus, & pluuijs, & omnibus meteo. impreſſionibus. Nulla quippe ipſarum ibi gigneretur, ſi poneretur locus calidus: cũ omnia hæc fiant per exceſſum frigoris nimis condenſantis. Locus autem maximi frigoris, & cuiuſcunque caloris multum diſtan-

H tes ſunt, aer ergo caliginoſus intenſe frigidus eſt, immo frigidiſſimus, & non eſt ibi calor aliquis igneus, ergo nec infernus.

Nunc autem facile reſponderi poteſt ad rationes, quibus inducebatur, quòd infernus eſſet in aere caliginoſo.

Ad primam cum dicitur, quòd infernus eſt in loco vbi qualitates actiuæ afflictiuæ ſunt intenſiſſimæ, ſed in aere caliginoſo frigiditas intẽſiſſima totius vniuerſi eſt: ergo ibi eſt infernus. Infernus hẽt omnes qualitates actiuas itenſas.

Dicendum, quòd ex hoc modo arguendi potius contrarium inducitur: nam in inferno non ſolum eſt vna qualitas actiua intenſa, ſed omnes, ſed ſi ponẽtur

I in caliginoſo aere, ſolum eſſet ibi intẽſa frigiditas, & nulla caliditas, cum in caliginoſo aere ſola frigiditas ſit, vt inductum eſt: ergo omnes pœnæ infernę eſſent vna pœna, ſcilicet in frigore, quod falſum eſt.

Ad ſecundam rationem, quando arguitur de dicto Apoſtoli, ſ. non eſt colluctatio aduerſus carnẽ, & ſanguinem, ſed aduerſus aereas poteſtates, & ſpirituales nequitias in cęleſtibus.

Reſpondetur, quòd ex hac auctoritate inducitur, quòd dæmones ſint in aere, ſed non ſequatur, quòd ſit infernus in aere, quoniã dæmones bipartiti ſunt. Quidam ſunt tentantes, alij autem punientes, & puniti. Pro quo ſciendum, quòd vbicunque ſint dæmones infernum ſuum ſecum portant, ideſt ſemper habent pęnam quam in inferno habituri erant.

K Sed adhuc quidã ſunt, qui in inferno ſunt vbi ſunt animæ damnatorum, & iſti dæmones puniuntur ibi, atque animabus, vt miniſtri dei pœnas parant, hi autem nequaquam nos tentant, nec aliquem noſtrum realiter, aut in conceptu lædunt, quia de carcere illo infernali non exeunt. Et iſti non ſunt in aere, neque infernus, in quo iſti ſunt eſt in aere. alij dæmones ſũt ad tentandum homines deputati, qui bonos, & malos tentant, & pœnas corporales aliaque nocumenta aliquando bonis, & aliquando malis inferunt.

Quod autem autẽ dæmones nefarios homines interdum tentent, apparet ex eo quod habetur Io. 13. c. cum dicitur de Iuda: Accepta bucella panis ingreſſus eſt in eum Satanas, ſ. quòd poſtquam panem conſecratum de manu Chriſti accepit, merito præuarica-

tionis

A tionis suæ diabolus cœpit eum tentare acrius quã ante tentauerat. Nec est sensus, quòd intrauerit dæmon in Iudam ad torquendum, vel ad loquendum per eũ, sicut in obsessis a spiritibus immundis, vel in arreptitijs est, ꝙ de Iuda nihil tale cõceditur, sed intrauit fortiter tentans, & ad nefanda scelera impellens.

Item demones tentant bonos viros, sicut apparet de beato Petro, qui tentatus fuit tempore passionis Christi ad negandum eum, de quo Mar. 15. c. Satanas expetiuit te, vt cribraret, sicut triticum, sed ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua, fuit tñ Petrus tentatus, & superatus, quia ter Christum negauit.

Dæmones affligunt, & bonos, & malos.

B Item demones cruciant homines, sicut patet in obsessis a demonibus, & in arreptitijs. Nam hi a dæmonibus puniuntur. Isti demones aliquando bonos viuentes premunt, & aliquando malos. De malis patet, vt in Aegyptijs, nam Angeli mali intulerunt plagas Aegyptiorum, qui peccatores erant, de quo Psal. 77. Misit in eos iram suam, immissiones per Angelos malos. Quod autem dæmon interdum bonos viuentes puniat, patet in Iob, qui vir bonus erat, vt eum laudat scriptura. Satanas tñ tentauit eum, & inflixit omnes penalitates, quas suscepit, vt patet Iob. 1. & 2. c.

In hoc aũt non differt an bonos, vel malos isti dæmones dum viuunt puniãt, quia hoc secreto Dei iudicio agitur, cum Satane ministratio in puniendo cõueniat. Isti aũt tentantes, aut punientes non sunt in inferno, sed in aere, & de his loquitur Apostolus, cũ C ait: Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus potestates aereas, & spirituales nequitias in celestibus. Manifeste enim de his loquitur, cum dicat esse nobis colluctationem non aduersus carnem, & sanguinem, sed contra aereas potestates. Colluctatio aũt tentationẽ, & pugnã quandam significat. ergo illi, quibus nobiscum colluctãdum est in aere sunt. Alij aũt dæmones sunt in inferno, & cõtra hos nõ est nobis colluctatio vlla, quia nihil in his rebus agunt. Et isti nõ vocantur aereę potestates, sed infernales. Patet ergo, ꝙ ex hac Apostoli auctoritate non infertur esse infernum in aere caliginoso, sed di- D cendum est eum esse in terra. Hanc aũt positionem poetę a principio, quamquã ignari catholicę fidei tenuerũt, sicut patet ex Virgiliana positione in 6. Aeneidos, & Seneca idem in tragœdia prima, cuius titulus est Hercules furens. Et Ouid. in 4. Metamor. & Iuue. Satyra. 2. Accedendũ aũt magis est adhuc ad veriatẽ positionis de inferno, relictis omnibus erroribus supra enarratis. Et dicendũ, ꝙ infernus est in terra, & nõ in superficie terrę, sed intra densitatem terrę in sphera, & mole eius, & vbi infernus est ponitur quædam vacuitas terrę, quæ tenebris crassis plena est. Ita, ꝙ in toto orbe tenebrosior locus nullus est. Et hoc, quia ad illam partem inferorum nullius de astris radij penetrare possunt, vt illustrent illam horrendam tenebram atque ęternã noctem, nam infernus in remotissimo loco vniuersi est respectu lucis astrorum. Nã E in centro terrę est. Nullus aũt locus a celo distantior est, quã centrũ mũdi. In hoc aũt inferno est calor intensior, q̃ sit in toto vniuerso. Nã ibi est ignis magis vrens, quã in toto orbe, tñ nõ est lucens ignis iste, sed vt nimia tenebra. Et hoc, vt cũ per excessiuũ, & ineffabilem calorem damnatis dolores intolerabiles inferat, per lucẽ eis aliquod non prestet oblectamẽtum. Nam lux delectabilis est in oculis nostris. Sic ait Salomõ, & habetur Eccle. c. vlt. Dulce lumen, & delectabile in oculis hominum videre solem. Causa etiam huius nimię obscuritatis in igne inferni videtur esse ex materia, in qua fomentatur. Ignem enim hunc in pice pabulum suscipere aiũt, nullus aũt ignis nigrior esse potest, q̃ ignis picis, & resinę. Nam totus fumus

Vbi sit infernus secundũ veritatẽ relictis opinionibus. Infernus est in cẽtro terrę.

Lux de se delectabilis est.

teterrimus esse videtur. Et de igne nihil penitus habere videretur, nisi calor magnus eius hoc proderet.

Positio aũt horũ rationabilis satis videtur. Nam in omnibus alijs ignibus hoc apparet. Non enim sunt omnes ignes ęqualiter lucidi, sed quidam lucidiores, alij aũt nigriores secundũ differentiam cõbustibiliũ rerũ, quod experientia manifestat. Itẽ in hoc gehennę loco aqua frigidissima est, in qua, qui dãnati sunt affliguntur. Nam sicut calor nimius pœna afflictiua est, ita & magna frigiditas. Vtrũque ergo pro cruciatibus impiorũ tradi debuit. De his Iob. 24. c. Trãsibũt ab aquis niuiũ ad calorẽ nimiũ. Et hoc eis durissima pena erit, vt tanta in eis distemperies sit, nã cũ nimis infrigiditati erunt, seuius calor aget, & cum vehemẽter calidi fuerint, intensius frigiditas cruciabit. Sicut supra de eo, qui nimiũ in manibus frigus patiens eas igni applicabit, diximus, ꝙ grauiorem iste frigiditatẽ sentiet, cum manus igni applicuerit, q̃ cum eas in pura frigiditate tenebat. Ista agentia naturalia, quę sunt posita in inferno tanquã instrumẽta punitionis, non habent ibi agendi modum naturalem, quia agentia naturalia, qñ sunt in equali gradu potentiæ actiuæ, æqualiter agunt in materiam eque dispositam, vt si sint duo calida, aut duo frigida in equalibus gradibus necessarium est eorũ esse actionem ęqualem. Cũ vero fuerint inęquales qualitates actiuę, sequũtur inæquales actiones. In inferno tñ ẽ contrario est, quia ibi consistit ignis vnicus, & vnius modi, vel quantitatis gradualis in calore, tñ non æqualiter agit in animas dãnatorum, sed quidam magis, quidam vero minus affliguntur. Existente enim illo igne equali secũdum naturam, nõ tantum ibi quilibet affligitur, quantum ignis afflictiuus est, sed quãtum peccata sua exigũt, vt crucietur. Dicẽdũ similiter de illa aqua frigidissima, quã apud inferos scriptura Sacra ponit. Nã illa ęqualis frigiditatis omnibus existens nõ æqualiter omnes cruciat, sed vt eorum vitia meruere. Et sic rei huius diffinitio est, quòd apud inferos sunt agentia naturalia penarum illatiua, non tamen puniunt quantũ punitiua sunt, sed quantum Deo placet, vt puniãt. In his penis inferni nullus ordo in permanẽdo est. Nam cũ aliquis nunc fuerit in nimio calore, transferetur ad maximum frigus, cum autem in frigore, ad calorem. Et sic aliæ disproportionatę mutationes in ipsis punitis fient, quæ omni repugnant ordini, vt patet Iob. 24. ca. Transibũt ab aquis niuium ad calorem nimiũ. In taxatione tamẽ penarum iustissimus ordo est. Nã quilibet solum tantum punitur, quãtum promeruerit. Et sic se habent differẽter gradus pœnarum, sicut fuerunt differentes gradus culparum.

Iob 10. vbi nullus ordo.

SEPTIMA CONCLVSIO.

Aethna mons: Vulcanus, & Vesuuius non sunt aperturæ ad eum locum, qui a nobis vocatur infernus.

Septima conclusio. Aethna mons, Vulcanus, & Vesuuius non sunt aperturę ad eum locũ, qui a nobis vocatur infernus.

Aliqui ponunt istos montes hiantes esse ora inferni, quorũ vnus est in Sicilia, qui dicitur Aethna mõs. Alius etiam in eadem insula est, & Vulcanus dicitur, Vesuuius autẽ in Italia est in Campania. Sunt autem in omnibus his hiatus magni obscuri, & inde interdũ ignes eructantur magni cremãtes ea, quæ propinqua sunt, ita vt videantur liquefacere saxa calore suo. De his, a quibusdam dicitur, quòd sunt ora inferni, quia ignes ibi eructare vident, quos ad nihil aliud, nec ex aliqua alia causa esse putant, nisi vt ex gehennali carcere prodeãt, in quo omnes, qui stygias sedes ponũt

tam

Ignem eſſe in īferno tā catholici quam poetę ponunt.

tam catholici quam gentiles conſonant, ſcilicet, ꝙ apud inferos ignis ſit.

Ouidius autem, qui vt vere poeta figmētis ſtudet, quamquam hęc interdum ad quaſdam alias veritates detorquet: de mōte Aethna, & eructationibus igniū de eo aliter ſentit. Terram enim Siculorum, in qua Aethna mons eſt, olim gigantum terram fuiſſe præſupponit, in quo nihil fallitur. Dicit autē ab antiquo gigantes cum dijs pugnauiſſe, vt eis eiectis cęlum eriperent, in quo vt affectus non careret effectu, montes montibus impoſuerunt, vt ait Ouidius Metamor. lib. primo. Horum autē gigantum princeps ac maximus Tipheus fuit, qui pro miranda ſui atq; incredibili magnitudine de terra genitus dicitur. Huic tota inſula Siculorum ſuperpoſita fuit, cum alijs comparticipibus aliarum terrarum montes ſuperponerentur.

Continet autem Sicilia tres montes, ſ. Aethnam, Pachinum, & Pelorum. Lilibeus autem, qui vnus de mōtibus Siculorum eſt, cum his coincidit. Et ob hoc inſula illa poetico vocabulo, & antiquo ſcriptorū more Trinacria dicitur, quaſi tres montes habens. Acros enim in Græco mons eſt. Cum autem tota hæc inſula ſuperiecta Tipheo giganti ſit, partes iſtę montium partibus corporis eius diſtributę ſunt, ſcilicet, ꝙ ſuper caput, & fauces eius ſit mons Aethna, ſuper pectora, & ventrem Pachinus mōs iniectus ſit, ſuper crura autem Pelorus mons, aut altiſſimum promontorium iaceat.

De Aethna ſuper caput, & fauces iacente Tiphei habetur per Ouidium in 14. Metamor. in primo verſu: cum de tranſitu Vlyſſis per terram Siculorum litera dicere velle ait.

Iamque giganteis iniectam faucibus Aethnam
Liquerat &c.

Ideſt iam tranſierat Aethnā, quæ eſt iniecta ſuper fauces Tiphei gigantis, & tunc cum de cauſa eructātium ignium ex monte Aethna quæritur, reſpondet Ouidius hoc eſſe ex ſpiraculo illius gigantis magni viuentis ſub terra, qui igniū magnos globos ex ore mittit per montis illius aperturam. Et cū inſula illa Trinacria, ſiue Sicilia, vt vulgariori vocabulo vtar, frequēter terræmotibus concutitur: dicit hoc eſſe, quia tota, giganteo corpori ſuperiecta eſt, qui cum ſe in alterutrum latus vertere vult, & mutare poſitionem, neceſſe eſt, vt ſuperiectam concutiat inſulam.

Contra hanc poſitionem Ouidianā de mōte Aethna argui non conuenit, quia cum pure poetica ſit, neceſſe eſt, vt cum ſolum in cortice fuerit perquiſita nō modicam contineat falſitatem. De eructatione autē ignium, quoniam de hoc principaliter inquiritur infra dicetur.

Terręmot' vnde cauſatur.

De frequenti autem terræmotu Siculorum inſulæ cauſa patet, quia terræmotus fit ex incluſis ſpiritibus vētorum, & fortificatis per aliqua tempora per groſſiciem terrenarum exhalationum, & vaporum, quibus cum non pateat aditus ſi fortiter cōcuſſerint, neceſſarium eſt terræ fieri quandam apertionem, vt incluſus exhalet ventorum ſpiritus, & concutiatur terra ex interiori impulſu ventorum collidētium, & ex apertione eorum in exitu. De his Ariſtote. in 2. Meteorolog.

Cā quare, Sicilia patiatur terręmot' crebros.

In terra autem Siculorum hæc maxime ſubſiſtunt propter duo: primo quia tota illa terra mari abluitur, cum ſit inſula quædam à continēti Italia diuiſa in locis Scyllæ, & Caribdis. Loca autē apud mare crebrius terræmotum cæteris paribus patiuntur, quoniam in illa magis ventorum ſubintrant ſpiritus.

Secunda cauſa eſt, quia terra illa eſt tota montuoſa, in montibus autem, quia terræ tumores ſunt, plures cauernæ ſunt quam in terra plana. Et ob hoc ne-

F ceſſe eſt eſſe plures terræmotus. De hac eructatione ignium in Aethna monte aliter ſentit Virgilius in 6. Aeneidos, quia aut illam aperturā inferni os eſſe putat, aut ſe putare oſtentat. Vnde cum vellet introducere Aeneam loquentem patri ſuo Anchiſe exiſtenti apud inferos, & recipientē reſponſum de futuro ſtatu gentis ſuæ, quæ Romanorum effecit populos, & de perſonis inſignibus vrbis Romæ, qui poſtea pullularent, non poſuit eum introijſſe in infernum in aliqua parte itineris, quæ a Troiana vrbe vſque in inſulā Siculorum eſt, cum in toto illo terrarum interiecto ſpatio nulla talis eructantium ignium vorago pateat. In Sicilia autē, quia Aethna mons ignes eructat, & Vulcanus, ibidem introduxit Aeneam loquentem ad Sy-

G billam Cumanam de ciuitate Cumarum, quæ apud Aethnæum montem eſt, vt eum introduceret in infernum.

De hac etiam Aethnæ montis ruptione, qua ignes eructant, vulgus opinatur communi ſententia inferni eſſe aperturam, quod exiſtimāt, quia inde ignium globos prodire ſciunt, ex hoc autem infernū arguūt.

Et quia vt vulgus ſolet quibuſdā exiſtentibus multa imperite cumulare, addunt in hac Aethnæ montis apertura gementium animarum audiri voces.

Nec hoc quidem vulgo dumtaxat dicitur, ſed & quidam catholici doctores hoc tenent. De hoc Franciſcus de Mayronis in 4. ſuo Senten. in conflatu circa

H finem, cum agit de vniuerſali reſurrectione. Dicit enim quòd poſt diem iudicij claudet dominus montem gibelum, & alia foramina inferni. Vocat autem montem Gibelum eum, quem poetę, & antiqui ſcriptores Aethnam vocant, quia mons Gibelus in vulgari appellatur.

De veritate tamē eius apud antiquos philoſophos perquiſitum eſt, multis autem cauſa ignota manſit. Empedocles autem, quia philoſophus, & poeta erat, & oriundus de terra Siculorum: nimis conatus eſt, vt inquireret cauſam huius eructationis flammarū, cūque hoc inquiſiturus propius accederet, ab igne, & fumo erumpente præfocatus eſt, vt certiſſimi hiſtoriographi tradunt.

I Horatius tamen inter poetas quidem magnus, ſed in hac parte velut mordax, & liuidus, infamauit Empedoclem dicens ipſum deſideraſſe, vt tanquam immortalis Deus haberetur, ad cuius experimentum populis de ſe tradendum, poſitis veſtibus in flammas Aethnæi montis inſilijt. De hoc ait, idem in libro de Artificio poetico.

Dicam, Siculique poetæ
Narrabo interitum, Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aethnam
Inſiuit: ſit ius, liceatque perire poetis.

Expoſitionibus igitur, & argumentis antiquorum non patet, quid ſit eructatio Aethnæ montis, aut ex qua procedat cauſa, & an inferni ruptura ſit, vel ali-

K quid alterum.

Dicendum tamen rationabiliter videtur, & ſecundum ſolidam ſatis veritatem Aethnam montem, & alias ſimiles partes ruptæ terræ exęſtuantes flammas non eſſe ora inferni, nec illos eructatos ignes de inferno venire vllatenus, ſed naturaliter cauſantur hę rupturæ ex terræmotu diſſoluente, & aperiente, ſicut in alijs locis terræ multis factum patet. Et in quibuſdam eorum poſt clauſa eſt terra, in alijs autem manſit aperta, aut verius in his aperturæ ſunt factę ſine vllo terręmotu ſolo igne interius comburente, & diſſoluente partes terræ, quouſque ad ſuperficiem telluris peruenerit, & tunc voraginem magnam in terra fieri neceſſe eſt.

Cauſa autem eructationis flammarum in locis iſtis eſt,

est, quia in eis est multa sulphurea materia, quę est de maxime velociter inflammabilibus. sicut patet in nutrimentis ignium, quia cum ignem leuem scintillantem excussum de lapide in combustum pannũ suscipere volumus, non reperimus materiam, ita leuiter inflammabilem, quę ab illo inflammetur, nisi partẽ papyri sulphure liniamus, quibus faciliter ignis incenditur.

In his etiam terræ hiatibus concauitatibusque aerei spiritus sunt, qui cum interdum commoti collidãtur ad sulphuream materiam, ipsa ex cõcussione naturaliter calefit. Et q̃a velociter inflãmabilis est ocius inflammatur, & tunc magna pars sulphureæ materię cremari incipit, & flammæ combustionis per rupturas efflant. Fit autem hoc specialiter in Aethna monte, quia ibi multa sulphurea materia est.

Præter hanc tamen mõtis voraginem sunt alij hiatus terræ, ex quibus flammæ prodeunt, sicut est mons Vulcanus in eadem Siculorum terra. Est etiam mõs Vesuuius ĩ Campania, de quo crebro ignis eructationes fiunt. Nam ibi Bassus poeta, Persij satyri magister combustus est, sicut Empedocles in monte Aethna. De hoc dicit Boe. de conso. lib. 1. Metro. 4. quod incipit. Quisquis composito serenus æuo. In quo sentire se innuit ibi inferni os nullum esse, sed concauitates ibi multas esse, in quibus ventorum spiritus latent, & cauernositates illæ sulphure plenæ sunt, vbi ex cõcussione ventorum ad sulphuream materiam ipsa inflãmatur, atque flammæ prodeunt, & quandiu durauerit crematio illius sulphureæ materiæ, durabit flammarum eructatio. Deinde deficiẽte materia combustibili flammæ residunt. Sic enim ait ibidem.

Aut quoties ruptis vagus caminis
Torquet fumificos Vesuius ignes.

Si enim inferni ora illa crederet, essent facta directe ora ab infimis gehennæ sedibus proueniẽtia, per quæ ignis ille gehennalis spiraret, sed non semper per eãdem partem spirat, sed dicit esse varios caminos, idest clibanos, vel fornaces, in quibus ignis fit, & quòd de omnibus istis interdum fiant eructationes, quod est esse caminos varios, quia multi sunt, mons autem est, quia non semper eisdem partibus flammas exæstuat, sed ex quibusdam nunc, postea vero ex alijs nullo obseruato ordine. Conditiones autem sulphureæ materiæ quantum ad hoc, quòd in terræ cauernis sit, & ꝙ cito inflammabilis est, & inflammetur ex leui cõcussione, patent adhuc amplius in cõcussione aquarum balneorũ. Nam aquæ balneorũ calidæ ac pęnè feruentes de ipsa sua scaturigine manãt, quod iuxta Aristo. doctrinam, & aliorum philosophorum ideo euenit, quia loca, per quæ istæ aquæ transeunt sulphurea sunt, ex concussione inflammatur sulphur, & ardens aquas calefacit. Et secundum, quòd fuerit maior abũdantia sulphureæ materiæ in aliquo loco scaturiginis fontium, erunt aquæ inde ortę calidiores. Ex quo accidit quædam balnea calida nimis esse, alia autem tepida sunt.

Item probatur adhuc solidius hiatus montis Aethnæ, & Vulcani Siculorum, & Vesuuij montis Campanici aliorumque similium locorũ non esse Gehennæ ora, nec ignem illum de inferno eructare. Nam si de inferno ignis eructaret, aut semper eructaret, aut nunquam. Sed hoc falsum est, quia aliquãdo eructat, & non semper: ergo non est ignis ille de inferno efflatus. Consequẽtia patet, quia ignis inferni semper eodem modo ardet, & in eodẽ gradu calidus est, nec vnquam damnati refrigerium vllum habẽt, vel quouismodo ab aliqua pœna soluuntur. Si igitur ignis gehẽnæ sufficeret semel tantum, & ab ipso centro terræ pertingeret vsque ad superficiem terrę, & super eã

A eructet, cum ęqualis semper ipse sit, semper in eodẽ gradu super terram eructaret, sed hoc falsum est, quia aliquo tempore istę eructationes fiunt, alio autẽ tempore fieri nequeunt, aut nõ fiunt. Non est igitur ignis iste ab inferna efflatus sede.

Ad hoc fortassis quisquam respondebit, illum esse tartareum ignem, sed non semper eructari, quia non eructatur naturaliter, sed ad malorum punitionem, ideo Deus aliquo tempore hãc eructationem patitur aut potius iubet, & efficit, vt mali torqueantur, semper tamen non efficit, quia malorum punitio ab illo igne semper necessaria non est.

B Huic autem respondendum est, quòd stare nequit. Nam si istæ eructationes ignium diuino nutu ex igne inferni ad punitiones hominum peccatorum fierẽt, sicut ignis egressus est de altari holocaustorum, & cõbussit Nadab, & Abiu filios Aaron in sacerdotio suo errantes, quia obtulerunt ignem alienum, vt habetur Leui. 10. ca. & ignis egressus a Domino combussit ducentos quinquaginta viros, qui insurgentes contra Moysen, & Aaron afferebant thura coram domino, vt patet Num. 16. cap. Nunquam esset aliqua ignium eructatio talium, nisi quando aliqui viri peccatores cremarentur, aut animalia eorum deuoraret, vel fructus terræ dissiparet. Sed hæc falsa sunt. Nam interdũ pauca flammarum æstuatio fit, ita vt cum in ipsorum montium verticibus emicuerit ad inferiora, & plana

C non descendat. non ergo sunt istæ inflammationes a Deo illas specialiter faciente, nec ab inferna sede ignes isti eructant.

Aliquis autem aliter hoc probare conabitur, scilicet, quòd istę ignium eructationes ab inferis nõ fiãt. Nam si per has voragines montium infernalis ignis erumperet, ille esset totaliter obscurus, & piceus ipso teterrimo fumo nigrior, quia ignis gehennæ huiusmodi est, cum piceam materiam in fomentũ habeat, & vt damnatis non luceat, vt supra dictũ est. Sed ignis, qui per Aethnæi atque Vulcani montis aliorumque hiatus erumpit, lucidus est, sicut iste ignis, qui apud

D nos est, ergo non est ab inferna ortus sede.

Ad hoc dicendum est hinc nihil induci: nam dato, quòd istę voragines gehẽnæ ora essent, ignisque eructans de stygijs erumperet locis, poterat esse, ita lucidus, sicut est. Nam ignis est magis, aut minus lucidus, secundum quòd pabulum eius est dispositum secundum naturam ad causandum maiorem lucem in ipso igne, vel minorem, cum nihil aliud sit ignis flamma, quam nos conspicimus, nisi fumus inflãmatus. Et quamquam ignis iste ab origine obscurus sit iuxta conditionem materiæ piceæ quam in inferno pro fomento habet, tamen cum erumperet ad terræ superficiem transiens per concauitates cauernosas terræ, inuentam materiam sulphuream inflammaret, atque ex eadẽ causata flamma lucida esset iuxta sulphuris conditionem. Nihil ergo ratio ista probat de

E eo, quod intendit.

Hoc tamen non obstante manet conclusum ex superiori ratione, foramina Aethnæi montis, qui alio nomine mons Gibelus dicitur, & Vulcani atque Vesuuij aliorumque huiusmodi locorum rupturas non esse inferni ora, nec per ea vaporem igneum ex inferna sede exhalare.

Sed adhuc aliquis arguet ex prædictis fundamentis, dicens quòd ista sunt ora inferni, & ignis ille inde erumpat. Et quando dicebatur supra arguendo, quòd ignis inferni, aut semper exiret per illas aperturas, aut nunquam, diceretur, ꝙ ignis inferni nũquam ad hoc sufficit, vt exeat per terrę voraginem, sed ipse accedit vsque ad aliquam partẽ grossiciei terræ, & ad hãc semper pertingit regulariter. Ibi autem inuenit materiam

teriam sulphuream, quam inflammans maior efficitur, & pertingere potest vsque ad superficiem terræ, & sic ignis inferni erũpit per rupturas Aethnęi montis, & aliorum montium, quia quamquam ipse per se ad eundum sufficere non valeat, tamen cum maior fiat ex inflammatione sulphureę materię, quã in medio inuenit, pertingit ad emicãdum super terrę superficiem.

G Ad hoc dicendum, quòd nõ potest stare, nam posito isto casu, necesse erat, vt ignis Aethnæ montis, & vulcani atque aliorũ semper erumperet, aut postquã semel erumpere desijsset, nũquam amplius erumperet. Sed hoc est falsum, ergo nec sic poni potest, quòd iste ignis de inferno erũpat. Consequentia patet, quia cum ignis inferni secundum istum modum ponatur

H accedere vsque ad aliquam partem grossiciei terrę, & nõ vsque ad superficiem, cremaret sulphur, quod ibi esset, & totum, quod in medio est, per quod ille ignis erumpit ad superficiem terrę, quia ignis postquam in aliqua materia combustibili incenditur nõ extinguitur quousque illa totaliter exusta sit, nisi ab aliquo extinguatur. Et sic si aliqua materia esset in illo spiraculo infernalis voraginis sulphurea cõbustibilis, illa non

I cessaret comburi, quousque combusta esset. Cum vero semel cõbusta esset nihil maneret, quod comburi posset. Ideo non posset erũpere ignis inferni vlterius per illud os: sed falsum est, quia frequenter, & interpolate ignium eructationes fiunt, ergo non est inferni os, nec vorago ignis erũpens, sed modus, quo hoc

K fit est, quia mons, quilibet horum multas cocauitates sulphure plenas habet, & inflammatur sulphur in aliqua earum, & dum illa concussio durauerit, ardet sulphur, & fiunt eructationes ignium, & quamquam vnius concauitatis nunc sulphur ardeat, postea alterius concauitatis inflammabitur sulphur, & fiet eructatio, & sic non semper in eodem loco montis fient ignium incensiones.

F Et hoc est, quod significat Boe. in Metro. 4. libri primi de Consola. præallegato cum ait.

Aut quoties ruptis vacuus caminis
Torquet fumificos Vesæuus ignes.

Quia dicit vacuum esse Veseuum in caminis suis: ergo non semper in eodem loco ardet, sed nunc in vna parte nunc autem in alia.

Patet igitur ex supradictis qualiter Aethnæi montis vorago infernarum sedium apertura non sit, nec ignis inde eructans de inferno erumpit. Sic autem in alijs locis similium eruptionũ patet, vnde tales igniũ fiant eructationes, & propter quid.

Cum autem populus dicit, quòd audiuntur voces animarum gementium in voragine Aethnę montis. Dicendum, ꝙ populus plura fingit quam poetæ, & magis adhuc poetis quam populo credendũ est, quia poetæ sciunt, quod fingunt, populus autem quod dicit, ignorat.

Iuxta exigentiam propositæ quæstionis, s. An post mortẽ animabus aliqua supplicia, vel gaudia sint plene satisfactum non est, quoniam plura adhuc dicenda manent quam dicta sint, etiam si illa breuiter trãscurramus, cum de sola infernorum positione, & de hac adhuc semiplene dictum est. De alijs autem aut gaudiorum, aut suppliciorum locis quid secundũ philosophiam dici possit, & quid poetę teneant: Quid ẽt sacra catholicorum positio tradat, maioris adhuc inquisitionis sunt, de quibus fortassis alias dicendi locus erit. De hac materia vide Parad. 5. & Matt. capitu. 25.

De statu Animarum post hanc vitam Opusculi Alphonsi Tostati Finis.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.
M D X C V I.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

DE OPTIMA POLITIA OPVSCVLVM.

LOcvs, seu paraphus super quem tractationis huius tota fundatur intentio, ab Aristo.2.Politi.1.c.circa principiũ collocatur. Circa quam considerationem tria facere destinaui. Primo paraphũ commentari. secundo conclusiones circa materiã eius declarare. Tertio argumentorum violentiam propulsare. Circa primũ paraphus de quo intendimus sic incipit. Necesse est aũt omnes omnib. communicare ciues, aut nullo, aut his quidẽ, his autem non: nullo quidem igitur cõicare manifestum quidem, ꝙ impossibile. Politia est quędam communicatio, & necesse est primum loco cõmunicare. Locus quidem vnus, qui vnius ciuitatis. Postquã phil. in 1. Polit. de principijs quibusdam politiarum tractauit. s. ponens quot erant modi cõicationum tam politicarum quam non politicarum, & quasdam proprietates cõicationum, quæ magis erant ęconomicæ quã politicę, in 2. lib. tractat de ipsa cõicatione phre politica. Et quia intentio politizantis est optimam inuenire politiam, optimam aũt dico, vel simpliciter vel huic. Et ista consideratio uberius habetur cum multorum sententię inquirũtur, ideo in hoc secundo multas collocat aliorum politias. Inter has autẽ; primo de politia Socratis & Platonis, tũ quia ĩter cæteros philosophos opinatissimi, tũ quia ipsius Arist. magistri tractandum duxit. Ad quam introducendam quandam fecit pręlocutionem uniuersalẽ, quæ in hoc parapho continetur, dicens, ꝙ primum principium in politica consideratione inquirentib. de optima politia est, ꝙ necesse est ciues cõicare. Tunc ergo, aut ciues cõicabunt in omnib. ita ꝙ nihil sit unius ciuis, ꝙ non sit alterius, vt possessio, & cibᵒ, & domus, & filij, aut in nullo cõicabunt, aut in aliquo cõicabunt, & in aliquo non cõicabunt.

A Quod autem in nullo cõicent, impossibile est, quia ad minus ciues cõicabũt loco. Ciues. n. non sunt, qui in eodem loco non commorantur. Siqui. n. diuersas terrenas regiones incolunt, quantacunq; inter se pacis compugnationisq; fędera fecerint, ciues aut conciues non sunt. Item repugnat valde hoc significationi huius nominis ciuis.

B Nam ciuis politiam dicit, politia autem cõicatio quædam est, ergo necesse est ciues aliquibus cõicare. Item si ciues in nullo cõicant, nihil causę est, quare non homines oẽs conciues fateamur sed nullus nisi insanus hoc concesserit, ergo ciues in aliquo communicant. Item omnis ciuitas cuiuscunq; politiæ sit. i. siue Aristocratica, siue Monarchica, siue

C Oligarchica, siue Timocratica, aut Democratica sit legib. indiget, vt cuicunq; nouissimum est, sed si ciues in nullo cõicarent, non essent necessarię leges. ergo necesse est ciues communicare. Añcedens patet. s. ꝙ si ciues non cõicarent non indigerent legib. Nam leges iurgia dirimunt, quæ ex communicationib. oriuntur. est autem contractus, vt politicè loquar, quęlibet con-

D uentio inter aliquos constituta, & cõi deliberatione firmata. Ad ampliorẽ huius declarationem quædam breuia dubia subiungemus, quorum primum sit, qui primo ciuitates constituerunt, aut qũo primo constitutæ sunt. Sed ex hac ista inquisitione in quandam altissimam foueam relabimur. s. vtrum mundus fuerit æternus. Nam cum nos ab aliquo, qui philosophi sibi

Cõtractus diffinitio.

E nomen ascribat, inquiramus quis primo ciuitatẽ condiderit, respondebit nullum fuisse primum ciuitatis conditorem, sed ab ęterno esse ciuitates, sicut non datur apud eos primus homo nec primum tempus, nec aliquid in inchoatione primum quantum ad res naturales, ita dicet nec ciuitates esse a paruo tempore, sed æternas. Hoc tamen etiam apud ipsos, qui æternitatem mũdi fabulantur, stare non poterit. Nã non re-

peritur eadem causa in ciuitatib.& reb.artificiatis, atque in reb.naturaliter procreatis. Nam ijdẽ dicũt non esse primum hominem,quia nesciunt dare modum, per quem ille primus homo genitus fuerit.

Nã reuera,vt ipsi arbitrantur infinitę potentiæ est hominem primum produxisse, & primum tempus, & primum motum. Omnia namque ista pręsupponunt creationem, quæ fundant potestatem esse infinitam, quia si primus motus fuit: ergo ante materia non erat, quia materia non est sine motu. Si autem antea non erat, & postea fuit: cum ipsa non possit esse ex altero, quia ipsa est fundamentum, siue ex quo omnia sunt, necesse est ipsam de nihilo productam, quam productionem omnes creationẽ dicunt. Hanc autem infinitam potentiam exigere ambiguum non est, sed infinitam philosphi omnes negant, vt satis colligitur ex 8. Physicorum vbi Arist. vult Deum esse infinitum secundum durationem secũdum quòd omnes aliæ res naturales, in potentia autem siue virtute agendi infinitum esse non vult. Et magis hoc declaratur ex secundo de cęlo, & mundo vbi inquit, quòd ideo terra non mouetur, quia non est aliqua potentia potens eam pellere extra medium mundi, sed si nos demus materiam habuisse primum motum, necessitabimur dare creationem, quam ipsi refugiunt, & dicunt excedere finitam potentiam: ergo nec dant motum primum, sed dicunt motum esse ęternum. Eodem modo nec hominem primum fuisse concedent, quia si aliquis fuit primus homo, ille non fuit genitus ab illo homine: ergo ille aut homo fuit de nihilo factus, quod creare est, & infinitam potentiam præsupponit, & hoc illi refugiunt. Aut fuit de aliquo elemẽto sine aliqua parte materiæ productus. Et hoc eodem modo, vt ipsi cõfitentur, infinitę potẽtiæ est.s. rẽ gignere sine semine ei⁹, & verissime sic est.

Materiæ primæ ꝑductio creatio est cũ ipsa non possit esse ex aliquo.

Nec etiam illi, qui philosophi sunt poeticis figmẽtis assentiunt, vt cum Ouidio dicant Prometheum homines de luto formasse: eosque ad deorum imaginem fecisse de quadam parte cælestis terrę, idest, de luto, quod olim cœlo adhæserat, & retinebat cęlestem virtutem ad efficiẽdum animam. De quo Ouidius Metamor. libro 1. sic inquit.

Creare, & producere aliquid ex elemẽto sine semine reqrit potẽtiam infinitam.

Sanctius his animal: mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset.
Natus homo est, siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum mundi melioris origo.
Siue recens tellus, seductaque nuper ab alto
Aethere, cognati retinebat semina cœli.
Quam satus Iapeto mixtam fluuialibus vndis:
Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum.
Pronãque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumque videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.
Sic modo quæ fuerat rudis, & sine imagine tellus,
Induit ignotas hominum conuersa figuras.

Non ergo concedent isti primum motum, nec primum tempus, nec primum hominem, & sic de cęteris in hunc modum.

Sed de ciuitatibus alijsque artificiatis idem non est. Nam artificiata ab ipso artifice arte fiunt, ideo dato, quòd mundus ęternus fuerit, cum possent nunc de nouo fieri, ciuitates, quæ ante nunquam fuerunt: sicut ipsi videbant alia artificiata fieri, de quibus concedebant, quòd nunquam antea talia fuerunt, non tamen concedent, quòd posset nunc fieri homo: nisi gigneretur ab aliquo homine. Et si nullus homo nunc esset, dicunt impossibile esse in æternum esse aliquem hominem: ideo isti licet non possint dicere

F ciuitates esse ęternas, quia tamẽ homines dicunt ęternos, dicent ciuitates esse à multis retro sæculis, ita quòd nulla tanta hominum memoria aut libri extãt, vt sciatur quis primo condiderit ciuitatem.

Et cum arguitur contra istos, quòd non est mundus ęternus, nec ciuitates sunt à valde antiquis temporibus, quia de omnibus penè ciuitatibus dabatur auctor, aut per communem famam, aut per scriptores approbatissimos, maxime tempore Aristotelis, quando non tot sicut nunc extabant ciuitates, & omnium quasi auctor cognitus erat, & quod magis erat, sciebatur quis quam terram propulasset, & quomodo ante illa terra habitata non fuisset; ex quibus clarissime conijciebatur homines incepisse.

G Respondet Aristo. & alij, quòd mundus, & homines, & motus ab ęterno fuerunt, tamẽ multa fuerunt diluuia, quæ destruebant magnam partẽ terrę, & non manebãt ibi gentes, nec ciuitates: sed illi qui in alia orbis parte manebant, veniebant, & nouiter illam terrã habitabãt, & ciuitates atque oppida ibi constituebãt, & sic videbatur terra tunc nouiter habitari cępisse, cũ tamen infinities habitata sit. Hoc etiam manifestant per terrarum, & marium mutationes. Nam terram istam quam nos habitamus, olim marinis aquis coopertã ferunt, & eam, quę nunc sub vndis est, olim magnas habuisse vrbes, & oppida dicũt. Quod conijciũt, quia in altissimis montibus anchoræ sub terra fodiendo inuentę sunt, & conchilia antiquissima in rupium

H saxis permanent. De quo Ouidius 14. Metamor. cum transmutationes rerum naturalium sicut se habent sine aliquo poetico uelamento describeret, sic ait.

Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim, sic ad ferrum venistis ab auro
Secula, sic toties versa est fortuna locorum.
Vidi ego quod fuerat olim solidissima tellus,
Esse fretum, vidi factas ex æquore terras:
Et procul à pelago conchæ latuere marinæ.
Et vetus inuẽta est in montibus, anchora summis.

Diluuia autẽ præcessisse satis cognoscitur ex historijs gentiũ. Nã diluuiũ quoddã in Achaia tẽpore Ogygi

I regis fuit, qui cõtẽporaneus fuit Iacob patriarchæ, qđ diluuiũ in Gręcia gestum annis mille septingẽtis octogintaduobus ante Christi natiuitatem fuit, ut colligitᷣ per Isidorũ, Etym. lib. 13. in fine: & per Paulum Orosium primo de Ormesta mũdi. Ab hoc.n. antiquissimę gentiũ inchoantur historię. Vnde Marcus Varro testimonio beati Aug. in lib. 6. de Ciui. Dei. c. 6. omniũ hominum acutissimus, cum ab antiquissimis tẽporibus se historiã inchoare putaret, à diluuio Ogygi exorsus est: quasi nulla antiquiora gesta illis fuerint. Aliud diluuiũ gentiũ cognouit historia, quod Deucalionis diluuiũ nuncupatᷣ. Hoc in partibus Thessaliæ Deucalione regnãte in terra illa cõtigit. Ideo ab illo nomen assumpsit, qui qm̃ homines ad se conuenientes aluit, & in mõtibus per gemina capita montis Parnasi salua-

K uit, genus humanum de lapidibus restituisse fictione poetica dictus est. Fuit autem hoc diluuium quinque annis antequam Hebręi de captiuitate Egyptiaca liberarentur, scilicet, annis mille quingentis, & quinquaginta ante Christi natiuitatẽ, de quo Isidorus Etymo. lib. 13. & Paulus Orosius lib. 1. de ormesta mundi.

Hoc diluuium plerique gentilium in principio rerum fuisse annũciant. Nam Ouidius, qui in procemio Metamor. promittẽs se narraturum mutationes formarum à rerum origine, cum dicit.

Aspirate meis, primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Cępit historiam a diluuio Deucalionis, ut patet in eodem 1. Metamor.

Hæc

Hæc autem diluuia particularia fuerũt in Gręcia ambo, unum quidem in parte eius, quæ Achaia dicitur. Aliud in parte illa, quę Thessalia nuncupatur.

Diluuium namque vniuersale, quod temporibus Noe fuit, nulla gẽtium nouit historia, nec à tempore illo scripta aliqua extant, quia gentes adhuc rudes & bonarum, artium exortes facta stilo digna non egerunt: & ea, quę eorum temporibus saltem naturaliter memoratu digna euenerunt stylo & memorię mandare neglexerunt: aut quod verius est, nescierunt.

De factis ergo illorum temporum sola sacra historia Genesis, & Exodi nobis plenam fidem faciunt. Hoc autem diluuium gentiles philosophi, & alij contemporanei accidisse nunquam audierunt, & si audirent minime credidissent. Sicut siquis eis diceret hominem fuisse mutatũ in beluam, quod proculdubio poetice dictum ęstimarent. Nam diluuium vniuersale fieri impossibile arbitrãtur, & verissimè sic est: si solas vires naturę consideremus. Sed Deus ibi superna turaliter operatus est, quod natura complere non valuit. Sic enim ait Aristo. in 2. Metheoro. dum de diluuijs disputat, cathaclismum. i. vniuersale diluuium impossibile esse dicit. Sic enim diluuiũ Noe naturale non fuit, quod quidam de nostris putãtes se nimis astrologice loqui naturaliter accidisse ferunt. Quos clarissimis errare rationibus demonstrarem, nisi ipsũ præsuppositũ assumptæ materiæ me aliorsum distraheret. Quod quidem diluuium vniuersale non solum philosophi negãt, quia non sit causa naturaliter agẽs potens tantam aquarum importunitatem inducere, sed etiam quia hoc repugnat conseruationi vniuersi. Nam si tale diluuium accidisset, necesse erat omnes rerum species præter aquaticas defecisse. ipsi autem dicunt impossibile quouis modo vniuersi partes principaliores, quę sunt species deficere. Etiam quia hoc posito non fuisset generatio ab æterno, cum multoties fuisset intercisa per diluuia vniuersalia, quę omnia viuentia deuastarent.

Item quia hoc concesso, necesse erat dare creationem, quam ipsi nimis abhorrent. Et patet cõsequẽtia, quia cum omnia per vniuersale diluuium necessario delerentur: & tamen postea iterum omnia facta sũt, necesse ergo erat, quod aut de nihilo cuncta fierent, quod creationem esse nullus dubitat, aut de materia non per generationem speciei, & deriuationis seminalis formarent, ꝙ conformiter infinitæ potẽtię esse: atq; ęquale creationi ipsorũ philosophorũ testimonio cõfirmat. Neutrũ ergo fatebũtur fieri potuisse.

Sed dices, bene poterit stare ęternitas mundi & cõseruatio vniuersi cum diluuio vniuersali, quia sicut in diluuio vniuersali tempore Noe factum est, vt per ipsum diluuium cunctę species seruarentur: ita in alijs diluuijs, quæ cõcederẽt ipsi philosophi, fieri potuisse.

Respondetur quod etiam hoc non concederent philosophi. Nam quis talem arcam facere posset, vt in ea cunctæ res seruarentur, quæ in centum annis facta dicitur ab omnibus? quod satis consonat literę Genesis, in qua dicitur quod a tempore, quo denũciauit Deus Noe, quod volebat destruere mũdialem creaturam per aquam vsque ad ipsum diluuium transierunt centum & viginti anni, scilicet non permanebit spiritus meus in homine in ęternum, quia caro est, & erit vita hominis centum viginti anni, vt habetur Gene. 5. c. Concesso autem talem arcam potuisse ab hominibus cuiuslibet temporis compingi, quis eis centum annis ante prędiceret, vt talem arcã fabricarent? Demum dato ꝙ diluuia astrologice a multis ante tẽporibus cognosci potuissent, quis tñ mundi pereuntis tãta charitate moueret, vt ipsas immanissimas beluas, leones, vrsos, aspides, dracones, manticoras, & basiliscos, quorum sine ipsarum rerum ferocitate nomina ferocia sunt, congregare vellet, ne diluuio ingruente perirent? Et dato ꝙ hoc negociũ inexecrabile quis motus nimio mundi pereũtis amore susciperet, quomodo tamen omnium animalium species nosceret, quorum nec numerũ, nec nomina nouit? qũo ea per vastas mundi huius solitudines, & inaccessas hoĩum uias, & opacos mõtes, & immania antra ferarũ totũ orbem collustrans inquireret? quis demum inuentas adduceret? Nam quædam spẽs serpentum tanta ueneni rabie abundant, ut sola uisione interimant: quales basiliscos esse non dubium est.

Quis enim iaculos serpentes sic dictos acciperet, qui quodam impetu per aerea uecti, quodcunque animal obuium habuerit sagittarum, aut lancearũ more perforant? Vnde à iaciendo siue à iaculis nostris nomen metaphoricum assumpserunt? Quis enim dipsades acciperet, quæ accipientem siti perimunt? Quis serpentem, qui hypnale dicitur saltem uidere uelit, qui eum, quẽ tetigerit somno necat? cuius testis Cleopatra Aegypti regina, & Antonij uxor sufficiẽs est. Quis hemorrhoin, qui morsu suo uniuersum animalis sanguinem elicit, caperet? Quis precem, quis sepem, quis amoditas, quis alios innumerabiles serpẽtes, quorum tot mortes, quot nomina accipiat? quorum Africa testis est, quæ huius mali adeo fęcunda est, vt in hoc prę cæteris terris palmam ferat, de quo Lucanus in lib. 9. de bello plusquam ciuili Iulij Cæsaris, & Pompei tractans de processu Catonis in Lybiam. De hoc etiã Solinus in Polyhistor. ca. de Africa. Hę. n. pestes Lybiam pro maiori parte inhabitatam reddunt. Quis enim inter tot genera mortis tranquillam eligeret mansionem? Soli autem populli, qui Psylli nuncupãtur inter has duas lues innoxij sunt. Nam non solum eos uenena non lædunt, sed ipsos serpentes formidant, & sputo suo uenena quorumcunque hominum curant. De quibus Lucanus lib. 9. sic ait.

Africa ex oĩb. mundi regionibus serpentium feracissima.

Marmaride Psylli par lingua potentibus herbis.

Iam verò dracones, & aspides tigresq; dicere quid attinet? quorum non solum venena, quę in eis immẽsa sunt, sed, & corporum moles, & p̃ualidũ robur omnes mortales superaret. Rhinocerotẽ verò qs viribus capere audeat, cuius tãtum robur, & animi impetus est, vt nullis hominum seruire dignet de quo Iob 39. ca. sic dicit, nunquid volet rhinoceros seruire tibi? aut morabitur ad præsepe tuum? Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo, aut confringet glebas valliũ, post te? Nũquid fiduciam pones in magna fortitudine eius, vt derelinquas ei labores tuos? Nunq̃d credes ei, ꝙ sementẽ reddat tibi: & areã tuã cõgreget? Quis autẽ postremo, vt alter Dędalus, aut potius Icarus fallacibus alis assumptis aeris immensi spatia p̃uolaret, vt quasque paruas auiculas ad mundi conseruationẽ in arcam secum recõderet? His autẽ omnib. per impossibile saltem patratis cõiunctisq; in arca cũctis aĩantibus terræ, quis eis pacis legẽ indiceret? Quis amicitias tantas cõponeret? Quis taliũ fęderum beniuolus tractator existeret? vt iuxta vaticinium Isaiæ. ca. 11. Habitaret lupus cũ agno: & pardus cum hędo accubaret, & vitulus & leo, atque ouis simul morarentur, & puer paruulus minaret eos: vitulus, & vrsus pascerẽtur in simul, & requiescerẽt catuli eorum: & leo suę feritatis oblitus, quasi bos paleas manducaret, & ablactaretur infans à nutricis vberibus super foramina aspidum, & qui ablactatus esset manum suam mitteret in cauernas regulorum?

Hęc enim, & alia innumera, quę per singula nõ cõuenit explicari tã impossibilia naturaliter sunt, vt nullo vnq̃ modo philosophi talia faterẽtur: nec fuisse quidem, nec possibilia fore: si autẽ tẽpore Noe ista facta

 sunt,

F sunt, supernaturaliter facta mysterio angelorū nemo ambigit nisi insanus. Quib. etiam quouismodo concessis: quis tamen arcā a foris bitumine clauderet: ne eam pluuię subintrarent? Nam hoc a solo Deo fieri potuisse sacra scriptura testatur, cū dicit Gen. 7. Quod ingresso Noe in arcā dn̄s clausit a foris. Nullo modo ergo hoc philosophi, aut excogitare aut credere possent, si quis enarraret. nullatenus ergo diluuia vniuersalia philosophi fatebantur. Particularia quidē non solum fatētur, sed ēt ad defensionem positionis suę de mundi æternitate ea necessaria putant, nec.n. vllū eis fortius, aut verisimilius adinuentum est. Sic namq; respondent cum quis arguat, si mūdus ęternus est, qūo scientiæ in infinito tempore retroacto inuentę non G sunt, cum, vt Arist. ait in 1. Eth. tempus bonus cooperaor est horū, & per tempus artium additamēta facta sunt, cum ergo infinitū pręcessit tempus infinita experientia fuit, quæ sufficiens erat ad inueniendam omnem artem. Dicunt.n. ꝙ scientiæ infinitis vicib. perditæ sunt & inuentæ, nec.n. nunc nouiter inuentę sunt, quia fuerunt in alijs sęculis, quę fuerunt ante nos. Dicebant tamen, ꝙ qn̄ per diluuia maior pars orbis deperibat, saluabantur ex diluuijs illis quidam homines qui olim fuerant ignorātes, in quib. nulla scientia mā sit. Sed cum alijs possessionib. quę in diluuio perierāt extincta est. necesse ergo fuit, ꝙ ad hoc vt artes essent iterum nouiter ab ipsis inquirerentur fundamentis. H Hæc.n. est responsio Aristotelis in 2. Politicorū, cum tractat de legib. valde irrationabilibus, quæ antiquis temporib. apud Gręcos fuerunt, inter quas vna, quam ipse ponit, erat, ꝙ viri possent vendere vxores suas, vel eas inuicem commutare. Asserit.n. hanc & alias iniustissimas, quas ipse ponit in prædicto. 2. Politicorum conditas esse a quibusdam rudibus valde hominibus, qui diluuia euadere potuerant. Apud hos igitur quæstionis nostræ certitudo nulla est. s. quis primo, aut quomodo condiderit ciuitates.

Ouidius autem in 1. Metamor. vbi quęstionē istam aliqualiter tangit, testatur in prima ętate sęculi vrbes non fuisse, sed ꝙ in secunda domus, & vrbes inceperint, nec distinguit Ouidius ætates per annorum durationes, vt nos distinguimus, nec totidē distinguit, vt I nos, Quatuor namq; solas ponit. Has quippe per qualitates diuisit: primam auream nominans, argenteam secundam, ęneam tertiam. Quartam verò ferreā nuncupauit. Primam dicit fuisse sub Saturno, quia ætates illas per tempora deorū suorum denominat. Et licet illa prima ætas, quæ ruditate hominū insignis fuit, sub dijs omnib. qui Saturnū præcesserunt fuerit. s. sub Demogorgone cæterisq; tartareis filijs: quia hi tamen, vt ipse tartarus apud antiquam gentilitatē obscuri sunt, de eis mentio nō fit, licet de eis Tullius in libris trib. de natura deorū disputauerit. Per Deos ergo cęlestes qui nobilitate loci ipsi quoq; nobiles sunt, & famosi antiqua gētilitas tempora sua describit. Quorum pri- K mus Cęlus fuit: siue Aether, vt alij nomināt, aut Vranon, vt quibusdam placet. In his autem licet nomina diuersa sint, nullo tamen modo credēdum est discrepare substantiam. Omnia namq; cœlum notāt. Nam Vranos Græco Idiomate palatum vel cœlum signat. Hic autem Vranos siue Aether, vt Firmianus Lactantius de natura deorum libro primo prodit, Saturni genitor extitit, Saturnus vero Iouis.

Prima ergo ætas sęculi, vt fatua cōfingit gentilitas, quæ antiquissimos Deos illos, & obscurus habuit, ab vltimo eorum, s. Saturno nomen accepit. Saturnum autem & Iouem tempore Iacob Patriarchæ, quo in Aegyptum cum prole sua descendit fuisse dubiū non est. Quod ex cōcordia antiquarum historiarum cum descriptionib. Poeticis conferendo vtraq; assignationem temporum sacræ scripturę, constat liquidissimis argumentis.

In hac ætate dicit Ouidius non fuisse vrbes nec domos, quia reuera necesse non erant. Domus namque ad importunitatem temporum expellendam inuētæ sunt. In illa tamen prima ætate nulla talis importunitas fuit, quia, vt ait idem Ouidius Metamorphoseos libro primo.

Ver erat æternum, placidiq; tepentibus Euris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores.

Vrbium etiam necessitas non erat, quia vrbes quędam contra hostiles impetus defensacula sunt. In hac autem nulla hostilis erat aduersitas, vt ait Boetius de consolat. Metro. 5. vbi primæ ętatis laudes describit. De hoc idem Ouidius vbi supra sic ait.

Nondum præcipites cingebant oppida fossæ
Non tuba directi · non æris cornua flexi
Non Galeæ, non ensis erat, sine militis vsu
Mollia securæ peragebant Ocia gentes.

Secunda ętas, vt ab his gentilibus computatur, fuit Ioue imperante in regno Cretensi. In hac aūt domos factas Ouidius asseuerat, de ciuitatib. autem subticet. Sed satis euidens est, eum ciuitates concedere in ætate illa, cum Iuppiter ipse, sub quo secunda ætas computatur, in ciuitatibus Cretensium regnauerit.

In principio tamē huius secundę ętatis dicit homines ex temporis importunitate ad domorum qualēcunque inuentionem coactos. Nam cum ætate priori ver fuisset æternum, nunc hyemes & frigora, niues, & pluuia grādinibus mixta fuere. De quo idem Ouidius vbi supra sic ait.

Postquam Saturno tenebrosa in tartara misso
Sub Ioue mundus erat, subijtq; argentea proles.
Auro deterior: fuluo preciosior ære.
Iuppiter antiqui contraxit tempora ueris.
Per quæ hyemes, æstusq;, & inæquales autumnos:
Et breue ver spatijs exegit quatuor annum,
Tunc primum siccis aer feruoribus vstus
Canduit, & ventis glacies astricta petendit
Tunc primum subiere domos, domus antra fuere.
Et densi frutices, & iunctæ cortice virgæ.

Ecce qualiter Ouidius ciuitates ante Iouis tempora fuisse non vult. Sed cōstat eum valde falli. Iuppiter nāq; & Saturnus tempore Iacob Patriarchæ cū descendit in Aegyptum fuisse constat, vt pauloante dicebam. sed quis eo tempore multas Aegyptias vrbes fuisse non sciat? Quis vrbes terræ Chanaam? Quis vrbes Palesthinorum, atque Orientalis Mesopotamiæ? Quis Pentapolim. i. quinq; ciuitates Sodomorū, apud fluenta Iordanis, vbi nunc mare mortuum, siue mare Salinarum nuncupatur, pręcessisse ambigat ex multis retro temporib. quarum quatuor vltione cœlesti cōflagrasse ipsa loci facies monstrat. Quinta vero Segor precibus Loth tunc seruata vsque hodie non cōsumpta manet, & oppidum Palmæ nominatur. Quamuis quidam de nostris omnes quinque incendio deletas existiment, quos ex sacra scriptura decipi notum est. Quis etiam tunc illam antiquissimam Babylonem a multis temporibus ante Saturnum dubitet extitisse, nisi qui sacram scripturam Genesis, aut nesciat, aut non recipiant.

Firmianus Lactātius in libris, qui de natura deorū, dum constructionis ciuitatum causas emulget, sic ait fuisse olim homines vitam degentes solitariam, non quidem pp virtutis excellentiam, sed propter illius sęculi ruditatem insignem. sic namq; necesse erat, quia vt apud Aristotelē notū est, qui singulariter viuit, aut Deus, aut bestia est. Hi autē cum à bestijs vrgentibus

multas

multas molestias paterentur, viderentque sic singulariter viuendo eis obsistere non posse, ipsa vexatione intellectum apponente in vnum multi coacti sunt, vt sic vnita pluralitas singularibus virib⁹ maior esset, politicas communicationes facere inceperunt, vrbes & oppida atque viculos extruentes. Sic autem paulisper ex communi experientia, quia vt ait Salomon ferrū ferro acuitur, & amicus exacuit faciem amici sui. Erudita illa quondam indocta rusticitas leges, & alia humanæ communicationis commoda inuenerunt. Iste autem conditionis ciuitatum causam reddit, tempora autem non designat. Tullius autem lib. I. Rhetoricæ veteris in procemio, vbi de virtutibus, atque laudibus eloquentiæ latè agit, tantas dicit eloquētiæ vires, vt per eam sæcula conciliata fuerint. s. ꝙ cum in antiquis sæculis homines sine vlla communione sine vllo fœdere vitam solitariam agerent: aliquis, cui natura parens ingenium altum, & ingenio accommodata verba tribuerat, rude illud sæculum, & nimis barbaras gentes eloquētiæ viribus ad communicationem politicam inuitauit. Ecce enim licet omnes isti verisimilia dicant, vera tamen non proferunt.

Ego autem sacræ Scripturæ secutus vestigia huius quæstionis veritatem breuissime explicabo. Cum. n. primum parentem Deus formasset de limo, vt sacra Genesis historia profitetur, eumque in paradisi delitijs collocasset, ille protinus fœlicitatem paradisi sua infidelitate demeritus per longa terrarum spatia ab illis beatis sedibus exulauit. Cumque cum vxore sua, vt Iosephus Antiquitatum libr. I. refert, & cæteri doctores chronographique cōsentiunt, in terra, quæ postea Chanaan, siue Palesthina, aut vulgatiori nomine Iudæa dicta est, in parte terræ, vbi postea Hebron ciuitas constructa est, quæ per octo leucas distat ab vrbe Ierusalem, vt patet in li. de Descriptione terre Sanctę Deus collocauit. Vbi cum sua posteritate satis miserabiliter sceleris sui conscius eiusque pœnas luens vsque ad mortem vixit. Huius rei testis est vallis quædā magna apud Hebron, quæ ab antiquissimis seculis vsque in hodiernum diem vallis lachrymarum ab incolis appellatur, eo ꝙ ibi Adam primus ille parēs defunctum, vel potius occisum filium suum Abel centum annis incōsolabiliter planxerit. Et ne quisquam calumnietur hæc apocripha esse, & nolle animū suū apocryphis accommodare sentētijs, accipiat aliud firmius testimonium de ipsius sacræ Scripturæ veritate prolatum, quæ clarissime Adam primum hominem in ciuitate Hebron sepultum dicit, vt patet Iosue 14. c. in fine, cum dicitur. Nomen Hebron ante vocabatur Chariatharbe: Adā maximus ibi inter Enachim situs est. Hæc autem est causa, quare Hebron Chariatharbe dicta sit, idest ciuitas quatuor virorum, vt litera Iosue aliqualiter, & ex parte innuit, ꝙ ibi 4. patriarchæ sepulti sunt. s. Adam primus, & Abraham, Isaac, & Iacob: si ergo ibi Adam sepultus est, ibi etiam vixisse satis liquet; quia gentes illius primæ ætatis varia loca non discurrebant, nec maria factis ratibus persaltabant, vt ait Seneca in tragœdia septima, cuius titulus est, Medea in carmine. 4. quod incipit. Audax nimiū, qui freta primus. & Boetius de Consol. lib. 2. Metrop. 5. sic ait.

Adam de Paradiso Terrestri eiectus i Iudæam trāslatus est.

Vallis iuxta Hebron lachrymarum.

Nec mercibus vndique lectis
Noua littora viderat hospes.

De quo Ouidius Metamor. libro I. sic ait.

Nondum cæsa suis peregrinum, vt viseret orbem
Montibus in liquidas pinus descenderat vndas.
Nullaque mortales præter sua littora norant.

Iste autem Adam ab illa fœlici ciuitate Dei exul in hac erumnosa lamentabilique tellure, illius quam ꝑdiderat beatissime ciuitatis memoriam semper agēs caducam vrbem construere non curauit.

Cum autem esset Adam annorum 130. vt ait Methodius martyr, qui secula per millenarios scripsit, & consonat translationi interpretum 70. Cain Abel fratrem suum inuidia motus occidit, quod tamen litera Hebraica, & trāslatio Hieronymi, quæ pauciores annos ponit, ante annum 130. vitæ Adæ factum esse asseuerat. Nam anno 130. Adam filium suum Seth genuit, vt patet Genesis ca. 4. quod tamen post mortem Abel factum esse scriptura denuntiat. Nam & ipse Adam cum genuisset filium suum Seth, & ei nomen imposuisset: reddens nominis impositi rationem, dixit. Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.

Eo autem tempore Cain in pena sceleris sui vagus atque instabilis, & tremens factus oculis parentis sui comparere non audens, acepta clam vxore sua Calmana, quæ pariter soror erat, vt illius temporis necessitas exigebat: egressus a facie dñi, vt scriptura Genesis ait, perrexit in terram Orientalem: & tūc sequitur ibidem textus. cognouit autem Cain vxorem suam, quæ concepit, & peperit Henoch, & ædificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius ex nomine filij sui Henoch. Ecce enim verissimè prima orbis ciuitas, quæ a secundo homine facta est. Et rectè quidem, nec sine mysterio factum est, vt inquit Aug. 15. de Ciuit. Dei.

Ciuitas prima ædificata est a Caī

Duæ enim ciuitates sunt, quarum vna ciuitas Dei, alia autem ciuitas dæmonis dicta est. Quæ duę simul inceperunt simulque percurrunt, vtraque in perpetuum duratura. Ciuitas autem diaboli in hoc labenti seculo bonum suum habet, post vero sola ei supplicia manent, ideo conueniens fuit, vt ipse, qui inter homines primus ciuitatis diaboli caput extabat primam in terris cōderet ciuitatem. Quod quidem de Cain proculdubio dixerim. ipse namq; est, qui inter homines primus Gehennæ incendijs cum diabolo, & angelis eius deputatus est. Recte ergo iste primus condidit ciuitatem. Quamquam de hac ciuitate quomodo construi potuerit, cum solus Cain cum filio suo Henoch extarēt cum nullos alios, vsque ad illud temporis exprimat scriptura. Et dato ꝙ posset, ad quid constructa fuisset, cum ciuitas multorum ciuiū sit incolatus: alia satis magna difficultas est, de qua alibi dixisse sufficiat. Hanc enim late disputat Augu. 15. de Ciuit. Dei.

In illa autem prima ætate, quæ s̄m computationē literæ Hebraicæ, quam Biblia nostra tenet, habuit annos mille sexcentos quinquagintaquatuor. Secundū vero septuaginta interpretes longe plures, s. duo millia & ducentos & quinquagintaduos, nullam aliam fuisse ciuitatem, nec legitur, nec creditur, quia successio ciuitatis Dei, quæ per lineam Seth ab Adam texebatur, tanquam in terra hac peregrina luteam ciuitatem construere noluit. In secunda autem ætate, quæ post diluuium secuta est, cū cępissent homines multiplicari, quasi centum annis post diluuium, vidētes sedes illas, in quibus eatenus post diluuium manserant esse habitationi eorum incongruas. s. ipsam terrā sitā inter mōtes Armeniæ, siue Ararath, vt nominat scriptura, quia asperrimo situ montuosa est, venerunt ait scriptura à parte Orientali, s. per latus montis Caucasi, qui in latere Septentrionali orbis est, quæ tota terra nunc Parthia, & Aretusia, & Assyria, atq; Media dicitur, tota montibus asperis eleuata, cumq; multum processissent inuenerunt campum. i. terram planā in terra Sennaar, & habitauerunt in eo. De quo Gen. 11. c. & tūc dixit alter ad alterum: Venite faciamus lateres, & coquamus eos igni, habueruntq; lateres pro saxis, & bitumen pro cemento, & dixerunt venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius cacumē pertingat in cęlum, & celebremus nomen nostrum anteꝗ

diuidamur in diuersas terras. Nec enim ista turris ad ascendendum in cęlum facta est, vt quidam inscij arbitrantur. Nam huius ciuitatis, & turris conditor præcipuus Nemrod fuit, qui postea ibi regnauit. Hic aūt vt Iosephus in 1. lib. Antiqui. testatur, & Eusebius Cęsariensis atque Lucas Tuden. in Chronicis suis Astrologiæ repertor & Geometriæ fuit, & in naturalibus magnus. Cum ergo astrologicè cognosceret cœlum primum valde distare à terra: impossibile etiam esse cognosceret cunctis mortalibus turrem illuc accedētem construere. Nam & tota ipsa terra in vnum aggerem acutissimum conglobata, atque in modum turris extenta a centro terræ vsque ad cœlum Lunæ minime pertingeret.

Nemrod Astrologiæ, & Geometriæ repertor fuit.

Item quia sciebat naturaliter aeris interstitiū medium ita frigidissimum esse, vt nihil in eo viuere possit. Quo modo ergo ædificarent, qn̄ illuc peruenirēt?

Item sciebat sphæram ignis orbiculariter extensam esse antequam veniatur ad cœlum: quomodo ergo per eam transire possent, aut quidquam cōstruere? Nullo vnquā modo talis amentia, in caput ipsius Nemrod ædificatorum principis ascenderet. Nec q̄squā in hac parte se tueri potest ea fabula, qua dicitur gigantes cum dijs cœlestibus decertasse, vt eos a cœlo excluderent. De quo Ouid. Meta. lib. 1. quæ fabula apud omnes tam historicos quam poetas, quam vulgatissima est. Nam ordo ipsius fabulæ istorum intentioni repugnat. Non enim turrem, aut ciuitatem isti construxisse feruntur, sed montes montibus superposuisse, ita vt super montem Pelion, mōs Ossa positus esset, & super hunc mons Olympus: deinde cæteros thessaliç montes superponere laborarēt, nisi eos omnipotens princeps ille deorum misso fulmine deiecisset. De quo Ouidius vbi supra sic ait.

Affectasse ferunt regnum cœleste gigantes,
Altaque congestos struxisse ad sydera montes.
Sed pater omnipotens misso perfregit Olympum.
Fulmine, & excussit subiectum Pelion Ossæ.

Item dissonant ista duo facta. Nam turris, & ciuitas Babylon in Chaldæa, quæ pars Asiæ maioris est constructa fuit. Fabulosum autem bellum gigantū, quod bellum quoddam verum illis temporibus factum gerit, sub cortice in Thessalia, quæ nunc Thessalonica, siue Salonica dicitur, & pars Græciæ est, accidit. Causa ergo verissima huius turris magnæ, secundū quòd in litera Gen. 11. c. exprimitur fuit, quia homines iam multiplicati in diuersas orbis partes discedere moliebantur, vt aliquid magnum atque admirabile maneret, quod totum genus fecisset humanum, turrim illam magnam & ciuitatem fortissimam facere inceperunt. Et ista quidem intentio satis honesta videbatur saltem in cortice. Et dato quòd postea multa opera ab hominibus fierent, nullum tamen ita excellens esset, sicut illud, quod totum genus simul condidisset humanum.

Quare turris Babyloniæ condita fuit.

Quod clarè litera nostra innuit, dicēs: Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum, & celebremus nomen nostrum, idest faciamus illam famosam antequā diuidamur in terras. Aliter autem habet hic litera Hebraica, s. celebremus nomen nostrum, ne diuidamur in terras, quod quidem aliam longe distantem sententiam facit. s. ꝙ homines illius temporis volebant simul morari, quia cognati erant, & ex similitudine speciei se diligebāt, & ad hoc elegerunt terram Sēnaar, quæ valde plana, & campestris est, vt omnes ibi caperentur, & quia cōtingeret, immo necesse esset ex aliquibus causis homines recedere ab illo loco habitationis ad aliquas alias partes terræ. Et quia terra inuia esset, vtpote in

F alijs locis non habitata, nescirēt regredi ad locum habitationis hominum: voluerunt ergo facere quādam turrim, quæ ad cœlum pertingeret, idest quæ esset altissima saltem pertingens vsque ad nubes, vt hęc altitudine sua, & latitudine vbique. s. in partibus terræ satis distantibus videri posset, ideo homines videntes illam, quantumcunque a loco cōis habitationis distantes redire possent, & nō perderentur locorum recessibus. Et hoc sonat litera, cum dicit celebremus nomē nr̄m. i. faciamus aliquid famosum. s. ꝙ ista turris ita alta sit, ꝙ vbicunq; sint homines sciant hunc locū cōis habitationis hominum. Et hoc est nomē loci esse celebre, siue famosum. Ne dispergamur in terras, idest

G ꝙ ista tanta turris altitudo facta fuit, vt homines non dispergerentur, q̄a si recederent a loco illo cōis habitationis, si nihil esset, per quod reducerentur, nescirēt redire. Et si dispergerent̄ per terras, existente aūt turre ita altissima, viderent eam vbique, & sic nō dispergerent̄ per terras. Est aūt, vt arbitror, ista litera hebraica conuenientior, q̄ litera nostra, quia existente litera nostra, non vr̄ ratio quare Deus moueri debuerit rationabiliter contra ædificantes talem turrim. Existente aūt litera ista hebraica, quam nunc secutus sum, cōuenienter motus fuit Deus ad puniendum istos destruendo eorum ædificationem. Nam si turrem, vt ipsi volebant, construxissent, altissimā & vrbē, oēs gentes ibi habitassent: Deus autem hoc noluit: multa. n.

De his latè loquit̄ Abulen. in Gen. cap. 11.

H inconuenientia ex hoc secuta fuissent. Etiam ꝙ ibi vnitas humanæ linguæ, quæ ab humani generis exordio extiterat destructa fuit, saluberrimū humano generi fuit, de q̄bus oībus alibi satis late dixisse sufficiat. Hęc ergo est illa magna Babylon secūda totius orbis in prioritate ædificationis, & in secunda ætate prima, q̄ iō cæteris totius orbis ciuitatibus excellentior fuit, quia totum genus humanum ad eā construendā conuenit. Post hāc vero creberrime in orbe ciuitates cōditæ sunt, de quibus propositi nostri differere nō est. De ciuitatibus autem tanta dicta sint, vt earum vera patefiat origo. Assumpti Paraphi necessitas exigit disseri, q̄d sit ciuis, & quid ciuitas, & vtrū ciuitas monarchica, & aristocratica, & oligarchica, & timocratica, & democratica in spē idem sit, utrū quemlibet ciuē

I fieri contingat fm̄ q̄libet politiam: & quid ad hoc ꝙ quispiā ciuis sit, requiratur: & quod sit optimū genus ciuitatis. Multa quoque in hunc modum, quę vt in 1. lib. Aeneid. iuxta Virgilium Aeneas ait,

Fortè olim meminisse iuuabit.

Quoniam Arist. in 2. Politic. vbi Paraphū istū locat, facit eum introductorium ad Politiā Socratis & Platonis, in qua statuebat vxorum possessionūque cōitas, nos quoq; ꝯformiter ad huius Paraphi declaratiōnē de vxorum cōitate primò q̄onē ventilabimus. s. vtrū vxorū pluralitas in Politia Socratis, & Platonis iustū quicq̄ statuit, vel sit extra terminos rōnis. Intentio q̄ōnis vtrū Politia Socratis & Platonis, q̄ constituit vxo-

K rum cōitatē contineat aliquid iustum, vel non. Et arguit̄ primo, ꝙ contineat aliquod iustum, & sic illa politia, siue politicus ordo rectus est, qui reducit ciuitatem ad maximā vnitatem, sed cōitas vxorum & filiorum facit ciuitatem maxime esse vnā, ergo est recta. Maior patet, quia ciuitates & quælibet aliæ res, dum magis vniunt̄, magis sunt ens, & magis stabiles. Nam regnū in seipsum diuisum desolabit, & domus supra domum cadet iuxta verbū Saluatoris, vt patet Matt. 12. c. Et ibidem: Oīs ciuitas vel domus ꝯ̄ se diuisa non stabit. Et Boe. de Consol. lib. 3. Prosa 10. probat ens, & vnum esse idem, & dū aliquid magis accedit ad naturā vnitatis magis accedere ad naturā entitatis. Minor s. ꝙ cōitas vxorū faciat magnā vnitatē, quia si est cōitas vxorum, oēs vxores oīum erunt vxores vnius viri,

& om-

& oẽs viri erũt mariti vnius cuiuslibet vxoris, & sic tota ciuitas quãtacunq; sit, erit quasi una domus. s. sicut vnus vir, & vna vxor. Itẽ ille ordo politicus est valde iustus, q constituit magnũ amorẽ in ciuitatib. sed cõitas vxorum, & filiorum magnum amorem constituit in ciuitatibus: ergo talis politia est valde iusta.

Maior patet, quia ciuitas consistit in quadam communicatione, quę maxime durat, quãdo maior amor est. Sic.n. ait Arist. 8. Ethi. ꝙ conditores politiarũ magis curant de amicitia quam de iustitia: quia existente iustitia adhuc opus est amicitia. Existente autem amicitia non est opus iustitia. Minor. s. ꝙ communitas virorum, & filiorum constituat amorem magnum in ciuitate patet, quia sicut inter patrem & filium, & matrem & filiam, vxorem & virum est quidam gradus amoris excellens omnes alios gradus amoris: ita erit in tota ciuitate talis excellẽs gradus amoris: quia omnes diligent minores se vt filios, cum quilibet quemlibet vt filium habere possit, quem tantum in ętate excedat, vt secundum naturam eius filius esse posset: etiam quia omnes fęminę diligent omnes viros, vt maritos, & omnes viri diligent omnes fœminas de ciuitate tanquam vxores suas.

In cõtrarium videtur, ꝙ iste politicus ordo non sit cõueniens: quia illa politia, quæ statuit in ciuitate maximas inimicitias est valde mala: sed per talem cõmunicationem vxorum fiunt in ciuitate maximę discordiæ: ergo politia, in qua vxores statuuntur cõmunes, pessima est. Maior patet, quia ciuilis communitas pacem desiderat, & pace conseruatur, per seditiones verò subito perit. Minor per communicationẽ vxorum fit in ciuitate seditio. Patet, quia aliqua fęmina esset cęteris pulchrior, quam multi simul peterent, & sic seditiones mutuæ inexorabiles nascerentur.

Ad declarationẽ lucidiorem quęstionis apponentur aliquę conclusiones, quarum prima sit.

PRIMA CONCLVSIO.

Legislator non debet ponere optimas leges, nec optimam politiam.

Legislator volens condere aliquam politiam non debet ponere optimas leges, nec optimam politiam. Pro quo sciẽdum, ꝙ differũt politia & lex. Nam politia est, quidam ordo, ſm quem debent conuenire ciues ad constituendam ciuitatem. Lex dr̃ esse quędã regula, quę imponitur ipsis iam existentib. ciuibus, vt pote si aliqui conuenire debent ad cõstituendam aliquam ciuitatem, necesse est, vt primo quã conueniãt habeant inter se quẽdam ordinem. s. vel ꝙ constituãt super se vnũ, qui semper præsit, aut ꝙ omnes per tempora æqualia præsint, aut ꝙ virtuosi præsint: vel illi, qui reliquis potentiores sunt, & sic de alijs modis.

Ista aũt talis ordinatio necessaria est eis, antequam conueniant ad aliquid constituendum. Nec est possibile vllo modo fieri ciuitatem, nisi talis interueniat à principio. Nã sicut in naturalib. forma necessario præcedit compositum, sine qua impossibile est aliquod compositum esse: ita in politicis necesse est quandam præcedere formam, quæ efficiat vnam ciuitatẽ. Nam si inter multos homines nõ sit aliqua coordinatio ad inuicem, nullo modo facient vnam ciuitatẽ, aut quid vnum, cum ipsi sint naturaliter multi, hæc autẽ coordinatio politia siue politica nuncupatur. Lex autẽ est quoddam ius constitutum superueniens ciuitati iam conditæ consistente politia. Habet ista cõclusio duas partes. Prima est, ꝙ legislator cõstituens ciuitatẽ non debet inquirere optimam politiam. Quod probatur quia politiarum quædam bonæ sunt, quędã verò ma-

A læ & vitiatæ, vt ait Philos. in 3. Polit. Bonæ sunt tres. s. Monarchica regalis, & Aristocratica, & Timocratica. Tres alię vitiatæ sunt, Monarchica tyrannica, & Oligarchica, & Democratica. Monarchica regalis dr̃ cũ vnus dominatur politię, & ille rex est, qui principatus ab vnitate principis Monarchia Grecè dictũ est. Aristocratica politia est illa, in qua principatus est Aristocraticus. i. virtuosus. s. ſm gradum virtutis: ita ꝙ sit aliquis populus sic ordinatus, vt in eo principes eligantur ſm virtutem: ita ꝙ qui magis virtuosus est quantũ ad regimen politicum magis regat: qui autem minus virtuosus est, minori pficiatur principatui & isti principes multi sint. Sic.n. est principatus inter virum & vxorem. Vir.n. quia uirtuosus est secũdum naturam. i. prudentior ad regendum, totius domus summa ei regenda

Quid Aristoc polit.

B committitur, vxor autem, quia naturaliter nõ est ita prudens, suscipit res minores regendas.

Tertius principatus timocraticus dr̃, siue politia timocratica, & est vt ait philosophus media inter politiam Oligarchicam & Democraticam: cum sit principatus in hominib. medijs, qui nec pauperes sunt: nec valde potentes & diuites, de quo Arist. in 4. Pol. c. 9.

Aliæ tres sunt vitiatæ, vt patet quia sunt contrariæ trib. rectis politijs. Prima est Monarchica tyrannica, in qua vnus principatus non sequens iustas leges, sed quidquid vult lex est: vel quia nõ intendit vtilitati politicæ: aut quia dominatur contra, voluntatem subditorũ. De qua in 3. & 4. politi. Secunda est Oligarchica in qua dominantur aliqui solum quia potentes sunt,

C aut diuites sunt. De qua in 4. Polit. c. 5. Tertia est Democratica, & hoc quando populus totus imperat siue pauperes siue simplices, & quicunq; & hoc siue summa principatus consistat apud omnes simul siue per sortes aut tempora omnes de populo principẽtur. De qua in 2. Politicorum. c. 3. & in 4. lib. c. 5. cuius multæ species sunt. Inter has autem politias optima est ſm se Monarchica regalis, quia non est discordia in vno principante, sicut in multis. Etiam quia principatus ille politicus est melior, qui magis assimiletur naturæ principatui. Sed principatus Monarchicus magis assimilatur principatui naturæ: ergo melior est. nã principatus ſm ordinem naturæ est eo ꝙ ille nũquam er-

D rat: nec vsq; nunc erraui. Et qa vt ait Arist. in 12. Met. entia nolunt male disponi. i. res naturales nolunt male eis dominari, ideo necessario dandus est optimus principatus inter res naturales. Et sic dicunt Philosophi; ꝙ non potest mundus melius regi quam regitur, & concludit ibidem Phil. in vltima propositione 12. Met. Mala.n. est pluralitas principũ, bonus ergo vnus princeps. Iste tñ principatus Monarchicus, qui optimus est, non conuenit politiæ: quia difficile est omnia committere vni viro, vt ait Arist. in fine 3. Polit. maxime qñ isti viri non assumuntur per electionem: sed ex successionib. accipitur. Et sic interdum pessimum vitum regnare contingit, & destruere politias. Volũtas .n. humana malus canon est. vt ait Philos. 9. Eth. ideo Arist. nullo modo vellet politias regales esse, quia ual

E de periculosæ: sed quendam alium modum habere principatus, vt patet in 3. Poli. c. vlt. Post hunc principatum optimus est Aristocraticus, qui est ſm uirtutem, sed nimis seditiosus est. Nam cũ hic fiat electio ſm virtutem, illi qui eliguntur in principes approbantur a populo tãquã meliores, & ille, qui ad maximum principatum eligitur, vt melior omnib. alijs tam principib. quam noñ principib. habetur. Et tunc potentes illi, qui non ita virtuosi sunt, & non eliguntur ad principatus, videntes alios valde minores in potentia præferri sibi in dignitate, & tanquam meliores reputari liuore stimulati concitant seditiones, & faciũt dissensiones a politia. Iste ergo principatus securus non est.

eſt. Eodem modo quaſi concludit Ariſt. de timocratico principatu, qui eſt tertius in bonis.

Manent ergo tres politiæ vitiatæ. ſ. Tyrannica, Oligarchica, & Democratica. De his autē tertiam. ſ. democraticam dicit eſſe conuenientem ciuitatib. quia iſta ſeditioſa non eſt cum apud totum populum maneat principatus, & omnes æqualiter dominētur. hãc ergo concludit Ariſt. in 3. Poli. eſſe meliorem ciuitatibus licet ipſa ſecundum ſe vitiata ſit: cum in ea efficiantur principes illi, qui indocti ſunt, & naturaliter apti ad ſeruiendum. Volens ergo conſtituere ciuitatem, non debet optimam eligere politiam.

Secunda pars erat, ꝙ non debet legiſlator ponere optimam legem. Et patet, quia ſicut ſe habet politia, ita ſe habent leges. Nam non conueniunt eędem leges in Monarchia, & Ariſtocratia, & ſic de cęteris politijs: ſed optimę politiæ conueniunt optimæ leges: & peſſimæ leges peſſimæ politiæ, quæ eſt Tyrannica. Leges optimæ, quæ ſunt regales, vel Ariſtocraticę deſtruerent politiam: nec eſſet conueniēs legiſlator: ſed optimam politiam non debet eligere ille, qui condit ciuitatem: ergo nec debet eligere ille optimas leges: ſed ſicut debet eligere politiam conuenientem huic populo: etiam ſi illa non ſit bona ſecundum ſe: ita debet eligerere leges conuenientes illi populo & politiæ, quæ non ſunt bonæ ſecundum ſe, ideſt totaliter.

Patet autem hoc in naturalibus. Si enim medicus daret cibum, aut potum ægrotanti: nunquam deberet dare cibum, qui ſecundum ſe eſt ſanus: ſed cibum & potum, qui illi ægrotanti eſt ſanus. Nam cibus eſt ſimpliciter ſanus, qui eſt conueniens corporibus ſimpliciter ſanis: ſicut ille cib. eſt delectabilis, qui eſt delectabilis guſtui bene diſpoſito: ſed corpora ægrotantium non ſunt ſimpliciter ſana: ergo impoſſibile eſt conuenire eis ſimpliciter ſanos cibos: ſed eos, qui ſunt ſanos ſibi vel ſecundum quid.

Itē ſiquis pueros teneros educaret, vt eos pulchros & corpulentos efficeret: non deberet eis dare cibum, qui eſt nutritiuus ſimpliciter, ſed qui eſt nutritiuus illorum. Nam cibus nutritiuus ſimpliciter, non eſſet nutritiuus puerorum tenerorum, cū eſſet eis adhuc indigeſtibilis. Debet ergo legiſlator cōſiderare in dando leges, ꝙ non det optimam legem ſimpliciter: ſed optimam illi politiæ. Nã fortè ille populus, cui datur lex erit imperfectus, & non poterit tolerare legem perfectiſſimam. Si enim exquirātur legiſlationes humanæ quotquot ab exordijs ciuitatum datę ſunt, non reperietur aliqua bona ſimpliciter. i. quę cōtineat omnia, quæ continet ſim pliciter bona, & in nullo deuiet ad aliquid, quod in ſe malum eſt, & cōtineat aliquem defectum. Nec eſt hoc ex ignorantia legiſlatoris: quia ſic ex induſtria factum eſt. Nec etiam vocabūtur malæ leges propter hoc: ſed conuenientiſſimè, quia conueniunt fini & ſtatui politico. Immo ſiquis vellet tollere omnes defectus legum faciēdo eas optimas ſimpliciter, faceret eas peſſimas: & nullo modo conuenientes politiæ, cui dabat eas. Sola lex Euangelica eſt ſimpliciter bona, quæ omnia mala prohibet, & ad actum omnis virtutis incitat. Si ergo aliquis vellet ponere optimam legem alicui politiæ imponeret ei legem Euangelicam, & vetaret omnia mala. ſ. meretrices, & ſimilia. Sed hoc erat deſtruere politiam. Licet ergo lex Euangelica in ſe optima ſit, & ſola ſimpliciter bona: ſi tamen imponatur alicui politiæ, peſſima eſt. Stultus enim legiſlator ille eſſet, qui legem Euangelicam totaliter ſub punitione in politia ſua cuſtodiri mandaret. Quomodo autem iſta duo ſtent. ſ. quod lex Euangelica ſit optima ſimpliciter, & tamē ſit mala cuilibet politiæ, in alia repetitione declaratum fuit. Cū ergo optima politia ſit, quæ maximè a malo vetat, & maxime ad virtutem incitat, & promouet, & nulla lex ſiue conſtitutio ſit, quæ magis hoc faciat, quam conſtitutiones Monachorum & fratrū, in quibus quiſque profitetur obedientiam continētiam & paupertatem: qui voluerit dare alicui politię optimas leges, det eis leges Monachorum. Quo quid ſtultius excogitari poteſt, quam facere aliquam talem politiam? Et hoc obſeruauit Deus in dando legē Hebręis. Nam quia dabat hominibus imperfectis: non dedit legem optimam, ſed continentem aliquos defectus a perfecta, & tamen hæc erat illi populo conueniens.

G Quare autem in lege Euangelica ſic factum non fuerit, alibi dictum eſt. Non debet ergo legiſlator optimam politiæ dare legem: quia illa omnia mala vitaret, quod nō oportet eſſe, vt declaratum eſt. Et ſecundum hoc intelligitur illud. c. nam & concupiſcentiã. extra de conſtitu. cum dicit: bona eſt lex, quæ cū concupiſcētiam prohibet, omnia mala prohibet. ſ. omnia mala, quæ ſunt mala politiæ, cui data eſt lex illa: non non tamen omnia mala ſimpliciter: immo illa lex eſt peſſima, quę vetat omnia mala ſimpliciter.

Ex hoc infertur corolarium. Quamuis veteris legis præcepta iudicialia Deus rectè poſuerit, nulla tamen politia, licet potuerit poſtea oīa illa recipere debuit. Quod patet, quia in lege veteri erant præcepta triplicia. ſ. moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus omnibus per ſingula differere, nec locus, nec propoſitum noſtrum eſt.

H Ceremonialia autem, nec iudicialia non manſerunt in lege noua habentia priſtinam obligationem, ſed ſola moralia. Erat tamen differentia inter iudicialia, & cęremonialia: quia cęremonialia nullo modo manere potuerunt, quia repugnabant totaliter ſtatui noui teſtamenti ex natura ſignificationis ſuę. Iudicialia autem, in quibus non attendebatur talis ſignificatio, licet non haberent aliquam obligationē in nouo teſtamento: tamen poterant ſeruari in eo, quia non repugnabant. Ita ꝙ iſta conſeruatio non eſſet ex viribus illius legiſlationis primæ: qua nos crederemus obligatos ad obſeruationem iſtorū, quia Deus dedit tales leges Moyſi: ſed ex aliqua noua inſtitutione, vtpote ſi aliquis princeps in terra ſua vel eccleſia ſtatueret in ſua iuriſdictione aliquam de illis legibus

I obſeruari, ſortiretur illa lex vires obligationis: non ex antiqua Dei legiſlatione, ſed ex noua principis illius vel eccleſiæ inſtitutione. Nam leges iudiciales à Deo datæ pro maiori parte Exod. 21. 22. 23. c. continentur, de quibus multas canonizauit eccleſia, vt patet extra de homicidio. c. ſiquis per induſtriã, & extra de adulterijs & ſtupro. c. ſi ſeduxerit quis Virginem. & extra de iniurijs, & damno dato. c. ſi rixati, & c. ſi apparuerit. & c. ſi bos cornupeta, & ca. ſi lęſerit quiſpiã. Et in alijs locis. In aliquibus etiam terris plures leges de illis ſpecialiter obſeruantur. Et nihil magis eſt eccleſiam vel dominos temporales accepiſſe iſtas leges, quæ olim fuerant datæ à Deo, quam ꝙ vna gens velit accipere leges, quæ apud alias gentes ſeruantur. Sic. n. Romani leges à Græcis acceperūt. Nam decem viros Roma-

K ni Athenas miſerunt, qui leges à Solone legiſlatore datas de Græco ſermone in Latinum transferentes decem tabulis expoſuerunt. Et quia iſta legiſlatio Romanis poſtea perfecta viſa nō eſt, duas tabulas legum addiderunt 12. tabulas facientes. Et iura iſta vulgariter leges 12. tabularum appellantur, de quibus latiſſime. ff. de origine iuris in l. neceſſarium. Et de his Paulus Oroſius. 2. de Ormeſta mundi, & Iſidorus Etymo. lib. 5. & in Decre. di. 8. c. Moyſes. Conſtat autem ꝙ Romani non acceperunt illas leges Solonis tanquam putarent ſe eis obligatos, ſed quia viri prudētis leges erant, placuit Romanis illis aſſentire.

Et licet decē viri Athenis eas conſcripſiſſent: nondum

dum tamen erant leges, nec obtinebāt aliquam obligationem super Romanos donec Romā allatę populo decernēte vim legum habuerūt. Sic ecclesia nō recepit leges iudiciales, quas Deus tradiderat Moysi, tanquam eis se obligatam crederet, sed quia placuit ei statuere illas assentiendo aliquibus earum, quia recte positę erant

Et tunc argueret aliquis, cum intentio legislatoris sit condere rectas leges cōseruatorias status politici, & constat, quod apud homines non est certitudo iudicij, ita quòd semper possint dare rectas leges, & iō aliquando dant leges iniquas ex ignorantia propter hoc, quando reperiunt leges alicuius viri prudentissimi, assentiunt eis, tāquam nō ita dubitetur de iniustitia illarum legum, sicut de legibus alijs. vt Romani assumpsere Solonis Atheniensis legislationem, innitentes magis prudentię illius viri, quam prudentiæ suæ. Quia ergo Deus est pura prudentia, & impossibile est eum errare, & necesse est leges ab eo datas esse recte positas, deberent igitur omnes politię leges illas, de quarum iustitia non ambigitur, acceptare.

Ad hoc respondetur, quòd quilibet legislator, vt supra diximus debet dare leges, non quidem simpliciter optimas, sed optimas illi politię, quam dirigere vult. Deus autem, qui erat simpliciter bonus, & prudentissimus, dedit Iudæis præcepta iudicialia, quę nō erant simpliciter bona, quia populus Iudaicus nō erat bonus simpliciter dispositione propria, nec dispositus ad hoc dispositione propinqua, iō lex vetus, cuius quædam pars erant præcepta iudicialia, non erant perfecta, nec præcepta illa iudicialia erāt simpliciter bona, immo si essent simpliciter bona non conuenirēt eis, sed erant talia qualia conuenirent illi populo. Et quia non sunt omnes populi, ita dispositi, sicut tunc erant Iudęi, non sunt bonę illę leges pro omnibus populis, ideo licet illa pręcepta sine dubio bona fuerint, & conuenientissima Iudæis, non tamen conueniunt nobis, quia non habemus eandem dispositionē, quā ipsi. Et quando dicitur, quòd Deus est perfectissimus legislator non potens errare in lege, quam dat, ergo omnes populi debent accipere pro se istas leges, non valet consequentia, nam licet impossibile sit, quòd illa lex, quam Deus dat, sit illi populo mala, tamen satis est possibile, immo sic est de facto, quòd illa lex sit mala alijs populis. Nam multa ponuntur in ipsis pręceptis iudicialibus Hebræorum, quæ si a nobis obseruarentur militarēt contra statum nostræ politię. Nō decet ergo, quòd ecclesia, vel aliquis de principibus modernis in terra sua cōfirmaret omnes illas leges.

SECVNDA CONCLVSIO principalis.

Ad perfectam politiam volentem ordinare, generandi tempora oportet considerare.

Tertia conclusio sit. Ad perfectam politiam volētem ordinare, generandi tempora oportet considerare. Est sensus, quòd ad hoc, quòd aliquis statuat perfectam politiam, oportet quòd consideret de tēporibus, in quibus generatio fieri debet.

Dicuntur tamen dupliciter tempora generandi, quia, aut pro ipsis qualitatibus temporum, in quibus carnalis accessus ad generationem fieri debet, vtpote si in vere, aut in hyeme, autumno, siue ęstate. Aut pro ętate ipsorum gignentium, scilicet vtrum tantæ ætatis, vel tantæ erit, qui generationi operam dare debet. Vtrunque autem horum multum agit ad bonam habitudinē corporis, & intellectus ipsorum genitorum. De tempore autem prout est qualitas quædam ipsius temporis postea dicetur in alia conclusione

De tempore tamen, prout est ętas ipsorum gignētium hic dicendum est, quoniam multum esset generantes tantę, aut tantę ętatis esse. Primo quidem valde vitandum est, ne homines in parua ętate dent operam generationi. Sequuntur enim multa inconuenientia, quia quando quis a parua ętate coitibus vacat totū eius robur eneruatur, & postea debiles sunt, nec valent ad actus bellicos, vel aliqua alia opera fortitudinis, vel corporalis roboris, vt ad duros labores. Etiam ad gignendum potens conuenienter non est cum tota eius virtus a teneritudine exhausta sit. Cū autē aliquis in ætate robusta generationi vacare incipit, virtus eius integra est, & robusta, & manet in eo robur ad omnes operationes fortitudinis, & semen illud temperatius est, & valet sufficienter cōtemperare semen muliebre. Isti enim abūdātiores sunt in virtute generatiua, pluresque filios gignere possunt.

De his vide latius ipsummet Abulensi Gene. 30. quæst. 5.

Aristoteles autē circa hoc in 7. Politic. c. 15. dicit, ꝙ viris tempus generandi est vsque ad annos 70. in fęminis autem vsque ad 50. Et hoc quidem erat tempore suo, in quo vsque ad plures annos durabat tempus generādi, quia ætas robustior erat. Sicut in prima ętate gignebāt homines in anno 100. & 130. & vsq; ad 500. annos, vt patet Genesis 5. c. postea autem per ętatum successiones, tempus gignendi abbreuiatum est. In tempore, ergo Aristotelis vsque ad longiorem ætatem homines gignebant, sed non multo amplius, quam nunc, licet a tempore suo vsque nunc transierint anni 1780. cum fuerit tēpore Alexandri magni Macedonis.

Tempus generandi in viris, & fęminis tēpore Aris.

Dicit enim Aristoteles vbi supra, quòd non debēt expectare homines, vt gignant in vltimo tempore, quo gignere possunt. Nam tunc antequam filij sint adulti, patres deficient viribus, & non sufficiunt ad educandum filios propter ætatem, nec filii sufficiunt ad seipsos, vel patres educandos propter paruitatem.

Optimum autem gignendi tempus tunc est, cum sic filii gignūtur, vt ante ad robustam ætatem veniāt, quam patres eorum viribus carere incipiāt, vt patres filiis paruulis procurent necessaria, & filii ad ætatem robustam venientes, patres iam deficere inchoantes educare incipiant. Et nullum sit tempus in quo, aut parentes filiis, aut filii parentibus non valeāt necessaria ministrare.

Dicit etiam philosophus in eodem 7. Politic. c. 15. ꝙ mala generatio est cum vir incipit generare in 17. vel 18. anno, aut simili tēpore propter multa. Primo, quia pueri nati, quādo ad aliqualem ætatē deueniūt, ita, vt cognoscant patres, videntes sic iuuenes, quasi coętaneos, non verentur multum qualiter patribus verendum erat. Et hoc magnum inconueniens est, quia sic filii indisciplinati erunt. Secūdo, quia quādo viri in valde parua ætate vxores accipiunt propter inexperientiam ætatis, quæ in paruo tempore fieri nō potest, vt patet in primo, & 5. Ethico. inepti sunt ad regimen ęconomicum, s. ad disponēdam rē familiarem, & sic interdum magnę facultates iuuenibus derelictæ faciliter disperduntur. Tertia ratio est, quia cū viri paruæ ætatis mulieribus cōmiscentur filios parui corporis generāt, & viribus deficētes, quod nō expedit perfectæ Politiæ. Generale est enim in omnibus animalibus, ꝙ fętus nouorum animalium imperfecti sunt, & inducit signum, quia multę ciuitates sunt, in quibus permittunt paruæ ætatis iuuenes, & iuuēculę coniugari, & ibi omnes homines, vt cōmuniter parui sunt. Ratio huius est, ꝙ magnitudo fętus geniti est ex virtute seminis generantis, cū ergo in iuuenibus deficiat virtus in semine, quia nondum ad perfectionē deuenit, sequitur necessario imperfectio in prole, nisi

alterum

alterum eueniat per accidens. Quarto, quia in parua ętate coire genitori, & ꝓli genitę ſimul nocent, quia ſic coiens viribus caret, & membrorũ debita quãtitate atque proportione priuatur. Indiſponitur etiam ad vitam, quia actum coitus frequentantes modico tẽpore viuunt, quia per coitum intempeſtiuum calor innaturalis excitatur deſiccans corpora tenera, & cũ vita conſiſtat in humido radicali, & calore naturali, inualeſcente calore innaturali ſuper humidũ radicale diſponitur homo ad mortem. Alia etiam cauſa huius potiſſima eſt, quæ cuicunque quantumcunque ſimplici nota eſt. Mulieribus etiam ante debitam ętatem coire periculoſum atque valde nociuũ eſt, quia contingit mori, & periclitari in partubus propter anguſtiam, & paruitatem muliebrium vaſculorum, & teneritudinem naturę iuuenilis non potentis tãtum tolerare dolorem.

Secundo etiam, quia in mulieribus ſic paruæ ętatis coeuntibus ſequuntur parui fœtus, dato quòd viri perfectæ ætatis ſint. Et hoc ex duobus eſt, ſcilicet, vel propter imperfectionem ſeminis, ſiue menſtrui muliebris, vel propter anguſtiam vaſculorum matricis fętum ad quantitatem paruulam cohibentis.

Tertio, quia per intempeſtiuos coitus ad gignendum indiſponuntur, ſ. vt poſtea concipere nequeant. Vnde ſępe videmus, quòd aliquæ iuuenculę, quę in valde parua ætate a viris cognitæ ſunt, poſtea concipere non valent.

Quarto, quia valde malum eſt, nam iuuenculæ in parua ętate coitibus aſſuetę ardentiores efficiuntur, & intẽperatiſſimę, quæ poſtea nec multiplicatis coitibus ſacientur.

Annus 36. in viro in fęmina 18. ad gignẽdum.

Aetas ergo conuenientiſſima ad gignendum, vt ait Ariſtoteles in præallegato libro 7. Politi. & c. 15. in viris eſt ad annum. 36. vel 37. ſiue pauloante, vel poſt, in fęminis autem ad annum 18. vel 20. Et conuenit iſta generatio proli genitę, & patri generãti ad bonã corporis habitudinem, & communicationem œconomicam, quia filij geniti in anno 36. vel pauloante erunt perfecti viri, & potentes generare antequam patres deueniant ad ſenectutem cum viribus carent, & ſic patribus prouidebunt, ſicut eos parentes adhuc pueros teneros nutriuerunt.

Item dicit, quòd licet viri vſque ad annum 70. gignere poſſint, tamen nõ debent gignere vſque ad ipſum tempus, quia fętus iuuenum, & ſenum imperfecti ſunt corpore, & deficientes valde in intellectu. Cuius ratio eſt, quia perfectio intellectus noſtri quãtum ad cognitionem, quam habet, dum eſt coniunctus dependet, vel menſuratur ſecundum perfectionem phantaſię, & organorum cognitiuorum, non ꝙ intellectus alligatus ſit corpori, vel determinet ſibi certam qualitatem organi, ſicut virtutes organicæ, vt viſus, auditus, & cętere, ſed quia ad actum ſuum præſupponit actus organorum præceſſiſſe, vel actualiter eſſe, & ſic dicimus, quòd cęcus non iudicat de coloribus, quia caret virtute organica, quę requirebatur habuiſſe actũ ante operationẽ intellectus. Sic enim ait Ariſtoteles in primo Poſterior. quòd neceſſe eſt illa ſcientia carere, de cuius obiecto potentia ſenſitiua caremus. Etiã, quia ad intellectionem requiritur actualis conuerſio intellectus ſuper phantaſmata, vt ait philoſophus tertio de Anima, oportet intelligentem circa phantaſmata ſpeculari, ſi ergo phantaſia non ſit diſpoſita non poterit intellectus habere actũ ſuum, vel habebit eum valde imperfectum.

Phantaſiæ turbatio cauſa eſt quare ebrius, & dormiens diſtorte intelligit

Et iſta ſola cauſa eſt, quare homo cum eſt ebrius non intelligit, aut modicum, & diſtorte intelligit, etiam quando eſt dormiens. Si enim intellectus nõ haberet actualem conuerſionem ad phantaſmata ad

F intelligendum, non minus homo intelligeret, cum eſſet ebrius, quam cum eſſet ſobrius, quia intellectus in ſe æqualiter diſpoſitus eſt, licet non afficiatur aliqua corporali paſſione, quia mere incorporeus eſt. Qui ergo meliora organa habet, melius intelligit, ſed diſpoſitio organorum fit ſecundum qualitatem ſeminis, ex quo corpus formatur, & ſecundum influẽtiam cęleſtem diſponentem, ſemẽ tamen in ſenibus, & iuuenibus ſatis adhuc perfectum non eſt, vel a perfectione iam decidit, ergo tales fętus imperfecti ſunt ſecundum intellectum. Cõcludit, ergo philoſophus, quòd ſecundum ſentẽtiã philoſophorum, & poetarum tempus ad vacãdum generationi in viro ad formandas perfectas proles debet eſſe ab anno 36. vel pauloante vſque ad annum 50. vel 54. hęc quidem

G ad bonitatem prolis, tam ſecũdum corporis habitudinem, quam perfectionem intellectus indubitatiſſime conſtant.

Licet de hoc iura humana maxime eccleſiaſtica non multum curauerint concedentia matrimonialia fędera iũgi in primordio pubertatis, quæ in 14. anno viris, fęminis autem in 12. euenire ſolet, vel cum ex habitudine corporis demonſtrant, quòd generare poſſint, vt ait Iſidorus Etymo. libr. 11. cap. 2. & extra de ſponſatione impuberum c. puberes. Ratio horum eſt, & primo de iuribus humanis ciuilibus, quia iura illa ciuilia tãquam primum, & ſummum bonum in-

H tendunt pacem politicam, vt patet ex principio 7. Politi. ſi tamen homines ante annos 36. cõiungere matrimonialia fœdera vetarentur, cum iuuenes ante illam ætatem violentiſſime ad actum venereum incitẽtur, tota ciuitas libidinibus repleretur, ex quo innumerę ſeditiones ortæ diſceſſum facerent Politię. Potius ergo cõſentit aliqualiter proles imperfectas, quã patiatur totas deſtrui politias.

De iure eccleſiaſtico, ſiue diuino, inter quæ nunc non diſtinguo, licet diſtincta ſint. Ratio iſta eſt, quia ius diuinum, magis intendit prohibere homines a peccato, vt perficiantur in vita æterna, quam conſen-

I tiẽdo peccatum deducere homines ad temporaneã perfectionem. Homines autem cum ad pubertatem deueniunt incipiunt ad coitum inflammari. Quòd ſi ſalubri remedio matrimonialia fędera iniendo honeſte paſſioni illi non prouideatur in hominibus imperfectis, neceſſario omnia genera libidinũ ſequerẽtur, magis intendit deuitare ius diuinum, quam homines ad quamcunque corporis, vel intellectus perducere perfectionem, ideo Apoſtolus ad fornicationis vitandę remedium vxorem accipere conſulit cũ dicit 1. Corinth. 7. c. *Vnuſquiſque vxorem ſuam habeat propter fornicationem*. Scilicet vitandam. *Melius eſt enim nubere, quam vri*. Cum enim eccleſiaſtica politia ad politiam cœleſtem ſubordinetur, magis curat perficere homines reſpectu illius a peccatis diſtrahendo; quã hic temporaliter perficere in corpore, & intellectu aptiſſimos faciendo.

K Alia autem adhuc potentiſſima ratio eſt, licet honeſta non ſit, quia vt ſecundum vulgatiſſimam carnalium opinionem loquitur quis de continentia ſua fructum ęternæ beatitudinis non ſperans, nemo tanto perficiendę politię amore flagraret toto tempore iuuentutis, in qua motus potentiſſimi ſunt vſque ad annum 36. vt iocunditate venerea ſe priuaret. Talis ergo lex licet in ſe bona foret, a nulla, tamen vnquam politia obſeruata eſt.

QVARTA CONCLVSIO principalis.

Politicum curantem perfectas facere proles gignentium oportet spectare occupationes.

Sit quarta conclusio. Politicum curantē perfectas facere proles gignentium oportet spectare occupationes. Est sensus, quia qui vellet habere curam de gignendo proles perfectas, siue ille perfectionem talem inducere volens politicus sit, & hoc curet inducere in tota politia, siue alius vir quicunque sit, debet considerare labores, siue occupationes generātium. Dicit enim Arist. 7. Ethic. c. 15. quòd viri volentes generationi operam dare debent mediocres habere labores, ita vt nec labores fortissimi, & constringentes sint, nec rursus volentes gignere ocijs occupētur. Nā quælibet istarum dispositionum non modicum confert ad bonam corporis habitudinem, & perfectionem intellectus.

Quæ cōferant ad ꝓlis generationem.

Ex hoc enim sequitur, quòd illi viri vacantes deliciosis cibis, & potibus, nullis laboribus, aut solicitudinibus occupati filios turgidos, siue inflatos gignunt, & infirmos corpore, & secundum intellectū ineptos, & ad motum tardos, ad omnem tamen corruptionē, idest ęgritudinē dispositissimos. Ratio huius est, quia indigestio seminis, & superflua humiditas inflatiua est, & carnes mollissimas reddit quadam molicie muliebri dispositissima. Nec oportet generationi operā daturos fortibus laboribus īplicari frangentibus corpora humana. Cuiusmodi sunt hastiludiū, & alia genera fortiū exercitiorū, vel quotidiana conuersatio in armis quemadmodum in bellis, & conformiter in agricolis, qui quotidianis magnisque laboribus affligunt corpora sua.

Cuius ratio est, quia fortes labores, & nimius motus causant ardorem excessiuum innaturalē, qui non solum superfluas humiditates digerit, sed etiam spiritus seminis, in quibus totus vigor est exhalare facit, & ipsam naturalem humiditatem exurit. Ex quo sequitur, quod aliquādo videtur, s. quòd filij hominum nimis studiosorum, qui geniti sunt eo tempore, quo patres studij solicitudinibus vigilantius intendebāt, parui corpore sunt, & viribus debiles, nec abundantes in intellectu, immo vt in plurimum de stultitia suspecti. Cuius ratio est, quia nimia cura studij totum hominē exurit, & desiccat. Semē autem cum desiccatum est, caret debita humiditate secundum quam augmentū in corporibus est. Augmentatio enim in humido, & tenero fit. Ideo ea, quæ semel arescunt, vel ariditati ꝓpinquant, postea augeri non valent. Desiccato, vel exusto semine membra organica desiccantur. Cum autem phantasticum organum debitam humiditatis proportionem coexigat, fit vt hi, qui aliqualē phātasiæ desiccationem incurrunt in quandam stultitiæ, siue dementię, & admirationis speciem referantur. Quod patet in lunaticis, & furiosis illis, qui habent lucida interualla. Nam cum luna totius humiditatis sit mater, vt manifestatur in fluxu, & refluxu abūdātius facto in duabus quadraturis, quā in reliquis duabus. Cum enim luna in augmento est, quia influit abundanter de humiditate, lunatici & furiosi habentes lucida interualla bene iudicāt. Cum autem luna decrescit, quia non influit sufficientem humiditatem desiccatur in eis organum phantasticum, & incipiunt fortiter furere.

Simile etiam videmus in cholericis adustis, qui necessario sicci sunt, ideo generaliter ad dementiā proni sunt, nisi magno regimine defendentur.

Ex hoc etiam sequitur, quòd viri valde amatores, qui magno tempore amant, nec desiderio suo potiti sunt, ad gignendum indispositi sunt. Et si gignant, sequentur proles deficientes secundum omnia supradicta.

Cuius ratio est, quia sicut cura vehemens studiorū materiam seminalem exurit, & fetus secundum corpus, & intellectū imperfectos reddit, ita nimius amor corpora amatorum exurit, & fortius adhuc. Nulla nāque passio est, & nec quisquā labor, qui ita virum totaliter absumat, & destruat, vt magis infra dicetur. Iste ergo irrationabilis atque vehemētissimus ardor, immo potius furor, amantem cito atque potentissime desiccat, & exustum reddit. Ex quo sequitur id, quod communiter videmus in amantibus, quòd pallidi sunt, & iste est verus color eorum, si ardenter ament. Sic enim Ouidius huius disciplinę magister ait in primo libro de arte amandi.

Palleat omnis amans, color est hic aptus amanti.

Cuius ratio est, quia cura nimis ardens, & cōtinua solicitudo corpus potentissime exurunt.

Est autem in corporibus humanis quidam subcutaneus sanguis, idest sub cute positus, a quo quidā rubor in superficie cutis ostenditur, cum vero ardēs cura subcutaneum excusserit sanguinem, conuertitur in nigredinem, ex quo sequitur necessario in superficie cutis quidam color pallidus, vel luridus ad nigredinem tendens. Si autem in vultu hominis rubor nō sit, est saltem quædam humiditatis teneritudo intra cutem locata eam distendens, atque candidam efficiens, & hęc a vehementissimo ardore amantium absorbetur.

Ex quo vultus necessario in rugas cōtrahitur, & ad colorem atrum tendit. Et ex eisdem causis sequitur id, quod cōmuniter videmus, scilicet, quòd filij agricolarum, qui magnis laboribus occupātur parui corpore nascuntur, & exiguas vires habent, quia nimius labor, & motus materiam seminalem exurunt.

Sequitur etiam, & alterum quod videmus, s. quòd filij pastorum magna, & pulchra, & robusta corpora habent, quia pastores magnis laboribus non occupātur molentibus corpora. Nec rursus totaliter ociantur, quia mouentur congruenti motu, & frigoribus atque ardoribus cęli patent, & habent quosdam alios labores, & exercitia, quę sunt sufficientia ad congruētem seminis digestionem.

In fęminis vero idem obseruari oportet, quia non debent duris laboribus studere postquam conceperunt, quia possent faciliter abortum pati. Et si forte semē formatum nondum sit, vel etiam si formatum est calor innaturalis insurgens causat in fetibus eandem inconuenientiam, quam de viris diximus, s. desiccationem seminis, & indispositionem ad corporis augmentum, & robur, & malam intellectus humiditatem consequentem organa phantasiæ.

De fęminis quid agēdū sit ad fętus bene seruandos.

QVINTA CONCLVSIO principalis.

Si prolis perfectio a generantibus requiratur necesse est, vt de loco, & positione nimium laboretur.

Quinta conclusio sit. Si prolis perfectio a generātibus requiratur, necesse est, vt de loco, & positione nimium laboretur. Est sensus, quòd si quisquā perfectas proles gignere cupit debet considerare locum, in quo gignit, & contra quam partem mūdi locus ille situatus est. De locis autem ad generationem ait Aristo. in 7. Politicorum cap. 15. locum eligi oportet magis declinantem ad frigiditatem quam ad calorem, vel saltem medio modo se habentem. Nā videmus,

demus, quòd homines nati in terris frigidioribus, vt communiter, & ſecundum quòd huiuſmodi robuſtiores ſunt, & maiora corpora habent quam homines nati in terris calidis, vt ait Philoſophus 7. Politic. cap. 5. Cuius ratio eſt, quia frigiditas loci circunſtans conſtringendo detinet ſeminis ſpiritus, ne exhalent in quibus tota vis prolis futuræ eſt, ſiue quantum ad robur, ſiue quantum ad corpulentiam. Caliditas autē loci diſgregat, & ſubtiliando aperit, atque ſpiritus ſeminis exhalare facit. F

Situs loci vbi generatio fieri debeat.

Debet etiam locorum poſitionem inquirere, ſ. cōtra quam mundi partem, vel contra quem ventū pars illa loci generationis pateat, ſ. an contra auſtrum, vel contra boream, aut Subſolanum, vel Fauonium. Nō eſt enim conueniens generatio in locis ſitis cōtra Auſtrum, ideſt quòd ſint inclinata ad ventum Auſtralē, vt ea totaliter, & directe perflare poſſit, & ꝙ ex parte Boreæ alij eleuationem aliquam habeant, ita quòd boreas ea non tangat, vel modicū tangat. Sed eſt conuenientiſſima generatio in locis poſitis cōtra Boreā. Mediocris autem eſt in locis ſitis contra Subſolanū, qui eſt ventus orientalis flans de puncto Orientis, & in locis, qui ſunt contra Fauonium, qui eſt ventus directe occidentalis. Debet etiā attendi quis vētus tunc proflet cum generatio fit. Nam flante Borea generatio conuenientiſſima eſt, vel duobus collateralibus eius. flāte vero Auſtro, aut aliquo de duobus collateralibus mediocris generatio eſt, melior tamen in collateralibus eorum vergentibus ad Boream quam vergentibus ad auſtrum. G

Ratio horum eſt, quia vētus Borealis ſua frigiditate ſpiritus ſeminis continet ne exhalent, & ſua ſubtilitate, & ſiccitate humiditates viſcoſas deſiccat, & cōſumit, quod fetui valde conuenit. Vēti auſtrales è cōuerſo ſunt calidi, & humidi. Inflant ergo corpora, & humefaciunt, quod valde repugnat bonæ habitudini fętus. Ventus autem Fauonius, & Subſolanus cum collateralibus ſuis temperatæ caliditatis, & frigiditatis ſunt, & humiditatem conuenientem habent.

Ex hoc etiam ſequitur, quòd proles illę, quę in hyeme frigidiſſima generantur flante Borea, & terra gelata cęteris paribus meliores ſunt ex cauſis ſupra poſitis, ſ. ex frigiditate continente ſpiritus ſeminis.

Proles hyemales optimę ſunt diſpōnis æſtiuę peſſimę.

Proles autem in calidiſſima æſtate genitæ peſſimę ſunt deficientes intellectu, & corpulentia, & viribus propter caliditatem facientem ſpiritus ſeminis exhalare, ad quod remedium eſt, vt qualitates locorum, & ipſorum qualitatibus temperentur, ſ. quòd homines habitātes in terris frigidis valde generationi operam dent incipiente vere. Et ſi terra exceſſiue frigida eſt, incipiant in ipſa ęſtate, quemadmodum ſunt terrę exiſtentes in ſeptimo climate, & vltra climata in partibus tendētibus verſus Arcticum polum. Quia ſi habitantes in terra valde frigida in hyeme frigidiſſima coitibus vacarent, gignerentur quidem proles ſecundum corpulētiam, & robur perfectæ, in intellectu tamen nimis deficiētes, quia nulli omnino ſpiritus exhalarent, eſſentque omnes tales homines nimis paſſionati, & ad omnia impetuoſi. De quo Ariſt. 7. Polit. cap. 5. Si autem illi in vere, aut æſtate coeant, ipſa loci frigiditas adiuuabit ad continēdum ſpiritus ſeminis. Temporis autem aliqualis caliditas faciet ad ſeminis digeſtionem, & ita generabitur proles ſecūdum corpus, & intellectum medio modo temperata.

La' Cimbrorum Anglorū Sarmatum, Scytharum.

Ex quo ſequitur, quòd nulla terra eſt aptior ad gignendos homines perfectos ſecundum intellectum, & ſecundum corpus ſimul quam terra quarti climatis, in qua nos habitamus. Nam licet terræ quæ ſunt in 7. climate, & vltra ſeptimum, ſ. in octauo, & verſus decimū, ſicut ſunt Anglia Alemania Dacia Nouergia, & aliæ terrę accedentes ad polum ad faciendum corpora hominum in calore, & animoſitate, & robore potiora valeant, vt communiter magis quam iſta. Hæc tamen vtrunque gignit, ſ. corpulentiam condecentem, & vires ſufficiētes, & promptiſſimum intellectum. hominūque huius quinti climatis fortia geſta, & ſapientia per hiſtorias ſi inquirantur maiora reperientur, quam in omnibus alijs climatibus ſimul ſumptis. In hoc enim climate Roma, in hoc Græciæ pars, in qua olim magna floruerūt ſtudia. In hoc etiā cęteræ probitates abundantius reperientur. Qui autē in terra valde calida gignere volunt, obſeruent tempus hyemale, non quidem quādo auſter cūm magna aquarum copia orbem perflat, quia tunc proles inflātur, ſed cum aquilo fortis pruinas, & vehementia frigora generauit.

Ex ſuperioribus ſequitur corollarium. Sub vtroq; polorum Arctici, ſiue Antarctici generationem, vel corruptionem naturaliter impoſſibile eſt dari. Patet quia ſub alterutro polorum tāta eſt loci frigiditas, vt ſemen infringet, & condenſet, congelet atque mortificet, vt nullo modo ſemen virile muliebri mēſtruo vniri poſſit. Et ſi aliquo modo coniūgantur, ita calor ſeminis expirat excludēte illum loci frigiditate, quia non eſt ibi aliqua vis digeſtiua menſtrui muliebris, & formatiua fętus, quæ ſunt neceſſaria ad generationē. Et ſi arguas, quòd frigiditas illa non tollat generationem, quia aqua frigida eſt, tamen piſces in aquis generant. H

Reſpondetur, quòd nō quælibet frigiditas loci repugnat generationi, ſed frigiditas immoderata. Immo ipſa frigiditas ad generationem adiuuat quando moderata eſt, quia per antipariſtaſim percutit calorē, & facit illum recludi, & fortificari, & non ſinit ſpiritus exhalare. Ideo ſic digeſtio vberius celebratur, & ſpiritus manentes fortiorem atque corpulentiorem fętum reddent. Frigiditas autem immoderata qualis ſub quolibet polorum eſt, cogit virtutem ſeminis extingui atque deficere.

Licet de hoc diſtingui poſsit. Quia ſicut non eſt idem ſanum homini, & piſcibus, vt ait Ariſtotel. in 6. Ethic. ca. de ſapientia, ita nec dicitur idem frigidum, vel calidum reſpectu hominis, & piſcium. Ideo bene ſtat, quòd piſcibus aqua frigida non ſit, & ibi generēt, hominibus autem frigida eſt, & ibi generatio eſſe non poſſet. Etiam quia piſces in aqua viuunt, & foris viuere non poſſent, homines autem in aere viuunt, & intra aquas viuere non poſſent, ſi aquæ eorum viſcera ſubintrarent. I

Item alio modo dici poteſt, ſ. ꝙ licet aquæ, in quibus piſces morantur nobis frigidæ ſint, ſimpliciter tamen non ita frigidæ ſunt, vt generationē excludant. Nā aquæ calefiunt a ſole per radios incidentes, & per radios reflexos penetrantes profunditates aquarum, & magnam partem terræ, ideo reperitur ibi calor ſufficiens ad digeſtionem ſeminis piſcium. Et ſic cōparari non poteſt frigiditas fluuiorū frigiditati, quæ eſt ſub polo. Nam vt ait Philoſ. in 2. Phyſi. Sol & homo generant hominem. ſi ergo ſol non exiſteret, impoſſibile eſſet gigni hominē, quia deriuatur virtus cauſarum ſuperiorum per iſtam concatenationem naturæ. Sicut ergo eo non exiſtente non fieret generatio, ita eo non influente conformiter non fiet generatio, ſed ſub partibus ſubiectis vtrique polorum ſol influere nequit: ergo non erunt ibi generationes. Et patet, quia partes ſuppoſitæ polis ſunt maxime diſtantes in toto orbe ab ipſa æquinoctiali linea, & tota zodiaci latitudine. ſol tamen, & ceteræ ſtellæ agunt in iſta inferiora per radios, qui ſunt duplices, ſ. incidens, & reflexus, ſed ſub polis neuter horum radiorum eſſe poteſt, K

niſi

nisi debilissime, ergo nec erunt generationes. De radio incidenti patet, quia radius incidens est, qui directe cadit a corpore luminoso super aliquam rem, & ad istum radiũ requiritur eleuatio corporis luminosi super corpus in quod radius incidit, & non quãtumcunque eleuatio, sed eleuatio satis magna versus perpendicularem. Nam si modicum eleuetur corpus radiãs super corpus radiatum, erit quidem radius incidens, sed ad causandum calorem aliquem tantum erit ac si non foret. Huiusmodi autem euenit in sole quantum ad partes suppositas solis, quia si accipiantur partes suppositæ polo arctico, quãdo sol steterit ĩ tota medietate Zodiaci, quæ est a Libra vsq; ad Arietem occultabitur illis partibus, sicut occultat nobis sol toto tempore noctis, & erit eis vna nox dimidij anni. Cum autẽ peruenit Sol ad Arietem, s. ad aliam medietatem Zodiaci aquilonarem incipit apparere terræ illi, & tamẽ modicum eleuatur, ita ꝙ radij eius valde modicum incidunt. Et quia radij incidentes modici caloris causatiui sunt, sed radij reflexi, sub polo autẽ modica reflexio fieri potest, quia in maxima eleuatione solis super partes illas erit directio, vel eleuatio 23. graduum, & aliquorum minutorum iuxta mensuram declinationis capitis cancri ab ęquatore diei. Tã parua autem eleuatio ad causandum radios reflexos nihil est, maxime quia loca media, per quæ transire debet radius ante ipsum polum, satis plena sunt nebulis, licet sub ipso polo nebulę esse non possint, ideo nulla actio solis erit in illa parte orbis. Conformiter autem dicendum est de altero polo, s. de Antarctico, qui est Meridianus quantũ ad partes subiectas ei. Frigiditas ista sub polis non solum ratione conijcitur, sed etiã experimento probatur. Nã in partibus illis versus Septentrionem, s. vltra Angliam, & Nouergiam, & terram Scotorũ, & Orchades insulas sunt tanta frigora, vt flumina perpetuo gelata sint, & quadrigę super ipsa moueantur. Si ergo in his terris tanta frigiditas est, vbi eleuatio poli vix. 60. graduum est, quid erit cum perueniatur ad insulam Thile, quæ est vltimus locus in parte Septentrionali orbis, vt ait Boetius de consola. lib. 3. Met. 6. cum dicit, & seruiat vltima thile, in hac insula dies, in qua Sol accedit ad caput Cancri. s. in medio mẽsis Iunij est dies vnus 24. horarum integrarum, ita ꝙ nulla tunc nox est, & postea decrescunt dies ibi, sicut hic. De quo Solinus in Polystor. ca. de Britannia. Si ergo in terra illa vbi 60. graduũ, vel quasi eleuatio poli est, tanta diuersitas est a nostra Salamãtina regione, in qua eleuatio poli est graduum 41. & 19. minutorum, quanta diuersitas in frigiditate erit continue augmentando eam, donec veniatur ad terrã, in qua 90. graduum eleuatio est, & istę sunt partes terrę, vel aquæ subiectæ polo arctico. ĩ illa ergo parte orbis, nec flumina, nec fontes sunt, quia ad generationem fluuiorum requirũtur fontes. Sed fontes ibi esse non possunt, quia ad generationem fontium requiritur quædam caliditas inclusa in terræ visceribus eleuans vapores conuertibiles in aquã, & frigiditas loci condensantis vapores eleuatos ad conuersionem in aquam. Sed in terra illa non potest esse aliqua caliditas, ergo nec erunt fontes. Eodẽ mõ nec possunt arbores gigni, nec herbę, quoniam omnia ista calorem moderatum requirunt, & teneram materiam, quorum neutrum possibile est sub polis existere propter frigiditatem intensiuam excludentem omnem gradum caloris, & nimiam siccitatem omnia indurantem, immo nec ibi lapides generabũtur. Sola ergo ibi terra durissima est, & mare vsque ad fundum gelatum. Et sic dicendũ est, quòd ibi non possunt pisces generare, immo nec possunt esse, quia non est ibi aliqua aqua, sed mare perpetuo gelatum

Sub polis nec arbores nec herbę nec lapides sunt nec generant.

A vsque ad fundum. Nec est hoc incredibile, cum ratio ipsa necessario hoc conuincat secundum actionem causarum naturalium. Non ergo poterit ibi homo gignere, immo nec posset ibi aliquo modo saltẽ per breuissimum tempus viuere. Sed si aliquis Angelus, aut dæmon hominem quempiam illuc deportaret, cõfestim moreretur, nulla enim frigiditas maior est in toto vniuerso, nec naturaliter possibilis est. Nisi forte dicamus, ꝙ Deus maiorem causauerit in inferno ad reorum punitionẽ, quia dicitur Iob. 24. c. trãsibunt ab aquis niuium ad calorem ignium.

B

SEXTA CONCLVSIO principalis.

Quamuis in eodem viro conueniens esse possit vxorum pluralitas, in eadem tamen fęmina toti rationi dissonat virorum diuersitas.

Sit sexta conclusio sit quamuis in eodem viro conueniens esse possit vxorum pluralitas, in eadẽ tamen fęmina toti rationi dissonat virorum diuersitas, idest, ꝙ licet vnus vir possit habere plures vxores, & non repugnet hoc rationi, tñ vna mulier non potest viros multos habere, quia valde repugnat rationi. Nã aliquis quęret, quia cũ liceat viro plures vxores habere, deberet vxori licere habere multos viros. Et patet C aliqua ratione. Nam cum coniunctio matrimonialis sit ad generationem, & interdum fęmina accipit aliquem virum, qui frigidus est, vel maleficiatus, & hoc, siue ante contractum fuerit frigiditas, & maleficiũ, siue postea eueniat, impedietur finis matrimonialis. Et sic ex alijs multis accidentibus, quæ quilibet excogitare potest. Deberet ergo vxor tunc posse recipere multos viros. Ad hoc respondetur secundũ Augu. in lib. de Bono cõiugali, ꝙ nõ est simile de viro, & vxore pp multas causas. Et prima est dignitas sexus, quia vir est caput vxoris, & non vxor caput viri, vt patet 1. Corinthio c. 11. ideo multa oportet viris permittere, quæ non oportet permittere fęminis. Secunda ratio est, quia ꝙ eadẽ mulier habeat multos viros repugnat intentioni naturæ, natura .n. inuenit coitum, vel Dei D voluntas statuit atque humana ratio dictauit, vt per coitum fieret generatio, & conseruaretur natura specifica secũdũ successionem. Sed si eadẽ mulier multos viros haberet impediretur ista intentio, quia nunquam gignere posset. Mulier nãque, quæ a pluribus cognoscitur in tempore vicino sibi concipere nunquam potest. Sicut patet de meretricibus, quæ cum a plurimis cognoscantur, a nemine tñ concipiũt. Si aũt mulier a diuersis viris diuersis tẽporibus cognoscatur concipere de vtroque potest. Ita tñ, ꝙ prius pariat fętum, quem ab vno concepit, quam ab alio concipiat. Compertum, tñ est eandem mulierem a duobus viris concepisse. Ita ꝙ post conceptionem ab vno factã cõcipiat ab altero. Nam licet communiter facta cõceptione claudatur orificium matricis, ita vt semen E intrare non possit, & sic nec conceptus celebrari, tñ interdum cõtingit, vt etiam conceptus fiat facto alio cõceptu, vtpote, quia aut mansit os matricis apertũ, aut quia postea ex feruore libidinis apertũ est, vt ait Solinus in Polystor. ca. de his, quæ mirabilia fuerunt in homine, s. ꝙ Alcmena peperit Herculẽ, & Ificlũ fratrem suum, quos diuersis conceptionibus edidit. Quod pro tanto manifestatur, quia diuersis temporũ interuallis nati sunt, vtpote si vnus post aliũ vno mẽse ex eodem vtero natus sit. Hoc tñ rarissime visum est. Iõ ad hæc lex humana adaptari nõ poterat. Quia ergo cum eadem vxor plures viros haberet, isti eisdem temporibus velut eis placeret ad hãc accedere vellent,

Vir est caput vxoris & non è contra.

Mulier a duobus viris grauidari põt.

vellent, ſequeretur inconueniens ſupra aſſignatum, ſcilicet, ꝙ iſta vxor concipere non poſſet. Non eſt autem hoc incōueniens in viro cum plures vxores habeat, quia poterunt plures vxores ab ipſo concipere, & hoc in tempore ſatis vicino, nec vna impedietur per alteram. Sicut Loth duas filias ſuas in duabus ſibi ſuccedentibus noctibus impregnauit, ſ. vna nocte maiorem, & ſequēti nocte minorem, vt patet Gene. 19.c. Et vtraque virgo erat. Quod adhuc maiorem difficultatem ingerebat.

Ratio diuerſitatis inter virum, & vxorem eſt, quia vir eſt emittens, & fœmina recipiens.

Tertia ratio ſecundum Agu. eſt, ꝙ pluralitas virorum ad eādem vxorem repugnat ſacro matrimonij. Nam matrimonium eſt magnum ſacramentum inter Chriſtum, & eccleſiam, vt ait Apoſtolus ad Ephe. 6. in hoc autem ſacramento vir, i. Chriſtus vnicus eſt, vxor tñ, ideſt eccleſia licet vna ſit in ſe tota, quodammodo, tñ multiplex eſt, & non ſolum in diuerſis tēporibus, vt eccleſia, & ſynagoga, ſed etiam in eodem tempore, vt diſtinguit Aug. ſ. quadruplex eccleſia, vt eccleſia contemplatiuorum ſignata per Rachelem, eccleſia actiuorum ſignata per Liam, eccleſia contēplatiuorum mercenariorum ſignata per Balam ancillam Rachelis, eccleſiam actiuorum mercenariorum ſignata per Zelpham ancillam Lię. Hęc autem ratio aliqualiter quantum ad nos conuincit. Quantū ad ſtatum politicum inter Gētiles, vel Saracenos, aut Iudęos, īter quos non curatur de ſignificatione ſacramenti nulla eſt. Quarta ratio ſecundū ipſum eſt, quia ꝙ vna vxor habeat plures viros, repugnat paci œconomicę. Vir aūt, & vxor non ſolum accipiuntur quātum ad communicationem naturalem, quæ eſt propter ſimile tertium derelinquere, vt ait Philoſophus in 1. Politi. c. 1. quod principale eſt, ſed etiam propter communionem œconomicam, quæ eſt ad conſeruationem indiuidui, vt declarat Ariſt. 1. & 2. c. primo Poli. pax aūt œconomica cōſiſtit in bona habitudine rectoris œconomici ad ſubditos: rector autē eſt vir, ſubditi ſunt vxor, & filii, & ſerui. Si autē ponerentur plures viri eiuſdē vxoris, eſſent plures rectores ęquales eiuſdem domus, quod nec ratio, nec natura patitur, quia omnis poteſtas conſortem recuſat. Sic. n. ait Lucanus 1. lib. de bello Iulij Cęſaris, & Pompei.

Vxores hēre plures viros repugnat paci œconomicę.

Nulla fides regni ſocijs, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit, nec gentibus vllis
Credite. Ne longe fatorum exempla petantur.
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Idem vult Statius in Thebaide, ſcilicet

Summo dulcius vnum.
Stare loco, comes ſocijs diſcordia regni.

Item cum iſti viri regant domū, & iſti viri multa capita habeant, neceſſe erit animorū cōſequi diuerſitatem. Et ſic interdum contraria mādarent, ex quo neceſſario lis ſequeretur, & deſtructio œconomica, & conſequenter totius politicę, cū in qualibet œconomica ſimile fieret, ſi cuilibet vxori permitteretur, ꝙ haberet multos viros. Item repugnabat hoc ex parte ſubditorum, quia cū diuerſi viri diuerſa fieri imperarent, vxor aut filij, vel ſerui neſcirent cui obedirēt. Et tūc ſequeretur illud, quod dicit ſaluator Mat. 6. c. nemo poteſt duobus dominis ſeruire, aut vnū odio habebit, & alium diliget, aut vnum ſubſtinebit, & aliū contemnet. Item, quia ſic exiſtente non procurarent bona œconomica, cum vnus rector œconomię mādaret vnum, & alius aliud, non ergo decet ſic eſſe, ſed ſic, ſicut eſt ordo naturę, quia regimē naturę eſt optimū. Sed natura habet vnū principē, ergo in œconomia erit vnus princeps. Sic enim dicit Ariſt. 12 Meta.

F Mala eſt pluralitas principum, bonus eſt, ergo vnus princeps. Iſta inconuenientia non ſequentur, ſi vnus vir plures vxores habeat, quia vxor non dominatur, ſed ſubdita eſt. Sic patet 1. Corin. 11. & 1. ad Timo. 2. c. mulierem autem docere non permitto, nec dominari in virū. Datis ergo pluribus vxoribus eidem viro non dantur plures rectores eiuſdem œconomię, ſed vnus, ſed dantur multi ſubiecti, ad quos nō ſequitur turbatio. Nam datis multis ſubiectis, non dantur multa principia agendi, nec mouendi, quia ſubditus, ſecundū ꝙ huiuſmodi, non habet in ſe principium ſui motus, ſed mouetur a prælato, vel rectore. Datis autē pluribus rectoribus, dantur plura principia agēdi, & ſic ſequit turbatio œconomię. Pręter has rationes beati Aug. poſſunt eſſe aliæ. Et ſit prima, ꝙ eidē viro interdum bona eſt pluralitas vxorum, vt ſi forte ex vna gignere non poteſt, ꝙ gignat ex multis, ſicut Abrahā fecit, quia Deus promiſerat ei ſeminis multiplicationem, & quia videbat, ꝙ nō potuiſſet gignere ex Sara, cum multo tempore generationi operā dediſſet, ex conſilio, & precibus Sarę accepit aliam vxorem, ſ. Agar, & ex illa genuit, vt patet Gene. 16. c.

Subditus, ſecundum quòd ſubditus non habet in ſe principium ſui motus, ſed mouetur a prælato.

G

Secūda, quia ſi eidem fœminę darentur plures viri, dato, quòd iſta fœmina gigneret cum iſti viri ad eam accederent, qñ vellent, raro daretur, ꝙ cognoſcerentur proles. Hoc autem eſt magnū inconueniēs, quia patres valde deſiderant cognoſcere filios ſuos. Solæ enim tunc matres filios cognoſcerent, viri autē non,

H quod erat tollere quandam magnam delectationē. Hoc aūt non ſequitur datis multis vxoribus eidem viro, quia tūc quælibet mater cognoſceret filiū ſuū, & vir cognoſceret omnes natos ab illis vxoribus eſſe filios ſuos. Tertia ratio, quia pluralitas virorū eidem mulieri repugnat intentioni naturæ, & rectitudini finis deſtinati a ratione. Natura enim, & recta ratio volūt matrimoniū ad prolem. Sed vna vxor ex vno viro gignere ſufficiēter poteſt, ergo ſi poneretur alius, ille non eſſet ad gignēdum, ſed ad deturpandum, & obſtandum generationi, ſatis enim notū eſt, ꝙ ſi vna vxor ſimul plures viros vellet, ꝙ nō ad gignendum, ſed ad explendam libidinem faceret. Iſte aūt finis deordinatus eſt, & male pręſtitutus. Eundem aūt virū

I plures habere vxores bene ſtat, non ad libidinem, ſed ad prolem, quia ad libidinem vna ei ſufficit, ad prolē autem non ſufficit, quia poſtquā vna concepit vſque ad nouem, vel decem menſes, concipere iterum nō poteſt. Poteſt autem vnus vir in eodē anno multos filios ex diuerſis vxoribus procreare, ſicut refert Frāciſcus Petrarcha de quodā rege in libro de Proſpera fortuna, q 600. filios genuit. Neceſſe aūt erat de iſto, ꝙ in quolibet anno 20. vel 30. filios gigneret. Quarta ratio, quia pluralitas iſta virorum repugnat paci politicę, & œconomicę. Nam ſi plures viri eidem vxori eſſent, contingeret omnes ſimul ab eadem vxore debitum petere, ſed quia non poterat ſimul cuilibet reddere, ſequeretur magna diſcordia inter viros, &

K vulneratio. Sic enim in duobus tauris, aut in alijs brutis contendentibus ſuper eadem fœmella fit interdū mors, & dura vulneratio. Fortius autem amor iſte viris infigitur, quia cognoſcunt, quod autem cognoſcitur, magis amatur, beſtię autem non cognoſcunt ſic. Quod autem amor in hominibus tam viris, quam fœminis fortis ſit, nimium patet, quia nullus labor magnus videtur amanti, ignes non timet, niues ſpernit, gladijs ſe opponit, omniaque pericula ſibi grata reputat, dum tamen conſequatur amatum, vt ait Seneca tragœdia 4. cuius nomen Hippolytus, in actu 2. in carmine 2. cum Phędra amore flagrans Hippolytū alloquens introducitur, dicens.

Amor in hominib' fortiſſima eſt paſſio.

Me, vel ſororem Hippolyte, vel famulam voca.

Famulam

Famulamque potius omne seruitium feram:
Non me per altas ire si iubeas niues,
Pigeat gelatis ingredi Pindi iugis.
Non si per ignes ire, & infesta agmina.
Cuncter paratis ensibus pectus dare.
Mandata recipe sceptra, me famulam accipe.
Sinu receptam supplicem, ac seruam rege, miserere viduæ.

Orpheus etiam, qui cętera suis cantibus superauerat, amorem fortem superare non potuit, sed quo potentius omnia terrę infernique mõstra placaret fortius in eo recrudescebat amor, vt ait Seneca in tragędia. 1. cuius nomẽ est Hercules furẽs. ĩ carmine 4. qđ ĩcipit.

Immites potuit flectere cantibus
Vmbrarum dominos, & voto simplici.

De hoc etiã Boetius de cõsola. lib. 3. Metro. vltimo, s.

Fœlix, qui potuit fontem visere lucidum.

Tanta enim amoris viuacitas, & vulnerandi potestas est, vt non iniuria eum antiqua gentilitas sagittas, & ardentes faces habere dixerit, vt ait Isidorus Etymo. lib. 8. vbi agit de dijs gentium. De hoc etiam Seneca tragędia 4. quæ dicitur Hippolytus carmine 3.

Diua non miti generata ponto,
Quam vocat matrem geminus cupido.
Nulla pax isti puero per orbem.
Spargit effusas agilis sagittas.
Tela, quæ certo iaculatur arcu.
Non habet latam data plaga frontem.
Nouit hos æstus iuuenum feroces.
Concitat flammas senibusque fessis.

Solus enim amor est, qui viros fortes emollit, dura q̃que cõfringit, & non immerito, q̃a fortis est, vt mors dilectio, & dura, vt infernus æmulatio. Lãpades eius Lampades ignis, aquę multę nõ poterunt extinguere eam, nec flumina obruent illam, vt patet Canti. 8. c. Satis enim hoc patet in Hercule, qui cũ omnia terrarum inferorum monstra indomitis illis viribus domuisset, solo amore Ioles filię regis Aetolię superatus ad ancillaria ministeria deductus est, ita vt ad pręceptũ eius fęmineam vestem induerit. De hoc Ouidius in lib. Epistolarum in epistola Deianirę ad Herculem, quæ incipit.

Gratulor Etoliam titulis succedere nostris.
Victorem victæ succubuisse queror.

De hoc meminit Ioãnes Boccatius de Certaldo in libro de Casu, & ruina principum, & Seneca in tragędia. 4. carmine 3. ait.

Natus Alcmena posuit pharetras.
Et minax vasti spolium leonis.
Passus aptari digitis smaragdos.
Et dari legem rudibus capillis.
Crura distincto religauit auro.
Luteo plantas cohibente socco.
Et manu clauam modo, qua gerebat.
Fila deduxit properante fuso.

Idẽ quasi de viro forti Achille legitur, qui cũ ĩ Troiano bello Polyxenam Priami filiam adamasset, ita vt deperiret in amore eius, cęteris ad beliũ properãtibus ipse in lecto sedens Threicia lyra cantus amatorios concinebat. De hoc Ouidius in libro Epistolarũ in epistola Briseidis ad Achillem, quæ incipit.

Quam legis a rapta Briseide litera venit.
Vix bene barbarica Græca notata manu.

Quid enim pluribus insistam? multa dicemus, & deficiemus verbis. Maior est .n. omni verbo duri amoris sęua potestas. Et siquis simpliciter motus sic fortiter amare potest, quanto magis cũ alius amatũ impe-
A dierit, aut occupauerit? Tunc.n. magna vis increscit amoris. Sic enim ait Ouid. ĩ li. 2. de remedio amoris, s.

Acrius Hermionem ideo dilexit Orestes,
Esse, quod alterius cęperat illa viri.

De hoc idem Ouidius Lib. Epistolarum, in epistola Hermionis ad Orestem, quę incipit.

Pyrrhus Achilleides animosus imagine patris.

Sed dices, ꝙ idem inconueniens sequeretur dando plures vxores eidem viro. Nam cum vir, & vxor ad paria iudicentur iuxta illud. Apostoli 1. ad Corinth. 7. s. vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, & mulier non habet ptãtem corporis sui, sed vir: cũ ergo eisdem pluribus vxoribus pro eodem tempore vir debitum reddere non possit, sequitur contentio, & disturbatio œconomię. Respondeo, ꝙ non est si-
B mile in viro, & vxore, quia si duo viri ab eadem vxore simul debitum peterent, cum ipsa non posset vtrique reddere simul, viri qui ferociores sunt cõtẽderent super hoc vsque ad mortẽ, & nullus esset rector œconomię, q eos moderari posset. Si aũt plures vxores ab eodem viro simul peterent, non sequitur hoc inconueniens, quia vir, qui rector earum est, sedaret litigia, & cui vellet prius daret, cui autem posterius, posterius. Vel eis ad reddẽdum debitum suum certa tempora designaret. Sicut Iacob, qui 4. vxores habebat, & cuique debitum reddebat. Sed vno tẽpore determinato manebat apud vnam, & alio tẽpore apud
C aliam, & sic non esset contentio. Iacob tñ multum se alligauerat voluntati vxorum tradens totam volũtatem suam, s. ꝙ qñ erat tempus accedẽdi ad vnam, nõ accedebat ad aliam, ẽt si vellet. Et si illa, apud q̃ manere debebat reddẽdo debitum aliquo tempore vellet ius suum vendere alteri vxori, poterat vendere, sicut patet Gene. 30. c. cum esset tẽpus, in quo Iacob manere debebat apud Rachelem reddendo debitum, & Rachel petijsset a Lia, vt daret ei de mandragoris filij sui Ruben quas de agro attulerat, dixit Lia, parum tibi videtur, ꝙ pręripueris mihi virũ meũ, nisi & mãdragoram filij mei tuleris? Dixitque Rachel, dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui. Tamẽ, q̃a vtraque huic pacto cõsensit egressa est Lia in occur-
D sum Iacob reuertentis de agro ad vesperum, & ait, ad me, intrabis, quia mercede cõduxi te pro mãdragoris filij mei. Quinta ratio est, quia sequeretur magna abominatio, cũ vnus vir cognosceret, ꝙ vnus coibat cum ea, quam ipse carnaliter cognoscebat. Nam cũ iste actus turpis sit, & valde fędatiuus, valde abhorreret quilibet a se fędatam ab alio defędari, & induceret viros ad non cognoscẽdum vxores. Et patet, quia non solum aliquis abhorret eam, quæ ab alio defędata est, sed interdum eam, quam ipse fędauit. Ex quo sequitur illud, quod videtur in amatoribus carnis, vt cum aliquam fęminam antequam potiantur optatis nimio amore dilexerint, postquã eam carnaliter cognouerint modicum appretiẽtur, iam non eam, sed
E aliam diligentes, & non solum non appretiantur, sed fit interdum, vt eam, quã ante summo amore dilexerant, durissimo odio persequantur. Hoc enim inter ardentissimos amatores visum est, vt patet de Amnõ filio Dauid, quia ita vehementissime dilexit sororẽ suam Thamar, ita vt deperiret in amorem eius, cum autem vi opprimens cognouisset eam factum est, vt maius esset odium, quo eam postquam cognouit insecutus est, quam fortissimus ille amor, quo antequã cognosceret eam dilexerat. Si autem dentur plures vxores eidem viro, non sequũtur hæc, quia nihil magis aliqua vxor virum defędatum reperiet, si aliã cognouerit, quam si nullam cognouisset. Ratio diuersitatis, quia vir est emittens, & non recipiens.

SE-

SEPTIMA CONCLVSIO principalis.

Communitatem vxorum politiæ Socratis, & Platonis non capit natura, nec vlla vis rationis.

SExta, & vltima conclusio sit. Cõmunitatem vxorum politiæ Socratis, & Platonis non capit natura, nec vlla vis rationis.

Quod sic patet, quia si communitas daretur vxorum, ita quòd nullus acciperet aliquam specialiter in vxorem, sed omnes omnium essent vxores, impossibile esset distinguere proles quantum ad partus, quia quilibet ad quamlibet vxorem accedere posset, & incertũ esset, ex quo viro illa mulier cõcepisset, essentque omnes viri vulgo cõcepti, quod magnũ vituperium est. Etiam, quia sic tolleretur probitas virorum, & distinctio nobilitatis ciuium. Status enim politiæ consistit in varietate personarum nobilitate, & statu differentium. Nobilitas autem prolis est a nobilitate paterna, ignorato autem patre nunquam pateret in posteris distinctio generis, & nobilitatis. Hoc autem omni virtutum probitati viam præcludit, quia homines, q se a nobilibus ortos putant, a generis nobilitate coguntur, vt magna, & cõuenientia nobilitati suę faciant ne vilissimi reputentur. Sic enim ait Boetius de Cõsola.lib.3.prosa.5. Quod siquidem in nobilitate bona id arbitror mihi solũ, vt imposita nobilibus necessitudo videatur, ne a maiorum virtute degenerent, cum autem talis nobilitas ignoratur, torpet pigra virtus, & senio cõtabescit. Etiã hoc modo homines infames apud cęteras gentes, & degneres iudicãtur. Hæc enim causa est, quare Spartani, qui & Lacedemonij dicuntur Grecorũ populi inter cęteras gentes vilissimi habẽtur. Ab incertis quippe patribus nati erant. Nam, vt quidam historicus refert tractãs de dea, quæ venus armata dicitur, cũ semel Lacedemonij contra hostes suos ciuitatem suam longe conflicturi exiuissent, cum autem facto bello armati Lacedemonij in ciuitatem suam redirent, mulieres Lacedemonię eos longe respicientes hostes esse putauerunt. Armato ergo fęminarum exercitu viris obuiã exeuntes bellum inferre parabant, cum autem cominus se viderent, viri cognoscẽtes vxores suas esse, censuerũt in eas esse impetum faciendum, vt singuli fęminis singulis obuiantes, sicut sors cuique tulisset eis in gaudium euentus bellici miscerẽtur, quo facto proles incertę, & permixtę Lacedęmonum prouenerunt, vt de nullo tunc genito certus constaret pater, ex quo euentu ab alijs gentibus vilissimi reputati in opprobrium facti Spartani dicti sunt. Aliter autem licet in effectu, idem quantum ad intẽtum principalem, refert Paulus Orosius libro 1. de Ormesta mũdi.

Idem Garamantes, qui in Aethiopia populi sunt faciunt, matrimonialia namque fędera nulla iungũt, cuilibet fęminę pro libito se miscentes. Ob quã causam nec inter cęteros populos cõmemoratione di-
F gni sunt, de quo Solinus in Polyhistor.c. de Aethiopia. Item, quia sic posito sequerentur multa inconuenientia in accessu carnali, quia contingeret, quòd aliquis cognosceret filiã suam carnaliter, quia nesciret, quæ esset filia sua. Etiam aliquis cognosceret sororem suam, vel auiam suam ex patre. Nam cum patrem ignoret necesse erit auiam ignorare, & multa huiusmodi, quæ inter eos, qui iam sanguine coniũcti sunt, indecentissimum est fieri.

Item quia sequeretur irreuerentia filiorum ad patres. Nã non reuereretur filius patrẽ, quẽ non cognoscet, & sępe eueniret, vt filij occiderent patres, & vulnerarent, G & maledicerent, quæ inconuenientissima sunt. Multas alias rationes Aristoteles prosequitur in primo c.2. Politicorum. Nam in toto illo primo c. nihil aliud agit. Quas nunc intentionis nostrę dicere non est, quoniam satis hucusque digressum est.

Ad argumenta in contrarium respondetur, ad primum argumentum cum dicitur, quanto aliquid magis vnum est, melius est, sed ciuitas ordinata in communitate maxime bona est, ergo est melior. Respõdetur, quòd quælibet res tantum habet de entitate, quantum habet de vnitate, nec tamen propter hoc H oportet reducere res ad maximam vnitatem. Nam homo vnum quid est, si tamen velimus eum reducere ad simpliciorem vnitatem, vt auferendo tantam partium, compositionem, aut personarum pluralitatem iam non erit homo, quia vnitas eius tantam requirit diuersitatem; ita de ciuitate. Ciuitas nãque nõ est vnum ens per se, sed per aggregationem. Si ergo velimus reducere eam ad tantam vnitatem, vt sit vnũ ens per se, excedemus naturam ciuitatis, vt si quis vellit reducere ciuitatem ad vnam domum, & deinde ad vnum virum, manifestum est, quod ibi ciuitas nõ est. Ad secũdum, quãdo arguebatur, quòd legislatores I magis intẽdunt causare amorem in politia adhuc magis, quam iustitiam, sed nullus maior amor induci potest, quam vt ponatur communitas vxorum, ergo illa est bona politia. Respondetur, quòd positis filijs cõmunibus, & vxoribus communibus nullus amor est in ciuitate. Nam, vt ait Aristo. in 1.c.2. Politicorũ. Propria quilibet amat, communia vero nullus. Nam duo sunt, quæ amare faciunt, scilicet proprium, & dilectum. Cum autem aliquis vocat omnes minores se filios, non vocat eos filios tanquam filios proprios, sed filios, idest filios eius, & omnium de ciuitate. Immo K nescit si aliquem filium habet, ideo nullum, vt filiũ diligit. Etiã quia pater & filius nomina sunt amoris, & dulcedinis, modicum autem dulcedinis, scilicet mellis, si in multam aquã iaciatur nihil fit, sic si vnus omnes, vt filios amet.

Desunt permulta, quæ promissa ab auctore supra ante conclusionem primam nequaquam inueniri potuerunt.

Opusculi de Optima politia Alphonsi Tostati Finis.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

In locum Isaiæ Cap. VII. Ecce Virgo concipiet, &c.

Commentarium.

AD GVTERIVM A TOLETO TOLETANVM Antistitem, ac Hispaniarum primatem.

HOc mihi propositi ab antiquo fuisse congaudeo, idq; eruditissimorum arbitratu virorum approbatur, optimis in eo, qui honestissimus est famulandi, modo complaceri, multumq; differenter vestrę dignitati plurimorum sententia venerandę excellentissime domine atque virorum optime. Non mediocriter enim mihi in hac parte cæterisque, quo ad exiguitatis meę virtutis executionem coaptari potest, voluntas famulandi est: sed vtinam tam efficaciter quam deuote. Si votorum immensitati paruulæ efficaciæ modus subest, tamen secundum Aristotelicam sententiam in hac re actoris merita comparatiue non quantum efficitur, sed quæ agentis electio est, inspicienda erunt. Et quoniam voluntas ad magna est, quamquam in re parum quid subsit, quod famulatum in hac parte impenderim, vt non ex rei modo, sed ex affectionis meę quantitate ius poscit sic efflagito. Exposcit arguta prudentia vestra super Isaiam quandam particulam declarari, in qua catholicis aduersus perfidiam Iudæorum immortalis iam lis facta est. In qua, quamquam responsionis meæ opus non sit, præcipuè arguitiori sapientię vestræ, cui hęc abundantius clarent, mihi tamen non discutiendi, quæ exposcentem, aut verius imperātem occasio impulerit, arbitrium est, sed obsequendi eis, quæ iussa sunt, necessitas manet. His igitur mancipatus, quamquam in hoc dicendi genere, nec copiose, nec lepide, aut perpolite mihi eloquij subsit, tamē vtcunque datur, id agam. Nec hoc mētis est, vt tantum vigiliarum aut laborum impendam, quantum fortas-
A sis ipsius rei, de qua agitur exposcit magnitudo, sed vtcunque id protulisse sufficit, quo quid in hac parte inferamus appareat.

In hoc igitur duæ particulę perstringendę sunt.

Primum cum dicitur, Ecce, virgo concipiet, & pariet filium &c.

B Secundum verò quia dicitur, Butyrum, & mel comedet &c.

Ad primum dicendum quod fundamentum expositionis huius prophetici dicti est, illud de Saluatore nostro, & virgine exponi debere. Nec quidem hoc ex communi catholicorum doctorū consensu est, quasi hic eisdem homodoxia constet, sed quoniam sic agēte
C Spiritusancto ab ipsa sacra scriptura ad hunc exponēdi modum compelluntur, quod manifestat beatus Matthęus. 1. ca. Cum enim de conceptu & natiuitate Saluatoris nostri dixisset, atq; de nominatione, subintulit, hoc totū factum est, vt impleretur quod dictum est a Domino per prophetam, ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabis nomē eius Emmanuel &c.
D Et quemadmodum hoc dictum Isaiæ de Christo intelligendum necessario est, ita & continuato stylo ea, quæ 9. c. dicuntur de eodem suscipienda sunt, scilicet. Primo tempore alleuiata est terra Zabulō & Nephtali &c. Et illud. Paruulus datus est nobis &c. Quod manifestatur Matth. 4. c. cum dicitur. cum autem audisset Iesus, ꝙ Ioannes traditus esset secessit in Galilęam, &
E relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in ciuitate Capharnaum, &, maritima in finibus Zabulon & Nephtali, vt impleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: Terra zabulon, & terra Nephtali, & via maris trans Iordanem: Galilęę gentium populus, qui ambulabat in tenebris &c. Dixit etiam propheta Isaias c. 7. vbi prędicta ponuntur: Dominus ipse dabit

vobis signum, ecce virgo concipiet. Timebat enim Achaz rex a facie duorũ regum,ſ. Raſin regis Syriç, & Phaceç filij Romeliç, qui coniurauerant, vt acciperent regnum eius. Hunc Achaz, quamquam impium Deus conſolaturus, prædixit liberaturum eum de manu duorum horum Regum, & eos perituros. Ad hoc aũt datum dedit ſignum,ſ. Virgo concipiet, & pariet filium &c. Hanc virginem concepturam, & pariturum nemo de nobis ambiguit Dominam noſtram Virginem benedictam fore. Nec enim alicui in mentem venit, vt intelligendum ſit, ꝙ virgo concipiet, & pariet, i. ꝙ illa, quæ aliquo tempore virgo eſt, ſ. cum iſta verba dicebantur, poſtea concipiat, & pariat per corruptionem. Nam hoc nec ſignũ aliquod, nec miraculum eſt, cum iſta ſit via concipiendi vniuerſç carnis ſuper terram. Nulla namque fœmina concipit, quæ aliquando virgo nõ fuerit. Hoc igitur pacto de quacunque fęmina diceretur, virgo concipiet, & pariet: Quod nemini concedẽdum eſſe videtur, ſed dicitur hoc, ꝙ ipſa, quæ conceptura, & paritura erat, tunc cum pareret atque cõciperet, virgo futura erat. Ex quo apparent duç particulę earum, quas nos ad virginis noſtrç prçconia poſuimus, ſ. ꝙ fuit virgo ante partum, & in partu, & poſt partum. Primç duæ particulç hic patent. Primum quidem, quia dicitur: Ecce, virgo concipiet, conceptus autem partum antecedit, & in concipiendo virgo extitit, quoniam ad hoc, ꝙ conciperet, nulla corruptio per acceſſum virilem, ſicut in cęteris mulieribus effecta eſt, manſit quippe perfecta virginitas in conceptione dominæ noſtrç. Nec quidem ſolum, vt virginitas eſt integritas mentis, & corporis cũ inexperientia omnis actus venerei, vt communiter diffinitur, ſed etiam, vt dicit priuationem ſuſceptionis omnis ſeminis maſculini qualicũque modo. Nam prima virginitas in quibuſdam mulieribus concipientibus eſt naturaliter, ſecũda autem nulli vnquam, niſi dominæ noſtræ collata eſt. Patet, quia multæ fęminę a viris incognitę concipere poſſunt, & aliquæ ſic cõceperũt, ſ. per dęmones incubos, & ſuccubos, de quibus diffuſius ſuper 5.c. Gene. & 7.ca. Exo. dictũ eſt, nam hos negare eſſe, & fęminas ab eis carnaliter cognoſci impudentia magna eſt, vt ait Aug. i 5. de Ciuit. Dei. Hi tñ ſemẽ effundunt, non quidẽ, quod habent, quoniã eis nullũ ineſt, cũ animalia non ſint, ſed quod a viris in pollutione nocturna ſuccubi effecti ſuſceperunt, in genitalia fęminea incubi facti refundũt. Hęc enim non eſt virilis cognitio, tñ cum ſemine res agitur, atque ea, quę ſic ſemẽ ſuſcipit vere defloratur per ruptionem virginalium claustrorum. Habent namque incubi dæmones in aſſumpto corpore genitale virile, quod id cauſatur in fęmina, quod ex virili cognitione patitur.

Sed eſt aliquid adhuc amplius, ſ. ꝙ fęmina concipere poſſit, non ruptis ſuis virgineis clauſtris, ſed manentibus in ea integritate, qua a natura condita ſunt, quod in pleriſque etiam mulieribus cõiugatis viſum eſt accidere, quæ ſine vlla clauſtrorum virgineorum corruptione, aut opatione genitalis maſculini, ſuſcepto tñ ſemine conceperunt. Qui modus, quoniam cunctis cognitum eum arbitror, tum quia prolatione hæc indigna ſunt, ſubticebitur. In hoc tñ modo, q̃quã maneat in fęmina carnis integritas, quæ eſt pars quædam virginitatis illęſis vaſis genitalibus, virgo tamen non eſt. Duę enim deſunt, ſ. ꝙ mentis abfuit integritas, & ꝙ delectatio venerei actus, & experientia ſuſcepta eſt, quorum vtrunque virginitati repugnat. Nam ea, quæ nupta eſt, eo ipſo, quod virum accipit, mentalem perdit virginitatem. Proponit namque, vel debitum a viro ad gignendum petere, vel ſaltem petitum debitum viro reddere, cum ad hoc matri-

F monio adiungatur. Immo, & ſi vir debitum petat cõuenienti tempore, & loco, mortaliter fęmina peccat, ſi ſuum denegauerit, dicens nolle vllatenus reddere. Nam fęmina nõ habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir, & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed fęmina, vt habetur 1. ad Cor. 7. c. Quãquam igitur hęc, quæ nupta eſt viro, corpore incorrupta manet, virgo non eſt, quia mentis corruptio in ea eſt, cum carnaliter cognoſcere, aut cognoſci intendat, aut ſaltem patiatur. Eſt ẽt alterũ obuians in hac parte, ſ. ꝙ hęc fęmina venerei actus delectationẽ experta eſt, quæ potiſſime uirginitati repugnat. Nec. n. quiſquã fallat existimans fęminã in actu uenereo non delectari, niſi per cõtactũ genitalis uaſis, & deflorationẽ in clauſtrorũ uirgineorũ ruptione, in alio nãque huius actus conſiſtit delectatio. Et quamq̃ de his fortaſſe dicẽdũ non

G eſſet, quia tñ naturalia quędam ſunt, & interdum ſpeculationibus altiſſimis neceſſaria, erubeſcẽdũ nõ putaui, cũ in hac parte uniuerſum luborẽ nr̃m Aug. abſtulerit, q quędã alia, quę forſitã cuiq̃ fędiora uiderẽtur in 7. & 14. de Ciu. Dei protulit. Dicẽdũ igitur fęminis nullã eſſe in defloratione, aut genitalis uaſis cõtactu delectationẽ, ſed in deciſione mẽſtrualis ſanguinis, q loco ſeminis in eis eſt, & in ipſa cõmixtione maſculini ſeminis ad fęmineũ, & in roratione matricis. Quod quidẽ, ſi vulgaribus teſtibus cõtẽtos eſſe libeat, ipſarũ, q̃ hęc patiunt̃ fęminarũ teſtimonio iudi-

H candum erit, in quibus ſolida ſatis conſtat probatio. Nobis tamen, qui ueritatẽ inquirimus per altiſſimas cauſas, cum ſapientię ſtudeamus, quæ de altiſſimis atque per altiſſima eſt, iuxta Ariſtotelẽ noſtrũ Ethic. li. 6. & alio modo veritas inquitenda eſt. Patet. n. nullã eſſe delectationem in defloratione, & ruptione uirgineorum clauſtrorum. Nam id, quo naturę uiolentia irrogatur delectationis materia non eſt, ſed potius mœroris. In defloratione autem, cum ſit uiolentia q̃dam, quæ infligitur clauſuris virginalibus, vt ea, quæ clauſa erant rumpantur, erit igitur triſtitia, & nulla delectatio. Potiſſime, quia in animalibus, quę ſentiunt, dolor cauſatur ex diuiſione cõtinui, vt ſi aliqua

I pars carnis a reliquis abſcindatur. Hic autem ſic eſt, quia natura in virgineis clauſtris continuitatem cauſauerat, per deflorationem autem continuitas iſta corrumpitur, quod teſtatur cruor, teſtis verus corruptionis, aut vulneris. Et ſi in hac uirginũ defloratione quandam contingat delectationem ſentiri, non eſt ob hoc quia defloratur, quoniam potius ex hoc ueri doloris materia eſt, ſed ex aliquo adiuncto ad iſtam deflorationem. Quod apparet, quoniam ſi uirginea clauſtra ferro, aut unguibus, aut quauis alia apertione rumpantur, dolor ſolus ſequitur, ſicut in fractione, aut ruptione cuiuslibet alterius partis corporis. igit, ſi in cognitione, & defloratione virginis opere uirili ipſam clauſtrorũ ruptionem aliqua conſequat delectatio, nõ ob hoc eſt, q̃m ruptio cauſata eſt, ſed potius, qa aliquid eſt cũ ipſa defloratiõe, quod

K ſm ſe delectationis cauſatiuũ eſt. Hoc aũt eſt, quia ſemẽ effundit receptum in matrice, & uelut in uiro in deciſione ſeminis cauſat delectatio, & nõ i aliquo alio, ita in fęmina in irroratione matricis, q̃ cũ calida, & ſicca fuerit, irroratione humidi uirilis ſeminis delectat̃. Hęc aũt ſeminis effuſio atque i matrice ſuſceptio ſine aliqua clauſtrorũ uirgineorũ aptione fit, iõ ibi delectationẽ uenerei actus experiri neceſſe eſt, & fortaſſis maiorẽ, q̃ cũ ruptio clauſtrorũ fit. Cã patet, qa his imorari nõ decet. Illa igitur, quę illęſis uirgineis clauſtris ſic concepit, aut ſaltem ſemen ſuſcepit, uirgo non eſt, quoniam ueneream delectationem eã expertam liquet.

Eſt autem alius modus, quo conſeruata virginitate, fęmina

Mulier mortaliter peccat viro petenti debitum tempore, & loco conue. negando.

Notanter dixit in defloratiõe, quia poſt bene põt eſſe delectatio in contactu genitalis vaſis, vt medici dicũt, & etiã ipſemet in Geneſ.

Modus quo mulier seruata virginitate naturaliter pôt cõcipere.

te, fęmina concipere naturaliter potest, s. vt non corrumpatur integritas mẽtis, si ista mulier semper proposuerit continere, non experiẽdo aliquam delectationem veneream, nec vnquam aliquem contrariũ actum habuerit iudicando, aut eligendo, quod facit plenam mentis integritatem. Etiam, vt fęmina concipiat incorrupta carne, s. manẽtibus illęsis virgineis claustris, ita vt nemo virorum aperuerit integritatẽ genitalis fęminei, nec vllo alio casu defloretur. Itẽ, & ꝙ hæc fęmina nullam veneream delectationem experta sit, quæ integram virginitatem constituunt, ita, ꝙ alicui mulieri sic concipienti dabitur in vita ęterna aureola, quæ debetur vere virginibus. Nam in hac plena virginitas patet, vt ex diffinitione liquet, s. virginitas est integritas mentis, & corporis cum inexperientia actus venerei. Hæc tamen fęmina non dicetur secundum sacram Scripturam cõcipere virgo existẽs, quoniam semine suscepto corruptio eius agitur. Nam, & si omnia prædicta interueniẽt, semẽ tamen intercidit. Hic autem modus assignari non potest in mulieribus cognitis per incubos dęmones. Nam quamquam illę continere in perpetuum proposuerint, maneatque ibi mentis incorruptio, vasa tamen fęminea genitalia vere corrumpuntur, atque cruorem inde exire necesse est, quemadmodum si a viro huiusmodi virgines doflorarentur. Etiam sequitur ibi experientia actus venerei, quoniã quamq̃ mulier inuoluntaria cognoscatur semperque repugnans, tamen dum cognita fuerit necessarium est eã delectari, quia ista delectatio non euenit ex voluntatis electione, sed ex cõditione naturę. Et ob hoc quãquam aliqua mulier delectetur, cum cognoscitur, si tamen laborauit ne cognosceretur, nec post cognitionem in hoc consentit, aut delectetur, nec in hoc peccat, quia peccatũ non est in his, quę totaliter inuolũtaria sunt. Item non potest assignari iste modus in mulieribus, quæ violẽter ab aliquibus cognoscũtur, quoniã ibi sunt duo prædicta de cognitione dæmonũ icuborũ, s. ꝙ fit ruptio virgineorũ claustrorũ, & experiẽtia delectationis venereæ. Item si diximus hanc fęminã inuolũtarie cognitã deflorationẽ nullã passam fuisse, suscepisse tñ semen masculinũ, sicut supra dictũ est, adhuc non stat modus, quoniã ibi experiẽtia delectationis venereę est. Nõ potest aũt iste modus assignari vllatenus in fęmina vigilãte, quia quouismodo tũc semen suscipiat, necesse est delectationẽ venereã experiri. Oportet igitur hũc modũ in somnijs fieri. Sed qualiter ibi integritas mẽtis sit, & illibatio virgineorũ claustrorũ, & nulla venereę delectationis experiẽtia, credo cuilibet ad hæc aduertẽti, satis cogitatione inueniri posse. Non.n. decet talia proferre. Quã quã sanctus Thomas in quodã Quodlibeto hunc modũ pro parte aperiat, hic tñ quicquid sit, semper tñ semen ad conceptionẽ intercidit, sine quo nihil naturaliter fit. In viro aũt hic modus reperitur. Nam viri sine mẽtis corruptione, & illibatione carnis in vase genitali generare possunt. In eis tamẽ difficilius est, q̃ in fęmina, quia fęmina inuoluntarie cognosci potest a viro, vir tñ, nisi uelit nullã unquã fęminã carnaliter cognoscit. Quod satis liquet. Nã actio in potestate agẽtis, passiones nõ sunt in potestate patientis, sed agẽtis. Iste modus satis patet per dæmones succubos, quoniam uirile semẽ pollutionis nocturnę, aut aliàs suscipiũt, & postea matrici alicuius fęminę infundũt, & fœtus inde sequitur, immo, & admirabiles fętus in naturabilis dispositionibus. Sic enim factũ est per Merlinũ, qñ ex incubo, & succubo dęmone genitus satis ueraciter perhibetur. Eius tñ pater uir fuit, quia ille pater est, cuius semen est ad gignendum, dęmon autem semen non habet,

A cum spiritus sit, pater tñ Merlini non cognouit carnaliter matrem eius. Alius tñ modus est, quo sine dęmone succubo, & incubo uiri gignant illęsa mẽtis integritate, & carne, & nulla suscepta delectatione uenerea, quod attinet ad perfectã rationem uirginitatis. Et sic uiri uirgines existentes naturaliter gignere poterunt. Nec tñ in uiro uirginitatem uoco, & integritatẽ carnis, & priuationẽ decisionis seminis, ita, ꝙ uirgo ille sit, qui semen nunquã effuderat quouismodo, quoniã hoc pacto in pollutione nocturna uiri uirginitatem amitterent, quod falsum est. Nam nullus hoc cõcederet, & satis patet. Nam corruptio carnis est ali qua uiolentia illata naturę, secundũ quã infringitur aliquid, quod ipsa condiderat, queadmodum cum fęmina defloratur, in pollutiene nocturna

Quid sit virginitas in viro.

B aũt nihil tale fiat, qm̃ sine ullo motu carnis sola operãte phãtasia, quę super naturã corporalẽ magnam potestatẽ habet, per cõceptas imagines, aut ex impotẽtia potentię retẽtiuę seminalis effluit humor. Sed corruptio integritatis carnis masculinę consistit in hoc, quod masculus in primis carnalibus accessibus patit. Nã prout in fęmina fit uera, & perfecta defloratio, ita in uiro pro mõ suo quãquã non ęqualiter. In pollutione aũt nocturna nihil horũ euenit, qa ẽt sine experiẽtia delectationis uenereę ista fiunt. Nã q per somnũ grauẽ nocturnã patitur pollutionẽ, delectationẽ uenereã minime experit, erit ergo uir generans manẽte sibi uirginitate. Sancta tñ scriptura strictius de uirginitate loquit, quocũque .n. mõ aliqua

C mulier ex semine humano cõcipiat, nõ dicit eã sancta Scriptura in uirginitate concipere. De Domina nostra uirgine hęc omnia cõpletissime prędicantur, s. ꝙ ipsa cõcepit cũ integritate, quoniã nũquã habuit aliquẽ cõsensum, nec carnalẽ copulã, dicente ipsa ad Angelũ, qũo fiet istud, quia uirũ non cognosco? idest quia non cognoscere uirũ proposui. Nõ.n. loquebat de cognitione sola, quia tũc uerba sua impertinentia essent. Nã quamq̃ tũc non cognosceret nec cognouisset uirũ, poterat eũ cognoscere in futuro, & sic nõ excluderet uerba Angeli. Oportet ergo, ut intelligatur. Quoniã uirũ non cognosco, i. proposui nunquã uirũ cognoscere. Et tunc stant rationabiliter uerba

D eius, s. qũo fiet istud? nã fieri nõ poterat, nisi aliquem specialẽ modũ ad hoc Deus daret secũdũ, ꝙ postea Angelus subintulit, s. Spiritus Sanctus superueniet in te &c. fuit ergo mẽte incorrupta. Fuit ẽt carnis integritas in illa, quia a nullo unquã uiro deflorata est, q̃ quam impijssimus Heluidius asserat Virginẽ dominam nostram a Ioseph fuisse carnaliter cognitã, & alios filios post Saluatorẽ peperisse, de quo latissime argutũ est, & responsum fuit in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis ad illustrẽ reginam Castellę. Nullo ẽt mõ delectationẽ ueneream experta est, nam hæc in cognitione a uiro est, ipsa aũt nihil unquam tale pertulit. Pręter omnia autem hæc habuit, quod naturã transcendit, s. ꝙ sine semine cõcepit.

Para doxis 1. cap. q. 10. & seq.

E In quo excessit omnes alias fęminas, multę namque fęminę impfecta uirginitate cõcipere possunt, ut supra declaratũ est, nulla tñ sine suscepto semine cõcipit. Domina tñ nostra uirgo nullo uirili semine suscepto cõcepit, & ob hoc fuit cõceptio illa supernaturalis, quia non erat ibi aliquod principiũ actiuũ naturale ad dirigendũ menstrualẽ sanguinẽ eius, & formandũ in corpus, sed fuit Spiritus Sanctus faciẽs in menstruo uirginali opera omnia, quæ operari debuisset masculinum semen. Quomodo autem dicatur Virgo beata concepisse de Spiritusancto, & quid hoc significet, & an Spiritus sanctus aliquod semen creauerit, quod nullius uiri esset, & infuderit in uterum uirginis loco seminis masculini, in libro

nostro de quinque metaphoricis paradoxis dictũ est. F

Habetur, etiam ex hoc prophetico dicto, quòd domina nostra virgo peperit, idest ipsa in virginitate existens peperit, propter quod ecclesia prædicat, non solum ante partum virginem, scilicet in conceptu, sed etiam in partu. Quid tamen sit fęminam in conceptu esse virginem, manifestum est, scilicet ipsam sine aliquo semine virili concipere. Quid tamen sit in partu esse virginẽ multis adhuc absconditum est. In quo sciendum est virginitatem, vt supra diffiniuimus esse integritatem mentis, & corporis cum inexperiẽtia actus venerei, aut delectationis eius. Quãdo igitur carnis corruptio est, virginitas tollitur. In fęminis autẽ carnis integritas dicitur esse incorruptio claustrorum virgineorum. Ista claustra, sicut aperiũtur in conceptu, quando fęmina a viro cognoscitur, ita & aperiuntur in partu, & adhuc maiori apertione, & propter hoc maior dolor est in partu, quam in prima virginum defloratione, & contingit multas periclitari, ratio est, quia sicut integritas carnis in fęmina tollitur cum carnaliter cognita defloratur, & ob hoc ei virginitas adempta est, ita & in partu, quia ista claustra virginei pudoris panduntur, virginitas auferri dicitur, immo magis, quam in conceptu cum maior apertio fiat. Et magis necesse est fęminam in partu virginitatem amittere, quam in cõceptu quo ad carnis integritatem. Nam, vt supra declaratum fuit, aliquæ fęminę cõcipere possunt suscepto semine nulla facta ruptura virgineorum claustrorum. In partu tamen nulla fęmina parere naturaliter potest virgo. Nam cum fętus emitti debeat per vas genitale mulieris ab vtero, & magnę quantitatis sit, necesse est tantum aperiri de virgineis claustris, quanta est magnitudo infantis nati, alioquin dabitur corporũ penetratio, quam non consentit Aristoteles noster in libris Physicorum, nec natura rerum hoc tolerat. Et sic secundum naturam hoc in veritate constat, quòd multę fęminę in virginitate existentes concipere possunt, nulla tamen in virginitate existens naturaliter parit.

Erat ergo dubium de Domina nostra, quia quãquam sine vllo semine concepisset, & penitus virgo maneret, in partu tamẽ corrumpi poterat ruptis virgineis claustris ad infantuli emissionẽ. Immo, quanquam Deus supernaturaliter egisset, vt Maria sine semine foret pręgnans, & retenta plena virginitate, si tamen illam naturaliter parere, quod conceperat reliquisset, nullum vlterius in ea operando miraculum, necessarium erat, vt ipsa in pariendo virginitatem perdidisset, scilicet quia ad exitum corporis redemptoris nostri, quod erat in tanta quantitate tempore natiuitatis in quanta alij contemporanei fętus nati erant, rumperentur virginea claustra. Ideo ad exprimendam virginitatem omnimodam Dominę nostrę, non fuit sufficiens dici, quòd ipsa ante partũ, scilicet in conceptu virgo extiterit, sed etiam in partu, scilicet quòd nõ fuit facta aliqua ruptio claustrorum virgineorum ad exitũ Saluatoris nostri de vtero. Et hoc tantum fuit miraculum quantum, quòd sine semine virili conceperit. Quomodo autem Saluator noster cuius corpus tantę quantitatis erat, de virginis aluo exire potuerit nullo sigillo pudoris virginei rupto, & an exierit deducendo se totum ad indiuisibile, sicut est in hostia, scilicet quia est in qualibet parte hostię quãtumcũque parua sit, vel an exierit secundum extensionem quantitatis per corporis penetrationem, sicut transiuit intrans ad discipulos ostijs clausis, in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis late disputatum est.

De exitu saluatoris ex virgineo matris vtero vide auctorem in paradoxis parad. 1, ca 64. & Mat 1. ca. q. 48. & 49.

Alijs autem alia in hoc sententia est, dicunt enim Dominam nostram virginem dici ante partum, in partu, & post, referendo in solam priuationem cognitionis virilis, scilicet quòd sicut ante partum cognita non extitit, ita nec post. Hoc autem subsistere non potest, nam quamquam ista expositio cõueniat ad primam, & tertiam particulam, scilicet quòd fuit virgo ante partum, & post partum, tamen non conueniat secundę particulę, scilicet quòd fuerit virgo in partu. Primum patet, quia ipsa fuit virgo ante partum, scilicet quòd ad conceptionem suam non pręcessit aliqua virilis cognitio, nec seminis susceptio, sicut in alijs mulieribus naturaliter fit. Etiam post partum virgo fuit, quia a nullo vnquam viro postea cognita est, quamquam impijssimus Heluidius contrarium asseruerit. G

Ad secundam autem particulam hoc adaptari nequit, cum dicitur. Et virgo in partu. Nam quamquã aliqua fęmina ante partũ carnaliter cognosci possit, & similiter postquam peperit, nulla tamen cum parit cognosci potest. Repugnat enim secũdum naturam, vt liquet satis. Ideo non potest dici Domina nostra virgo in partu, idest quia non fuit cognita a viro, dum pareret, quia hoc modo omnes fęminę pariẽtes dicerentur virgines in partu, cum nulla earum cognosci possibile sit, dum parit. Hoc tamen falsum est, quoniam nullam fęminarum in partu virginem dicimus, ideo non est hoc modo dicendum, Dominam nostram hoc modo dici virginem in partu extitisse. Item non potest hoc stare, quia si fęmina in partu virgo dicitur, aut fuit virgo ante partum, scilicet in conceptione, aut non. Si autem fuit virgo ante partum, scilicet quòd ad hoc, quòd conciperet, non fuit cognita a viro, nec suscepit semen, necessarium est, vt in partu quoque virgo sit, cum non cognoscatur cum parit, si fortassis mulier, quæ in partu virgo nuncupari debet, ante partum non fuit virgo, scilicet quòd, vt conciperet carnaliter cognita est, non potest dici virgo in partu, cum ante hoc corrupta fuerit, & quæ semel virginitatem perdidit amplius virginem esse impossibile est. Et sic quocũque modo accipiatur non dicitur cõueniẽter, quòd beata virgo sit tantum in partu uirgo per respectum ad priuationem carnalis deflorationis, quia tunc non differt esse uirginem in partu ab hoc, quod est esse uirginem in conceptu, uel semper ante partum, & post partum, & satis superuacuum uidetur esse eam in partu uirginem dicere. H I

Dicendum est autẽ de hac particula maioris miraculi opus esse ipsam in partu uirginem extitisse, quam post partum, uel ante partum in conceptu. Sed intelligenda sunt hæc, sicut in pręcedentibus declaratum est, scilicet, quòd in partu uirgo extitit. Quia quemadmodum non fuit aliqua uirgineorum claustrorum facta libatio ante conceptum opere uirili, ita in partu nulla operatio ad exitum Saluatoris no K
stri celebrata est. Hæc autẽ operatio si intercessisset, uirginitatis dispendia sequi necesse erat, cum carnis integritas in hac uirgineorum claustrorum apertione maximam sustineat lęsionem.

In prophetica prænunciatione consequitur post hæc, & uocabitur nomen eius Emmanuel, idest iste puer, qui de uirgine nascetur, uocabitur Emmanuel, quod Latine interpretatur, nobiscum Deus. Emmanuel enim in Hebræo nobiscum sonat: El autẽ Deus interpretatur, quod huic puero conuenit. Nam hoc designat duas naturas, aut substantias in Saluatore nostro, scilicet diuinam, & humanam. Et hoc nobiscum Deus, idest in natura nostra, uel cum natura nostra Deus designat, quòd iste habuit deitatem cum natura nostra, quod nulli ante contigerat nec

postea

postea eueniet. Nam istud nomen manifestat hunc esse Deum. sic enim decebat, vt qui de virgine super naturam conceptus, & natus est, non solum homo esset, quod naturaliter cōtigisset, sed etiā Deus esset, quod omnes naturę vires excedebat, nec tamē erat contra naturam. Et hoc, quod dicitur nobiscū Deus non interpretatur per nomen oratio, s. vt dicamus nobiscum Deus, i. ꝙ nomen istius pueri nati erit nobiscum Deus, i. ꝙ Deus sit nobiscum, sed nobiscum Deus, i. ꝙ nomen huius pueri erit nobiscum Deus, i. Deus cum natura humana, vel existens Deus, & homo. Nam exponendo primo modo per orationem non solum conuenit Deo, sed etiam creaturis. Sicut dicitur Exo. 17. & ędificauit Moyses altare, atque vocauit nomē eius dominus exultatio mea, i. dominus est exultatio mea, in quo non attribuitur aliqua perfectio altari illi, vel denominatur de illo, sed de Deo. Si tamen exponetur sine oratione esset sensus, ꝙ nomen altaris erat, dominus exultatio mea, i. ꝙ ipsum altare erat, dominus, & exultatio. Sic igitur est de nomine huius pueri nati, quod est Emmanuel, i. Deus nobiscum. Et tunc est sensus, ꝙ per natiuitatē huius pueri dominus est nobiscum, & hoc nō erat aliquid magnum, quia quilibet homo poterat sic vocari, in cuius natiuitate, aut quo viuēte Deus alijs bona collaturus foret: hoc modo poterat vocari Noe Emmanuel, quia per eius vitam Deus dedit alijs requiē, cū ipse inuenerit modū trāsferēdi labores ab hominibus agricultura a se inuenta, quod innuitur cum dicitur de eo Genes. 5. capitu. iste consolabitur nos ab omnibus laboribus nostris in terra, cui maledixit dominus. In hoc autem erat Deus cum hominibus inquantum tollebatur eis maxima pars laborum suorum. Sed non videtur conueniens, ꝙ vocaretur Emmanuel. Altiori enim quodam modo nos redēptorem nostrū Emmanuel appellamus, & in sacra Scriptura appellatum extimamus. Debet ergo exponi istud nomen non per orationem, sed alio modo incomplexe, s. ꝙ vocabitur nomen eius Emmanuel, i. Deus nobiscū, s. ꝙ ipse est Deus nobiscū, quia Deus cum natura humana, quia Deus, & homo est.

In his autem aduertendum est, ꝙ quamquā Isaias prædixerit Christum saluatorem nostrum vocandū Emmanuel, tamen non fuit ei impositum hoc nomen a matre sua, nec ab Angelo, sed vocatus Iesus, vt habetur Luc. 1. ca. sed dicitur nomen eius Emmanuel, idest quia ipse erit talis, ꝙ debeat vocari Emmanuel, etiam si ei nemo tale nomen imposuerit. Nam nominum quædam sumuntur ab impositione, quando non reperitur aliqua causa necessitatis ex parte rei nominatę ad id, quod significat nomen, vt Socrates, vel Plato, aut Cicero. In his enim liberū est imponere quodcunque nomen voluerimus. Alia sunt nomina, quæ conueniunt secundum naturam, vtpote illa, quæ insunt ex natura speciei, vel generis, vt ꝙ aliquis vocetur homo, vel animal. Nam secundum naturam homo est, & animal est, etiam si nullus ei tale imposuerit nomen. Ita de Christo nomen hoc, quod est Iesus, siue Iosua secundum Hebræos ab impositione sibi est, quoniam potuisset eum vocare mater sua alio nomine, nisi Angelus prædixisset atque præcepisset vocari nomen eius Iesum, vt patet Luc. 1. ca. Nomen autem naturę in Christo erat, ꝙ esset Deus, quia erat filius naturalis Dei, & ꝙ esset homo, quia erat filius naturalis hominis, s. virginis matris. Hoc autem significat istud nomen Emmanuel, s. Deus nobiscum. i. Deus cum humana natura, quod est Deus, & homo. Erat ergo nomen Christi Emmanuel, sicut nomen naturale est, vt homo, & animal. Et sicut nobis non imponuntur ista nomina

A homo, & animal, sed in nascentibus cognoscūtur, ita & ipsi Christo non fuit a matre, vel ab aliquo impositum istud nomen Emmanuel, sed ab ipsa natura cognitum est. Circa hoc, vt amplior pateat euidentia tria agenda sunt, primo apponentur quędam fundamenta, ex quibus Iudęi in nos insurgunt, aut saltem insurgere possunt, proclamantes hanc Isaię autoritatem non intelligi de saluatore nostro Iesu. Secundo hęc soluentur. Tertio expositio Iudæorum subiungetur, & improbabitur. Ad primum, probāt ꝙ dictum Isa. nō intelligatur de Christo, ex eo, quod supra dicitur in litera Isaiæ, s. ꝙ rex Achaz audiuit, ꝙ Rasin rex Syrię, & Phacee filius Romelię rex Israel consilium inter se fecerunt, vt simul venirent super regem Achaz regem Iuda, & delerent eum ponentes alium regem in Ierusalem, quod audiens rex Achaz timuit, & totus populus eius cū eo. Tunc Deus

B ad Isaiam dixit, vt egrederetur in occursum Achaz, & prænunciaret ei, ꝙ non fieret, quod illi reges pręordinauerant, & ad hoc adiecit, dicēs: Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet &c. igitur istud signum dabitur ad cōsolationem regis Achaz, vt non timeret reges supra se irruituros, sed signum de Christi natiuitate non fuit tale, vt possit consolari regem Achaz, & populum timentem, cum istud futurum esset post multa tēpora. Accidit enim post, quasi per sexcentos annos. Quid ergo attinere videbatur istud signum ad ea, quæ regi Achaz prænunciabantur? nihil inquam. Non ergo est ipse puer, qui

C hic nasciturus prędicatur.

Item, quando Deus dabat sanctis patribus aliqua signa in veteri testamento, illa signa immediate cōplebantur. Sic patet de Abraham cum quo, cum iniret fędus de dādo ei terram populorum multorum, de quibus habetur Gene. 15. misit ignem inter diuisiones sacrificiorum, quando apparuit fornax ardēs, flamma discurrens per medias diuisiones. Sic etiam cum dedit signum de Gedeon vincendo Madianitas, immediate completum est, quia apparuit in vellere signum. s. ꝙ vellus erat madidum, & area sicca, & iterum area compluta, sicco tñ vllere manente, vt habetur Iudi. 7. c. Sic etiam de Eliezer seruo Abra-

D hæ, quādo iuit in Mesopotamiam, & de multis alijs. Si ergo nunc fuisset annunciata natiuitas Christi regi Achaz tanquam quoddam prænosticatiuum, ꝙ non deberet timere duos reges, qui volebant delere domum eius, immediate fuisset, sed fuit post valde multa tempora, quia fere post sexcentos annos, ergo non fuit hoc datum in signum.

Item arguunt non posse stare, quia quamq̄ Christiani dicant, ꝙ mater Christi virgo cōcepit, & peperit, tamen in Hebręo nō ponitur virgo, sed adolescētula, scilicet puella tenerę ętatis, siue sit virgo, siue non. Quod probant per id, quod habetur Prouerbiorū 30. c. vbi dicitur: Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus non cognosco. Et cōcludit in fine: Via viri in adolescentula. In Hebręo ponitur idem no-

E men quod hic ponitur, s. Alma pro adolescentula, scilicet via viri in adolescentula. Sed cum via viri in adolescentula est, ipsa non est virgo, ergo non signat alma semper virginem.

Item non videtur posse intelligi de Christo, quia in litera Hebraica dicitur. Ecce, alma, siue adolescentula cōcepit, & pariet, ergo videtur, ꝙ eo tempore, quo ista verba dicta sunt, iam conceperat illa puella, cuius filius prædicitur hic nasciturus. Sed beata Virgo Maria non concepit, nisi post sexcentos annos quasi, ergo non intelligitur de ipsa.

Item dicitur in litera huius prophetię: Et vocabitur nomen eius Emmanuel. Sed de domino Iesu nō

legitur, quòd fuisset vocatus Emmanuel, sed vocauit eum mater sua Iesum, quia sic prædictum fuerat ab Angelo antequam nasceretur, vt habetur Lucę 1.c.

Item dicitur de puero isto, quòd butyrum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonũ. Ista enim sunt ad causandum in homine quandam dispositionem ad sciendum, & ille puer comessurus erat hæc, vt haberet ingenium conuenienter dispositum ad intelligendũ, sed de Christo dicimus, quòd ab instanti conceptionis suę fuit plenus omni sapiẽtia, quia erat Deus, & homo, ergo non potest intelligi de illo dictum istud.

Item non potest stare ista expositio, quia in litera continuata Isaiæ in capitulo sequenti post istud dictum habetur: Antequam puer sciat vocare patrem, vel matrem auferetur fortitudo Damasci, ergo videtur, quòd aliquod tempus erat, in quo iste puer nasciturus, nesciret vocare patrem, vel matrem, & post illud tempus vocaret patrem suum & matrem, sed de Christo dicimus, quòd semper ęqualiter sciuit, ergo non intelligitur de illo.

Item Christiani de Christo dicunt, quòd non fuit genitus de virili semine, sed de isto puero necessariũ est, quòd intelligatur natus ex patre, & matre, ergo non potest intelligi de Christo. Patet minor, quia dicitur in præallegata auctoritate, antequam puer sciat vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci, ergo puer iste patrẽ, & matrem habebit, quod nos non concedimus, ergo non intelligitur de ipso. Alia autem his similia fieri possunt de quibus quilibet aduertere potest.

Ad hæc autem nobis respondendum est. Ad primum cum dicitur, quòd natiuitas Christi non potuit dari in signum regi Achaz, quia fuit magno tempore post: respondendum, quòd nihil obstat signum dari post rem signatam. Et si dicas, quòd tunc signa nõ facient ad aliquam certificationem rerum signatarum, concedendum est, nec hoc est inconueniens, nam interdum Deus dat signa, non ad certificandũ res significatas, sed innotescendum id, quod importatur per ipsa signa, cum signa sint distincta a signatis, & cognito vno, non cognoscetur necessario alterũ, & hoc necessarium est, quando eueniunt post ista signata, nam id, quod posterius est nõ est fortificatiuũ, aut testificatiuum priorum. Nam qui vult accipere certitudinem de aliqua re, antequam sit, vult accipere certitudinem, quòd erit, sed quando ipsa res, quæ futura erat effecta fuerit præsens, iam plena certificatio est de esse suo, id igitur, quod posterius eueniet non confert aliquatenus ad istam rem pręteritam, quia ista iam totaliter certa est cum fuerit.

Est tamen ista conditio signorum, quæ sunt posteriora illis, quorum signa sunt, quòd quamuis nõ certificent quantum ad esse simpliciter, certificant tamẽ quantum ad esse a Deo, scilicet quòd signa non poterunt nobis dare firmitudinem de rebus signatis, quòd erunt, quia iam esse suum determinatum est cum fuerint, sed dant certitudinem, quantum ad esse a Deo. Nam quando aliqua res euenit, nisi prędicatur nobis a Deo, non intelligimus illam specialiter factã a Deo, cum vero Deus prædicit aliquid, vel aliquam rem futuram, & dat aliquod signum, quod post illam rem sequitur, quando transierit res, & postea euenerit signum illud, demonstrat necessario, quòd illa res fuerit a Deo specialiter, cũ antequam res fuerit pręnũciata, sit & ad hoc signum datum. Istos modos signorum posteriorum ad rem signatam inuenimus in sacra Scriptura. Sic quidã dicunt de illo, quod habetur Exo. 3. c. cum loqueretur dominus ad Moysen, dicens: Hoc habebis signum, quòd miserim te,

F cum eduxeris filios Israel de terra Aegypti, immolabis Domino in montem. Hæc tamen eductio prius facienda dicitur, quam super montem immolarent Israelitę. Hoc satis videbatur probare, quod dicebatur, tamen sensus literæ non videtur esse iste, qui dicitur, quamquam plures doctorum nostrorum hoc intendant, sed illud magis ponitur tanquam pręceptum quam tanquam signum, scilicet quòd dominus iusserit Moysi, vt quando veniret ad montem illum ibi Domino immolaret. Cum autem dicit hoc habebis signum, non refertur ad hoc, scilicet, cum eduxeris filios Israel, sed ad aliud, sicut late declarauimus c. 3. Exo.

G Sed hoc non obstante habemus alia in sacra Scriptura exẽpla, in quibus signum datur, & euenit post ipsam rẽ cuius signũ esse ponit, sicut habet 4. Regũ. 19. c. vbi cũ timeret Ezechias regẽ Sẽnacherib vẽturũ super Ierusalẽ atque deleturũ illã, dixit dominus, quòd non veniret, nec pugnaret aduersus eã, & dedit regi Ezechiæ signũ huius, dicẽs: Tibi aũt Ezechia hoc erit signum, comede hoc anno, quod reperieris, in secũdo aũt anno, q̃ sponte nascunt, porro in 3. anno seminate, & metite, & plãtate vineas &c. Et sic dabat signũ, quod vsque ad tres annos cõplẽdũ erat, tñ id cuius signũ erat in eadẽ nocte cõpletũ est, s. mortui sunt oẽs, q veniebãt cũ rege Sennacherib, cũ dr̃ in eadẽ lr̃a: Factũ est igit eadẽ nocte, venit Angelus Do**H**mini, & percussit in castris Assyriorũ cẽtũ octoginta quinque millia. Sicut ergo in hoc fuit signũ post istã rẽ signatã, ita in eo, quod dr̃ de Achaz, & virgine, quæ cõceptura, & paritura erat datũ est in signũ, & post euẽturũ erat. Sed aliquis dicet hoc stare nõ posse, nã signũ, quod datũ est Ezechię, quãquã post ipsam rẽ signatã euenit, tñ immediate euenire cępit, id autem quod dr̃ de virgine cõceptura, & paritura, si de Christi natiuitate intelligat, nõ sic fuit, nã post valde multa tẽpora euenit. Ad hoc dicẽdũ est, ꝙ hoc nihil refert nã signũ euenit post rẽ signatã, siue pauco tẽpore, siue multo nihil agit. Cuius rõ est, quia signũ si quicquã proficit hoc est inquãtũ est cõfirmatiuum, & demonstratiuum eius, quod fieri debet, & futurum prę**I**nunciatur. Si autem res signata prius eueniat, signum immediate esse post ipsam rem signatam, vel multo tempore post, nihil differt. Nam qualitercunque eueniat, si post euenit, nullatenus confirmat rem signatam. Vnde signum dictum Ezechię, quia per tres annos post ipsam rem signatam completum est nihil magis firmitudinis contulit ipsi rei signatę, quam natiuitas Christi destructioni Syriæ Damascenę, & Israel, quamquam hoc per plures, quã quingentos annos postea fuit. sicut ergo aliquando signum reperitur post rem signatam, ita poterit multoties, vel semper dari.

Aliter autem fortassis, & valde cõueniẽter, responderi põt euitãdo omnia ista, & similia argumẽta sci**K**licet, ꝙ nõ accipiatur hic signũ pro eo, quod alterius signatiuum est, sed pro miraculo, & sic quælibet res admiranda excedens naturalem potentiã vocatur signum. Et iste modus loquendi est vsitatus in nouo & veteri testamento. De testamento veteri apparet, quòd illæ plagę, quas Deus mittebat super Aegyptios vocãtur signa, sicut dicitur in Exod. Hac vice mittam super te omnia signa mea. Et iterum, non audiet vos Pharao, vt multa signa fiant, vt habetur Exo. 11. Et similes locutiones in multis alijs locis, non tamen possunt ibi accipi signa prout sunt significatiuã alicuius rei, sed prout sunt quędam operationes admirabiles, ita ergo dici potest, quòd accipiatur signũ pro re admirabili, & erat, ꝙ virgo in virginitate existens conciperet, & pareret non suscepto semine, & hoc mirandum

dum Deus dabat Israelitis. Iste modus loquẽdi etiam frequentatus est in nouo testamento. Sic enim habetur Actu. 6. quod Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat signa magna, & prodigia coram populo. Vbi necessario signa pro miraculis, & non pro rebus signatiuis aliarum rerum habentur. Sic enim dicitur Marci. 16. signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dęmonia eijcient, linguis loquentur nouis &c. Sed manifestum est, quod signa ibi pro mirandis operationibus sumuntur. Satis ergo rationabile est sic accipi in pręsenti, & tunc nec dicitur signum ante rem signatam nec post, cum non accipiatur signũ pro eo quod est alicuius declaratiuum & corroboratiuum est, sed pro miraculosa operatione, quæ non habet ad aliquid respectum prioritatis, vel posterioritatis.

Ad secundum argumentum, est ꝙ cum dicitur, quòd in veteri testamento, quando dabatur signum aliquibus sanctis patribus, immediatè complebatur, sicut patet de Abraham, & de Eliezer, & Gedeone atque cæteris, ergo debuit hic sic fieri, sed exponẽdo de Christo non stat.

Dicendum, quod Deus volebat dare regi Achaz aliquod signum corroboratiuum, & demõstratiuum eius, quod euenturum prænunciabatur, & quod istud signum præcederet rem signatam sicut in cæteris sanctis patribus fiebat, ipse tamen malitia sua demeruit, & fuit datum signum, quod esset posterius, per quod non certificaretur de re signata, quamuis euentura erat. Et patet hoc quia Isaias quando primo accessit ad Achaz denuncians ei, quod non esset id, quod consiliati fuerãt duo reges, s. Phaceę filius Romelię, & Rasin rex Syriæ, non dixit ei signum, quod in litera habetur, scilicet. Ecce, virgo concipiet. sed dixit. Pete tibi signum a Domino Deo tuo, siue in profundum inferni, siue in excelsum supra. Signum de profundo inferni erat, quod resuscitaretur aliquis mortuus, signum in excelsum supra erat, quod fieret aliqua mutatio notabilis in cœlo. Et manifestum est, ꝙ Deus vellet ista agere. Nam cum suaderet Isaias regi Achaz, vt peteret aliquid istorum, manifestum est, quod si ipse petiuisset fieri, quod fieret, alias enim mandatum istud, & persuasio prophetiæ delusoria esset. Si tamen fieret quodcunque istorum, siue de inferno, siue de excelso supra, immediate fierent. Et sic esset signum datum pręcedens res signatas. Quod autem ipse rex Achaz impedierit hoc, patet, ꝙ cum Isaias suaderet, vt peteret signum à Domino, ait, non petam, & non tentabo dominum, & ob hoc iratus Deus non dedit ei signũ, quod præcederet, & signaret atque roboraret quę immediatè sequi debebant, sed dedit ei signũ, quod post multa tempora euenturum esset. s. de natiuitate Christi ex virgine. Vel, vt alio mõ loquamur, dedit ei non proprie signum, sed magis prænũciauit aliquam rem mirabilem futuram. s. conceptum virginalẽ, & partũ. Et hoc quidem quãquam nihil attineret ad id, quod prædictum fuerat regi Achaz de destructione consilij duorum regum cõtra ipsum, cum dictum est, alias tamen dicendum erat, si ad nihil attineret.

Ad tertium argumentum, quando dicebatur, ꝙ non potest intelligi de Christo, quia nos dicimus matrem Christi Virginem concepisse, & peperisse, hic tamen accipitur alma non pro virgine, sed pro iuuencula. Respondendum est dupliciter, uno modo, ꝙ quãquam hic accipiatur alma, vt significet iuuenculam, aliquando virginem, aliquando corruptam, tamẽ ex hoc nihil infertur contra expositionem datam de natiuitate Christi. Nam quamquam ista dictio, alma, interdum accipiatur pro corrupta, interdum tamẽ pro virgine accipi potest, & sic accipietur hic pro virgine

A Maria quamquam alibi assumatur pro iuuencula quę corrupta est. Hęc autem responsio est, si nos respondeamus Iudęis dicentibus non posse intelligi de natiuitate Christi, quia alma interdum significat iuuenculam, quæ corrupta est. Si tamen nos arguamus cõtra eos debere necessario intelligi de Beata virgine, quia dr̃, ꝙ virgo esse debebat illa, quæ conciperet atque pareret ex hac dictione alma, possent dicere Hebręi, ꝙ non tenet argumentum, quia ista dictio, alma, non solum significat virgines, sed etiam significat iuuẽculas defloratas, & tunc ratio nostra contra responsionem Iudæorum, ex hac parte non tenet. s. cõcesso, ꝙ Alma aliquando significat virginem iuuenculam, aliquãdo corruptam. Dicendũ est ergo aliter, & conuenientius ꝙ ista dictio alma solum accipitur hic pro uirgine, & alias vbi ponitur, identidem pro uirgine sumitur.

B Hoc aũt conatur Nicolaus de Lyra probare, qm̃ dicit istam dictionem alma sicut hic ponitur. s. He alma cum adiectione articuli, in trib. locis solum reperiri. s. hic & in duobus alijs separatim, & semper pro virgine incognita viro accipi, ergo hic quoq; pro virgine accipiendum est, & non pro adolescentula corrupta.

Primus locus est Gen. 24. de rebecca, vbi dr̃, ꝙ erat virgo pulchra facie & incognita viro, & habetur ibi He alma, de rebecca tamen manifestum est, quod virgo erat.

Secundus locus est Exod. 2. ca. vbi dicitur de Maria sorore Moysi, quando stabat in ripa fluminis Nili attendẽs quid fieret de Moyse, qui erat expositus in carecto fluminis in fiscella scirpea, & venit filia Pharaonis, fecitque educi puerum, tunc soror Moysi iuit, vt quæreret aliquam Hebræam, quæ nutriret infantulũ, & dicitur in litera perrexit puella, & vocauit matrem pueri. Et in Hebræo ponitur He alma. Manifestum tamen est, ꝙ etiam in hoc loco significat virginẽ, quia soror Moysi adhuc parua erat, & virgo, sicut ergo in his duobus locis accipitur alma pro Virgine, ita & in hoc loco accipitur pro Virgine.

C

Sed ista assignatio non multum agit, nam siue ponatur in litera alma, siue He alma, non differt, quia vtrobique accipitur ista dictio alma eodem mõ. Quod autem anteponatur He alme ad significationem nihil agitur, nec mutatur, sed ad consignificationẽ, quia ista dictio He in Hebræo, est articulus, & non dictio principalis, articuli autem ad quandam consignificationem ponuntur. s. qua dictionem cuiusdam quasi relationis vel denunciationis esse significant. Ideo si ista dictio alma sine articulo Virginẽ significat, cum articulo quoque Virginem designabit, & e conuerso si cum articulo designat iuuenculam corruptam, eodẽ modo designabit sine articulo, nihil igitur differt an ponatur alma, vel He alma.

D

Et etiã quia hęc dictio alma pro Virgine cũ articulo, non solum in locis tribus veteris testamenti reperitur, sicut ait Nicolaus, sed in multis locis. Sic enim habetur Canticorum, c. 1. vbi dicitur, in odorem vnguẽtorum tuorum cucurrimus, adolescentulę dilexerũt. vbi ponitur in Hebræo alma, & Ra. Sa. atq; alij Hebręi dicunt, ꝙ intelligit de Virginibus. Item Cãticorum. 6. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta cõcubinæ, & adolescentularum non est numerus, & in Hebræo ponitur Almoth, ꝙ est plurale huius nominis alma, & tñ ibi pro virginib. eodem modo accipitur ſm Hebręos.

E

Et non solum hoc ex testimonio eorum patet, sed ẽt necessarium est sic dici, qm̃ fęmines, quas suscipiebat Salomon, distinguũtur in tres status. s. vxores, concubinas, & adolescentulas, ex quo patet adolescẽtulas Virgines dici. Nã fœminę, quas Salomon tenebat, aut erãt lege matrimonij, aut sine aliquo fędere. si aũt erãt copulatæ matrimonialiter, sunt illę, quę vocãtur regi-

næ, f.60. si aūt nō fœdere copulatę erant, aut erāt virgines, quas nondū Salomō carnaliter cognouerat, aut erant cognitæ: si autem erant cognitę, & tenebantur ab ipso vocantur concubinæ, & istę sunt, quas vocat Scriptura octoginta concubinas. Oportet igitur quęcunque alię maneant illę sint virgines incognitę, sed istæ vocantur in litera adolescentulę, & in Hebræo ponitur alma, siue almoth pluraliter, ergo necessariū est, vt accipiatur pro virginibus. Et sic est in multis alijs locis sacræ Scripturæ.

Ad 4. rationem. Ad quartum argumentum quo dicebatur, quòd in litera Isaię ponitur. Ecce virgo concepit, & pariet filium, quia ponitur concepit in pręterito, & pariet in futuro, ex quo innuitur, quòd tempore huius denūciationis prophetiæ Isaię, iam extiterat facta conceptio, sed nondum partus, quod de Chisto non potest intelligi.

Respondendum est, quòd in hoc non est vlla vis arguendi, quoniam in sacra Scriptura mutatur tempora frequenter, potissime in prophetijs, quia Deus volebat, vt sic prophetæ loquerentur. Et hoc patet de eo, quod habetur Isaię 53. ca. vbi loquitur propheta de Messia, tam secundum dispositionem catholicorum, quam Iudæorum. Et loquitur de præterito, quasi per totum ca. cum dicitur: Vidimus eum, & non erat ei species, nec decor, desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus est vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit &c. Iudæi tamen exponunt ista adhuc de Messia futuro. Ergo quamquam ponatur hic: Ecce, virgo concepit in præterito, poterat tamen intelligi de futuro.

Item potissime adhuc apparet hoc nihil confirmando testimonio Hebræorum, quoniam ipsi falso exponunt, sed adhuc ex litera ipsa Isaiæ. Nam manifestum est, quòd quando Isaias ista verba de Messia prænunciauit, nondum venereat Messias, & tamen verba sunt de præterito, ergo necessarium est, vt reducatur intellectus eorum ad futurum.

Item adhuc patet hoc magis, nam nisi intelligatur, quòd tempora in prophetis mutentur, includeret in se contradictionem, quod apparet ex eo, quod habetur Isaię 53. cum dicitur, sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tōdente se obmutescet, & non aperuit os suum, de iudicio, & angustia sublatus est. Ecce enim ponuntur verba de præterito, & futuro, & tamen impossibile est, vt intellectus horum non reducatur ad idem tempus, potissime, cum necessario ex litera pateat illa pertinere ad idem tempus, cum dicatur. Et quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperuit os suum. Non aperire os suum, & obmutescere ad idem tempus pertinet, cū totaliter idem sint, & tamen vnum ponitur in futuro, & aliud in præterito, ergo necessario ambo debent referri, & exponi per idem tempus, scilicet per futurum, de quo tota illa prophetia intelligitur. Sicut ergo ibi ponitur pręteritum, & futurum, & ambo reducuntur ad futurum, ita ponuntur hic in Hebræo duo tempora eadem, cum dicitur: Ecce, virgo concepit, & pariet filium, ergo eodem modo reduci poterunt, & debent ambo ad vnum tempus, scilicet ad futurum, vt dicatur secundum literam nostram: Ecce virgo concipiet, & pariet filium.

Ad 5. rationem. Ad quintum argumentum, quando dicitur, quòd non conuenit ista prophetia Christo, quia de isto puero dicitur, quòd vocaretur nomen eius Emmanuel, sed nomen Christi non fuit Emmanuel, sed Iesus, vt in Hebræo vocatur, aliter appellatur Iosua,

F Respōdendum est, quòd mater Saluatoris nostri, nec Angelus, qui prænunciauit nomen eius antequā in vtero cōciperetur, non vocauit eum Emmanuel, sed Iesum, immo nec vocare sic conueniebat, quia hoc dicere, erat ac si nullum imponeretur ei nomen. Velut si cum aliquis nasceretur, parentes eius vocarent eum hominem. Nam hoc ei a natura inerat, nec oportebat, vt quisquam tale imponeret nomen. Sic autem se habet ad redemptorem nostrum, quòd vocetur Emmanuel, sicut ad nos, quòd vocemur homines.

Pro hoc considerandum est, quòd nominum quędam sunt ab impositione, & voluntate nostra, ita quòd nisi imposuerimus non erunt, alia autem sunt, quæ conueniunt per naturam, etiam si nullus illa imposuerit. Prima sunt, vt Sortes, Plato, Petrus, & similia. Nihil quidem ista nomina signant, quòd secundum naturam conueniat ei, cuius sunt nomina, sed sola voluntas nostra causa impositionis horum nominum est. Nominū alia a natura alia a voluntate. G

Alia autem sunt nomina, quæ secundum naturam conueniunt rebus, etiam si nullus imposuerit illa, sicut nomina speciei, vel generis. Cum enim aliquis nascitur ab homine nomen illius est homo, vel animal, & hoc est secundum naturam, idest secundum principia substantialia, quę in eo sunt. Sunt ergo aliqua nomina secundum speciem, aliqua autem

H secundum voluntatem, & impositionem. secundum impositionem voluntariā est hoc nomen Iesus, quod Angelus prænunciauit. Nam quamquam in re sic ipse saluator esset, sicut nomen suum significat, tamen voluntarium fuit, quòd istud nomen poneretur, quoniam poterat aliquod alterum poni. Erant enim alia nomina, quæ ei secundum naturam conueniebant, scilicet, quòd vocaretū homo, quia verus homo erat, sicut nos. Etiam erat nomen suum secundum naturam Deus, quia vere Deus erat, sicut nos veri homines sumus. Non igitur oportebat, vt aliquis ei ista nomina imponeret, sicut non oportet, vt cum nos nascimur, aliquis nos homines vocet. Sed hæc numerentur

I in Christo per hoc nomen Emmanuel, significat enim Emmanuel nobiscum Deus, scilicet quia Deus est in natura nostra, & hoc nihil aliud est, quam quòd aliquis simul habeat duas naturas, scilicet diuinam, & humanam. Non igitur oportebat, quòd istud nomen Emmanuel imponeretur Christo, quia sibi inerat. Et quando propheta dixit, & vocabitur nomen eius Emmanuel, non voluit designare, quòd istud nomen Emmanuel imponeretur Christo, sed quòd ipse esset Deus, & homo simul, secundum quòd cōueniret ei istud nomē Emmanuel quamquam nullus illum sic vocaret.

Ad 6. argumentum, cum dicitur, quòd de isto puero nascituro dicit, quòd butyrum, & mel comedet, vt sciret reprobare malum, & eligere bonum, & quia istę sunt dispositiones ad intelligendum acutius

K de Christo tamen hoc negamus, quia dicimus ab instanti conceptionis suę fuit sapientia plenus, & non didicisse per tempora.

Dicendum, quòd quantum ad hoc, quod est comedere butyrum, & mel qualiter se habeat ad intelligere, & qualiter ista in Christo fuerint, postea in secunda particula huius dicetur.

Ad aliud tamen, quòd est Christum in tempore didicisse, vel non.

Respondendum est, quòd consideratur dupliciter, aut quantum ad realitatem, aut quantum ad apparentiam. Quantum ad apparentiam quidem dicendum, est quòd Christus proficiebat in sapientia, quia a primordio ætatis suæ, vsque ad maturam ætatem,

tem, in qua prędicare cępit, semper visum est, quòd proficeret in sapientia. Sic apparet Lucę 3.c.cum dicitur. Et Iesus proficiebat sapientia, & ętate, & gratia apud Deum, & homines; idest videbatur proficere in omnibus istis, quia quotidie ibat per continuos successus, scilicet quantum de ętate accipiebatur, tantū, & de virtute.

A

Et considerandum est, quòd est quædam scientia in intelligentia, secundum quod per intellectum aliquid cognoscimus, est alia in experientia.

Accipiendo primo modo dicendum est, quòd Christus non proficiebat, quia ab instanti suę conceptionis fuit perfectus in omnibus, quæ postea intellexit. Si autem accipiatur pro scientia, quæ est in experientia, dicendum est, quòd Christus vere addiscebat. Nam quamquam ipse cognosceret quantus futurus esset labor, aut dolor in eis, quæ passurus erat, tamē quantum ad experientiam nesciebat quantus dolor esset, quia nullum vnquam dolorem, aut laborem passus fuerat. Et quia quotidiani ei labores atque dolores eueniebant, necessarium erat, vt quotidie plura sciret. Sic habetur ad Hebręos 5.c. cū dicitur. Etenim cum Dei filius esset, didicit ex eis, quæ passus est, obedientiam.

Ad 7. argumentum quando dicitur, quòd Isaias de hoc puero in sequenti capitulo, ait antequam sciat puer vocare patrem, & matrem, auferetur fortitudo Damasci: Sed non potest intelligi de Christo, secundum quòd nos dicimus, quia tunc esset aliquod tempus, in quo Christus nesciuisset vocare patrē, & matrem. Respondendum est istud Propheticum dictū satis stare conuenienter. Nam quamquam Christus secundum quòd Deus ab æterno esset, tamen non fuit homo ab ęterno, quia in tempore assumpsit humanitatem, & quia antequam ipse assumpsisset carnem nostram, destructa fuit Damascus, scilicet non multis temporibus postquam dicta sunt ista ad regē Achaz, verum est, quòd antequam sciat vocare puer patrem, aut matrem, auferetur fortitudo Damasci. Et non solum antequam sciret vocare, immo antequam esset ille puer, idest in natura humana assumpta, & vocaret patrem, & matrem. Respondebitur nō esse inconueniens, quia cum fuerit aliquod tempus, in quo Christus inquantum homo nondum erat, & nec mater sua, nullatenus erat impossibile, ꝙ nesciret vocare patrem, aut matrem.

Item adhuc dicendum est, quòd postquā Christus homo natus de Virgine est, non semper sciuit vocare patrem, & matrem, prout scire quandam experiētiam vocat. Nam quamquam anima Christi ab instāti conceptionis plena esset omni sapientia, & sciret formare quascunque voces, tamen Christus aliquo tempore fuit, quo voces non formauit, scilicet quòd quamquam sciret loqui, tamen non locutus fuit immediate, vt natus est, sed eo tempore, quo alii loqui solent, & hoc fuit propter duo, primo quia ad hoc, quòd aliquis loquatur, oportet quòd sit aliqua conceptio in intellectu, quam per vocem exprimere velit mediante potentia interpretatiua. Oportet etiam esse alterum, scilicet quòd in organis locutionis sit conueniens dispositio ad formandam vocē. In Christo autem a principio quamquam vnum eorū esset, ambę tamen perfectę non erant, sicut patet intuenti. Secundū, propter quod Christus a principio suę natiuitatis loqui non debuit, dato quòd potuisset: fuit, quia secundum naturę conditionem nemo a principio loquitur articulata verba depromens, quamquā prolatum emittat, quæ vox articulata iter est omniū vocamentorum prouenientium ex ipsa conditione mortalitatis. Ad formandum autem articulatam vocem aliqua determinata conceptio requiritur, & nō solum dispositio in organis vocalibus, sed etiam dispositio in organis phantasticis, vt sint ibi conceptiones specierum, per quas tanquam per quædam media incorporalia prompte, & pure specierum deriuetur cōceptio intellectus nostri in vocem. Ad hoc autem tempus aliquantum requiritur. Vnde a principio nullus potest habere organa phantastica disposita, ita vt voces formare possit, ideo vires naturę excedit aliquem hominem loqui posse quando natus sit, sed vsque ad aliquantum tempus. Quod quidem nō est valde paruum, vt satis apparet. In quibusdam autē priusquam in alijs est secundum varietatem dispositionis organorum phantasticorum, & secundum communicationem aliquorum, qui infantulum ad formandas voces magis, aut minus erudiant. Christo ergo non conueniebat, vt a primordio natiuitatis suę loqueretur. Nam cum hoc esset supra vires, aut pręter communem modum aliorum naturaliter agentium, Iudęi videntes hoc extimassent Christum aliquid monstruosum esse, & deuitassent eum semper concepta de eo mala opinione, quod non conueniebat, ergo nō locutus fuit a principio. Patet etiam hoc, quia Lucæ 3. cap. dicitur, Iesus autem crescebat sapiētia, & ętate, & gratia apud Deum, & homines, idest quòd videbatur quotidie gradualiter crescere, si tamen Christus a principio locutus fuisset cū natus est, non videretur crescere quotidianis argumentis in conspectu hominum, sed simul accepisse magnam sapientiam. Ideo dicendum est, quòd Christus non locutus est immediate, vt natus est, & sic satis patet ad istud argumentum.

B

C

Ad 8. argumentum, quando arguebatur, quòd nō posset intelligi de Christo, quia Isaię 8.c. dicitur antequam puer sciat vocare patrem, vel matrem, auferetur fortitudo Damasci, ergo iste puer patrem, & matrem habebat, quod de Christo non conceditur. Respondebit fortassis quispiam, quòd Christus patrem, & matrem habebat, quia pater suus erat Deus, mater autem beata Virgo, sed hoc nō applicatur, quia quādocunque assignatur alicuius pater, & mater assignatur secundum eandem generationem, & natiuitatē, ita quòd ista duo sint, tanquam duo principia eiusdē geniti concurrentia in vnitatem principij agentis, sed Deus, & virgo Maria non concurrunt in vnitatē principij agentis in eadem generatione, sed Deus est pater in generatione ęterna, in qua nulla est mater, & beata Virgo est mater in generatione humana, in qua nullus est pater. Non ergo potest dici habere Christus patrem, & matrem secundum modum loquendi nostrum, quia non habet eos secundum idē.

D

Item quoniam si daremus Christum isto modo habere patrem, & matrem, non poterat applicari dictum propheticum. Erit namque falsum, & tunc nō stabit, quòd antequam puer sciat vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci. Nā iste Christus filius Dei ab ęterno sciuit vocare patrem suum Deum, cum sit ens perfectissimum, ergo prius sciuit vocare patrem & matrem, antequam auferretur fortitudo Damasci, ergo non accipitur isto modo Christus accipere patrem, & matrem.

E

Itē, quia in litera Isaia 8 c. dicitur: Antequam puer sciat vocare patrem, & matrem &c. ergo iste, qui aliquando nesciebat vocare patrem, & matrem, erat puer, sed Christus secundum quòd puer non habet patrem, & matrem, quia Christus vt homo solam matrem habuit, ergo iste puer sic acceptus habere patrem & matrem non potest. Et si accipiatur, vt habet patrem, & matrem, iam non vocabitur puer, quia non est secundum vtrunque puer; vllatenus igitur

igitur non potest stare ista solutio. Dicendum igitur F est, quòd iste puer, de quo hic dicitur, est Christus, & de hoc intelligitur, quòd antequam sciret vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci, sicut supra dictum est, & expositum: iste tamen, vt puer habuit patrem, & matrem, quia matrem veram habuit, scilicet virginem benedictam, patrem autem secundum carnem nullum habuit, tamen ab omnibus putabatur habere patrem. Aliqui namque de fornicatione eum natum existimabant putantes, quòd Ioseph vir Marię non erat potens generare prę senectute, & sic, quasi per improperium eum ex fornicatione natum dicebant, vt cum semel Iudæi responderunt ei, dicẽtes. Nos ex fornicatione nati non sumus, quasi dicerent, tu es natus ex fornicatione, & nos nequaquam. Alij autem melius de Beata Virgine existimauerunt, dicentes, Christum esse filium Ioseph, & ista erat communis opinio. Sic habetur Luc.3. cũ dicitur: Erat Iesus incipiens, quasi annorum triginta, vt putabatur, filius Ioseph, & alibi eum vocabant filium fabri, scilicet filium Ioseph, qui erat faber lignorum. Propheta autem quantum ad hoc non curauit multum attendere veritatem, sed magis opinionem, dicens: antequam sciret vocare patrem, & matrem. Et causa huius est, quia intentio principalis non fundatur in hoc, ideo non curauit radicem veritatis, sed opinionem, si tamen fuisset id, quod principaliter intenderet propheta, posuisset veritatem rei, non curans de opinione. Et sic patet solutio ad argumenta Iudęorum, tam quæ faciunt, quã quæ facere possunt.

Hebræorũ interpretatio loci Isaię, ecce virgo cõcipiet.

Tertia pars, & vltima huius primę particulę est de expositione Iudęorum circa istam Isaię auctoritatẽ, & ipsi non exponunt omnes concorditer. Nam aliqui exponunt de rege Ezechia, dicentes, quòd iste fuit genitus de quadam puella, quæ vocatur alma, quia paruæ ętatis erat, & hoc fuit datum in signum regi Achaz, quòd vxor sua conciperet, & pareret, & vocaretur nomen eius Emmanuel. Et ad hoc agere videtur id, quod habetur Isaię octauo capitulo, scilicet, & erit extẽsio alarum eius operiens latitudinem terrę tuę o Emmanuel: Ezechię enim hoc proprie cõuenit, quia ipse fuit filius regis Achaz, & successit ei in regnum, atque dominatus est toti terrę Iudęę, cuius latitudinem impleuerũt alę regis Assyriorum, de quo ibidem agitur. De isto etiam satis applicatur, quòd postea sequitur: Butyrum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Nã iste qui erit filius regis, nutriebatur delicate, & dabantur ei alimenta, quæ essent conuenientia ad disponendum phantasiam, & cętera organa interiora, quæ requirit intellectus ad subseruiendum sibi, vt sic intelligere valeat conuenienter, & his habilitabatur ad sciendũ iudicare, quòd bonum esset, & reprobandum, quod malum esset.

Sed ista expositio non videtur stare conuenienter. Primo, quia in principio literę Isaię dicitur: Dominus ipse dabit vobis signum, siue ergo accipiatur signum pro aliqua re miraculosa, sicut est modus loquendi in sacra Scriptura, siue prout est significatiuum futurorum, non conuenit aliquo horum modorum, quia conceptio, & partus regis Ezechię non fuit penitus admirabilis, cum concedatur, & asseratur ab ipsis Iudæis modo naturali factus. Nec accidit aliquod alterum in illius conceptione, & partu, quam in aliorum conceptionibus euenire solet. Non igitur erat signũ, idest admirandum aliquid. Nec erat etiam signum, prout est signatiuum, & corroboratiuum eorum, quæ Deus daturus erat, & promittebat regi Achaz. Nam ea, quę naturaliter fiunt non sunt signa eorum, quæ super naturaliter accidunt, cum non habeant aliquam cohęrentiam cum illis, nisi inquãtum Deus dat illis, quòd sint signa. Nam si aliquid naturale esset signum eorum, quæ supernaturaliter accidunt, cum in omnibus naturalibus ęqua applicatio ad Deum sit, cum omnia ęqualiter a Deo proueniant, fieret, vt omnia naturaliter facta, aliquorum supernaturalium signa forent, quod inconueniens est. Naturalia ergo supernaturalium operationum, aut eorum, quę Deus se facturum promittit, signa non sunt.

Ra. Salomon volens assignare in hoc quomodo signũ proprie assumitur, dicit quòd hic erat aliquod miraculum secundum, quod ista conceptio pueri, quæ hic dicitur esset signum eorum, quæ Deus promittebat regi Achaz. Et dicit, quòd quamquam ista G conceptio, & partus pueri fuerit naturaliter contingens, tamẽ miraculum fuit, quòd prædiceretur sexus pueri nasciturі. Nam dictum est, quod nasceretur filius, & vocaretur nomen eius Emmanuel, sed cognosci, an esset masculus, vel fęmina antequã nasceretur, miraculum quoddam erat.

Ad hoc dicendum est, quòd non potest stare. Nam quamquam apud vulgares hoc incognitum sit, qui de secretis naturę nihil inuestigant, apud eos tamen, qui sapientes tam inter Philosophos, quam inter medicos sunt de hoc aliqua cognitio est. Sunt enim aliqua signa, per quæ hoc cognoscitur, & ponit ea Arnaldus de villa noua in quodam libello, quem de em- H brione confecit.

Et si forte arguas, quòd quamquam medici hoc cognoscant per coniecturas, per certitudinem tamẽ non cognoscunt.

Dicendum tamen, quòd hoc non multum differt, & tamen si adhuc ad hęc attendere vellemus, dicendum esset, quòd quamquam homines plene non cognoscant tamen dęmones hoc nouerunt certissime, quoniam omnia naturalia cognoscunt. Nihil tamen ipsi vltra cognitionem naturalem habent, cum in verbo nihil cognoscant, quia hæc cognitio est pręmium beatorum.

I Sed adhuc obijcies ista nihil esse, ac semper miraculum esse, quòd sexus pueri nascituri prędiceretur. Nam quando aliquis est in vtero cognosci potest a medicis, vel Philosophis an masculus, vel fęmella sit, ante decisionem tamen seminis nemo nouit naturaliter. Repugnat enim naturę, vt rem non existentem in natura ex principijs naturę quis cognoscat, sic ergo esset de puero isto, quòd esset miraculum prędicere sexum eius antequam esset in vtero.

Ad hoc respondendum est, quòd miraculum quidem est si antequam quisquã concipiatur aliquis per certitudinem denunciet de illo, quòd erit, & quòd erit masculus, vel fęmella. Et hoc modo, nec quisquã homo nec dęmon, nisi a Deo certificatus prænunciare potest. Hoc autem non applicatur ad propositum secundum intentionem Iudęorum, quia ipsi dicunt K tempore huius locutionis ad Achaz conceptionem factam fore, cum dicat litera in Hebręo: Ecce, virgo concepit, & pariet filium. Existente autem fętu in vtero satis cognosci potest de ipso secundum modũ suprapositum an sit masculus, vel fęmella, siue accipiatur secundum cognitionem hominum, siue secũdum cognitionem dęmonum, ergo non erat miraculum ex fundamento suo, quòd cognosceretur sexus pueri nasciturі, & sic non esset signum.

Item non videtur conuenienter assignatum, quòd natiuitas pueri huius esset signum, & conceptio iuuenculę illius, si poneretur iuuencula pro puella corrupta. Nam tunc cum omnes fęminæ sic concipiant, & pariant cum corruptę fuerint, non videtur esse miraculum nec signum aliquod, nisi pro aliqua specialiter

cialiter

cialiter assumatur. Si autem ponatur ꝑ virgine, sicut litera nostra ponit, quæcunque illa virgo sit, quæ in virginitate existẽs concipiat miraculum erit, & non oportet explicare, quæ virgo illa sit, sed hic nihil determinat, quæ mulier ista fuerit, ergo oportet, quod assumatur pro virgine, & non pro corrupta.

Item non conuenit, quòd exponatur pro rege Ezechia, quia istud signum prædictum est futurum, scilicet: Ecce, virgo cõcipiet, & pariet filium. Sed manifestum est, quòd quando ista dicta sunt, Ezechias natus erat, & habebat annos tredecim, vel nouem ad minus. Quod patet, quia Achaz pater Ezechię regnauit annis sexdecim in Iuda, vt patet 4. Regum. 16. capi. & Ezechias erat 25. annorum cum regnare cœpisset, vt patet 4. Regum 18. ergo in anno, quo cępit regnare Achaz erat Ezechias annorum 9. ergo dato, quòd in eodem anno dicta fuissent ista verba ad Achaz iam natus esset Ezechias, & haberet annos nouem. Potissime, quia multi doctores in hoc concordant, quòd ista verba dicta fuerint in anno 4. regis Achaz, & tunc Ezechias esset tredecim annorum, & sic quomodocunque ponatur erit natus hoc tempore, quo ista verba dicebantur ad Achaz, quod est contra literam, cum dicatur in ea, & pariet filium.

Item non potest stare, quia repugnat ei litera, quæ habetur Isaię 8. c. scilicet antequam sciat puer vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci. sed manifestum, quòd ante sciuit loqui Ezechias, quam auferretur fortitudo Damasci, & vocare patrem, & matrem, quia dato, quòd fortitudo Damasci ablata fuisset immediate, vt dicta sunt ista verba ad Achaz, iam Ezechias sciret vocare patrem, & matrẽ cum in tempore, quo ista verba dicta sunt, esset Ezechias annorum nouem ad minus, vt supra probatum est, non igitur potest intelligi de Ezechia.

Alia est positio circa hoc Rab. Salomonis, & quorundam aliorum Iudęorum, scilicet quòd non fuit iste puer, de quo hic dicitur Ezechias, sed filius Isaię. & probãt, quòd non fuerit Ezechias, quia iam natus erat. Sed dicũt de filio Isaiæ, quòd Isaias tunc accessit ad vxorem suam, & cognouit eam atque cõceperit. Et hoc manifestatur sequenti capitulo, cum dicitur: Et accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit.

Sed ista positio stare non potest, quoniam patitur eadem inconuenientia, quæ superior positio, quamquam non omnia illa. Et patet, quia non potest conuenienter poni tanquam signum ista natiuitas, & cõceptio pueri huius aliquorum, quæ Deus facturum sese promittebat. Nam ista natiuitas, & conceptio nullo modo erat miraculosa, ita vt esset conueniens testimonium rerum quas Deus facturus esset.

Et si dicatur, secundum quòd dicit Ra. Sa. quòd erat signum illarum rerum, & miraculum cum prędiceretur hic sexus pueri futuri.

Dicendum est, quòd non potest stare, sicut supra probatum est, quòd in cognitione hac miraculum nullum erat.

Item Rab. Salo. applicat auctoritatem Isaię, quæ habetur 8. c. vbi dicitur: Antequam sciat puer vocare patrem, & matrem auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ corã rege Aegyptiorum, & Assyriorum scilicet, dicens, quòd paulo postquam ista dicta sunt, quæ habent in 7. c. Isaiæ ad ipsum regem Achaz venit rex Assyriorum in Damascum, & abstulit fortitudinem eius occidens regem eius Rasin, & transtulit populum eius in Cireneni. De Samaria autem, quę ad regem Israel, scilicet ad Phacee pertinebat, dicit, quòd paulo post coniurauit Osee filius Hela contra Phacee, & occidit eum atque regnauit, & sic potuerunt ista facta esse antequam puer ille filius Isaiæ

A sciret vocare patrem, & matrẽ. Sed hæc nõ possunt stare, quoniam Ra. Salo. pręsupponit, & asserit fuisse natum hũc filium Isaię, qui vocatur Emmanuel anno quarto, vel quinto regis Achaz, quo supposito non possunt stare, quæ ipse applicat. Nam dicit, quòd eodem anno, quo mortuus fuit Rasin rex Damasci a rege Assyriorum coniurauit Osee filius Bela contra Phacee, & occidit eum, sed Osee regnare cępit anno duodecimo regni Achaz, ergo in isto anno fuit mortuus Phacee rex, & Rasin rex Damasci, ergo isti quãdo mortui sunt, erat iste puer, qui vocatur Emmanuel annorum octo, vel septem ad minus, quia eum natũ dicit in anno quarto, vel quinto regni Achaz.

B Sed ante annum octauum, & septimum pueri sciunt vocare patres, & matres, ergo non potest stare ista expositio, cum litera dicat auferẽdam fortitudinem Damasci antequam puer sciret vocare patrem, & matrem.

Item non potest stare ista expositio, quia in litera eiusdem 8. capi. dicitur antequam puer sciat vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samarię coram rege Assyriorum. sed spolia Samarię non accepta sunt a rege Assyriorum ante annum nonum regni Oseę, vt patet 4. Regum 17. cum dicitur, quòd rex Assyriorum ascendit Samariam, & obsedit eam tribus annis, anno nono

C Oseę regis Israel cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israelem in Assyrios, ergo vsque ad annũ nonum regni Oseę adhuc iste puer, qui vocatur Emmanuel nesciebat vocare patrem, & matrem, scilicet in isto tempore puer, qui erat filius Isaię, & vocatur Emmanuel secundum Rab. Salomonem.

Sed non stabit secundum eum, quia tunc esset ille puer decem, & septem annorum, in quo tempore nemini dubium est esse homines discretionis. Hoc probatur, quia vt ipse dicit iste puer natus est anno quarto, vel quinto regni Achaz, a quo tẽpore vsque in annum duodecimum eius quando cępit regnare Osee in Isael, transierunt anni octo, & postea transierunt nouem anni regni Oseę vsquequo accepta sunt spolia Samariæ a rege Assyriorum, qui simul sumpti

D sunt decem, & septem, ergo tot annorum esset Emmanuel illo tempore, quo accepta sunt spolia Samariæ ad minus. Non potest ergo vllatenus sustineri ista positio Ra. Salo. circa istam auctoritatem: Ecce, virgo concipiet &c.

Alia est positio quorundam Iudęorum, quam tenet Rabbi Dauid, qui vocatur Kimhi, quòd iste, qui genitus est, atque vocatus Emmanuel non fuit Ezechias, sicut supra probatum est, nec etiam fuit filius Isaię, sicut tenet Rab. Salo. sed fuit filius regis Achaz, non tamen Ezechias, sed aliquis alius, & non fuit ex illa vxore, ex qua suscepit Ezechiam, sed ex alia, quæ esset adolescẽtula. Et probat cõtra Ra. Salomonem, quoniam si intelligeretur de filio Isaię diceretur hic: Ecce prophetissa concipiet, & pariet filium, sicut 8. capi. Isaiæ cum agatur de eadem, vt ipse intelligit, di-

E citur, & accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit. Itemque in litera dicitur: Ecce, virgo concepit, & pariet, ex quo videtur, quòd ille, qui vocãdus erat Emmanuel in vtero conceptus erat, quando ista dicebantur ad Achaz, sed de vxore Isaię dicitur postea: Et accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit, ergo non potest de illa intelligi.

De hoc ad nos nihil attinet, an bene impugnet Ra. Salo. constat namque vtrunque errare, secũdum veritatem tamen argumenta ista nihil sunt. Poterat tamen solidius argui contra positionem Ra. Salomonis, scilicet quòd non possit intelligi de filio Isaiæ, quia ipse sit Emmanuel. Nam Isaię 8. c. cum dicat de

rege

rege Assyriorum possessurum regnum Iudææ, dicitur: Et erit extensio alarum eius implēs latitudinem terræ tuæ o Emmanuel. Ergo terra Iudææ erat ipsius Emmanuel, sed filius Isaiæ nihil horum possedit, sicut nec pater suus Isaias, ergo non est ipse, qui vocatur Emmanuel. Dicit autem Rabbi Dauid kimhi de isto filio regis Achaz intelligi totam istam auctoritatem Isaiæ, applicando eam, sicut applicabat Rabbi Salo. loquens de filio Isaiæ.

Sed omnia eadem inconuenientia, quæ ponebantur supra sequi ad positionem Rabbi Salomonis de filio Isaiæ, sequūtur ad istam, & quædam eorum, quæ sequebantur ad positionem de rege Ezechia, quoniam in conceptione, & natiuitate istius nullum miraculum fuit, ita vt ipsi esset signum eius, quod Deus prædicebat.

Item ea, quæ inducebantur de 8. c. Isaiæ, scilicet antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem auferetur fortitudo Damasci. Nam cum iste ponatur natus ex tempore, quo ponebat Rabbi Salo. natū filium Isaiæ, sequuntur eadem inconuenientia de tempore.

Item, quia eodem 8. c. dicitur. Et erit extensio alarum eius implēs latitudinem terræ tuæ Emmanuel, sed nullus filius Achaz præter Ezechiam possedit regnum Iudæ, ergo non poterat dici de aliquo filio Achaz, quòd ipse esset Emmanuel, nec terra illa esset sua, alia quoque induci possent. Restat igitur istam tertiam positionem Iudæorum incōuenientem esse, sicut cæteras, manente sola expositione de Christo, sicut exponit beatus Matthæus, & eo modo, quo superius prosecuti sumus. Et sic est huius primæ particulæ finis.

Inquisitio 2. huius operis. s. quomodo intelligi debeat, quod sub intulit propheta, scilicet butyrum, & mel comedet.

SEcunda autem huius inquisitionis particula est quomodo accipiendū sit, quod idem Propheta in præposita auctoritate subintulit, dicens: Butyrum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Hæc autem breuissime determinanda est.

Iudæi hanc particulam ad superiores continuantes dicunt, ꝙ iste puer, q̄ nasciturus erat, & vocandus Emmanuel, futurus erat magni iudicij, ideo in tenera ætate dabantur ei butyrum, & mel in cibum, vt disponeretur ad acumen ingenij. Nam alimentorū qualitates ad hoc multum conferunt.

Nobis autem aliter in hoc exponendum est, nam istam auctoritatem cum necesse sit sub eodem contextu totam esse, oportet totam ad idem, & de eodē exponi, sed de Christo priora exposuimus. Necessarium est igitur, vt hanc quoque particulam ad eundem referamus, vnde nisi huius literæ tenorē in parabolico sensu sequeremur, necessarium erat Christum dici sæpe comedisse butyrum, & mel, quod fortassis non oportet concedi, quamquam nihil de Christi perfectione diminuit, quòd mel, & butyrum comederit, non tamen videretur aliquod magnum, vt Christus mel, & butyrum comederet, nec tale quid prophetia narratu dignum duxisset, sed ad aliquod aliud tendere videtur, potissime quoniam quāquam satis bene sit redemptorem nostrum Iesum Christum comedisse butyrum, & mel, tamen comedisse illa, vt sciret reprobare malum, & eligere bonū non est conueniens, quia tunc videretur, quòd Christus indigebat aliquibus dispositionibus naturalibus ad hoc, quòd haberet ingenium acutius ad intelligēdum, quod falsum est. Nam Christus Deus erat, & nihil vnquam addiscere poterat, cum omnia sciret. Et quamquam dicatur Lucæ 3. quòd Iesus proficiebat sapientia, & ætate apud Deum, & homines, non intelligitur secundum rem, sed secundum apparentiam. Ad hoc autē, quòd Christus sic videretur pro-

F ficere in sapientia, non erat necessarium butyrum, & mel, sed si vere proficere debuisset. Non ergo concedendum est, quòd comederit butyrum, & mel, vt sciret reprobare malum, & eligere bonum.

Ad hoc autē euidentius cognoscendum attendendum est, quoniam præter sensum allegoricum, tropologicum, & anagogicum, qui vocantur tropici, vel mystici, & differunt a literali, aut historico, in sacra Scriptura, præcipue in prophetis, est quidā alius sensus, qui videtur esse allegoricus, tamē non est, sed est vere literalis, videtur tamen mysticus, quia nō est, quod litera in cortice præfert, sed quidam longè distans, quia quem litera secundum corticem suum ibi facit non est literalis, sed parabolicus, qui autem latet sub cortice est historicus, vel literalis. Sic patet

G in libro Iudicum. c. 9. de parabola, quam posuit Ioatham de lignis syluæ, scilicet vngentibus super se regem. Idem patet 4. Regum ca. 14. de cedro libani, & carduo, qui loquebantur ad inuicem. Simile patet Isaiæ. 11. vbi dicitur, quòd leo paleas comedet, & ꝙ lupus, & agnus accubabunt simul, & de ablactatis mittētibus manus suas in cauernas regulorum. Hoc autem apud omnes prophetas vulgatissimum est, ita vt fere plura in parabolis, quam sine parabolis loquantur. Ea tamen, quæ secundum parabolam proferuntur, non sunt secundum corticem literæ accipienda, nec qui ea protulit sic intellexit, sed ad aliū

H valde distantem sensum. Sic igitur hic in dictis Isaiæ quidam parabolicus modus assumendus est, vt non sit sensus, ꝙ Christus butyrum, & mel comedere debuisset, vt sciret reprobare malum, & eligere bonū, sed aliquid alterum importent. Pro quo sciendum est, ꝙ sensus Prophetæ est, ꝙ Christus, de quo litera ista intelligitur, esset nimis intelligens, & differenter ab omnibus alijs, quia alij erant puri homines, ipse autem Deus, & homo erat, quod designat Emmanuel, sicut in præcedētibus dictum est. Et quemadmodum Deus omnia nouit, ita ēt Emmanuel omnia cognosciturus erat, & vt hoc signaret̄ posita fuerunt de eo quædam signa, secundum quæ alij homi-

I nes ad sciendum disponūtur, scilicet comedere mel, & butyrū, ita vt intelligatur butyrum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonū, idest valde erit sciens eligere bonum, & reprobare malū, ac si comedisset multum de melle, & butyro.

Ad hoc autem aduertendum est, quòd magis, aut minus acutius, aut hebetius intelligere prouenit ex acumine intellectus, acumen autem intellectus consistit in duobus, primo in quodā lumine intellectus agentis, secundo in dispositione organorum phantasticorum subseruiētium intellectui. Lumen intellectus agentis dicitur quædam virtus, secūdum quā intellectus noster se reducit de esse in potentia ad intelligendum ad actualiter esse intelligentem secundum Aristotelem 3. de Anima, s. intellectus agēs est

K quo omnia facere, intellectus possibilis est, quo omnia fieri. Ista virtus, secundū quam intellectus noster, qui est totus idem sibi numero reducit se ad actum intelligendi, est in quibusdam maior, in quibusdam minor. Et sic potest homo magis se reducere, & facilius, vel minus difficiliusque. Istud autem lumē intellectus agentis non efficitur in nobis maius per aliquam dispositionem corporalē, quia ipsum est pure spirituale. Nec ad hoc proficit diuersitas alimentorum, aut aliquid alterius exterius sumptū, sed Deus est, qui potest dare nobis maius intellectus agentis lumen. Alterum, secūdum quod homo habet ingenium acutius ad magis intelligendum, vel minus facilius, vel difficilius, est ipsa dispositio quædā organorū, quæ præsupponit, & coexigit intellectus ad actū

suum.

ſuum, non quòd intellectus noſter ſit aliqua virtus corporea, vel vnita ſpecialiter alicui parti corporis, ſicut potentię organicę ſenſitiuę, nec conſequens vniuerſaliter, aut particulariter complexionem corporis, cum ſit ſubſtantia pure ſpiritualis, ſed requirit organa ad operationem, vt per ea ſuſcipiat ſpecies. Nã anima noſtra cũ ſit minor in perfectione inter omnes ſubſtantias intelligentes, non eſt plena formis, ſicut cęterę intelligentię, ſed oportet, vt ſi intelligere debet, quòd mẽdicet ab extra ſpecies, per quas intelligat ab ipſis rebus ſuſceptis. Et hoc fieri non potuit ſine organis, quæ ſunt inſtrumenta quædam potentiarum animę operantis ſentiẽdo. Et cum iſta organa inſtrumenta ſint ad agendum, oportet, vt ad hoc ꝙ aliquid conuenienter fiat organa ſint diſpoſita, ſicut in cęteris generibus artificiorum. Nam ſi artifex habuerit indiſpoſita inſtrumenta artis ſuæ, non poterit cõuenienter per illa operari. Intellectus igitur cũ non habuerit organa diſpoſita, quæ præſupponuntur ad hoc, quòd ipſe operetur, non poterit cõueniẽter intelligere. Habet autem intellectus duplicia organa, quorum operationem præſupponit. Quędam ſunt ad aſſumendas ſpecies rerum, alia ſunt ad agendum ſimul cum intellectu. Prima ſunt organa ſenſitiua quinque ſenſuum corporis, ſ. viſus auditus, &c. In his enim intellectus requirit diſpoſitionem, & exiſtentiam. Dico autem exiſtentiam, quoniam ſi aliquod iſtorum ſenſitiuorum organorum deficiat, non habemus ſpecies rerum intelligibilium illius generis. Sicut ſi deficiat viſus non habebimus aliquã ſpeciem viſiuam, nec intelligere poterimus aliquem colorem, aut figuram rei quantę, quę ſimul apprehẽditur cum colore, ſicut cęci nati non iudicant de coloribus, ſicut enim Ariſto. ait. in 1. Poſterior. neceſſe eſt illa ſciẽtia carere, cuius ſenſu, & organo caremus. Et ſicut ad intelligentiam requiruntur organa, non quidem, quòd per ipſa intelligat intellectus noſter, ſicut per oculum videt, & per aurem audit, ſed vt per illa ſpecies habeatur, ita requiritur diſpoſitio organorum conueniens, vt conuenienter intelligamus. Nam ſi fuerint organa indiſpoſita nõ ſuſcipient ſpecies conuenienter, & intellectus noſter non poterit bene intelligere per illas ſpecies, ſicut patet de illis, qui patiuntur ophtalmiã in oculis, quoniam non bene iudicant de viſibilibus. Nam omnia, quæ videntur apparent eis alba, & ſic iudicare intellectus omnia iſta alba, in quo eſt error. Idem etiam de his, qui patiũtur diſturbationem in guſtu propter aliquã infectionem humorum, quoniam nõ bene iudicabũt de ſpeciebus ſaporum, ſicut ait Ariſto. Ethicorum libro nono. Requiritur ergo diſpoſitio organorum iſtorum, per quæ ſuſcipitur ſpecies ad hoc, quòd intellectus noſter bene ſe habeat in intelligendo.

Alia autẽ ſunt organa, quæ adhuc magis neceſſaria ſunt ad intelligere, & iſta ſunt organa, vel ſenſus interiores, ſcilicet ſenſus cõmunis, imaginatiua, phãtaſtica, exiſtimatiua, & memoratiua, inter quę pręcipuum organum ſubſeruiens intellectui ipſa phantaſia, & hæc differentius cęteris neceſſaria eſt intellectui. Nam alia organa exteriora, ſcilicet organum viſus &c. quamquam neceſſaria ſint ad hoc, quòd aliquis intelligat, tamen non ſunt neceſſaria cum intellectus actualiter intelligit, ſcilicet quòd ad hoc, ꝙ aliquis habeat actum intelligendi de homine, vel albedine, oportet, quòd hominem viderit, vel albedinem, non tamẽ eſt neceſſarium, quòd actualiter hominem, vel albedinem videat, ſed ſufficiẽs eſt, quòd aliquo tempore viderit. In phantaſia autem aliter eſt, quia ad intelligendum aliquid neceſſarium eſt, vt potentiam phantaſticam habeamus, & aliquas ſpe-

A cies in ea habeamus. Et non ſufficit, quòd aliquãdo accepimus ſpeciem phantaſticam, ſed requiritur, vt tunc eam habeamus, & intellectus ſuper eam actualiter conuertatur. Sic enim ait Ariſtoteles tertio de Anima: Oportet intelligentem circa phantaſmata ſpeculari, idest quòd ille, qui debet actualiter intelligere neceſſarium eſt, vt ſpeculetur, ideſt, vt actualiter conuertatur ad phantaſmata, i. ad ſpecies exiſtentes in phantaſia. Apparet hoc, nam ſi aliquis aliquo tempore vidit albedinem, & nunc claudit oculos, poterit intelligere albedinem non videndo eam, ſic de illo, qui aliquo tempore fuit videns, & poſtea excęcatus, quoniam iudicabit poſtea de albedine, & nigredine, niſi multa tempora tranſierint, quibus illę

B ſpecies deleantur. Non eſt autem ſic de phantaſtica potentia. Nam ſi aliquis habet in potẽtia phantaſtica aliquas ſpecies, poterit per illas actualiter intelligere, ſi tamen efficiatur ebrius, vel dormiens, non poterit intelligere per illas ſpecies, quamuis intellexerit aliquãdo per illas, cuius cauſa eſt, ꝙ per fumos aſcendentes in ſomno, vel ebrietate ex vino ad cerebrum, tunc cellula phantaſtica diſturbatur, & ſpecies ibi manentes confunduntur, ita vt per eas nulla, aut valde diſtorta intellectio fiat. Sunt igitur organa interiora, vtpote ipſa phãtaſtica potentia magis neceſſaria, & magis connaturalia ad actum intelligendi, quã organa exteriora, ſcilicet ſenſitiua. Et cum in his om

C nibus diſpoſitio requiratur, quædam magis neceſſaria in phãtaſia requiritur, quam in cęteris, quoniam cętera organa ad ſpecierum ſuſceptionem operantur, phantaſia autem prodeſt ad actum intelligendi. Et, quando cerebrum alicuius eſt bene diſpoſitũ, ita vt phãtaſticum organum bene ſe habeat, dicitur iſte totaliter bene diſpoſitus ad intelligendum, & tales homines ſunt valde naturaliter ingenioſi ad ſpeculabilia ſecundum gradum maioris, vel minoris diſpoſitionis organi phantaſtici. Vnde ſi Deus alicui vult dare donum naturalis ingenij, vt excellẽtius intelligat ſuper alios homines, dat ei organum phantaſticũ valde bene diſpoſitum, & hoc ſufficit. Et quia iſtud organum phantaſticum eſt corporeum, diſponitur bene, vel male per aliqua naturalia agẽtia, ſci-

D licet ſecundum cõditionem ſeminis paterni, & materni, ſecundum quòd ſunt temperata, vel diſtẽperata, quoniam ex his cauſatur. Diſponit etiam ex qualitate loci generationis. Ideo homines nati in qbuſdam terris ſunt acutiores ingenio alijs, ſicut declarat Ariſto. 7. Politicorum. Diſponit etiam ad hoc qualitas temporis, & aſpectus aſtrorum tempore generationis, & natiuitatis. Multum namque differt in tali, vel tali tempore natus eſſe. Diſponit etiam ad hoc ciborum qualitas, & hoc multum agit, quoniam immutat qualitas ciborum corporis nutriti qualitatẽ, ideo, ſecundum quòd cibi fuerint, ita neceſſe eſt alterari corporis qualitatem, & conſequenter ipſum phãtaſticum organum, cum corporeum ſit. Ob hoc cęteris paribus neceſſe eſt eos, qui melioribus nutri-

E untur cibis, acutioris eſſe ingenij, & minus impeditos in operationibus phantaſticis. Sic autem eſt de melle, & butyro. Nam cum iſta temperate, & cõuenienti ſumantur tempore, valde mũdificant, & phantaſticum organum diſponunt, ideo ad acumẽ ingenij ſatis cõuenientia ſunt. Et, quia iſta ad hanc ingenij bonam cooperantur diſpoſitionem, dicimus de eis, qui viuaces ſunt, mel, & butyrum comediſſe, vt ſi arguatur prius ex poſteriori, aut cauſa aliquali in effectu. In Chriſto autem ſic erat, quòd ipſe erat magis intelligens omnibus, cum verus Deus eſſet, ideo videbatur mel, & butyrum comediſſe.

Et non, ꝙ ſic fuit o iſto beato Alphonſo Abulen. habuit. n. caput grãde, & cerebrum magnum.

Dicitur autem, vt ſciat reprobare malum, & eligere

gere bonum, quia hoc ad quoddam acumen intellectus pertinet. Nam sicut acumen circa intelligibilia pertinet ad intellectum, ita & circa agibilia. Scire aūt eligere bonū, & reprobare malum, pertinet ad quandam uim intellectus practici, quæ uocatur demotica secundum Aristotelem Ethicorum lib. 6. & F secundum hanc sumus prudentes, uel astuti, idem etiam intelligitur de intellectu speculatiuo. Nam cū organa phantastica sint conuenienter disposita, ita ut secundum hoc aliquis habeat acumen ingenij ad sciendum bonum, & reprobare malum, habebit etiā ad speculabilia, ut in eis conuenienter intelligat.

Finis Opusculi Alphonsi Tost. Super Ecce virgo concipiet, &c.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

Contra Clericos Concubinarios.

OPVSCVLVM.

QVONIAM vbi maius periculum vertitur, [a] ibi cautius est agẽdum, vt in c. vbi maius de ele. li. 6. Et quia peccatis exigẽtibus hodiernis temporibus multi quærunt scientiã, & pauci conscientiam, teste beato Bernardo in lib. de Consciẽtia. inquiruntq; nonnulli excusationem suorum delictorũ per aliorum comparationem secundũ criminum attenuationem, atq; de facili cõformant sibi conscientias aliquorũ suis voluntatibus sentẽtias applicando doctorum. Qui ꝙ bona, vel bene scripserint, non est aliquatenus ambigendũ respectu fontalis principij, intentionis videlicet, qđ opus qualificat, & denominat, secundum patrum sñias 41. dis. quis. Sed quia in dubijs, qđ tutius est tenere, & eligere debemus, vt in c. iuuenis, cũ concor. de sponsa. & in foro consciẽtiæ id creditur securius, qđ creditur magis Deo placere, siue qđ minus distat a veritate, vel magis a periculo: pſertim quia intentio bona non excusat malũ opus. 1. q. 1. non est. Ideo in factis, in quibus periculum vertitur animarũ, magis reor standũ

A patrum ac doctorũ sententijs, qui in partem tutiorem declinare [b] videntur. Quapropter infra scriptas conclusiones secundum sentẽtias doctorum, & determinationes iuriũ sacrosanctę Ecclesię in materia clericorũ concubinariorum commẽtare decreui, quas tã
B in principali quam in incidentibus, & omnibus, & singulis determinationi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & cuiuslibet, ad quẽ quomodolibet poterit pertinere iudicio, & examine corrigenda submitto.

C a Intra corpus militãtis Ecclesiæ pleraq; incõmoda sequi, præcipue spiritualia, quæ iõ sunt maiora 22. q. 1. duo, qa ꝓuenire certũ est ex detestabili vita maculata sacerdotũ, q in crimen fornicationis, & cõcubinatus notorie pſistere nõ verent̃, nemo sane m tis ignorat.
b Vident̃. Vnde Hen. in c. 1. de obseruatio. ieiu. dicit ꝙ in illis, in quibus vertit̃ periculũ aĩæ, nõ qđ ęquius, vel mitius, sed qđ tutius est ipsi aĩæ interpretari debemus. De presb. non ordi. c. veniẽs 50 dis. põderet in fi.
D & ca. eos, & nota despon. ca. iuuenis. ſm Ho. & Io. An.

PRIMA CONCLVSIO.

CLerici concubinarij notorij, scilicet, quorum [a] crimen concubinatus est ita notorium per sententiam, vel confessionem

in iu-

E a Crimen &c. Idem si sit clericus iuuenis, qui habet iuuenem fœminam in domo quotidie, & notorie ad mensam. Nam talis, licet dicatur fornicator pręsumptus, tamen debet vitari, vt ipse no. in summa. de cohabita. clerico. & mulie. §. & qualiter, vers. scripsit autem, idem videtur Hen. tenere. in c. ꝙ si quisquam sacerdotum, de coha. cleri. & mulie. dist. 2.

in iure factam, vel per rei euidentiam talem, scilicet, quòd nulla tergiuersatione celari potest, vt quia omnibus in rure, vel in castro commorantibus est notorium, quòd capellanus habet concubinam in lecto, vel in mensa, vel filios, vel filias, alias quomodocũque possit notoriè certitudo haberi de sua manifesta fornicatione: talis est suspensus [a] ipso iure, quoad se, & quoad alios, vt in cap. quæsitum. de cohabit. cleric. & mulier. & ibi Doct. [b] De hoc nemine discrepante. Idẽ Visianus, & Lo. & Bar. & Guliel. in cap. nullus. 32. dist. c. præter hæc, quòd vitari habent ex quo crimen est notorium.

a Ipso iure. Idem Petrus Braco. in repertorio in verbo cõcubinatus addit. si tales post admonitionem cõcubinas non deserunt, ipso iure sunt priuati. Vincen. 81. dist. Archid. cum Glo. & Ioan. & Guliel. idem tenet do. Ioan. de Ligno, in c. si autem, de vita, & honestate clerico. vbi dicit, ꝙ notorius fornicator est suspẽsus quantum ad se, & quantum ad alios. idem Hen. in in c. si celebrat. de cleri. exc ministrante. Nota, ꝙ clericus existens in peccato mortali nõ repellitur a promotione. est tex. in ca. ex parte. de tempo. or. glo. in c. sicut nostris. de iure iu. quod non habet locum in clerico publico concubinario. Est extrauagans de hoc, quę incipit. Speciosus. de qua semper fit mẽtio in qua libet collatione ecclesiastici beneficij.

b De hoc nemine. Item Io. An. in nouella, in ca. si celebrat. de cleri. ex. 4. in glo. idem videtur tenere de notorio ad medium glo. dicit sic. cum igitur simoniaci, & notorij fornicatores suspensi sint ab officio. quoad se, & quoad alios, & propter crimen, licet accusare. 32. distin. §. verum, restat secundum Ho. ꝙ si celebrant incurrunt irregularitatem, & etiam post pœnitentiam non debent celebrare, donec cum eis per sedem Apostolicam dispensetur. idem ibi Hen. & quoad suspensionem, & quoad irregularitatem.

SECVNDA CONCLVSIO.

Clericus in mortali existens peccato, peccat mortaliter quandocũque aliquem facit actum circa diuina. puta tangendo & tractando sacramenta [a] etiam sine apparatu, [b] & ingerendo se diuinis; nisi primo confitetur. Hæc est sententia Theologorum signanter S. Tho. 3. parte Summæ. q. 64. artic. 6. & aliorum ad idem. 4. Senten. distinct. 24.

a Etiam sine apparatu. Quòd iste sacerdos in mortali existens peccato peccat mortaliter exequẽdo ordinem suum. Probatur Deute. 16. quod iustum est exequeris ex qua lege diuina con cluditur, quòd interdicta est sibi executio, nisi sancte, & iuste, & impollute pertractet, quæ sancta sunt. Immo talis sacerdos est velut blasphemus, & deceptor secundum beatum Dionysium in Epistola ad Demosilium, ex quo indigne suum officiũ exequitur, & sic mortaliter peccãt quoties huiusmodi actum faciunt. Hæc est conclusio S. Tho. 4. Sentent. dist. 24. vnde dicit beatus Dionysius

F c. 1. Ecclesiasticæ hierarchiæ. Immundis symbola, id est sacramẽtalia. Secus autem esset, si in aliqua necessitate aliquod sacramentum tangeret, vel exequeretur in casu, in quo laicis esset licitum, sicut baptizare in articulo necessitatis, vel si corpus Christi in terram proiectum colligit, & hæc etiam est conclusio Abbatis, & Ray. & Ber. in casibus inferius assignatis. scriptũ nãque est. Sacerdos in quacunque macula fuerit, non accedat offerre oblationem Deo, vt in c. sacerdotes 1. q. 1. & Leui. 21. Vnde, sicut bonus minister comparatur Paulo, ita indignus comparatur diabolo in omnibus, in quibus exequitur suum officium, licet gratia non valeat impedire quantum est in se, vt in ca. si fuerit 1. q. 1. & talis sacerdos indignissimus, & vilissimus

G a Deo, & hominibus reputatur, qui indigne, & pollute tractat diuina sacramẽta. Vnde tex. 1. q. 1. vilissimus computandus, nisi pręcellat sciẽtia, & sanctitate quę est honore præstantior.

b Nota, ꝙ alij criminosi, s. adulteri, fures, periuri, & huiusmodi, licet propter peccatum non debeant celebrare, quandiu sunt in peccato, tamen nexibus constitutionum nõ habent ligatam executionem sui ordinis, quoniam quantumcunque egerint pęnitentiã sine alia reconciliatione liceat eis exequi suum ordinem, salua tamen distinctione, quam nota. in c. ex tenore de tempo. ordinatio. Idem videtur dicẽdum de excommunicatis occultis, & de alijs huiusmodi, ꝙ

H quandiu tolerantur ab Ecclesia, executionem ordinũ conferunt. arti. 6. q. 5. c. 2. & 1. q. 1. Christus. hæc omnia per Innoc. in c. 1. de schisma.

TERTIA CONCLVSIO.

Audientes [a] Missam notorij concubinarij [b] peccãt [c] mortaliter, nec excusantur,

a Quod audientes. Statim cum reliquerit concubinã eius missam audire possumus. Sed idem dicit Archidia. in ca. propter hoc 32. dist. 7. Inno. in c. sicut. de cohabita. cleri. & muli. dicit pęna iuris cessasse si sacerdos cesset a peccato, quantum ad hoc, vt alij possint

I audire eorum officia, ipse tamen non debet celebrare sine dispensatione, & absolutione, ex quo notum fuit crimen eius. De qua materia vide late per Spec. de offi. dele. §. iuxta propositionis. Idem sentit Ho. de simo. c. tanta. & de sententia ex. cum medicinalis, s. ꝙ notorius fornicator quantumcunque pœnitentiam agat, nunquam celebrare debet ante obtentam a sede apostolica absolutionem, alioquin contrahit irregularitatem. Hæc Archidia. in c. ad hæc 32. dist. ꝙ idẽ Io. de Lig. in c. autem.

b Peccant. Probatur etiam audientes peccare mortaliter postquam fuerint de iuris prohibitione informati: qui enim prohibitionem canonicam ex contẽptu transgreditur, effici iubetur anathema. vt in c. si

K quis omnem 1. q. 6. quoniam blasphemare sanctum Spiritum videtur, qui contra canones non necessitate compulsus, sed voluntarie, aut proterue agit, aut loqui præsumit, aut facere volentibus consentit. Talis enim præsumptio manifeste vnum genus est, blasphematũ Spiritum sanctũ, cuius dono dictati sunt sacri canones. Hæc sunt verba illius c. violatores, 25. q. 1.

c Mortaliter. In hoc etiam concordat Dom. Fran. de Zaba. vtriusque iuris monarcha Cardinalis. de coha. cleri. c. quæsitum, dicens in prima sui q. quam ponit in hac materia, ꝙ est ꝓhibitum sub pęna peccati mortalis audire diuina officia, & percipere sacramenta a simoniaticis, & notorijs fornicatoribus altero de tribus modis. Quod fallit secundum ipsum de baptismo, & pęnitentia, & Eucharistia, & mortis necessita-

te. Et secundum Inno. & Ho. de hęre. in ca. fraternitatis. tenent, ꝙ ab istis fornicarijs non debent recipi sacramenta, & sunt inobedientes constitutionibus Ecclesiæ, qui ab eis recipiunt, sed in necessitate, licet eis sit licitum Eucharistiã alijs tradere, non possunt confiteri, nec possunt extremam vnctionem in articulo mortis alicui conferre, cum sit generalis prohibitio. & sic patet, ꝙ sunt, & in necessitate suspensi a collatione sacramentorum præter illa concessa superius. Hæc Inno. & Ho. Et tenet ipse Fran. ibi, ꝙ hoc sit prohibitum tam concubinæ quam filijs ipsius presbyteri, dum tamen in apparatu, alias non.

tur, nisi ignorãtes iura. Hæc est sententia sancti Tho. 3.q. De Quolibet. Quod clare elicitur ex. cap. siqui sint presbyteri 81. di. nam ibi prohibetur fidelibus indistincte, ne audiant istorum concubinariorum notoriorũ [a] officia, & qui contra facit, incurrit peccatum paganismi, & idolatriæ, & ariolãdi scelus, quod est grauissimum peccatum, & crimẽ Deo multum detestabile, vt patet 1. Regum 15. c. vbi propter inobedientiam Saul amisisse regnum describitur, dicente Domino per prophetam. Quoniam quasi peccatũ ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatrię nolle acquiescere. Super quo passu beatus Tho. Secunda Secundæ 15. quæst. articulo 2. dicit, quòd comparatio Saulis nõ est æqualitas, sed similitudo, quia inobedientia redundat in contemptum Dei, sicut & idolatria magis. Omnis enim inobediẽtia est de genere suo peccatum mortale secundũ beatum Tho. Secunda Secundæ quæst. 15. articul. 1. siue inobedientia sit contra præcepta Dei, siue contra præcepta superioris. Et parochiani possunt excommunicari si non pareant canonicis institutis 19. distin. ca. nulli. vnde dicit Pe. de Sali. in cap. alle. siqui sunt presbyteri, quòd benedictio sacerdotũ vertitur in maledictionem audientibus eorum missam, vel officia illorũ. videlicet qui scienter, quia ex hoc incurrunt peccatum, & ideo sunt digni maledictione. Vnde dicit ibi Eugenius. Peccant qui ad eorum orationẽ [b] accedunt. Et sic manifestissime apparet, quòd parochiani peccant mortaliter postquã fuerint instructi de tam rigorosa prohibitione [c] Ecclesię, siqui contrafaciant. Istud ideo fit, vt sacerdotes corrigantur, & non faciãt populum delinquere. De quo in cap. vestra. de coha. cleri. cũ iuribus allegatis ibi. Qui enim alios cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat, vt in c. 2. de hæret.

A Etiam Ecclesia statuit eos vitare propter eorum correptionem, & periculum, quod imminet [d] animabus, vt tollitur, & nota in dicto cap. vestra, & ca. quæsitum. Grauiter ergo peccaret, si sacrosanctæ matris Ecclesiæ sanctio contẽneretur, si hoc medicinale genus vitandum in proximum publice delinquentem, quæ est ab Ecclesia institutũ quæstionis modo scienter, vel ex affectata ignorantia, quæ dolo comparatur, omitteretur:
B cum sit medicina omnis namque pœna secundum philosophum in 4. Ethi. & nota in cap. cum medicinalis. de senten. ex. libro 6. Est [e] medicinalis, quæ a fidelibus sine periculo animarum non potest omitti, quia est medicinale. Quod est bene aduertendum.

Istud

---

a Officia. Quòd audiens missam publici concubinarij certificatus de prohibitione Ecclesiæ peccet mortaliter. Probatur ille, qui accipit medicinã ab aliquo
C infirmo ex cuius oblatione sequitur mors corporalis peccat mortaliter: patet quia facit cõtra pręceptum, de qua loquitur: Non occides, sed quicunque aufert à tali sacerdote hanc pœnam, s. non audire eius missam aufert sibi medicinam. s. vt peccandi licentia cęteris auferatur, & ad pœnitentiæ fructum trahatur, vt in ca. vestra, de cohab. clerico. & mulier. Quòd pœnæ sint medicinæ, patet secundum philosophũ lib. Ethi. ex qua oblatione sequitur mors corporalis secunda, quæ est deterior quam prima, cum sit sempiterna, vt dicit beatus August. talis peccat mortaliter: Ista etiã conclusio patet ex decretis positis. 32. dist. nullus. 81.
D dist. siqui sunt. vbi grauissimè peccare censentur trãsgredientes. Item quòd talis peccet mortaliter probatur: ille, qui præceptum transgreditur, peccat mortaliter: sed ille, qui audit à tali Missam, præceptum trãsgreditur: ergo mortaliter peccat. Et hoc probatur distinct. c. per hæc, vbi dicitur: Hæc autem præcipiendo mãdamus, vt nullus audiat missam sacerdotis, quem scit indubitanter concubinam habere. Hæc etiam est constitutio sancti Thomæ 4. Sent. dist. 13. artic. 3. q. 3.

b Accedunt. Super hoc articulo, siue argumento idẽ sentit quantum ad vitationem faciendam dom. Fran. Patriarcha de ordine Minorum in libro, qui intitulatur Christianus, parte secunda. videlicet, quando crimen est notorium omnino.

c Ecclesiæ. Dicit Ioan. de Lig. post Innoc. in c. si autẽ, de vita & hone. cler. ꝙ non solum ab officio sacerdo-
E tali, sed etiam inferiorum clericorum est abstinendũ, & non solum à missa, sed etiam ab inferioribus officijs: Immo nec beneficium habebit, nec cum alijs sedebit, & sic electionibus non intererit, & loquitur de notorio fornicatore.

d Animabus. Ricardus de media villa. 4. Senten. dist. 13. 23. tenet, quòd non licet alicui recipere sacramentum Eucharistiæ à publico fornicatore, & S. Thom. 4. Senten. dist. 13. & 9. tenet, quòd Ecclesia prohibet ab istis sacramenta recipere, & quòd peccant ab eis recipientes, nec consequuntur gratiam.

e Medicinalis. Iustę pęnitentiæ sunt, & iam secũdum Aug. 5. 83. q. omnis pęnitentia est inducta, vt per eam omnes homines reducãtur ad bonum virtutis. Idem Nicolaus de Lyra super c. 1. ad Romanos.

Istud enim non est scandalum si parochiani zelo fidei succẽsi, & ad salutem animæ suæ, presbyter auctoritate Ecclesiæ quantum in hoc casu iura eis concedunt, nõ propria præsumptione ipsum publice fornicantẽ vitent, quia vitando miserentur, non vitãdo deseruiunt in suum, & illius præiudicium, seu detrimentum, quòd sit scandalum clarum, est fulcimentum, quia vtilius scandalum nasci permittitur quam veritas relinquatur. Et in capit. qui scandalizauerit. de regu. iuris. Est enim conclusio doct. ibi, & Canonistarum & Theologorum. vbi de scandalo agitur ꝙ veritas vitæ, etiam si sit scandalum, non est relinquenda, signãter in his, quæ sunt de necessitate [a] salutis, vt est in hoc casu obedire præceptis Ecclesiæ, & prælatorum. Istud enim est de necessitate consequendæ salutis, vt est secundum sanctum Thom. Secunda Secundæ. quæst. 4. arti. septimo. idem Dom. Nicolaus de Lyra super Io. capit. 13. & idem Henr. in cap. cum ex iniuncto, de noui operis nunc. Quoniam ista est veritas vitę, quoad parochianos prædictos, quæ nisi ex reuelatione diuina non est dimittenda. Ex quo enim aliquid præcipitur ab Ecclesia, vel prælato, licet alias citra præceptum efficitur de necessitate salutis. Hæc est sententia Dom. Nicolai de Lyra. super Ioan. ca. 13. super illo verbo. nisi lauero tibi pedes, quod est notandum ad intelligendum quam implẽdum sit præceptum Ecclesiæ & prælatorum.

a Salutis. Contemptus igitur præcepti Ecclesiæ verus, vel putatiuus causat peccatum mortale. Henri. de celebr. Missæ. cap. dolentes.

QVARTA CONCLVSIO.

Ex quo sacerdos est publicus concubinarius vno de tribus modis, vt in ca. alleg. quæsitum. propria auctoritate [a] non expectata superioris licentia, vel sententia, licet subditis ab eo [b] recedere, & eum vitare, tam in auditione diuinorum, quam susceptione sacramentorum; ex quo iura licentiant [c] eos. Hæc est conclusio dom. Fran. de Zabar. vtriusque iuris Doctoris famosissimi Cardinalis, & Dom. Io. Cal. in c. vestra, & aliorum sequacium. nec obstat cap. suscitantibus. 15. quæst. fi. & cap. nonne. 10. qõ. vlti. quòd licet videantur loqui in illo, qui in crimine deprehenditur, non tamen in notorio illo, scilicet genere notorietatis, de qua lo-

F quuntur iura in proposito pręsentis materię
quod specialius est introductum a iure in
odium incontinentium clericorum secũdũ
Hug. & Guliel. in c. alle. siqui sunt presbyteri. Istud etiam probatur. s. deuitandi istos [d]
fornicatores notorios in diuinis ex. c. vestra,
vt manifestè nobis cõclusio elicitur. s. quòd
quandiu ab Ecclesia tolerentur, & non habent rei euidentiam &c. Ab Ecclesia tolerã-
G tur duobus modis. [e] Primo modo si crimen
est omnino occultum. Secundo modo si penè est occultũ, vt quia aliqui sciunt, sed non
est diuulgatũ, alias non tolerantur ab Ecclesia. Item ad veritatẽ copulatiuè scd̃m dialecticos requiritur, ꝙ vtraq; pars sit vera, aliter
tota copulatiua esset falsa: cum ergo tex. ponat copulatiuè hæc verba, s. quandiu tolerantur,

a Non expectata. Illud autem quod aliqui fingunt quòd debeat in notorio præcedere monitio, salua eo-
H rum reuerentia, nihil est: quia nec iure cauetur, nec ratione fulcitur: immo totum oppositum est iuridicũ, & est vera conclusio. Et quòd non requiratur monitio, nec sententia. glo. in cap. sacerdotes. 2. quæst. 7. sic dicit. si prælati sunt hæretici, vel excommunicati, vel simoniaci, vel notorij fornicatores, tunc potest recedere ab eis ante sñiam. Cũ igitur tex. in c. vestra. de cõha. cler. dicat indubitanter teneat, nõ oportet de iure amplius dubitare, ex quo crimina hñt operis euidẽtiã.
b Recedere. Vnde Hug. in cap. siqui sunt presbyteri 81. di. dicit, quòd prędictũm c. siqui sunt, & illa 32. di. nullus, & propter hoc sunt latę sententiæ quoad suspensionẽ, & ideo si presbyteri recipiantur tales subditi sua auctoritate possunt se remouere ab eorũ officio non expectata alia sñia, licet forte episcopus tole-
I ret eos. Sũt. n. iã suspẽsi a Dño Papa ipso iure. Ar. in alle. c. siq sunt. p̃sbyteri. Idẽ & Tho. Itẽ Hen in c. vr̃a. ad finẽ de coha. cle. & mul. tenet opin. Inn. dicẽtis generaliter, ꝙ suspensum a iure tm̃ ẽt sine sñia hoĩs, si crimina ꝑ qbus ius eos suspẽdit ab officio, vel a quocunque alio actu sint nota ꝑ euidẽtiã facti cuiuscunq; licet eos vitare in his, q̃ eis interdicta sunt, licet adhuc secus si crimina sint occulta quantumcunq; sint grauia, vt simonia, & homicidium, ꝙ in talibus vitari nõ debent in his, quæ ab eis recipi debent de iure. idem Archidiac. in capitu. sacerdotes. 2. quæstio 7.
c Eos. Idem per omnia Ioan. And. in Nouella. in ca. vestra, de cohab. cleri. & mulie. in verbo, euidentiam,
K glo. quæ incipit hoc generale, idem Ioan. de Lig. ibi.
d Fornicatores. Io. de Lig. in c. si aũt, de vita & hone. cler. dicit sic, licet quis possit sua auctoritate recedere ab officio publici fornicatoris, põt ẽt ꝓcedi ꝯ eũ via ordinaria, ꝑ q̃ ẽt aliæ pœnæ imponunt̃. Et sic ex eadẽ sñia clare patet, ꝙ notorius fornicator, põt de iure dupliciter puniri. Primò qa non expectata sñia, & absq; alia hoĩs monitione debet vitari. Scd̃o, ꝙ ẽt via ordinaria potest ꝯ eum procedi ad alias pœnas. quod est bene notandum. Ioan. And. in c. quæsitum, de præpo. ord. in nouella tenet, ꝙ ꝑ quolibet pcõ mortali notorio, licet subditis à ꝓprijs sacerdotibus abstinere ĩ officijs. idẽ D. An. in c. alle. vestra. in repetitione ipsius c.
e Nota hic, quòd duobus modis tolerat Ecclesia aliquod peccatum, de quibus hic habes.

rantur, & non habent operis euidentiã, constat liquido, quòd licet tolerentur, si habent operis [a] euidentiam, nec diuina sunt [b] audiẽda, nec sacramenta sumenda, vt dicit Glo. in cap. vestra, quòd in notorio facto, vel cum sunt in iure confessi, vel cum sunt condemnati, sunt eorum officia respuenda. Esset tamen populus informandus, quòd hoc ideo fit, vt presbyteri ad fructum pœnitentiæ facilius inducantur, & quòd hæc intẽtio sit ecclesiæ iura condentis, & vt sacrificia non respuantur tanquam inania, vel indigna, sed respuantur indirectè tãquam [c] ab indignis, & sceleratis ministris temerariè oblata. Item istud verbum, quod dicitur: Sed quandiu ab Ecclesia [d] tolerentur, intelligi debet, scilicet, a communione fidelium, quæ est in Ecclesia, & non ab episcopo, vel officialibus, quia illi non sunt Ecclesia: sed membra Ecclesiæ. De quo satis per Glo. & Docto. in capitu. finali. ne prælati vi. su. Clarè etiam hoc elicitur ex sententia sancti Thomæ in tertia parte Summæ, quæstio. 64. articu. sexto loquendo in ista materia, vbi determinatè tenet, quòd iste, qui recipit sacramenta a sacerdo- [illegible] te pec-

---

a Euidentiam. In ista materia ius non facit differentiam, immo in totum parificat esse confessum in iudicio, vel condemnatum per sententiã, vel habere operis euidentiam, quæ non possit aliquatenus tergiuersari. Sicut ergo non requiritur alia monitio, si clericus condemnatus esset de crimine, ita neque de iure requiritur alia sententia, vel monitio, vel nunciatio, vbi adest operis euidentia. De quo in capit. quęsitum. de cohabi. cleri. & mulie. quòd in nullo aliorum triũ casuum ibi determinatorum facit distinctionem. vnde sanctus Tho. in quadam quæst. de Quolibet. tenet, quòd etiamsi tales sustineantur à prælatis nõ propterea excusantur, quia hoc, vel propter negligentiam, vel propter miseriam, vel propter defectum prælatorum, qui non sunt ausi corrigere alios, cum in se multa corrigenda committant, aliquãdo propter timorẽ: vnde propter hoc non excusantur. Hoc sanctus Tho.

Item de mente Ioan. An. in capitu. vestra. de coha. cleri. est, quòd nõ requiratur monitio in notorio fornicatore. Est etiam sententia Do. Inno. in capit. tanta. de simonia. sic, quòd simoniacus in ordine ad hoc, ꝙ vitetur, non requiratur alia sententia. Idem in publico concubinario. Et huius sententiæ est Rainaldus in simili libro ti. 7. qui dicit, quòd sunt vitandi etiam si tolerentur a suis prælatis. Et sic concludit generaliter in hac materia, quòd denegatur eis Missa, & eadem ratione omnes alij ordines, & per consequens omnia alia sacramenta. Et non solum presbyteris, sed etiam clericis cuiuscunque ordinis secundum Inno. & alij possunt eis denegare suam audientiam, nõ solum de licẽtia iuris, sed virtute interdicti Ecclesię, & eadem ratione alia iura ecclesiastica, vt nota. Inno. & Ioan. An. de deci. ca. tua, & de resti. spo. in literis. Hoc Ioan.

A de Lig. in capitu. vestra. de coha. cleri. Et licet aliqui pauci doct. teneãt, quòd requiratur prius monitio, tamen plures, & solenniores, & magis approbati, etiam moderniores Theologi, & Canonistæ tenẽt indistincte, ꝙ nulla requiratur monitio. Vehementer igitur admiror cum qua scientia potest quis secure dematizare contrariũ, & conscientiã habere securam, cũ iura sint clara, & doctores plurimi, & vniformes. Credo indubitanter, ꝙ est periculosa, & non iuridica cõtraria oppositio. Non obstat ca. consulendi. 28. distin. vbi dicitur de presbyteris. Vos qui laici estis, nec iudicandum est, nec de eorum vita quidquid illud est, sic seruandum. B Nam dico, quòd isti, siue laici sint, siue alij, q tales concubinarios vitare faciunt, non ex proprio iudicio, quod esset temerarium, vt in capit. intelligitur, sed faciunt iuris licentia, vt in capit. quæsitum, de cohabi. cleric. & mulie. Immo verius iuris necessitate, cum iuri obedire tenentur, quod eis necessitatẽ euitandi imponit, vt in capit. siqui sunt presbyteri 81. distin. & sic est in hac materia perspicuum. Vnde vt Cyprianus ait Ecclesia non est aliud, nisi fidelium multitudo fide, & charitate vnita, ita quòd vna est mater ecclesia, cuius plures sumus filij, sicut plures sunt radij, sed vnum lumen. De qua auctoritate. 10. q. 1. c. loquitur, & ibi de hoc.

b Audienda. Item licet de iure nullus debeat contẽpto suo parochiali presbytero audire diebus C Dominicis Missam in alia Ecclesia saltem votiua, tamen secundum sententiam Ioan. de Lign. notorius fornicator, & præcisus ab ecclesia possunt contemni. & hoc dicit de mente dom. Ioan. de Lign. & Host. in ca. 2. de parochi.

c Ab indignis. Bonauentura 4. Senten. dist. 13. q. 4. dicit, quòd quorundã Missæ audiri prohibentur, & hoc in pœnam peccati eorum, quia non sunt digni conficere, & si conficiant, non sunt digni audiri. Alia ratio est, vt confusi de culpa redeant ad gratiam. Tertia ratio est, vt alij retrahantur ab eorum imitatione. Vnde Host. est opus iustitiæ misericordiæ, & prouidentiæ. D Dicit etiam ibi, quòd quatuor genera hominum propter peccatum prohibẽtur audiri. s. hæretici, schismatici, simoniatici, & notorij fornicatores. Et dicuntur notorij per sententiam, vel per confessionem, vel per rei euidentiam. Voco per rei euidentiam quando factum est notorium, ita quòd non indiget testibus, cũ nulla possit tergiuersatione celari. Hæc dicit Bonauentura.

d Tolerentur. Item immo. in cap. vestra, de cohabit. clerico. & scribit, ꝙ non solum in istis, sed generaliter in omnibus suspẽsis a iure locum habet, quòd crimina, pro quibus eos suspendit necessaria sunt per facti euidentiam, quòd cuicunque licet eos vitare in his, quæ sunt eis interdicta, licet ipsi suspensi tolerentur à suis prælatis. dicit ibi Host. Io. Andr. & Henri. vltimo. ad idem ipse iuncto eo capitu. sicut dicit, quòd quili- E bet sua auctoritate potest recedere ab officio publici fornicatoris. ad idem Innocen. Ioan. And. Host. in ca. tanta, de simon. & simoniacorum officia non debent audiri, etiam si nulla sententia feratur contra eos. Esse enim dicunt ipsi Doctores speciale in eis, sicut in notorijs fornicatoribus. Est enim conclusio domini Ant. de Butr. in repetitione, cap. consuluit, de iure patronat. quòd non dicitur quis tolerari ex quo factum suum est notorium. & Henr. tenet, quòd pœna capit. tanta, de simonia. extenditur ad oẽs criminosos notorios, a quibus licet indistincte recedere, dicit Inno. quòd si crimina, pro quibus clerici suspenduntur a iure sunt occulta quantumcunque sint grauia, vt simonia, homicidium, & huiusmodi, tamen non debet recipi ab eis. Ita ipse nota. in cap. sacerdotes. 20. q. 7.

te peccatore, non peccat, nec communicat eius peccato, quandiu ab Ecclesia ipse sacerdos toleratur. Et sequitur: Qui accipit sacramentum Ecclesiæ, non accipit ab eo, inquãtum talis persona, sed inquantũ est minister Ecclesiæ, & sic cõicat Ecclesiæ, quæ eum ministrum exhibet. Si vero ab Ecclesia non toleratur, puta quia degradatur, excommunicatur, suspenditur, peccat qui ab eo suscipit, & sic est perspicuum in hac materia, nomine Ecclesiæ nõ singulos prælatos, sed totam congregationem fidelium intellige: quę nõ tolerat istos concubinarios notorios in diuinis, sed eos manifestè dãnat, punit, & reprobat, vt patet in iuribus in conclusionibus allegatis. Et ꝙ nomine Ecclesiæ intelligatur fidelium vnio facit. cap. firmiter, in §. vno, de summa Trini. clarius facit c. frequens, de excessibus prælat. in cle. in §. verum, vbi dicit text. sic regularium, & sæcularium prælatorum, & superdictorum exemptorum, & nõ exemptorũ: vna est vniuersalis Ecclesia. Sequitur ibi: Vt omnes qui eiusdẽ sunt corporis, vnius etiam sint voluntatis, & sint vinculo charitatis affecti. Et sic reuera iuris fictione omnes fideles tam prælati q̃ subditi intra corpus Ecclesiæ. Sed dãnare & reprobare cõstituti cẽsent. Nec debẽt vitare, sed dãnare, & reꝓbare cõcubinarios [a] notorios ex quo corpus Ecclesiæ eos nõ tolerat [b] in qua Ecclesia nulla est turpitudo, vel macula q̃tũ ad fidei vnitatem. Alias enim qui aliter sentiret quã corpus Ecclesiæ notaretur de turpitudine, quia turpis est pars, quæ suo non congruit vniuerso. Item ꝙ etiam vitet, & vitari mandet publicè excõmunicatos nemo sane mentis dubitat, qui iura nouit, & tãtum de facto toleramus eos: veruntamen propter hoc etiã nõ intelligitur tolerare eos. Etiam sicut [c] nomine Ecclesiæ intelligi debet tota vniuersalis fidelium sub vnico militandi capite. s. Romani Pontificis, in quo est tota auctoritas determinandi secũdum Tho. 2.2.q. 11. arti. 2. & 3. Et istam etiam quam Spiritussanctus regit & ordinat, est impossibile errare secundum S. Tho. in quadam qõ. de Quolibet. Et sic ista vniuersalis Ecclesia non tolerat notorios concubinarios, ex quo eos damnat, & beneficijs priuat, & à populis fidelibus sub grauibus pœnis vitandos imperat, & aliter

F sentire non esset recti dogmatis introductorium. Item licet omnes nunc viuentes toleremus de facto aliquos hæreticos vel schismaticos, tamen etiam non singulares prælati, sed omnium fidelium vnio semper eos reprobat, & damnat.

Item ꝙ in hac materia non intelligantur singulares prælati episcopi, vel alij nomine Ecclesiæ, sed vniuersalis Ecclesia. Etiã vltra supradicta cogit ratio, q̃ repugnat absurdita- G tibus, qm̃ ꝙ Ecclesia Valentina non toleret concubinarios, vt quia de facto procedit cõtra eos has pęnas iuris irrogãdas, & Ecclesia toleta-

a Notorios. Ad hoc clarius iste articulus cũ sua virtute liquescat, vt de quo notat Bern. in sua glo. ordinaria, in c. cum non liceat, de pręs. dicit, ꝙ in crimine notorio fornicatoris, & simoniaci in ordine, potest recedi propria auctoritate. In alijs vero criminibus etiam si sint notoria, expectanda est sententia. idẽ Innoc. cap. per tuas. 2. de simonia, in ver. quòd bene cre- H dimus. Necessarium dicit, quòd simoniaticis, & fornicatoribus notorijs est speciale, quia etiam sine sententia licet ab eorum officijs recedere. Idem tenet ipse Innocen. in capit. 1. de schismat. quasi ad medium, in ver. illo. & sic isti Doctor. clarè concludunt, quòd non debet expectari sententia, sed cuilibet est licitum pro pria auctoritate eos vitare. Nam dicit ibi Bern. de præscrip. iure meo, & mea voluntate possum vitare eos simoniacos, & fornicatores, scilicet publicos, quia canon sic dicit, secus in alijs. Idem dicit Vincen. cum his concordat domin. Franc. de Zabar. in cap. quæsitum de cohabit. clericorum. idem latius, & clarius Dom. Anton. de Butr. in capit. vestra. de cohabitat. cleric. in sua repetitione solennissima. in vna appõne, vbi proprie dicit, idem etiam si a suis superioribus, vel præla- I tis tales fornicarij tolerentur, cum ius eos non tolleret. Nam vt ipse dicit in pendentibus ex conscientia non attendimus errorem Ecclesiæ, quando de conscientia, & veritate informati sumus, in capit. inquisitioni. de sententia excommunicat. cuius cuncta laus, atque doctrina a tota irrefragabiliter amplectitur Italia.

b Nota. Quicunque enim scit aliquem depositum, excommunicatum, vel suspensum, dicunt quidam, ꝙ quantumcunque sit occultum, nũquam ab eo sacramenta recipienda sunt: Arg. in capit. per tuas. 2. de simon. nisi baptismum & corpus Christi, vt nota. infra de hæret. capit. 2. Sed licet non debeamus recipere ab K eis dum sunt occulti, ipsis tamen petentibus in publico dare tenemur. 1. quæst. prima. Christus, de consecr. distinct. 2. non prohibeatur, nec eos vitare in publico debemus. 6. quæst. 2. capit. 2. & 3. de offic. ordin. si sacerdos. Hoc totum & multa alia in cap. per tuas. 2. de simon. per Innoc.

c Nomine Ecclesiæ. Vnde Nicolaus de Lyra super Matthæum. 16. capit. tenet, quòd etiam non consistit in hominibus ratione potestatis, vel dignitatis Ecclesiasticæ vel secularis, quia multi principes, & summi pontifices, & alij inferiores inuenti sunt apostatasse à fide, propter quod etiam consistit in illis personis, in quibus est notitia, & vera confessio fidei & veritatis. Et sic etiam ex vi vocabuli proprie assumitur pro congregatione iustorum.

toletana [a] toleret eos, vt quia contra eos non procedit, sequeretur absurditas, videlicet quòd ecclesia tolerat, & non tolerat concubinarios. Sed cùm vtrobique sit par ratio vitandi eos, verius censetur nomine Ecclesiæ intelligi vniuersalem Ecclesiam, & non particularem, & tolerantia, & non tolerantia referri debent ad ius, & non [b] ad factum.

a Toleret eos. Hæc sententia videtur verior, & securior, & est communis opinio fere Theologorum, & Canonistarũ, etiam modernorum. Nec est necessaria monitio, nec requiritur sentẽtia expectati, nec reuelati si prælati in suis diœcesibus tolerent concubinarios, ex quo iura condemnant, non oportet quęrere excusationes in peccatis, quia etiã inter docto. de sub mẽsa quorũ non digni sumus micas colligere, ꝙ fuerunt habentes consciẽtiam nimis strictam, & isti nimium restrinxerunt. Alij vero habuerunt consciẽtiam suo modo informatam, & hi laxarũt. Quis enim non putat maximum illum doctorẽ eximiũ Origenẽ eminentissimæ fuisse scientiæ? & tamen tantum misericordiã Dei relaxauit, vt dogmatizare auderet etiã dæmones, aut reprobos homines post multa tẽpora in alio sęculo misericordiam habituros, & fuit tamen ipse condemnatus. De quo in ca. sancta Romana 15. distin. de quo oppositum recitat latius Nico. de Lyra ad Hebræos 6. ca. hæc præsupponit, vt nemo sibi quærat Angelos, quia veritas simplex est, ac recta, & nescit orbitare, summe adiuuat, quia Curia Romana in foro pęnitentiali censet tales concubinarios fore esse irregulares, & reseruat sibi dispensationem. Et quia Archidia. oppo. ponit in alle. c. nullus. aliqui adderũt conantur ponere eam in rescriptis, dicit enim sic, ꝙ tunc demum est abstinendum ab officio sacerdotis, si tamen prius cõmoneatur, & cessare velit, aliter nõ secundum Lau. Sed vide, ꝙ ibi recitat tres opiniones, quarum prima est Hug. quę dicit, ꝙ debet præcedere admonitio, sed sufficit a quocunque fiat. Et si eius admonitionem non audierit, tunc cessabit ab eius officio. Secunda, ꝙ tantum debet ab Episcopo admoneri. Tertia, ꝙ eoipso, ꝙ est notorius cessandum est ab eius missa etiã non pręmissa monitione, quia suspensus est, & quoad se, & quoad alios. de coha. cleric. & mulie. c. fin. Et dicit, ꝙ hæc vltima sententia est dura, sed si bene inspicias supradictam nullã determinat, immo tenet, ꝙ simpliciter sit abstinendum in c. per hæc 32. dist. in glo. quæ incipit, vt extra in c. ad hæc 32. dist. clare innuit, ꝙ sit aliquorum opinio, sed non sua, ꝙ requiratur admonitio. in glo. quæ incipit: nam literam indistincte.

b Ad factum. Ista conclusio est Ant. de Butr. & in alleg. c. vestra. in solenni repetitione ipsius ca. vestra. de cohab. cleric. & mulierum.

QVINTA CONCLVSIO.

Ex quo sacerdotes concubinarij notorij sunt suspensi quo ad se, & quo ad alios, vt præmissum est, istud non est aliud dici, nisi quoad se. i. ipsi sunt omnino inhabiles, & impotentes de iure, & sine peccato non possunt exercere diuina, & quoad alios, idest alijs licitè, & sine peccato ea manifestare & ministrare nõ possunt. Et sic est conclusio, ꝙ iurisdictione suspensi sunt, nec ea vti possunt efficaciter, quia eius [a] exercitio carent. Hæc est sententia Domini Alexã. de Ales. in 8. compendio sub his verbis. Quamuis omnes sacerdotes habent claues, nõ possunt omnes absoluere nec ligare, sicut excõmunicati hæretici damnati [b] suspensi. Hoc autem non propter defectum clauium, sed quia non habent materiam, s. subditos, qui sibi subtrahuntur. Hæc Alex. In hac eadem sententia assentit clarius Hasten. libro 6. titu. 26. articu. 2. In hæc verba prorumpens: deficien-

a Exercitio carent. Item in eod. tit. tenet ꝙ irregularitas homicidij vel infamiæ, vel contẽptus censurę, ecclesiæ executionem ordinariam impedit, & remouet quem à statu p̃sidentiũ quoad executionẽ, & sic clare concludit, ꝙ clericus p̃cisus, vel suspẽsus quoad se, & quoad alios nullum habeat iurisdõnis exercitiũ, & ꝑ consequẽs absolutio a tali impensa in foro aĩæ nullius roboris, & momenti. idem dicit Alex. 4. Sent. dis. 17. q. 4. ad fi. dicens, ꝙ potestas absoluendi non solum exigit characterẽ. s. oportet, ꝙ concurrat iurisdictio.

b Suspensi. Et nota quæ sequuntur. Nã notorius fornicator sacerdos non potest absoluere in foro confessionis aliquẽ, nec valet eius absolutio cũ nulla sit, nullus absolui põt à peccato per hoc, ꝙ peccat. Hæc sunt vera ratio S. Tho. Sed recipiens pœnitentiã a tali fornicatore peccat sic ꝯ præceptum Ecclesiæ faciens, igitur à peccato absolui non potest ꝑ eum. Præterea cũ isti sint suspensi ab officio, nullum habẽt exercitium iurisdictionis, nec vsum clauium. Est enim regula in theologia, & in iure, ꝙ vsus clauium impendit in suspensis. Vnde D. Pet. de Taran. in 4. Sent. dist. 19. q. 3. tenet, ꝙ vsus clauiũ tollit in depositis, & degradatis, sed suspendit, vel impedit in excõicatis, & suspensis. Et altissi. in 4. Sent. in materia de clauibus dicit, ꝙ excõicati, vel suspensi, vel hæretici nõ possunt ligare & absoluere. Et constat, ꝙ notorij fornicatores suspensi sunt quoad se, & quo ad alios, & sic tales nõ possunt absoluere sibi confitentes. Itẽ in expresso ponit hãc cõclusionẽ Bonauen. 4. Sent. di. 19. problemate. 2. q. dicens, ꝙ si amittat iurisdõ, cessat clauis executio. Vel ꝑ ablationem subditorũ quãtum ad rem. Sic est in schismaticis, p̃cisis, & notorij fornicarijs, excõicatis, & huiusmodi. Vel quãtum ad rem, & spẽ, sicut in degradatis. in hac senten. est Hasten. in sum. lib. 5. ti. 36. cũ his etiã concordat Durandus in summa iuris, parte 1. dist. 1. ad fi. dicens sic suspensus ab officio priuat a potestate absoluendi, siue sit suspẽsus ab hoĩe: puta quia iudex eũ suspendit. Sicut sit suspensus a iure, vt notorius fornicator, qui nec põt ligare, nec põt absoluere. Vel simoniacus in ordine, etiam si sit occultus. Et isti non pñt conferre sacra, vel ab eis recipi excepta necessitate in mortis articul. Ad idẽ frater Io. de Saxo. vtriusq; iuris doctor in lib. quẽ intitulauit Tabulam. tenet ꝙ in quatuor casibus tenet qs iterare confessionẽ, & duo sunt ꝑꝑ confessorẽ, & duo ꝑꝑ confitẽtẽ. Primus est si confessori deficit clauis ptãs, qa tunc nõ põt à peccato absolui, & sic est suspẽsus sacerdos ab officio, siue ab homine, siue a iure. Si a iure, vt notorius fornicator, vel simoniacus in ordine, ẽt si sit occultus, dũmõ sciãt eũ esse simoniacũ. Ecce doctorũ irrefragatorũ concors sñia, ꝙ notori⁹ fornicator nullo penit⁹ mõ põt aliquẽ absoluere ĩ foro ꝯfes. qa caret vsu clauiũ iure ꝓhibẽte.

deficiente iuriſdictione, etiam ſi adſit clauis F
nō poteſt aliquis [a] aperire, & ſi amittatur iu-
riſdictio, ceſſat clauis [b] executio. Hæc autem
amittitur in ſchiſmaticis, hæreticis p̄ſertim,
& fornicatorijs notorijs, & in excommuni-
catis. Hæc Do. Haſten. Et ſic luculenter ſecū
dum tantorum doctorum ſententias: noto-
rios concubinarios conſtat nullam prorſus
habere iuriſdictionem quoad exercitium, &
effectum actualem, & hoc eſt manifeſtum,
quia ſecundum eos iuriſdictio ſacerdotalis, G
quæ neceſſaria eſt abſoluendi, vel ligādi, de
pœn. diſ. 6. & ſecundum S. Tho. in ſumma.
contra Gentiles, accidentaliter adhæret ordi
ni ſacerdotali. Quod ſatis eſt manifeſtū, quia
religioſi in traditione ſacerdotalis officij eā-
dem poteſtatem recipiūt quàm alij ſacerdo-
tes etiam Curati, ſed eā carent ex inſtitutio-
ne Eccleſiæ, vt in c. ecce ſufficienter. 16. q. 1.
de iure enim communi nullus ſacerdos indi
ſtinctè habet iuriſdictionem, niſi ab epiſco- H
po, vel a iure ſibi concedatur. 16. q. 1. c. cun-
ctis, & ſecūdum iſtos Doct. Alex. & Haſten.
quo ad non habendam iuriſdictionem pari
ficātur hæretici, & ſchiſmatici, excōicati, ſu-
ſpenſi, & notorij fornicarij. Idem S. Tho. 3.
parte Summæ. q. 82. art. 9. Et idem commu
niter Doct. Theolo. 4. Senten. diſ. 18. Nā hæ
reticus, ſacerdos excōmunicatus eſt ſuſpen-
ſus quoad ſe, & quoad alios, & religioſi ſecū
dum iſtos Docto. claues habent: nec tamen I
poſſunt ligare, vel ſoluere, & inquantum ta-
les non habent ſubditos, [c] & carent iuriſdi-
ctione. Vnde B. Tho. 4. Sent. diſt. 19. dicit, ꝙ
ſchiſmatici hæretici, & ſuſpenſi, & excōica-
ti, & degradati habent poteſtatem clauium
quātum ad eſſentiam, ſed vſus impeditur ex
defectu, maximè quādo Eccleſia talibus ſub
trahit ſubditos, vel ſimpliciter, vel ad tp̄s. Vn
de quantū ad hoc priuati ſunt [d] vſu clauiū. K

a Aperire. Do. Guliel. de monte Laug. in ſacramētali titulo de clauibus dicit, ꝙ cum vſus clauium requirat prælationem, & prælatio non poſſit ſine ſubiectione, quia correlatiua ſunt: ideo ſi ille, qui parat materiam, ideſt tradidit ſubditos, ſicut Papa, vel Epiſcopus tollat ipſos, iam talis amittit quantum ad vſum eſſe prælatus. Vnde licet quoad poteſtatem clauium tantum habeat ſacerdos non præciſus, ſicut præciſus, vel excō municatus, vel è contra. Impeditur tamen vſus clauium propter materiam ſibi ſubtractam.

b Executio. Itē eod. lib. tit. de ſacr̄is tenet, ꝙ a ſacerdote præciſo poteſt qs in mortis articulo pœnitentiā, & corp⁹ Chriſti accipere, ſed extra tp̄s neceſſitatis nullo mō licet. Et ſiqs ꝯ facit peccat. 32. di. c. nullus. & in §.

c Et carent iuriſdictione. Vnde do. Pe. de Tarantaſia. 4. Sent. & Bar. in Summa, in verbo confeſſ. 2. di. ait. iſte eſt vnus de quatuor caſibus, qn̄ quis iam confeſſus tenetur iterum confiteri. ſ. quando ſacerdos nō potuit abſoluere, ſicut in iſtis concubinarijs.

d Vſu clauium. Ho. de paroch. tenet, ꝙ ſi aliquis clericus habet beneficium, ſed non de iure, cum talis non poſſit abſoluere, vel ligare decipiuntur animæ ſubditorum, licet ipſi ſubditi habeant iuſtam cauſam ignorantiæ. Et addit Inn. ꝙ ſiquis ignorans a tali pœnitentiam accipiat, & poſtea ſciat, debet ire ad ſacerdotem verum, & ei confiteri, & ab eo abſolui, & ſanguis iſtorum ſubditorum requirēt ab iſtis ſacerdotibus, ac ſi amiſiſſent. idem Bar. in ſumma Piſſana, in verbo Confeſſio. Idem eſt in cōcubinario notorio, cum nullam habeat iuriſdictionem, nec poteſtatem abſoluēdi, ac ſi beneficiū tituli nō haberēt, & grauiſſimū ſibi mortis periculū īminet ex tali deceptione in ſacr̄o pęnitē.

SEXTA CONCLVSIO.

ELicitur ex præmiſſis neceſſario, vide-
licet ex quo clerici concubinarij, &
notorij mortaliter peccant diuina
exercendo, & ſuſpenſi ſunt quoad ſe, &
quoad alios, & incurrunt peccatum paga-
niſmi, & idolatriæ tam ipſi quam qui ab eis
audiunt diuina, vel ſacramenta ſuſcipiunt
ſecundum determinationem Eccleſię in al-
leg. ca. ſiqui ſunt pręsbyteri, ſequitur neceſ-
ſario, quòd iſti non poſſunt [a] abſoluere ali-
quem a peccatis, & per conſequēs parochia-
ni tenentur illa eadem peccata iterum con-
fiteri, ex quo non fuerunt abſoluti per iſtos
ſacerdotes. Concluſio iſta ex eo patet, quia
iſtis iam ſubtracta eſt iuriſdictio, & ſic rema
net, vt priuata perſona, quæ nulli præeſt iu-
riſdictioni, licet alias eſſent Curati, Rectores
vel Prælati, vel quomodolibet animarum re
gimini pręſidentes. Et licet Parochiani ſciāt,
& ſpontaneè velint ſe ſubmittere talibus ſa-
cerdotibus, nulla per hoc eis iuriſdictio attri
buitur ſecūdum notata in ſimili. 16. q. 1. in
ſumma, quia priuatorum iuri publico dero
gari non poteſt, vt in ca. ſi diligenti, de foro
comp. Hæc eſt in expreſſo ſententia Do. Io.
in ſumma Tabulæ iuris. idem videtur ſenti-
re beatus Tho. de Aquino in ſumma contra
Gentiles ad fi. vbi tenet, quòd requiratur iu-
riſdictio in ſacerdote ad hoc, ꝙ poſſit abſol-
uere. Ratio quare parochianus, qui ſcienter
confitetur tali ſacerdoti non cōſequitur ab-
ſolutio-

a Abſoluere. Vnde Pet. de Tarantaſia. 4. Sent. diſt. 18. art. 2. dicit, ꝙ ad abſoluendum requiritur poteſtas iuriſdōnis libera. & excōicatus, & ſuſpenſus non habēt liberā, ſed ligatam, & ſi habeant poteſtatem, non tn̄ executionē, & ideo non poſſunt ligare, vel abſoluere.

ſolutionem, eſt ſecundum beatum Thom. quia nemo cōſequitur gratiam in eo, quòd[a] peccat. Ad hoc enim, quòd peccata ſaltem mortalia deleantur, requiritur ſecūdū Theologos nouæ gratiæ infuſio. Cum igitur iſte, qui confitetur tali cōcubinario notorio peccet mortaliter, quia inobediens præceptis, & iuſſionibus ſanctæ matris Eccleſiæ: conſtat, quòd gratiam non conſequitur, & per cōſequens, nec[b] peccatorum remiſſionem, quæ ſine gratia fieri non poteſt, ar. ff. contra verbum. de pœnitent. diſt. 1. Grauiter enim peccat parochianus, qui erranti ſacerdoti cōſentit. vnde dicit text. quid enim prodeſt illi ſuo errore non pollui, qui cōſenſum præſtat erranti? 23. diſt. 1. cap. quid enim, quod eſt menti figēdum, quia nulla eſt abſolutio, ex quo ſacerdos talis nulli[c] præeſt iuriſdictioni & iā deſijt eſſe ſuus curatus & iudex. Et ſic abſolutio non valet, quia facta à non ſuo iudice, vel à non iudice, nulla eſt. vt in c. ad noſtram, de conſue. & de iudicis. c. at ſi clerici. & C. ſi a non compet. iudi. l. 2. Et licet parochiani credentes bona fide à talibus ſacerdotibus ſe abſolutos eſſe quo ad Deum, ſint ſecuri quamdiu eos retinet inuincibilis ignorantia, tamē poſtquam ſciuerint defectum in iuriſdictione affuiſſe, tenentur eadem peccata neceſſario[d] confiteri tali, qui poſſit abſoluere, vel ligare ad hoc quòd ſint in ſtatu[e] ſaluationis. Alias contemnere viderentur legitimas ſanctiones, quæ neceſſitatem imponunt cuicunque annos diſcretionis habēti, vt omnia peccata ſua confiteatur ſaltem ſemel in anno, vt in capit. omnis vtriuſque, de pę. remi. & de hoc late patet per Doct. in ca. dudum, 2. de ele. & per Io. And. in c. ſuper cathedram, de ſepul. in cle. in ſimili quæſt.

a Peccat. Durandus in poren. 4. Sentent. tenet, quòd qui contra ordinationem ſe ſubijcit alicui ſacerdoti per abſolutionē, peccat actualiter peccato inobedientię, & peccat mortaliter. Et ſic à nullis peccatis poteſt
E abſolui ab illo. Secus ſi ſimpliciter ſe ſubmittat alicui ſacerdoti, vt ab eo abſoluatur, qui eum nō poteſt abſoluere, talis non mortaliter peccat, tamē tenetur iterum confiteri poſtquā cognouerit, quòd primus non potuit abſoluere. Hæc Durandus. Et ſic confeſſi notorijs concubinarijs mortaliter peccant, & iterum confiteri tenentur illa eadem peccata. Sic Magiſter 4. Sententiarum dicit, ꝙ requiritur auctoritas abſoluendi in ipſo ſacerdote, qui eſt iudex. Nam in vſu clauium iudicium exercetur, nulli autem iudicium committitur, niſi in ſibi ſubiectos.

b Peccatorum remiſſionem. Item ſanctus Tho. in

A 4. Senten. dicit, ꝙ in ſacramento pœnirentiæ non imprimitur character, ſed ſtatim confertur gratia ad remiſſionem peccati, quam remiſſionem nullus conſequitur peccando. Peccat autem qui ordinationem Eccleſiæ pretermittit.

c Præeſt iuriſdictioni, Ad hoc enim, ꝙ ſacerdos poſſit abſoluere, oportet ꝙ habeat iuriſdictionem, alias non poteſt. Thom. in 4. diſt. 7. de confeſſione, art. 4. & diſtinct. 19. q. 1. art. 2. tenet, quòd ſchiſmatici, & excōmunicati, hæretici, & ſuſpenſi, & degradati nō habēt vſum clauium, quia per Eccleſiæ ordinationem ſubtrahitur eis materia propria, ſcilicet ſubditi.

d Confiteri. Et quòd is, qui confitetur notorio fornicatori, tenetur confiteri illa eadem peccata numero alij poteſtatem habenti. Expreſſe tenet dom. Ioan. de Saxo. in tabula Iuris. vbi tractat de abſolutione ſacra-
B mentali. Idem tenet Durandus expreſſe in ſacramentali, diſt. 4. q. 26. cuius ratio eſt, quia notorio fornicatori deficit vſus clauium, ita quòd non poſſit abſoluere. Hęc opinio eſt Theologorum & Canoniſtarum, & ꝙ vnus de caſibus, in quibus quis tenetur de neceſſitate iterare confeſſionem, eſt cum ſacerdos non habet poteſtatem, vt tenet Ricardus de Media villa, & Petrus de Tarantaſia. 4. Sentent. 18. diſt. & Bonauentura 4. Sententiarum, diſt. 18. & diſtinct. 27. q. 1. item Henr. in cap. omnis vtriuſque ſex. de pę. re.

e Saluationis. Qui enim peccatorum remiſſionem per claues Eccleſiæ deſiderat conſequi, quærat diligē-
C ter ne ſacerdos, cui iudicium animæ ſuæ exponit ſit ligatus, puta excommunicatus hæreticus ſchiſmaticus, interdictus irregularis.

SEPTIMA CONCLVSIO.

Iſti concubinarij notorij ſi officium diuinum faciunt in apparatu, ſunt[a] irregulares, quia propter delictum ſuum ſunt a iure ſuſpenſi quoad ſe, & quoad alios. Determinatio eſt dom. Henr. in capitu. ſi celebrat. de clerico excommunic. cum quo fere
D omnes Canoniſtæ[b] concordant. Hanc regulam ponit Dom. Archidia. in cap. cum æterni tribunal. de re iu. libr. 6. dicens: Suſpenſus

a iure

a Irregulares. Idem Innocen. in c. cum medicinalis, de ſent. excom. vbi dicit Hoſt, & in c. tanta, de ſimon. ꝙ aliquis eſt ſuſpenſus ab officio propter crimē quantum ad ſe, & quātum ad alios, ſiue a canone, ſiue a iure ſemper ſit irregularis celebrando, idem in ca. cum æterni tribu. de ſenten. & re iud. libro 6. De quo latius per eum, in ca. ſi celebrat. de clerico exc. mi. vbi dicit determinando, ꝙ notorij fornicatores quantumcunque pœnitentiam egerint, nunqum celebrare debēt ante obtentam a Sede Apoſtolica abſolutionem, ali-
E ter contrahunt irregularitatem.

b Concordant. Communis opinio habet, quæ fuit Henr. in cap. 1. de ſent. excō. libro 6. & Io. Mo. ibidem, & in c. ſi celebrat. ꝙ clericus concubinarius, vel fornicarius eſt ſuſpenſus quoad ſe, & quoad alios, & incurrit irregularitatem celebrando. Idem Inno. in c. 1. de ſententia excom. lib. 6. idem Spec. de offi. deleg. §. iuxta enim. Hæc opinio, quæ tenet, ꝙ notorij fornicarij ſunt ſuſpenſi ſuſpenſione inducente irregularitatem eſt vera de iure. Notorij enim fornicarij debent vitari. Et eſt ſpeciale in fornicatore propter frequentiam criminis. Hoc Io. de Lig. originaliter in capi. veſtra, de cohabit. cleric. & mulierum, de verbo ad verbum.

a iure propter crimen celebrans irregularis est. Hæc est communis Doctorum sententia. Quod autem isti concubinarij sunt suspēsi, ita dicit tex. 81. distinc. si qui sunt presbyteri, vbi interdicitur eis ingressus Ecclesiæ, ex consequenti ergo ille, cui interdicitur Ecclesiæ introitus, si postea in ea celebret est irregularis, vt in cap. his qui. de senten. excommunic. libro sexto.

OCTAVA CONCLVSIO.

Clerici concubinarij notorij, effecti vt præmittitur irregulares, per solum Romanum Pontificem, vel habentem a eius vicem possunt super irregularitate dispensationem hanc b obtinere. Ista est conclusio Doct. in cap. cum æterni. de sent. re. iud. libro sexto. etiam Henr. Et sic seruat hodie c curia Romana. Nec episcopus potest cum eis de iure d dispensare. Ideo dato quòd sacerdos notorius concubinarius effectus irregularis pęniteat, & ad meliorem vitam redeat, peccabit tamen mortaliter ministrans diuina, quia immiscet se rei à cuius commercio est e separatus, vt in regula, non est sine culpa, de regulis iuris, libro 6. cum ibi nota. per Doctores.

a Eius vicem. Legati etiam secundum stylum ipsorū habent, quòd dispensant cum celebrantibus, nisi in contemptum: & Papa scit, & tolerat. Stylo tamen & consuetudine cessante solus Papa potest, pęnitentiarius tamen generalis in curia, vel specialis virtute officij simplicis non possunt dispensare, nisi aliter hēant potestatem. Hæc Do. Io. de Lign. in ca. clerici. de cler. exc. 4. Inno. variauit in fornicatore notorio, sed in ca. 1. de sentent. excomm. lib. 6. dicit ꝙ est irregularis. Et hoc verius est secundum Ioan. de Lign.

b Obtinere. Itē quòd notorius fornicator celebrans in apparatu sit irregularis, & solum secum per Papā valeat dispensare est conclusio domini Fran. de Zaba. Doctoris vtriusque iuris Cardinalis in c. fin. de cohabit. clericor. & mulierum. Idem de simoniatico quandiu est suspensus à iure vel ab homine. Et hoc dicunt communiter Doctores, in cap. si celebrat. de cleri. ex. mi. & Host. & Ioan. Cal. & Anto. de Butr. in alleg. c. si celebrat. Et ista est veritas, & communiter communior, & verior opinio, ac generalis sententia.

c Curia Romana. Tenet & sic seruatur hodie, quòd cum tali irregulari episcopus non potest dispensare, & est communis opinio, pro qua. in ca. cum etiam, de re iud. in lib. 6. & cap. 1. de sent. excom. eodem libro.

d Dispensare. Vnde Henr. in cap. si celebrat. de cler. exc. 4. dicit, ꝙ cum tali non episcopus dispensare potest, sed solus Papa. Sed Ver. & Host. in c. latores, eod. tit. in summa, eo. c. fi. idem spec. & Archidiac. 50. dist. miror. nec obstat. 2. q. 5. quanto. & ibi episcopus dispē sauit auctoritate Papę secundum Ioan. And. hic, & Archidia. Et ꝙ in hoc casu potest dispensare solus Papa est expressum in c. cum æterni. §. statuimus. de re iudi. lib. 6. idem Ioan. And. de censib. in c. exigit, & hoc tenet Cardinalis, & Guliel. de monte Laug. & Gen. & Hasten. Vnde non credo secundum Vincen. hoc, ꝙ ille, qui institutus est in curia ad imponendas pœnitentias, posset cum eo dispensare Hen. vbi supra.

F

c Separatus. Sed an isti cōcubinarij notorij possunt absolui à crimine concubinatus pendente irregularitate, est dubium, Guliel. de monte Laug. in clem. dudum, de sepul. dicit quòd non. Toletanus tenet, ꝙ sic in cap. si quis, de cleric. excomm. Ioan. de Lign. ibi distinguit sic, ꝙ cū irregularitas insurgit à crimine non ad effectum: tunc si talis penitere velit de crimine, cōtemnit tamen absolui à peccato manente irregularitate, tunc ex solo cōtemptu peccat mortaliter. Nam non est pœnitentia fructuosa. & in hoc casu opinio

G

Guliel. vera est, ꝙ non potest absolui a peccato manēte irregularitate. Sed si vult absolui, nec per eum stat, quin absoluatur: tunc opinio Toletani est vera. Hæc Ioan. de Lign. c. si quis. de clerico. ex. min.

NONA CONCLVSIO.

Cvm isti concubinarij sint notoriè in peccato mortali, non faciūt fructus suos, quos percipiunt ab ecclesia reprobo eorum statu durante, & tenentur ad restitutionem perceptorum tempore talis suspensionis Ecclesiæ faciendam, quia de iure

H

non possunt a seruire Ecclesiæ, cui seruire tenētur, in statu Deo non accepto, iuxta illud Deuteron. 10. ca. Iustè quod iustum est exequeris. Iste autem in tali statu existens cum teneatur ad celebrandum, siue ex ordine, siue ex beneficio, vel ad alia diuina officia b nō potest digne pro se vel alijs, quibus tenetur sacrificia offerre impediente peccato mortali, secundum sententiam sancti Tho. 4. Sententiarum, distin. 14. cum quo concordant

I

Albertus & Raynaldus. Vide in summ. Pissa. in verbo ordinatus. Item quia de iure beneficium datur propter officium, in ca. cum secundum Apostolum, de præben. cum concor. Illicitè ergo tenet beneficiū, qui sua culpa ad officium se reddit indignum. Hæc igitur conclusio clarè elicitur ex. c. eos, 81. dist. & ibi Glo. facit in ar. c. pastoralis, ad finem, de appe. de quo tex. in capitu. præter. 22. di-

K

stinctio. idem Vincen. & Henri. de cohabita. clerico.

a Seruire. Idem Inn. & Host. in c. sicut, de cohab. cle. & hanc q. in expresso tenet D. Martinus Petri in suo Directo. confessionū, vbi tractat de suspēsione dicēs, ꝙ tales cōcubinarij ab officio, & bñficio sunt suspēsi.

b Non potest dignè. Et cui interdicit officiū interdicit beneficiū. 81. dist. si quis sacerdotū, & c. eos, ita not. Ber. de consuetudine, cum dilectus. Idem vr̄ sentire c. cum pastoralis, de appel. de quo tex. est expressus in c. ꝓposuit, de fil. presb. ordi. cū ſm Vin. in c. ꝑter hoc 32. dis. dicit suspenso sunt bona Ecclesiæ deneganda, qñ est in mora petendi absolutionem, nā indignum est, vt Ecclesię alimonijs sustententur, qui illam diffamare non desistunt notoriè maculate viuendo.

DECI-

DECIMA CONCLVSIO.

IN locis vbi clerici solent decimas, vel primitias, quæ ex lege debentur per seipsos leuare, si sint notorij fornicatores non sunt a eis dandæ: b sed potius episcopo. Hæc est determinatio Fran. de Zaba. vtriusque iuris doctoris in ca. tua nobis. 2. extra de decimis. Cuius ratio pendet a notatis superiori conclusione, quòd non faciũt fructus suos, ergo non debent aliquam sustentationem ab ecclesia recipere durante eorũ statu reprobo, vt in cap. alleg. eos. & c. præterea cum ibi notatis.

a Eis dandæ. Idem Archidia. in capitu. præter hęc. 32. distin. qui sic dicit. A talibus clericis, scilicet notorijs fornicarijs possunt laici subtrahere decimationes voluntarias, ex quo ab eorum officijs abstinere debent. item Ioan. de Lig. in cap. vestra. de coha. clerico. dicit, quòd parochiani possunt ab istis concubinarijs notorijs denegare suam audientiam, nõ solum permissione, siue licentia iuris, sed virtute interdicti Ecclesiæ. Et eadem ratione alia iura ecclesiastica, vt nota per Ioan. An. & Host. de decimis, tua.

b Sed potius episcopo. Ioan. in alleg. capit. tua, de decimis, & in nouella variauit in isto passu. Nam modo adhæret opinioni Hostiens. s. quòd non debent solui decimæ publicis concubinarijs, ne nutriantur in delictis. Modo videtur dicere, ꝙ parochianus nunquam potest opponere contra presbyterum parochianum de decimis non soluendis, quãtumcunque sit criminosus, nisi oppositum probet, & ꝙ sit notorie intrusus in beneficio. Sed veritas est, ꝙ in vtroque casu nõ potest opponere quantum ad hoc, vt nullo modo teneatur soluere, vel possit eas conuertere in vsus suos, quia hoc esset etiam cõtra ius diuinum, sed debet eas ponere in deposito, vel conuertere in vtilitatem Ecclesiæ de consensu episcopi. Et pro ista conclusione, & determinatione verissima etiam vltra hic allegata, faciunt nota. per Anto. de Butri. in ca. cũ inter priorem. de excep. vbi dicit, ꝙ legitima exceptio est, quã opponit Archi. contra suum presbyterum curatũ de non solutione decimarum, s. ꝙ non facit diuinum officium, vel administrantur ei sacramenta ecclesiastica. Idem etiam tenet Lapus de Castilione in suis allegationibus. Et ibidem refert Do. An. modo certum est, ꝙ publicus concubinarius non facit diuina officia, nec administrat sacramenta in statu, in quo debet, propter quod fuerũt propriæ decimę assignatæ in dicto ca. tua, eodem tit. & sic perinde est, ac si non faceret, quia nihil, & inutile ęquiparantur, in c. tuę, de cleric. non resid. immo non solum facit inutiliter, sed damnabiliter, vt patet in ista conclusione decima, & præcedentibus suis glo. Et quoniam docto. prædicti dicunt de decimis personalibus, & prædialibus, sicut realibus, vt est sententia, & noua determinatio Dom. Franc. de Zaba. qui dicit, ꝙ glo. vel posita in alleg. cap. tua debet limitari, s. nisi delictum esset notoriũ, quia tunc non debent laici soluere aliquas decimas personales, vel reales notorijs fornicatoribus, vel simoniaticis, ar. cap. pastoralis. de appel. Et dicit etiam, quòd parochianus debet sua auctoritate, si episcopus etiam sit notorius fornicator, vel simoniacus conuertere in vtilitatem ecclesiæ, vel pauperum. Et huius est ratio, quia sicut decimę personales debentur pro labore, ita

A etiam prędiales, vt in c. vanum genus. de deci. & cap. quęsitum 16. quæst. 1. & sic idem ius in vtrisque.

c Recipere. Dom. Host. in cap. tua nobis, de deci. dicit, ꝙ personales decimæ non sunt reddendæ clerico notorio cõcubinario, quia decimæ dantur ratione diuini obsequij 12. quæst. 2. concesso. & non debet percipere beneficium, qui non faciunt obsequium, & eis non sunt dandæ, ne in peccato suo nutriri videantur. Ipsas tamen parochianus retinere non debet, sed de consensu episcopi in ecclesiæ vtilitatem conuertentur. Iste autem, cui prestanda est decima, reddit se indignum perceptione decimarum, cum non faciat id

B propter quod decima est ecclesiæ assignata. vnde est, vt puniatur in eo in quo deliquit secundum Hostien. in fine. idẽ Henri. ibi, & Toletarius. Posset aliquis opponere, de cap. cupientes. de priuileg. in cle. post prin. vbi cauetur, ꝙ est excommunicatus religiosus qui in prædicatione, vel alibi talia dicat per quę populus retrahatur a solutione decimarum. Dic. ꝙ non obst. illud, quoniam, & si illa constitutio habeat locũ in religioso: non tamen in alijs, & illud c. intelligitur quando interesse proprio, & voluntate aliquis religiosus hoc faciat, vt decimæ non soluantur. secus si alias, vt in casu nostro: voluntas enim & propositum distinguunt maleficia, vt in cap. cum voluntate, de sententia excommunicationis. Hęc ergo prædicta clem. habet locum tribus concurrentibus. primo si sit religio-

C sus. Secundo si intentione retrahendi a solutione decimarum aliquos hoc faciat. Tertio si faciat, vt decimę ecclesijs debitę non reddantur, sed in conclusione solum concluditur decimas, & oblationes non esse reddendas istis fornicatoribus, sed omnino ecclesiæ, vel episcopi vtilitatibus applicandis: interueniente episcopi dispensatione, & sic cessat oppositio quæ non habet locum in conclusione præcedenti.

VNDECIMA CONCLVSIO.

CLericus notorie concubinarius, viuẽs non debet permitti ingredi in Eccle-

D siam, & moriens nõ debet cum alijs fidelibus sepeliri. Hæc conclusio manifeste elicitur ex tex. omnis vtriusque de pœnit. & remis. si bene examinetur ipsum cap. vbi est casus, quòd quicunque fidelis habens annos discretionis, si non confitetur saltem semel in anno, & suscipiat Eucharistiam in pascha secundum docto. peccat mortaliter, & viuens habet interdictum ingressum Ecclesię, & post mortem sibi interdicitur ecclesiasti-

E ca sepultura. Cum igitur concubinarius, de quo supra sit notorie peccator, & perseueret in peccato mortali, & non confitetur, nec recipit sacramentum Eucharistiæ prout debet recipere, concluditur, quòd hanc pęnam incurrit. Item quòd non debeat sepeliri satis iura exprimunt, quia interdicto Ecclesiæ durante Ecclesiastica sibi interdicitur sepultura, vt in cap. his qui de senten. ex. lib. 6. & quòd talis sit interdictus tali statu durãte est casus in alleg. cap. siqui sunt.

DVO-

DVODECIMA CONCLVSIO.

SAcerdotes habere fęminas saltem publice est nefarium dicere[a] & horribile audire, & contra sacrorum canonũ instituta, & per eos nomen Dei blasphematur, vt in cap. omnis 81. distinct. sunt enim scandalum omni populo Dei, cum deteriorem vitam ducant, quam populus, & in publico. Tanto enim peccata sunt grauiora, & existunt detestabilia, quanto in eis diutius perseuerant, vt in capit. fin. de consue.

a Et horribile audire. Sanctus Tho. doctor. secunda secundæ quæst. 5. artic. 8. tenet, ꝙ cæteris paribus plus peccat sacerdos faciendo aliquid contrarium sanctitati quam aliquis alius religiosus qui sit infra sacros ordines. & sic constat, ꝙ grauissimum est istud crimẽ in sacerdote cum est pręsertim notorium. quis enim non blasphemaret? nam si vnus religiosus tenet publice concubinam quandam sanctimonialem, qui religiosus aliter existeret infra sacros ordines, indubitãter totus populus vellet lapidare eos, & tamen maius peccatum est fornicatio in sacerdote quam in illis religiosis, & sic multominus deberet hoc nefarium vitium tolerari in viris Deo dedicatis, & sacerdotibus. Sed quomodo isti sacerdotes inferunt plura damna toti ecclesiæ viuentibus, s. & morientibus in purgatorio existentibus per hoc cognosces. nam sacrificia, & oblationes sacerdotũ prosunt dupliciter supradictis, scilicet ex virtute sacramentorũ quę non possunt violari, nec fędari, nec maculari propter qualemcunque ministrorum vitam, vt in cap. vestra. de cohabi. cleri. & ex vita ipsorum ministrorum, vita namque sacerdotum est necessaria Eucharistię non quantũ ad consecrationem, sed quantum ad effectum 1. quæst. vulnerato pastore qui curandis ouibus adhibet medicinam, quomodo populum tuebitur orationis clypeo qui iaculis hostium se feriẽdum exponit, aut qualem fructum de se producturus est, cuius graui peste radix infecta est. Magis ergo metuenda est illis locis calamitas, vbi tales intercessores ad locum regiminis adducuntur, qui magis in se ad iracundiam prouocant quos per seipsos placare debuerant. Et sic vulnerato pastore medicina non adhibetur curandis ouibus, & de infecta radice fructus non producitur, & maior calamitas in futuro metuetur. Hæc est sententia originalis beati Gregorij in quadã epistola destinata Regibus Francorum, vt habetur. 1. quæst. 1. cap. vulnerato: Ecce luculenter constat, ꝙ nullus fructus prouenit viuis, & mortuis ex vita istorum, cum tamẽ vita eorum sit necessaria ad hoc, ꝙ sacrificia essent magis expiatiua. Et sic non est dubitandum, ꝙ Deus plura bona spiritualia, & temporalia suę ecclesię concederet, & animæ defunctorum expiarentur a pœnis, & flammis si istorum vita non esset maculata, & vltra hæc multa debemus formidare pericula. Non hæc est mea sententia, sed præfati Gregorij.

XIII. CONCLVSIO.

CVm sit de necessitate salutis præceptum Ecclesiæ, vt superius est probatum obseruare, ideo parochiani omnino [a] abstinere debent ab audiendo Mis-
F sam, & alia diuina, & ab assumendo quęcũque sacramẽta sub pęna peccati mortalis ab istis concubinarijs. Et non debent contrafacere, etiam si sit scandalum, cum propter scandalum non sint demittenda quæ sunt de necessitate salutis. Et hæc est communis sententia Theologorum, & Canonistarum signanter sancti Tho. Secunda Secundæ. q. 12. Ar. 7. & idem Hen. in cap. cum ex iuncto, de noui. operis nunci. Idem beatus Hie-
G ronymus, & beatus Gregorius super Eze. In necessitate tamen possunt ista duo sacramẽta ministrare concubinarij, s. baptismum, & viaticum, vt in cap. alleg. vestra. etiam possunt pęnitentiam iniungere in extremis, vbi alius reperiri non possit. Parochiani vero si contrafaciãt, sunt veri idolatræ, vt dicit tex. expresse in alleg. cap. præter. §. porro.

a Abstinere. Sacerdos enim si peccauerit quis, orabit pro eo 9. dist. alienũ. Et sic grauiter peccant quo-
H niam secũdum sententiam domini Host. cęteris paribus plus peccat sacerdos qui fornicationem commisit, vel committit quam religiosus infra sacros, vel quælibet monialis, aut quicunque alius adulterium committendo. Et quanto plures sunt, tanto plus contemptibiles efficiuntur 92. distin. cap. remis. in fin. possunt tamen parochiani in ecclesijs suis facere orationes, dum tamen non illo tempore, quo aliquis publicus concubinarius facit aliquod officium in Ecclesia. Immo in diuinis magis tenentur vitare talem concubinarium publicum quam excommunicatum notorium. extra diuina tamen non vitabunt fideles Christi talem impium sacerdotem, cum nõ sit maiori excommunicatus. Et nota, quòd secundum Deum, &
I iura magis peccatum est, & maior inde pęna, quæ infligitur siquis communicet in diuinis notorio fornicatori sacerdoti quam notorie excõmunicato, vt patet ex superius allegatis. Participare vero cum notorio excommunicato non est peccatum mortale, nisi in diuinis, & adesset contemptus. hæc sentẽtia est sancti Tho. in quadam quæst. de Quolibetis suis. Vide latius per Hen. istum passum in cap. sacris, de sepul. & ꝙ me. causa, vbi ponit 5. casus in quibus, qa peccat mortaliter participando cum excommunicato.

XIIII. CONCLVSIO.

VIrtuosum est, & laudabile, & valde[a] meritorium populis tribubus, & linguis
K promiscui sexus vniuersis prædicta ignorãtibus

a Meritorium. Omne opus humanum, & actus est meritorium si subijciatur charitati, & sit regulatus in Deum. Sententia est Sancti Thom. Secunda Secũdæ q. 2. arti. 9. cum igitur is, qui caliginem ab oculis clericorum, & populorum fideliter separat, & viam veritatis ostendit intentionem ferat Deum, non est dubitandum, quòd opus per eum exercitatum, puta prædicatio, & criminũ ac erroris propalatio sit satis meritorium. Vnde secundum eundem Sanctum Tho. in quadam quæst. de quolibet. tanto opus est magis

laudabile, quanto a nobiliori virtute procedit. Cũ ergo prædicatio verbi Dei maxime circa prædicta procedat ex latria q̃ est nobilis, & summa virtus, constat profecto, q̃ talis prædicatio est nimium vtilis ac laudabilis. Cęterum si dicas, q̃ ad religiosos non spectat talibus se implicare negocijs, & prędicationibus: prępsertim cum de iure communi prædicare verbũ Dei pertineat ad clericos parochiales, vt in clem. dudum de sepul. Respondit Sanctus Thomas in quodam q̃ de quolibet, q̃ ad religiosos, qui vitam contemplatiuam eligunt, spectat magis quam ad clericos sęculares prędicare, & confessiones audire, & sacras scripturas docere. Et tamen de licentia suorum prælatorum. Et eadem pœna puniuntur in constitutione, quæ incipit, speciosus forma per Petrum de luna olim Papam Benedictum, cum erat legatus Domini Clementis 7. in partibus Hispaniæ. Item etiam puniuntur ibidem, q̃ sunt intestabiles, & alijs pœnis ibi contentis. Sed clerici allegant contra eandem, q̃ non fuit moribus vtẽtium approbata. Sed aduerte, q̃ illud quod dicitur, intestabiles, debet limitari, vt aliquam pœnam addat quantum ad fructus ecclesiasticos, s. q̃ de illis, quando viuunt non possunt testari, quod est verum si habent administrationem, vel curam animarum secundum Ioan. An. opinionem in cap. præsenti de officio ordi. lib. 6. in glo. ordinaria. secus dicit de nõ habentibus administrationem, quia isti possunt, vt ibi videas. Sed Archidia. tenet contrarium, vt ibi, & in c. statu. de rescriptis lib. 6. idẽ Pe. de Ancharono. in suo apparatu nouissimo in cap. præsenti, vbi dicit, q̃ iura alleg. per Ioan. An. tenent clerici pro Euangelio, q̃ eis fauent in parte. Sed opinio contra videtur verior de iure. Et illud, quod dicitur, q̃ non possunt testari, intelligas libere secundum prędic. docto. Nam alias bene possunt in vita, & in morte donare seruitoribus, & cęteris moderate, vt in capitu. regulatum, eodem titulo.

tibus euangelizare, & illa detestari, vt domini præcepta ac ecclesiastica imperia executioni efficaciter mancipentur. Et vt populus Christianus sacris eruditionibus instruatur leprosi, ac contaminati sacerdotes cõtagione pestifera salubriter arceantur. Si enim excommunicatus, ideo publicatur, vt ab alijs euitetur, & ab alis euitatur, vt rubore suffusus emẽdet in melius, quod illicite perpetrauit, vt in capitu. pastoralis, de appellation. in fin. iuncto capitu. si inimicus. 93. distinctio. & capit. audi. 2. quæst. 3. a simili est in istis concubinarijs, vt per hãc euitationem, quam fieri imperat Ecclesia salubrius ad lamenta pęnitentiæ satisfactione præuia inducantur. Sola enim vitia eorum sunt in odio non natura humana, quæ sub præcepto charitatis est diligenda, vt in ca. ódio 86. distin. ad solum istum finẽ pęnalia iura contra eos sunt introducta. Nec obstat, quòd aliqui populares scandalum se dicunt pati, quia reuera illud scandalum est pusillorum, & verius non est scandalum, quia illud, quod perfe-

A cte rectum est, vel actum non habet permissionẽ ruinę, & per consequens non est scandalum secundum S. Tho. secunda secundæ quæst. 20. Et cum isti concubinarij arguantur, vt emendentur, & populus informetur, vt salutis præceptis obtemperet, & seruetur in hoc intentio Ecclesiæ, nec exceditur modus principaliter nec consequenter. Non est ratio, nec consentaneum cur sit desistendũ.

B Cum tacere in tali causa illis, ad quos pertinet sit peccatum. Vnde propheta. Væ mihi, quia tacui Isa. 6. Pharisæi enim scandalizabantur de doctrina Christi, & populũ concitabant, cum eis vera, & cęlestia prędicaret, & eum volebant reprehendere viuentes, & facientes contra legem Dei, quod scandalũ Christus contemni iubet Matthæi. 15. quo scandalo non est ambigendum illos ligari, & inuolui, qui scientes, seu scire nolẽtes sanC ctiones canonicas impediunt, & procurant, vt viri spirituales, & Deum timentes vitę irreprehensibiles annuncient populo verbum Dei, & vitia reprehendãt, atque pericula detegant animarum, cum sit eis odiosum quãdo in sermonibus de hac materia aliquid tractatur. Cum tamen vas electionis, & doctor gentium, in quo Christus loquebatur, Paulus egregius, Apostolus imperauit Timo-

D thæo dicens: argue increpa &c. 2. ad Tim. 4. Et licet propter illud scandalum pusillorum, quod ex ignorãtia, vel infirmitate procedit ad tempus quandoque sit supersedendum, tamen postquam ignorantes fuerint informati de veritate, si scandalizentur, non est propterea a prædicatione [a] desistendum, quia tunc tale scandalum videtur procedere ex malitia, cui prorsus est [b] obuiandum, tales enim secundum prophetam nolunt intelligere, vt bene agant. Et sententia hæc est

E beati Tho. Secundæ quæst. 43. arti. 7. vbi expresse tenet, quòd opera spiritualia, [c] vt doctrina, & similia ad tempus sunt occultãda, tamen

a Desistendum. Idem Nicolaus de Lyra super Matthæum 4. c.

b Obuiandum. De quo est tex. in c. ex parte de priuileg. iuncta l. in fundo. ff. de rei ven. Nam publicę vtilitati ecclesiæ interest crimina nõ remanere impunita, vt impunitatis audacia nõ fiant nequiores, qui nequã fuerunt in l. vulneratus 1. §. ff. ad leg. Aquil. in fine, 1. cap. vt fame, de sententia excomm. cum ibi notatis.

c Ista memoriæ cõmenda, qa hodie sunt in practica.

tamen non ſunt omnino prætermittenda. In qua ſententia eſt beatus Hieronymus, qui dicit, quòd propter ſcandalũ ſunt aliqua prętermittenda ſalua triplici veritate, ſ. doctrinæ, vitæ, & iuſtitię. Et ſic de tali ſcandalo nõ eſt curandum. Quòd enim ſacerdotes à tanto facinore remoueantur, & quòd populus non incurrat peccatum paganiſmi, & idolatriæ pertinet ſine dubio ad veritatem vitę, vt in ſuperioribus eſt probatum, cùm iſta ſit finalis intentio eccleſiæ, vt in præalleg. cap. veſtra. Sed ecce hoſtis humani generis à prĩcipio ſui caſus vehemẽter ingemit, vt humanũ genus nebuloſę cęcitatis ignorantia modis omnibus inuoluatur, & ſummo ſtudio vigilat, vt peccata non cognoſcantur, nec redarguãtur, vt ſecurius populares decipiat, prout dicit B. Bernardus, vbi nõ eſt reprehẽſor, ſecurius accedit tentator. Et hanc malitiam ſuæ obſtinatæ peruerſitatis iam dudũ tempore Iuliani apoſtatæ inferre voluit, qui imperator ex inſtinctu diabolico omnes libros quotquot reperire potuit Chriſtianorũ igni cremari mandauit, vt latius patet in hiſtoria tripartita. Hanc etiam incitauit tempore beati Tho. de Aquino, & Ioannis Bonauenturæ per myſterium Armachani, vt ipſe Tho. ſcribit latius in tractatu, quem ipſe ædidit contra Armachanum, qui volebat deſtruere ordines mendicantium, vt nullus perfectus eſſet in ſcientia. Ignorãtia enim eſt mater cunctorum vitiorum 38. diſt. c. ignorantiæ. Ignorare enim eſt ignorare Chriſtũ, ſecundum, quòd ait beatus Hieronymus ſuper Iſaiam, & eſt tex. in ca. ſi iuxta, eadẽ diſt. §. 1. ignorantia eſt mater errorum, maxime in ſacerdotibus, qui tenẽtur ſcire decreta, & ſcripturas ſacras, & populũ inſtruere, vt patet per totam illã di. quia ſacerdos cęcus cęcum populum ad foueam deducit, vt in ca. cum ſit de æta. & qualita. & Iſai. 5. Propterea populus ductus eſt in captiuitatẽ, quia ignorauit legem. Sacerdotes enim debent ex cõmiſſo ſibi beneficio populum illuminare, & docere ſecundum ſententiam beati Dionyſij, in primo de Eccleſiaſtica hierarchia. Propterea clerus eſt hodie contemptibilis. Machiæ 2. Hæc eſt ſententia beati Auguſtini in quodam ſermone. Vnde ſi obijciatur populum ignorantia excuſari circa prædicta. Eſt

F dicendum, quòd ignorantia prędicta poteſt excuſare a tanto, ſed nõ à toto 1. quæſt. §. fin. Et ſic videtur etiam, quòd ignorantes peccent in hoc caſu. Maxime aliqui, qui neſcire procurant, quia talis eſt affectata ignorãtia, quæ omnibus eſt nociua, & in nullo eſt excuſabilis, quando quis non vult intelligere, vt bene agat 37. diſtin. ca. fin. Et ſi iſta prædicantes ſentiant ęmulos, nõ tamen debent a veritatis prædicatione deſiſtere 44. diſt. ſci-

G mus. Vnde Dominus per prophetam prædicatoribus loquitur. Clama ne ceſſes, quã ſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera ſua Iſai. 58. ca. Item licet iura omnia claudamus, & viri prudenter obmuteſcant, qui per ſalutaria monita nobis pandunt regna cœlorum ac verſutias diabolicæ fraudis detegunt, ſufficiebat nobis indignis, qui volumus corrigi de peccatis, illius Ange-

De Sancto Vincētio Hiſpano, q. fuit tpe auctoris.

H li perſpicua ac prælucida ſententia ſanctiſſimi confeſſoris domini Vincentij, qui voce ſonora, vtpote organo diuinæ legationis pię fulgens iſta mundo palam ſæpiſſime Euangelizauit, ac diſcreti iudicij ſententia ſuperni interminauit, quorũ teſtes ſuperſtites plures ſumus, cuius doctrina in his, quæ nõ obuiant ſacris ſcripturis, eſt tenenda, quia prædicti ſancti doctoris totus vitæ decurſus palam ſtetit Euangelicus, cuius vitam ſanctiſ-

I ſimam, necnon, & admiranda prodigia, niq́ue miracula aſſidua Chriſti nouit Eccleſia. Quis obſecro ſanæ mentis, & prælertim tãtus ac tam miræ ſcientiæ, & bonitatis eximiæ vir intrepide, & palam mundo nunciaſſet concubinarios notorios fore vitãdos ſub tanto rigore, niſi & cognouiſſet eſſe domini voluntatem per ſcientiam infuſam, vel acq́ſitam, & populis ac fidelibus vniuerſis eſſe neceſſarium ad ſalutem? quis enim narrare ſufficiat quot indiuiſim ſacerdotes hac labe

K contaminati ſunt ad viam rectitudinis reuocati per eius ſanctam prædicationem, & catholica monita? hoc ſolum ſufficiebat vniuerſis, & ſingulis, quibus de hoc notitia iuridica non exiſtit: maximè cum eius ſententia pluribus iuribus fulciatur, & plurimorũ veridicorum Doctorum Theologorum, & Canoniſtarum præfulgidis teſtimonijs comprobetur. Faciendo igitur concluſionem in præſenti Opuſculo, id cum ſana conſcientia

ſentio, prædictis cõcluſionibus oppoſitum aſſerere fidelium animabus ſit dãnoſum ac ſeminarium vitiorum, cum tot, & tanta iura, necnon tantorum patrum, & doctorum ſententias, & determinationes non debeamus contemnere. Plures namque alij famoſi doctores id ſentiunt, quorum ſententiæ ob breuitatis cauſam hic omittũtur. Hodie nãque clerus efficitur contemptibilis propter flagitioſas ſacerdotum vitas indigne viuentium, cum nemo ſit, qui eis medicinalẽ correctionem apponat. Sed ſub quadam libertate peccandi, & conſuetudine deteſtãda tẽdunt ad baratrum, quos male viuentes, aut publicis fornicationibus inuolutos, firmiter teneo eſſe inimicos Chriſti, & ſancti Spiritus contemptores, quia ſiquis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, Ioann. 9. & ad eum veniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Ecce quomodo Spiritus ſanctus, cuius eſt fugere fictum in iſtis pollutis domicilijs habitare non vult, immo longe eſt ab eis ſalus, quia Chriſti iuſtificationem non exquiſierunt. Et ſic remanent viuentes mortui. Sunt enim priuati gratia, & virtute. Et ſic cum iſti Deum negligant, operibus reprobis Chriſtũ blaſphemant. Ad quorum etiam confirmationem inſero præclaram ſententiam beati Hieronymi in Epiſtola ad Damaſum in hęc verba. Vere domine ſi fornicantium ſacerdotum velles ſacrificium, & libamen, mendax fieres, & peccatorum ſocius, cum huiuſmodi ſacrificium ſit ad ſacerdotis dãnationem, nec prodeſt eis pro quibus fit. immo vt veriſſime dicam, qui vitam ſacerdotis agnoſcit, & eum pro ſe celebrare facit ſit eiuſdem peccati conſcius: necnon & pęnæ particeps. Hæc beatus Hieron. & ſecundum iſta [a] conſulerem cuicunque, quòd non faciat celebrare

brare

---

a Cõſulerem. Pro iſtorum opinione, & contra Glo. arguitur ſic. Certum eſt, ꝙ ſuperiorum lex per inferiores tolli non poteſt, vt in cap. inferior. 21. di. & c. cũ inferior. de ma. & obe. ſed quòd creatura adoret ſuũ creatorem, & ei reuerentiam impendat eſt ex lege diuina. Vnde Dñm Deum tuũ adorabis &c. ergo hoc non poteſt tolli per legem inferioris, puta per conſtitutionem Papæ, vel Eccleſiæ. Ad hoc reſpondetur, ꝙ conſtitutio humana, ſiue ius canonicum non poteſt in totum tollere legem diuinã, ſed bene in parte modificare, diſtinguere, vel circa eadem diſpẽſare, vt nota, per doctores in cap. a nobis, de deci. & cap. quæ in Eccleſiarum. de conſtit. ſignanter per Inno. & Io. An. poſt eum in nouella. Sed cõtra iſtam ſolutionem op-

A ponitur, de capit. ne Romani. de alle. in clem. in principio. vbi dicitur, ꝙ cum lex ſuperioris per inferiorẽ tolli non poſſit, collegium Cardinalium ſede vacãte non poteſt aliquid addere, diminuere, mutare, modificare, vel etiam diſpenſare quocunque modo circa conſtitutionem Bonifacij ęditam in concilio Lugdonen. cap. vbi maius periculum lib. 6. Ad hoc poſſet dici, ꝙ ſit ibi hoc ſtatutum ſpecialiter ſtatutum in fauore vniuerſalis Eccleſiæ, & in odium illorum, qui ſuæ ſcientię innitẽtes per cauilloſas rationes impediebãt electionem ſummi põtificis, in graue præiudiciũ, ſeu periculum totius Eccleſiæ militantis. Sed huic ſolutioni manifeſte reſiſtunt mens, & verba prædictæ cle.

B vbi apparet, quòd Papa non ſtatuit ibi aliquid ſpecialiter nouum ius condendo, ſed reſpondet ad id, quod erat de iure, vbi cum dicit, opinionem &c. tanquam veritati non conſonam de fratrum noſtrorum conſilio reprobamus. Qua propter poſſet aliter dici, ꝙ conſtitutio eccleſiaſtica, quæ loquitur de vitandis concubinarijs nõ diffinit, ſeu derogat, vel diſpenſat, ſeu aliter diſponit in præiudicium legis diuinæ conſiderata ipſius mente, ſed ſi bene aduertatur, iuuat eãdem legem diuinam per pęnę appoſitionem, quod bene poteſt facere: immo debet, vt nota. Glo. in clem. & notant doct. & ſignanter in dicto c. cum inferior. Quis enim ſanæ mentis neget ſacrificia talium concubinariorum publicorum redundare in Dei irreuerẽtiam,

C & blaſphemiam, vt patet per totum tractatum? Et cõſiderata eius mente non prohibet aliquem Deũ adorare, vel debitam reuerentiam exhibere, quod eſſet attentare contra ius diuinum, ſed prohibet ſacrificijs talium concubinariorum intereſſe ſub pęna peccati mortalis. Et hoc, vt concubinarij rubore cõfuſi exeãt de tam grauiſſimo crimine, ac ex hoc Deo acceptabile ſacrificium ac debitum honorem impendãt, idõ & iſtud eſt iuuare legem diuinam, vt ſupra dixi. His viſis circa principalem paſſum, qui tangitur, & in glo. poſſet dici probabiliter, ꝙ ſi aliquis ex ꝓpoſito accedit ad videndum Euchariſtiam quãdo eleuatur a pu-

D blicis concubinarijs hoc ſciente peccat mortaliter, quia eſt in fraudem legis. Secus ſi non ex propoſito, ſed caſu ſic contingente faciat trãſitum per Eccleſiã, & ipſo ignorante eleuatur corpus Chriſti per publicũ concubinariũ. Nam tunc crederem, ꝙ poſſet eiſdem facere reuerentiã, & recedere ſtatim. Non obſtant rationes Glo. quia tunc ceſſat mẽs, & cauſa prohibitionis ipſius conſtitutionis Eccleſiæ. Hoc tamẽ dico ſalua correptione illius, ad quẽ pertinet, & iudicio melioris. Sed aduerte, ꝙ aliqui volunt pie tenere, & ſic dogmatizant, ꝙ licet verum ſit, ꝙ concubinarij notorij debent in officijs, & ſacramentis vitari, tamẽ quicunque fidelis poteſt abſque peccato dũ eleuatur Euchariſtia accedere ad videndum, & poſtea ſtatim recedere debet. Sed ſalua eorum reuerentia, quia veritas eſt in contrarium. Nam erubeſcimus, dicit lex, cũ

E ſine lege loquimur. Cum igitur nulla ratione, vel iure hoc valeat ſuſtineri, non eſt tenendum. Nam iura indiſtincte prohibent audire nedum miſſam, ſed nec Euangeliũ, vel Epiſtolam, vel quodcunque aliud officiũ quod in Eccleſia publice fiat, vt in c. pręter q. 32. diſt. & cum prohibitio ſit generalis, & nulla fiat exceptio, nec diſtinctio, vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, & quod nõ eſt ſanctorũ patrũ decreto ſancitum veſtris non eſt adinuẽtionibus præſumendũ, vt in c. inter corporalia. §. ſed nec illud de trãſlat. Cõſtitutio enim negatiue emanauit, & ſic abſoluta eſt prohibitio, niſi inueniatur expreſſe conceſſum, ſemper in omni caſu intelligitur eſſe prohibitũ iuxta notata in ca. alleg. inter corporalia. Item cũ quid prohibetur omnia, quę ſequuntur ex illo prohibentur, vt

in regul. cũ quid, de reg. iur. in 6. ſed audire Miſſam a talibus notorijs fornicatoribus eſt ꝓhibitũ, & per conſequẽs omnia, quę intra Miſſam ſunt, præſertim quia Miſſa ſolum dicitur Euchariſtia, & non alia, quæ potius ſunt ſuffragia, & orationes vel inſtructiones. Et ſic firmiter tenendum eſt, ꝙ nullo modo, licet videre Euchariſtiam in Miſſa talium ad euadendum pœnas iuris, & peccatum mortale. F

brare miſſas nec ſacrificia, nec alia diuina officia, ſiue pro viuis, ſiue pro mortuis per tales notorios fornicatores, quia ipſi benedicunt, & Deus maledicit, Malachiæ 2. Maledicã benedictionibus veſtris. Et non dico, quòd ſacramenta Eccleſiæ ſunt inania, & polluta; qa quæ ſancta ſunt coinquinari nõ poſſunt, vt in ca. veſtra. ſuperius alle. ſed quia iſti infelices ſacerdotes ſe illicite ingerẽdo diuinis ſemetipſos polluunt, eiſque fauentes. Nam cum is, qui diſplicet ad intercedẽdum mittitur, irati animus ad iracundiam prouocatur 3. quæſt. 7. in grauibus. Qui enim Deũ prouocat peccatis proprijs non bene poteſt intercedere pro alienis 2. q. 1. §. vulnerato, quia ſacrificia impiorum ſacerdotũ nõ placent Deo. Et ſic concluditur ex præmiſſis, quòd peccat mortaliter ſecundum ſententiam ſancti Hieronymi ille, qui inuitat ſacerdotem ad celebrandum, ſi alias non erat celebraturus dum talis ſacerdos ſit de illis, de quibus hactenus eſt præmiſſum. Id tenet Sanctus Tho. 4. Senten. diſt. 14. qui dicit, quòd non eſt ſecurum, quòd aliquis præter neceſſitatis articulum induceret talẽ ſacerdotem ad exequendum aliquid ſui ordinis, durante cõſcientia, quòd ſacerdos ſit [a] in peccato mortali. Sed hæc ſecuritas non eſt propter aliud, niſi propter peccatum mortale, quod poteſt incurrere ex participatione. Et notanter eſt aduertendum, quòd iſti fornicatores omnes ſunt in ſtatu damnationis ſecundum præſentem iuſtitiam cum mortalibus inuoluantur peccatis, & ſunt in poteſtate diaboli, & miniſtri Sathanæ, & nõ Chriſti, quia qui mihi miniſtrat, me ſequatur. Et cum ſummo ſtudio, & zelo religionis Chriſtianæ ac profectu animarum eſſet prouidẽdum, vel quòd emendarentur, vel omnino amouerentur a tãto ſacerdotio, quo indigne vtũtur, ne templũ Domini polluerent quantum in eis eſt. Sancti namq; prophetæ teſtimonio immemores ſuæ ſalutis iugiter proclamant, ſ. maledicti qui declinant a mãdatis tuis. Multum namque peramplius vtilius foret, quòd eſſet vnus ſacerdos in tota vna ciuitate, qui non eſſet in peccato mortali, quã tanta miniſtrorum multitudo inutiliũ arg. cap. cum ſit de ęta. & quali. iſti enim cũ ſint inutiles nihil reputantur, quia nihil, & inutile æquipollent. in regula nihil de reg. iuris in 6. iſti enim cum ſint inutiles populo Dei deuorantes decimas, & oblationes fidelium vſurpantes, quæ non debentur ex lege diuina, niſi illis, qui ſuum officium debite exequuntur, & faciẽtes ea, ad quæ ex ordine tenentur, ſunt detentores, & inique agentes. Item non ſunt excuſati apud Deum a peccato illi, ad quos ſpectat eos corrigere, vel loco eorum alios ſubſtituere. ar. cap. facientes 45. di. vbi clare oſtẽditur, quòd nullo modo excuſatur a peccato, immo particeps peccati efficitur ille, ad quem ſpectat corrigere delinquentem, ſi non corrigit: iuris enim fictione conſentire præſumitur. Et audiant, quod de eis dicitur, ſanguis ſubditorum requiritur de manibus prælatorum, vt in cap. irrefragabili. de officio ordi. Et licet prælatus ſit ſanctus, & innocens, & vitę merito commẽdabilis quantum in ſe eſt, tamen ſi iſtorum notoriorum fornicatorum correptionẽ non exerceat, formidare debet diuinam ſententiam, quę nihil dimittit impunitum. Exemplũ Heli, qui licet in ſe bonus exiſteret, quia tamen filiorum exceſſus efficaciter non corripuit, in ſe pariter, & in ipſis animaduerſionis diuinæ vindictam excepit. De quo 1. Re. cap. 2. & in cap. licet Heli. de ſimo. vbi dicit tex. ad corrigendos ſubditorum exceſſus tãto diligentius debet prælatus aſſurgere, quãto damnabilius eorum offenſus deſerit incorreptos.

G H I K

Ad confirmandum igitur ſupradicta omnia quandam viſionem diſtricti iudicij ex ſacris reuelationibus beati Nicolai ad inſtructionem præſidentium, & fornicãtium clericorum decreui inſerere originaliter in hęc verba.

---

a Peccato mortali. Hanc etiam cõcluſionem tenet idem ſanctus Tho. in q. de Quolibet. vbi dicit ſic. ſi conſtaret mihi ſacerdotem eſſe in peccato mortali, & inducerem eum ad celebrandum, peccarem mortaliter. peccat enim faciens exequi quemcunq; actũ eccleſiaſticum ſibi interdictũ. Et clarum eſt, quia talis efficiens agit contra legem diuinam, vbi dicitur, iuſte quod iuſtum eſt exequeris Deut. 16.

verba quæ sequuntur. Presbyterorũ, & clericorum incontinentium salus maxime periclitatur modernis temporibus propter pontifices, qui tam enorme scelus in iniuriã cęlestium sacramentorũ, in quibus oĩum fidelium salus, & vita consistit, quæ isti temerarie cum sint polluti, & fędi, tangere non verentur, corrigere dissimulant. Quorum dissolutio, & languor sibi, & suis actoribus dãnationem acquirit æternam. Et sequitur. Sacerdotum plures, quos incontinentiæ suæ reatus pęnitendo, & confitendo obligauerat innumeris, & immensis supplicijs, & ardoribus in purgatorio cõfectos miseros per omnia fere vidi. Verum cogitanti intra me eorum numerum, responsum est mihi, quòd idcirco paucissimi de numerositate taliũ ibi torquentur, quia vix, & raro quisquam ex eis vere pęnitens super iniquitate, & fornicationibus suis in vltimo vitę inueniatur, ideoq; multitudinem maximam eorum, quos in carne morientes videmus, mors proculdubio æterna confestim excipit. Hucusque visio. Item prælati sustinentes concubinarios in suis criminibus maxime obtẽtu pecuniæ, vel alterius cuiuscunque commodi temporalis grauissime peccant, & sunt [a] puniendi secundum canonicas sanctiones, vt in capit. clericorum mores, de vita, & honestate clericorum. Quæ omnia, & singula determinationi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & iudicio cuiuscunq; alterius melius sciẽtis sub-

A mitto, & submissa profiteor: credens, & firmiter tenens omnia, & singula, quę a catholicis catholice tenentur. Iuris tamen peritus exiguus, & inter sacrę pagine professores minimus has cõclusiones summatim commentatus sum sub compendio eorum, quæ diuersimode, & prolixe Theologi, & Canonistæ in diuersis locis tractant. Quis enim

B eruditus ac Christi legis zelator audeat tenere contrarium, cum iura sint manifesta, & tantorum doctorum concors sententia quæ securior est apud Deũ? Et licet aliqui doctores videantur sentire oppositum, timeo tamen ne in finali iudicio, vbi de istis nulla erit

C dubitatio eis, qui blandas tenent ac blesas opiniones dicatur, surgãt, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant, quando nullum prorsus sibi, & nobis poterunt præstare remedium.

a Puniendi. Propter hoc in pluribus religionibus inuenitur, quòd plurimi sancti viri apparẽtes post mortem amicis suis quærẽtibus de statu defunctorum ab illis est responsum, si fuisset de numero prælatorum

D vtique fuisset de numero damnatorum. Specialiter hoc reperies de beato Gaufidio priore Clarę vallis, & tempore beati Bernardi tunc ibidẽ abbatis. Qui beatus Gaufidius dum esset electus ad quendam Episcopatum, & beatus Eugenius, & beatus Bernardus ei mandasset, quòd consentiret, respondit, quòd citius fugitiuus existeret quam electioni consentiret. Et sic credo vere, quòd hodiernis temporibus nihil periculosius apud Deum quam prælaturam assumere, iuxta

E nota. in ca. multi 40. di. alias clericorum, idem beatus Hieronymus in Epistola ad Eustochium, & reliquas sanctas virgines.

Deo gratias.

INDEX CONCLVSIONVM HVIVS OPVSCVLI.

PRIMA CONCLVSIO. Clerici concubinarij quorum crimen concubinatus est notorium vno de tribus modis, vt est præmissum, sunt suspensi ipso iure quoad se, & quoad alios.

SECVNDA CONCLVSIO. Clericus in peccato mortali existens peccat mortaliter, quandocunque facit aliquod officium ratione ordinis sibi commissi ministrando.

TERTIA CONCLVSIO. Audientes Missam notorij concubinarij, vel alia officia ecclesiastica peccant mortaliter.

QVARTA CONCLVSIO. Licet parochianis propria auctoritate non spectata sententia recedere a concubinarijs publicis.

QVINTA CONCLVSIO. Notorij concubinarij nullum habent iurisdictionis exercitium in foro conscientiæ, nec valet eorum absolutio a peccatis.

SEXTA CONCLVSIO. Parochiani tenentur iterum confiteri illa eadem peccata numero alicui potestatem habenti, quæ confessi fuerant notorijs concubinarijs, ad hoc vt sint in statu gratiæ, siue saluationis, habita informatione de impotentia ipsorum concubinariorum.

SEPTIMA CONCLVSIO. Notorij concubinarij facientes quodcunque officium ratione ordinis in apparatu sunt irregulares.

OCTAVA CONCLVSIO. In hac irregularitate potest solum per Romanum Pontificem cum istis dispensari.

NONA CONCLVSIO. Notorij fornicatores beneficiati statu illo durante non faciunt fructus suos, & tenentur ad restitutionem eorum.

DECIMA CONCLVSIO. Primitiæ, & decimæ, & alij prouentus ecclesiastici non sunt reddendi notorijs concubinarijs a populo Christiano.

VNDECIMA CONCLVSIO. Clericus concubinarius notorius moriens non debet sepeliri in ecclesiastica sepultura, & viuens non debet permitti intrare ecclesiam.

DVODECIMA CONCLVSIO. Per istos concubinarios nomen Dei blasphematur.

TERTIADECIMA CONCLVSIO. Parochiani audientes diuina, & percipientes ecclesiastica sacramenta ab istis notorijs concubinarijs postquam fuerunt de prohibitione ecclesiastica informati contrafecerint idolatrę reputantur.

QVARTADECIMA CONCLVSIO. Istud prædicari populis palam est valde meritorium, & iuri diuino pariter, & humano valde consentaneum.

Opusculi Contra Clericos concubinarios Alphonsi Tostati Finis.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.

ABVLĒ.
S. Paradox
& Defensor.
trium proposi
tionū. & Co
ment. S. De
utheron.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm